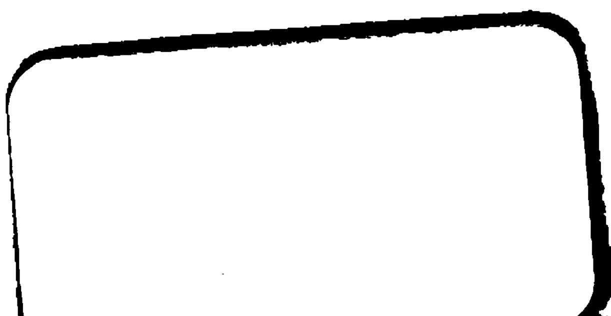




HANDELINGEN

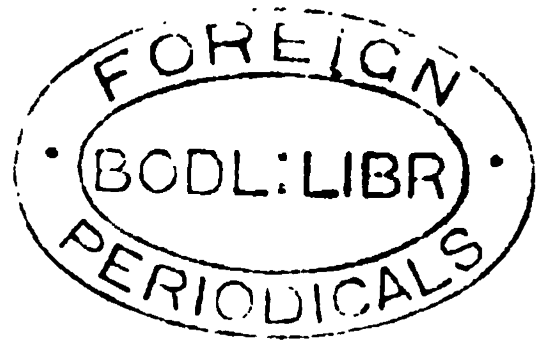
VAN DE

ALGEMEENE SYNODE

DER

NEDERLANDSCHE HERVORMDE KERK,

TEN JARE 1880.



's Gravenhage,
bij A. VAN HOOGSTRATEN EN ZOON.

1880.

HANDELINGEN

VAN DE

65ste Gewone Vergadering

VAN DE

ALGEMEENE SYNODE

DER

NEDERLANDSCHE HERVORMDE KERK,

TEN JARE 1880.

EERSTE ZITTING.

Donderdag, den 22sten Julij 1880.

De vergadering wordt door den heer *Bruna*, predikant te Hasselt, als zijnde de oudste in diensttijd van de afgevaardigde predikanten, met toespraak en gebed geopend. Opening der vergadering.

De Secretaris geeft verslag van de benoemingen door de provinciale Kerkbesturen en de Waalsche Commissie gedaan ter voorziening in de wegens aftreding of overlijden ontstane vacaturen, volgens de officiële hiervan bij hem ingekomen berigten. Hare zamenstelling.

Naar deze berigten zijn benoemd door het Provinciaal Kerkbestuur van Gelderland tot lid dr. *H. Roodhuijzen*, pred. te Zalt-Bommel, en tot zijn secundus de heer *M. B. Pitlo*, pred. te Zoelen; — door het Provinciaal Kerkbestuur van Zuidholland tot lid *E. César Segers*, pred. te Leiden, en tot zijn secundus dr. *G. J. van der Flier*, pred. te 's Gravenhage, en nog tot secundus van den heer mr.

P. van den Brandeler, de heer *M. H. Kluitman*, oud-ouderling te Gouda, ten gevolge van het overlijden van den heer *B. Corts* te Leiden, die wegens het bedanken van den heer *A. de Mare* te Leiden voor die betrekking, in diens plaats eerst tot secundus benoemd was; — door het Provinciaal Kerkbestuur van Zeeland tot lid de heer *B. A. Overman*, pred. te Heinkenszand, en tot zijn secundus de heer *C. F. Zeeman*, pred. te Zonnemaire; — door het Provinciaal Kerkbestuur van Utrecht tot lid de heer *J. Westrik*, pred. te Cothen, en tot zijn secundus de heer *J. C. Verhoeff*, pred. te Utrecht; — door het Provinciaal Kerkbestuur van Friesland, wegens het overlijden van den heer *dr. J. P. Escher*, pred. te Dronrijp, tot secundus van den heer *J. Alingh Prins* de heer *P. de Grient Dreux*, pred. te Witmarsum; — door het Provinciaal Kerkbestuur van Groningen tot lid *dr. P. Hofstede de Groot*, oud-ouderling te Groningen, en tot zijn secundus dr. *L. Dikema*, ouderling te Winschoten, en nog tot secundus van den heer *J. Douwes*, pred. te Leens, die wegens het overlijden van den heer dr. *A. T. Reitsma*, als gewoon lid is opgetreden, de heer *S. Coolhaas van der Woude*, pred. te Meeden; — door het Provinciaal Kerkbestuur van Drenthe tot secundus van den heer *G. W. van Eerde*, die wegens aftreding tusschentijds van den heer *J. B. F. Heerspink*, wegens verleend emeritaat als pred. te Gieten, gewoon lid is geworden, de heer *W. M. Houwing*, pred. te Havelte, en door de Commissie voor de zaken der Waalsche Kerken tot lid de heer mr. *R. van Boneval Faure*, oud-ouderling te Leiden, en tot zijn secundus de heer *J. F. C. Kronenberg*, ouderling te Arnhem.

De Synode is dus zamengesteld als volgt, voor zoo verre de Hoogleeraren aangaat, naar den voor hen bestaanden rooster.

AFGEVAARDIGDEN VAN WEGE DE KERKELIJKE INRIGTINGEN VAN HOOGER ONDERWIJS:

M. A. Gooszen, hoogleeraar te Leiden;
E. H. Lasonder, hoogleeraar te Utrecht.

AFGEVAARDIGDEN VAN WEGE DE PROVINCIALE KERKBESTUREN EN WAALSCHE COMMISSIE:

Dr. *H. Roodhuijzen*, predikant te Zaltbommel;

A. H. van der Hoeve, ouderling te Keppel;
E. C. Segers, predikant te Leiden;
Mr. *P. van den Brandeler*, ouderl. te 's Gravenhage;
G. van Duyl GWz., pred. te Broek in Waterland;
A. G. Jans, pred. te Westzaan;
B. A. Overman, pred. te Heinkenszand;
J. Westrik, pred. te Cothen;
J. Alingh Prins, pred. te Korte Zwaag;
J. P. Bruinwold Riedel, pred. te Waaxens;
G. Bruna, pred. te Hasselt;
J. Douwes, pred. te Leens;
Dr. *P. Hofstede de Groot*, oud-ouderl. te Groningen;
G. J. van Lakerveld, pred. te Helmond;
Mr. *E. de Man*, oud-ouderl. te Breda;
G. W. van Eerde, pred. te Westerbork;
J. van der Veen Az., oud-ouderl. te Hoogeveen;
J. J. L. Luti, Waalsch pred. te Middelburg;
Mr. R. van Boneval Faure, ouderl. bij de Waalsche gemeente te Leiden;

VASTE LEDEN MET ADVISERENDE STEM:

J. R. Scholten, Quaestor-generaal te Amsterdam;
S. F. van Hasselt, Secretaris te 's Gravenhage;

De *Secretaris* deelt intusschen mede dat de heer *Hofstede de Groot* berigt heeft, dat hij nog niet ver genoeg hersteld is van de zware ziekte, waardoor hij in de buitengewone vergadering der Synode overvallen werd, dat hij de tegenwoordige zittingen der Synode zal kunnen bijwonen, zoodat hij zich daarvoor door zijnen secundus den heer *Dikema* moet laten vervangen, en dat ook de heer *van Boneval Faure* zijnen secundus den heer *Kronenberg* heeft moeten verzoeken thans voor hem als lid op te treden, als volgens zijn schrijven verhinderd de tegenwoordige vergadering der Synode bij te wonen.

Nog meldt de *Secretaris* dat hij van den heer *Alingh Prins* een brief heeft ontvangen, inhoudende, dat hij wegens een treurig sterfgeval in zijne familie in de eerste zittingen van de vergadering afwezig zal moeten blijven, en dat ook de heer *Dikema* geschreven heeft, dat dringende omstandigheden hem verhinderen om in deze week en in het begin der volgende week ter vergadering op te komen.

Benoeming van President, Vice-president en zijn secundus.

Daar tegen geen der gemelde benoemingen eenig bezwaar wordt uitgebragt en de vergadering derhalve zamengesteld wordt verklaard zoo als hiervoren is medegedeeld wordt onder de leiding van den president van jaren tot de verkiezing van president, vice-president en diens secundus overgegaan.

Naar de uitkomst van de hiervoor gehouden stemmingen wordt de heer *Luti* aanstonds bij volstrekte meerderheid tot president en de heer *Overman* desgelijks tot vice-president benoemd, terwijl de heer *van Duyl* na eene derde stemming door het lot tegen den heer *Bruna* als secundus van den vice-president wordt aangewezen.

Daar al de benoemden verklaren de hun opgedragen betrekkingen aan te nemen, nemen de heeren *Luti* en *Overman* de zetels van president en vice-president in, de eerstgenoemde met eene toespraak, waarbij hij den heer *Bruna* ook namens de vergadering dank betuigt voor de wijze waarop hij de vergadering geopend en hare eerste werkzaamheden geleid heeft.

Reglement van orde.

Het Reglement van orde, dat voor de laatste vergadering gediend heeft wordt vastgesteld, behoudens deze verandering in het eerste artikel, naar een met elf tegen zes stemmen aangenomen voorstel van den *President*, dat het luide: „de eerste zitting van elke week wordt met gebed geopend, de laatste met dankzegging gesloten.”

Goedkeuring van het besluit der Synodale Commissie om de opening der Synode een dag later te stellen.

Na kennisneming vervolgens van het besluit der Synodale Commissie, volgens bl. 115 van haar verslag, om de opening dezer vergadering een dag later te stellen dan naar art. 56 van het Algemeen Reglement steeds regel was, wordt de daarvoor aangevoerde reden als verschuldigde waardering van de verdiensten van den geachten *Secretaris* algemeen gebillijkt, en dat besluit alzoo zonder hoofdelijke stemming goedgekeurd.

Punten van behandeling.

De punten van behandeling, waarvan aan de leden tijdig een exemplaar door den Secretaris werd toegezonden, worden hierna nog met de sedert ingekomen stukken aangevuld.

Aankondiging der benoeming van de noodige commissiën.

Dewijl, op betrekkelijke vraag van den *President*, door geen van de leden der vergadering verlangd wordt, dat zij zelve een der noodige commissiën benoeme, meldt

de *President*, dat hij in de volgende zitting, na te houden overleg van het Moderamen, tot die benoeming zal overgaan.

Aan den *Vice-president* wordt het onderzoek van de Registers der ingekomen en verzonden stukken en van den index opgedragen om daarvan morgen verslag te geven.

Opdragt aan den Vice-president van het onderzoek der Registers van de ingekomen en verzonden stukken.

Ook worden de leden, die het voornemen mogten hebben bijzondere voorstellen te doen, verzocht deze morgen zoo veel mogelijk schriftelijk ter tafel te brengen.

Verzoek ter zake der in te dienen voorstellen.

Voor de behandeling der hoogere beroepen van den Kerkeraad te Apeldoorn en van den predikant *H. W. F. Alewijn Faure* te Hemmen worden bij uitloting naar art. 15 van het Algemeen Reglement en art. 22 van het Reglement van orde twee Synodi contractae zamengesteld, in welke beide naar den uitslag der loting de heer *Overman* als president en de heer *Gooszen* als praeadviseerend lid zitting zullen hebben, terwijl in de Synodus contracta ter zake van het hooger beroep van den Kerkeraad te Apeldoorn verder zitting zullen hebben de heeren *Segers*, *van den Brandeler*, *Jans*, *Bruinwold Riedel*, *Bruna*, *Douwes*, *Dikema*, *de Man* en *van Eerde*, in de Synodus contracta ter zake het hooger beroep van den predikant *Alewijn Faure* de heeren *Roodhuyzen*, *van der Hoeve*, *van Duyl*, *Jans*, *Alingh Prins*, *Bruna*, *van Lakerveld*, *van der Veen* en *Kronenberg*.

Zamenstelling van Synodi contractae.

Bij kennisneming van de inleiding tot het verslag der Synodale Commissie wordt bepaald, dat aanstaanden Zaturdag een gros zal worden opgemaakt van predikanten en onderlingen voor de vervulling der bij de Synodale Commissie openvallende plaatsen en tevens de benoeming van een lid van het Algemeen Collegie en van diens plaatsvervanger zal geschieden.

Besluit na kennisneming der Inleiding tot het verslag der Synodale Commissie, omtrent de vervulling der bij haar openvallende plaatsen en de benoemingen voor het Algemeen Collegie van toezigt.

Den Secretaris wordt nog opgedragen den Quaestor-generaal uit te noodigen om a. s. Maandag ter vergadering op te komen.

Oproeping van den Quaestor-generaal.

Met schuldige belangstelling wordt nog kennis genomen van de door de Kerkelijke Hoogleeraren ingezonden verslagen van den staat van het door hen in het geëindigde

Kennisneming van de verslagen der Hoogleeraren omtrent den den staat van het ge-

geven onderwijs en goedkeuring van hunne ingediende lijst der lessen in het volgende studiejaar.

studiejaar gegeven onderwijs, gereg. onder n°. 723, 876 en 899, en na eenige beraadslaging besloten die verslagen voor kennisgeving aan te nemen, doch den Hoogleeraren van de verschillende Universiteiten kennis te doen nemen van de door hunne ambtgenooten opgemaakte verslagen, om de gelijkvormigheid tot verkrijging van een geleidelijk overzigt van den staat van het kerkelijk hooger onderwijs zoo veel mogelijk te bevorderen. Tevens wordt, na kennisneming der door de hoogleeraren ingezonden lijsten van hunne in het volgende studiejaar te houden lessen, gereg. onder n°. 724, 877, 900 en 901, tot goedkeuring daarvan besloten.

Sluiting der eerste zitting.

De vergadering wordt nu tot morgen verdaagd en wordt hiermede de gehouden zitting gesloten.

J. J. L. LUTI, *President.*

TWEEDE ZITTING.

Vrijdag 23 Juij 1880.

De heeren *Alingh Prins* en *Dikema* afwezig.

Opening der tweede zitting.

Na opening der zitting worden de notulen der eerste zitting gelezen en goedgekeurd.

Voorstellen van leden der vergadering.

De volgende voorstellen worden ter tafel gebragt:

Door den heer *Segers*, „om aan den Secretaris zoodanige verhooging van bureaukosten toe te staan, dat reeds tijdens de zittingen met den druk der Handelingen een aanvang kan gemaakt worden."

Door den heer *van den Brandeler*, „dat voortaan het niet-officiële gedeelte der *Kerkelijke Courant* zich bepale tot mededeelingen en berigten van kerkelijken en godsdienstigen aard, zonder dat men trede in leerstellige beschouwingen of beoordeelingen op godsdienstig gebied." „Een officieel orgaan der Synode", meent de voorsteller, mag geen tendenzblad zijn, waarin eene bepaalde rigting wordt voorgestaan, zoo als thans het geval is. Daarvoor bestaan afzonderlijke maand-, week en dagbladen, zooals de *Stemmen voor Waarheid en Vrede*, *de Heraut*, *de Bazuin*, *de Hervorming*, *het Kerkelijk Weekblad* en andere. De Synode moet op kerkelijk gebied neutraal blijven."

Door den heer *Roodhuyzen*, betrekkelijk art. 5 van het Reglement op het Hooger Onderwijs, luidende als volgt:

De ondergeteekende neemt de vrijheid het navolgende amendement op art. 5 Synodaal Voorstel omtrent de Kerkelijke Hoogleeraren te Amsterdam aan Uwe overweging aan te bevelen:

In plaats van de slotwoorden „de Commissie is bevoegd enz. te lezen:

„De Commissie is alleen op grond van onbekwaamheid, ongeschiktheid of onzedelijkheid bevoegd wijziging van het zestal te vorderen.

„De kerkelijke richting der voorgedragenen blijft buiten hare beoordeeling, en mag in geen geval oorzaak van afwijzing zijn."

Door hetzelfde lid, tot wijziging van art. 5 al. *i.* van het voorloopig aangenomen Reglement op de kerspelvorming, dus luidende:

De ondergeteekende wenscht het onderstaand amendement op art. 5 van het Reglement op Kerspelvorming aan Uwe overweging aan te bieden.

In de tweede alinea worden na onderteekende verklaring ingelascht de woorden: „met opgave van hunne godsdienstige richting."

Benoeming van Commissiën.

De na te melden Commissien worden door den President benoemd:

ter zake der Verslagen van de Provinciale Kerkbesturen,

de heeren *Roodhuyzen*, *van Duyl* en *Kronenberg*.

ter zake der voordragten van de Provinciale Kerkbesturen voor kleine toelagen uit het fonds voor noodlijdende kerken, alsmede van de nagekomen berigten van Classicale Besturen omtrent de inkomsten der predikantsplaatsen, die toelagen genieten uit het fonds tot verbetering der schraalste predikantstractementen,

de heeren *van den Brandeler*, *Jans* en *van der Veen*.

ter zake der ten voorgaanden jare voorloopig aangenome veranderingen in Reglementen en de in de buitengewone vergadering dezes jaars voorloopig aangenomen veranderingen in het Reglement op het Hooger Onderwijs rakende de verlangde aanstelling van kerkelijke hoogleeraren te Amsterdam, met het betrekkelijke voorstel van den heer *Roodhuyzen*,

de heeren *Overman*, *van den Brandeler*, *Jans*, *Douwes*, en *van Eerde*.

ter zake van het voorloopig aangenomen Reglement op de kerspelvorming met de daaromtrent ingekomen adressen en het even door den heer *Roodhuyzen* ingediende voorstel,

de heeren *Gooszen*, *van der Hoeve*, *Westrik*, *Bruna* en *van Lakerveld*.

ter zake der nieuwe wetsvoorstellen,

de heeren *van Duyl*, *Alingh Prins*, *de Man* en *van Eerde*.

ter zake der in afschrift toegezonden uitspraak van het Provinciaal Kerbestuur van **Zuidholland** tot ontzetting van een diaken te **Herkingen**,
de heeren *Overman* en *Bruna*.

De V ice-president brengt het volgende verslag uit betreffende het onderzoek van de Registers der ingekomen en verzonden stukken en van den Index.

Verslag van den Vice-president van zijn onderzoek van de Registers der ingekomen en uitgegane stukken.

M. H.!

Voldoende aan de mij opgedragen taak om te onderzoeken de registers der ingekomen en verzonden stukken, en den index, heb ik de eer te berichten:

dat, sedert de sluiting van de voorgaande gewone vergadering, zijn ingekomen 878 stukken, geregistreerd sub n°. 39—916;

dat verzonden zijn 537 stukken n.l. van 1 Juli—26 September 161; van 4 October—31 December 126; van 2 Januari—31 Maart 78; en van 2 April—30 Juni 172;

dat van deze allen behoorlijk aanteekening gehouden en ook de index bijgehouden is.

Ik aarzel dan ook niet U te adviseeren om den Secretaris te betuigen uwe waardeering voor zijne nauwkeurige zorg, en om den President te machtigen de registers ten blijke van goedkeuring te teekenen.

B. A. OVERMAN, *Vice-president.*

Dit verslag wordt voor kennisgeving aangenomen met besluit overeenkomstig het advies het daarbij door den Vice-president gegeven advies.

Namens de Synodus contracta ter zake der tegen vier leden van het Kerkbestuur van **Gelderland** bij de Buitengewone Vergadering der Synode ingebragte bezwaren deelt de Secretaris thans de in deze gedane uitspraak mede waarin de bezwaarden hebben berust, luidende als volgt:

Uitspraak der Synodus contracta in zake der vier leden van het Provinciaal Kerkbestuur van Gelderland.

De Algemeene Synode der Nederlandsche Hervormde Kerk uit kracht van Art. 52 van het Reglement voor kerkelijk opzigt en tucht naar Art. 15 van het Algemeen Reglement door uitloting tot de helft harer leden verminderd;

Gelezen:

Gelezen:

1. Eene kennisgeving van dr. *T. K. M. von Baumhauer*, President van het Provinciaal Kerkbestuur van Gelderland, dato 8 April 1880, inhoudende, dat vier leden van genoemd Bestuur geweigerd hadden eene gevallen beslissing in zake de ouderlingen van Dordrecht, welke naar Art. 38 Reglement op het Godsdienstonderwijs niet bij de aanneming van lidmaten hadden willen tegenwoordig zijn, te onderteekenen, gelijk ook uit het bij de Synodale Commissie ontvangen afschrift van de bedoelde beslissing blijkt;

2. Eene door de genoemde vier leden, zijnde de heeren *K. F. Creutzberg*, *C. H. ten Harmsen van der Beek*, jhr. *W. F. Trip van Zoudtland* en *J. Spronk* gezonden missive aan de Kerkeraden in de classen Arnhem, Nijmegen en Harderwijk, dato 4 Febr. 1880, waarin zij kennis geven van den door hen gedanen stap, welke missive door den heer *von Baumhauer* als Bijlage werd ingezonden;

3. Een afschrift van het verhandelde in de Vergaderingen van het Provinciaal Kerkbestuur van Gelderland op den 15den en 29sten Januarij j.l. gehouden, voor zoover het op de Ouderlingen van Dordrecht betrekking heeft;

4. Eene nadere toelichting, dato 25 April 1880, van den heer *von Baumhauer*, omtrent den loop, die de behandeling der Dordsche kwestie bij het Provinciaal Kerkbestuur van Gelderland genomen heeft;

5. Een schrijven van de vier bovengenoemde leden van het Kerkbestuur van Gelderland bevattende hunne verantwoording aangaande het niet onderteekenen der minute.

Gehoord:

Het verslag van de Commissie, benoemd ten einde de ter kennis gekomen verkeerdheid door raadgeving en teregtwijzing, voor zoover daarvoor vatbaar, in den geest der broederlijke liefde uit den weg te ruimen;

Overwegende:

Wat de feiten betreft:

— dat de beklaagden, geroepen om als leden van het Provinciaal Kerkbestuur van Gelderland deel te nemen aan eene eindbeslissing in zake de ouderlingen van Dordrecht, wel aan die beslissing hebben deelgenomen, doch

daarna hebben geweigerd de minute dier beslissing te onderteekenen, omdat zij zich daarmede niet konden vereenigen, op grond dat de ouderlingen te Dordrecht, volgens hunne overtuiging naar pligt en geweten gehandeld hebben;

— dat hoewel zij door den President van het Provinciaal Kerkbestuur van Gelderland, staande de Vergadering, op het onbehoorlijke van deze wetsovertreding gewezen waren, zij evenwel bij hun gevoelen hebben volhard, terwijl, zoowel uit hunne verantwoording als in het onderhoud met de Commissie uit de Synode gebleken is dat de beklaagden blijven beweeren tot de uitvoering van dit vonnis niet te hebben kunnen medewerken;

Wat het regt betreft:

— dat Art. 21 al. 2 van het Reglement voor kerkelijk opzigt en tucht, de onderteekening der minute eener beslissing, door alle leden die daaraan deel hebben genomen uitdrukkelijk voorschrijft; niet, om zulk eene beslissing wettig te doen zijn, maar om te doen blijken wie al dan niet aan haar hebben deelgenomen;

— dat ofschoon de vier leden van het Provinciaal Kerkbestuur van Gelderland bezwaren hadden tegen het veroordeelen van mannen, die ook naar hunne beschouwing pligtmatig hadden gehandeld, van hen, nadat zij overeenkomstig hunne roeping aan deliberatie en stemming hadden deelgenomen met regt kon geëischt worden dat zij door het onderteekenen der minute daarvan bewijs gaven;

— dat hoewel de vier leden gemeend hebben te moeten handelen naar de uitspraak van het geweten, toch dergelijk opzettelijk verzuim, vooral bij leden van hoogere Kerkelijke Besturen nimmer kan worden goedgekeurd, als zijnde zij in hunne kerkelijke betrekking aan de kerkelijke verordeningen gebonden;

— dat, hoewel hunne weigering blijkbaar met de goede orde in strijd is, de beklaagden echter in hunne verantwoording en in het gesprek met hen gehouden uitdrukkelijk verklaard hebben dat zij geen verwarring hebben willen veroorzaken, maar meenden juist zoo te moeten handelen als door hen geschied is, om regt en orde in de Kerk, welks welzijn hun ter harte gaat, te handhaven;

Gezien Art. 15 al. 5 Algemeen Reglement en Artt. 4, 5, 19, 21, 28 al. 1, 31, 41, 52 en 53 Reglement voor opzigt en tucht;

Regt doende in eersten aanleg;

Verklaart de heeren *K. F. Creutzberg*, *C. H. ten Harmsen van der Beek*, jhr. *W. F. Trip van Zoudtlandt* en *J. Spronk* schuldig aan *verzuim* in de uitoefening hunner kerkelijke betrekking als leden van het Prov. Kerkbestuur van Gelderland en past op hen toe het eerste tuchtmiddel genoemd in Art. 4 Reglement voor opzigt en tucht, nl. eene *berisping*.

Beveelt, dat afschrift van deze uitspraak zal gezonden worden aan elk der vier beklaagden en aan het Provinciaal Kerkbestuur van Gelderland, en dat zij, zoodra zij kracht van gewijsde zal erlangd hebben, openbaar zal worden gemaakt.

Gedaan te 's Gravenhage den 27sten Mei 1880. Tegenwoordig, behalve de heer *P. Hofstede de Groot*, door ongesteldheid verhinderd, al de leden in dezen bevoegd: *G. Molenkamp*, President; dr. *E. F. Kruijf*, Praeadviseur; *S. F. van Hasselt*, adviserend lid en Secretaris; *H. Q. Janssen; J. C. Verhoeff; J. Alingh Prins; J. Douwes; G. J. van Lakerveld, G. W. van Eerde; G. van Duijl G.Wzn.*

(Volgen de onderteekeningen.)

De mededeeling wordt voor kennisgeving aangenomen.

Kennisneming van het Verslag der Synodale Commissie omtrent het beheer van den Quaestor-generaal in zijn geheel en betrekkelijk besluiten.

Aan de orde is nu het Verslag der Synodale Commissie rakende het beheer van den Quaestor-generaal over alle Synodale fondsen in zijn geheel, als uit den aard der zaak buiten tegenwoordigheid van den Quaestor-generaal te behandelen, voorkomende in bijl. A blz. 60 en volgende. Bij de kennisneming van dat verslag wordt in de eerste plaats overeenkomstig het advies der Synodale Commissie besloten, den Quaestor-generaal dank te betuigen voor zijn naauwgezet en ordelijk beheer.

Daarna wordt naar het advies van gemelde Commissie achtereenvolgens bij kennisneming van de medegedeelde memorie van toelichting en de opmerkingen der Synodale Commissie besloten tot goedkeuring der verschillende rekeningen behoudens nader besluit omtrent de bij het fonds

voor noodlijdende kerken en het fonds tot verbetering der schraalste predikantstractementen beschikbare middelen en het van de voor de belangen van het Godsdienstonderwijs ingezamelde gelden te maken gebruik. Verder wordt besloten de uitkeering van de Algemeene Weduwenbeurs voor dit jaar om de aangevoerde reden wederom op f 120 vast te stellen, terwijl aangaande de mededeeling van den Quaestor-generaal omtrent achterstallige contributiën voor de beurs, blz. 72, vooreerst de opmerking noodig wordt geacht, dat ook waar geen rijkstractement genoten wordt, de Ringen tijdens de vacature der betrokken predikantsplaats aanspraak hebben op hare inkomsten, doch ten andere geoordeeld wordt dat de Ring van Stiens niet verpligt kan worden de contributiën voor de gemeenten te St. Anna Parochie en Vrouwenparochie te voldoen, aangezien deze predikantsplaatsen voor het oogenblik van alle inkomsten verstoken zijn, en gemelde Ring geenerlei voordeelen voor de waarneming der vacature geniet, en nog ten aanzien van het vermelde omtrent de gemeente te Oldemarkt nadere inlichting van den Quaestor-generaal zal gevraagd worden. Wat de overige opmerkingen der *Synodale* Commissie betreft, deelt de vergadering niet in hare meening dat de in de rekening der Algemeene kas voor albums en notulenboeken ten behoeve der Kerkelijke hoogleeraren voorkomende post ten voorgaanden jaren gevoegelijk ten laste van het fonds Hooger Onderwijs had kunnen gebragt worden, dewijl destijds nog aan de Synode de vrije beschikking over de bijdragen der studenten niet was toegestaan, maar vereenigt zich de vergadering geheel met hare beschouwingen omtrent de bedoeling van art. 8 van het Reglement op het hulppensioenfonds, en acht zij daarom dat er althans vóór 1883 van geene verhooging der uitkeering sprake mag komen. Tot openbare vermelding der ingekomen legaten en giften wordt in overeenstemming met het advies der Synodale Commissie besloten, en desgelijks met algemeene stemmen tot het doen aanblijven van de heeren *Scholten* en *Mom* in hunne betrekkingen van Quaestor-generaal en van dien secundus.

Verwerping van het voorstel van den heer *Segers* tot vervroeging van den druk der Synodale Handelingen.

Het straks door den heer *Segers* ingediende voorstel tot vervroeging van den druk der Handelingen van de Synode wordt nu aanstonds in behandeling genomen. Bij

de aanbeveling van zijn voorstel wijst de heer *Segers* voornamelijk op het groot belang, dat er zoowel voor de Kerk als voor de Synode zelve in gelegen is dat met het drukken der Handelingen de meeste spoed gemaakt wordt, en geeft zelfs tot nadere toelichting van zijn voorstel als zijne bedoeling te kennen, dat de notulen van elke zitting terstond ter perse gelegd worden en onmiddellijk bij afzonderlijke blaadjes verspreid worden, ten einde bij de Kerk meer belangstelling te wekken in de werkzaamheden der Synode en eene billijker beoordeeling van hare besluiten te bevorderen, wat hij meent vooral in den tegenwoordigen tijd van spanning van het hoogste gewigt te zijn. De heer *Segers* erkent gaarne dat het van den Secretaris niet is te vergen, dat hij te midden van alle werkzaamheden, die voor zijne rekening liggen, nog met de zorg voor de correctie en de verzending dier blaadjes belast worde, maar wil hem daarom eene verhooging van bureaugelden toegekend hebben opdat hij zich hiervoor de onmisbare hulp kunne verschaffen.

Bij de beraadslagingen over dit voorstel wordt door onderscheiden leden aan de strekking er van hulde gedaan, maar tevens op de groote bezwaren gewezen, die aan de uitvoering verbonden zouden zijn, niet het minste van financiëlen maar ook van technischen aard, terwijl de maatregel voor de Besturen niet noodig wordt geacht, omdat de Handelingen in den regel vroeg genoeg uitkomen, om er hen zooveel noodig kennis van te doen nemen, en overigens het doel, wat de heer *Segers* beoogt, volgens hen voldoende bereikt wordt, wanneer aan den Vice-president slechts aanbevolen wordt zijn wekelijksch verslag van de handelingen en besluiten der vergadering zoo volledig mogelijk te maken, terwijl, wanneer deze gewigtige kwestien betreffen, altoos nog, zoo als vroeger meermalen geschiedde de daarover uitgebragte rapporten afzonderlijk zouden kunnen worden in het licht gegeven. Bij enkele leden slechts ondervindt het voorstel warme ondersteuning, als volgens hen tegemoet komende aan veler wensch, dat de zittingen der Synode in het openbaar worden gehouden. Met den voorsteller meenen zij dat de financiële bezwaren niet opwegen tegen het belang der zaak, of, wanneer het dagelijks uitgeven der notulen niet te weerspreken moeijelijkheden moge opleveren, wordt

van hunne zijde in overweging gegeven, onder anderen, aan eene commissie uit de vergadering op te dragen, een uitgebreid verslag te stellen, met behulp van een rapporter bij de zittingen, en dat verslag op te nemen in een bijblad van de *Kerkelijke Courant,* waartegen echter vooral deze bedenking wordt ingebragt, dat in de daaraan verbonden kosten bezwaarlijk zou kunnen voorzien worden. Intusschen wordt door den President gevraagd of de vergadering verlangt dat het voorstel aangehouden en alsnog in handen eener Commissie gesteld worde. Van de zeventien leden verklaren zich tien daartegen, omdat naar hunne meening de zaak geene toelichting eener Commissie, na de gehouden beraadslagingen, noodig heeft. Het voorstel wordt daarop in stemming gebragt en met dertien tegen vier stemmen verworpen.

Als voren, van het voorstel van den heer *van den Brandeler*, betreffende het niet-officieel gedeelte der *Kerkelijke Courant.*

Hierna wordt het voorstel van den heer *van den Brandeler* aan de orde gesteld. De voorsteller verklaart weinig te voegen te hebben bij hetgeen hij reeds tot toelichting en aanbeveling van zijn voorstel gezegd heeft. Volgens hem gaat het niet aan, dat een weekblad dat door velen, ook naar zijn titel, als een officieel orgaan van de Nederlandsche Hervormde Kerk beschouwd wordt, en zulks niet zonder grond, omdat voor de benoeming ook van den redacteur de goedkeuring der Synode vereischt wordt, eene bepaalde kleur heeft en is het inzonderheid bij den tegenwoordigen strijd der partijen gewenscht, dat het zich van alle inmenging in dezen strijd onthoude. Het voorstel wordt echter slechts door twee leden ondersteund. De bedenkingen, welke van de zijde der andere leden tegen het voorstel worden ingebragt, komen voornamelijk hierop neder: vooreerst dat de voorstelling als of de *Kerkelijke Courant* zou moeten gelden als officieel orgaan der Hervormde Kerk of der Synode volstrekt ongegrond is, dewijl daarin officieel en niet-officieel duidelijk onderscheiden wordt en de goedkeuring van de benoeming van den redacteur volstrekt niet in zich sluit dat deze aan de Synode verantwoordelijk zou zijn; dat de *Kerkelijke Courant* niet het eigendom van de Synode maar van eene particuliere firma is, en de Synode zich derhalve, ook volgens het contract, niet mag mengen in de zamenstelling van het niet-officieel gedeelte, en dat ook een volstrekt kleurloos blad noch mogelijk noch voor het belang van het debiet ge-

wenscht is, maar dat ook de wijze waarop het niet-officieel orgaan geredigeerd en ingerigt is geen voldoende grond geeft om over eenzijdigheid en partijdigheid te klagen. Na sluiting der beraadslagingen wordt het voorstel dan ook met veertien tegen drie stemmen verworpen.

Sluiting der tweede zitting.

De vergadering wordt hierna tot morgen voormiddag tien uur verdaagd, waarna de zitting gesloten wordt.

J. J. L. Luti, *President*.

DERDE ZITTING.

Zaturdag den 24sten Julij 1880.

De heeren *Alingh Prins* en *Dikema* afwezig.

Na opening der zitting worden de notulen der zitting van gisteren gelezen en goedgekeurd.

Opening van de derde zitting.

Na kennisneming alsnog van den door de Synodale Commissie bezorgden Staat der Algemeene kas over het jaar 1879 wordt tot goedkeuring van dezen Staat en tot verzending er van aan de Kerkeraden en de kerkelijke administratien besloten.

Goedkeuring van het door de Synodale Commissie gestelde berigt van den Staat der Algemeene kas.

Aan de orde is de zamenstelling van een gros van predikanten en ouderlingen tot vervulling der openvallende plaatsen bij de Synodale Commissie. Als nu zulk een gros opgemaakt is, wordt voor de aanvulling tot het begin der zitting van aanstaanden Dingsdag gelegenheid gegeven, om als dan na de pauze tot vorming van de noodige drietallen over te gaan.

Gros van predikanten en ouderlingen voor de vervulling der bij de Synodale Commissie openvallende plaatsen.

Tot lid van het Algemeen Collegie wordt de heer *Bruna* benoemd; tot zijn plaatsvervanger de heer *Douwes.*

Benoemingen voor het Algemeen Collegie van toezigt.

Onderscheiden stukken, behoorende tot de rubriek van kennisgevingen worden ter tafel gebragt, als in de eerste plaats van onderscheiden Kerkbesturen omtrent benoemingen tot vervulling van opengevallen plaatsen bij de commissie van voordragt voor de benoeming van Kerkelijke Hoogleeraren, gereg. onder n°. 120, 131, 142, 225, 472, 1 en 2; door het Provinciaal Kerkbestuur van Gelderland, aftreding in 1880, wegens het overlijden eerst van Dr. *J. Witkop*, daarna van Dr. *F. J. J. A. Junius*, tot lid *C. H. ten Harmsen van der Beek*, predikant te Valburg, en tot diens secundus Jhr. *W. F. Trip van Zoudtlandt*, pred. te Hattem; door het Provinciaal

Berigten omtrent de benoemingen bij de Commissie van Voordragt voor de aanstelling van kerkelijke hoogleeraren.

Kerkbestuur van Friesland, aftreding in 1881, wegens het overlijden van Dr. *J. P. Escher*, tot secundus van het lid *J. Alingh Prins*, *J. P. Bruinwold Riedel*, pred. te Waaxens; door het Provinciaal Kerkbestuur van Overijssel; aftreding in 1882, wegens het vertrek van *J. W. Kautzman* tot secundus van *G. Bruna*, als lid opgetreden, *E. C. Jungius*, pred. te Deventer; door het Provinciaal Kerkbestuur van Groningen, aftreding in 1883 tot secundus van *J. Douwes*, wegens het overlijden van Dr. *A. T. Reitsman*, die herkozen was, voor dezen als lid opgetreden, *S. Coolhaas van de Woude*, predikant te Meeden; door het Provinciaal Kerkbestuur van Drenthe, aftreding in 1882, tot lid *G. W. van Eerde*, predikant te Westerbork, en tot diens secundus Dr. *J. Offerhaus*, preedikant te Eelde, en door de Waalsche Commissie, aftreding in 1882 tot lid *C. G. Chavannes*, predikant te Leiden, en tot diens secundus *M. A. Perk*, predikant te Amsterdam.

Alle deze berigten worden voor kennisgeving aangenomen.

Mededeelingen van het Provinciaal Kerkbestuur van Zuidholland rakende de zaak der geschorste Dordsche ouderlingen.

Ook worden voor kennisgeving aangenomen eenige mededeelingen van het Provinciaal Kerkbestuur van Zuidholland rakende de zaak der geschorste Dordtsche ouderlingen bij schrijven van 25 Mei, gereg. onder n°. 508 en van 18 Junij, gereg. onder n°. 574, behelzende in de eerste plaats een afschrift van eenen brief van de HH. *W. Zegers* en *Jac. Eigeman*, Praeses en Scriba van het Classicaal Bestuur van Dordrecht en van *A. G. van Hoogenhuijze*, predikant te Dordrecht, houdende in hoofdzaak berigt, dat de geschorste ouderlingen passief wenschen te zijn en daardoor van vergadering houden met hen geen sprake meer behoeft te wezen; in de tweede plaats afschrift van een schrijven van het Kerkbestuur aan het Provinciaal Kerkbestuur van Gelderland van 16 Mei, waarin het dit kerkbestuur in overweging geeft de schorsing van bedoelde ouderlingen op te heffen, en in de derde plaats afschrift van het antwoord van laatstgenoemd Kerkbestuur van 27 Mei, waarin het de redenen meldt, waarom het bezwaar maakt om aan het voorstel van het Provinciaal Kerkbestuur van Zuidholland gevolg te geven.

Ter zake van twee afschriften van door de Provinciale Kerkbesturen van Drenthe en Noordbrabant met Limburg naar art. 5 van het Reglement op de Classicale en Provinciale Weduwenbeurzen ingezonden rekeningen van de Weduwenbeurzen van het ressort, gereg. onder n°. 588 en 622, wordt besloten tot overbrenging naar de Synodale Commissie, waaraan zij ook geadresseerd zijn.

Besluit tot overbrenging van ingezonden rekeningen van Provinciale weduwenbeurzen tot de Synodale Commissie.

Hierna wordt gelezen eene door het Classicaal Bestuur van Leeuwarden bij geleidende van 26 April, gereg. onder n°. 423, in afschrift medegedeelde acte van splitsing van de gemeente te Bergum naar welke Bergumerheide daarvan gescheiden en als afzonderlijke gemeente erkend is geworden. Het stuk wordt voor kennigeving aangenomen met hulde aan de groote zorg waarmede deze scheiding door het Classicaal Bestuur is tot stand gebragt.

Berigt van het Classicaal Bestuur van Leeuwarden omtrent de splitsing der gemeente te Bergum.

Ook wordt gelezen een berigt van het Classicaal Bestuur van Winschoten van 11 Junij, gereg. onder n°. 548, omtrent eene verandering der grensscheiding van de gemeenten te Nieuwolda en Woldendorp. Dewijl uit dat berigt echter niet blijkt, of bij deze grensscheiding de wettelijke voorschriften zijn in acht genomen, besluit de vergadering het Classicaal Bestuur uit te noodigen, hiervan nader te berigten.

Berigt van het Classicaal Bestuur van Winschoten omtrent de grensscheiding der gemeenten te Nieuwolda en Wolderdorp.

Met schuldige waardering wordt aanvaard ten behoeve van het archief eene daarvoor door het Provinciaal Collegie van toezigt in Noordholland bij schrijven van Junij ll. zonder dagteekening, gereg. onder n°. 599 gezonden schets of teekening van de gesloopt wordende oude kerk met toren te Midsland op Terschelling.

Ontvangst van het Provinciaal Collegie van toezigt in Noord-holland van eene teekening der oude kerk te Midsland.

Met belangstelling wordt insgelijks kennis genomen van eene mededeeling van den Kerkeraad der Nederduitsche Hervormde gemeente te Nijmegen dd. 26 Junij, gereg. onder n°. 609, omtrent zijn besluit om voor het verschaffen van hulpmiddelen bij het Godsdienstonderwijs op den laatsten Zondag der maand Augustus en den eersten Zondag van de maand September eene collecte te houden, ten einde de verschillende rigtingen, elk voor zich in staat te stellen in deze het hunne te doen. Het daarbij gevoegd dringend verzoek, dat toch door de Synode al het mogelijke ge-

Berigt van den Kerkeraad te Nijmegen omtrent voorgenomen collecten voor het godsdienstonderwijs.

daan worde om de predikanten aan te manen tegenover hunne catechisanten zelven met catechisatiebussen als anderzins al datgene te doen wat hier hunne hand vindt om te doen, wordt in overweging gehouden.

Overgang tot de orde van den dag ter zake een medegedeeld oordeel van de classis Harderwijk over de uitspraken van de Provinciale Kerkbesturen van Gelderland en Zuidholland en van de Synode rakende de zaak der geschorste Dordsche ouderlingen.

Vervolgens wordt gelezen een berigt van het Classicaal Bestuur van Harderwijk van 7 Julij, gereg. onder n°. 806, houdende, dat het de opdragt van de Classicale Vergadering gekregen heeft, „als unaniem van de geheele Vergadering uitgaande „het volgende aan de Synode over te brengen:

„De Classicale Vergadering van Harderwijk geeft hare afkeuring te kennen over de uitspraken van de Provinciale Kerkbesturen van Gelderland en Zuidholland aangaande de Dordsche kwestie en over de handelingen der Synode aangaande de HH. leden van het Provinciaal Kerkbestuur van Gelderland, die teregt bezwaar vonden in de onderteekening van het door het Provinciaal Kerkbestuur gevelde vonnis over de handelwijze der Dordsche ouderlingen, en gaat over tot de orde van den dag."

Zonder hoofdelijke stemming wordt besloten ten aanzien van deze mededeeling ook over te gaan tot de orde van den dag.

Boekgeschenk.

Als boekgeschenk wordt gaarne aanvaard een door den uitgever *G. Halff* te Nieuwe Niedorp gezonden exemplaar eener brochure, getiteld *„De beste wijze van armverzorging in Nederland."* Aan het verzoek evenwel in den geleidenden brief van 14 Julij, gereg. onder n°. 898, vervat, om dit werkje, na kennisneming van den inhoud, aan de Kerkeraden aan te bevelen oordeelt de Vergadering niet te zullen kunnen voldoen, als tot zulke aanbeveling niet geroepen.

Kennisneming van het verslag der Synodale Commissie rakende de uitvaardiging van vastgestelde Reglementen en van verandering in bestaande Reglementen.

Overgaande tot de kennisneming van het verslag der Synodale Commissie betreffende aangelegenheden van verschillenden aard, bijl. B, neemt de vergadering, voor zooveel noodig met goedkeuring, voor kennisgeving aan het blz. 86—88 voorkomende berigt rakende de uitvaardiging van het herzien Reglement op het examen ter toelating tot de Evangeliebediening, van het Reglement op de Classicale en Provinciale Weduwenbeurzen en van de veranderingen in enkele andere Reglementen.

Dat de Synodale Commissie naar de mededeeling op blz. 88 de tabel voor de verslagen der examina in overeenstemming heeft gebragt met het herzien Reglement op het examen wordt algemeen goedgekeurd, als ook dat zij de inrigting van die tabel overigens onveranderd heeft gelaten.

Goedkeuring van de herziening van de tabel voor de verslagen der examina.

Voorts wordt de Synodale Commissie om de daarvoor blz. 88, 89 aangevoerde redenen gaarne diligent-verklaard voor haar nader advies zoowel omtrent het beheer der kerkelijke goederen als ter zake der behartiging van het behoud van bepalingen tot instandhouding van een wekelijkschen rustdag.

Diligent-verklaring der Synodale Commissie voor het opgedragen advies rakende het beheer der kerkelijke goederen en het behoud van bepalingen tot instandhouding van den wekelijkschen rustdag.

Na de behandeling van het eerste punt werd nog met belangstelling kennisgenomen van een door het Provinciaal Kerkbestuur van Friesland aanbevolen verzoek van het Classicaal Bestuur van Franeker, vervat in zijn schrijven van 15 Junij, gereg. onder n°. 596, om de zaak der kosterijgoederen te behartigen opdat deze niet van hunne oorspronkelijke bestemming worden vervreemd, zooals naar aangehaalde voorbeelden in sommige gemeenten van het ressort dreigt te geschieden. Daar dit verzoek aanstonds door eenige leden, als naar hun oordeel alleszins tijdig, zeer ondersteund wordt, doch in deze ligt een veel omvattend onderzoek noodig zal zijn, wordt zonder hoofdelijke stemming besloten het belangrijke stuk in handen te stellen van de Synodale Commissie, met magtiging om te doen wat zij voor het belang der zaak noodig zal oordeelen.

Besluit tot overbrenging bij de Synodale Commissie van een verzoek van het Classicaal Bestuur van Franeker tot beharting van het belang der kosterijgoederen.

De vergadering wordt vervolgens tot Maandag a. s. voormiddag elf uur verdaagd en de zitting daarop met dankzegging gesloten.

Sluiting der derde zitting.

J. J. L. Luti, *President.*

VIERDE ZITTING.

Maandag den 26sten Julij 1880.

De *Quaestor-generaal* tegenwoordig.

Opening der vierde zitting.

Nadat de zitting door den *President* met gebed geopend is, worden de notulen der zitting van jl. Zaturdag goedgekeurd.

Dankbetuiging aan den Quaestor-generaal bij mededeeling van het besluit omtrent zijn aanblijven.

Naar de jl. Vrijdag genomen besluiten wordt den Quaestor-generaal namens de Vergadering door den President dank betuigd voor zijn naauwgezet en ordelijk beheer en, onder mededeeling dat zijne rekeningen zijn goedgekeurd de algemeene wensch te kennen gegeven, dat hij zich met het beheer der fondsen moge blijve belasten. De Quaestor-generaal verklaart zich hiertoe gaarne bereid.

Voorstel van de hh. *Westrik* c. s. tot herstel der oude redactie van art. 38 van het Reglement op het Godsdienstonderwijs.

De heer *Westrik* dient mede een, ook door de heeren *Segers* en *van den Brandeler* onderteekend voorstel in tot herstelling van de vroegere redactie van artt. 38 van het Reglement op het Godsdienstonderwijs, luidende als volgt:

„Met gevoel van diepe smart de steeds breedere en diepere kloof in onze Vaderlandsche Kerk aanschouwende, waardoor de zonen derzelfde oorspronkelijke Moeder verdeeld en gescheiden worden, omdat het verschil niet zoozeer bijzaken raakt, maar geest en hoofdzaak, niet zoozeer op meeningen en opvattingen betrekking heeft, maar op beginsel en grondslag, ja eigenlijk op de vraag neerkomt: belijdt gij den Christus naar de Schriften of ontkent gij Hem als zoodanig;

„verder met ernst overwegende, dat de belijdeniskwestie, die het vorige jaar schier de gansche Kerk in beroering gebracht heeft, door de vereenigde en afmattende pogingen van Synodale Commissie en van Synode zelfs niet gesust en gebluscht is, maar, wel verre van door de kracht der waarheid op de conscientiën beslist te zijn, veeleer onder de asch rustende en smeulende blijft;

„eindelijk niet zonder grond vreezende, dat ook het voorloopig aangenomen Reglement van kerspelvorming, ofschoon met de beste bedoeling ontworpen, om nl. éénheid, vrede en liefde onder alle partijen in één zelfde kerkverband te bevorderen, tot grootere verdeeldheid, verwarring en verzet in gemeenten en bij besturen zal leiden, indien het onverhoopt mocht worden vastgesteld en uitgevoerd;

„om al dergelijke redenen achten de ondergeteekenden zich niet voor den Heer der gemeente en dat deel der Kerk, dat hen afvaardigde, verantwoord, zonder in Uwe achtbare Vergadering het volgende voorstel ter tafel te brengen.

„De Synode der Nederlandsche Hervormde Kerk herstelle art. 38 Reglement Godsdienstonderwijs in den vorm van vóór 15 Januari 1879, en make provisioneel bv. gedurende een tijdperk van 10 jaren geene veranderingen in de reglementen betreffende de belijdenis, ten einde op deze wijs, zonder verdere gewaagde proeven te nemen, het kranke lichaam der Kerk aan de leiding van den Geest der waarheid over te geven, en den tijd voor te bereiden tot vertegenwoordiging der Kerk in eene buitengewone Synode, gekozen door de Classicale Vergaderingen als grondvergaderingen der Kerk."

Het voorstel wordt in handen gegeven van de Commissie ter zake der belijdeniskwestie.

Voorstel van den heer *Segers* tot bevordering alsnog van de opheffing van de schorsing der Dordtsche ouderlingen.

Nog wordt door den heer *Segers* naar aanleiding der jl. Zaturdag gelezen mededeelingen van het Provinciaal Kerkbestuur van Zuidholland aangaande zijne vergeefsche pogingen om bij het Provinciaal Kerkbestuur van Gelderland de opheffing van de schorsing der Dordtsche ouderlingen te bewerken, het volgende voorstel ter tafel gebragt.

„De Algemeene Synode der Nederlandsche Hervormde Kerk kennis gekregen hebbende van de poging door het Provinciaal Kerkbestuur van Zuidholland aangewend om zoowel in het belang der Hervormde gemeente te Dordt als van den vrede in de geheele Kerk de schorsing van al de ouderlingen te Dordt opgeheven te krijgen, en van de weigering van het Provinciaal Kerkbestuur van Gelderland om aan dien treurigen toestand een einde te maken.

„Overwegende dat 1°. de oorzaak van het gerezen geschil, 2°. de onberekenbare gevolgen eener schorsing van

den bijzonderen Kerkeraad in zulke aanzienlijke gemeente, 3°. de rechtmatige ergenis, bij velen gewekt door de veroordeeling van mannen, die ter goeder trouw gedreven waren door oprechte liefde voor de belijdenis der Kerk en gehoorzaamheid aan Gods H. Woord, 4°. de pogingen door de buitengewone Synode aangewend om door wijziging van art. 38 Reglement Godsdienstenderwijs dergelijke moeijelijkheden in het vervolg te voorkomen, het bestuur tot *gematigheid* en *vredelievendheid* had moeten stemmen;

„spreekt haar leedwezen uit over de weigering van het Provinciaal Kerkbestuur van Gelderland om de schorsing op te heffen, en den wensch dat voornoemd bestuur alsnog besluiten moge aan den ondragelijken toestand te Dordt een einde te maken."

Dit voorstel wordt voorshands ter inzage der leden gelegd.

Besluit om vóór de behandeling van de voordragten der Synodale Commissie betreffende gevraagde subsidiën het verslag dier Commissie omtrent het fonds van de Bijbelvertaling en den Vervolgbundel ter hand te nemen.

Aan de orde is het verslag der Synodale Commissie aangaande de financiële aangelegenheden, met name in de eerste plaats van het fonds voor noodlijdende kerken en personen; doch als reeds kennis was genomen van het berigt, rakende de correspondenten voor de hulpvragende gemeenten, blz. 7, en nu de berekening van de beschikbare middelen voor de toekenning van groote toelagen ter hand zou worden genomen, geeft de *Secretaris* in overweging om vooraf het verslag der Commissie, rakende het fonds van de Bijbelvertaling en den Vervolgbundel op de Evangelische gezangen, voorkomende op blz. 45, 46, aan de orde te stellen. De *Secretaris* meent, dat alsdan de bijdrage uit dat fonds ten behoeve van het fonds voor noodlijdende kerken en personen nog iets ruimer zal kunnen genomen worden dan door de Synodale Commissie werd voorgesteld en hierdoor gelegenheid zal gegeven worden om sommige voorgedragen subsidiën, die wegens gebrek aan de vereischte middelen moesten worden ingekrompen, meer met de gebleken behoeften in overeenstemming te brengen. Het voorstel wordt algemeen goedgekeurd.

Kennisneming van het verslag der Commissie omtrent evengenoemd fonds; besluiten omtrent het intusschen ingekomen rapport der Gezangen Commissie rakende het

Als dan nu bedoeld verslag omtrent het fonds van de Bijbelvertaling en den Vervolgbundel op de Evangelische gezangen ter hand genomen wordt, wordt eerst gelezen wat de Commissie mededeelt omtrent de inkomsten van het fonds en daarbij kennisgenomen van het ingekomen berigt van de Bijbelcompagnie van 8 Julij, gereg. onder

n°. 760, houdende dat het aangewezen bedrag van *f* 95,16 wegens de geteekende titels van de vertaling van het Nieuwe Testament over het verloopen halfjaar tegen het einde der maand beschikbaar is, en wordt nu besloten den Quaestor-generaal tot de ontvangst dezer gelden te magtigen.

door haren Secretaris gedaan onderzoek naar de auteurs der Evangelische Gezangen en het gebruik der bij het fonds voorhanden middelen voor de aan de noodlijdende kerken te verleenen subsidiën.

Na kennisneming vervolgens van hetgeen de Commissie meldt ten aanzien van de beschikkingen over de inkomsten van het fonds, wordt gelezen een ter tafel gebragt schrijven van de Commissie van toezigt op den druk en de uitgaaf der Evangelische gezangen van 24 Junij, gereg. onder n°. 581, waarbij het door haren Secretaris Dr. *B. Glasius* bezorgde rapport van het hem door de Commissie opgedragen onderzoek naar de auteurs der Gezangen overeenkomstig de uitnoodiging der Synode aangeboden wordt met berigt, dat de Commissie eene door haar geauthentiseerde naamlijst zoo als die in het rapport voorkomt aan de Uitgevers der Evangelische Gezangen heeft doen toekomen om door hen in het vervolg, naar de daaromtrent gedane toezegging, achter de uitgaven der Evangelische Gezangen geplaatst te worden. De Secretaris *van Hasselt* voegt daaraan als President der Commissie nog toe, dat de heer *Glasius* geene moeite heeft ontzien om naar den wensch der Synode een zoo naauwkeurige en betrouwbare naamlijst van de auteurs te verkrijgen, als bij de schaarste van geloofwaardige bronnen maar immer mogelijk was en stelt nu voor dat het belangrijk rapport als bijlage van de notulen dezer zitting moge gedrukt worden en ondersteunt zeer het bovendien door den heer *Overman* gedane voorstel om den heer *Glasius* als blijk van waardering van zijnen arbeid daarvoor uit het fonds een honorarium van *f* 100 aan te bieden. Beide voorstellen worden algemeen goedgekeurd, even als het voorstel van den *President* om het rapport aanstonds te doen drukken opdat de leden der vergadering er te gemakkelijker kennis van kunnen nemen. Aan de Commissie zal van een en ander mededeeling worden gedaan met uitdrukking van den dank der Synode aan de Commissie, inzonderheid aan haren Secretaris, dat aan hare uitnoodiging op zulk eene uitnemende wijze is voldaan.

Nog wordt besloten den Quaestor-generaal te magtigen tot voldoening der door de Commissie bij schrijven van 26 Julij, gereg. onder n°. 598, overgelegde rekening van

kosten van het doen afschrijven van drie exemplaren van het rapport en verschillende geleden verschotten, te zamen tot een bedrag van *f* 21.60.

Terwijl nu het verslag der Synodale Commissie voor kennisgeving, zooveel noodig met goedkeuring, wordt aangenomen, en derhalve ook naar haar advies goedgekeurd wordt, uit het fonds de som van *f* 1500 ten bate van de noodlijdende gemeenten te doen komen, wordt, als thans uit eene door den Quaestor-generaal opgemaakte berekening blijkt, dat de in deze maand te maken rente er onder begrepen bovendien eene som van *f* 190 voorhanden zal blijven, wordt naar het voorstel van den Secretaris besloten om ook deze gelden voor de aan bedoelde gemeenten toe te stane subsidiën te gebruiken.

Berekening der nu voor gemelde subsidiën beschikbare middelen.

Als hierna tot het opmaken van het bedrag der bij het fonds van noodlijdende kerken beschikbare middelen voor de groote toelagen wordt overgegaan, verklaart de Quaestor-generaal geen bezwaar te hebben tegen het advies der Synodale Commissie, blz. 8, om het bedrag der buitengewone ontvangsten op *f* 2000 te ramen, daar dezer dagen nog eene belangrijke gift bij hem is ingekomen. In overeenstemming met de in de memorie van den Quaestor-generaal blz. 64 en 65 voorkomende gegevens, wordt de

opbrengst der collecte dezes jaars geraamd op		*f* 19000
de rente op		- 5000
de buitengewone ontvangst op		- 2000
waarbij nu komt *f* 1690 uit de middelen bij het fonds van de Bijbelvertaling en den Vervolgbundel		- 1690
zamen . . .		*f* 27690
waarvan echter afgaat voor de kleine toelagen	*f* 10000	
en voor administratiekosten van den Quaestor-generaal	- 400	- 10400
zoodat voor de groote toelagen beschikbaaar blijft		*f* 17290

doch volgens de mededeelingen der Synodale Commissie de aanbevelingen aan de Regering het bedrag van *f* 6000 bezwaarlijk zullen kunnen overschrijden.

Voorloopige besluiten op de voordragten der Synodale Comissie.

De voordragten der Synodale Commissie worden thans overwogen, en daarop naar gewoonte voorloopig de volgende besluiten genomen:

aan Millingen toe te staan *f* 1400;

de subsidie voor Groesbeek, nu de middelen dit toelaten, te stellen op *f* 1100, doch het bij adres van 15 Junij, gereg. onder n°. 558, gedaan verzoek om vergunning tot onderhandsche aanbesteding, als strijdig met het Reglement, af te wijzen;

aan Zevenhoven, om de redenen, door de Commissie genoemd, niet meer dan *f* 1000 toe te staan;

aan Driehuizen *f* 1200 subsidie toe te kennen:

het cijfer der subsidie voor Kleverskerke tot *f* 1800 te beperken, doch met aanbeveling voor rijkssubsidie tot het bedrag van *f* 1200;

aan Molkwerum nog eene ondersteuning met *f* 1000 te verstrekken;

voor Haulerwijk *f* 2000 uit het fonds beschikbaar te stellen, doch insgelijks met aanbeveling aan de Regering van rijkssubsidie tot gelijk bedrag;

het verzoek van Kerkvoogden te Weerselo in advies te houden, ten gevolge van door den heer Douwes overgebragte mededeelingen van den consulent der gemeente, dat aldaar onderscheidene gegoede en daaronder zelfs zeer gegoede leden zouden zijn. Ofschoon daartegen het eenparig advies der Kerkelijke Besturen en van het Provinciaal Collegie van toezigt door onderscheidene leden voldoende geacht wordt om aan de gemeente aanspraak op subsidie toe te kennen, zijn vele andere leden van oordeel, dat de gedane mededeelingen van zulken aard zijn, dat de Synode zich niet ontslaan kan van de verpligting om een onderzoek in te stellen, of de gemeente werkelijk als hulpbehoevende kan worden beschouwd. Hierom wordt na gehouden beraadslaging besloten de mededeelingen van den consulent in handen te stellen van de Synodale Commissie, met opdragt om ter zake een nauwkeurig onderzoek in te stellen, maar met magtiging tevens om, wanneer uit het ingestelde onderzoek blijken mogt, dat de gemeente werkelijk aanspraak op ondersteuning heeft, haar al vast vergunning tot de aanbesteding en het bouwen te geven, om hierdoor het nadeel van uitstel van een geheel jaar te verhelpen;

aan Grootegast de voorgedragen subsidie van *f* 680 te verleenen;

insgelijks aan Stitswerd subsidie tot het bedrag van *f* 2400 toe te staan;

Vierlingsbeek met *f* 1400 te ondersteunen en voor rijkssubsidie tot gelijk bedrag aan de Regering aan te bevelen;

de subsidie uit het fonds voor Besoyen, nu de middelen het toelaten naar de werkelijke behoefte *f* 1480 te doen bedragen met aanbeveling voor rijkssubsidie tot het voorgedragen bedrag van *f* 1400;

aan Bergeik thans ook, na kennisneming van een schrijven van kerkvoogden, rakende de aanbesteding, van 9 Junij, gereg. onder n°. 547 en bij goedkeuring van de handelingen der Synodale Commissie ten deze, subsidie tot het volle bedrag der behoefte, namelijk van *f* 862 te verleenen.

Tegen het advies der Synodale Commissie, om het verzoek van Kerkvoogden te Westkapelle af te wijzen, heeft de vergadering bedenking, met het oog op den beschreven loop van zaken, in de overtuiging dat kerkvoogden volstrekt buiten magte zouden zijn om de middelen tot dekking van het aanzienlijk tekort te vinden, wanneer de gemeente gansch hulpeloos zou gelaten zijn en de reeds toegezegde subsidie van *f* 2500 van het Rijk ook voor de kerk verloren zijn. Het wordt betreurd, dat de middelen der Synode niet toelaten om geheel in den nood dezer gemeente te voorzien, wat ook door onderscheiden leden bedenkelijk zou worden geacht uit aanmerking van het belangrijke cijfer der reeds toegestane subsidie. Nu intusschen door het besluit omtrent Weerselo eene som van *f* 1000 vrijgevallen is en daarvan, na de genomen besluiten, nog *f* 968 beschikbaar zou blijven, wordt onderling overlegd aan de gemeente te Westkapelle hiervan nog *f* 500 toe te staan, en Kerkvoogden te raden, dat zij zich nog aan de Regering om eene nieuwe rijkssubsidie van *f* 1000 adresseren, en toestemming vragen van het Provinciaal Kerkbestuur tot het houden van eene provinciale collecte om in het overblijvende tekort te voorzien, terwijl aan het Moderamen wordt opgedragen den Minister de hernieuwde ondersteuning der gemeente aan te bevelen.

Wat betreft de aanvraag voor Grijpskerke, vereenigt de vergadering zich met het advies der Synodale Commissie om het verzoek, zooals het daar ligt, af te wijzen.

Bij de kennisneming van de voordragt der Commissie omtrent de aanvraag voor Eindhoven, mede leidende tot

het advies om deze aanvraag af te wijzen, wordt nog gelezen een berigt van den Minister van Financiën van 9 Junij, gereg. onder n°. 541, houdende dat de Minister na het rapport der Synodale Commissie, en overwegende dat de gelden, die bij de staatsbegrooting voor kerk- en pastorijbouw zijn toegestaan, uitsluitend zijn bestemd voor hulpbehoevende kerkgemeenten, die de noodzakelijke bouw- of herstelwerken beperkt tot de volstrekte behoefte, zonder een matig subsidie uit de staatskas niet tot stand te brengen, dat de bouw eener nieuwe kerk te Eindhoven, welke gemeente nog geen 200 zielen telt, blijkens de opgemaakte begrooting van kosten, is geraamd op het aanzienlijk bedrag van *f* 15.600, en zulk een kostbaar bouwplan minder voegt aan eene gemeente, die zelve niet meer bijdraagt dan *f* 1350 en het overige vraagt aan subsidiën van het Rijk en van de Synode, aan Kerkvoogden te kennen heeft gegeven, dat er geen termen zijn gevonden om aan het verzoek om rijkssubsidie gunstig gevolg te geven. De heer *van Lakerveld* deelt nu mede dat dit besluit des Ministers bij de gemeente eene groote teleurstelling heeft verwekt en bevreemding tevens, vooral ook omdat, volgens betrouwbare opgaaf van den predikant, hier blijkbaar eene vergissing schuilt betreffende het aantal zielen, dat 426 zou bedragen. Deze mededeeling doet bij onderscheidene leden den wensch ontstaan, dat nog beproefd zou worden den Minister op zijn besluit te doen terugkomen; doch daar anderen ten dezen in elk geval een nader onderzoek noodig oordeelen, en het verzoek met het oog op het aanzienlijke der aangevraagde som, zooals het daar ligt, bezwaarlijk voor inwilliging vatbaar achten, zoo wordt besloten het verzoek in advies te houden, en Kerkvoogden uit te noodigen, dat zij bij hernieuwde aanvraag eene juiste opgaaf doen van het getal zielen, en bij de weder over te leggen begrooting haar tot de volstrekte behoefte beperken, en trachten de bijdrage van wege de gemeente aan te bieden, desnoods door hulp van elders, aanmerkelijk te verhoogen, dewijl de bij de Synode voorhanden middelen volstrekt niet het verleenen van groote subsidiën gedoogen.

Daar na de genomen besluiten de som van *f* 468 bij het fonds beschikbaar zou blijven, wordt nog, op de mededeeling van den heer *Riedel*, dat de gemeente te Molkwerum bezwaarlijk de gelden zou kunnen bijeenbrengen om het overblijvende tekort te dekken, besloten

de thans voorloopig toegestane subsidie tot *f* 1450 te verhoogen.

Besluit omtrent een door den Minister van Financiën gevraagd advies omtrent een verzoek om rijkssubsidie ten behoeve van de gemeente te Lichtenvoorde.

Ter tafel komt nog een van den Minister van Financiën aan de Synodale Commissie gerigt verzoek, bij schrijven van 19 Junij n°. 12, gereg. onder n°. 569, om ter zake van een overgelegd adres van Kerkvoogden te Lichtenvoorde om rijkssubsidie in de kosten der herstelling van de kerk geraamd op *f* 2534, en om berigt of er uitzigt bestaat dat ter voorschreven zake Synodaal subsidie zal worden verleend.

Wordt besloten aan den Minister te melden, dat er van Kerkvoogden van Lichtenvoorde nog geen verzoek om subsidie bij de Synode is ingekomen en dat ook, indien dit nog in mogt komen, daarop in dit jaar geen beschikking zou kunnen genomen worden, en het derhalve gewenscht is, dat de Minister in het loopende jaar op het verzoek om rijkssubsidie geen gunstige beschikking neme, dewijl de gemeente, zoolang zij geen subsidie van de Synode verkrijgt, daarmede weinig of niet gebaat zoude zijn.

Sluiting der vierde zitting.

De vergadering wordt hierop tot morgen verdaagd en wordt de zitting hiermede gesloten.

J. J. L. LUTI,

President.

VIJFDE ZITTING.

Dingsdag den 27sten Julij 1880.

De *Quaestor-generaal* tegenwoordig; de heer *Bruna* wegens ongesteldheid afwezig.

Na opening der zitting worden de notulen van de zitting van gisteren gelezen en goedgekeurd.

Opening der vijfde zitting.

Daar geen der leden gebruik maakt van de gelegenheid om het gros van predikanten en ouderlingen voor de vervulling der bij de Synodale Commissie openvallende plaatsen aan te vullen, wordt het gros gesloten verklaard en zullen daaruit tegen het einde der zitting de noodige drietallen gemaakt worden.

Besluit tot het vormen van drietallen voor de vervulling der openvallende plaatsen bij de Synodale Commissie.

De gisteren omtrent de aanvragen van subsidie uit het fonds voor noodlijdende kerken en personen voorloopig genomen besluiten worden nu voor goed vastgesteld.

Vaststelling der subsidien aan noodlijdende gemeenten.

Van de verschillende mededeelingen der Synodale Commissie nog betrekking hebbende op de aangelegenheden van evengenoemd fonds, blz. 32—39 wordt thans achtereenvolgens kennis genomen, en die alle voor zoo veel noodig met goedkeuring voor kennisgeving aangenomen, terwijl aan een door tusschenkomst der betrokken Besturen ingekomen verzoek van Kerkvoogden te Ootmarsum dd. 10 Julij, gereg. onder n°. 879, om uitbetaling der toegekende subsidie van f 700 besloten wordt onmiddellijk gevolg te geven door den Quaestor-generaal tot die uitbetaling te magtigen.

Kennisneming van het verdere verslag der Synodale Commissie rakende de aangelegenheden van het fonds voor noodlijdende kerken en personen, en besluit omtrent de uitbetaling van subsidie aan de gemeente te Ootmarsum.

Aan de orde komen nu de aangelegenheden van het fonds tot voorziening in de geestelijke behoeften van gemeenten waar eigen middelen ontbreken, waarover het verslag der Synodale Commissie blz. 39—42 handelt. Alle door de Commissie gedane voordragten tot toekenning

Als voren, van het verslag der Synodale Commissie rakende de aangelegenheden van het fonds ter voorziening in de geestelijke behoeften van gemeen-

ten waar eigen middelen ontbreken en daarop betrekkelijke besluiten.

van toelagen voor het bedrag als waartoe zij adviseert worden achtereenvolgens goedgekeurd, ook tot toekenning voor het eerst van eene toelage van f 200 aan de gemeente te Hollandsche Veld tot bezoldiging van den godsdienstonderwijzer *Robbers*. Het verzoek van den predikant *H. P. Brandt* te 's Heerenhoek wordt overeenkomstig het advies der Synodale Commissie afgewezen, terwijl het verzoek van den predikant te Rossum, om eene bijdrage voor de belangen van het Godsdienstonderwijs tot de zitting van Donderdag a.s. wordt aangehouden, tegen welke zitting het verleden jaar aangehouden rapport van den heer *van Hoorn*, Hand. blz. 21 volgg., aan de orde wordt gesteld ten einde tot een besluit te komen omtrent het gebruik van de voor het Godsdienstonderwijs ingezamelde gelden.

Na kennisneming vervolgens van een ingekomen berigt van het Provinciaal Kerkbestuur van Noordholland van 15 Junij, gereg. onder n°. 577, omtrent den financiëlen toestand van de gemeente te Bussum, wordt besloten vooralsnog die gemeente in het genot te laten der voor het predikantstractement toegekende toelage van f 200.

De vermelde toekenning van toelagen van f 50 voor de opleiding tot de betrekking van Godsdienstonderwijzer wordt goedgekeurd, waarna overeenkomstig het verlangen der Synodale Commissie weder de som van f 600 voor haar ter beschikking gesteld wordt voor onvoorziene behoeften.

Als voren, rakende de aangelegenheden van het fonds voor de kosten van het Hooger Onderwijs.

Hierna wordt het verslag der Synodale Commissie, rakende de aangelegenheden van het fonds voor de kosten van het Hooger Onderwijs, voorkomende op blz. 46 volgg. in behandeling genomen, en al aanstonds met groote belangstelling en waardering kennisgenomen van de tot stand gekomen regeling van de tractementen en het pensioen der kerkelijke hoogleeraren.

Insgelijks wordt van de mededeeling der Synodale Commissie op blz. 50—52 omtrent het terugbekomen der vrije beschikking over de bijdragen der studenten voor het onderwijs der hoogleeraren met gelijke belangstelling kennis genomen en waardering evenzeer van de zorg, waarmede de Synodale Commissie ook in deze de belangen van het Kerkelijk Hooger Onderwijs behartigd heeft. Haar berigt omtrent de storting van de opbrengst der in 1879 ontvangen bijdragen wordt voor kennisgeving aangenomen.

Ook wordt nu, zooveel noodig met goedkeuring, voor kennisgeving aangenomen, wat de Commissie blz. 52 mededeelt omtrent hare beschikkingen op verzoeken van studenten om vrijstelling van de betaling der bijdrage, terwijl de vergadering ook van oordeel is, dat de na den gestelden termijn ingekomen verzoeken, blz. 53 vermeld, buiten behandeling moeten blijven, en de redenen, waarom volgens mededeeling van den Secretaris, de Spoed-commissie niet heeft voldaan aan het verzoek van een student om terug te komen op de afwijzing van zijn verzoek om vrijstelling, gereg. onder n°. 568, algemeen gebillijkt worden.

Twee sedert nog ingekomen verzoeken om vrijstelling, gereg. onder n°. 682 en 904, zullen tot de Synodale Commissie worden overgebragt.

Het voorstel der Commissie tot verandering van art. 16 van het Reglement op het hooger onderwijs om het verleenen van vrijstelling af te schaffen, doch dan ook het cijfer der bijdrage tot f 25 te verminderen vindt bij de meeste leden der vergadering om de door de Commissie aangevoerde redenen grooten bijval. Het voorstel van een der overige leden om voor enkele bijzondere gevallen nog de gelegenheid tot het verleenen van vrijstelling open te laten vindt geene ondersteuning. Zijn daar ook die niet tot de voorgedragen verandering wenschen mede te werken, om reden voornamelijk dat volgens hen de verlaging der bijdrage te kort zou doen aan de waardering van het kerkelijk hooger onderwijs en de gelegenheid zou afsnijden om b.v. tot aanmoediging der studie in de Godgeleerdheid beurzen op te rigten, daartegen wordt opgemerkt, dat het voor ieder duidelijk zal zijn, dat de verandering slechts in het algemeen belang der studenten wordt voorgesteld en, indien zij wordt aangenomen, het fonds genoeg zal aanwassen, om desverlangd ook tot het oprigten van beurzen gebezigd te worden. Na gehouden beraadslaging wordt het voorstel in stemming gebragt en met veertien tegen vier stemmen aangenomen, zoodat het aan de consideratiën der Provinciale Kerkbesturen en Classicale Vergaderingen zal worden onderworpen.

Drietallen voor de vervulling der openvallende plaatsen bij de Synodale Commissie.

De overblijvende tijd der zitting wordt ingenomen door de zamenstelling van twee drietallen voor de vervulling der bij de Synodale Commissie openvallende plaatsen.

Op het drietal van predikanten worden na achtereen-

volgende stemmingen gebragt de heeren *H. Steenberg*, predikant te Amsterdam, *J. P. Bruinwold Riedel* en *G. J. van Lakerveld*, leden der Synode, laatstgenoemde met het lot tegen den heer *Douwes*.

Op het drietal van ouderlingen worden geplaatst de HH. mr. *W. B. S. Boeles* en mr. *J. C. Bergsma*, beiden oud-ouderlingen te Leeuwarden, en dr. *C. G. von Reeken*, oud-ouderling te Haarlem.

Benoeming aanstaande Donderdag.

Sluiting der vijfde zitting.

De Vergadering wordt hierna tot morgen verdaagd, waarmede de tegenwoordige zitting gesloten wordt.

J. J. L. Luti, *President*.

ZESDE ZITTING.

Woensdag den 28 Julij 1880.

De *Quaestor-generaal* tegenwoordig.

Na opening der zitting, worden de notulen van gisteren gelezen en goedgekeurd.

Opening der zesde zitting.

De Quaestor-generaal deelt mede, dat wat in zijne memorie, blz. 72, voorkomt betrekkelijk de weigering van de gemeente te Oldemarkt om de contributie voor de Algemeene Weduwenbeurs te voldoen, waaromtrent van hem opheldering gevraagd was, volgens nader door hem gedaan onderzoek op een misverstand rust en bedoelde contributie voldaan is geworden.

Mededeeling van den Quaestor-generaal rakende de voldoening der gemeente Oldemarkt van de contributie voor de Algemeene Weduwenbeurs.

Naar gegeven aanleiding vraagt de Quaestor-generaal het gevoelen der vergadering, of de heer Dr. *A. Kuijper*, die tijdens zijn lidmaatschap van de Tweede Kamer, aan de weduwenbeurs als eervol ontslagen predikant f 20 betaalde, thans nu hij de betrekking van hoogleeraar aan de opgerigte vrije Universiteit bekleedt met de betaling van f 10 zou kunnen volstaan, en derhalve ook niet meer zou moeten gevorderd worden van de heeren Dr. *Hoedemaker* en Dr. *Rutgers*, die eveneens de betrekking van hoogleeraar aan genoemde Universiteit aanvaard en hun eervol ontslag uit de betrekking van predikant bekomen hebben. Na eenige beraadslaging komt de vergadering met algemeene stemmen op een na er in overeen, dat de bepaling in het Reglement op de Algemeene Weduwenbeurs omtrent de bevoegdheid tot deelneming in die beurs van de Universiteits- en de Kerkelijke Hoogleeraren niet van toepassing kan zijn op de Hoogleeraren der vrije Universiteit, uithoofde deze eerst na de laatste in dat Reglement wegens de ingevoerde nieuwe regeling van het hooger onderwijs voor de opleiding van Evangeliedienaren bij de Nederlandsche Hervormde Kerk gemaakte veranderingen in het leven is

Inlichting van den Quaestor-generaal aangaande de bevoegdheid der Hoogleeraren van de vrije Universiteit tot deelneming in de Algemeene Weduwenbeurs.

geroepen en ook in geenerlei betrekking staat tot onze Kerk, zoodat willen de genoemde heeren deel aan de Algemeene Weduwenbeurs blijven nemen, zij hiertoe alleen als buiten redenen van gezondheid of leeftijd ontslagen predikanten bevoegd, maar dan ook tot betaling der jaarlijksche contributie van f 20 verpligt zijn.

Voortzetting van de behandeling van het Verslag der Synodale Commissie rakende het fonds voor de kosten van het hooger, onderwijs, weerlegging van de bedenking van de Classicale Vergadering van Onderdendam tegen het afzonderlijk bestaan van zulk een fonds en verschillende besluiten op of naar aanleiding van de voorstellen der Commissie omtrent het gebruik van het fonds met afwijzing van een voorstel van den heer *Roodhuyzen* om den Hoogleeraren in de hun voor het pensioen opgelegde korting van het tractement te gemoet te komen.

Bij voortzetting alsnog van de behandeling van het verslag der Synodale Commissie over de aangelegenheden van het fonds voor de kosten van het Hooger Onderwijs wordt wat daar blz. 53—55 voorkomt omtrent de voorloopige voorziening in de kosten van het voorbereidend kerkelijk examen der candidaten in de godgeleerdheid goedgekeurd met waardering van de daarbij vermelde welwillendheid der Curatoren van de Rijks-Universiteiten. Hierna komen de blz. 56, 57 vermelde voorstellen der Commissie rakende het gebruik en beheer van het fonds aan de orde. Bij de beraadslaging over deze voorstellen deelt de heer *Douwes* mede, dat onder de consideratiën van de Classicale Vergadering van Onderdendam omtrent de voorloopig aangenomen veranderingen in het Reglement op het hooger onderwijs eene overweging voorkomt tegen het bestaan van een afzonderlijk fonds voor de kosten van het hooger onderwijs uit aanmerking dat de daarvoor gestorte bijdragen in de Algemeene kas zouden moeten gestort worden. De vergadering oordeelt evenwel dat deze consideratie niet opgaat, uithoofde de Algemeene kas slechts dient voor de kosten van bestuur, en dat ook, terwijl nimmer de bevoegdheid der Synode tot het oprigten van afzonderlijke fondsen voor bijzondere belangen bestreden is geworden noch ook op grond der Reglementen in twijfel kan gesteld worden, het aan haar, die volgens het door de Kerk goedgekeurde Reglement op het hooger onderwijs de bijdragen voor het kerkelijk hooger onderwijs ontvangt, volkomen vrijstaat in het belang van een ordelijk beheer, die tot een afzonderlijk fonds zaâm te brengen.

Van de voorstellen der Synodale Commissie vindt het eerste bij de vergadering algemeenen bijval. Daar evenwel uit den aard de kosten aan de kerkelijke examina en van drukwerk als ook des noodig van gemeenschappelijke localen voor het houden der lessen en het afnemen der examina aanmerkelijk kunnen verschillen, wordt naar voorstel van den heer *Alingh Prins* besloten, den hoog-

leeraren de bevoegdheid te geven deze afzonderlijk bij de Synodale Commissie in rekening te brengen, en nu het jaarlijks voor het aanschaffen van belangrijke boekwerken tot blijvend gebruik van het kerkelijk onderwijs aan elke Universiteit te openen crediet te bepalen op de som van f 250, voor allen te zamen derhalve op de som van f 750.

Daar de aanneming van het tweede voorstel naar veler meening eene verandering van art. 12 van het Reglement op de kosten noodzakelijk zou maken, vinden onderscheiden leden daarin voorshands bezwaar, terwijl er ook zijn, die oordeelen, dat de kosten aan de benoeming van nieuwe hoogleeraren verbonden, onder de bestuurskosten moeten gerekend hebben, die ten laste der Algemeene Kas komen, zoodat het voorstel na eenige beraadslaging met elf tegen acht stemmen wordt afgewezen.

Het derde voorstel betrekkelijk het honorarium van den Quaestor-generaal en de tegemoetkoming aan de Quaestoren in de Universiteitssteden toe te kennen, met ingang van 1 Januarij 1879, wordt algemeen goedgekeurd, als ten voorgaanden jare reeds billijk geacht.

Nog wordt door den heer *Roodhuyzen* voorgesteld aan de kerkelijke hoogleeraren voor de korting, welke hun tractement in de eerste vijf jaren zal ondergaan voor hun pensioen, gedurende dien tijd met eene toelage van f 400 's jaars te gemoet te komen, tot dat voorstel aanleiding nemende uit de mededeeling der Synodale Commissie blz. 56 dat drie leden dier Commissie zulke tegemoetkoming hadden voorgestaan, en wel tot een bedrag van f 700 's jaars aan elken hoogleeraar; hij voegt daarbij dat hij in overleg met den Quaestor-generaal, die de aanneming van het voorstel wenschelijk acht, gemeend heeft het bedrag tot f 400 te moeten beperken.

Tot aanbeveling van het voorstel brengt de heer *Roodhuyzen* voornamelijk in het midden, dat de kerkelijke hoogleeraren ten gevolge der bedoelde korting, althans in de eerste drie jaren niet meer dan f 3200 's jaars zullen genieten, wat niet geëvenredigd kan geacht worden aan hunne behoeften, in aanmerking ook genomen dat zij vele buitengewone uitgaven hebben. Ofschoon nu ook bij de beraadslagingen over dat voorstel algemeen hulde gebragt wordt aan de bedoeling van den heer *Roodhuyzen*, worden de meeste leden door de redenen, welke de meerderheid der Synodale Commissie terughielden om zulk

eene tegemoetkoming voor te stellen, insgelijks van de ondersteuning van het voorstel teruggehouden, terwijl bij hen ook weegt dat bij de tot stand gebragte regeling van de tractementen en het pensioen der kerkelijke hoogleeraren zoo veel mogelijk te gemoet is gekomen aan het bezwaar der korting en de bedenking ook, dat het voor de verhouding der hoogleeraren tot de studenten niet wenschelijk is te achten, dat de tegemoetkoming uit hunne bijdragen zou moeten gevonden worden. In stemming gebragt wordt het voorstel met zestien tegen drie stemmen verworpen. Bij de stemming hadden de Hoogleeraren zich van het uitbrengen hunner adviserende stem onthouden.

Verslag van het onderzoek eener uitspraak van het Provinciaal Kerkbestuur van Zuidholland en overeenkomstig besluit tot aanneming voor kennisgeving.

Door de heeren *Bruna* en *Overman* wordt bij monde van eerstgenoemde rapport uitgebragt ter zake der in hunne handen gestelde uitspraak van het Provinciaal Kerkbestuur van Zuidholland, luidende als volgt:

Mijne Heeren en Broeders!

In onze handen is ten fine van onderzoek gesteld eene beslissing in zake van tucht van het Provinciaal Kerkbestuur van Zuidholland, gereg. onder n°. 68. Zij betreft den diaken der Hervormde Gemeente te Herkingen *A. Klein*, die wegens verzuim in de uitoefening van zijne kerkelijke betrekking uit die betrekking is ontzet met vervallen verklaring van de bevoegdheid tot het bekleeden van kerkelijke bedieningen voor den tijd van vijf jaren.

Wij hebben die beslissing onderzocht en op de daarin voorkomende omschrijving en qualificeering der feiten gelet, doch geene schennis of verkeerde toepassing van eenig artikel der Reglementen gevonden, zoodat naar onze meening aan genoemd Kerkbestuur ter zake geene opmerkingen naar art. 29 van het Regl. voor kerkelijk opzicht en tucht zijn mede te deelen. Wij adviseeren daarom, het ontvangen afschrift voor kennisgeving aan te nemen.

G. Bruna.

B. A. Overman.

Dit rapport wordt terstond in behandeling genomen en zonder hoofdelijke stemming goedgekeurd.

Nog wordt door den heer *van Eerde*, namens de betrokken Commissie rapport uitgebragt ter zake der voorloopig aangenomen verandering van art. 14 7° van het Reglement voor de Kerkeraden, en wordt dit rapport voor latere behandeling inzage der leden voor ter tafel gelegd.

Rapport der betrokken Commissie aangaande de voorloopig aangenomen verandering van art. 14 7°. van het Reglement voor de Kerkeraden.

Het rapport luidt als volgt:

MIJNE HEEREN!

Aangaande de ten vorigen jare voorloopig aangenomen verandering in art. 14 7°., Reglement voor de Kerkeraden zijn van de Provinciale Kerkbesturen en Classicale Vergaderingen de volgende consideratiën en adviesen ingekomen.

Wij doen de opmerking voorafgaan, dat bijna allen zich door de meest mogelijke kortheid kenmerken, dat zelfs hier en daar de voorgestelde ampliatie geen punt van opzettelijke beraadslaging heeft uitgemaakt, zeker omdat de tijd door gewigtiger werkzaamheden in beslag werd genomen, en dat er zelfs gevonden worden die niet van hunne meening deden blijken.

De Kerkbesturen van Gelderland, Noordholland en Zuidholland hebben geene bedenkingen en wenschen het voorloopig aangenomene definitief vastgesteld. — In Zeeland vereenigen zich *vijf* leden met de wijziging. *Eén* lid verklaart er zich tegen, omdat hij vreest, dat zij verwarring ten gevolge zal hebben. Er zullen toch kerkeraden zijn, die er de hand niet aan houden. Er zullen onjuiste data worden opgegeven. Er zijn menschen, die hun eigen ouderdom niet kennen. Men moet het den Kerkeraden niet te lastig maken, die, zoo zij eenige inlichtingen ter zake wenschen, die bij den ambtenaar van den Burgerlijken Stand kunnen verkrijgen. De vijf eerstgenoemden zouden echter willen lezen: geboortejaar en geboortedag. — Het oordeel van Utrecht omtrent het voorgestelde is gunstig. — In Friesland werden geene bezwaren gemaakt, behalve dat drie leden het moeijelijk, ja dikwijls onmogelijk vinden, aan het vereischte: „de vermelding van den geboortedag" te voldoen. — Overijssel raadt met eenparige stemmen de ampliatie aan. — Ook Groningen verklaart zich er voor. — Insgelijks Noord-Brabant met Limburg dat het tevens wenschelijk zou achten, om bij

de belijdenisaflegging den Kerkeraden de verpligting op te leggen, den leeftijd der lidmaten op te vragen, en in het register op te nemen, en in 8° van hetzelfde artikel 14 achter *b* te plaatsen „van lidmaten, *met vermelding van den geboortedag, zooveel de manslidmaten betreft.* — Drenthe keurt de wijziging af, omdat men, volgens zijn oordeel, den Kerkeraad niet te veel lasten moet opleggen, en zou het, in elk geval, wenschelijk achten, dat het vermelden van den geboortedag op eene lidmaatsattestatie slechts in met het oog op de stemgeregtigdheid twijfelachtige gevallen gelast worde. — De Waalsche Commissie wederom keurt de wijziging met eenparige stemmen goed, met het oog op het Reglement op de benoeming van ouderlingen enz., terwijl één lid verder wenscht te gaan, en de woorden: „zooveel de manslidmaten betreft," te doen vervallen.

Wij gaan nu over tot de Classicale Vergaderingen.

Arnhem adviseert, tusschen de woorden: „met vermelding van," en „van den geboortedag," in te voegen: „zooveel mogelijk." — Nijmegen berigt: zonder discussie aangenomen met algemeene stemmen. — Te Tiel ook wordt de aanneming als zeer gewenscht beschouwd. — Te Harderwijk adviseert de meerderheid gelijk te Arnhem, dat tusschen gevoegd worde: „zooveel mogelijk."

Te 's Gravenhage verklaren zich sommige leden voor, maar de groote meerderheid is er tegen. Wordt de voorgestelde bepaling in de wet opgenomen, dan zal elke Kerkeraad in culpa zijn, die een attestatie zonder geboortedatum afgeeft; vooral in grooter gemeenten zal de maatregel tot allerlei bezwaren en moeiten aanleiding geven. En al die moeite zal zijn, ter wille van betrekkelijk *weinige* personen, van wie het quaestieus is, of zij al dan niet stemgeregtigd zijn. — Rotterdam raadt tot de aanneming. — Ook Dordrecht is over 't algemeen gunstig gezind; men meende hier echter de Synode te moeten verzoeken, maatregelen te nemen en te bepalen, op welke wijze men zal kunnen geraken tot eene juiste kennisneming van den dag der geboorte van de manslidmaten. — Gouda en Haarlem kunnen almede er zich mee vereenigen.

Ook Alkmaar, als slechts bepaald wordt, dat de vermelding van den geboortedag zooveel mogelijk zal geschieden, daar het dikwerf onmogelijk zal zijn. — Hoorn betuigt eenparig zijne instemming. — Edam evenzoo, maar is daarbij van oordeel, dat het even nuttig en noodig

is, den maatregel ook op *vrouwelijke* lidmaten toe te passen. Men wees er op, dat er kantonregters zijn, die geen reglement in zake kerkbeheer als geldig erkennen, tenzij het is aangenomen door mannelijke en vrouwelijke stemgeregtigden; ook daarop, dat vooral in groote gemeenten vele meisjes en vrouwen in het lidmatenboek staan opgeschreven die dezelfde voor- en achternamen voeren, zoodat bij vertrek of sterven het soms moeijelijk is, uit te maken, wie eigenlijk bedoeld wordt.

Te Middelburg verklaren zich 43 leden *voor*, en 4 leden *tegen* de nieuwe redactie van het artikel. — Zierikzee acht ze met *algemeene* stemmen aannemelijk. — Te Goes achten haar van de 56 leden 28 onraadzaam, — Te IJzendijke vindt zij bij niemand bezwaar.

Te Amersfoort adviseert men eenparig voor de goedkeuring. — Hetzelfde doet de Vergadering van Wijk.

Leeuwarden stelt voor, de nieuwe redactie dus te doen luiden: „met vermelding van het jaar en den dag der geboorte" enz. Te Sneek acht men de verandering algemeen gewenscht. Franeker neemt ze aan bij acclamatie. Heerenveen geeft in bedenking, met het oog op het Reglement op de kerspelvorming, de woorden: „Zooveel de manslidmaten betreft", weg te laten.

Zwolle adviseert tot de definitieve vaststelling der veranderingen. Deventer daarentegen vindt zij bij alle leden der vergadering (45) onvoorwaardelijke afkeuring. Want 1°. de opgave van den ouderdom heeft geene nuttigheid; de stemgerechtigde weet zelf zijn leeftijd, en zoo hij ooit op het denkbeeld kwam, te vroeg in eene nieuwe gemeente deel te willen nemen aan de stemming, en zich ouder aan te geven dan hij is, niemand, die er geen register van den burgerlijken stand op na houdt, kan hem controleren; 2°. velen, vooral uit den minderen stand, weten niet, op één of twee jaar na, hoe oud zij zijn; doen zij eene verkeerde opgave, dan zou de verkeerdheid gestempeld worden door den Kerkeraad, die de attestatie gaf, of weder zou men er een register van den burgerlijken stand op na moeten houden; 3°. het baart een ondoelmatigen en werkelijk noodeloozen omslag.

En nu acht Groningen weer de wijziging zeer nuttig; keuren al de leden der vergadering te Winschoten (55) haar goed, gelijk ook te Appingedam; terwijl Onderdendam voorstelt, in plaats van de verwijzing

naar de oude Synodale verordeningen, de betrekkelijke bepalingen zelve hier uitdrukkelijk op te nemen, zooals dit nu, wat betreft de verordening van 1868, door de Synode zelve wordt voorgesteld.

'sHertogenbosch besloot zonder discussie tot aanneming der verandering, en drukt daarbij den wensch uit, dat ook bij alinea 8 bepaald worde, dat bij de aanneming van manslidmaten de datum der geboorte vermeld moet worden. Breda, Heusden, Eindhoven en Maastricht betuigen eenparig hunne adhaesie.

Te Assen verklaren van de 25 leden er 7 zich tegen, dewijl het dikwijls onmogelijk is van die de attestatie aanvragen, den geboortedag ontwaar te worden. Te Meppel stemmen 16 voor, 4 tegen. Te Coevorden konden 16 leden zich met de verandering vereenigen, indien de woorden: „Zooveel de manslidmaten betreft", er worden uitgelaten, en zulks met het oog op eene mogelijke uitbreiding van het stemregt tot de vrouwen-lidmaten. Een lid keurde de verandering, zooals zij voorgesteld is, goed.

Eindelijk is nog de Waalsche Reunie met algemeene stemmen van oordeel, dat de aanvulling door de Synode behoort te worden vastgesteld.

Uit het gegeven verslag zal u gebleken zijn, dat de voorgestelde wijziging van Art. 14, 7° Regl. voor de Kerkeraden, bij de meerderheid dergenen, die advies hebben gegeven, geen ongunstig onthaal heeft gevonden. Maar behalve dat er onderscheiden stemmen zijn opgegaan, en met kracht zich lieten hooren in tegenovergestelden zin, willen wij uwe aandacht vestigen op het oordeel van niet weinigen, die de opgave van den dag der geboorte der manslidmaten wenschen met bijvoeging echter: „Zooveel mogelijk", en die daarmede overtuigd bleken te zijn van het hoogst moeijelijke, zoo niet onmogelijke der uitvoering, wat naar onze wijze van beschouwing, de niet wenschelijkheid der invoering zou medebrengen. En wanneer nu uwe Commissie acht geeft op de verschillende, niet uit den weg te ruimen bezwaren, aan de uitvoering verbonden, en waarop zoo teregt door een lid van het Prov. Kerkbestuur van Zeeland, door de Classicale Vergaderingen vooral van 'sGravenhage en Deventer gewezen is, wanneer te voren vaststaat, dat het voorschrift, in het Reglement opgenomen, zeer dikwijls niet zal, immers niet kan worden nageleefd, en velen ook huns ondanks tot overtreders der

wet zal stellen, zoo moet de Commissie, althans hare meerderheid tot u komen met den raad om de voorloopig aangenomen verandering van art. 14 7°. Reglement voor de Kerkeraden niet vast te stellen, en dus niet aan de stemming van de leden der Provinciale Kerkbesturen te onderwerpen.

De Commissie voor de voorloopig aangenomen veranderingen in Reglementen:

G. W. VAN EERDE.
B. A. OVERMAN.
A. G. JANS.
J. DOUWES.
VAN DEN BRANDELER.

De door de Synodale Commissie aangeboden herziening der quotisatie vastgesteld.

De overige tijd der zitting wordt gewijd aan de herziening der quotisatie, waarover het verslag der Synodale Commissie op blz. 57 en 58 handelt, waarbij nog gelezen wordt een berigt van het Classicaal Bestuur van Amsterdam van 11 Julij, gereg. onder n°. 873, houdende, dat de Algemeene Kerkeraad te Amsterdam zijn in *1878* gedaan verzoek om verlaging van het quotum der gemeente intrekt. De door de Synodale Commissie naar de ingekomen adviezen herziene quotisatielijst, waarvan aan de leden der Vergadering tijdig mededeeling gedaan is, wordt nu met geringe wijziging vastgesteld, bedragende het eindcijfer f 23,955. De uitvaardiging wordt daarbij aan de Synodale Commissie opgedragen.

Sluiting der zesde zitting.

De Vergadering wordt hierop tot morgen namiddag half een uur verdaagd, daar vooraf de Synodus contracta in zake het hooger beroep van den Kerkeraad te Apeldoorn moet zamen komen. Hiermede wordt de zitting gesloten.

J. J. L. LUTI, *President.*

ZEVENDE ZITTING.

Donderdag, den 29 Julij 1880.

De *Quaestor-generaal* tegenwoordig.

Opening der zevende zitting.

Na opening der zitting worden de notulen der zitting van gisteren gelezen en goedgekeurd.

Uitspraak der Synodus contracten in zake het hooger beroep van den kerkeraad te Apeldoorn.

De heer *Overman* deelt aan de Vergadering als president der Synodus contracta ter zake het hooger beroep van den Kerkeraad der Hervormde gemeente te Apeldoorn mede, dat deze Synode in ééne zitting zoo even hare taak heeft volbragt en dat hare uitspraak luidt als volgt:

De Algemeene Synode der Nederlandsche Hervormde Kerk, volgens art. 15 van het Algemeen Reglement bij uitloting verminderd op de helft harer leden;

Gezien een schrijven van den Kerkeraad der Hervormde Gemeente te Apeldoorn en het Loo dd. 26 September 1879, gerigt aan de Synodale Commissie, waarbij die Kerkeraad verklaart te komen in hooger beroep van eene beslissing door het Provinciaal Kerkbestuur van Gelderland in eersten aanleg gewezen, in geschillen tusschen den Kerkeraad voornoemd (classis Arnhem) en de Kerkeraden van Vaassen en Kootwijk (classis Harderwijk) medegedeeld per missive dato 16 September 1879;

Gelezen het schrijven van het Provinciaal Kerkbestuur van Gelderland voornoemd, dd. 16 September 1879 n°. 2708, met de daarbij gevoegde bescheiden;

Overwegende,

dat het door klagers ingestelde hooger beroep niet bij de Synodale Commissie, maar bij de Algemeene Synode moest zijn aangebragt;

Overwegende, dat het bovenvermeld schrijven van het Provinciaal Kerkbestuur van Gelderland dd. 16 September 1879, n°. 2708, wel bevat een oordeel

of eene meening van dat Kerkbestuur over de geschillen aan zijne regtspraak onderworpen, maar dat twee verschillende zaken als ééne behandeld zijn, en daarbij geenszins uitspraak gedaan of eene beslissing genomen is naar den eisch der wet, volgens art. 21 en 61 van het Reglement voor kerkelijk opzicht en tucht;

Overwegende, alzoo dat hier ontbreekt eene kerkelijke beslissing, van welk een hooger beroep geldend is;

Gezien de art. 15, 51 6° en 63 van het Algemeen Reglement, art. 54, 60, 61 en 69 van het Reglement voor kerkelijk opzicht en tucht;

Verklaart de eischers niet ontvankelijk in hun hooger beroep;

Zendt ter behandeling dier geschillen de stukken terug naar het Provinciaal Kerkbestuur van Gelderland, om daarover ter eerster instantie naar den eisch der kerkelijke voorschriften regt te spreken.

Beveelt dat afschrift dezer uitspraak zal worden gezonden aan den Kerkeraad van Apeldoorn en het Loo, en aan het Provinciaal Kerkbestuur van Gelderland;

Aldus gedaan in onze Vergadering te 's Gravenhage, den 29 Julij 1880.

Tegenwoordig *M. A. Gooszen*, praeadviseur, *B. A. Overman*, president, *S. F. van Hasselt*, secretaris, *J P. Bruinwold Riedel*, *G. Bruna*, *J. Douwes*, dr. *L. Dikema*, Mr. *E. de Man*, *G. W. van Eerde*, *E. C. Segers*, mr. *P. van den Brandeler* en *A. G. Jans*, leden.

Volgen de onderstaande handteekeningen:

Verslag van de betrokken Commissie rakende de voordragten voor kleine toelagen en daarop genomen besluiten.

Het woord is aan de Commissie ter zake van de voordragten der betrokken besturen van gemeenten en predikantsbetrekkingen voor toekenning van kleine toelagen. Bij monde van den heer *Jans* brengt zij het volgende rapport uit:

De Commissie, benoemd om Uwe vergadering te dienen van advies ten opzigte van de kleine toelagen, dit jaar door de Synode te verleenen aan hulpbehoevende gemeenten en personen, heeft de eer U nevensgaande voordragt aan te bieden. Bij vergelijking van deze lijst met die des vorigen jaars, zal men opmerken, dat de voordragten slechts hier en daar van de vroegere verschillen. Tot toelichting hebben wij het volgende mede te deelen.

Van drie gemeenten, die vroeger ondersteuning genoten, zijn geene aanvragen ingekomen. Daarentegen worden drie andere gemeenten, op aanbeveling der betrokken Classicale Besturen, voor het eerst voor eene kleine toelage aanbevolen. Slechts voor twee gemeenten hebben wij gemeend de toelage iets te mogen verhoogen.

Wat de voorgedragen subsidiën aan noodlijdende personen betreft, nemen wij de vrijheid het volgende op te merken.

Van een weduwe is, om onbekende reden, geen nieuwe aanvraag ingekomen. Eene meerderjarige dochter is niet andermaal ter subsidieering voorgedragen, omdat van haar slechts onvolledige berigten waren verstrekt. Van twee personen is ons berigt, dat zij overleden zijn. Van eene weduwe is de toelage ingetrokken, omdat zij onder de gebenificieerden uit het fonds Steijn is opgenomen. Twee aanvragen hebben wij gemeend niet te mogen aanbevelen, de eene, omdat zij niet werd aanbevolen door het Provinciaal Kerkbestuur, de andere, omdat zij eene weduwe betreft, die later hertrouwd zijnde, thans weduwe is van iemand, die geen predikant was. Ten opzigte van eene andere weduwe, hebben wij ons veroorloofd dien regel, bij uitzondering, niet toe te passen, wegens de hoogst bedroevende omstandigheden, waarin zij verkeert. Sommige subsidiën hebben wij eenigzins verhoogd, andere een weinig verminderd, meest op voordragt der adviserende kerkelijke Besturen. Verscheidene nieuwe aanvragen, die zijn ingekomen, meenden wij niet te mogen afwijzen.

A. G. JANS.
J. V. D. VEEN AZ.
VAN DEN BRANDELER.

De Quaestor-generaal draagt nu de door de Commissie in overeenstemming met even uitgebragt rapport opgemaakte lijst voor van toe te kennen toelagen eerst aan gemeenten, daarna aan predikantsbetrekkingen.

Behoudens eene wijziging wordt tot de toekenning van toelagen aan gemeenten besloten zoodanig als door de Commissie wordt voorgedragen voor het gezamenlijke bedrag van *f* 2265. Daarbij wordt besloten aangaande een drietal gemeenten, van welke verondersteld wordt dat hare voordragt door de betrokken Besturen verzuimd is van

deze inlichting te vragen, met uitnoodiging om die inlichtingen ten spoedigste aan de Synodale Commissie te geven, en wordt besloten deze Commissie te magtigen om aan bedoelde gemeenten, wanneer zij alsnog door het Classicaal Bestuur van het ressort worden voorgedragen de toelagen toe te kennen, die zij ten voorgaanden jare genoten hebben, tot een gezamenlijk bedrag van *f* 140.

Dewijl twee gemeenten, die thans voor het eerst eene toelage zullen ontvangen, naar het bij de herziening der quotisatie aangenomen beginsel van die quotisatie moeten worden vrijgesteld, wordt het eindcijfer der quotisatie tot de som van *f* 23940 terug gebragt.

Met enkele wijzigingen wordt vervolgens ook de voordragt der Commissie omtrent aan predikantsbetrekkingen toe te kennen toelagen goedgekeurd, behalve dat de voordragt der in de classis van Amsterdam wonende personen wordt aangehouden, tengevolge van de mededeeling van den Quaestor-generaal dat de Kerkeraad te Amsterdam weder slechts eene collecte gehouden voor predikantsbetrekkingen, en de opbrengst daarvan onder de hulpbehoevende predikantsbetrekkingen die te Amsterdam gevestigd zijn verdeeld heeft. Daar deze alzoo boven alle predikantsbetrekkingen, die uit het fonds ondersteuning ontvangen, bevoordeeld zouden worden, indien haar ook toelagen uit het fonds wierden toegekend, acht de vergadering het noodig den Quaestor-generaal op te dragen te onderzoeken, welke van de in de classis van Amsterdam woonachtige personen, in de gemeente te Amsterdam gevestigd zijn en door den Kerkeraad te Amsterdam uit de aan het fonds onttrokken gelden ondersteund zijn geworden, om deze van de toekenning eener toelage uit het fonds voor ditmaal uit te zonderen. Nog wordt den Quaestor-generaal opgedragen om te onderzoeken, of eene voorgedragen weduwe, door een ander Classicaal Bestuur voorgedragen, onlangs overleden zou zijn, gelijk een van de leden der vergadering meent vernomen te hebben.

De vaststelling van het gezamenlijk bedrag der aan predikantsbetrekkingen uit te betalen toelagen wordt uitgesteld tot dat de verlangde inlichtingen zullen verkregen zijn.

Benoemingen voor de Synodale Commissie.

Nog worden tot leden der Synodale Commissie uit de bestaande drietallen aanstonds met groote

meerderheid benoemd de HH. *H. Steenberg* pred. te Amsterdam en Mr. *W. B. S. Boeles*, oud-onderling te Leeuwarden.

Sluiting der zevende zitting.

Op verzoek van onderscheiden Commissiën wordt de vergadering tot morgen voormiddag elf uur verdaagd, terwijl op verzoek van den heer *Overman*, als President van de Synodus Contracta ter zake het hooger beroep van den predikant *Alewijn Faure*, voor deze de gelegenheid zal gegeven worden om vervolgens te een uur te vergaderen. De tegenwoordige zitting wordt hierop gesloten.

J. J. L. Luti, *President.*

ACHTSTE ZITTING.

Vrijdag den 30sten Julij 1880.

De *Quaestor-generaal* tegenwoordig.

Na opening der zitting, worden de notulen der zitting van gisteren gelezen en goedgekeurd.

Opening der achtste zitting.

Door de Commissie voor de nieuwe wetsvoorstellen worden onderscheiden rapporten uitgebragt als:

Rapporten van de Commissie voor de nieuwe wetsvoorstellen, als:

bij monde van de heer *de Man* ter zake van het voorstel der Waalsche Reunie om de gevallen te doen bepalen, waarin men ophoudt lid eener bijzondere gemeente te zijn (n°. 683), luidende als volgt:

van de Waalsche Reunie om bepaling der gevallen, waarin men ophoudt lid eener bijzondere gemeente te zijn;

HOOG EERWAARDE HEEREN!

De Waalsche Reunie vergaderd te Arnhem, heeft overgenomen een voorstel van een harer leden, jhr. mr. *D. O. Engelen*, strekkende dat de Synode, even als de Synodale Reglementen aanwijzen hoe de lidmaten hunne hoedanigheid als zoodanig verliezen, ook aanwijzing geve hoe deze ophouden leden eener bijzondere gemeente te zijn.

Zij meent dat de hier bestaande leemte bijzonder gevoeld wordt wanneer leden eene gemeente verlaten, zonder attestatie op te vragen om zich elders te vestigen.

Zij wenscht dat de Synode in deze leemte voorzie en duidelijk de gevallen bepale, waarin men ophoudt lid eener bijzondere gemeente te zijn.

Uwe Commissie heeft de eer op te merken,

dat de vraag wie tot elke bijzondere gemeente behooren hare beantwoording vindt in art. 2 Algemeen Reglement terwijl in art. 3 Algemeen Reglement, buiten het geval van vervallenverklaring, wordt bepaald, dat de in art. 2 opgenoemden tot de Nederlandsche Hervormde Kerk blij-

ven behooren zoolang zij niet door *woord* of *daad* ten duidelijkste toonen zich van haar *af te scheiden.*

Nu zal het wel geen betoog behoeven, dat hij die ophoudt deel uit te maken van het geheel, per se moet ophouden te behooren tot eenig deel van dat geheel, met andere woorden dat hij die ophoudt lid te zijn van de Nederlandsche Hervormde Kerk per se moet ophouden lid te zijn van eenige bijzondere gemeente dier Kerk.

Hierbij wordt dus in het *algemeen* uitgemaakt hoe men lid eener *bijzondere* gemeente wordt en ophoudt daarvan deel uit te maken, blijft de vraag hoe men in *engeren zin* lid eener *bijzondere* gemeente wordt of ophoudt dit te zijn?

Daar nu het bestuur over de Gemeenten bij art. 4 algemeen reglement, wordt opgedragen aan de Kerkeraden, zullen deze met inachtneming der algemeene voorschriften der Synode, art. 14, 5°, 6°, 7° en 8°, Reglement voor de Kerkeraden, in de eerste plaats behooren vast te stellen, wie tot hunne bijzondere gemeente behooren en bij gevolg aan hun bestuur onderworpen zijn.

De Synode kan niet verder gaan zooals zij gedaan heeft dan voorschriften te geven die in alle *bijzondere* Gemeenten moeten gelden; ging zij verder, zij zou den kring der algemeene belangen (art. 55 Algemeen Reglement) overschrijden en hare bevoegdheid te buiten gaan.

Uwe Commissie meent alzoo dat de wensch der Waalsche Reunie hare voldoening behoort te vinden in de plaatselijke Reglementen en de leemte waar die bestaat behoort te worden aangevuld.

De Commissie voornoemd,

Mr. E. DE MAN Ez.
J. ALINGH PRINS.
G. W. VAN EERDE.
G. VAN DUIJL G.Wz.

Van den Kerkeraad te Sluis om aanvulling van art. 3 van het Algemeen Reglement, met opzigt tot manslidmaten, die hunne attestatie niet opvragen.

Als voren, ter zake van het door tusschenkomst van het Classicaal Bestuur van IJzendijke ingekomen voorstel van den Kerkeraad te Sluis tot aanvulling van art. 3 van het Algemeen Reglement met opzigt tot manslidmaten, die bij vertrek hunne attestatie niet opvragen, (n°. 719), van dezen inhoud:

HOOG EERWAARDE HEEREN!

De Kerkeraad der Gemeente Sluis stelt voor, aan art. 3 Algemeen Reglement, eene 3e alinea toe te voegen, luidende:

„Manslidmaten, die zonder attestatie of bewijs van lid„maatschap op te vragen, eene Gemeente met ter woon „verlaten, worden, indien zij naderhand zich op nieuw in „haar midden vestigen, eerst een jaar na die vestiging tot „de uitoefening van het stemrecht toegelaten."

De Kerkeraad grondt dien wensch op mogelijke misbruiken. Uwe Commissie in het midden latende, in hoevere art. 3* van het Algemeen Reglement daarin reeds voorziet, meent dat onmogelijk bij algemeenen maatregel tegen alle misbruiken is te waken, daar die niet vooraf zijn te bepalen, doch veelal van omstandigheden afhangen. Zij is dus van oordeel dat daartegen veel beter bij plaatselijk Reglement altijd binnen den grens dezer bevoegdheid kan worden voorzien.

De Commissie:
MR. E. DE MAN EZ.
J. ALINGH PRINS.
G. W. VAN EERDE.
G. VAN DUYL G.WZ.

Van het Classicaal Bestuur van Onderdendam, om art. 41, al. 2 van het Reglement op de vacaturen te doen vervallen.

Bij monde van den heer *van Eerde*, ter zake van het voorstel van het Classicaal Bestuur van Onderdendam om de 2e alinea van art. 41 van het Reglement op de vacaturen te doen vervallen (n°. 780) en het verzoek van den Kerkeraad der Nederduitsche Hervormde gemeente te Leiden om wijziging van het artikel (n°. 886), luidende:

MIJNE HEEREN!

Uwe Commissie, benoemd om te adviseren ten aanzien van de nieuwe voorstellen tot wetsverandering, zag in hare handen gesteld twee adressen van gelijke strekking, het eene van het Classicaal Bestuur van Onderdendam, dd. Mei ll., het ander ingediend door den Kerkeraad der Hervormde gemeente te Leiden, dd. 5 Julij dezes jaars.

Deze adressen hebben betrekking op de 2de alinea van art. 41 van het Reglement op de vacaturen, bepalende dat het Classicaal Bestuur de magtiging, in art. 40 bedoeld, om namelijk op de laatstelijk aan de standplaats verbonden inkomsten te beroepen bij het daartoe aangewezen Minis-

terieel Departement niet indient, „tenzij gebleken is, dat de verschenen Classicale quota (quota voor de kosten van bestuur) zijn betaald, en eene schriftelijke verklaring is overgelegd van de Kerkelijke Administratie der roepende gemeente, dat zij bereid is, niet slechts art. 27 na te leven, maar ook de kosten vermeld in art. 73 te voldoen, en bij verschil over hun bedrag de beslissing aan het Classicaal Bestuur over te laten."

Door het Classicaal Bestuur van Onderdendam wordt voorgesteld, „langs wettigen weg de 2de al. van art. 41 van het Reglement op de vacaturen te doen vervallen." Uitgaande van de veronderstelling, dat men in der tijd de bepaling heeft ingelascht om zeker te gaan, daar men de bevoegdheid der Synode scheen te betwijfelen, doet het opmerken, dat die twijfel sints onjuist is gebleken. Immers het Geregtshof te Leeuwarden heeft in de bekende zaak van den Ring van Leens tegen Kerkvoogden van Ulrum (uitvoerig vermeld door de heeren *Douwes* en mr. *Feith*, Kerk. Wetboek blz. 110 en verv.) vóór een paar jaren de wettelijke bevoegdheid der Synode uitgemaakt, bepaaldelijk voor het geval van art. 27, en moet die beslissing geacht worden evenzeer te gelden voor de regeling der quota en der kosten, omschreven bij art. 73.

Voorts wordt eene wet, die hare regtsgeldigheid moet ontleenen aan dergelijke schriftelijke verklaring, eene tegenspraak in zich zelve genoemd, en zoude dit alleen reeds eene voldoende reden zijn, de bepaling thans te schrappen.

Er wordt op gewezen, hoe de bepaling niet zelden aanleiding geeft tot vertraging in het werk der beroeping, doordien Kerkvoogden weigeren de verklaring af te geven, en dat gedurende eenige jaren, en hoe zij de Kerkbesturen afhankelijk maakt van de willekeur en den onwil van weerspannige Kerkvoogden.

Waarmede het Classicaal Bestuur de wenschelijkheid staaft der voorgestelde wetsverandering.

Het Provinciaal Kerkbestuur van Groningen geeft bij missive van 2 Julij ll te kennen, dat het aan zijn verzoek, om het voorstel bij de Algemeene Synode aan te bevelen, gaarne gevolg geeft, als zijnde van oordeel, dat de bedoelde alinea behoort weggenomen te worden, omdat zij in den laatsten tijd erg misbruikt, en voor het doel, waartoe zij in het Reglement is opgenomen, nu niet meer noodig is.

Ook de Kerkeraad der Hervormde gemeente te Leiden wendt zich tot Uwe Vergadering met het verzoek, dat art. 41 Reglement op de vacaturen zoodanige wijziging moge ondergaan, waardoor de moeijelijkheden voorkomen worden, waarin hij reeds een en andermaal gekomen is met de Kerkelijke Administratie bij voorkomende vacaturen. De Kerkvoogdij aldaar had een vaste som bepaald voor verhuiskosten. Zij maakt telkens bezwaar tegen het geven eener onvoorwaardelijke verklaring, om al de kosten in art. 73 bedoeld te vergoeden. Mogt aan de Classicale Besturen vrijheid verleend worden om handopening te vragen ook in zoodanige gevallen, mits de toegezegde som aan genoemde Besturen billijk voorkome, dan zouden de moeijelijkheden voorkomen worden.

Het Provinciaal Kerkbestuur van Zuidholland brengt dit verzoek door het Classicaal Bestuur ondersteund, over met de opmerking, dat de toepassing der bepaling, ook in andere gemeenten, met name in die te Dordrecht, tot moeijelijkheden aanleiding geeft.

Vraagt dus het Classicaal Bestuur van Onderdendam dat bedoelde alinea uit art. 41 van het Reglement op de vacaturen worde weggenomen, en de Kerkeraad te Leiden, om het in een aangegeven geval niet in al zijne kracht te doen gelden, aan beide is de bepaling dier alinea gebleken van eene ongunstige werking te zijn, die zeker bij de vaststelling niet is vooruitgezien. Die vaststelling dagteekent van den 15 Februarij 1872 en 1 Februarij 1873, en had ten doel om vroeger reeds bestaande verpligtingen aan de Ringpredikanten, aan den te beroepen predikant en aan de algemeene kas meer verbindend te maken en zekerder te doen uitvoeren in een tijd, toen de zaak van het kerkelijk beheer in een ongeregelden toestand dreigde te geraken, en twijfel en vrees de Kerkelijke Besturen tot zulke buitengewone maatregelen de toevlugt deden nemen. In zulke omstandigheden is het zeker moeijelijk, altoos eene waardige houding te bewaren, en Uwe Commissie schroomt wel geene tegenspraak als zij beweert, dat de bewuste bepaling van alinea 2 zulk eene houding geenszins inneemt, waar zij al aanstonds dreigend zich verheft tegen wie zich nog verstouten de Kerk aan te randen in een dierbaar belang. Uwe Commissie merkt hierbij op, dat zij de zaak van het beheer en die van het bestuur dooreen mengt op eene wijze, die wel gedurig

wrevel en onwil, verzet en wanorde te weeg moet brengen. Maar bovenal wijst zij op de schromelijke nadeelige gevolgen, die de bepaling voor het godsdienstig leven uitoefent in zoo menige gemeente, als reeds door haren invloed langen tijd, soms gedurende jaren, van een eigen herder en leeraar verstoken is gebleven. En laat zich de uitvoering van de wetsbepaling ligt verklaren, en gewis ook van wege de tijdsomstandigheden tot op zekere hoogte zeer goed verdedigen, thans nu het goed regt der Kerk door de bekende uitspraak van het Geregtshof te Leeuwarden op zulke afdoende gronden is uitgesproken, meent ook Uwe Commissie, — en zij is eenstemmig in dit haar oordeel, — dat de tijd is aangebroken waarop de bepaling moet opgeheven worden, en zij adviseert U dientengevolge om ter wegneming van de bezwaren, door den Kerkeraad te Leiden, door het Classicaal Bestuur van dien naam en het Provinciaal Kerkbestuur van Zuidholland ter uwer kennis gebragt, en voldoende aan het verzoek van het Classicaal Bestuur van Onderdendam, door het Provinciaal Kerkbestuur van Groningen ook tot het zijne gemaakt, daartoe voorloopig te besluiten, en daarop de consideratiën en adviezen in te winnen van de Classicale Vergaderingen en Provinciale Kerkbesturen.

Uwe Commissie voornoemd,

G. W. van Eerde.
J. Alingh Prins.
G. van Duijl G.Wz.
Mr. E. de Man Ez.

van de Classicale Vergadering van 's Gravenhage om invoering van een of meer examencommissien.

Als voren, ter zake van het voorstel van de Classicale Vergadering van 's Gravenhage tot invoering van een of meer examencommissien, (n°. 900), luidende.

Mijne Heeren!

Door de Classicale Vergadering van 's Gravenhage is het volgende voorstel bij U ter tafel gebragt.

Eene of meerdere commissiën worden benoemd, aan welke de afneming van het candidaatsexamen opgedragen wordt.

Dit examen vereenigt in zich het examen bij de kerkelijke hoogleeraren en het candidaatsexamen.

In die Commissie of commissien hebben drie kerkelijke professoren zitting, van iedere Hoogeschool een. Mogt de Universiteit te Amsterdam ook kerkelijke hoogleeraren verkrijgen, dan wordt het getal gebragt op vier.

In die commissie of commissien kunnen ook zij gekozen worden, die geen leden van het Provinciaal of Classicaal Bestuur zijn of geweest zijn.

Het voorstel wordt aanbevolen 1° door dat naar het beweren der vergadering het een feit is, dat wanneer zij die in de Provinciale Kerkbesturen volkomen op hun plaats zijn, soms de bekwaamheid en den tact missen om te examineren, 2°. er thans geen eenparigheid in de examens is, en 3°. het afzonderlijk examen bij de kerkelijke professoren hierdoor wegvalt, de studenten niet door een nieuw examen bemoeijelijkt worden, maar aan de kerkelijke professoren in de commissiën zitting en stem wordt gegeven.

Het is geene nieuwe en vreemde zaak M. H. waarvoor hier Uwe aandacht wordt ingeroepen. Meermalen en met ernst werd zij in de laatste jaren door U overwogen. In het Reglement op het examen ter toelating tot de Evangeliebediening heeft zij eerst onlangs hare regeling gevonden. Gij hebt, wat er voor en tegen de bestaande candidaatsexamens te zeggen viel, aan eene zorgvuldige kritiek onderworpen, en niet geaarzeld aan de Provinciale Kerkbesturen de examens voor 't vervolg op te dragen. De bepaling omtrent het voorbereidend examen, door alle kerkelijke hoogleeraren af te nemen, is pas ingevoerd; van eene ongunstige werking kan nog niet gebleken zijn, waarom men nu reeds tot afschaffing van dit examen zou moeten overgaan. In welk een en ander uwe commissie voldoende reden meent te vinden, om U te adviseren, bovengenoemd voorstel van de Classicale Vergadering te 's Gravenhage hoeveel men anders misschien tot aanbeveling zou kunnen bijbrengen, niet te stellen tot een punt van opzettelijke beraadslaging.

Uwe Commissie voor de nieuwe wetsvoorstellen

G. W. van Eerde.
J. Alingh Prins.
Mr. E. de Man. Ez.
G. van Duyl G.Wz.

Rapport der financiëele Commissie ter zake der nog ingekomen verslagen van Classicale Besturen naar art. 7 van het Reglement op het fonds tot verbetering der schraalste predikantstractementen.

De financiële Commissie brengt bij monde van den heer *van den Brandeler* het volgende rapport uit ter zake der nagekomen verslagen van Classicale Besturen volgens art. 7 van het Reglement op het fonds tot verbetering der schraalste predikantstractementen in verband met het Verslag der Synodale Commissie omtrent zulke ingekomen verslagen.

Uwe Commissie, in wier handen gesteld zijn de verslagen der Classicale Besturen omtrent alle inkomsten der toelagen genietende predikantsplaatsen, heeft de eer, zich aansluitende aan het deswege door de Synodale Commissie aan U gerapporteerde (zie bladz. 43, Bijl. A.) Uwe Vergadering te berichten, dat behalve de door haar vermelde verslagen bij de Synode nog zijn ingekomen: die van Zutphen voor Etten en Wichmond; van 's Gravenhage, voor Wateringen; van Gouda, voor Willige Langerak, Ammerstol, Langerak bez. de Lek, Oosterwijk, Nieuwland en Everdingen; die van Leeuwarden, voor Bergumerheide en Rottevalle; die van Groningen, voor Grootegast en Doezum, Kropswolde, Lutjegast, Niezijl, Visvliet en Zevenhuizen, die van Onderdendam, voor Rottum; en die van Eindhoven, voor Valkenswaard. Dien ten gevolge ontbreken nog de verslagen der Classicale Besturen van Arnhem, Leiden, Dordrecht, Haarlem en Alkmaar voor de in haar ressort aanwezige predikantsplaatsen die toelagen genieten.

Volgens de berigten was in den toestand der gemeenten geene verandering gekomen, zoodat zij aanspraak bleven maken op de vroeger toegekende toelagen. De door de gemeente Rottum verlangde verhooging van f 50 met gelijke som, wordt echter niet door het Provinciaal Kerkbestuur van Groningen ondersteund, hetwelk echter tot voortduring dier toelage adviseert.

Naar aanleiding van een en ander vindt Uwe Commissie de volle vrijheid om u te adviseren aan bovengemelde gemeenten de gewone toelagen te blijven verleenen, en omtrent de overige gemeenten te besluiten overeenkomstig het advies der Synodale Commissie, ten gevolge waarvan de gemeenten Wanneperveen, Meedhuizen en Daarle zouden vervallen.

Met het oog op de Classic. Besturen, die nalatig bleven hunne verslagen dienaangaande toe te zenden, acht uwe Commissie het wenschelijk dat aan genoemde besturen te dier zake eene teregtwijzing gerigt worde, overeenkomstig den wenk door de Synod. Commissie bij deze gelegenheid gegeven, terwijl zij in de gelegenheid zullen gesteld worden, alsnog de verlangde verslagen in te zenden, met magtiging van de Synod. Comm. van in dezen naar bevind van zaken te handelen.

Van den Brandeler.
A. G. Jans.
J. van der Veen Az.

Als voren, omtrent de voorloopig aangenomen veranderingen in het Reglement op het evengenoemde fonds.

Nog brengt de Commissie in wier handen gesteld zijn de consideratiën over de in 1879 voorloopig aangenomen veranderingen in Reglementen bij monde van den heer *van den Brandeler* het na te melden rapport uit ter zake der voorloopig aangenomen veranderingen in het Reglement op het fonds tot verbetering der schraalste predikantstractementen.

Uwe Commissie berigt U, dat ter zake der voorloopig aangenomen veranderingen in het Reglement op het fonds tot verbetering der schraalste predikantstractementen zijn ingekomen de adviezen van 10 Provinciale Kerkbesturen en 42 Classicale Vergaderingen en van de Waalsche Commissie en Reunie.

De voorloopig aangenomen veranderingen in bedoeld Reglement ontmoetten, in verband met de verbetering, in de aanschrijving van het Moderamen der Synode van 19 November 1879, n°. 91 aangewezen, bij de groote meerderheid der Provinciale Kerkbesturen en Classicale Vergaderingen onverdeelden bijval. Die van Edam meende dat langs dien weg te beter in dringende behoeften zou kunnen voorzien worden, terwijl de voorgestelde verandering van art. 8 tot bevordering van de goede orde zou strekken. Die van Amersfoort motiveerde hare goedkeuring door de overweging, dat er in het kapitaliseren van gelden, die voor de tegenwoordige behoefte hoog noodig zijn, onbillijkheid gelegen is.

In die van Middelburg verklaarden zich 43 voor en 4 leden tegen de voorgestelde veranderingen, welke door

de Classicale Vergaderingen te Meppel en Winschoten met algemeene stemmen op één na werden goedgekeurd.

Ofschoon die van Coevorden tegen geen der voorgedragen veranderingen bezwaar had, kon de meerderheid zich met het voorstel van een harer leden vereenigen, om in de op art. 8 voorloopig aangenomen verandering de woorden: *bij blijvende behoefte*, te doen wegvallen, daar dit tot onduidelijkheid aanleiding gaf, alsof elk verzoek bij blijvende behoefte jaarlijks moest worden ingediend. Bovendien kwam het haar overbodig voor, daar waar geen behoefte meer is, geen verzoek door den Kerkeraad zal ingediend worden.

Op art. 4 wordt door de Classicale vergadering van Onderdendam opgemerkt, dat niet, zooals in de aanschrijving van 19 November 1879, n°. 91, bericht is, de woorden: *de helft*, maar de woorden: *van het bedrag der renten en*, moet geschrapt worden. *De helft* moet blijven staan, anders zou het geen zin zijn. De Classic. Vergadering van Goes alleen achtte de aanneming der voorloopig vastgestelde veranderingen *niet* raadzaam.

De Provinc. Kerkbesturen van Zeeland, Overijssel en Noord-Brabant doen, eveneens als de Classic. Vergadering van Onderdendam, opmerken, naar aanleiding van de aanschrijving van 19 November 1879, n°. 91, dat de woorden, voorkomende in art. 3*b*.: *het volle bedrag der renten en* moeten wegvallen, zoodat er moet gelezen worden: *de helft van de vrijwillige bijdragen*, enz. daar, zooals dat van Zeeland er ter toelichting bijvoegt, uit de voorgestelde wijziging zou volgen, dat het geheele bedrag ook van de vrijwillige bijdragen tot de vergrooting van het fonds moet worden aangewend. Daarenboven stelt het Prov. Kerkbestuur van Noord-Brabant voor, art. 4 te lezen: bestemd *het bedrag der renten*, met weglating van: *de helft der vrijmillige bijdragen;* en geeft der Synode in overweging, in de voorloopig aangenomen verandering van art. 8 na de woorden: *voor de eerste maal*, liever te lezen, *en bij blijvende behoefte telken jare, zoolang er niet op beschikt is*, door den Kerkeraad ingezonden, enz.

Het Provinc. Kerkbestuur van Drenthe, zich met de voorgestelde veranderingen van de artikelen 3*b* en 4 wel kunnende vereenigen, acht echter de verandering van artikel 8 overbodig, omdat het van meening is, dat de woorden in het vigerend reglement: *de verzoeken*, in zich bevatten of kunnen

bevatten ook „verzoeken om eene toelage voor de eerste maal."

Zooals wij reeds in den aanvang van ons rapport deden opmerken, vonden de voorgestelde veranderingen op het reglement bijna algemeene instemming, en werd de wenschelijkheid er van algemeen erkend, met uitzondering van eene Classic. Vergadering, die deze niet raadzaam vond en een Prov. Kerkbestuur, dat de voorgestelde verandering van art. 8 overbodig achtte.

Uwe Commissie meent echter met de Prov. Kerkbesturen van Zeeland, Overijssel en Noord-Brabant, dat zal aan de bedoeling van de Synode gevolg gegeven worden, art. 3*b*. moet gelezen worden: *de helft van de vrijwillige bijdragen*, enz., met weglating van de woorden: *het volle bedrag der renten en.* Waar toch art. 4 bepaalt, dat het volle bedrag der renten ter uitdeeling bestemd is, kunnen diezelfde renten niet gebezigd worden tot vergrooting der kapitalen van het fonds.

Voorts komt het der Commissie voor, dat door weglating van het woordje *of*, in de op art. 8 voorgestelde verandering, door te lezen: *en, zoolang er niet op beschikt is, bij blijvende behoefte*, enz. eene groote onduidelijkheid zou worden voorkomen, aangezien dit door sommigen zoo is opgevat, alsof men hiermede wilde te kennen geven dat telkens, zoowel bij een eerste verzoek als in het vervolg aan het voorschrift van art. 8 gevolg moest gegeven worden, waarom zij het overbodig achtten. Uwe Commissie is intusschen van oordeel, in verband met de Handel. der Synode van het vorige jaar, blz. 49 volg., en het rapport der Synod. Comm. van dat jaar, Bijl. A, bl. 68, dat men juist duidelijk heeft willen doen uitkomen, dat, onverminderd de bepaling van art. 7, de voorschriften in art. 8 gegeven slechts bij eerste aanvragen van toepassing zijn, en bij die aanvragen, waarop nog niet beschikt was, terwijl de behoefte aan ondersteuning onveranderd gebleven was.

Behoudens boven aangewezen wijzigingen stelt Uwe Commissie voor tot de vaststelling van de voorloopig aangenomen verandering op het Reglement op het fonds tot verbetering der schraalste predikantstractementen te besluiten.

VAN DEN BRANDELER.
J. DOUWES.
G. W. VAN EERDE.
A. G. JANS.

Besluiten op de laatste twee rapporten.

Laatstgenoemde twee rapporten worden aanstonds achtereenvolgens in behandeling genomen met het verslag der Synodale Commissie, rakende de aangelegenheden van het meergenoemde fonds, blz. 42—45. Bij de daarover gevoerde beraadslagingen wordt als volgt besloten, telkens met eenparigheid.

1°. de Classicale Besturen, die in gebreke gebleven zijn aan art. 7 van het Reglement te voldoen, aan te schrijven zooals door de Provinciale Commissie is voorgesteld met daarbij bedoelde magtiging der Synodale Commissie.

2°. Met het oog inzonderheid op art. 5 van het Reglement de tot hiertoe door de predikantsplaatsen te Wanneperveen, Meedhuizen en Daarle genoten toelagen in te trekken.

3°. Daartegen de vrijgevallen toelagen van f 50 toe te kennen aan de predikantsplaatsen te Leeuwen c. a., Soesterberg en Drunen.

4°. Aangezien door den Quaestor-generaal aangewezen wordt, dat de Synodale Commissie bij hare blz. 83 voorkomende berekening de buitengewone ontvangsten, die gekapitaliseerd worden, niet in aanmerking heeft genomen en er dus wel gelegenheid bestaat om nieuwe toelagen toe te kennen, ook de predikantsplaats te Borselen met eene toelage van f 50 te begunstigen, daar voor de te late inzending van het verzoek door den Kerkeraad afdoende redenen van verschooning worden aangevoerd en de behoefte aan zulke toelage, ook naar de adviezen der Kerkelijke Besturen, hier te meer dringt, waar het lage tractement de vervulling der vacature bemoeijelijkt.

5°. de voorloopig aangenomen veranderingen in het Reglement, in overeenstemming met het advies der betrokken Commissie vast te stellen, en ze alzoo gewijzigd aan de stemmen van de leden der Provinciale Kerkbesturen en den Waalsche Commissie te onderwerpen.

6°. goed te keuren dat het batig saldo over 1879 niet door den Quaestor-generaal gekapitaliseerd worde om de afdoende reden, daarvoor door de Synodale Commissie aangevoerd.

7°. de handeling van het Moderamen tot rectificatie der

Synodale circulaire van 27 Augustus n°. 121, eveneens goed te keuren.

De vergadering wordt hierna tot morgen voormiddag tien uur verdaagd, waarmede de zitting wordt gesloten. Sluiting der achtste zitting.

J. J. L. Luti, *President.*

NEGENDE ZITTING.

Zaturdag den 31 Julij 1880.

De *Quaestor-generaal* tegenwoordig, de heer *van Eerde* afwezig.

Opening der negende zitting.

Na opening der zitting, worden de notulen der zitting van gisteren gelezen en goedgekeurd.

Besluit tot uitbetaling der subsidie aan de gemeente te Gaastmeer.

Ter tafel komt een verzoek van het Classicaal Bestuur van Sneek van 29 Julij jl. gereg. onder no. 5, om aan Kerkvoogden te Gaastmeer de toegewezen subsidie van f 1215 uit te betalen, nu de bouw der nieuwe pastory voltooid is en het werk is afgeleverd. Daar de bijgevoegde stukken in orde worden bevonden, wordt de Quaestor-generaal aanstonds tot de uitbetaling der subsidie gemagtigd.

Toestemming aan de betrokken Commissie, om met het Comité te Amsterdam in nader overleg te treden aangaande de zaak van aanstelling van Kerkelijke Hoogleeraren aldaar.

Aan de Commissie die te rapporteren heeft ter zake der voorloopig aangenomen veranderingen in het Reglement op het Hooger Onderwijs in verband met de verlangde aanstelling van Kerkelijke Hoogleeraren te Amsterdam, wordt op de harentwege door den heer *Douwes* gedane vraag, of de vergadering goedkeurt, dat zij met het Comité te Amsterdam in correspondentie trede over gerezen bedenkingen tegen de ingezonden statuten, ten volle vrijheid toegestaan tot zulke correspondentie als ook, indien zulks wenschelijk mogt geacht worden, nog met het Comité in mondeling overleg te treden.

Voortgezette behandeling van het Verslag der Synodale Commissie rakende de aangelegenheden der Algemeene Kas.

Bij voortzetting der behandeling van het Verslag der Synodale Commissie rakende de aangelegenheden der Algem. Kas, worden alle daarin voorkomende mededeelingen blz. 58—60 voor kenisgeving, voor zooveel noodig, met goedkeuring, aangenomen, als ook het berigt van den Secretaris dat door de Synodale Commissie alsnog order is gesteld op de voldoening der nader ingezonden declaratie van het

Provinciaal Kerkbestuur van Gelderland in zake de procedure tegen de Dordtsche ouderlingen, gereg. onder n°. 555, groot *f* 216.30, alsook van het Classicaal Bestuur van Leiden, gereg. onder n°. 580, voor kosten eener buitengewone kerkvisitatie ter zake der tegen den voormaligen predikant *J. N. van der Hoeve* te Noordwijkerhout ingebragte bezwaren, groot *f* 17.40, terwijl een nog ingekomen verzoek van den Scriba van het Classicaal Bestuur van Appingedam om vergoeding van kosten in zake van tucht gereg. onder n°. 932, geacht wordt door de Synodale Commissie, waaraan het geadresseerd is, ook te moeten worden afgedaan.

Nog wordt goedgekeurd dat het Moderamen der Synodale Commissie ter bespoediging van de verzending de Handelingen van de Buitengewone Vergadering der Synode den prijs der afgeleverde exemplaren van elk op 60 centen en van de in den handel te brengen, van elk op 75 centen gesteld heeft, en worden twee ingekomen brieven van dankbetuiging voor gratis ontvangen exemplaren, namelijk van de Directeuren der Leidsche en Amsterdamsche Universiteits-bibliotheken, gereg. onder n°. 606 en 607, voor kennisgeving aangenomen.

Het ten voorgaanden jare aangehouden rapport van de Commissie voor het Godsdienstonderwijs in behandeling, besluit om aan het daarin vervatte voorstel tot het instellen eener permanente Commissie geen gevolg te geven, maar aan de Synodale Commissie de beschikking over de verzamelde gelden op te dragen.

Aan de orde komt nu het ten voorgaanden jare aangehouden rapport van de Commissie voor het Godsdienstonderwijs Hand. blz. 21—30, in verband met de vraag, welk gebruik te maken van de daarvoor ingezamelde gelden. In de eerste plaats loopen de beraadslagingen over de vraag, of nu nog naar het in het rapport vervatte voorstel tot de aanstelling van eene bijzondere Commissie voor de belangen van het Godsdienstonderwijs zal worden overgegaan. Daarbij wordt het algemeen betreurd dat de ter zake ontworpen plannen, blijkens de geringe opbrengst ook van de tweede collecte, zoo weinig sympathie in de Kerk heeft gevonden, om het belang van het Godsdienstonderwijs op zich zelf zoowel, als omdat hier een gemeenschappelijk terrein werd geopend, waarop de verschillende rigtingen nog zouden kunnen zamenwerken. Maar zijn er daarom die in weerwil der bij herhaling ondervonden teleurstelling de plannen niet willen hebben opgegeven en nog tot het benoemen van eene Commissie willen hebben overgegaan met verwijzing inzonderheid naar de goede vruchten welke de pogingen van den Protestantenbond voor de be-

vordering van het Godsdienstonderwijs gedragen hebben, en de hulde welke daardoor aan de geprezen bedoelingen van de h.h. *van Hoorn* en *Roodhuizen* van Veenendaal gebragt zou worden, de overgroote meerderheid der vergadering is van oordeel, dat naar de opgedane ervaring vooralsnog geene algemeene zamenwerking van de verschillende rigtingen op dit gebied zal te verkrijgen zijn, en hierin juist een onoverkomelijk bezwaar gelegen is tegen de benoeming van eene Commissie, als in het rapport bedoeld wordt. De meeste leden meenen dat daarvoor gunstiger tijd moet worden afgewacht, en voorshands aan de verschillende vereenigingen die de belangen van het Godsdienstonderwijs voorstaan en aan Predikanten en Kerkeraden verder moet worden overgelaten ieder in het zijne te doen, wat daar te doen gegeven is. Als dan de President ook, na de sluiting der beraadslagingen, vraagt of de vergadering het oogenblik thans gekomen acht, om meerbedoelde Commissie in het leven te roepen, verklaren van de achttien leden zestien dat oogenblik nog niet gekomen, en wordt daarmede besloten aan het betrekkelijk voorstel in het rapport vooralsnog geen gevolg te geven.

Hierna wordt overeenkomstig het voorstel van President en Secretaris besloten de ingezamelde gelden intusschen overeenkomstig het doel waartoe zij gevraagd zijn te gebruiken en aan de Synodale Commissie, met in handen stelling ook van het door de Synodale Commissie overgebragte verzoek van den predikant te Rossum, zie bijl. A blz. 41, op te dragen dat zij door raadpleging der vroeger ter zake uitgebragte rapporten onderzoeke waar werkelijk behoefte aan hulp bestaat met magtiging om bedoelde gelden voor de voorziening in die behoeften aan te wenden zoo als haar dat meest doelmatig zal voorkomen, desgevorderd door inwinning van de adviezen der Classicale Besturen van het ressort.

Gelijk besluit ten aanzien van het mede aangehouden adres van de heeren *Thoden van Velzen*, *van Staveren* en *Rutgers*.

Wat nog het advies der voormalige Commissie betreft, rakende het adres van de h.h. *Thoden van Velzen*, *van Staveren* en *Rutgers*, Hand. 1879 blz. 29 en 30 voorkomende, oordeelt de vergadering eenstemmig, het ook thans ongeraden, ter zake een algemeenen maatregel te nemen, behoudens goedkeuring dat de Kerkeraden in den geest van het voorstel werkzaam zijn.

Nog wordt gelezen een adres van het Classicaal Bestuur van Franeker van 15 Junij, gereg. onder n°. 597, houdende het verzoek om verhooging van de toelage voor de Kerkvisitatie, op grond voornamelijk van het groot aantal van de gemeenten, tot de classis behoorende, en het belang, dat er in gelegen zou zijn, dat door ruimere vergoeding der kosten de leden van het Bestuur in staat gesteld worden langeren tijd aan de Kerkvisitatie te wijden. Het verzoek van het Classicaal Bestuur vindt bij de vergadering geen ondersteuning, dewijl volgens Hand. 1874 bijl. A. blz. 86 en 1875 bijl. A. blz. 68, bij de regeling der bestuurskosten en de vaststelling der toelagen voor de Kerkvisitatie het getal van de gemeenten niet tot grondslag genomen is en over het algemeen die toelagen voldoende bevonden zijn, zoo wordt dan ook besloten aan het Classicaal Bestuur te melden, dat er geen grond is gevonden om aan zijn verzoek gevolg te geven.

Afwijzing van het verzoek van het Classicaal Bestuur van Franeker tot verhooging der toelage van de Kerkvisitatie.

Dewijl hiermede de behandeling der financiële aangelegenheden is afgeloopen wordt den Quaestor-generaal dank betuigd voor zijne aangename medewerking, waarna de vergadering, in het belang der onderscheiden Commissiën tot aanstaanden Maandag namiddag te half twee uur verdaagd wordt. De zittingen dezer week worden hierop door den President met dankzegging gesloten.

Sluiting der negende zitting, na dankbetuiging aan den Quaestor-Generaal voor zijne medewerking.

J. J. L. Luti, *President.*

TIENDE ZITTING.

Maandag 2 Augustus 1880.

De heer *van Eerde* afwezig.

Opening der tiende zitting.

De zitting wordt door den President met gebed geopend; daarna worden de notulen der zitting van j.l. Zaturdag goedgekeurd.

Mededeeling van den Kerkeraad te Soesterberg betrekkelijk eene aanvraag bij de Regering om verhooging van het predikantstractement.

Ter tafel komt eene mededeeling van den Kerkeraad te Soesterberg van 29 Julij, gereg. onder n°. 6, houdende dat hij zich in vereeniging met het Collegie van Kerkvoogden aan de Regering geadresseerd heeft om het rijkstractement aan de predikantsplaats verbonden op *f* 700 te brengen, verzoekende om dat adres bij gelegenheid te ondersteunen. Daar de Synode in den regel zich onthoudt van zich in de beschikkingen der Regering rakende de verhooging van predikantstractementen uit 's Rijks kas te mengen, wordt de mededeeling slechts voor kennisgeving aangenomen.

Berigt van het bedanken van Mr. *W. B. S. Boeles* voor de benoeming tot lid der Synodale Commissie.

Nog komt ter tafel een schrijven van Mr. *W. B. S. Boeles*, van 31 Julij, gereg. onder n°. 8, behelzende berigt dat hij, ofschoon zeer gevoelig voor de benoeming tot lid der Algemeene Synodale Commissie, zich genoodzaakt ziet voor die vereerende taak te bedanken wegens de vele werkzaamheden waarmede hij in verschillende betrekkingen belast is. Dit berigt wordt met leedwezen vernomen. Er wordt nu besloten het drietal, waaruit de heer *Boeles* gekozen werd, morgen aan te vullen en alsdan onmiddellijk tot eene nieuwe keuze over te gaan.

Intrekking der opdragt aan de Synodale Commissie omtrent gewenschte wettelijke maatregelen tot beteugeling van het misbruik van sterken drank; kennisneming

Aan de orde is de voortzetting der behandeling van het verslag der Synodale Commissie in bijl. B. Bij kennisneming van hare op blz. 89 voorkomende vraag ter zake der opdragt omtrent gewenschte wettelijke bepalingen tot beteugeling van het misbruik van sterken drank worden gelezen twee ingekomen stukken, het eene van de Clas-

sicale Vergadering van Amersfoort, gereg. onder n°. 721, waarin naar met algemeene stemmen genomen besluit het verzoek tot de Synode gerigt wordt, dat zij den Staat steune in zijnen strijd tegen de dronkenschap; het andere van de Classicale Vergadering te Amsterdam, gereg. onder n°. 874, ter mededeeling in afschrift van adressen door haar gezonden aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal en aan den Minister van Justitie, waarin zij insgelijks naar eenparig besluit aan den Minister haren dank heeft betuigd voor de ingediende wet, aan de Tweede Kamer gemeld heeft, dat zij met groote belangstelling de indiening dier wet heeft vernomen, en zonder eenigzins in eene beoordeeling dier wet te treden, met allen nadruk op het nemen van doeltreffende maatregelen moet aandringen tot onderdrukking der steeds voortwoekerende volkszonde. Terwijl van deze stukken met belangstelling kennis wordt genomen, oordeelt de vergadering, dat nu er bij de Tweede Kamer eene wet tot beteugeling van het kwaad is ingediend, de aan de Synodale Commissie gegeven opdragt moet vervallen, maar rijst thans alleen de vraag, of de Synode zelve zich ter zake van die wet behoort te adresseren, en wordt nu, daar de meeste leden van oordeel zijn, dat het haar niet voegt in eene beoordeeling der wet te treden, alleenlijk besloten, in den geest als door de Classicale Vergadering van Amsterdam geschied is, dat de Synode een dank-adres aan den Koning voor de indiening der wet zal rigten en een verzoek aan de Tweede Kamer om de wet hoe dan ook gewijzigd aan te nemen. Het stellen dezer adressen wordt aan den Secretaris overgelaten.

van omtrent de daarvoor ingediende wet ingekomen adressen en besluit om zich te dier zake zoowel aan den Koning als aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal te adresseren.

Het verslag der Synodale Commissie omtrent de ingekomen stukken van kennisgeving blz. 90—94 wordt voor kennisgeving aangenomen, met bijzondere goedkeuring van de handelingen der Commissie naar aanleiding van het van wege Z. M. ontvangen heugelijke berigt van de zwangerschap van H. M. de Koningin.

Kennisneming van het verslag der Synodale Commissie omtrent bij haar ingekomen stukken tot de rubriek van kennisgeving behoorende.

De Secretaris deelt nog naar aanleiding van het berigt omtrent het boekgeschenk van den heer *van Alphen* blz. 94 op diens verzoek mede, dat deze de voortzetting van zijn werk nog niet heeft gestaakt, maar daartoe zou moeten besluiten, indien het getal van de inteekenaren op het werk in den loop van het jaar niet mogt toenemen.

Goedkeuring van de handelingen der Synodale Commissie in zake van den predikant *C. L. D. van Coeverden Adriani* en besluit om bij het Provinc. Kerkbestuur van Gelderland op het nemen eener beslissing aan te dringen.

Bij de kennisneming vervolgens van het verslag der Commissie, rakende de zaak van den predikant *C. L. D. van Coeverden Adriani*, blz. 94—97, wordt weder gelezen een ingekomen antwoord van het Provinciaal Kerkbestuur van Gelderland op het laatste schrijven der Commissie, van 15 Junij, gereg. onder n°. 356, hoofdzakelijk behelzende, dat de vertraging, welke het nemen van eene beslissing in deze hoogst moeijelijke zaak ondervindt, toe te schrijven is aan het omslagtige van het in deze noodzakelijk bevonden onderzoek, dat onafgebroken voortgezet, doch nog niet geëindigd is. Na gehouden beraadslagingen en verkregen inlichtingen van de afgevaardigden uit Gelderland worden de handelingen der Synodale Commissie door de bevoegde leden eenparig goedgekeurd en vervolgens besloten nog een schrijven aan het Provinciaal Kerkbestuur te rigten om op bespoediging der te nemen beslissing aan te dringen.

Als voren, van haar schrijven aan hetzelfde Kerkbestuur betrekkelijk verlangde voorziening in vermelde onregelmatigheden en van hare beschikkingen op verschillende ingekomen verzoeken om dispensatie.

De mededeelingen der Commissie aangaande het verzoek van het Provinciaal Kerkbestuur van Gelderland om order te stellen op onregelmatigheden in het Classicaal ressort van Harderwijk, blz. 97, 98, de bij haar in ingekomen verzoeken om dispensatie naar art. 23 van het Reglement op de vacaturen, blz. 98—102, en het verzoek om dispensatie van de bepaling omtrent den leeftijd in art. 13 van het Reglement op het Godsdienstonderwijs worden alle, voor zooveel noodig met goedkeuring door de bevoegde leden, voor kennisgeving aangenomen.

Sluiting der tiende zitting.

De Vergadering wordt hierna verdaagd tot morgen namiddag een uur, waarmede de tegenwoordige zitting wordt gesloten.

J. J. L. Luti,
President.

ELFDE ZITTING.

Dingsdag 3 Augustus 1880.

De heer *van Eerde* afwezig.

Na opening der zitting worden de notulen der zitting van gisteren gelezen en goedgekeurd.

Opening der elfde zitting.

De Secretaris deelt mede, dat van het Provinciaal Kerkbestuur van Zuid-Holland zijn ingekomen:

Synodi contractae voor de behandeling van door het Provinciaal Kerkbestuur van Zuidholland overgebragte bezwaren tegen de predikanten *Jac. Eigeman* en *E. A. G. van Hoogenhuijze* te Dordrecht.

1°. een afschrift van eene uitspraak met betrekkelijke stukken, ger. onder n°. 12, waarbij de heer *Jac. Eigeman*, predikant te Dordrecht en Scriba, van het Classicaal Bestuur wegens verzet tegen de uitvoering van de eindbeslissing van het Provinciaal Kerkbestuur van Gelderland tot schorsing van de ouderlingen te Dordrecht, voorloopig in beide zijne betrekkingen geschorst is en de tegen hem ingebragte bezwaren bij de Synode zijn overgebragt;

2°. een afschrift van zijn besluit als te Dordrecht doende wat des Kerkeraads is om het tegen den predikant *E. A. G. van Hoogenhuijze* ingebragte bezwaar van gelijke handelingen tot de Synode over te brengen, met betrekkelijke stukken gereg. onder n°. 13.

De Vergadering oordeelt dat naar analogie der in het Reglement voor kerkelijk opzigt en tucht bestaande bepalingen voor de behandeling van beide deze zaken de Synode volgens art. 15 van het Algemeen Reglement tot op de helft van hare leden moet worden verminderd, waarom terstond tot de hiervoor vereischte lotingen wordt overgegaan, met deze uitkomst, dat de Synodus contracta in zake den predikant *Eigeman* is zamengesteld als volgt:

President de heer *Overman*, praeadviserend lid de hoogleeraar *Lasonder*, adviserend lid en secretaris *van Hasselt*; overige leden de heeren *Douwes*, *van der Veen*, *Kronenberg*, *van der Hoeve*, *van Duijl*, *Jans*, *Alingh Prins*, *Bruinwold Riedel* en *Bruna*.

Tot de Synodus contracta in zake den predikant *van Hoogenhuijze*, behooren de heeren *Overman*, *Lasonder van Hasselt* in evenvermelde betrekkingen en voorts als gewone leden de heeren *Dikema*, *van Eerde*, *Kronenberg*, *van der Hoeve*, *Segers*, *van den Brandeler*, *Jans*, *Alingh Prins* en *Bruna*.

Benoeming van Mr. *J. C. Bergsma* tot lid der Synodale Commissie.

Naar besluit van gisteren wordt het drietal van ouderlingen voor de vacature bij de Synodale Commissie, uit het bestaande gros wegens het bedanken van den heer *Boeles* bij eene derde stemming tusschen de heeren *Kronenberg* en *Frima* aangevuld met eerstgenoemde, waarna uit het drietal terstond met groote meerderheid van stemmen de heer Mr. *J. C. Bergsma*, oud-ouderling te Leeuwarden, gekozen wordt.

Rapport betreffende een voorstel van de Classicale vergadering van Dordrecht om voor de toelating tot het examen voor de Evangeliebediening ook getuigschriften aan te nemen van buiten de Rijksuniversiteiten hier te lande bestaande inrigtingen voor Hooger Onderwijs.

Door den heer *van Duijl* worden van wege de Commissie voor de nieuwe wetsvoorstellen twee rapporten uitgebragt, die beide tot nadere inzage van de leden ter tafel worden gelegd.

Het eerste rapport betreft het voorstel van de Classicale vergadering van Dordrecht, gereg. onder n°. 759, om voor de toelating tot het examen voor de Evangeliebediening ook getuigschriften te erkennen van studie aan andere inrigtingen van Hooger Onderwijs, dan aan de Rijksuniversiteiten, luidende als volgt:

MIJNE HEEREN!

Aan uwe Commissie voor de nieuwe wetsvoorstellen is opgedragen u te dienen van advies ten opzigte van een voorstel ter tafel gebragt in de Classicale Vergadering van Dordrecht dd. 30 Junij jl, door al de leden op vier na, aangenomen, en luidende als volgt:

„De Synode stelle de binnenlandsche studenten niet „achter bij hen, die in het buitenland hunne studiën „volbragten, maar erkenne ook getuigschriften van studie, „volbragt aan andere inrichtingen van Hooger Onderwijs „dan de Rijks-Universiteiten, mits ook door hen, die „zich aanmelden, bewijzen van goed gedrag worden over„gelegd.”

Uit de officieele mededeeling blijkt, dat „men meende

„dit voorstel te moeten doen, om der Synode aan te „toonen, dat zij door het voorstel *Messchert van Vollen-„hoven c. s.* te ondersteunen, partij koos tegen eene andere „richting dan die de *hare* is."

Qualificatie van dit motief en van deze beschouwing laten wij liefst achterwege.

Maar geen voorstel misschien, dat, mocht het door u worden aangenomen, dieper zou ingrijpen in de economie van 't Reglement op 't examen, en van 't Reglement op het Hooger Onderwijs in de godgeleerdheid, dan dit van de Classicale Vergadering van Dordrecht.

Werd het Wet, illusoir zouden de bepalingen zijn in art. 7 van 't Reglement op 't examen; illusoir de waarborgen, welke de Synode dáárin eischt en bezit voor degelijke studie en vorming van de aanstaande Evangeliedienaren der Ned. Hervormde Kerk.

Dat het der Synode om dien waarborg te doen is, blijkt ook uit hetgeen ten opzigte van hen, die buitenslands hunne studiën volbragt hebben, sub *a* van art. 8, in dat reglement bepaald is met de woorden: „bewijs, „dat zij (nl. de buitenlandsche studenten) aan een *wettig* „*erkende* inrichting van Hooger Onderwijs den graad van „candidaten in de godgeleerdheid, of een daarmee gelijk „staanden verworven hebben, enz."

Heeft voorts de Classicale Vergadering van Dordrecht, haar voorstel tot u overbrengende, wel overwogen, dat de Universiteit van Amsterdam eene *stedelijke* Universiteit is, welke met de *Nederlandsche Rijks-Universiteiten* in rang gelijk staat, en dat, indien ook te Amsterdam Hooger Onderwijs in de godgeleerdheid zal worden gegeven, dit geschieden zal van wege de Nederlandsche Hervormde Kerk, door Kerkelijke Hoogleeraren, die door de Algemeene Synode worden benoemd?

Was men op de Classicale Vergadering algemeen van oordeel, „dat echte liberaliteit vrijheid erkennen en vol„doende kennis boven alles stellen moest" uwe Commissie is van 't zelfde gevoelen, doch wil niet vergeten, dat het geenszins uit echte, maar uit valsche liberaliteit, uit een verkeerd vrijheidsbegrip voortkomt, indien een vrijheid wordt gehuldigd of gegund, welke het verkrijgen van voldoende en degelijke kennis niet genoegzaam waarborgt.

Op grond van een en ander adviseeren wij u, het

voorstel van de Classicale Vergadering van Dordrecht te wijzen van de hand.

G. van Duijl GWz.
J. Alingh Prins.
Mr. E. de Man Ez.
G. W. van Eerde.

Als voren, ter zake der adressen tot aanvulling van art. 3 al. 2 van het Reglement voor de Kerkeraden.

Het andere rapport betreft de adressen tot aanvulling van art. 3 al. 2 van het Reglement voor de Kerkeraden, zijnde van dezen inhoud:

Mijne Heeren!

Wederom zijn in Uwe Vergadering voorstellen ingekomen, om in het Reglement voor de Kerkeraden, art. 3 al. 2 na de woorden: „ouderlingen en diakenen behooren te zijn „geen tegenstrevers van kerkelijke verordeningen" de bepaling te laten volgen: „geen fabrikanten of verkoopers „van sterken drank."

Een daartoe strekkend voorstel, geteekend door de HH. *C. J. Brutel de la Rivière* en *J. D. van Arkel* werd in de Classicale Vergadering van Haarlem ter tafel gebragt en door 21 leden ondersteund.

De Classicale Vergadering van Heusden met 26 tegen 10, van Zutphen met 38 tegen 37 stemmen, van Utrecht, van Wijk, van Gouda met groote meerderheid, van 's Gravenhage met bijna algemeene stemmen, en de heer *L. van Gheel Gildemeester*, pred. te Wilhelminadorp, achten de opname van bovengemelde bijvoeging alleszins noodzakelijk, ten einde ook hierin een middel te hebben, om het drankmisbruik, 't welk onze maatschappij ontzenuwt en veel en velerlei ellende sticht, te bestrijden.

Een lid van de Classicale Vergadering van Edam verlangde evenzeer, dat genoemde bepaling in het Reglement voor de Kerkeraden zou worden opgenomen, maar ofschoon onderscheidene leden met de bedoeling van den voorsteller sympathie betuigden, kon het meerendeel zich met het voorstel zelf op verschillende gronden niet vereenigen. Het werd verworpen met 34 tegen 6 stemmen. Er werd echter unaniem besloten den wensch uit te spreken, dat de Synode voortga te doen, wat zij vermag om het schromelijk misbruik van bedwelmende dranken te keer te gaan.

Heeft de Synode een paar jaar geleden de Kerkeraden uitgenoodigd zich tot de Hooge Regeering te wenden met de bede, dat deze verordeningen tot beperking van het gebruik van sterken drank in het leven roepe, en mogen wij verwachten, dat de Regering eerlang het hare zal doen om deze groote volkszonde door wettelijke bepalingen te bestrijden; is door Uwe Vergadering in 1878 een voorstel van de Classis Kampen, die toen hetzelfde verzoek deed ten aanzien van „fabrikanten van en handelaars „in sterke dranken" met 16 tegen 3 stemmen afgewezen; trof ten vorigen jare een dergelijk voorstel van de classis van Gouda hetzelfde lot, uwe Commissie, ofschoon de meest oprechte hulde brengende aan de bedoelingen der voorstellers, deelt ook nu in de bezwaren, welke toen den aanbevolen maatregel als ongepast en niet doeltreffend hebben doen verwerpen.

Zij meent te kunnen volstaan met te verwijzen naar het daaromtrent meegedeelde en overwogene in uwe Vergadering van 1878 (Hand. bladz. 176, 177 en 260) en 1879 (Hand. bladz. 90, 91 en 92) en u te adviseeren aan 't verzoek der adressanten geen gevolg te geven.

G. van Duijl GWz.
J. Alingh Prins.
Mr. E. de Man Ez.
G. W. van Eerde.

Besluit op een bezwaarschrift van den Kerkeraad te Rijnsaterwoude over het uitblijven der beslissing in de zaak van den predikant *van Coeverden Adriani*.

Ter tafel komt een adres van den Kerkeraad te Rijnsaterwoude van 2 Augustus. gereg. onder n°. 10, hoofdzakelijk behelzende bezwaren over het uitblijven der beslissing van het Provinciaal Kerkbestuur van Gelderland in zake den aldaar beroepen predikant *C. L. D. van Coeverden Adriani* en daarvoor de vragen stellende:

„*a*. Is eene „zedelijke overtuiging" van een Kerkeraad genoegzaam om de approbatie van de beroeping eens leeraars naar eene andere gemeente terug te houden?

„*b*. Is het geoorloofd eene zaak van zulk een groot gewigt zóó langen tijd in behandeling te houden, terwijl toch art. 70 van het Reglement op de vacaturen tot den meesten spoed aanspoort?"

Na kennisneming van dit schrijven oordeelt de vergadering dat er geen bedenking kan bestaan, naar art. 14 van het Algemeen Reglement den Kerkeraad

in zake ontvankelijk te verklaren, doch besluit zij nu na het gisteren verhandelde den Kerkeraad te doen opmerken, ten aanzien van zijne eerste vraag, dat bij de aanhangige procedure nog moet uitgemaakt worden, of er geene feiten zijn die de tegen den predikant *van Coeverden Adriani* ingebragte beschuldigingen regtvaardigen, en wat de tweede vraag betreft „den Kerkeraad te melden, dat juist gisteren door de Vergadering het besluit is genomen om bij het Provinciaal Kerkbestuur van Gelderland op bespoediging van zijne beslissing aan te dringen.

Besluit, naar mededeelingen van den Quaestor-generaal, om het Classicaal Bestuur van Amsterdam te verpligten tot volledige opgaaf van de inkomsten der door hem voor kleine toelagen voorgedragen predikantsbetrekkingen.

Nog komt ter tafel een berigt van den Quaestor-generaal van 2 Augustus, gereg. onder n°. 11, houdende, dat hij bij den Quaestor der classis van Amsterdam, den heer *G. J. Vos*, onderzoek gedaan heeft, welke weduwen en predikantsbetrekkingen uit de te Amsterdam gehouden collecte, die *f* 903.89 zou hebben opgebragt, toelagen ontvangen hebben, doch dat de heer *Vos* bezwaar had gemaakt daarvan mededeeling te doen en hem verwezen had naar den Algemeenen Kerkeraad. Na kennisneming van dit berigt besluit de Vergadering op voorstel van den President door tusschenkomst van het Provinciaal Kerkbestuur van Noordholland aan het Classicaal Bestuur van Amsterdam te melden, dat op zijne voordragt omtrent het toekennen van kleine toelagen vooralsnog geen besluit kan genomen worden, zoolang daaraan eene volledige opgaaf ontbreekt van de inkomsten, welke de voorgedragen personen genoten hebben, als waartoe ook gerekend moet worden, wat zij, zoo niet allen, toch naar men meent, de meesten uit de te Amsterdam gehouden collecte hebben genoten.

Nader besluit omtrent de beschikking over de voor het godsdienstonderwijs ingezamelde gelden.

De President stelt voor, dat de Vergadering terugkome op haar jl. Zaturdag genomen besluit omtrent het van de voor het godsdienstonderwijs ingezamelde gelden te maken gebruik, om de moeijelijkheid, welke het opsporen van de behoeften, bij nader indenken, voor de Synodale Commissie opleveren zal, dewijl er, buiten de aanvraag thans van den predikant te Rossum, geene bepaalde aanvragen om bijdragen, nu noch vroeger, zijn ingekomen, maar dat uitgegaan worde van de in 1878, zie Handl blz. 284, 285, gemaakte bepalingen omtrent de bestemming der gevraagde gelden en nu in de Kerkelijke Courant rondweg

worde medegedeeld dat de opbrengst der gehouden collecte onvoldoende is gebleken om, waar zulks noodig mogt zijn, ondersteuning voor het bouwen van catechisatielocalen te verleenen, doch dat de Synode oordeelt voor Kerkeraden en Predikanten die ten gebruike van het godsdienstonderwijs tegemoetkoming voor het aanschaffen van Bijbels, gedeelten van Bijbels, psalmen- en gezangboeken of ook kaarten, platen en boeken noodig mogten hebben, de gelegenheid open te stellen om daaraan geholpen te worden, en hen uit te noodigen dat zij zich daartoe met hunne aanvragen tot de Algemeene Synodale Commissie wenden, en deze vóór 15 September inzenden bij het Classicaal Bestuur van het ressort om door tusschenkomst van het Provinciaal Kerkbestuur ingezonden te worden, wordende de genoemde Besturen bij deze uitgenoodigd omtrent de aanvragen de Synodale Commissie van raad te dienen, als door de Synode gemagtigd tot het toekennen van toelagen tot genoemd einde uit de ingezamelde gelden, voor zoo ver het bedrag der ingezamelde gelden, dat met de gemaakte rente omstreeks f 1175 beloopt, toelaten zal. Na eenige beraadslaging wordt met algemeene stemmen overeenkomstig het voorstel van den President besloten.

Afwijzing van een door de Synodale Commissie overgebragt verzoek van Kerkvoogden te Groningen om bij artt. 3 en 5 van het Reglement het stemregt en de bevoegdheid tot benoeming in Kerkelijke Besturen te beperken in geval van niet voldoening der kerkelijke lasten.

Nog wordt in behandeling genomen het door de Synodale Commissie in haar verslag blz. 102 volg. medegedeelde voorstel van Kerkvoogden te Groningen om bij art. 3 en 5 van het Algemeen Reglement het stemregt en de verkiesbaarheid voor eenig bestuur te beperken door daarvan uit te sluiten, die hunne kerkelijke lasten niet voldoen. Gaarne wordt door de vergadering hulde gebragt aan de bedoeling der Kerkvoogden, terwijl het ook algemeen als eene gewenschte zaak wordt beschouwd, dat een afdoende maatregel kon worden genomen om de gemeenteleden, die mogten weigeren zich van hunne geldelijke verpligtingen jegens de Kerk te kwijten, daarvan terug te brengen, ten einde aan het voeren van processen daarover voor goed een einde te maken. Doch, terwijl slechts enkele leden de daarvoor door Kerkvoogden van Groningen voorgestelde maatregel aanbevelenswaardig achten, ook omdat die zou kunnen dienen om zamenwerking van het bestuur en beheer te bevorderen, hebben de meeste leden evenwel tegen de inwilliging van het

verzoek groot bezwaar, omdat door het maken van zulke bepalingen, als daarbij verlangd wordt, werkelijk in het beheer zou worden ingegrepen, dewijl bij de toepassing er van in eene beoordeeling zou moeten worden getreden van de regtmatigheid der opgelegde kerkelijke lasten. Bedenkelijk wordt ook geacht, dat door zulke bepalingen een soort van tucht zou worden uitgeoefend ter handhaving van besluiten van andere Collegiën op een gebied, dat niet tot het Bestuur der Kerk behoort. Ook wordt opgemerkt, dat de voorgestelde bepalingen niet zouden voegen in het Algemeen Reglement, als alleen zullende dienen voor gemeenten, waar kerkelijke lasten geheven worden. In elk geval wordt voor het maken van dergelijke bepalingen gepaster geacht den tijd af te wachten dat het verband tusschen bestuur en beheer behoorlijk geregeld zal kunnen worden, en wanneer Kerkvoogden te Groningen moeijelijkheden ondervinden in het heffen van den kerkelijken aanslag, gewezen op art. 40 van het Algemeen Reglement op het beheer, naar hetwelk het Algemeene Collegie geroepen is om ter zake maatregelen te nemen, waarom ook geoordeeld wordt, dat de Kerkvoogden zich aan dat Collegie hadden behooren te adresseren. Na sluiting der beraadslagingen wordt het verzoek van Kerkvoogden te Groningen in stemming gebragt; veertien leden stemden er tegen, vier slechts voor, zoodat het met groote meerderheid is afgewezen.

Sluiting der elfde zitting.

De vergadering wordt nu wegens de bijeenkomst eener Synodus Contracta tot morgen-namiddag één uur verdaagd, waarmede de tegenwoordige zitting gesloten wordt.

J. J. L. Luti, *President.*

TWAALFDE ZITTING.

Woensdag den 4den Augustus 1880.

De heer *van Eerde* afwezig.

Na opening der zitting wordt het lezen der notulen tot morgen uitgesteld.

Opening der twaalfde zitting.

Ter tafel komt een nader berigt van het Classicaal Bestuur van Winschoten van 2 Augustus, gereg. onder n°. 14, betrekkelijk de grensverandering van de gemeenten te Nieuwolda en Woldendorp, behelzende dat daarbij alle reglementaire voorschriften zijn in acht genomen. Thans wordt besloten de kennisgeving dier grensverandering, welke in de zitting van 24 Julij was aangehouden, voor zoodanig aan te nemen.

Nader berigt omtrent de grensverandering der gemeenten te Nieuwolda en Woldendorp.

Nog wordt naar voorstel van den *Secretaris* besloten, dat van de aan den predikant te Drogeham voor de dienst te Harkema Opeinde (Heide) toegekende toelage van f 100, als over het jaar Julij 1880 tot 30 Junij 1881 loopende, aan den predikant *P. van Kleffens* slechts voor ééne maand zal worden uitbetaald, aangezien deze jl. Zondag zijn afscheid van de gemeente heeft genomen, en dat met het uitbetalen der toelage nu op f 25 per kwartaal te berekenen, eerst weder zal worden voortgegaan, zoodra de te beroepen predikant zijn dienst te Drogeham zal hebben aanvaard, te rekenen van den dag zijner bevestiging.

Besluit omtrent de voor den predikant te Drogeham toegestane toelage uit het fonds ter voorziening in geestelijke behoeften.

De Commissie, in welker handen de consideratiën van de voorloopig aangenomen verandering van art. 38 van het Reglement op het Godsdienstonderwijs met de voorstellen art. 38 en 39 van dit Reglement rakende gesteld werden, brengt bij monde van den hoogleeraar *Lasonder* rapport uit, dat tot latere behandeling voor inzage der leden ter tafel gelegd wordt.

Rapport der Commissie ter zake der voorloopig aangenomen verandering van art. 38 van het Reglement op het Godsdienstonderwijs en bijgekomen voorstellen op de belijdenis-kwestie betrekking hebbende.

Het rapport luidt als volgt:

Mijne Heeren!

De Commissie, door U vereerd met de opdracht om U te dienen van bericht en raad over de in hare handen gestelde stukken ter zake de in de buitengewone Synode dezes jaars voorloopig aangenomen veranderingen van art. 38 van het Reglement op het Godsdienstonderwijs, brengt bij deze rapport van haren arbeid uit.

Zij vangt dit verslag aan met de verzekering, die gewis geloof bij U zal vinden, dat zij getracht heeft hare taak te vervullen met al den ernst, waarop een door U opgedragen arbeid aanspraak heeft; te meer, wanneer, gelijk hier het geval is, voorstellen moeten behandeld worden, die met de teederste belangen der Kerk in betrekking staan, die hunne geboorte hebben te danken aan moeitevolle verwikkelingen, die gedaan zijn uit vurige begeerte om aan gerezen bezwaren te gemoet te komen, en wier lot voor de vrijheid en de orde, de eenheid en den vrede in den boezem der Kerk, de gewichtigste gevolgen kan hebben. Het zou hare hoogste voldoening zijn, indien haar arbeid U eenigszins van dienst mocht wezen bij Uwe overwegingen, en alzoo medewerken om iets goeds te bevorderen voor de ons allen dierbare Kerk.

Uwe Commissie, M. H.! heeft gemeend, U vóór alles een getrouw verslag te moeten geven van het onthaal dat de bewuste voorloopig aangenomen veranderingen in de Kerk hebben gevonden, toen zij, naar art. 62 *b* Algemeen Reglement, aan de Provinciale Kerkbesturen en de Classikale Vergaderingen werden toegezonden om er hunne consideratiën op in te winnen. Dit onthaal toch moest eenen hoogst belangrijken invloed hebben op de beantwoording der *eerste* vraag, die zij meende zich te moeten stellen: „of zij, in de gegeven omstandigheden, U de vaststelling dier veranderingen zoo als die er nu liggen, moest aan- dan wel ontraden?

Zij deelt U thans mede wat gebleken is uit eene aandachtige kennisneming van de verschillende Provinciale Kerkbesturen.

In het Provinciaal Kerkbestuur van Gelderland verklaarde een lid de bedoelde verandering in art. 38 niet te wenschen: zij zou de bezwaren niet wegnemen; het den oud-ouderlingen te verleenen recht zou de rechten en plichten van den Kerkeraad neutraliseeren. Meende een ander weder dat deze verandering goed zou zijn, om quaesties als te

Dordrecht ontstonden, niet te doen plaats vinden. Een derde noemde haar in tegendeel ongelukkig en reglementair onbestaanbaar. Ook deze achtte de rechten en plichten der ouderlingen aangetast, en vreesde dat de hartstochten hierdoor in beweging zouden worden gebracht. Hij oordeelde dat in al. 5 het nu ingevoegde *alzoo* niet genoeg zou geven, als nu heenwijzend naar de in de vorige alinea genoemde aflegging van belijdenis van het Christelijk geloof; maar dat dit niet voldoende was. De laatste zinsnede van al. 4 zou z. i. gelezen moeten worden: „Aan het onderzoek wordt verbonden het afleggen van belijdenis van het Christelijk geloof." Dan art. 5 aldus: „Worden de aannemelingen door de meerderheid der afgevaardigden geschikt geoordeeld, dan heeft de aanneming plaats." — Een vierde wijst op de groote verbetering, die dit artikel zou aanbrengen wanneer de Kerkeraad zijn plicht niet deed. Een vijfde zou het als proefneming willen laten gelden. indien het vrede kon aanbrengen; 't is z. i. eene concessie aan de modernen en aan de orthodoxen. Een zesde vraagt welke bij de slapheid der tucht de waarborgen zijn voor de onberispelijkheid der oud-ouderlingen.

Het Provinciaal Kerkbestuur van Zuidholland verklaart zich eenparig tegen deze voorloopig aangenomen veranderingen. Het doet hulde aan de bedoeling der Synode om op deze wijze aan vele bezwaren te willen te gemoet komen, maar om verschillende redenen kan het zijne adhaesie daaraan niet verleenen.

Eén lid zou dit kunnen indien de bijvoeging luidde: „zijnde het den predikant bij verhindering der ouderlingen vergund, onder goedkeuring van den Kerkeraad, een of meer oud-ouderlingen uit te noodigen." Ook volgens een ander lid is de aanneming van deze bijvoeging onraadzaam, omdat: 1°. het verzet tegen art. 38 hierdoor niet zal verminderen; 2°. het recht der ouderlingen er door wordt verkort; 3°. het opdragen van functies, ja van de voornaamste functie van ouderlingen, aan personen die geen ouderlingen meer zijn, zóó geheel en al indruischt tegen alles wat ooit in de Kerk is geschied, dat deze toevoeging op zich zelve reeds geheel verwerpelijk moet geacht worden, en 4°. gevolgen van deze bijvoeging zouden zijn de opheffing van allen waarborg bij de aanneming, van alle orde in de gemeenten, willekeurig heerschappij voeren der predikanten en een twistappel te meer in de reeds verdeelde Kerk.

Dit lid vindt de overgangsbepaling daarom onaannemelijk, omdat eene aanneming met oud-ouderlingen eenvoudig geen aanneming is.

Een ander lid zou deze veranderingen wenschelijk achten, indien zij den vrede herstellen zouden en allen voldoening geven; maar hij moet nu verklaren, dat de wijziging van al. 3 in onze wetgeving een ongekend element brengt, de aanneming van wege den Kerkeraad ilusoir maakt, aan predikanten de meest mogelijke vrijheid geeft, en er toe leiden kan om den Kerkeraad geheel op zijde te zetten. Hij zou er echter vóór kunnen zijn, indien er werd bijgevoegd: „mits onder goedkeuring van den Kerkeraad." De wegneming in al. 5 van de woorden: „Bezwaren" enz. zou hij zeer gewenscht achten, zoo ook de overgangsbepaling.

Een derde lid meent dat de veranderingen het presbyteriaansch karakter der Kerk aantasten, terwijl een vierde de aanneming van deze wijzigingen vrij overbodig acht, waar kerspelvorming de niet ingeschrevene aangenomenen spoedig tot hun recht zal doen komen.

Ten slotte verklaart een ander lid deze veranderingen volstrekt onaannemelijk, en meent, dat de Synode, bij aanneming van het reglement op de kerspelvorming, de bedoelde voorschriften zóó moet wijzigen, dat aan de Kerkeraden van alle gemeenten en van kerspelen in de gemeente de regeling der aanneming en bevestiging van nieuwe leden wordt overgelaten, onder uitdrukkelijk voorbehoud, dat het Christelijk-godsdienstig karakter er van wordt gehandhaafd en de regeling geschiedt bij plaatselijk reglement. Alleen op deze wijze zou gewetensdrag worden weggenomen en voorkomen, terwijl de rechten van het presbyterium onaangetast zouden blijven.

Het Provinciaal Kerkbestuur van Noord-Holland is eenparig van oordeel dat de voorgestelde veranderingen de orde in de kerk niet zullen handhaven en den vrede niet zullen bewaren. Het vindt groot bezwaar in het optreden van oud-ouderlingen, 't welk geheel en al vreemd is in onze kerkelijke wegeving en niet met een beroep op art. 18 van het Reglement voor kerkelijk opzicht en tucht kan gerechtvaardigd worden. Hierdoor zou het recht der ouderlingen worden verkort en niet minder de afvaardiging door den Kerkeraad illusoir gemaakt. De oude bedenkingen zouden door deze wijziging in verhoogde mate

terugkeeren, al is de zooveel aanstoot gevende zinsnede uit de 5e alinea weggevallen. Een en ander heeft het Provinciaal Kerkbestuur van Noord-Holland er toe geleid, der Synode in ernstige overweging te geven, tot de definitieve vaststelling dezer wijziging niet over te gaan en art. 38 onveranderd te laten.

Het Provinciaal Kerkbestuur van Utrecht begroet de verwijdering van de zooveel aanstoot gevende al. 5, art. 38 met genoegen, maar verklaart zich tegen de bijvoeging in al. 3, wat betreft de oud-ouderlingen. Het is van oordeel dat reeds de zonderlinge stijl van dit toevoegsel, 't welk buiten eenig verband staat met de alinea, verraadt, dat het in dit artikel niet te huis behoort. Het is 1° met art. 38 zelf in strijd, 't welk bepaalt, dat *de aanneming geschiedt van wege den Kerkeraad.* Mag nu een predikant, buiten den Kerkeraad om, de oud-ouderlingen kiezen om bij de aanneming tegenwoordig te zijn, dan wordt hiermede art. 38 geschonden en bovendien het ondragelijkst clericalisme in de hand gewerkt. De bijvoeging is: 2°. mede in strijd *met de rechten en verplichtingen, den Kerkeraden in onze kerk opgelegd en toegekend;* 3°. met de *rechten der gemeente.* Redenen waarom het Prov. Kerkbestuur van Utrecht adviseert om deze bijvoeging niet definitief vast te stellen.

Evenmin kan zijn oordeel gunstig luiden over alinea 5. Wel is waar verheugt het zich over hare verdwijning, maar „wat baat het, wanneer, schoon de aanstootelijke woorden worden weggenomen, de zaak die aanstoot gaf, toch blijft?" En dat is het geval. De Synode zegt het zelve in hare overwegingen; de aanneming blijft ook nu eene zaak van bloot verstandelijke kennis; het belijdend karakter blijft er aan ontbreken en daarom blijft ook de grieve, die zoo vele gemoederen heeft warm gemaakt. De Synode late de al te groote vrees varen, dat soms het onderzoek naar het geloof min gepast zoude zijn en make de afneming van belijdenis des geloofs weder mogelijk door deze eenvoudige bepaling op te nemen: „Wordt de uitslag van het onderzoek door de meerderheid der afgevaardigden voldoende bevonden, dan heeft de aanneming plaats"; — waaraan dan eene andere onafscheidelijk moet worden toegevoegd: „Wordt de uitslag van dat onderzoek door de meerderheid der afgevaardigde niet voldoende gekeurd, dan geeft de commissie daarvan kennis aan den Kerkeraad,

die de zaak op nieuw ter hand neemt." Wat eindelijk al. 6 art. 38 betreft: Deze verricht de predikant namens den Kerkeraad", het Kerkbestuur dringt ernstig op verwijdering daarvan aan.

In het Provinciaal Kerkbestuur van Zeeland verklaren drie leden zich vóór en drie tegen de bijvoeging in al. 3 van art. 38 Regl. Godsdienstonderwijs. Vier leden merken ten opzigte van de 5e al. op, dat, al worden de aanstootelijke woorden ook weggenomen, de zaak toch blijft. En bij de aanneming van het Reglement op de kerspelvorming is een groot deel der wijzigingen overbodig. Een dier leden kan zich met nog twee anderen met die wijzigingen vereenigen. Terwijl men zich van de andere zijde tegen het toelaten van oud-ouderlingen verklaarde, ontmoette al. 6 geen bezwaar.

Tegen de overgangsbepaling bij art. 38 verklaarden zich *al* de leden.

Het Provinciaal Kerkbestuur van Friesland berigt, dat twee leden geen bezwaar hebben tegen al. 3, indien in de plaats van de woorden „den predikant" gelezen worde: de „Kerkeraad". De overige leden waren er tegen, evenzoo, op één na, tegen de weglating der 5e alinea. Zij achtten deze wijzigingen onnoodig, ondoelmatig en niet in staat de bestaande bezwaren weg te nemen.

Het Provinciaal Kerkbestuur van Overijssel meent zich niet tegen de voorgestelde wijzigingen te mogen verklaren, al ziet het daarin abnormaliteit, omdat ze wellicht hier en daar tot bevrediging kunnen dienen. Toch zouden twee zijner leden voor zich liever de thans bestaande redactie behouden, omdat toch eigenlijk alleen misverstand er zich tegen deed verzetten.

Van het Provinciaal Kerkbestuur van Groningen verklaart de meerderheid zich vóór de toevoeging tot al. 3 en alle leden vóór de wijziging van al. 5.

Noordbrabant met Limburg verwerpt eenparig *al* de voorloopig aangenomen veranderingen in het Regl. op het Godsdienstonderwijs. De uitnoodiging van oud-ouderlingen vond krachtige bestrijding, vooral op grond, dat volgens al. 1 van art. 38 „het aannemen van lidmaten geschiedt van wege den Kerkeraad", waarbij nog gevoegd wordt, dat het voorstel sub al. 5 volkomen in strijd is met den Synodalen brief, van wege de Synode aan de gemeenten gerigt, terwijl het nu den schijn heeft, alsof

bij de aanneming aan de geloofsbelijdenis niet de minste waarde gehecht wordt. Men betreurde bij dat alles de beginselloosheid der Synode, waarvan deze aangenomene veranderingen blijkbaar getuigen.

In de *overgangsbepalingen* stellen twee leden voor, de woorden „zoodra deze verandering van art. 38 zal zijn uitgevaardigd," te lezen: „in 1879 en 1880." Aan andere leden kwamen deze bepalingen ontijdig voor, terwijl een lid die wilde hebben afgewezen.

Het Drentsche Provinciale Kerkbestuur is gunstig gestemd voor de voorloopig aangenomene veranderingen. Één lid meent echter dat, bij weigering van ouderlingen om bij de aanneming tegenwoordig te zijn, het Classicaal Bestuur, en, bij weigering van dit, het Provinciaal Kerkbestuur kon doen wat anders de Kerkeraad of het Classicaal Bestuur zouden hebben moeten doen.

Een ander lid vindt de aanwezigheid van oud-ouderlingen irrationeel en in strijd met al. 1 art. 38; hij vindt dit artikel een onwaardig artikel, ook zal de predikant daarvan misbruik kunnen maken; en geeft eindelijk in bedenking of het woord „alzoo" er niet uit gemist kan worden. Met de overgangsbepaling kan men zich vereenigen, doch de vraag wordt gedaan: „waarom werd eene bepaling in de Algemeene Kerkelijke Reglementen opgenomen, die slechts op andere gemeenten van toepassing is?"

Bij de *Commissie tot de zaken der Waalsche kerken* vond de opname van oud-ouderlingen als practische maatregel over het algemeen bijval. Toch hadden vele leden bezwaren. Wanneer de dienstdoende ouderlingen bezwaar maken, zich aan art. 38 te onderwerpen en dus meenen, het regt te hebben een' aannemeling wegens verschil van geloofsovertuiging af te wijzen, dan moeten zij thans òf in verzet komen tegen de reglementen, òf hunne betrekking neerleggen. Nu is, bij de voorgestelde wijziging nog een derde mogelijk: zij kunnen de zaak aan oud-ouderlingen overlaten. In de oogen van sommige leden was dit eene aanbeveling van de voorgestelde wijziging, maar één lid vroeg of dit wel zedelijk kon worden genoemd. Een ander bezwaar, door drie leden gedeeld, was de vermelding van oud-ouderlingen; zij achten dit in strijd met het reglement op het Godsdienstonderwijs, daar deze toch nimmer als *vertegenwoordigers* van de gemeente, maar alleen als *getuigen* bij de aanneming kunnen tegenwoordig

zijn. Algemeen was men echter van gevoelen, dat het niet aangaat die uitnoodiging te doen plaats hebben, wanneer „de predikant dit wenschelijk acht." Op deze wijze verliest de handeling der aanneming geheel het karakter van eene handeling des *kerkeraads* te zijn. Enkele leden meenden, dat het nog aannemelijker ware, eene bepaling te maken, volgens welke de predikant, bij ontstentenis van ouderlingen zelf tot de aanneming over kan gaan, daar toch de predikant, luidens het artikel, door den kerkeraad wordt afgevaardigd.

Om aan de verschillende bezwaren te gemoet te komen, en tevens een' practischen maatregel, als *modus vivendi* mogelijk te maken, werd met algemeene stemmen besloten, al. 3 aldus te wijzigen:

„Indien de ouderlingen bezwaar hebben tegen hunne afvaardiging, is het den predikant geoorloofd, zich door twee notabele personen te laten bijstaan, onder verplichting, de namen dier personen aan den Kerkeraad op te geven."

Mocht de Synode dit of dergelijk amendement niet kunnen aannemen, dan adviseeren *drie* leden, de verandering niet vast te stellen, de *vier* andere echter raaden als practische oplossing daartoe aan.

Ook tegen al. 5 werden door weinige leden bezwaren ingebragt. Een lid was er in beginsel vóór, maar vond haar in de bestaande omstandigheden onzedelijk. „Men neemt den schijn aan, alsof men een bezwaar wil opheffen, maar laat de zaak zelve zoo als zij is." Hij noemt dit: „de orthodoxen met een kluitje in het riet sturen." Een ander lid heeft bezwaar tegen de uitdrukking: „Wordt alzoo" enz. Dit woord „*alzoo*" kan aanleiding geven, dat men ook over het geloof zelf gaat oordeelen, in verband met al. 3. Is dit niet de bedoeling, dan heeft de invoeging van dit woord geen' zin. Andere leden komen hier tegen op en zeggen, dat hier een *modus vivendi* bedoeld wordt; dat in zulke gevallen niets ten gelieve van eene der partijen mag worden gepraejudiceerd, en men dus niet spreken mag van „met een kluitje in het riet sturen."

Op dien grond adviseeren *vier* leden voor de vaststelling, *twee* leden er tegen, terwijl één lid meent, geen bepaald gevoelen hieromtrent te kunnen uitspreken.

Van de *overgangsbepaling* is met groote instemming kennis genomen. Men is zelfs verder gegaan dan de

Synodale redactie. Daarop is door *één* lid dit amendement voorgesteld, waardoor de woorden: „zoodra deze verandering van art. 38, zal zijn uitgevaardigd," wegvallen. Het doel er van is, om, als *maatregel van orde*, deze wijziging *voor ééns* toe te passen. Het werd door allen eenparig aangenomen.

Zietdaar M. HH.! wat de verschillende Provinciale Kerkbesturen, met de Commissie voor de Waalsche kerken gemeend hebben, omtrent de voorgestelde wijzigingen van art. 38, Reglement op het Godsdienstonderwijs, te moeten adviseeren. Gij ziet er uit dat deze aldaar geen zeer gunstig onthaal hebben gevonden.

Bij de Classicale Vergaderingen vonden de voorgestelde veranderingen van art. 38 bijna eenparige afkeuring: De toevoeging „zijnde den predikant geoorloofd oud-ouderlingen uit te noodigen" vond in de classis Nijmegen bijval bij 2 leden, te Rotterdam bij een twaalftal, maar slechts onder voorbehoud, zoo ook in den Haag. In Friesland waren er in de classis Heerenveen 7 voor; in Deventer 18, in Groningen 32, in Onderdendam de meerderheid, mits geamendeerd; in Noord-Brabant waren er te Heusden 4 voor en in Drenthe te Assen 9 voor. Van al de 38 overige classen luidde het berigt eenparig: „met algemeene stemmen," sommige zelfs *bij acclamatie*, verworpen. De gronden waren hoofdzakelijk dat door aan den predikant het regt te geven, oud-ouderlingen uit te noodigen het ambt der ouderlingen miskend werd, het regt der ouderlingen geschonden, te kort gedaan aan de waardigheid, aan het regt, aan de verpligtingen des Kerkeraads, het presbyteriaal karakter der Herv. Kerk miskend, in strijd met de traditie en gewoonte der Kerk, een nieuw element in de kerkelijke wetgeving gebragt, en een nieuwe stand in de Kerk in het leven geroepen, terwijl er nog van verschillende zijde werd bijgevoegd, dat door deze toevoeging de vredelievende bedoeling van den geachten voorsteller geenszins zou bereikt worden. Anderen waren er die zeer krachtig drukten op den pligt der ouderlingen om bij de aanneming tegenwoordig te zijn, waarbij weer anderen er op wezen, hoe bij weigering der ouderlingen de thans bestaande bepalingen nog wel een uitweg toelaten.

Wat de wijziging in alinea 5 betreft, ook deze ver-

andering vond weinig bijval, de algemeene indruk, dien wij van de adviezen der Classicale vergadering ontvingen was dat in de voorgestelde wijziging in strijd met den considerans toch nog al de nadruk op de kennis bleef gelegd, terwijl van de geloofsbelijdenis zelve geen melding meer gemaakt wordt. Deze verandering werd dan ook algemeen als onbevredigend geacht voor de Confessionelen. Dit werd meermalen uitgesproken, zoowel door de Confessionelen zelven als door de tegenpartij. Of de begane unanieme verwerping van deze wijziging den wensch involveert de bestaande redactie te behouden, is aangaande alle classen niet even zoo gemakkelijk te beantwoorden. Op de classis Hoorn, vond men de woorden waaruit al de moeijelijkheden ontstaan zijn, „*gulden woorden* die behouden moeten worden.” Eindhoven vindt ook in die wijziging een terug treden. Wij merken op, dat over deze alinea op zich zelve niet overal bijzondere adviezen gegeven zijn. Door onderscheidene classen werd vooral op het bezwaar gewezen dat alleen van kennis en geenszins van geloof en geloofsbelijdenis sprake is. Dat een streng onderzoek naar de dogmatische opvattingen der aannemelingen door iemand in de kerk bij de aanneming begeerd wordt is ons uit geen enkele consideratie gebleken; zelfs waar in een enkele over de Belijdenisschriften gesproken werd, was het slechts om *openbare* tegenspraak met deze als voldoende grond tot afwijzing aan te bevelen.

Over de laatste alinea: „De aanneming geschiedt van wege den Kerkeraad” werd in vele classen geen consideratie gegeven. Waar de aandacht op deze alinea gevestigd werd, vond deze bijvoeging geen bezwaar, mits in alinea 3 geen bepalingen werden opgenomen, die het regt des Kerkeraads illusoir maken.

Ook de Overgangsbepalingen vonden weinig bijval. Onthielden zich vele classen van consideraties, anderen merkten op, hoe het tegen alle goede beginselen van wetgeving indruischt, onwettige handelingen door een wet met terugwerkende kracht te sanctioneeren.

Men wees er op, hoe daardoor het regt van ouderlingen, kerkeraad en gemeenten verkort werd. Naar het schijnt, is men algemeen overtuigd, dat, wanneer de bestaande moeijelijkheden principieel uit den weg geruimd zijn, de practische gevolgen der plaats gehad hebbende

vewikkelingen, zelf zullen opgeheven worden. Hier en daar werd te dezen aanzien de meening uitgesproken, dat indien kerspelvorming tot stand kwam, dan van zelf alles in orde zou komen.

Na kennis genomen te hebben van dit overzicht der ingewonnen consideratiën van de Provinciale Kerkbesturen en Classicale Vergaderingen, zal het U niet verwonderen, M. H.! dat Uwe Commissie spoedig gereed was met het antwoord op de eerste vraag die zij zich had gesteld: „of zij U mocht aanraden de voorgestelde wijzigingen in art. 38 met de daaraan verbondene overgangsbepaling, zoo als die nu liggen, vast te stellen?" Haar antwoord luidde éénparig *ontkennend*, al werden sommige harer leden daarbij meer geleid door de overweging van het onthaal, dat aan de verandering in de Kerk te beurt viel, anderen meer door bedenkingen, die in den geest en de strekking zelve zelven waren gelegen.

Moet Uwe Commissie U derhalve U de aanneming van bedoelde wijziging ontraden, eene andere vraag is, of zij U ook naar aanleiding van hetgeen in hare handen gesteld is, iets heeft voortestellen dat ter zake dient?

Voor dat zij tot de behandeling overgaat zal het goed zijn U mededeeling te doen van de amendementen en bijzondere voorstellen, die tot hare kennis gekomen zijn, hetzij als ingediend door de Provinciale Kerkbesturen en Classicale Vergaderingen, hetzij als door Uwe Vegadering in hare handen gesteld.

In den loop van dit verslag is reeds een en andermaal hiervan melding gemaakt, en de strekking van deze wijzigingen U duidelijk geworden. Zij volgen hier nu zoo na mogelijk in haar geheel.

Een lid van het Provinciaal Kerkbestuur van Zuid-holland stelt vóór de bijvoeging aan al. 3 te doen luiden: „Zijnde het den predikant bij verhindering der ouderlingen vergund, onder goedkeuring van den Kerkeraad, een of meer oud-ouderlingen uit te noodigen." Een ander lid stelde voor „mits onder goedkeuring des Kerkeraads."

De Commissie voor de Waalsche kerken wilde al. 3 in dezer voege gewijzigd zien: „Indien de ouderlingen bezwaar hebben tegen hunne afvaardiging, is het den predikant geoorloofd, zich door twee notabele personen der gemeente als getuigen te laten bijstaan, onder verplichting de namen dier personen aan den Kerkeraad op te geven."

Ditzelfde amendement had in de Waalsche Reunie reeds *elf* van de 29 stemmen op zich vereenigd.

In het Provinciaal Kerkbestuur van Friesland willen twee leden de voorgestelde al. 3 dus geamendeerd zien: „zijnde het *den Kerkeraad* vergund" enz.

In het Provinciaal Kerkbestuur van Drenthe werd door een lid voorgesteld, „dat, bij weigering van ouderlingen om bij de aanneming tegenwoordig te zijn, het Classicaal Bestuur doe, wat anders des Kerkeraads of des Classicalen Bestuurs zoude zijn."

Op de Classicale Vergaderingen van Hoorn, IJzendijke, Deventer en Onderdendam werden stemmen gehoord ten gunste van een amendement, waardoor de vergunning om oud-ouderlingen uit te noodigen den predikant dan alleen gegeven zou zijn wanneer de ouderlingen hadden geweigerd; te Rotterdam en Groningen wilden sommigen nagenoeg hetzelfde, met dit, niet onbelangrijke verschil evenwel, dat de *goedkeuring van den Kerkeraad* bij die uitnoodiging een vereischte zou zijn.

Te Coevorden wilden eenige leden adhaesie geven aan de voorgestelde wijziging van alinea 3, „onder voorwaarde dat zij van toepassing werd gemaakt alleen op gemeenten met één predikant, tot zoo lang daar de kerspelvorming werd ingevoerd."

„Wordt de uitslag van het onderzoek door de meerderheid der afgevaardigden voldoende bevonden, dan heeft de aanneming plaats."

Wat al. 5 betreft, het Provinciaal Kerkbestuur van Utrecht verlangt deze bepalingen:

„Wordt de uitslag van dat onderzoek door de meerderheid der afgevaardigden niet voldoende gekeurd, dan geeft de Commissie daarvan kennis aan haren committent, den Kerkeraad, die de zaak op nieuw ter harte neemt."

Iets dergelijks wordt ook door de meerderheid der Classicale Vergaderingen van Groningen en Heusden voorgesteld.

Nog vermelden wij een amendement van het Kerkbestuur van Zuidholland, op al. 5 voorgedragen, waarin „aan de Kerkeraden der kerspelen de regeling der aanneming en bevestiging van nieuwe leden wordt overgelaten, onder uitdrukkelijk voorbehoud, dat het Christelijk-godsdienstig karakter er van worde gehandhaafd en de regeling geschiede bij plaatselijk Reglement."

Voorts werden nog te Harderwijk en te Amsterdam amendementen op al. 5 voorgesteld, daartoe strekkende, dat wanneer de geloofsovertuiging der aannemelingen in strijd bleek met de belijdenis der Kerk (Amsterdam), of „ongereformeerd en strijdig tegen de Formulieren van Eenigheid, bij de Nederlandsche Hervormde Kerk erkend" (Harderwijk), dit een grond zou opleveren voor hunne afwijzing."

De Classicale Vergadering te Amsterdam wilde verder al. 4 van art. 38 dus gelezen zien:

„Het onderzoek wordt zóó ingericht, dat de aannemelingen niet alleen van hunne verkregene kennis, maar ook van hunne geloofsovertuiging blijken moeten geven."

Uwe Commissie heeft verder mede te deelen, dat de voorgestelde wijzigingen in art. 38 aanleiding hebben gegeven tot eenige nieuwe voorstellen, terwijl zij U in herinnering brengt, dat in hare handen is gesteld het voorstel, den 26 Julij jl. in Uwe Vergadering ingediend door de HH. *Westrik*, *Segers* en *van den Brandeler*, verg. hiervoren blz. 24 en 25.

De nieuwe voorstellen komen hier op neder, dat het Provinciaal Kerkbestuur van Utrecht art. 39 wil ontdaan zien van de woorden: „geest en hoofdzaak"; dat de Classen van Amersfoort, Kampen en Groningen de artt. 38 en 39 wenschen hersteld te zien in de oude redactie, d. i. die gold tot op 15 Jan. 1879. Enkele stemmen van elders gingen ook hier voor op.

Dan hebbe wij nog te vermelden het voorstel, door den predikant *Brutel de la Rivière* in de Class. Vergadering te Haarlem ter tafel gebragt. De voorsteller wenschte art. 1 Algem. Reglement dus gewijzigd te zien:

„De Ned. Hervormde Kerk is eene afdeeling van de Algemeene Christelijke Kerk, gevestigd in het Koninkrijk der Nederlanden, gebouwd op den grondslag van het Protestantisme en wier leden door toetreding zich verbinden om de bedoelingen van Jezus Christus, zoowel bij zich zelven en elkander als bij het menschdom in het algemeen te verwezenlijken. Zij bestaat uit al de Herv. Gemeenten enz."

Voorts zou art. 38 Regl. Godsdienstonderwijs op eene geheel nieuwe leest worden geschoeid. Er zouden twee categoriën van aannemelingen in het leven worden geroepen: *a.* de zulken die gedurende de twee laatste jaren

vóór hunne aanneming tot het lidmaatschap getrouw gebruik hebben gemaakt van het godsdienstonderwijs en die gewoon zijn, de godsdienstoefeningen bij te wonen; *b.* de zulken die aan deze vereischte niet voldoen. De eerste zouden dan zonder nader onderzoek worden toegelaten, de anderen zouden door den predikant hunner keuze ondervraagd en alleen dan worden toegelaten, wanneer de maat der verkregen kennis door de afgevaardigden des kerkeraads voldoende werd bevonden.

Uwe Commissie heeft nog mede te deelen dat de Classicale Vergadering van Heerenveen het navolgende voorstel heeft ingediend dat met 31 tegen 28 stemmen werd aangenomen.

„De Classicale Vergadering van Heerenveen, met erkentelijkheid kennis genomen hebbende van het Ontwerp-Reglement op de kerspelvorming, wenscht het niet beschouwd te zien als een middel tot oplossing der kerkelijke kwestie, en dringt daarom bij de Synode er op aan, dat aan alle rigtingen in de Kerk vrije beweging zal worden geschonken, ook wat betreft de belijdenis en de voorwaarden van het lidmaatschap."

Van de Classicale Vergadering van Wijk kwam een gemotiveerd schrijven in, naar aanleiding van de Dordsche kwestie. Zij acht art. 38 Regl. Godsd. Onderwijs in strijd met het Woord Gods, met de geschiedenis onzer Kerk, de waardigheid en de roeping van het ambt van ouderling, met art. 11 Alg. Reglement en andere artt. de belijdenis betreffende, met waarheid en regt. Zij geeft aan de Synode in overweging „al zulke maatregelen te nemen, „die leiden kunnen tot wegneming van bedoeld bezwaar."

De Kerkeraad van de Vuursche diende, om gelijksoortige overwegingen, een *bezwaarschrift* in, leidende tot de conclusie dat de Synode door vaststelling en uitvaardiging van art. 38 en van de wijziging van art. 39 van het Reglement op het Godsdienstonderwijs hare bevoegdheid heeft overschreden en genoemde artikelen als zoodanig geen kracht van wet hebben.

Eenige leden der classis Zierikzee, de predikant *J. Montijn* c. s. hebben bij afzonderlijke memorie tegen de voorgestelde veranderingen in art. 38 Godsdienstonderwijs geadviseerd. Zij achten die in strijd met de regten der ouderlingen en met ons kerkregt, terwijl in de voorgestelde veranderingen is voorbij gezien, dat niet alle

oud-ouderlingen bij de hun toegedachte functie op hunne plaats zouden zijn, en de Kerkeraad het regt niet gelaten wordt zijne plaatsvervanger te weigeren, noch zelf hunne namen te kennen. Zij zijn van oordeel, dat, waar de *kennis* zal moeten blijven beslissen, het bezwaar tegen de nu vigeerende bepaling niet is weggenomen; hun strijdt geldt niet een *woord* maar een *beginsel*, hunne grieve kan dus niet door verandering van een *woord* worden weggenomen.

De overweging van hetgeen door U in hare handen gesteld is moest Uwe Commissie leiden tot de gezette behandeling der hierboven genoemde vraag: „of zij, naar aanleiding van dit alles, U iets ter zake dienende zou hebben voor te stellen?"

Al aanstonds kan zij U mede deelen dat zij eenparig heeft gemeend U te moeten adviseeren tot afwijzing van alle voorstellen, die de strekking hebben tot eenig besluit, omtrent andere artikelen dan art. 38 van het Reglem. op het Godsdienstonderwijs met de „Overgangsbepaling." Hiermede is niet gezegd, dat alle leden deze voorstellen, of sommige daarvan, op zich zelven verwerpelijk vonden. Integendeel, het gevoelen dat b. v. eene herstelling van art. 39 Godsdienstonderwijs in den ouden vorm (van voor 15 Jan. '79) heilzaam zou zijn vond evenzeer warme ondersteuning als het aan den anderen kant krachtige bestrijding ontmoette. Maar op dit punt waren allen het eens: „naar aanleiding der Synodale circulaire dd. 28/29 April jl. n°. 34 zijn alleen consideratiën en adviezen of bijzondere voorstellen ontvankelijk, die art. 38 van het Reglement op het Godsdienstonderwijs betreffen; alles wat verder gaat of iets anders betreft dan dit artikel, moet, afgezien van zijne al of niet aannemelijkheid, bij de behandeling van dit punt ter zijde worden gelegd.

Elk besluit toch, over een dezer verder strekkende voorstellen genomen, zou van nieuws aan de consideratiën der Prov. Kerkbesturen en der Classicale Vergaderingen moeten worden onderworpen. De leden Uwer Commissie, ofschoon ieder voor zich zijn gevoelen houdend over de belijdeniskwestie in het algemeen, oordeelden het eenparig wenschelijk, dat Uwe vergadering mocht kunnen komen tot een afdoend besluit aangaande de in hare handen gestelde zaak. Hieruit volgt dat een harer leden, schoon mede onderteekenaar van het voorstel *Westrik* c. s.

bovengemeld, afzag van de verdere behandeling van alles wat daarin gelezen wordt aangaande een provisorium b. v. van 10 jaren en de voorbereiding van eene buitengewone Synode. Het behoeft geen betoog, dat dit lid omtrent dit een en ander, wat zijn persoonlijk gevoelen betrof in zijn geheel wilde blijven en zich ten aanzien der wenschelijkheid dezer zaken niet van zijne medeonderteekenaars scheiden. Zulks werd door hem dan ook nog opzettelijk en gemotiveerd uiteengezet.

Volhardende bij den wensch dat de Synode mocht uitspreken dat het belang der kerk vordert, de belijdeniskwestie vooreerst te laten rusten, nam hij er genoegen mede, dat ten aanzien van het voorstel *Westrik* c. s. door Uwe Commissie alleen gehandeld werd over deze vraag: „Zal men de Synode adviseeren om art. 38 Regl. Godsdienstonderwijs te herstellen in den vorm van vóór 15 Jan. 1879?"

Het antwoord op deze vraag luidde niet eenparig. De meerderheid oordeelde dat onraadzaam. In haar midden leidden tweeërlei motieven tot dit besluit. Aan den eenen kant meer de overweging dat de nu vigerende redactie maar blijven moest, omdat zij nu eenmaal was vastgesteld en *elke verandering*, ook de herstelling van de oude redactie, moeite zou geven; aan den anderen kant werd met meer beslistheid het gevoelen uitgesproken dat men zich met eene herstelling der oude redactie in het geheel niet zou kunnen vereenigen, dat men zich niet kon voorstellen hoe daaruit vrede zou voortkomen, aangezien dit juist vuur en vlam aan de zijde van de tegenpartij der voorstellers zou doen ontbranden. Doch deze schakeering der gevoelens verhinderde de meerderheid niet om u de herstelling der oude redactie van art. 38 (die van vóór 15 Jan. 1879) bepaald te ontraden.

De minderheid meende u dit wèl te moeten aanraden. Doch ook hier weder liepen de motieven uitéén. De voorsteller zelf, hoewel de felheid van den over dit artikel gevoerden strijd betreurende, voelde zich gedrongen met nadruk te doen uitkomen aan welke gewichtige principiële bezwaren de tegenwoordige redactie z. i. lijdt, en hoe de strijd eigenlijk niet loopt over dit punt: „of de eene of andere predikant leerlingen kan aannemen? maar hierover: „of de Kerkeraad al dan niet recht heeft over de belijdenis der aannemelingen een oordeel uit te spreken?". Het andere

lid had tegen de nu vigerende redactie op zichzelve geen bezwaar, maar meende dat de Synode wel en wijs zou handelen, indien zij kon besluiten de vroegere, z. i. betere redactie van art. 38 te herstellen. Het door de buitengewone Synode dezes jaars uitgesproken doel (circulaire 28/29 April j.l. n°. 34) was: aan een gerezen bezwaar tegemoet te komen. Het bleek, dat de voorgestelde wijzigingen daartoe onvoldoende waren en dat herstel der oude redactie van de zijde der bezwaarden met aandrang werd verzocht, en dus meende hij dat het op den weg der Synode lag om des vredes wil aan dezen aandrang toe te geven.

De meerderheid Uwer Commissie kon de juistheid dezer redeneringen geenszins toegeven. Zij bleef bij haar gevoelen, dat hierbij niet werd gelet op de van eene andere zijde gerezen bezwaren, die indertijd tot de nu vigerende redactie aanleiding hadden gegeven, bezwaren, die, werd de oude redactie hersteld, in dubbele mate terug zouden keeren. Handhaving van orde en bevordering van den vrede in de kerk waren naar hare overtuiging onmogelijk door dit middel te bereiken en daarom moest zij u ernstig ontraden tot de gevraagde herstelling van art. 38, Regl. op het Godsdienstonderwijs, in den vorm van vóór 15 Jan. 1879 te besluiten.

Er bleef thans nog slechts ééne vaaag voor Uwe Commissie ter behandeling over, te weten: „of men oordeelde dat, ter zake van art. 38 Regl. Godsdienstonderwijs nog iets gedaan kan worden?" Op deze vraag werd door enkele leden bevestigend antwoord gegeven. In uwe commissie kwam al aanstonds het volgende voorstel van een lid ter tafel:

al. 3 achter de woorden een of meer ouderlingen de volgende zinsnede te voegen: „*Wanneer de ouderlingen bezwaar maken of verhinderd zijn, den predikant in de aanneming bij de staan, is de Kerkeraad bevoegd, op voordracht van den predikant, een of meer oud-ouderlingen daartoe af te vaardigen.*" Hij meende dat zulk eene bepaling wel niet den vrede der kerk zou *herstellen*, gestoord als die was door dieper liggende oorzaken, die niet weg te nemen waren door de wijziging van enkele artikelen, maar toch geschikt zou zijn tot *handhaving* der *orde* en *bevordering* van den vrede bij tegemoetkoming aan gerezen bezwaar. En dat om deze redenen:

De algemeen ongunstige ontvangst der door de laatst

gehoudene buitengewone Synode voorloopig aangenomen wijzigingen in art. 38 Regl. Godsdienstonderwijs was, naar zijn inzien, blijkens de ingewonnen consideratiën en adviezen, wel niet bij allen, maar toch bij de overgroote meerderheid mede hieruit voortgevloeid, dat men hierdoor te kort gedaan achtte aan de rechten en plichten van den Kerkeraad en het aan de willekeur der predikanten zag overgelaten oud-ouderlingen in de plaats der ouderlingen te substitueeren, en dat nog wel bij de zoo bij uitnemendheid belangrijke werkzaamheid van de aanneming der lidmaten. Deze bedenking scheen hem volkomen gegrond. Maar welk bezwaar kon er van deze zijde rijzen, indien men in plaats van de bevoegdheden van den Kerkeraad te verkorten, juist het tegendeel deed en die met ééne vermeerderde?.. Wat de aard dezer bevoegdheid betrof, hij meende, dat, zoodra het *gebruik* daarvan *geheel aan den Kerkeraad* was overgelaten, in de bestaande wetgeving voldoende grond was, om die bij de aanneming van lidmaten in te voeren. In zoover scheen de verwijzing naar art. 18 Regl. voor Kerk. Opz. en Tucht en herinnering aan de benoembaarheid van oud-ouderlingen in de Synodale Commissie en in de Kerkelijke Besturen (zie Hand. Buiteng. Verg. 1880 p. 121, 125) zeer juist. Op de vraag of in de ingewonnen consideratiën en adviezen voldoende aanleiding was om eene wijziging als hier bedoeld aan U te mogen voorstellen, mocht worden geantwoord, dat immers van onderscheidene zijden reeds het denkbeeld was geopperd om de bedoelde vergunning aan den predikant slechts „onder goedkeuring van den Kerkeraad” te verleenen; dat met name in het Prov. Kerkbestuur van Friesland door twee leden was verklaard, „geen bezwaar te hebben tegen de voorgestelde toevoeging van al. 3, wanneer in plaats van de woorden *„den predikant”* werd gelezen *„den Kerkeraad”*, — iets wat al vrij wel op hetzelfde neer kwam, als de thans aan Uwe Commissie voorgelegde redactie.

Mocht deze aangenomen en tot wet verheven worden, dan zouden geenszins alle bezwaren ter zake de aanneming van lidmaten ophouden. Maar dit zou gewonnen zijn: dat het recht en de plicht des Kerkeraads, bijzonder der ouderlingen, geheel onaangetast bleef. Immers wanneer een Kerkeraad in gemoede oordeelde dit werk of in beginsel aan geen oud-ouderlingen te *mogen* opdragen of in de practijk dit niet te *kunnen* doen, b.v. wegens de zijns

erachtens mindere geschiktheid van het aanwezig personeel dier oud-ouderlingen; — dan had die Kerkeraad eenvoudig te besluiten van deze bevoegdheid geen gebruik te maken. In zulk een geval zou dan de predikant nog altijd den weg kunnen inslaan, in de laatste jaren reeds zoo dikwijls betreden, zijne leerlingen elders te doen aannemen na overlegging van een behoorlijk attest van zedelijk gedrag (art. 40 Regl. Godsd. onderw. al. 2). En waar een kerkeraad oordeelde, in beginsel van deze bevoegdheid te mogen, en in de practijk te kunnen gebruik maken, daar werd dat gebruik maken een zaak van *welwillendheid.* Op deze welwillendheid mocht in verreweg de meeste gevallen met goeden grond worden gehoopt, getuigen de vele blijken van persoonlijke hoogachting en toegenegenheid, die vertegenwoordigers van allerlei zienswijzen elkander gaven, in weerwil ja zelfs te midden van den hevigen strijd der beginselen. Van het betoonen dezer welwillendheid mocht goede vrucht worden verwacht. Geen ouderling zou bezwaard zijn door het drukkend gevoel iets te doen of toe te laten, dat met zijn overtuiging streed. En den predikant was de gelegenheid geopend zijne leerlingen in hunne eigene gemeente, te midden hunner betrekkingen aangenomen en en bevestigd te zien. Aan de gemeente was het pijnlijke tooneel bespaard een schaar van aannemelingen naar elders ter belijdenis te zien uitgaan, omdat de strijd onzer dagen hen daartoe in hunne eigene woonplaats de gelegenheid afsneed.

Dit voorstel vond in den boezem Uwer Commissie geen algemeene goedkeuring. Met nadruk werd er tegen ingebracht, dat de zaak waarover het bekende bezwaar was gerezen en waarop in de overwegingen der Synodale circulaire van 28/29 April j.l. n°. 43 werd gedoeld, er geheel dezelfde door zou blijven. Juist diezelfde Kerkeraden, aan wie men zich vleide hiermede te gemoet te komen, zouden het weigeren. Dat was ook duidelijk te bespeuren uit veel van hetgeen er in de Classicale Vergaderingen enz. was te berde gebracht. En de hoop, hiermede iets goeds te stichten moest wel ijdel zijn wanneer men naging, hoe b.v. een orthodoxe Kerkeraad, op zijn eigen standpunt consequent denkend en handelend, o.a. blijkens een in de Synode des vorigen jaars uitgesproken gevoelen, den nietrechtzinnige wel *feitelijk*, maar niet *rechtens* eene plaats in de Kerk kan toestaan. Hoe zou nu iemand, zóó den-

kend, vrijheid kunnen vinden, genoegen te nemen met en zich te bedienen van een expediënt, waaruit toch altijd zou voortvloeien, dat door hem werd gedoogd, wat hij niet gedoogen kon: de toelating van zoodanige aannemelingen tot het lidmaatschap, als, naar zijne innigste overtuiging, niet in de Kerk behoorden? In deze kon alleen *principiëele oplossing* der belijdeniskwestie, niet een of ander *hulpmiddel*, genezing aanbrengen. Een ander lid meende, dat door de aanneming van dit voorstel de moeielijkheid verplaatst, niet weggenomen zou zijn, en kon er zich alleen dan mede vereenigen, wanneer de nú vigeerende redactie van al. 5 werd gehandhaafd; zoo niet, dan was hij er tegen.

De meerderheid Uwer Commissie was echter van gevoelen, dat zij, zonder voorbehoud, U de aanneming van dit voorstel mocht aanraden. Zonder het betrekkelijk gewicht der door het eerstgemelde lid daartegen ingebrachte bedenkingen geheel te ontkennen, meende zij echter, dat de praktijk in meer dan eene aanzienlijke gemeente had bewezen, hoe Kerkeraden van rechtzinnige zienswijze niet tot elken prijs de leerlingen van moderne predikanten trachtten te weren, wanneer maar hun recht om toezicht te houden over de *belijdenis* zoo wel als over de *kennis* der aannemelingen werd erkend. Zij achtte dit voorstel aannemelijk, en besloot, U tot die aanneming te adviseeren. Zij durfde niet hopen dat hierin een afdoend middel zou gevonden zijn om vrede te stichten. Neen, moeielijkheden zouden zich ook hiermede nog voordoen, wanneer de Kerkeraden, hetzij dan door hunne overtuiging gebonden, hetzij tot toegevendheid ongenegen, van de hier bedoelde bevoegdheid geen gebruik maakten. Maar zij meende, dat, indien dit voorstel werd aangenomen, *het kerkrechtelijk* bezwaar tegen het Synodale voorstel al. 3 was opgeheven, eene meening trouwens, waaromtrent alle leden het eens waren. Voorts achtte zij het wenschelijk dat door het vaststellen dezer bepaling de gelegenheid werd gegeven om, waar goede wil bestond, bij spanning en strijd moeielijkheden te voorkomen en het uiterste eener aanneming elders te vermijden.

Uwe Commissie heeft alzoo bij meerderheid van stemmen goedgevonden U te adviseeren om al. 3, art. 38 Reglement op het Godsdienstonderwijs vast te stellen, zoo als het hierboven vermelde voorstel luidt.

Na de behandeling van dit onderwerp werd in den boezem Uwer Commissie nog een ander voorstel ter tafel gebracht. Het strekt om U te adviseeren tot vaststelling van al. 5 art. 38 Reglement Godsdienstonderwijs, als volgt: *„Wordt de uitslag van het onderzoek door de meerderheid der daartoe aangewezene personen voldoende bevonden, dan heeft de aanneming plaats."*

De voorsteller zag hierin eene tegemoetkoming aan den eisch en de dringende noodzakelijkheid van den tegenwoordigen kerkelijken toestand ten aanzien der belijdenisquaestie, zoo als die door de buitengewone Synode dezes jaars in hare meergemelde circulaire (n°. 34) waren uitgesproken. De door hem voorgestelde wijziging zou, zijns inziens, het bezwaar doen vervallen waarvan in die circulaire werd gewaagd. Hij achtte haar te meer aannemelijk omdat hiermede geen onrecht werd gedaan aan de, tegenover die der bezwaarden staande richting. Nu toch werd aan iederen Kerkeraad de gelegenheid gegeven de aanneming afhankelijk te stellen zoowel van de mate der kennis als van de afgelegde belijdenis des geloofs. Werd in dezen het recht des Kerkeraads erkend, dan stond de weg open om daarvan met de meeste zachtmoedigheid gebruik te maken; hij meende gerust te kunnen verzekeren, dat dit ook zou geschieden. Velen, die de Kerk wenschten te behouden, en orde en vrede in haren boezem met al hunne kracht te handhaven, maar die door de nu vigeerende bepalingen in al. 5 zich ernstig bezwaard gevoelden, zouden als één man kunnen pal staan om de broederlijke gemeenschap, ook bij verschil van zienswijze, te bewaren, om alle pogingen tot scheuring te verijdelen, wanneer hun eenige tegemoetkoming in hun bezwaar werd gegeven. Gebeurde dit niet, dan achtte hij de zaak der Kerk hopeloos; er zou voor hem en zijne geestverwanten niets anders meer over blijven, dan met alle kracht een toestand te bestrijden, die huns inziens met het recht en de levensbeginselen der Kerk in tegenspraak was.

Hiertegen werden van eene andere zijde belangrijke bedenkingen geopperd. De vrees werd uitgesproken, dat men, dit aannemende, door de achterdeur zou binnen laten, wat ten voordeur was uitgedreven: de dwang door sommige Kerkeraden uitgeoefend ten aanzien van de geloofsbegrippen der aannemelingen.

Werd er alleen geijverd voor de handhaving van de

levensbeginselen der Kerk, dan zou men gaarne mede pal staan in dien strijd. Maar de ervaring had geleerd en bevestigde het dagelijks, dat het te doen was om *geloofsbegrippen*, en juist dit wilde de nu vigeerende wet keeren, althans den Kerkeraad het recht niet toestaan, om dáárom iemand af te wijzen. Het kon wel zijn, dat de aanneming van dit voorstel aan de éëne zijde bevrediging gaf; maar wat zou dat baten, indien, gelijk te vreezen was, aan den anderen kant weder onrust werd verwekt? Was het niet beter, nú te laten blijven, wat met zooveel moeite tot stand werd gebracht? De Kerkeraad zou dan — ook hierop werd nog gewezen, naar al. 5 den maatstaf in handen krijgen van het al of niet voldoende in den uitslag van het onderzoek. Werd daardoor niet de *belijdenis*, in al. 4 genoemd en in al. 5 ondersteld, afhankelijk gemaakt van de goedkeuring des Kerkeraads, en eene wijde deur voor onbetamelijken dwang geopend? Was niet de bepaling van art. 39, dat de geest en hoofdzaak der daarin vermelde vragen moesten worden voorgehouden en toegestemd, voor elken Kerkeraad voldoende?

Tegenover deze bedenkingen werd het voorstel door anderen verdedigd. Niet dat men zich illusie maakte van eenige verandering, maar de nu vigeerende redactie vergelijkend met de voorloopig aangenomene en met de thans voorgestelde, achtte men de voorloopig aangenomene (circulaire meergenoemd n°. 34) de slechtste van alle. Zij past niet in het organisme van art. 38, daar zij ten eenemale zwijgt van de belijdenis die in al. 4 wordt genoemd. Bij de bestaande bezwaren tegen de tweede zinsnede in al. 5 moet die vervallen, en in het nu voorgestelde kan men zich vinden. Wel zal er misbruik van gemaakt kunnen worden en evenmin als de straks door de meerderheid der Commissie aangenomen wijziging van al. 3 alle moeielijkheden afsnijden, maar bij eenige welwillendheid zal dit toch wel goed gaan. Juist dit, dat het voorstel de strekking heeft om op een zoo belangrijk punt aan de gemeenten eene, met de kerkelijke gemeenschap bestaanbare *autonomie* te vergunnen, zal de scherpe punten van den strijd onzer dagen doen afslijten. Men late, wat verder noodig is voor orde en vrede, over aan den invloed van den Geest die in de waarheid leidt en die, hoeveel betreurenswaardigs de tegenwoordigen toestand oplevere, de Nederlandsche Her-

vormde Kerk nog niet verlaten heeft en, gelijk toch allen eenparig hopen, ook niet verlaten zal.

De voorsteller, de gedachtewisseling over dit punt aangehoord hebbende, meende met alle kracht die in hem is te moeten opkomen tegen de meening, alsof het hem en den Kerkeraden en Kerkelijke Besturen, die zich door de thans vigeerende bepalingen in hun geweten gekrenkt gevoelen en verhinderd zijn, ze op te volgen, te doen zou wezen om dwang uit te oefenen of spitsvondig onderzoek te mogen instellen naar de begrippen der aannemelingen. Neen, het is alleen te doen om eene *belijdenis van Christelijk geloof;* de vertegenwoordigers der gemeente moet het recht worden toegekend om, bij de belijdenis des geloofs de aanneming daarvan te doen afhangen. En, moge er wellicht nu en dan door enkele ouderlingen van hun recht misbruik gemaakt zijn; — alle misbruiken te voorkomen is onmogelijk. Maar daartegenover staan al die ouderlingen en kerkeraden die met de meeste teederheid des gewetens van hun recht gebruik gemaakt hebben; en eene hier of daar plaats gehad hebbende moeielijkheid, die had kunnen voorkomen worden, indien de predikant van art. 40 Reglement op het Godsdienstonderwijs had willen gebruik maken, geeft zijns inziens geen grond om allen kerkeraden en ouderlingen hun onvervreemdbaar recht te ontnemen en daardoor het ambt van ouderling en het recht des kerkeraads in beginsel te vernietigen.

Uwe Commissie ging alsnu tot stemming over, om de vraag te beslissen of zij U al dan niet tot de aanneming van het bedoelde voorstel zou adviseeren. Met *drie* tegen *twee* stemmen werd hiertoe besloten.

Haren arbeid resumeerende, heeft zij de eer U als resultaat harer overwegingen tot de aanneming der vijf volgende conclusiën te adviseeren:

1°. *Eenparig:* Alle in hare handen gestelde voorstellen, de belijdenisquaestie rakende, en buiten art. 38 Reglement Godsdienstonderwijs omgaande, af te wijzen.

2°. *Eenparig:* De voorloopig aangenomene wijzigingen in art. 38 Reglement op het Godsdienstonderwijs, met de daaraan verbonden overgangsbepaling, zoo als die nu liggen, *niet* vast te stellen.

3°. *Met meerderheid van stemmen:* Het voorstel te *verwerpen* om art. 38 Reglement op het Godsdienstonderwijs te herstellen in den vorm van voor 15 Jan. 1879.

4°. *Met meerderheid van stemmen:* Te bepalen dat in al. 3 van art. 38 Reglement op het Godsdienstonderwijs achter de woorden: „een of meer ouderlingen" zal worden gevoegd de zinsnede: „Wanneer de ouderlingen bezwaar maken of verhinderd zijn den predikant in de aanneming bij te staan, is de Kerkeraad bevoegd, op voordracht van den predikant, een' of meer oud-ouderlingen daartoe af te vaardigen."

5°. *Met meerderheid van stemmen:* Te bepalen dat al. 5 van art. 38 van het Reglement op het Godsdienstonderwijs zal luiden als volgt: „Wordt de uitslag van het onderzoek door de meerderheid der daartoe aangewezene personen voldoende bevonden, dan heeft de aanneming plaats."

De Commissie, deze conclusiën aan het oordeel Uwer Vergadering onderwerpende, eindigt haren arbeid met U dank te zeggen voor het in haar gestelde vertrouwen, U toe te wenschen, dat Uwe beraadslagingen over dit onderwerp mogen bezield blijven met dien geest van onderlinge waardeering en broederlijke hoogachting, die in al uwe samenkomsten plegen te heerschen, en U toe te bidden dat Gods onmisbare zegen, welke ook de uitslag Uwer overwegingen zij, alles zoo doe uitloopen, dat de gevolgen mogen strekken tot heil der ons allen dierbare Nederlandsche Hervormde Kerk.

E. H. LASONDER.
J. DOUWES.
J. P. BRUINWOLD RIEDEL.
L. DIKEMA.
E. CÉSAR SEGERS.

Een voorstel van den heer *Segers* om het geheele rapport al vast, voor dat het in behandeling komt, te laten drukken om vervolgens als bijlage in de Handelingen te worden opgenomen, wordt na eenige beraadslaging met veertien tegen vier stemmen verworpen op grond voornamelijk dat de leden, nu het rapport naar gewoonte ter tafel blijft liggen, gelegenheid hebben er nader kennis van te nemen, en de tijd en zorg voor het drukken van het uitvoerige stuk vereischt zouden verhinderen het spoedig aan de orde te stellen, zoo als met het oog op de overige werkzaamheden der Vergadering wenschelijk wordt geacht.

Voorstel van den heer *Bruna* om de

De heer *Bruna* brengt daarna het voorstel ter tafel, dat de Synode verklare, dat naar art. 62 van het Alge-

meen Reglement de Provinciale Kerkbesturen hunne (der Besturen) consideratien en niet die van hunne individuële leden hebben te geven. Hij meent dat art. 62 geene andere uitlegging toelaat, omdat het slechts, waar het over de eindstemming handelt, deze aan de leden der Kerkbesturen opdraagt, met opmerking dat de uitzondering ten deze volgens art. 40 van het Algemeen Reglement voor de Classicale Vergaderingen gemaakt te gelijk met de tegenwoordige redactie van art. 62 is vastgesteld, waarin hij het bewijs gelegen acht, dat van de Provinciale Kerkbesturen slechts collectieve consideratiën verlangd werden, tegen het einde der beraadslagingen zich nog beroepende op de slotbepaling van het Algemeen Reglement, waar vóór de eindstemming, daar bedoeld, blijkbaar slechts een collectief advies der Classicale Besturen verlangd wordt. Hij acht nu eene verklaring van de Synode daaromtrent noodig, om aan de Commissiën, die verslag hebben te geven van de uitgebragte consideratien, het omslagtige werk te besparen van ook de verschillende gevoelens van de leden der Provinciale Kerkbesturen te moeten mededeelen.

Synode te doen verklaren, dat Provinciale Kerkbesturen, en niet hunne individuele leden naar art. 62 van het Algemeen Reglement consideratiën hebben te geven, na beraadslaging, verworpen.

Onderscheiden leden ondersteunen het voorstel van den heer *Bruna,* zich met zijne opvatting van art. 62 vereenigende, waarbij onder anderen ook wordt opgemerkt, dat de leden der Provinciale Kerkbesturen, voor zoo verre zij althans predikanten zijn, bij de Classicale Vergaderingen gelegenheid hebben hunne beschouwingen te doen vermelden.

De groote meerderheid der leden is van een tegenovergesteld gevoelen, hoofdzakelijk op grond dat in art. 62 slechts van het geven van consideratiën, niet van het vragen van een bepaald advies, door stemmen uit te maken, sprake is; dat juist de misvatting die hieromtrent bij vele Classicale Vergaderingen bestond, aanleiding heeft gegeven tot de ingevoerde wijziging van art. 40, zoodat deze moet beschouwd worden als eene verklaring van art. 62, waar *hunne* consideratiën zoowel op de Classicale Vergaderingen als op de Provinciale Kerkbesturen betrekkelijk is; dat het ook geheel ligt in den geest en de strekking van de bepaling in art. 62, dat geen voorloopig aangenomen Reglementen of veranderingen vast worden gesteld, vóór dat aan alle leden der Classicale vergaderingen en Prov. Kerkbesturen gelegenheid is gegeven van hun gevoelen daarover te doen blijken, om de Synode omtrent het oordeel der kerk zoo veel mogelijk voor te lichten; dat het voorts

voor haar van het meeste belang is, inzonderheid met de verschillende beschouwingen van de leden der Kerkbesturen bekend te worden opgemaakt, nu bij hen de goed- of afkeuring van het vastgestelde berust, en dat ook de slotbepaling, waarop zich de voorsteller nog beriep, juist de voorgestane onderscheiding van het geven van consideratiën en het uitbrengen van een bepaald collectief advies volkomen wettigt.

Na sluiting der beraadslagingen wordt het voorstel van den heer *Bruna* in stemming gebragt en met twaalf tegen zes stemmen verworpen.

Kennisneming van de handeling der Synodale Commissie ter zake van een bezwaarschrift van den Kerkeraad te Alkmaar en van de bij haar gediend hebbende verzoeken om cassatie, en goedkeuring, dat de Synodale Commissie bezwaar vond, het Provinciaal Kerkbestuur voor te lichten hoe te handelen met de predikanten *Eigeman* en *van Hoogenhuijze* te Dordrecht wegens eene met de geschorste ouderlingen gehouden vergadering.

Nadat nog kennis werd genomen van de mededeelingen der Synodale Commissie aan het einde van haar verslag blz. 105—115 betrekkelijk het bezwaarschrift van den Kerkeraad te Alkmaar en de verzoeken om cassatie van uitspraken van Kerkelijke Besturen, en die mededeelingen, voor zoo veel noodig met goedkeuring door de bevoegde leden, waren aangenomen voor kennisgeving, heeft de Secretaris nog verslag te geven van eene handeling van Gecommitteerden van de Synodale Commissie voor spoedvorderende zaken, namelijk omtrent een verzoek van het Provinciaal Kerkbestuur van dd. 10 Julij, gereg. onder n°. 846, om, met het oog op den buitengewonen toestand, waarin de Hervormde Gemeente te Dordrecht verkeert en op de gevolgen, welke de toepassing van strenge tuchtmiddelen voor de gansche Vaderlandsche Kerk zou kunnen hebben, te worden voorgelicht hoe te handelen, nu de heer *Eigeman* als Praeses van den Kerkeraad de geschorste ouderlingen aldaar tot eene Algemeene Kerkeraadsvergadering heeft zaâmgeroepen en met hen op 4 Julij vergaderd heeft, terwijl op de aanvraag van attestatiën door lidmaten die met adsistentie der Commissie uit het Provinciaal Kerkbestuur zijn aangenomen, door de heeren *Eigeman*, *van Hoogenhuyze* en de geschorste ouderling *Kemp* is geantwoord, dat daaromtrent door hen geen uitspraak kan gedaan worden, zoolang de namen der lidmaten niet langs den weg van orde en regt ingeschreven zijn in het officiële lidmatenboek.”

De Secretaris meldt, dat Gecommitteerden bij schrijven van 17 Julij n°. 6 geantwoord hebben, met vereischte belangstelling van den inhoud van den brief des Kerkbestuurs kennis te hebben genomen, maar dat zij eenparig van

gevoelen waren, dat aan het daarin vervat verzoek om voorlichting door de Synodale Commissie niet kon voldaan worden, omdat het aan een Hooger Collegie niet voegt zich in de regtspraak van een lager Bestuur te mengen, reden waarom zij ook geoordeeld hadden dit verzoek niet tot de Synode te moeten overbrengen; zij meenden, dat het Provinciaal Kerkbestuur, na behoorlijk onderzoek der zaak, zelf diende uit te maken, wat het in deze naar de Reglementen te doen had.

Na eenige beraadslaging, waarbij gaarne hulde gedaan wordt aan de bedoeling van het Provinciaal Kerkbestuur om in eene zoo belangrijke zaak het oordeel van de Synodale Commissie te vernemen, wordt evenwel, om de aangevoerde reden, met algemeene stemmen op een na tot goedkeuring van de handeling der Spoedcommissie besloten.

Sluiting der twaalfde zitting.

De Vergadering wordt hierop weder tot morgen namiddag een uur verdaagd, daar de Synode contracten in zake het hooger beroep van den predikant *Alewijn Faure* vooraf eene bijeenkomst moet houden. De zitting wordt daarmede gesloten.

J. J. L. Luti, *President.*

DERTIENDE ZITTING.

Donderdag den 6 Augustus 1880.

De heer *van Eerde* afwezig.

Opening van de dertiende zitting.

Na opening der zitting worden de notulen der zittingen van eergisteren en gisteren achtereenvolgens gelezen en goedgekeurd.

Berigt van den heer *H. Steenberg*, dat hij de benoeming tot lid van de Synodale Commissie aanneemt.

De Secretaris deelt mede, dat van den heer *H. Steenberg* uit het Buitenland een brief is ingekomen van gisteren, gereg. onder n°. 15, behelzende dat hij de benoeming tot lid der Synodale Commissie aanneemt. De mededeeling wordt met belangstelling vernomen.

Verslag van eene audientie van het Moderamen bij den Minister van Financiën.

De President meldt, dat het Moderamen straks zijne opwachting bij den Minister van Financiën gemaakt heeft en daarbij dien Minister, onder dankbetuiging voor onderscheidene gewaardeerde beschikkingen voor noodlijdende gemeenten, met overlegging der betrekkelijke missive verzocht heeft even gunstige beschikkikkingen ten behoeve der thans aanbevolen gemeenten te nemen, ook indien maar eenigzins mogelijk ten behoeve van de gemeente te Westkapelle, en van den Minister nu wel de verzekering heeft verkregen, het verzoek in ernstige overweging te zullen nemen, doch daarbij heeft vernomen, dat de Minister zich genoodzaakt zal vinden om den post voor rijkssubsidiën op de volgende begrooting, als maatregel van bezuiniging, in te krimpen.

Rapporten der Commissie voor de verslagen van de Provinciale Kerkbesturen rakende den staat van het hulppredikerschap en de examina.

De Commissie voor de Verslagen der Provinciale Kerkbesturen brengt twee rapporten uit die beiden ter tafel worden gelegd; het eene bij monde van den heer *Kronenberg*, rakende den *staat van het hulppredikerschap*, luidende als volgt:

MIJNE HEEREN!

Ons rapport omtrent de verslagen der Provinciale Kerkbesturen kan, wat het *hulppredikerschap* betreft, buitengemeen kort zijn. Sommige besturen bewaren daarover een diep stilzwijgen, waaruit men wel zal moeten besluiten, dat in hun ressort in het jaar 1879 geen hulpprediker werkzaam was. Uitdrukkelijk wordt dit verklaard door Friesland, Zeeland en Drenthe, terwijl Zuidholland berigt dat te Hekendorp of Goverwelle de heer *H. C. Reijers* de betrekking van hulpprediker op waardige wijze vervult, Overijssel, dat de heer *J. Hoek* te Kampen, die sedert 1 Februarij 1857 werkzaam is bij het Instructie-bataillon daarmede ook nu nog met allen grooten ijver voortgaat, terwijl uit de mededeelingen der *Waalsche Commissie* blijkt, dat de heer *D. J. M. Wüstenhoff*, kandidaat tot de H. Dienst in het Waalsch ressort, in de maand Februarij des vorigen jaars aangesteld tot *proposant catéchiste* bij de Waalsche gemeente te Leiden, den 31 December jl. nog als zoodanig werkzaam was.

J. F. C. KRONENBERG.
G. VAN DUYL G.WZ.
H. ROODHUIJZEN JR.

Het andere rapport bij monde van den heer *van Duyl*, betreffende de *examina*, luidt:

MIJNE HEEREN!

De Commissie voor de verslagen der Provinciale Kerkbesturen, heeft de eer het volgende rapport uit te brengen, betreffende de examina en één colloquium doctum.

Door de Provinciale Kerkbesturen werden 44 candidaten geexamineerd, waarvan 36 tot de Evangeliebediening werden toegelaten, terwijl een achttal moest worden afgewezen. Van deze 36 candidaten slaagden in Gelderland 5; in Zuidholland 2; in Noordholland 3; in Zeeland 2; in Utrecht 3; in Friesland 6; in Overijssel 4; in Groningen 3; in Noordbrabant met Limburg 4; in Drenthe 4.

Daarentegen had het ingesteld onderzoek een onbevredigenden uitslag voor 1 candidaat in Zuidholland; voor 2 in Noordholland; voor 2 in Zeeland en voor 3 in Overijssel.

Omtrent de mate der bekwaamheid, welke de geexamineerden, zoover zij toegelaten zijn, in de onderscheidene vakken aan den dag hebben gelegd, berichten de Provinciale Kerkbesturen het volgende:

In de *uitlegkunde* O. T. voldeden zeer goed 11, goed 20, middelmatig 5; N. T. zeer goed 5, goed 21, middelmatig 10; *Bijbelsche Geschiedenis*, zeer goed 9, goed 12, middelmatig 14, één onvoldoende; *Geschiedenis van de Kerk*, zeer goed 9, goed 15, middelmatig 14; *Bijbelsche en leerstellige godgeleerdheid*, zeer goed 3, goed 19, middelmatig 14; *Christelijke zedekunde*, zeer goed 5, goed 17, middelmatig 14; *Practische godgeleerdheid*, zeer goed 3, goed 19, middelmatig 14; *Prediking*, voor zoover de opgaven strekten, zeer goed 3, goed 11, middelmatig 11, onvoldoende 1.

Door het Provinciaal Kerkbestuur van Utrecht werd aan den heer *W. Houbolt Azn.*, na colloquium doctum, het verlangde diploma uitgereikt.

G. van Duyl G.Wz.
J. F. C. Kronenberg.
H. Roodhuijzen Jr.

Behandeling van het voorstel van den heer *Segers* betreffende de door het Provinciaal Kerkbestuur van Gelderland afgewezen opheffing van de schorsing der Dordtsche ouderlingen, en verwerping van het eerste lid van dat voorstel.

Hierna wordt aan de orde gesteld het in de zitting van 26 Julij door den heer *Segers* ingediende voorstel, „dat de Synode haar leedwezen uitspreke over de weigering van het Provinciaal Kerkbestuur van Gelderland om de schorsing van de Dordtsche ouderlingen op te heffen en den wensch uitspreke dat voornoemd Bestuur alsnog besluite moge aan den ondragelijken toestand te Dordrecht een einde te maken.”

Op de aanmerking van den President, dat hij de behandeling van het voorstel niet zou kunnen toelaten als de daarbij voorkomende overweging „de onregtvaardigheid der uitgesproken straf” niet teruggenomen wordt, omdat het aan de Synode niet voegt een oordeel over de gevallen eindbeslissing uit te spreken, neemt de heer *Segers* deze overweging terug, hoewel de heer *Roodhuijzen* op het behoud daarvan aandringt, omdat zij hem de gelegenheid zal

geven, de onjuistheid van dat oordeel in het licht te stellen.

Alvorens nu tot behandeling van het voorstel wordt overgegaan, worden nogmaals gelezen, zoowel het schrijven van het Provinciaal Kerkbestuur van Zuidholland, waarin het van het Provinciaal Kerkbestuur van Gelderland de opheffing van de schorsing gevraagd heeft, als het daarop door dit Kerkbestuur gegeven antwoord, waarin het dat verzoek heeft afgewezen.

Daarop wordt het voorstel door den heer *Segers* toegelicht en op de aanneming daarvan ernstig aangedrongen. Hij wijst daartoe op hetgeen volgens hem tot verschooning van het gedrag der ouderlingen in aanmerking moet genomen worden, dat zij gewetenshalve zich bezwaard moesten gevoelen tot de uitvoering mede te werken van de nieuwe redactie van art. 38, zoo als die door hen en velen werd opgevat, terwijl eerst later in den Synodalen brief het ten dezen bestaande misverstand is aangewezen; hij herinnert aan de vele verklaringen van Kerkeraden en Classicale Besturen van bezwaar tegen de uitvoering van het artikel, althans met de verklaringen der tien ouderlingen gelijk te stellen, terwijl die Kerkeraden en Besturen ter zake ongemoeid zijn gelaten; — hij wijst op den bedroevenden toestand der Dordtsche gemeente, en treedt verder in eene ontwikkeling van de gronden door het Provinciaal Kerkbestuur van Zuidholland voor zijn verzoek aangevoerd, als zijn gevoelen uitsprekende, dat het Provinciaal Kerkbestuur van Gelderland, nu ook de buitengewone vergadering der Synode ernstige pogingen had in het werk gesteld om aan de ontstane verwarring een einde te maken en den vrede te herstellen, met het oog op het belang der geheele Vaderlandsche Kerk overwegende gronden had om de schorsing op te heffen, en hiertoe te eer had moeten besluiten na de verklaring van het Provinciaal Kerkbestuur, dat het de volle verantwoordelijkheid daarvan op zich nam, en is naar zijne beschouwing de Synode verpligt om over het nalaten daarvan haar leedwezen uit te spreken en eene krachtige poging aan te wenden om het Kerkbestuur op zijne weigering te doen terugkomen wegens de schromelijke gevolgen, die van de voortduring van den toestand te Dordrecht te voorzien zijn.

Bij de nu over het voorstel van den heer *Segers* gehouden beraadslaging wordt algemeen hulde gebragt aan

zijne onmiskenbaar gebleken bedoeling om den vrede in de Nederlandsche Hervormde Kerk te herstellen, gelijk ook allen evenzeer den toestand te Dordrecht betreuren en van de ernstige gevolgen daarvan verklaren doordrongen te zijn. Maar, terwijl dit voorstel door enkele leden ondersteund wordt, verklaren de meeste leden in overeenstemming met een welsprekend praeadvies van den hoogleeraar *Gooszen* daartegen groot bezwaar te hebben, niet omdat zij niet tot herstel van den vrede zouden willen medewerken, zij achten de Synode ten duurste verpligt, om elk daartoe aangeprezen middel aan te grijpen, doch altoos binnen de grenzen van hare bevoegdheid en met stipte inachtneming van hetgeen de Reglementen omtrent de handhaving der orde en de beschermingvan ieders regt voorschrijven. Even weinig als zij de Synode bevoegd achten om in eene beoordeeling van de uitspraak van het Provinciaal Kerkbestuur van Gelderland te treden, evenzeer meenen zij de redenen, welke door dat Kerkbestuur als gronden voor zijne weigering zijn aangevoerd, te moeten eerbiedigen, en te moeten aannemen, dat genoemd Kerkbestuur of zijne meerderheid, naar de uitspraak van pligt en geweten gehandeld heeft en ook niets liever dan het herstel van vrede en orde kan verlangen. Bij alle hulde, waarop het Provinciaal Kerkbestuur van Zuidholland naar hunne meening wegens zijne handelwijze aanspraak heeft en bij gelijke waardering van zijne bedoelingen, meenen zij, dat dit Kerkbestuur een verkeerden weg heeft ingeslagen, dat het namelijk van het Provinciaal Kerkbestuur van Gelderland niet de vernietiging van zijn vonnis had mogen vragen, terwijl de bezwaarden, van welke alleen zulke aanvraag kan uitgaan, in hun verzet bleven volharden, maar zich tot dezen had moeten wenden en krachtige pogingen had moeten in werking stellen, om hen van hun verzet terug te brengen, als het *eenige* middel om de schorsing te doen opheffen, waarbij nog opgemerkt wordt, dat, wat door den voorsteller tot verschooning van het gedrag der ouderlingen aangevoerd werd, de misvatting van de nieuwe redactie van art. 38 niet opgaat, omdat de teregtwijzing daaromtrent in den Synodalen brief hun den stap tot terugkeer gemakkelijk moest maken.

Onder de beraadslagingen diende de heer *van den Brandeler* nog de volgende motie in:

„Bij de mogelijkheid die bestaat dat de bepaling, die

tot schorsing der ouderlingen geleid heeft, uit art. 38 Reglement op het Godsdienstonderwijs geligt zal worden, en daardoor de grond vervalt, waarop het vonnis van het Kerkbestuur van Gelderland berust, wordt de verdere behandeling der zaak verdaagd tot na afloop van de behandeling der voorstellen tot wijziging van gemeld artikel."

Deze motie wordt evenwel door de groote meerderheid der vergadering niet aannemelijk geacht, omdat wat ook door de Synode vastgesteld worde, altoos nog aan de goedkeuring der Provinciale Kerkbesturen onderworpen moet worden en het voorstel van den heer *Segers* geheel op zich zelve staat. Terwijl de hoogleeraar *Lasonder* en de heer *Westrik* zich alleen voor de aanneming der motie verklaren, stemmen naar de adviezen van den hoogleeraar *Gooszen* en van den *Secretaris* alle overige leden er tegen.

Na sluiting der langdurige beraadslagingen wordt het eerste gedeelte van het voorstel van den heer *Segers* in stemming gebragt en wordt dit met vijftien tegen drie stemmen verworpen. Met den hoogleeraar *Gooszen* en den *Secretaris*, stemden, behalve de hoogleeraar *Lasonder* en de heeren *Segers*, *van den Brandeler* en *Westrik*, alle overige leden er tegen.

Ofschoon ook nu het tweede gedeelte van het voorstel zou kunnen aangemerkt worden vervallen te zijn, besluit de Vergadering dit nog aan te houden, in afwachting of de heer *Segers* of andere leden daarin aanleiding kunnen vinden tot eenig voorstel in het belang van herstel van de orde te Dordrecht, waarvoor ook door eenige leden de kennisneming van een ingekomen adres van leden van het Provinciaal Collegie te Dordrecht noodig wordt geacht.

De vergadering wordt hiermede tot morgen verdaagd, waarmede de zitting gesloten wordt. Sluiting van de dertiende zitting.

J. J. L. Luti, *President.*

VEERTIENDE ZITTING.

Vrijdag den 6 Augustus 1880.

Opening der veertiende zitting.

Na opening der zitting, worden de notulen der zitting van gisteren gelezen en goedgekeurd.

Besluit om over te gaan tot de orde van den dag ter zake van een ter tafel gebragt adres van zestig leden van het Kiescollegie te Dordrecht.

Het aan het einde der gelezen notulen bedoelde adres van een zestigtal leden van het Kiescollegie te Dordrecht, gereg. onder n°. 4, wordt ter tafel gebragt, luidende als volgt:

Aan de Synode der Nederl. Herv. Kerk.

HOOG EERWAARDE HEEREN!

De ondergeteekenden, leden van het Kiescollegie der Ned. Herv. gemeente te Dordrecht, komen niet met een *smeekschrift* tot U, maar veeleer met een kreet van diepe verontwaardiging, ten gevolge van den meer dan treurigen, ja, onhoudbaren toestand, waarin door hoogere en lagere Kerkbesturen, de gemeente Dordrecht, een der belangrijkste gedeelten van onze Vaderlandsche Kerk, gebracht is.

Als een éénig man wenschen zij zich, in de kracht Gods, ten bloede toe, tegen dergelijke wederrechtelijke handelwijze te verzetten.

Niet, dat zij, naar de heilige uitspraken van Gods Woord en de bepalingen der Ned. Herv. Kerk, daarop oorspronkelijk berustende, de machten door God over hen gesteld ongehoorzaam wenschen te zijn;

Niet, dat zij zich van Godswege niet geroepen zouden achten, om alles wat hun in verband met dat Woord, geboden of verboden wordt, na te komen;

Maar datzelfde Woord gebiedt hun, om der conscientie wil, Gode meer te gehoorzamen dan de menschen.

En, aangezien nu in den laatsten tijd vooral in de gemeente, wier vertegenwoordigers zij zijn, door hoogere en

lagere Kerkbesturen in openbaren strijd met dat Woord gehandeld *is* en *wordt*, zoo meenen ze daartegen met al wat in hen is, te moeten opkomen en getuigen.

De ondergeteekenden kozen mannen tot Ouderlingen, die, in zake van hun verzet tegen art. 38 nieuw Godsdienstonderwijs, overeenkomstig het mandaat hun gegeven en last, hun naar de historische inrichting onzer Herv. Kerk, op Gods Woord gegrond, gehandeld hebben; en daarom *kunnen*, daarom *mogen*, daarom *zullen* de ondergeteekenden niet dulden, dat ze — waar de kinderen des ongeloofs in ons kerkgenootschap onbelemmerd hun weg opgaan — langer onder eene onheilige roede doorgaan en, tegen Gods Woord en de oorspronkelijke inrichting der Kerk in, als „*geschorst*" worden beschouwd.

Als een eenig man wenschen zij — daarin gesteund door menige gemeente, die tot nog toe eene wachtende houding aanneemt, en daarom tot nog toe het stilzwijgen bewaarde — de beide predikanten, die hun moedig ter zijde staan in dezen bangen strijd, ten einde toe krachtig te ondersteunen, terwijl niet weinigen in de gemeente Dordrecht in Gods kracht onversaagd hetzelfde wenchen te doen.

Dit alleen meenen zij U van Godswege te moeten toeroepen: Duldt niet langer, dat de grondvesten van de Kerk onzer vaderen zóó schandelijk ondermijnd worden, want God van den hemel zal zulks niet straffeloos doen geschieden.

Waakt voor het heil der Kerk, en de eer van Hem, die haar Heer en Koning is, opdat ge in den grooten dag niet bevonden wordt openbare bestrijders te zijn geweest van wat heilig en dierbaar in de oogen Gods is.

Nog eens, wij komen met geen *smeekschrift* tot U, want waar we, op grond van Gods Woord en de grondwettige bepalingen onzer Kerk, *recht* hebben, is het ons niet geoorloofd, om *genade* te vragen.

We *eischen* van U, HoogEerwaarde Heeren, dat ge met onze gemeente handelt, zooals ge van Godswege verplicht zijt, en in dezen verwarden toestand — in spijt van welk Kerkelijk Bestuur ook! — een greep doet, die ons doet zeggen: „Er bestaat nog *rechtsgevoel* bij de Hooge Macht, die ons regeert."

In Gods naam roepen wij het U ter laatste instantie toe, eer deze aanzienlijke gemeente uiteenspat: gedoogt niet, waar gij ten onrechte zoo vaak als beschermers optreedt

van wat in openbaren strijd met Bijbel en Belijdenis is, dat zij, die de laatsten met hart en ziel liefhebben, langer wederrechtelijk vervolgd en onderdrukt worden.

En, God Almachtig, die de potentaat aller potentaten is, voor wien gij — misschien kort na dezen — ter verantwoording zult worden geroepen, doe u ter elfder ure tot het besef komen, dat die zijn volk aanraakt, zijn oogappel aanraakt.

De ondergeteekenden wenschen van U op dit schrijven een waardig antwoord te ontvangen, gegrond op Gods Woord en de Belijdenis onzer Nederl. Herv. Kerk.

Dordrecht Juli 1880.

Met weerzin wordt van dit adres kennis genomen. Wordt daar ook nog eene poging aangewend om den daarin aangeslagen toon te vergoelijken wegens de te Dordrecht heerschende opgewondenheid en den daar gevoerden principiëlen strijd, en het zenden van een antwoord wel gewenscht geacht, omdat onder de adressanten ligt nog lieden van een vromen zin zouden kunnen worden aangetroffen en het uitblijven van antwoord ook verkeerd zou kunnen worden uitgelegd; men oordeelt, dat in dat adres zoo geheel het kenmerk der ware vroomheid, de ootmoed, gemist wordt en het zoozeer den stempel van de verblinding der partijzucht draagt, dat van welk antwoord ook geenerlei heil kon verwacht worden, en de beschuldigingen in het adres tegen de Synode gerigt zoo onregtmatig zijn, dat zij het beneden hare waardigheid moet achten het in verdere behandeling te nemen, waarom dan ook een voorstel van den heer *Riedel* om ten aanzien van dit adres over te gaan tot de orde van den dag naar de *eenparige* adviezen van de *Hoogleeraren* en van den *Secretaris* met *algemeene* stemmen werd aangenomen op *drie* stemmen na, van de heeren *Segers*, *van den Brandeler* en *Westrik*, aan wie op hun verzoek door de vergadering vergund was zich van het uitbrengen hunner stem te onthouden.

Het tweede lid van het voorstel van den heer *Segers* verworpen door aanneming van eene gewijzigde motie van den heer *Roodhuijzen*, naar welke de vergadering verklaart, hoe

Aan de orde is nog het tweede lid van het gisteren behandelde voorstel van den heer *Segers*. De heer *Roodhuyzen* geeft naar aanleiding daarvan als motie van orde aan de vergadering in overweging de volgende verklaring af te leggen:

„Volkomen gezind tot alles, wat godsdienst, vrijheid en

orde in de Nederlandsche Hervormde kerk kan bevorderen en ook een einde maken kan aan den onhoudbaren toestand van de Dordtsche gemeente, is de Synode van oordeel, dat alleen goede uitslag te wachten is van maatregelen, waardoor ieder van de leden dier kerk evenzeer gehandhaafd wordt in zijne regten, en in staat gesteld wordt tot vervulling van zijne pligten;

eerst de opheffing van den onhoudbaren toestand te Dordrecht mogelijk zal zijn.

„Zij acht ook op kerkregtelijken grond het voorstel onaannemelijk om de behandeling der Dordtsche kwestie op nieuw aan het provinciaal Kerkbestuur van Gelderland op te dragen, en gaat over tot de orde van den dag."

Tot aanbeveling van zijne motie doet de heer *Roodhuijzen* opmerken, dat zij duidelijk de strekking heeft om bij de voorziene verwerping ook van het tweede gedeelte van het voorstel van den heer *Segers*, helder te doen uitkomen, welke beginselen bij de Synode in den strijd der partijen op den voorgrond behooren te staan, en haar daarom moeten terughoudeen van eenigen maatregel, waardoor de handhaving der goede orde in de waagschaal gesteld en op de regten van anderen inbreuk zou kunnen gemaakt worden.

Deze strekking der motie vindt bij een aantal leden grooten bijval, omdat, naar zij meenen, die beginselen maar al te zeer miskend worden en de miskenning daarvan als de voorname oorzaak van het verzet tegen de Synodale verordeningen en van geheel de Dordtsche kwestie moet worden aangemerkt. Anderen achten het onnoodig, dat de Synode bij hare besluiten zulk eene verklaring aflegge, als in het eerste gedeelte der motie vervat is, of vinden ook geen reden voor het tweede gedeelte der motie na de gisteren over geheel het voorstel van den heer *Segers* gevoerde beraadslaging en verwerping van het eerste lid, waarin werkelijk ook de verwerping van het tweede lid gelegen is. Men heeft ook tegen den inhoud nog deze bedenking dat van eene opdragt aan het Provinciaal Kerkbestuur in Gelderland geen sprake geweest is en dat het ook niet aangaat ten aanzien van eene zaak, die wijd en breed behandeld is, tot de orde van den dag te besluiten. Men meent, dat na het besluit van gisteren de eenvoudige weg is, dat er gevraagd wordt, of iemand eenig ander middel wete, om de Dordtsche kwestie tot een gewenscht einde te brengen, en wanneer daartoe geen voorstel gedaan wordt, het tweede gedeelte van het voorstel van den heer *Segers* in stemming te brengen. Als nu echter op de be-

trekkelijke vraag van den President geen der leden zulk een voorstel ter tafel brengt, wordt aan den heer *Roodhuijzen* gelegenheid gegeven om zijne motie naar de gemaakte opmerkingen te wijzigen en geeft hij nu in overweging tot de volgende verklaring te besluiten:

„De Synode der Nederlandsche Hervormde kerk, volkomen gezind tot alles wat godsdienst, vrijheid en orde in deze kan bevorderen, van oordeel, dat alleen goede uitslag te wachten is van maatregelen, waardoor *ieder* van hare leden *evenzeer* gehandhaafd wordt in zijne regten en in staat wordt gesteld tot vervulling van zijne pligten, acht slechts van de toepassing dezer beginselen opheffing van den onhoudbaren toestand der Dordtsche gemeente mogelijk en daarom ook het tweede gedeelte van het voorstel van den heer *Segers* onaannemelijk."

De motie wordt nu, aldus gewijzigd, in stemming gebragt en met veertien stemmen tegen vijf aangenomen. Met den hoogleeraar *Goossen* en den *Secretaris* stemden er voor de heeren *Overman*, *van der Veen*, *Kronenberg*, *Roodhuijzen*, *van der Hoeve*, *van Duijl*, *Jans*, *Alingh Prins*, *Bruinwold Riedel*, *Bruna*, *Douwes*, *Dikema*, *van Lakerveld* en de *President*. Met den hoogleeraar *Lasonder* stemden er tegen de heeren *de Man*, *van Eerde*, *Segers*, *van den Brandeler* en *Westrik*.

Hiermede is de behandeling van het voorstel van den heer *Segers* geëindigd.

Het rapport in behandeling over het verzoek der Waalsche Reunie om de gevallen te bepalen waarin men ophoudt lid eener gemeente te zijn: Opdragt aan de Synodale Commissie om der Synode ter zake van advies te dienen.

Nu komt in behandeling het rapport dat in de zitting van 30 Julij door den heer *de Man* namens de Commissie voor de nieuwe wetsvoorstellen uitgebragt is, rakende het verzoek van de Waalsche Reunie, dat de Synode duidelijk de gevallen bepale, waarin men ophoudt lid eener gemeente te zijn. Algemeen wordt erkend dat hier eene leemte in het Algemeen Reglement bestaat en het inzonderheid met opzigt tot de uitoefening van het kiesregt gewenscht is dat hierin voorzien worde. Het voorstel van de Commissie wordt hiervoor niet voldoende geacht, dewijl de eene gemeente niet aan het plaatselijk reglement eener andere gemeente gebonden is, terwijl ook plaatselijke reglementen hunne kracht slechts van algemeen verbindende bepalingen kunnen ontleenen. Daar het echter moeijelijk geacht wordt terstond zulk eene bepaling te maken, stelt de Secretaris voor het verzoek der Waalsche Reunie in handen te stellen van de

Synodale Commissie, opdat deze der Synode in het volgende jaar omtrent zulke bepaling van advies diene. Dit voorstel wordt na eenige beraadslaging met algemeene stemmen op een na aangenomen.

Gelijke opdragt ter zake van een soortgelijk voorstel van den Kerkeraad te Sluis, bij behandeling vervolgens van het daarover uitgebragt rapport.

Vervolgens wordt het rapport aan de orde gesteld, in dezelfde zitting door genoemde Commissie ook door den heer *de Man* uitgebragt ter zake van een gelijksoortig voorstel van den Kerkeraad te Sluis, maar wordt nu ook daaromtrent op het eigen voorstel van den heer *De Man* gelijk besluit genomen tot inhandengeving van de Synodale Commissie.

Afwijzing overeenkomstig het betrekkelijk rapport van het voorstel van de Classicale Vergadering van Dordrecht om erkenning van de getuigschriften van studie ook van andere inrigtingen van Hooger Onderwijs dan die der Rijksuniversiteiten.

Daarna wordt in overweging genomen het rapport van meervermelde Commissie in de zitting van 3 Augustus door den heer *van Duijl* uitgebragt, rakende het voorstel van de Classicale Vergadering van Dordrecht, om de getuigschriften van studie, aan andere inrigtingen van Hooger Onderwijs dan de Rijksuniversiteiten volbragt, evenzeer te erkennen. Bij de hierover gevoerde beraadslagingen verklaren de meeste leden zich geheel met de in het rapport neêrgelegde beschouwingen te vereenigen en het stelsel van universitaire opleiding gehandhaafd te wenschen, als in het wel begrepen belang der Kerk onmisbaren waarborg opleverende voor wetenschappelijke vorming van hare aanstaande Evangeliedienaren. Men wijst er ook op dat de bepalingen omtrent Buitenlanders, inzonderheid om den wille van de Waalsche gemeenten gemaakt, zoodanig luiden, dat zij geen inbreuk op dit stelsel van universitaire opleiding maken, maar dat aan dit stelsel den bodem zou worden ingeslagen, wanneer in het voorstel van de Classicale Vergadering van Dordrecht wierd getreden, dat blijkbaar ondoordacht den weg tot zoogenaamden vrije studie zou banen en ten gevolge zou hebben, dat ieder, van welke inrigting voor hooger onderwijs ook, die zich hier te lande als zoodanig opwierp, tot het examen zou moeten worden toegelaten en het betrekkelijk Reglement geheel zou moeten worden omgewerkt. Twee leden slechts, de heeren *Roodhuijzen* en *Westrik*, verklaarden het voorstel der Classicale Vergadering niet onaannemelijk te kunnen achten. Eerstgenoemde meende dat de Kerk ten deze de meest mogelijke liberaliteit moest en ook kon aan den dag leggen, omdat zij in het examen, wat zij vordert, voldoenden

waarborg heeft, dat geen onbekwame mannen zullen worden aangenomen en men gelegenheid behoudt om daarvoor aan het examen nog meer uitbreiding te geven, terwijl de heer *Westrik*, zich daarbij aansluitende, nog op de door den heer *Kuiper* opgerigte vrije Universiteit op Gereformeerden grondslag wijst als die, wanneer zij geheel tot stand komt, wel zal mogen geacht worden waarborg voor wetenschappelijke opleiding te zullen opleveren.

Na sluiting der beraadslagingen wordt de conclusie van het rapport in stemming gebragt en met zeventien tegen twee stemmen goedgekeurd, waarmede derhalve het voorstel der Classicale Vergadering van Dordrecht verworpen is.

Rapport ter zake der voorloopig aangenomen verandering van art. 24 van het Reglement op de vacaturen.

De Commissie, in welker handen de ten voorgaanden jare voorloopig aangenomen veranderingen in Reglementen gesteld werd, brengt bij monde van den heer *Jans* nog een rapport uit betreffende de wijziging van art. 24 van het Reglement op de vacaturen, dat voorshands ter tafel wordt gelegd, luidende als volgt:

MIJNE HEEREN!

Uwe Commissie, benoemd om te dienen van bericht en advies omtrent de ten vorigen jare voorloopig aangenomen wetsveranderingen, voorkomende in de Synodale circulaire van 27 Augustus, n°. 121, heeft de eer omtrent n°. II, Reglement op de vacaturen, Art. 24, dus luidende:

„Wanneer meer dan een derde der predikantsplaatsen in het Ressort van den Ring vacant is, zorgt het Classicaal Bestuur, of, zoo noodig, het Provinciaal Kerkbestuur, oordeelende, na den Ring gehoord te hebben, dat daarvoor overwegende redenen bestaan, dat de vacaturen enz."

U het volgende te berichten.

Verre de meeste Provinciale Kerkbesturen en Classicale Vergaderingen hebben met algemeene of bijna algemeene stemmen aan de voorgestelde verandering hunne adhaesie betuigd, enkele Classicale vergaderingen slechts met meerderheid van stemmen. Zij onthielden zich daarbij over het geheel van het geven van consideratiën; de Waalsche Reunie, omdat bedoelde bepalingen in het ressort der Waalsche Kerk niet kunnen worden toegepast, aangezien er geene Ringen bestaan. Slechts enkele vergaderingen voegden er als reden van hare goedkeuring bij: òf, dat het

zijn nuttigheid kan hebben, de in art. 24 bedoelde regeling niet aan het goedvinden der Ringen overtelaten; — òf, dat de Ring in deze niet geacht kan worden onpartijdig beoordeelaar te zijn; — òf dat de voorgestelde wijziging in het belang is van een goeden en geregelden gang van zaken; òf dat zij verhindert, dat de Ringpredikanten de belangen hunner eigene gemeenten zouden vergeten, ter wille van voordeelen, welke de vacaturen hun aanbieden. De meerderheid in het Provinciaal Kerkbestuur van Zeeland wenschte zelfs de wijziging verscherpt, door de woorden wegtelaten: „oordeelende, na den Ring gehoord te hebben, dat daarvoor overwegende redenen bestaan" en in de laatste zinsnede van het thans vigeerend artikel op te nemen de woorden: „in overleg met den Ring" waartegen werd opgemerkt, dat het zeer moeielijk zou zijn het genoemde imperatieve voorschrift te doen opvolgen.

Sommige Classicale Vergaderingen konden de verandering slechts goedkeuren, indien zij geämendeerd werd. Die van Nijmegen stelt voor, dat in het Artikel, na het woord: „oordeelende", worde ingevoegd: „zoo eene der gemeenten van den Ring de tusschenkomst dier Besturen verlangt"; die van Harderwijk, dat in plaats van „den Ring" gelezen worde: „de betrokkene gemeenten"; die van Franeker, dat daarvoor gelezen worde: „de belanghebbende gemeenten"; terwijl de Classicale Vergadering van Onderdendam, alleen euphoniae causa, aan de redactie de voorkeur geeft: *„het Provinciaal Kerkbestuur zulks, na den Ring te hebben gehoord, wenschelijk oordeelende, dat enz."*

Daarentegen wordt de voorgestelde wijziging met eenparigheid of groote meerderheid van stemmen afgekeurd door de Provinciale Kerkbesturen van Utrecht, Noordbrabant met Limburg en Drenthe en door de Classicale Vergaderingen van Edam, Middelburg, Goes, Wijk en Dokkum. Genoemde Besturen achten de verandering onnoodig; dat van Drenthe op grond, dat de Ringen even goed als de Classicale Besturen doordrongen zullen zijn van de zorg, om in bedoelde gemeenten de hulp van een of meer Ringen interoepen; terwijl dat van Noord-brabant met Limburg tevens wijst op de finantieele bezwaren, verbonden aan de waarneming van predikbeurten, inzonderheid bij een annus grative, voor

predikanten buiten den Ring en in den regel in gemeenten, die op verren afstand van hunne woonplaats verwijderd zijn. Ook de gemelde Classicale Vergaderingen achten de nieuwe bepaling niet wenschelijk, deels omdat zij er de noodzakelijkheid niet van inzien, vermits de zorg voor de vacante gemeenten gerust aan de Ringen kan worden overgelaten; deels, omdat aan de uitvoering daarvan eigenaardige bezwaren verbonden zijn. Immers zij involveert eene verkorting van de rechten en inmenging in de werkzaamheden van den Ring, zal verschillen tusschen Classicaal Bestuur en Ring doen ontstaan en aan het eerste groote moeite baren, om zijne bevelen tegenover den Ring te regelen en te handhaven.

Ook in die Vergaderingen, waar de groote meerderheid zich met het Synodale voorstel kon vereenigen, werden door enkele leden daartegen bedenkingen ingebracht eenigzins verschillende van de reeds genoemde. Men veronderstelde namelijk, dat een Ring, uit geestverwanten bestaande, in gevallen als hier bedoeld worden, de hulp van aangrenzende Ringen zou weigeren, wijl die door eene andere prediking aan de gemeente overlast zou aandoen. Een ander lid beweerde, dat de bewuste verandering tot willekeur leidt, omdat een Classicaal Bestuur van liberale en moderne richting daarvan gebruik zal maken, om liberalen en modernen in orthodoxe gemeenten te doen optreden, en dat zij ook niet noodig was, aangezien hij best in staat was driemaal op een Zondag te preeken. Waartegen werd opgemerkt, dat dit voorstel niets te maken had met de verschillende richtingen en dat de gemeente te beklagen was, die veroordeeld werd die derde preek aantehooren.

Ofschoon Uwe Commissie het gewicht van de meeste der medegedeelde bedenkingen, vooral die aan het annus gratiae, de finantieele bezwaren en de verre afstanden ontleend zijn, gaarne erkent, heeft toch de groote meerderheid geen vrijheid de verwerping aanteraden van een voorstel, dat door de Synode ten vorigen jare met op één na eenparige stemmen aangenomen en door verre de meeste Provinciale Kerkbesturen en Classicale Vergaderingen goedgekeurd is; te minder omdat de bedoelde bepalingen door de Besturen niet worden gemaakt, dan wanneer zij van oordeel zijn, na den Ring gehoord te hebben, dat daartoe overwegende redenen bestaan, waarom zij Uwe Vergadering

adviseert de voorgestelde verandering in art. 24 Reglement op de vacaturen aan de stemming van de leden der Provinciale Kerkbesturen te onderwerpen.

A. G. Jans.
J. Douwes.
B. A. Overman.
van den Brandeler.
G. W. van Eerde.

Goedkeuring van het rapport omtrent den staat van hulppredikerschap.

Het rapport, gisteren door de Commissie voor de verslagen der Provinciale Kerkbesturen bij monde van den heer *Kronenberg* uitgebragt omtrent den staat van het hulppredikerschap, wordt zonder beraadslaging eenparig goedgekeurd.

Als voren van het rapport omtrent de examina, na eenige beraadslaging over de vraag, of toelating kan geschieden, als de bekwaamheid in een of ander vak onvoldoende is bevonden.

Nog wordt het van wege genoemde Commissie gisteren door den heer *van Duyl* gelezen rapport, betreffende de examina, ter hand genomen. Het rapport leidt tot geene andere opmerking dan dat omtrent een examen in de Bijbelsche geschiedenis voorkomt onvoldoende te zijn geacht en ditzelfde ook omtrent een ander examen van de leerrede gemeld wordt. Men vraagt hoe dat in overeenstemming te brengen met hetgeen bij art. 27 aangenomen wordt, dat voor de toelating wordt gevorderd, dat de geëxamineerden aan het vereischte van het examen heeft voldaan. In de daaromtrent gegeven opheldering, dat hier de gevallen bestaan hebben, dat de uitslag van het examen in alle andere vakken zeer goed bevonden werd en het betrokken Bestuur daarom volle vrijheid meende te hebben tot toelating, meent de Vergadering te moeten berusten zoowel met het oog op art. 23 als om reden, dat de Kerkbesturen wegens hun besluit tot toelating aan de Synode geen verantwoording schuldig zijn. Het rapport wordt vervolgens zonder hoofdelijke stemming goedgekeurd.

Sluiting der veertiende zitting.

De Vergadering wordt hierna tot morgen voormiddag tien uur verdaagd en de zitting hiermede gesloten.

J. J. L. Luti, *President.*

VIJFTIENDE ZITTING.

Zaturdag den 7den Augustus 1880.

Opening van de vijftiende zitting.

Na opening der zitting worden de notulen der zitting van gisteren gelezen en goedgekeurd.

Voorloopige kennisneming van een bezwaarschrift van den Kerkeraad te Arnhem over de goedkeuring eener grensverandering van zijne gemeente en die van Schaarsbergen.

Ter tafel wordt gebragt een door de Synodale Commissie overgebragt bezwaarschrift van den Kerkeraad te Arnhem over de goedkeuring eener grensverandering der gemeenten te Arnhem en te Schaarsbergen, waarbij het landgoed de Zijpe en aanhoorigheden, thans onder eerstgenoemde gemeente behoorende, tot laatstgenoemde wordt overgebragt. Na kennisneming van dat bezwaarschrift en van alle daarop betrekkelijke stukken, waaronder ook een van het Provinciaal Kerkbestuur van Gelderland ingewonnen berigt, respectivelijk gereg. onder n°. 111, 185, en 221, wordt besloten de stukken voor nadere inzage der leden ter tafel te leggen, om zoo mogelijk Maandag a.s. in behandeling genomen te worden in afwachting van het bij het maken der grensverandering gebezigde kaartje, dat zal worden opgevraagd.

Het rapport over het voorstel van het Classicaal Bestuur van Onderdendam tot het doen vervallen van art. 41 al. 2 in behandeling. Besluit om de alinea te handhaven, — verwerping van een voorstel tot aanvulling van het artikel; aanneming daarentegen van een voorstel tot aanvulling van art. 73.

Geheel deze zitting wordt overigens gewijd aan de behandeling van het door de Commissie voor de nieuwe wetsvoorstellen bij monde van den heer *van Eerde* in de zitting van 30 Julij uitgebragte rapport over het voorstel van het Classicaal Bestuur van Onderdendam, om de tweede alinea van art. 41 van het Reglement op de vacaturen te doen vervallen en het voorstel van den Kerkeraad te Leiden om de alinea te wijzigen.

Door een groot aantal leden worden onderscheiden bedenkingen tegen het doen wegvallen der bedoelde alinea ingebragt. Nu eenmaal zulke bepalingen zijn gemaakt hebben zij groot bezwaar die weder op te heffen, daar het verband van bestuur en beheer nog even onvast en ongeregeld is als ten tijde dat de bepalingen gemaakt werden en de gunstige werking er van, met name voor de beta-

ling der quota en de aanzuivering van het achterstallige, naar aangehaalde voorbeelden gedurig blijkt. Zij vreezen dat het vervallen der alinea de moeijelijkheden zal doen vermeerderen, waaraan men door hare invoering een eind heeft willen maken. Het beroep op de uitspraak van het Geregtshof te Leeuwarden wordt ten deze niet afdoende geacht. Vooreerst omdat deze ééne uitspraak, hoe belangrijk ook, en schijnbaar afdoende omtrent het regt der Kerk, geen vaste jurisprudentie ter zake waarborgt, en zij ten andere meer betrekkelijk is op de handhaving van art. 27 van het Reglement op de vacaturen, of zoo zij ook op de voorschriften omtrent de quotisatie van toepassing mogt geacht worden, ten deze veelal weinig zou baten, omdat bij ontstaan geschil over verpligting tot betaling der quota, dit over geringe sommen zou loopen waarin alleen door den Kantonregter kan beslist worden en daarvan geen appel op hooger regtscollegie wordt toegelaten. Men meent dat door de Commissie en nu ook door de leden, die verklaren zich met hare beschouwingen te vereenigen, te zeer wordt voorbijgezien, dat de duidelijke strekking der alinea is procedures te verhoeden, waaronder vacante gemeenten, wegens haren meestal langen duur in geestelijk opzigt niet minder lijden, dan wanneer de vervulling van hare vacature vertraagd wordt door de weigering van kerkvoogden om de in de alinea gevorderde schriftelijke verklaring af te geven, wat volgens het rapport bij het Classicaal Bestuur van Onderdendam de voorname reden voor de indiening van zijn voorstel geweest is, en ook bij de Commissie en de leden die zich bij haar voegen eene overwegende reden tot ondersteuning van het voorstel is. Tevens wordt opgemerkt, dat, zoo men door het wegnemen van de alinea, de in deze gerezen moeijelijkheden in het vervolg voorkomen wil, die moeijelijkheden slechts verplaatst zouden worden, daar kerkvoogden eveneens bezwaar zouden kunnen maken om den beroepen predikant de hem toekomende gelden uit te betalen, waaruit voor dezen aanstonds bij de aanvaarding van zijn dienstwerk, onaangename verwikkelingen zouden geboren worden.

De opmerking der Commissie dat het niet aangaat, de regtsgeldigheid van wettelijke bepalingen afhankelijk te stellen van eene schriftelijke verklaring, als in de alinea gevorderd wordt, wil men gaarne toegeven, maar daarbij niet uit het oog gehouden hebben, dat men ter zake te

doen heeft met collegiën op welke door het Bestuur der Kerk geen regtsmagt kan worden uitgeoefend.

Daar intusschen uit de beraadslagingen blijkt, dat de groote meerderheid der vergadering vooral bedenking heeft tegen het loslaten der bepaling omtrent de quota, wordt door enkele leden in overweging gegeven, om althans wat daarop in de alinea volgt te laten vallen, om tegemoet te komen aan den tegenzin van kerkvoogden om zich vooraf schriftelijk te verbinden tot betaling der in art. 73 omschreven kosten en zich ten deze aan de beslissing van het Classicaal Bestuur te onderwerpen. Daarvoor meent men, dat voldoende grond bestaat, om het misbruik vaak door beroepen predikanten gemaakt bij het in rekening brengen van hunne kosten, en wil men ten deze vooral gewigt hebben gehecht aan de uitnemende uiteenzetting van het regt der Kerk in de aangehaalde uitspraak van het Geregtshof te Leeuwarden, Hand. 1877 bijl. B. blz. 154—167 in haar geheel opgenomen. Doch terwijl vele leden meenen, dat voor kerkvoogden in art. 73, als daar slechts van noodzakelijke kosten ter beoordeeling van het Classicaal Bestuur gesproken wordt, genoeg waarborg gelegen ligt, dat zij zich niet verbinden tot hetgeen hun redelijkerwijze niet in rekening zou kunnen gebragt worden, hechten zij vooral aan het behoud der geheele alinea om het belang dat beroepen predikanten in deze de noodige zekerheid bekomen en geen gevaar loopen dat regtmatige vorderingen hun betwist worden. Intusschen wordt na de sluiting der beraadslagingen door den heer *Alingh Prins* als amendement op het advies der Commissie voorgesteld, slechts het eerste gedeelte van de alinea, dat op de quota betrekking heeft, te behouden, en het overige te doen verwijderen.

Dit amendement wordt echter met dertien tegen zes stemmen verworpen. Overeenkomstig de adviezen van den hoogleeraar *Gooszen* en den *Secretaris* stemden tegen de heeren *Overman*, *van der Veen*, *Kronenberg*, *Roodhuijzen*, *van der Hoeve*, *Segers*, *van den Brandeler*, *Jans*, *Westrik*, *Bruna*, *van Lakerveld*, *de Man* en de *President*. Met den hoogleeraar *Lasonder* stemden er voor de heeren *van Eerde*, *van Duyl*, *Alingh Prins*, *Bruinwold Riedel*, *Douwes* en *Dikema*.

Hierna wordt het advies der Commissie in stemming gebragt om de geheele alinea te verwijderen. Het wordt

insgelijks met dertien tegen zes stemmen verworpen. De stemming verschilde in zoo verre slechts van die over het amendement van den heer *Prins* plaats vond, dat de heer *Bruinwold Riedel*, die voor het amendement gestemd had zich tegen het advies der Commissie verklaarde, en de heer *de Man* weder voor dit advies, maar tegen het amendement stemde.

De heer *van Eerde* dient nu nog een voorstel in om als 3de alinea in art. 41 de volgende bepalingen op te nemen:

„Weigert de Kerkelijke administratie de verklaring over te leggen, dan is het Classicaal Bestuur bevoegd om de aanvraag aan het Ministerieel Departement op te zenden, indien het oordeelt, dat hierdoor geen belang schade lijdt." Dewijl de schriftelijke verklaring toch vooral voor zekerheid van de vergoeding der beroepingskosten geldt; en het geval kan worden aangenomen, dat Kerkvoogden op zich zelfs niet onwillig zijn tot vergoeding der kosten, maar overwegende reden mogten in te brengen hebben van bezwaar om zich vooraf daartoe te verbinden, wil de heer *van Eerde* de omschreven uitzondering gemaakt hebben. Hij wordt hierin door onderscheiden leden ondersteund. De meeste leden verklaren zieh echter tegen dit voorstel, op grond vooral van de moeijelijkheden, waarin de classicale Besturen door zulke bepaling zullen gebragt worden, van te moeten beslissen, dat hier geen belang schade zou hebben te vreezen, terwijl ligt de toegestane uitzondering al. 2 gansch krachteloos zou kunnen gaan maken. Het voorstel wordt na eenige beraadslaging met elf van de zéventien uitgebragte stemmen verworpen. Twee leden hadden de vergadering reeds verlaten.

Ten slotte wordt nog een voorstel van den heer *Segers* in beraadslaging genomen, houdende om aan al. 1 van art. 73 bij te voegen, „welke de kosten vergoedt, des gevorderd naar een vast tarief door het Classicaal Bestuur goedgekeurd." De heer *Segers* had reeds de opmerking gemaakt, dat de Commissie in haar advies veel verder gegaan was, dan door den Kerkeraad te Leiden gewenscht was; dat deze slechts voorziening had verlangd in de gevallen, die zich in alle groote gemeenten konden voordoen, waar voor beroepingskosten, met name voor de verhuiskosten van beroepen predikanten, een vast tarief bestaat, dat tegen zulk een tarief bedenkingen werden gemaakt; daarvoor alleen

wilde de Kerkeraad art. 41 gewijzigd hebben, maar als nu onder de beraadslagingen de opmerking was gemaakt, dat eene bepaling hieromtrent beter voegde bij art. 73, werd het gemelde voorstel door den heer *Segers* ter tafel gebragt. Intusschen houdt de gevreesde moeijelijkheid van beoordeeling en de overweging, dat het niet aangaat, Kerkvoogden voor te schrijven dat zij hunne tarieven aan de goedkeuring van het Classicaal Bestuur zullen moeten onderwerpen, onderscheiden leden van de ondersteuning van dit voorstel terug. Daar naar het oordeel der overige leden echter bezwaarlijk een ander middel kan gebezigd worden om in de omschreven ongelegenheid te gemoet te komen en ook straks reeds aangeduide misbruiken te keer te gaan hecht de meerderheid der vergadering er haar zegel aan, zoodat het met elf tegen zes stemmen wordt aangenomen om aan de consideratiën der Provinciale Kerkbesturen en Classicale Vergaderingen onderworpen te worden.

Sluiting der vijftiende zitting.

Daar a. s. Maandag voormiddag een Synodus contracta bijeenkomen moet, wordt de vergadering tot Maandag namiddag halfeen uur verdaagd, waarna de zitting als de laatste der week met dankzegging wordt gesloten.

J. J. L. Luti, *President.*

ZESTIENDE ZITTING.

Maandag 9 Augustus 1880.

De zitting wordt met gebed geopend; daarna worden de notulen der zitting van jl. Zaturdag gelezen en goedgekeurd.

Opening der zestiende zitting.

De behandeling van het bezwaarschrift van den Kerkeraad te Arnhem over de goedkeuring van de grensverandering der gemeenten Arnhem—Schaarsbergen wordt tot eene latere zitting uitgesteld.

Uitstel der behandeling van het bezwaarschrift van den Kerkeraad te Arnhem.

Voor kennisneming wordt aangenomen een ingekomen schrijven van den Kerkvoogd der Hervormde gemeente te Groesbeek van eergisteren, gereg. onder n°. 18, houdende dankbetuiging voor de toekenning van subsidie met verzekering dat daaromtrent de bepalingen van het Reglement op het fonds voor noodlijdende kerken en personen zullen worden nageleefd.

Dankbetuiging van den Kerkvoogd te Groesbeek voor de toezegging van subsidie.

Ook wordt voor kennisgeving aangenomen een schrijven van den predikant *L. Overman* te Spijkenisse van 6 Augustus, gereg. onder n°. 19, behelzende de verklaring dat hij de benoeming tot lid der Commissie van toezigt op den druk en de uitgaaf der Evangelische gezangen aanneemt.

Aanneming door den heer *L. Overman* van de benoeming tot lid der Gezangen-Commissie.

Namens de Commissie voor de verslagen der Provinciale Kerkbesturen wordt door den heer *Roodhuijzen* het volgende rapport uitgebragt over de verslagen, rakende de kerkvisitatie.

Rapport omtrent de kerkvisitatie en daarop genomen besluit.

MIJNE HEEREN,

De Commissie benoemd, om verslag uit te brengen omtrent de uitkomsten der kerkvisitatie, moet evenals die van het vorige jaar beginnen met de mededeeling, dat er te Moerdijk geen kerkvisitatie is gehouden, ten gevolge van den aldaar nog altijd voortdurenden abnormalen toestand.

Thans moet ook omtrent Dordrecht hetzelfde worden vermeld.

Wat betreft de onregelmatigheden bij de vorige kerkvisitatie aan het licht gekomen, en door de Synode onder

de aandacht van de Prov. Kerkbesturen gebracht, is alleen door het Prov. Kerkbestuur van Gelderland bericht wat het in dezen had gedaan, en de goede uitslag daardoor verkregen. Het schijnt, dat de overige Prov. Kerkbesturen, de missive niet in dien zin hebben opgevat, dat daarop antwoord werd tegemoet gezien.

Waar de visitatie persoonlijk is gehouden, werd daarvan behoorlijk kennis gegeven, behalve te Rosendaal (prov. Gelderland), waar wegens herstel van 't orgel geen dienst was; te Haarlo, zonder dat de reden daarvan werd medegedeeld, te Buren, waar 't vergeten was, te Aalst, waar de brief van kennisgeving op de post was weggeraakt, te Waardenburg, waar de predikant afwezig was, te Koog a/d. Zaan en te Odijk, zonder dat van de reden blijkt, en te Wormerveer, waar het verzuimd was.

Te Oudemirdum kon de kennisgeving door foutieve bestelling van de post niet geschieden.

Op 2 Juli was nog geen verslag van de Kerkeraden van Aalsmeer en Thamen a/d. Amstel, bij het Prov. Kerbestuur van N.-Holl. ingekomen, in weerwil van het daartoe uitdrukkelijk gedaan verzoek aan het Classicaal Bestuur van Amsterdam.

Waar kerkeraadsleden afwezig waren, was het meestal om voldoende reden. Te Amsterdam bleef de vraag onbeantwoord. Te Middelburg waren er eerst 19, daarna 13 leden afwezig zonder opgave van redenen.

Bij de schriftelijke kerkvisitatie waren de afwezige leden zulks om voldoende redenen, behalve een ouderling te Bunschoten.

Te Opheusden zijn in den Kerkeraad twee vacaturen, waarin eerstdaags voorzien zou worden; te Pernis had de bevestiging van een tusschentijds benoemd kerkeraadslid niet onmiddellijk na de afkondiging kunnen geschieden wegens sterfgeval in de familie. De Kerkeraad vraagt of in zoodanig geval is voorzien bij de wet.

De gemeente 'sHeerenhoek maakt een uitzondering bij de overigens voldoende beantwoording van de vraag omtrent de samenstelling des Kerkeraads in 't prov. ressort Zeeland.

In Eisden (cl. Maasstricht) bestaat geen kerkeraad; maar doet het Classicaal Bestuur wat des kerkeraads is.

Te Hemmen waren er klachten, die reeds vóór de kerkvisitatie ter kennis van het Classicaal Bestuur waren gebracht en een punt van onderzoek uitmaakten.

Overal werd in de waarneming der vacaturen voorzien.

De consulent te Arnemuiden beklaagt zich, dat door de ouderlingen *de Froye* en *Koets*, tevens kerkvoogden, hem het gebruik der consistorie geweigerd werd. Van den Kerkeraad te Middelburg wordt gemeld, dat één lid de vraag overbodig vindt, en een ander haar niet beantwoorden wil. Andere leden aldaar verklaren, dat de belijdenis getrapt wordt door de moderne predikanten, terwijl de predikant *Abresch* constateert, dat vier ouderlingen bij het aannemen van lidmaten dienst geweigerd hebben.

In de classis Sneek verklaart de Kerkeraad van Sneek zich niet te kunnen vereenigen met de belijdenis van dr. *Niemeijer*, en protesteert één der diakenen te Koudum tegen het doen dezer vraag, voor zoover de belijdenis betreft, omdat de Synode de belijdenis der Herv. kerk toch niet handhaaft.

Overigens is overal, waar de pers. kerkv. gehouden werd, „neen" geantwoord.

In de classis Deventer klaagde te Delden een ouderling, dat de predikant, (welke?) over het geheel de Kerkeraadsvergaderingen niet bijwoonde; dat hij voor den Kerkeraad ingekomen stukken aan anderen liet lezen, voordat de Kerkeraad er mee bekend was, over zijn houding in de Kerkeraadsvergadering van 30 Januari ll. (welke houding wordt niet medegedeeld) en eindelijk, dat hij den voorzanger verhinderde voor te lezen door geene opgave te doen. De predikant was op reis, maar het Class. Bestuur had gemeld, dat Delden zich over een verbeterde harmonie scheen te mogen verheugen.

In het prov. ressort van Groningen, waar de visitatie in 101 gemeenten persoonlijk werd gehouden, werd slechts bezwaar ingebragt tegen één predikant wegens het niet doen van huisbezoek. Anders werden ook daar geene bezwaren tegen de belijdenis, den wandel en de vervulling der ambtspligten van Kerkeraadsleden ingebragt.

In het prov. ressort van Noordbrabant met Limburg werd bij die vraag omtrent Baardwijk aangeteekend, dat als dáár de afwezige ouderling tegenwoordig was geweest, de predikant enkele vragen tot hem zou hebben willen richten nopens kerk- en diaconie-administratie. Het Kerkbestuur stelde zich voor aan 't Class. Bestuur nadere inlichtingen te vragen.

Ook in Drenthe verlangt niemand bezwaren in te brengen.

Omtrent de hulppredikers verwijst de Commissie naar 't afzonderlijk verslag.

In Gelderland ontbreken enkele liggers en worden sommige boeken niet bijgehouden.

In Zuidholland niet aanwezig de tractementenliggers te O. Alblas, Goudriaan en Ottoland; die te Molenaarsgraaf was niet door kerkvoogden geteekend.

In de class. Brielle was de origineele tractementligger niet aanwezig te Hekelingen, maar volgens den predikant aldaar nog berustende bij 't Prov. Kerkbestuur, doch door dat Kerkbestuur den 18 Maart 1878 aan 't Class. Bestuur goedgekeurd teruggezonden.

De ligger was niet aanwezig te Ouddorp; die van Oude Tonge en Sommelsdijk misten de vereischte goedkeuring.

In de cl. van 's Gravenhage was uit de notulen der handelingen van den Kerkeraad te Voorburg niet op te maken, dat 4 maal in 't jaar kerkeraadsvergaderingen gehouden werden en ontbrak te Wasenaar een register op de ingekomen kerk. stukken.

In de cl. van Rotterdam waren niet aanwezig te Rotterdam:

een duplicaat trouwboek. Het censuurboek in 1879 was in 1879 was niet afgeteekend door de commissie. Het register op de acte van den bijzonderen Kerkeraad was niet behoorlijk in orde. De liggers van de bijfondsen loopen veelal tot 1865;

in het archief werd niet gevonden IV Instructie- en Resolutieboek voor Regenten van het Diaconiehuis van 1708 tot 1796. De lidmatenboeken lieten wat netheid betreft te wenschen over.

In de classis Leiden ontbraken hier en daar contra-trouwboeken, registers op ingekomen kerkelijke stukken en de index van het archief.

In de classis van Dordrecht was te Goudriaan het contra-doopboek na 1877 niet bijgehouden, en evenmin het contra-lidmatenboek na 1876, ontbrak te O. Alblas het contra-trouwboek, waren te Ottoland het contra-doopboek na Julij 1879 en het contra-lidmatenboek na Maart 1879 niet bijgewerkt, werd te Molenaarsgraaf het cl. quotum uit de Diaconiefondsen voldaan, werd te te Ottoland niet slechts het quotum, maar ook de jaarwedde van den voorzanger ad *f* 66, het lezen van de

Kerkelijke Courant ad *f* 3.50 en andere uitgaven uit de de diakoniefondsen voldaan.

Ook in de classis Gouda bleek het een en ander te ontbreken. In de classis Brielle ontbraken hier en daar contra-trouwboeken en registers op ingekomen stukken; te Sommelsdijk werden de kerkeraadsacten ingeschreven door een der kerkeraadsleden, niet door den voorzitter, werden meermalen vergaderingen gehouden buiten den predikant, die de notulen dan ook niet teekende.

De Kerkeraad heeft dien aangaande eene aanschrijving ontvangen van het Class. Bestuur.

Of de overige bovenvermelde Kerkeraden, waar liggers enz. ontbraken, of de diakoniegelden werden gebruikt voor doeleinden, waarvoor zij zekerlijk niet waren bestemd, deswege aanschrijvingen hebben ontvangen blijkt niet.

Te Krommeniedijk (cl. Haarlem) liet de beantwoording van vraag 7 veel te wenschen over. Te Nieuw Vennep waren geene duplicaten aanwezig; in de classis Alkmaar ontbrak op vele plaatsen het een of ander. De berigten uit sommige gemeenten van de classis Middelburg zijn voor een deel zeer onduidelijk. Zoo wordt b.v. van de gemeente Aagtekerke gemeld, dat aldaar *alles in orde* is, behalve de index, terwijl het Classicaal Bestuur als eene *bijzonderheid* omtrent die gemeente mededeelt, dat het archief aldaar in *wanorde* is. Ook wordt daar eene beschuldiging uitgebragt tegen twee predikanten, en als waar aangenomen, zonder dat blijkt, dat de beklaagden daarop zelfs zijn gehoord. Aangaande Veere wordt in kolom 7 vermeld, dat de kerkeraadseigendommen in goede orde zijn, terwijl in de bijzonderheden wordt gerelateerd, dat het archief in desolaten toestand verkeert.

In de meeste gemeenten onder het classicaal ressort van Zierikzee ontbreekt hier meer, daar minder aan de goede orde, waarin de kerkeraadseigendommen zich moeten bevinden.

Te Jaarsveld (classis Utrecht) is geen trouwboek voorhanden en de ligger van het predikantstractement niet gewaarmerkt; te Lopikerkapel moet een nieuwe ligger gemaakt worden; te IJselsteijn is geen ligger voorhanden; te Breukelen ontbreekt die van het predikantstractement; te Baarn is die van de bezittingen der diakonie onvoldoende. Het diakonie-rekeningboek ontbreekt.

Te Eemnes-Binnen is de ligger der diakonie eigendommen na 1876 niet aangevuld, de rekening over 1879 nog niet gedaan. Trouwboek was niet bijgehouden. De duplicaten worden op dezelfde plaats bewaard als de boeken. Te Eemnes-Buiten zijn de dubbel trouw- en lidmatenboeken niet aangevuld na Maart 1878. 't Register van 't Archief is niet bijgewerkt. Te N. Loosdrecht ontbreekt de ligger van de bezittingen der diakonie. Te Tienhoven het register op de portefeuille niet bijgehouden. De ligger van de diakonie-eigendommen was nog niet gereed. Te Vreeland zal een nieuwe ligger gemaakt worden. Te Doórn en te Rhenen was de diakonierekening over 1879 nog niet gedaan. Te Odijk ontbreken dubbele lidmaten- en doopboeken. Te Overlangbroek ontbraken de liggers van het predikantstractement, en de index van het kerkelijk archief. Te Werkhoven was de ligger van het predikantstractement, te Schalkwijk de index van het kerkelijk archief niet aanwezig. Van al deze onregelmatigheden in 't prov. ressort Utrecht was redres gevraagd.

In de classis Sneek was te Bozum slechts één trouwboek en geen ligger van de diakonie goederen, te Goënga geen trouwboek en geen ligger van het predikantstractement, te Irnsum geen index van kerkelijke stukken, te Lutkewierum was geen trouwboek en geen ligger van het predikantstractement, noch van de diakoniegoederen, te Oosterwierum was slechts één trouwboek, te Scharnegoutum, Sneek en IJsbrechtum was de ligger van het predikantstractement, niet in orde, terwijl die ligger te Sybrandaburen niet geteekend was, en aldaar ook de boeken der diakonie-administratie ontbraken.

Te Gaastmeer was nagenoeg niets in order.

Te Heeg was de ligger van 't predikantstractement niet gewaarmerkt door kerkvoogden, er waren onder de diaconale fondsen buitenlandsche effecten. Te Jutrijp was de ligger van het predikantstractement niet in orde. Te Nieuwland was het register van ingekomen stukken evenmin als te Oosthem c. a. en te Oppenhuizen c. a. waar bovendien de ligger van de diaconalia niet in orde was.

Ontbrak ook te Wolsum de ligger van het predikantstractement; te Woudsend ontbrak nog bovendien

het register van kerkelijke stukken, en de index van het kerkelijk archief.

Te IJlst bevond zich onder de diaconie-eigendommen een Russisch effect; er wordt opgemerkt, dat dit effect reeds vóór twaalf jaar aangekocht was.

Nog waren te Balk, Hemelum, Nyega, Oudega en Kolderwolde de liggers van het predikantstractement niet in orde, en ontbraken te Oudemirdum bij onordelijken staat der doop- en lidmatenboeken, de trouwboeken geheel.

Te Hardenberg en Gramsbergen (ressort Overijssel) waren register en de ligger niet in orde; te Heemse was geen ligger aanwezig. Te Raalte en te Staphorst was de ligger niet in orde. Te Wijhe liet de vorm van de diakonie-rekening iets te wenschen over. De predikanten van Hardenberg en van Raalte hadden verklaard, den ligger in orde te zullen brengen. Te Almelo was de index van het archief niet ter tafel, te Enter ontbrak het register van ingekomen stukken en te Rijssen het register van het archief, terwijl hier almede een der trouwboeken niet geheel volledig was, en de diakonie-rekening over 1879 nog niet gedaan. Ook te Weerselo was 't trouwboek niet geheel in orde, ontbraken index en register en was de diakonie-rekening niet door den consulent geteekend. Te Deventer werd de diakonierekening in het najaar gehouden; te Blokzijl waren het trouwboek en het register niet in orde. Te IJsselmuijden waren het dubbel doop- en lidmatenboek onder berusting van den vorigen koster, die weigerde ze af te geven ter zake van eene procedure tusschen twee collegien van Kerkvoogden voor den burgerlijken rechter. Te Kamperveen was de portefeuille met ingekomen kerkelijke stukken, die geen blijvende waarde hadden en door voortvretend bederf waren aangetast, vernietigd.

Aangaande den staat der kerkeraadseigendommen wordt uit het provinciaal ressort Groningen vermeld, zonder opgave der gemeenten, dat niet overal van alle boeken dubbele exemplaren zijn. Soms ontbreken de trouwboeken geheel; daaromtrent staat bij eene gemeente aangeteekend: omdat zij onnoodig zijn. Ook de liggers van kosterij en pastorij goederen in enkele gemeenten zijn niet in orde.

Te Geertruidenberg (ressort Noordbrabant met Limburg bleek uit den ligger der diakoniegoederen, dat in

strijd met het reglement voor Kerkeraden een aandeel Nederl. Rijnspoorweg en een obligatie premieleening, stad Rotterdam, aanwezig waren, en bovendien een aanzienlijk bedrag obligatiën Nat. W. S. In andere gemeenten te Made, Terheijden, Hooge Zwaluwe werden eveneens voor kleiner en grooter bedrag obligatiën Ned. Werk. schuld in plaats van inschrijvingen aangetroffen. De ligger der diakoniegoederen was zelfs te Hooge Zwaluwe niet aanwezig. Daar niet blijkt, dat daartegen door het Cl. Bestuur maatregelen genomen waren of zouden worden, zou daarop ter vergadering van September de aandacht van het Kerkbestuur gevestigd worden. Te Geertruidenberg was de index sedert 1875 niet bijgewerkt wegens het ontbreken der meeste stukken. Te Baardwijk bevond zich geen dublicaat van doop- lidmaten en trouwboeken. De ligger der diakonie was niet conform dien, welke bij het Cl. Bestuur berust. Te Besoyen was mede geen duplicaat van het lidmatenboek; te Raamsdonk was nooit een duplicaat van doop- lidmatenboeken geweest, doch zal 't worden aangelegd. Te Veghel was alleen de diakonie rekening van 1879 ter tafel, geschreven als een los blad papier, zoodat geen onderzoek kan worden gedaan naar 't diakoniebeheer. Ook van die zaak zal ter vergadering van September a. s. mededeeling aan het Kerkbestuur gedaan worden.

Te Anrooy, Gieten, Ruinerwolde en Borger, (ressort Drenthe) ontbreken liggers der kosterijgoederen, te Beilen werd een index, te Gieterveen een doorloopend register van ingekomen stukken gemist, te Hoogersmilde waar de index ontbreekt, en de dubbele doop-, trouw- en lidmaten boeken in de laatste jaren niet zijn bijgehouden, en te Sleen waar een dubbel lidmatenboek werd gemist.

Aangaande het godsdienstonderwijs wordt het navolgende bericht:

Het getal der godsdienstonderwijzers en onderwijzeressen bedraagt voor

Gelderland	28			
Zuidholland	43			
Noordholland	40	onderwijzers	8	onderwijzeressen
Zeeland	4	〃		
Utrecht	15	〃	2	〃
Friesland	9	〃		

Overijssel	14	onderwijzers	1 onderwijzeres
Groningen	2	〃	
Noordbrabant	—		
Drenthe	8	〃	
Waalsch Ressort	4	〃	

Behalve de gewone, schier overal ten platten lande voorkomende opmerking omtrent het verschil tusschen het bezoek der catechisatiën des zomers en des winters, valt het volgende op te merken. Te Noorden (Zuidholland) verschenen geen leerlingen op de catechisatie, maar werd godsdienstonderwijs gegeven door een onbevoegde. Te Ottoland werd evenmin onderwijs gegeven, zonder dat de reden daarvan vermeld wordt.

Te Amsterdam en elders wordt op alle openbare scholen van lager en middelbaar onderwijs godsdienstonderwijs gegeven van wege den Kerkeraad. Van 's Heerenhoek wordt gemeld, dat de predikant dikwijls de noodige medewerking mist, en dat aldaar eene zondagschool bestaat, die hem eer tegenwerkt dan steunt. Te Vrouwenparochie (ressort Friesland) is niet gecatechiseerd, wegens gebrek aan geld voor locaalhuur en brandstof, te Bergumerheide wordt door gemis van catechisatiekamer te weinig gebruik gemaakt van de catechisaties. Te IJsbrechtum is niet gecatechiseerd en de predikant heeft het voorstel van den Kerkeraad en van Kerkvoogden, om door de aanstelling van een godsdienstonderwijzer uit de kerkekas te bezoldigen in het godsdienstonderwijs te voorzien van de hand gewezen, terwijl te Stavoren zich niemand heeft aangemeld en te Hiaure al zeer weinig is gecatechiseerd.

Te Groningen is eene catechisatie in de kweekschool voor onderwijzers, terwijl twee godsdienstonderwijzers les geven in alle openbare scholen.

Tot bevordering van het regelmatig catechiseeren worden ook nu weer bijzondere maatregelen overbodig geacht, of de gewone en bekende middelen gebezigd: huisbezoek, opwekking, prijsuitdeeling, invloed op bedeelden.

Te Spijkenisse wordt jaarlijks eene vaste som besteed voor het aanschaffen van boeken, platen enz. bij onderwijs.

Te Groningen geschiedt de opwekking door eene Commissie voor Godsdienstonderwijs.

Hier en daar bevordert men de zaak door Zondagscholen en Christelijke bewaarscholen.

Te Vinkeveen is eene vereeniging voor eene school met den bijbel.

In gestichten, gevangenissen enz. wordt gepredikt, gecatechiseerd, of worden bezoeken ter opbeuring afgelegd.

Het aantal catechisanten bedroeg voor

Gelderland	39708
Zuidholland	55772
Noordholland	29942
Zeeland	13180
Utrecht	15823
Friesland	32930
Overijssel	23274
Groningen	18207
Noordbrabant met Limburg	5370
Drenthe	10781
Schotsche gemeente te Rotterdam	19
Waalsch Ressort	910
Totaal	245925

Bij de opgave is niet zelden vermeld, dat zij „ongeveer" gedaan werd.

Behalve deze werden tot de belijdenis des geloofs voorbereid, in:

Gelderland	3850
Zuidholland	5727
Noordholland	4760
Zeeland	1374
Utrecht	1407
Friesland	1736
Overijssel	2607
Groningen	959
Noordbrabant met Limburg	706
Drenthe	1104
Schotsche gemeente te Rotterdam	7
Waalsch Ressort	272
Totaal	24517

Het aantal catechisanten, dat het vorige jaar een vermeerdering van 13430 aantoonde was thans 17165 minder. Het cijfer der aangenomen lidmaten, dat toen 1000 lager was dan in 1878 is thans 1177 hooger, terwijl hierbij nog in aanmerking moeten komen de gemeenten, waarin geen kerkvisitatie werd gehouden.

De mededeelingen omtrent de gesteldheid der gemeen-

ten zijn in de meeste opzichten over het geheel gelijkluidend met vroegere verslagen. Tot juiste waardeering zou eenige maatstaf noodig zijn omtrent de beteekenis, die in dezen aan de woorden „goed", „redelijk", „vrij getrouw", of wel geheel in 't algemeen „beter" gehecht wordt.

Wat betreft bijwoning der godsdienstoefeningen schijnt vooral de middagdienst in verreweg de meeste gemeenten, van welke richting ook, kwijnend; uiterst zeldzaam is de mededeeling, dat zij, zoowel des vóór als des namiddags als „zeer goed" wordt vermeld.

De viering van het avondmaal wekt in den regel meerdere of mindere belangstelling naarmate de bijwoning der godsdienstoefeningen dit doen. De belangstelling schijnt over het geheel verminderend. De viering op den goeden Vrijdag wordt dikwijls als gunstige uitzondering opgegeven.

De kerkelijke inzegening der huwelijken laat nog steeds zeer veel, en wel in toenemende mate te wenschen over. Van eene gemeente vermelden wij reeds dat er geen trouwboeken waren gevonden, omdat ze niet noodig zijn. Het gebruik is ook in dezen op vele streken een tyran, waartegen de meest ernstige pogingen tot verbetering weinig of niets vermogen. Zooals bekend is komen ook hier echter velerlei invloeden in aanmerking, die buiten de kerkelijke richting omgaan. Ook deze keer zijn er belangrijke overgangen tot andere kerkgenootschappen te vermelden, er kwamen er enkele van andere kerkgenootschappen tot ons over.

Naar de Chr. gereformeerden gingen er te Scheveningen 200 over, te Amsterdam 117 naar de Remonstrantsch, Lutherschen of vrije gemeente, 1 te Oudshoorn naar de vrije gemeente; naar de Remonstranten 3 te Leiderdorp, naar de afgesch. 13 te Koudekerke „om finantiële redenen" naar beweerd wordt, 3 te Schoonhoven, tot de gemeente van *Ledeboer* 2, te Middelburg 4 tot de kerk van *van Dijke*, te IJsselsteijn 1 tot de R. catholieken, te Burg op Texel bedankten 14 leden voor hun lidmaatschap, te Midsland gingen er 3 tot de Baptisten over, in de classis Kampen (waar wordt niet vermeld) 2 naar de R. C. wegens gemengde huwelijken, te Groningen gingen er 3 tot de R. C., 1 tot de Baptisten over, te Boxtel, te Grave, te Geertruidenberg 1 tot de R. C.

Hier en daar, zoo wordt vermeld, kwamen in het ressort Brabant met Limburg afgescheidenen tot ons over.

Te Groningen hadden 670 overgangen tot de Remonstranten plaats, en gingen nog 80 leden heen zonder zich bij eene gemeente te voegen.

Te Amsterdam hadden 6 overgangen plaats zonder vermelding van waar.

Van de R. C. Kerk kwamen er tot ons 30 te 's Gravenhage, 9 te Haarlem, 1 te Rotterdam, 1 te Alphen, 1 te Noordw.-binnen, 1 te Woubrugge, 2 te Hellevoetsluis, 1 te Heemstede, 1 te Noordzijpe, 6 minderjarige te Goes, 1 te Abcoude, 2 te Kampen, te Ginneken was er onder de aangenomen tot 't lidmaatschap 1 R. C., van de Remonstranten kwamen er te Rotterdam 1 tot ons over, ook ging er 1 lid van de Doopsgezinde tot ons over, het laatste had ook te Steenwijk plaats met vermelding dat het uit belangstelling geschiedde.

Omtrent het deelgenootschap in de christelijke genootschappen valt niet veel te vermelden. Tegen meerdere belangstelling op sommige plaatsen, staat vermindering elders over.

De weezenverpleging blijft in toenemende mate een verblijdend punt van ernstige overweging uitmaken.

De kerkelijke gebouwen zijn tegen brandschade verzekerd, behalve te Veenhuizen. De kerk volgt dáár nog steeds den Staat, die 't ook niet doet.

Uiterst zeldzaam kwamen leden der gemeenten op, waar persoonlijke kerkvisitatie werd gehouden.

Te Bredevoort, (Gelderland) kwam één persoon namens kerkvoogden; er wordt echter niet vermeld, wat hij is komen doen.

Te Hagestein kwamen er drie van wie evenmin wordt vermeld, wat hun dreef.

Te Sirjansland zijn twee personen komen klagen over 't uitstellen eener doopsbediening tijdens de vacature aldaar.

Te Wouterswoude (classis Dokkum) is men komen klagen over te hoogen aanslag van het classicale quotum, dat echter naar het oordeel van het Class. Bestuur billijk geregeld is.

Te Enschedé kwamen twee gemeenteleden klagen, dat er Zondag te voren bij de doopsbediening noch ouderling noch diaken was tegenwoordig geweest. 't Bleek later, dat dit althans wat betreft den diaken gevolg van minder duidelijke afspraak was geweest.

Te Meeuwen klaagde iemand over moeijelijkheden bij den doop van zijn kleinkind uit eene ongehuwde dochter geboren ondervonden.

Dit waren de klachten.

Uwe Commissie kent geen beteren wensch om haar verslag te besluiten, dan dat eens de dag moge aanbreken, dat er in de Ned. Herv. Kerk geene andere klachten worden vernomen, dan die welke thans bij de persoonlijke kerkvisitatie werden geuit.

Haar verslag moest echter gewagen van feiten, volkomen in strijd met den indruk, dien die kerkvisitatie op onwetenden zou kunnen maken.

Te Moerdijk werd opnieuw en te Dordrecht voor 't eerst geen kerkvisitatie gehouden. Ieder weet wat dat beteekent. Honderde leden gingen over tot andere kerkgenootschappen. Duizende ontevredenen deden op allerlei zorgwekkende wijze blijken, dat zij gebleven waren in onze kerk.

De onverschilligheid nam op uiterst bedenkelijke wijze toe.

Een verontrustend aantal van vacaturen spreekt van de moedeloosheid om in deze dagen zich voor 't predikambt voor te bereiden, ondanks alle aanmoediging.

Bij al deze levensvragen schijnt het eene zaak van ondergeschikten aard dat de archieven op vele plaatsen, zoo veel reden tot ontevredenheid opleveren.

Het is Uwer Vergadering gegeven op ieder gebied maatregelen te nemen, die de onregelmatigheden doen ophouden maar vooral leven te wekken in de kerk, wier verleden zoo roemrijk was, en die slechts op bezieling wacht ,om ook in het heden zij het in vernieuwde vormen de macht te openbaren van de beginselen, die haar in 't leven riepen.

Mocht gij in staat gesteld worden verschillende richtingen in onze kerk te overtuigen, dat er een gemeenschappelijk gebied is, dat nog altijd vergeefs op haar arbeid wacht; op te wekken tot een heiligen wedstrijd om daar — naar 't goede „woord" — uit de vruchten te toonen, welke inderdaad de beste richting is.

H. Roodhuijzen Jr.
G. van Duijl G.Wz.
J. F. C. Kronenberg.

Het rapport wordt terstond in behandeling genomen. Ten gevolge van de opmerkingen, daarbij door onderscheidene leden gemaakt, wordt in de eerste plaats besloten het Provinciaal Kerkbestuur van Noordbrabant met Limburg uit te noodigen aan de Synodale Commissie een naauwkeurig verslag te geven van den toestand in de gemeente te Moerdijk en daarbij bepaald te berigten, of er nog pogingen worden aangewend tot herstel van het wettig gezag; en of de Consulent der gemeente ook werkzaam is in het godsdienstig belang van het welgezinde deel der gemeente.

Verder wordt besloten aan de Provinciale Kerkbesturen, weder even als ten voorgaanden jare geschied is, uit te noodigen zorgvuldig te letten op de in de verslagen hier en daar vermelde verkeerdheden en onregelmatigheden, om waar niet blijkt, dat de betrokken Classicale Besturen de noodige maatregelen namen om die verkeerdheden uit den weg te ruimen, hen daartoe nogmaals aan te sporen, en, wat thans alleen door het Prov. Kerkbestuur van Gelderland geschied is, vervolgens te berigten of en met welken uitslag daaraan gevolg is gegeven. Tevens wordt besloten de Provinciale Kerkbesturen uit te noodigen aan de Besturen der classen op te dragen een nauwkeurig onderzoek te doen naar het getal der gemeenteleden, die de Hervormde kerk in de laatste drie jaren verlaten hebben, ten einde daarvan ten volgenden jare eene juiste opgaaf te kunnen doen zoodanig als volgens het rapport door het Classicaal Bestuur van Groningen geschied is.

Het rapport wordt ten slotte, met groote waardering van den arbeid er aan besteed, zonder hoofdelijke stemming goedgekeurd.

Het rapport over de voorloopig aangenomen verandering van art. 14 7° van het Reglement van de Kerkeraad in behandeling en besluit om die verandering niet vast te stellen.

Thans wordt aan de orde van behandeling gesteld het in de zitting van 28 Julij door de betrokken Commissie bij monde van den heer *van Eerde* uitgebragte rapport, rakende de voorloopig aangenomen verandering van art. 14 7°. van het Reglement voor de Kerkeraden. De heer *van den Brandeler* geeft rekenschap waarom hij als lid der Commissie niet met de meerderheid heeft kunnen instemmen. Hij herinnert daartoe, dat ten voorgaanden jare met groote meerderheid tot de verandering besloten werd, naar aanleiding van een voorstel van de Classicale Vergadering *van Wijk*, en men toen met het oog inzonder-

heid op de uitoefening van het kiesregt het van groot belang achtte het besluit der Synode van 1868 ten aanzien der manslidmaten in het artikel op te nemen, zoodat het nu eene vreemde houding zou hebben, indien de verandering niet werd vastgesteld, waarvoor hij verklaart in hetgeen de meerderheid voor haar advies heeft aangevoerd geen overwegenden grond te kunnen vinden, daar hij de vermelde bezwaren als overdreven beschouwt, dewijl iedere Kerkeraad bij het afgeven der attestatiën de gelegenheid heeft de registers van den Burgerlijken Stand te raadplegen, terwijl de invoering der verandering al spoedig het voorbeeld van onderscheiden Kerkeraden in groote gemeenten zal doen volgen, van bij de inschrijving der aangenomen lidmaten den dag der geboorte aan te teekenen. Er zijn intusschen slechts enkele leden die zich aansluiten bij hetgeen door den heer *van den Brandeler* in het midden werd gebragt. De meeste leden vereenigen zich met het advies der Commissie, het bedenkelijk achtende de geldigheid eener attestatie volstrekt afhankelijk te maken van opgaven, van wier vertrouwbaarheid inzonderheid ten platte lande bezwaarlijk de noodige zekerheid te verkrijgen is. Naar hun oordeel behoort geene verandering of aanvulling in een reglement gemaakt te worden, als van te voren kan worden berekend, dat de getrouwe naleving groote moeijelijkheid zal ondervinden. Als ten dezen een ander besluit mogt genomen worden dan ten voorgaanden jare, achten zij de Synode ten deze behoorlijk verantwoord, nu door de ingekomen consideratiën de aandacht op de bezwaren der uitvoering gevestigd is, en men acht de niet-vaststelling der verandering ook minder bedenkelijk, omdat het besluit der Synode van 1868 toch van kracht blijft, en in twijfelachtige gevallen, waarvoor de opneming in het artikel alleen wenschelijk kon schijnen, er gelegenheid bestaat alleen bij de ambtenaren van den Burgerlijken Stand de noodige zekerheid te verkrijgen.

Na sluiting der beraadslagingen wordt het advies der Commissie in stemming gebragt en met veertien tegen vijf stemmen overeenkomstig het advies tot niet-vaststelling der verandering besloten. Met de *Hoogleeraren* en den *Secretaris* stemden voor het advies der Commissie de heeren *Overman*, *van der Veen*, *Kronenberg*, *Roodhuijzen*, *van der Hoeve*, *Westrik*, *Alingh Prins*, *Bruinwold Riedel*, *Douwes*, *Dikema*, *van Lakerveld*, *de Man*, *van Eerde* en de

President. Tegen stemden de heeren *Segers*, *van den Brandeler*, *van Duijl*, *Jans* en *Bruna*.

De voorstellen tot aanvulling van art. 3 al. 2 van het Reglement voor de Kerkeraden naar het advies der Commissie verworpen.

Hierna wordt aan de orde gesteld het rapport van de Commissie voor de nieuwe wetsvoorstellen, dat in de zitting van 3 Augustus door den heer *van Duyl* werd gelezen, rakende de voorstellen tot aanvulling van art. 3 al. 2 van het Reglement voor de Kerkeraden om hier ook fabriekanten of verkoopers van sterken drank uit te sluiten. Slechts een lid der vergadering voegt zich bij de adressanten, met hen van meening, dat zij die door hun bedrijf de zonde der dronkenschap in de hand werken geen zitting in den Kerkeraad moeten hebben. Bij alle overige leden wegen de bezwaren, die een en andermaal de Synode tot verwerping van gelijke voorstellen geleid hebben en waarop zich de Commissie in het rapport ook beroept, al te zeer om thans tot de aanneming te kunnen medewerken, voornamelijk de bedenking, dat de maatregel niet het misbruik van sterken drank treffen zou. Overeenkomstig het advies der commissie wordt dan ook na gehouden beraadslaging met algemeene stemmen op een na besloten, aan de voorstellen geen gevolg te geven.

Als voren, het voorstel van de Classicale Vergadering te 's Gravenhage tot invoering van een of meer examencommissiën.

Nog komt het rapport in beraadslaging, dat door dezelfde Commissie bij monde van den heer *van Eerde* in de zitting van 30 Julij uitgebragt werd ter zake van het voorstel van de Classicale Vergadering van 's Gravenhage tot het instellen van een of meer examen-commissiën. Ofschoon het bij de beraadslagingen niet ontbreekt aan leden, die zich als voorstanders van de instelling van afzonderlijke examencommissiën doen kennen op de gronden, die daarvoor meermalen werden aangevoerd, zoo zijn daaronder toch ook, die met de commissie het voorstel daartoe thans ontijdig en onaannemelijk achten, nu de bestaande regeling pas is ingevoerd en over hare doelmatigheid nog geen oordeel kan geveld worden. Daar nu ook de meeste leden der vergadering van dezelfde meening zijn om de redenen, die tot deze regeling geleid hebben, en om zoo veel wat meermalen in de Synodale Vergaderingen te berde werd gebragt als pleitende voor het behoud van het eind-examen bij de Provinciale Kerkbesturen, wordt het voorstel der Classicale Vergadering van 's Gravenhage naar het advies der Commissie met groote meerderheid verworpen. Slechts drie leden stemden er voor, zestien er tegen.

De vergadering wordt hierna tot morgen namiddag half een uur verdaagd, daar de Synodus contracta ter zake der bezwaren tegen den predikant *van Hoogenhuijse* door het Provinciaal Kerkbestuur van Zuidholland overgebragt in den voormiddag moet vergaderen. De zitting wordt daarmede gesloten.

Sluiting van de zestiende zitting.

J. J. L. Luti, *President.*

ZEVENTIENDE ZITTING.

Dingsdag den 10den Augustus 1880.

Opening der zeventiende zitting.

Na opening der zitting worden de notulen der zitting van gisteren gelezen en goedgekeurd.

Benoeming van eene Commissie voor audientie bij Zijne Majesteit.

Dewijl Z. M. in de residentie is teruggekeerd, wordt door den President voorgesteld en door de vergadering algemeen goedgekeurd, dat eene Commissie worde zamengesteld om namens de Synode bij Z. M. hare opwachting te maken en worden daarvoor behalve het Moderamen met den Hoogleeraar *Gooszen* de heeren *Westrik* en *Kronenberg* aangewezen. Den Secretaris wordt opgedragen voor de Commissie audiëntie aan te vragen.

Rapport ter zake van een voorstel der Classicale Vergadering te Utrecht om het Waalsch ressort tot een Classicaal ressort te maken en overeenkomstig besluit tot verwerping van het voorstel.

De Commissie voor de nieuwe wetsvoorstellen brengt bij monde van den heer *Alingh Prins* rapport uit over het voorstel van de Classicale Vergadering van Utrecht, „om het Waalsche ressort tot den omvang van een Classicaal ressort terug te brengen," luidende als volgt:

MIJNE HEEREN!

In handen Uwer Commissie voor nieuwe wetsvoorstellen is mede gesteld een voorstel van de Classicale Vergadering van Utrecht, om het Waalsche ressort tot den omvang van eene classis terug te brengen; ofschoon zij verklaart, gaarne te eerbiedigen het regt der Waalsche gemeenten in de Ned. Herv. Kerk om te vormen de Waalsche Reunie, acht zij het echter niet billijk, dat het Waalsche ressort bij zijn tegenwoordig kleinen omvang, zooveel invloed als daaraan thans toegekend is, op het bestuur onzer kerk zou blijven uitoefenen en merkt hierbij op, dat ook gemeenten, wier zielental beneden zeker cijfer is gedaald, met eene andere gemeente gecombineerd worden.

Zooals de meesten Uwer zich zullen herinneren is zoodanig voorstel nog ten vorigen jare van de Classicale Vergaderingen van Wijk, Goes en Haarlem hier ter tafel geweest en behandeld.

De Classicale Vergadering van Utrecht verkeert, onzes inziens, in dwaling, als zij meent, dat het Waalsche ressort tot den omvang van eene classis zou kunnen worden *teruggebragt*, aangezien zoo ver ons bekend is, dat ressort vroeger nimmer uitsluitend in dien toestand is geweest.

Wanneer genoemde Classicale Vergadering zich beroept op het combineeren van gemeenten beneden een bepaald zielental, zooals zulks vroeger bij Koninklijk Besluit van 8 April 1814 was geregeld, dan vergeet zij daarbij, dat daarvan steeds werden uitgezonderd alle gemeenten hoe klein ook wier behoeften een afzonderlijk bestaan volstrekt vereischten, en tevens dat genoemd Besluit bij later Kon. Besluit van 19 Jan. 1876 is ingetrokken en buiten werking gesteld.

De voorstellers schijnen ten eenenmale onbekend te zijn gebleven met het zoo hoogst belangrijk en uitnemend rapport dat door den hoogleeraar *Acquoy* in de zitting van den 1 Aug[s]. des vorigen jaars over deze zaak is uitgebragt, dat in de Handelingen der Synode van dat jaar (blz. 104—109) is opgenomen en in de volgende zitting met algemeene stemmen is goedgekeurd. Wij meenen dan ook te kunnen volstaan, met U naar dat rapport te verwijzen. Onzes inziens is daarin *het goed regt* der Waalsche gemeenten om voortdurend een afzonderlijk *kerkelijk ressort* te zijn alleszins *afdoende* gehandhaafd en op de uitnemendste wijze in het licht gesteld, dat deze gemeenten ook voor het vervolg die plaats in de Ned. Herv. Kerk moeten blijven behouden, die zij tot nu toe op zoo eervolle wijze innemen.

Met de rapporteerende Commissie ten vorigen jare, zouden wij aan de voorstellers willen zeggen:

„Wat kwaad hebben deze vreedzame kerken U gedaan, „dat gij ze wilt bemoeijelijken, ja van hare regten be„rooven? Hebben zij door haar verleden of heden ver„diend, aldus te worden behandeld? Blijf af van haar, „die allerminst door Nederlandsche Hervormden mogen „worden achteruitgezet."

Het is bijna overbodig uit te spreken, dat Uwe Com-

missie U adviseert, om niet te treden in het voorstel door de Classicale Vergadering van Utrecht gedaan.

J. ALINGH PRINS.
G. VAN DUIJL G.Wz.
MR. E. DE MAN. Ez.
G. W. VAN EERDE.

Het rapport wordt terstond in behandeling genomen, en na eenige beraadslaging met algemeene stemmen goedgekeurd op de stem na van den heer *Westrik*, wien vergund was buiten stemming te mogen blijven. Hij verzocht zulks omdat hij van de eene zijde wel het historisch regt en de groote diensten van de Waalsche Kerken erkende, waarom zij aanspraak hadden om een afzonderlijk ressort uit te maken, maar ook gewigt hechtte aan de bedenking inzonderheid dat hare Commissie ondanks het gering aantal van hare gemeenten in zake van wetgeving zoo veel gewigt in de schaal legt.

Voorloopige behandeling van het bezwaarschrift van den Kerkeraad te Arnhem over de goedkeuring der grensverandering van zijne gemeente en die van Schaarsbergen.

Hoewel naar de mededeeling van den Secretaris het kaartje dat bij de grensverandering van de gemeenten van Arnhem en Schaarsbergen gediend heeft en daarbij nog opgevraagde stukken nog niet zijn ingekomen, zijn de President en de meeste leden der Vergadering van oordeel, dat de voorhanden stukken voldoende zijn om op het bezwaarschrift van den Kerkeraad te Arnhem eene beslissing te nemen, dewijl het daarbij toch voornamelijk aankomt op de beantwoording der vraag, of voor de grensverandering de in art. 43 van het Algemeen reglement geeischte noodzakelijkheid bestaat. Na het lezen der stukken loopen daarover inzonderheid de beraadslagingen. Daarbij wordt algemeen erkend, dat hier voldoende blijkt van de wenschelijkheid voor de gemeente te Schaarsbergen, dat het landgoed de Zijpe en onderhoorigheden waarover het geschil gevoerd wordt, tot haar worde overgebragt, dewijl de gemeente aan den eigenaar van dat landgoed voornamelijk hare stichting te danken heeft met aanzienlijke ondersteuning tot den bouw van kerk en pastory en de verzekering van het predikantstractement terwijl hij zich nog alles aan de instandhouding en den bloei der gemeente laat gelegen zijn. Onderscheiden leden betwijfelen echter met het Provinciaal

Collegie van toezigt, dat overigens gunstig voor de grensverandering adviseerde, of de naar het Algemeen Reglement vereischte noodzakelijkheid tot grensverandering wel bestaat met het oog op de onmiddellijke nabijheid van Arnhem, waarom zij vreezen, dat aan het regt van de gemeente te Arnhem zou worden te kort gedaan als tegen haar verlangen een belangrijk deel van haar wierd afgenomen, en zulke handeling voor andere gemeenten ligt bedenkelijke gevolgen zou kunnen hebben. Andere leden zijn daarentegen van oordeel dat indien hier ook al van geene volstrekte noodzakelijkheid het bewijs kan worden geleverd, de grensverandering toch betrekkelijk noodzakelijk geheeten kan worden, als daarvoor het belang van de gemeente te Schaarsbergen zoo zeer pleit, en, wanneer hier ook in overweging moet komen, of door de grensverandering niet beter dan thans in de godsdienstige behoeften van de onder de Zijpe wonende gezinnen zal kunnen voorzien worden, dat daarvoor in aanmerking moet worden genomen, dat velen feitelijk zich reeds bij de gemeente te Schaarsbergen aansluiten en dat door de uitbreiding der gemeente te Arnhem de predikanten aldaar reeds te zeer bezwaard worden in de uitoefening van hunne ambtspligten om hunne zorg naar behooren aan eenigzins verwijderde gedeelten der gemeente te wijden. Daar intusschen bij het gebleken verschil van gevoelen door enkele leden nog inzage wenschelijk wordt geacht van de ontbrekende stukken, ook tot onderzoek of bij de grensverandering wel alle collegiën in het Reglement genoemd gehoord zijn geworden, wordt de beslissing verdaagd, in afwachting dat deze welligt morgen of in eene latere zitting ter tafel zullen kunnen gebragt worden.

Rapport ter zake van het voorloopig aangenomen Reglement op de kerspelvorming.

Door de Commissie voor de kerspelvorming wordt hierna rapport uitgebragt, voor zooveel de consideratien der Provinciale Kerkbesturen en Classicale Vergaderingen betreft bij monde van de heeren *Bruna* en *Westrik*, voor zoo veel aangaat de afzonderlijke adressen en voorstellen en het advies der Commissie, bij monde van den heer *van Lakerveld*, achtereenvolgens luidende als volgt:

Heeren en Broeders!

De Commissie benoemd om U te dienen van rapport en advies omtrent het voorloopig aangenomen *Reglement op de kerspelvorming* heeft gemeend hare taak zoo te moeten verdeelen dat zij U eerst verslag doet van de consideratiën der Prov. Kerkbesturen, daarna van die der Classicale Vergaderingen, vervolgens van Collegies en Personen, die door het A. R. niet tot het geven van consideratiën worden geroepen en ten slotte haar eigen advies geeft.

1. Alle Provinciale Kerkbesturen, daaronder begrepen de Waalsche Commissie, hebben consideratiën gegeven.

In dat van Gelderland noemt één lid kerspelvorming een noodzakelijk kwaad, omdat alle richtingen gelegenheid moeten hebben om voldoening te vinden voor hunne godsdienstige behoeften. Een *tweede* stelt haar voor als een ongeoorloofd sanctie geven aan toestanden in de Kerk, aan rigtingen die afwijken van de belijdenis van Gods Woord. Men zal vrede willen maken en toch met vuur spelen, en aanleiding geven tot cabaleeren, drijven en jagen zonder einde. Een *derde* lid vereenigt zich met het advies van het eerstgenoemde en acht de voordeelen van kerspelvorming voor vele plaatsen groot. Eénheid is er ook nu niet bij hen die zeggen dat ze zich aan Gods Woord en de belijdenis houden. Dr. *Kuijper*, *Toorenenbergen* en *Doedes* staan daar tegen elkander over. Daartegen wordt het, naar het schijnt door het tweede lid, een verschrikkelijk iets genoemd, dat men den preekstoel zou moeten afstaan aan iemand die steenen brengt voor brood, en aan de Moerdijk als voorbeeld tot waarschuwing herinnerd. Een vierde is ook tegen kerspelvorming omdat hij het regt der tegenwoordige richtingen in de Kerk niet kan erkennen. Toch zou hij het als proefneming voor den tijd van tien jaren willen invoeren als tijdelijke maatregel. Definitieve invoering zou hij echter bepaald afkeuren met het oog op de regten der belijdenis en de scheuring die ontstaan zal. Eindelijk wordt gezegd, dat kerspelvorming zou moeten plaats hebben in alle gemeenten, ook in die met één predikant.

In het Kerkbestuur van Zuid-Holland vond het Reglement bij de meerderheid der leden geen bijval. Meer dan één lid merkte aan, dat, bijaldien eene kerspelvorming wenschelijk was, men hoogst *onbillijk* handelde met

meer dan 1200 Gemeenten, die slechts één predikant bezitten, van de daaraan verbonden voordeelen te doen verstoken blijven, terwijl men toch door combineering van eenige Gemeenten zou kunnen helpen. Intusschen kon men dat wenschelijke niet toestemmen. Men meende integendeel vooral ook met het oog op den tegenstand, die er bij Kerkeraden en Classicale Besturen ontstaan zou ter zake van de belijdenis, en de kerspelvorming *onregtvaardig*, *hoogst gevaarlijk voor de rust in de Kerk* en geheel *ondoeltreffend* te moeten noemen. Een ander lid meende het voor de honderdste maal te moeten zeggen, wat de Synode scheen niet te willen begrijpen, dat de oorzaak van de troebelen in de Kerk niet ligt in het niet genieten van eene billijke vrijheid van beweging, maar in het streven om absolute leervrijheid in de Kerk te doen wettigen en in 't gedurig wijzigen en omzetten van de belijdenisquaestie, ten einde gelijke vrijheid te verleenen aan hen die Gods Woord als regel van geloof en leven erkennen en mitsdien de genade in Christus als den eenigen grond der zaligheid belijden, en aan hen die dit alles loochenen, terwijl toch die laatsten niet in de Kerk behooren. Wederom een ander lid zegt dat de kerspelvorming, behalve dat ze onuitvoerbaar is, slechts de uiterste richtingen zal helpen, en vraagt wat er moet geschieden als de aan een kerspel verbonden predikant van overtuiging verandert en door niemand meer gewild is? Nog een ander is in beginsel voor de zaak en vindt ook eene geleidelijke invoering wenschelijk. Hiermede vereenigt zich nog een lid dat evenwel daarbij verlangt dat aan de Kerkeraden der kerspelen en gemeenten de regeling der aanneming en bevestiging van nieuwe leden worde vrijgelaten.

Van Noord-Holland's Kerkbestuur juicht de groote meerderheid dit Reglement als een reddingsmiddel toe en huldigt onvoorwaardelijk de beginselen van welke het Reglement uitgaat en ziet daarin ook geene miskenning van gemeenten met ééne predikantsplaats. Enkelen twijfelen er echter aan of de kerspelvorming wel redding zou kunnen aanbrengen.

In het Kerkbestuur van Zeeland achten *vier* leden het geraden tot de kerspelvorming over te gaan, de twee anderen hebben daartegen gewigtige bedenkingen. Zij zal strijd verwekken waar nu nog vrede is. Eén lid zou scheiding verkiezen boven een gekunsteld samenleven der wijd uiteenloopende richtingen.

Het Kerkbestuur van Utrecht verklaart zich eenparig tegen de geheele zaak. Het acht de toekenning van het recht tot kerspelvorming aan een klein gedeelte der Kerk hoogst onrechtvaardig als er van zoodanig recht in de Kerk sprake kan wezen. Het kan echter zulk een recht niet erkennen; het noemt de *praemisse* van welke de Kerk uitgaat *„dat de tegenwoordige richtingen in de Kerk aldaar feitelijk recht van bestaan hebben" principieel valsch* als in lijnrechten strijd met het karakter onzer Kerk, die eene belijdenis heeft en (nimmer haar belijdend karakter heeft prijs gegeven) ondanks alle daartoe aangewende pogingen). De Synode, in de eerste plaats geroepen om de belijdenis der Kerk te handhaven (art. 11 Algemeen Reglement) MAG van haar standpunt het feitelijk bestaan van verschillende richtingen in de Kerk *niet erkennen* en veel minder trachten te *wettigen* en tot punt van uitgang maken van eene nieuwe organisatie, waardoor feitelijk het geheele karakter onzer Kerk wordt prijs gegeven. Van de verklaring der Synode in hare Memorie van toelichting, dat in de eerste plaats alles wat op de belijdenisquaestie betrekking heeft is blijven rusten bij de vaststelling van dit Reglement, zegt het Kerkbestuur, dat het waarlijk van al te groote naïviteit zou getuigen, wanneer niet werd ingezien dat de belijdenisquaestie door de aanneming van dit Reglement ware opgelost in dien zin dat er voortaan naar geene belijdenis meer zou worden gevraagd en de Kerk feitelijk zou zijn ondergegaan in een genootschap, waarin iedere meening recht van bestaan zou hebben, mits zij slechts door een zeker aantal personen werd aangekleefd. Eindelijk wijst het Kerkbestuur nog op conflicten die met de collegies van beheer zullen ontstaan.

In het Kerkbestuur van Friesland heeft één lid bezwaar, 1°. in de *ongelijke rechtsbedeeling*, 2°. in den *flagranten strijd* van de kerspelvorming met het door de Synode vooropgezette intact laten der belijdenis, 3°. in de *erkenning van lidmaatsattestatiën* ingediend door leden van zeker kerspel in gemeenten waar geen zoodanig kerspel is enz., 4°. in de *onbevoegdheid der Kerkbesturen* om de gemeenteleden tot eene keuze in dezen te verplichten. Hoe toch de onvervreemdbare rechten te handhaven van hen, die van elke kerspelvorming en zoogenaamde groepeering van gelijkgezinden (lees *gelijkdenkenden*) afkeerig, zich niet *willen* laten inlijven in eenig kerspel, omdat

naar hun oordeel gemeenschap des H. G. en niet gelijkheid van begrippen de band aller eenheid in Christus is en blijven moet; 5°. in het *fluctueeren* der richtingen, daar vooral modernen en orthodoxen, in hun eigen midden fracties hebben tusschen welke een diepgaand principieel verschil bestaat; 6°. in *het door de Synode wel bedoelde maar door kerspelvorming ondermijnde samen blijven der verschillende richtingen;* vermits toch de het talrijkst in de Kerk vertegenwoordigde orthodoxe richting er zich *pertinent tegen* verklaart, zal de invoering en door zetting der kerspelvorming den tijd verhaasten, waarop niet alleen de kerspelvorming weer zal verdwijnen, maar al wat op de belijdenis betrekking heeft worden verscherpt en dus juist het tegendeel worden uitgewerkt van hetgeen de Synode bedoelde; 7°. *in de ontbinding der Nederl. Herv. Kerk*, daar de voorgestelde *kerspelvorming* wel den naam van Kerk behoudt maar elk begrip van kerk in onderscheiding van andere zedelijke ligchamen prijs geeft. De kerspelvorming is inderdaad *kerkontbinding* nl. ontbinding van dat ligchaam, waarvan Christus het hoofd is, en welks leden zich naar zijne uitgedrukte bedoeling in Hem één en lotgemeen gevoelen en betoonen in alles.

Een ander lid betreurt de scherpe veroordeeling van de kerspelen van orthodoxe zijde en zou er voor kunnen zijn, als het beginsel van belijdenis ongeschonden bleef en de zaak voor uitvoering vatbaar was. Vermits dit echter niet het geval is en vele groote steden hun *non possumus* zullen uitspreken en door de kerspelen eene totale kerkscheuring zal verhaast worden, verklaart hij er zich tegen. Ook een derde verklaart om gelijksoortige reden er zich tegen, terwijl een vierde haar in de tegenwoordige omstandigheden een zegen noemt, met het oog vooral op de aanneming van lidmaten die nu hier en daar door confessioneele ouderlingen onmogelijk gemaakt wordt, en het Regl. ze niet *voorschrijft* maar alleen mogelijk maakt. Een vijfde lid zou ze voor alle gemeenten verkrijgbaar wenschen, doch wil even als de overigen over het bezwaar der uitsluiting van zoovele gemeenten heenstappen.

Van Overijssel's Kerkbestuur kan slechts één lid in de voorgestelde kerspelvorming berusten; de andere leden zijn er tegen; een lid omdat hij de voorwaarden tot toetreding aan elk kerspel wil overlaten; een ander verklaart

zich tegen de strekking, als leidende tot kerkontbinding en daarbij practisch onuitvoerbaar. Ook het woord kerspel moet hij afkeuren zoo men de zaak wil, omdat dit woord in onze taal eene geheel andere beteekenis heeft dan waarin het hier wordt genomen.

Groningen's Kerkbestuur kan zich met de beginselen waarvan dit Reglement uitgaat eenparig vereenigen. Het geeft in bedenking in 't opschrift voor *kerspelvorming* te lezen *kerspelinrichting*, omdat het Reglement over meer dan over de *vorming* van kerspelen handelt.

Van het Kerkbestuur van Noordbrabant met Limburg verklaarde zich één lid bepaald tegen de zaak. De meesten vereenigen zich met het voorgestelde, doch sommigen wenschen dat het plan worde doorgevoerd tot alle gemeenten, en één lid vraagt of de woorden van art. 62 Algemeen Reglement in *hare vergadering van het volgende jaar* wel gedoogen het *plan* reeds *in dit jaar* vasttestellen.

Van het Provinciaal Kerkbestuur van Drenthe zijn de leden in beginsel voor de zaak. Zij achten er echter twee gevaren aan verbonden 1°. dat de verdeeldheid er door bestendigd zal worden en 2°. dat onder de leus van niet voldoening aan Christelijk-Godsdienstige behoeften zich allerlei malcontentisme zal doen gelden, hier eer- en heerschzucht, daar persoonlijke grieven tegen predikanten, elders atheisme en materialisme.

Wat eindelijk betreft de *Waalsche Commissie*, met uitzondering van één lid, dat in kerspelvorming slechts kerkontbinding ziet, zijn al de leden voor de zaak, doch betreuren twee leden het dat men de belijdenisquastie heeft laten rusten, waardoor het Reglement in theorie zijn eigene gezegde reden van bestaan zou hebben verloren. Zij zouden gaarne aan de verschillende kerspelen het recht toegekend zien de vragen der aanneming te regelen zooals zij die het best oordeelden, terwijl nu in de praktijk de Kerkeraden toch zullen doen, wat hun in beginsel is verboden. Ook nog een ander lid, dat in kerspelvorming slechts een noodschot ziet, meent dat, als men ze eenmaal wil, men ook aan de kerspelen zooveel mogelijk ruimte en vrijheid moet geven. De drie overige leden zijn het met deze vorigen in zoover *niet ééns* dat, waar deze de belijdenisvraag desnoods willen *doorhakken* ten gunste der vrijheid, zij van oordeel zijn dat men naar eene *oplossing* der vraag moet

blijven zoeken, zal werkelijk aan allen recht geschieden. Daarom noemen zij het Reglement aanbevelenswaardig dat een modus invendi in 't leven roept en aan den strijd op menige plaats zijne scherpte ontneemt. Omtrent de vraag; of het Reglement ook de gemeenten met één pred. moet opnemen, was men het niet eens. Sommigen meenden van wèl, omdat de billijkheid zulks eischt, anderen noemden het ook wel billijk, maar achtten de daaraan verbonden bezwaren nog al groot en meenden dat men zoo de aanneming van het geheele Reglement in de waagschaal stelde — weshalve het beter was daartoe *voor als nog* niet over te gaan.

Overzien wij thans de consideratien der verschillende Kerkbesturen, dan blijkt ons dat de Kerkbesturen van Groningen en Drenthe eenparig voor de voorgestelde kerspelvorming zijn, dat van Utrecht eenparig tegen, terwijl in de overigen de gevoelens verdeeld zijn. In 't Kerkbestuur van Gelderland zijn vijf voor en vier tegen; in dat van Zuidholland twee voor en zeven tegen; in dat van Noordholland de groote meerderheid voor (er worden geen getallen opgegeven); in dat van Friesland vier voor en drie tegen; in dat van Overijssel een voor en twee tegen (de classis van Kampen was door geen predikant vertegenwoordigd); in dat van Noordbrabant met Limburg zes voor en een tegen en in de Waalsche Commissie vijf voor en een tegen. De redenen waarom men er tegen is zijn door een lid van Frieslands Kerkbestuur breedvoerig ontwikkeld en boven reeds medegedeeld. Daarop komt — zij het ook in andere bewoordingen uitgedrukt — gelijk door de Kerkbesturen van Zuidholland en Utrecht — alles neer wat men er tegen aanvoert. Alleenlijk meenen wij ook hier nog te moeten herinneren, dat Utrechts Kerkbestuur het beweeren, *dat de tegenwoordige richtingen in de kerk aldaar feitelijk recht van bestaan zouden hebben*, *principieel valsch noemt* en de Synode geroepen acht de belijdenis der Kerk te handhaven, zoodat zij hare roeping zou miskennen door eene organisatie in 't leven te roepen, waardoor feitelijk het geheele karakter onzer Kerk wordt prijs gegeven. Wie voor de voorgestelde kerspelvorming zijn geven daarvoor in 't geheel dezelfde redenen op welke in de memorie van toelichting tot aanbeveling van de zaak genoemd worden. Ten slotte deelen wij U nog mede de door Provinciale

Kerkbesturen of hunne leden voorgestelde veranderingen in verschillende artikelen.

In het opschrift wil Groningen in plaats van *kerspelvorming* lezen *kerspelinrichting*.

In art. 1, lid 1 wil Noordbrabant de kerspelvorming hebben uitgestrekt ook tot gemeenten met één predikant met dien verstande, dat waar $\frac{2}{5}$ der stemgerechtigden dit begeeren dit kerspel het recht heeft een eigen Kerkeraad te hebben en op eigen kosten eenmaal in de maand een predikant zijner keuze te laten optreden.

In art. 1 lid 3 acht de Waalsche Commissie de woorden: *door zijne stemgerechtigden of gemachtigden op de wijze enz.* onduidelijk en met het oog op het laatste lid van art. 5 *overbodig*.

In art. 2 *a* willen twee leden van Drenthe voor $\frac{2}{5}$ lezen $\frac{2}{3}$ en Zeeland voor *stemgerechtigden: niet gecensureerde lidmaten*. Zoo ook in art. 3, 4 en 8. Drenthe wil aan 't slot bepaald hebben dat dit slechts éénmaal kan worden toegestaan.

In art. 3 acht de Waalsche Commissie noodig dat bij geschillen ter zake het Classicaal Bestuur beslist.

In art. 5 lid 1 wil Noordbrabant voor *zes* maanden lezen *drie*; lid 2 wil Drenthe bepaald hebben dat de intevoeren verklaring zij *eene met reden omkleede*; lid 6 wil één lid van Zuidholland bepaald hebben dat het voorloopig bestuur, binnen zes weken geen antwoord hebbende, bevoegd zij tot de vorming van het kerspel over te gaan.

In art. 6 lid 1 wenscht één lid van Zeeland voor *telken jare* te lezen *om de vijf jaren*.

In art. 6 lid 2 zou Groningen dus willen lezen: „De in art. 5 al. 1—5 bedoelde Kerkeraad is in gemeenten, waar kerspelen zijn „de Groote Kerkeraad (art. 12)". De Waalsche Commissie wil tusschen 1 en 3 hebben ingevoegd 2.

In art. 7 willen Drenthe en de Waalsche Commissie de woorden: „niet onder censuur staande" doen vervallen.

In art. 8 verlangt de Waalsche Commissie eene juiste omschrijving van de rechten en verplichtingen van *'t eerste kerspel* dat niet vrijwillig ontstaat.

In art. 11 *l.* en *m.* wil Zeeland lezen: *zijner* predikanten, *zijner* ouderlingen en diakenen en *zijner* armen.

Omtrent art. 12 *a*, doet Zeeland opmerken dat de bepaling van het getal en den tijd der godsdienstoefeningen aan den Kerkeraad van het kerspel moet worden overgelaten.

Aan art. 13 wil Drenthe toevoegen: „In geval van ontbinding van een kerspel worden deze boeken een bescheiden aan den Kerkeraad der Gemeente overgedragen en door dezen bewaard".

In art. 14 wil Zeeland voor de woorden aan 't slot *doch alleen wanneer enz.* lezen: *tot dit kerspel behoorende.*

In art. 22 wenschen Noordholland, Groningen en Noordbrabant de laatste zinsnede te doen wegvallen; Groningen en Noordbrabant geven aan de door de Synodale Commissie voorgestelde redactie de voorkeur.

In art. 23 lid 1 willen Noordholland en de Waalsche Commissie achter „predikbeurt" invoegen „op een zondag voormiddag" en lid 2 wil Drenthe de woorden: *door een predikant enz.* vervangen hebben door „*den in jaren oudsten ouderling*".

II. Consideratiën der Classicale Vergaderingen.

Arnhem 3 leden *voor*, vergadering *tegen*. Tegen, wegens strijd met art. 62 Alg. Regl. en met den grondslag der kerk, en als bron van wanorde. Voor, wegens bevordering van vrede en onderlinge samenwerking.

Nijmegen 15 leden *voor*, 34 *tegen*. In plaats van kerspelvorming wordt *wijkvorming* voorgesteld, op grond dat de Synodale kerspelen facultatief, de wijken imperatief zouden zijn. Dit voorstel wordt echter verworpen met 30 tegen 21 stemmen.

Zutphen 46 stemmen *tegen* het wenschelijke van kerspelvorming, 47 *voor*. Overeenkomstig art. 62 Algem. Regl. wordt voorgesteld en aangenomen, om uit art. 1 van het Regl. de woorden: *met twee of meer predikanten* te verwijderen, en de kerspelvorming op *alle* gemeenten van toepassing te verklaren. Voorts werd bijna eenparig aangenomen om ook de *vrouwelijke* lidmaten tot de stemgeregtigden te brengen.

Tiel 17 stemmen *voor* en 19 *tegen*. Met 32 tegen 4 stemmen wordt het amendement aangenomen, om het Regl. ook van toepassing te maken op gemeenten met één predikant.

Bommel 17 leden *voor* en 30 *tegen*. Tegen, op grond van de erkenning van het wettig bestaan van verschillende richtingen, op grond van toenemenden strijd en twist, op grond van moeilijkheden met kerkvoogdijen, op grond van verlof aan Dageraadsmannen, enz. Voor, wegens bevrediging van godsdienstige behoeften, den ouden vrijheidszin van onze Kerk en het practisch nut. Een enkele stem wenschte bij art. 5 de *richting* te zien opgegeven van het gewenschte kerspel.

Het voorstel der Class. Vergadering van Bommel is, om vooral te letten op de adviezen, voortkomende uit plaatsen, waar twee of meer predikanten zijn, en *eerst* de veranderingen van het Alg. Regl. op wettige wijze te bewerkstelligen.

Harderwijk eenparig *tegen*, op grond van het kerkontbindend beginsel van het recht van bestaan in den boezem der kerk van alle richtingen.

Van de 6 Classicale Vergaderingen in Gelderland hebben zich derhalve verklaard 1 *voor* en 5 *tegen*.

's Gravenhage. Zeer kleine minderheid *voor*, de groote meerderheid *tegen*. Voor, wegens aanvulling van art. 23, wegens zorg, dat de meerderheid niet heersche over de minderheid, als laatste middel tot verhoeding van uiteenspatting der Kerk. Tegen, wegens de praemisse in de Memorie van toelichting, wegens toepassing alleen op grootere gemeenten, wegens aantasten van het recht der kiescollegies, wegens vervalsching van het geweten. Verder heeft de Synode toch de macht niet, om zulke besluiten in het midden der gemeente ook tot werkelijke uitvoering te doen komen. Volgens enkele leden wenschelijk, om uit art. 1 al. 1 de zinsnede: „indien zij" enz. weg te laten.

Rotterdam protesteert met 72 stemmen *tegen*. 7 leden vereenigden zich niet met dit protest, hoewel ook 2 hunner de kerspelvorming niet wenschelijk achten. De overige 5 stellen 2 amendementen voor, nl. om *art.* 7 *al.* 1 laatste zin weg te laten en om *art.* 22 laatste zin te veranderen.

Leiden 11 leden *voor* en 59 *tegen*. Die voor adviseerden, achtten het in overeenstemming met het *karakter* onzer kerk, geboden door haar tegenwoordigen *toestand*, bevorderlijk aan haar welbegrepen *belang*. Die tegen adviseerden, verklaarden het *onaannemelijk* wegens het verheffen

tot kerkorganisatie van tegenstrijdige richtingen, en in de practijk *onuitvoerbaar*. Het is eene gedwongene splitsing en ontbinding der Kerk.

Door 11 leden werd op art. 22 het amendement voorgesteld, om den predikanten ook vrijheid te geven, zich aan te sluiten bij het kerspel, dat zij wenschen; om vervolgens in art. 5 „*zes* maanden" te veranderen in *twee* maanden, en om in art. 11*b*. op te nemen het vermelden van den geboortedag der manslidmaten.

Dordrecht 16 stemmen *voor*, 53 *tegen*. Die voor adviseerden, verklaarden, dat zij bijna allen dit deden in de stille hoop, dat het het begin van eene weldra in het leven te roepen boedelscheiding zou zijn. Die tegen adviseerden, verklaarden, dat het, in spijt van het historisch karakter der Ned. Herv. Kerk, de samenwoning van het meest heterogeene hielp wettigen.

De vergadering stelde aan de Synode boedelscheiding voor, waartegen zich slechts 4 stemmen verklaarden.

Gouda 18 leden *voor*, 54 *tegen*. Tegen, wegens onuitvoerbaarheid en wegens het beginsel.

Brielle 17 leden *tegen*, 33 *voor*. De 33 voor verklaarden evenwel, dat ook het Reglement op de Kerspelvorming:

a. ondoeltreffend blijken zal ter herstelling van den vrede in de Kerk,

b. de formeel bestaande eenheid der Kerk niet zal kunnen redden, weshalve zij boven de kerspelvorming voorkeur gaven aan de verzekering der autonomie in zaken van belijdenis, zoo noodig met behoud van een administratief verband. Verder stelden 31 leden een amendement voor op art. 2*a*, om namelijk $\frac{2}{5}$ te veranderen in $\frac{1}{3}$, en 16 leden een amendement op art. 5 al. 6.

Eindelijk achten 31 leden het wenschelijk, om het Reglement toepasselijk op alle gemeenten te verklaren.

De 17 tegen achten het Regl. in dadelijken strijd met de geheele Synodale organisatie, die slechts éene Herv. Kerk kent; het zal geen vrede aanbrengen, is inconsequent, laat het recht der belijdenis onbeslist. Men adviseert tot opheffing van provinciale besturen, onder behoud alleen van eene gemengde financiëele commissie. 13 leden wezen vooral op den tegenstand, dien het voorstel in de gemeenten verwekken zal.

Hierbij nog afzonderlijk een voorstel van den heer Mr. *H. P. de Kanter*.

Van de 6 classen in Zuid-Holland verklaarden zich 5 tegen, en 1 eigenlijk ook meer voor de autonomie der gemeenten dan voor kerspelvorming.

Amsterdam *tegen*, wegens ontbinding der kerk en de oplossing in een aantal kringen, in strijd met ieder gezond kerkbegrip; er wordt geweld gepleegd en er zal in groote gemeenten eene verschrikkelijke verwarring ontstaan.

Enkele leden, 8 in getal, hebben hierbij eene afzonderlijke consideratie gevoegd; zij verklaren zich met groote ingenomenheid voor, op grond dat de voorgedragene modus vivendi tijdig en noodzakelijk is, een middel tot bevordering van rust en orde aan de hand doet en gelegenheid geeft, om aan de godsdienstige behoeften te voldoen.

Haarlem met groote meerderheid *tegen*. En dat wel op verschillende gronden. 26 waren van oordeel: Het is slechts een maatregel voor bijna 100 gemeenten, de onrust zal vermeerderen, het zal aanleiding geven tot strijd in administratieve zaken, men kan de rechten der minderheid niet reglementeeren zonder de meerderheid te kwetsen. Deze 26 houden zich aan het advies van den heer *Bruinwold Riedel* en aan dat van dr. *Gunning*, om namelijk aan de gemeenten te verleenen *autonomie in alles wat leer en geestelijke behoeften betreft met een Synode met uitsluitend administratieven band.* 15 andere leden zijn er tegen wegens strijd met het karakter der kerk, grootere verdeeldheid en onoverkomelijke bezwaren in de uitvoering. De *minderheid*, die er voor is, wenscht de Kerspelvorming uitgebreid ook tot gemeenten met één predikant en o. a. ook de pondspondsgewijze verdeeling der Diaconie-inkomsten.

Alkmaar. Door de vergadering goedgekeurd: behalve 3 stemmen waren allen er *voor*. Sommigen wenschten uitbreiding tot alle gemeenten, anderen juichten het ontwerp toe, zooals het was. Als men deze proef genomen had, kon het later, en wel spoedig, bij welslagen uitgebreid worden. 2 amendementen worden aangenomen:

1°. art. 22 vervalle de laatste zinsnede, en

2°. art. 23 loco „eene predikbeurt" te lezen: eene voormiddagbeurt op Zondag.

Eindelijk werd aangenomen, der Synode te adviseeren:

a. om de Kerspelvorming zoodra mogelijk ook op gemeenten met één predikant toe te passen;

b. om de meest mogelijke vrijheid ten aanzien van leer en eeredienst bij de regeling der kerspelen te decreteeren.

Hoorn met aanzienlijke meerderheid *voor*. Bij invoering wordt geadviseerd om alles met betrekking tot de belijdenis te laten rusten, en om aan te vullen het een en ander betreffende de vervulling der vacatuurbeurten in de kerspelen

Edam. *Tegen* 4 stemmen en 36 *voor*. Van de 5 klassen in N.-Holland adviseerden 2 *tegen* en 3 *voor*.

Middelburg 7 leden *voor*, 41 *tegen*. Hierbij het voorstel der vergadering: De Synode hergeve aan de kerk hare oorspronkelijke inrichting betreffende de rechten der gemeenten en klassen, en bereide de bijeenkomst der nationale Synode voor.

Zierikzee 11 leden *tegen*, 29 *voor*. Men wenscht in art. 2*a* $\frac{2}{5}$ veranderd te hebben in $\frac{1}{3}$.

Goes 15 leden *voor*, 30 *tegen*. Die er voor zijn, wenschen daarbij autonomie der kerspelen in geestelijke zaken; ook uitbreiding tot alle gemeenten.

IJzendijke 33 *voor*. Van de 4 klassen in Zeeland zijn 2 *voor* en 2 *tegen*.

Utrecht eenparig *tegen*, omdat het in strijd is met wettige rechten, verbittering en wanorde doet stijgen en tot erger conflicten, dan de bestaande, zal leiden.

Amersfoort 2 stemmen *voor*, 40 *tegen*. Tegen: als onwettig, onbillijk, onuitvoerbaar, onvolledig.

Wijk eenparig *tegen*. De 3 klassen van Utrecht *tegen*.

Leeuwarden 29 leden *tegen* het beginsel, 35 *voor*. Voor, omdat de toestand der kerk in de groote steden ondragelijk is, al is die in Leeuwarden wellicht gunstiger. Tegen, omdat het een ondragelijk juk zal zijn voor hen, die niet tot eene partij behooren, en de regeling der predikbeurten, alsmede de toewijzing der kerkgebouwen, onuitvoerbaar zijn.

Sneek minderheid *voor*, groote meerderheid *tegen*. De minderheid was ook niet ten volle hiermede bevredigd, en bij de meerderheid bestond de vrees, dat het geestelijk karakter der kerk nog meer zou lijden.

Franeker 24 st. *voor* en 54 st. *tegen*. Harlingen, Franeker en Makkum hebben zich tegen verklaard; de halve Kerkeraad van Bolsward er voor, en de andere

helft tegen. 47 leden waren tegen de uitbreiding van het Regl. voor alle gemeenten.

Dat de armen den band van eenheid zullen vormen, acht men een treurige illusie.

Dokkum 14 *tegen*, 23 buiten stemming en 43 *voor*. De discussiën waren buitengewoon levendig.

Heerenveen 23 *tegen* en 39 *voor*. Van de 5 klassen in Friesland 3 *voor* en 2 *tegen*.

Zwolle 19 *voor* en 34 *tegen;* 2 buiten stemming. Die er voor zijn, zien geen anderen uitweg. Die er tegen adviseerden, wezen ten deele daarop: òf, dat de belijdeniskwestie er geheel buiten is gelaten, òf, dat de verwikkelingen nu eerst recht beginnen, en op het verzet der kerkvoogdijen.

Deventer 10 *tegen* het beginsel en 32 *voor*. Die er voor waren, gaven o. a. op, dat het een einde maken kon aan het ergerlijk in troebel water visschen van de zijde der Remonstranten en Doopsgezinden.

Er wordt o. a. een amendement op art. 1 voorgesteld als al. 2, verder, om uit art. 7 de woorden: „niet onder censuur staande" weg te laten.

Kampen 19 *voor* en 23 *tegen*. De verwijdering zal grooter worden en de liefde te loor gaan. Van de 3 klassen in Overijssel 1 *voor* en 2 *tegen*.

Groningen 16 leden *tegen* en 27 *voor*. Deze 27 wilden het kerspel-idee om den toestand der kerk wel toelaten. Vooral van de zijde van afgevaardigden des Kerkeraads van Groningen werd het bestreden, waarmede 12 leden zich vereenigden.

Winschoten 2 st. *tegen* en 53 *voor*.

Appingedam 19 st. *tegen* en 37 *voor*. Sommigen zagen ook in dit Regl. slechts een halven maatregel. Anderen prezen de strekking en het beginsel, om de leden der gemeente zich te laten uitspreken.

Amendementen werden voorgesteld op art. 5 al. 1 en al. 4 en art. 6 al. 5.

Onderdendam. *Voor* beginsel en strekking 27, en *tegen* 8. 30 stemmen verklaren zich tegen uitbreiding tot gemeenten met één predikant, als verderfelijk.

Amendementen worden voorgesteld, om nl. art. 22 te schrappen en art. 24 aldus aan te vangen: „Predikanten, ouderlingen en diakenen, die bij het ontstaan van een kerspel in dienst zijn, blijven bij het kerspel hunner keuze enz."

Ook in art. 11*h* moet de zinsnede geschrapt worden.

In de provincie Groningen alle *vier* classen *voor*.

's Hertogenbosch algemeen *voor*. De Vergadering, tellende 19 stemmen, wenscht reeds dadelijk het uit te breiden tot gemeenten met één predikant, mits met niet minder dan 100 stemgerechtigden.

Breda, van de 46 stemmen 30 *voor*. Als amendementen voorgesteld, om art. 5 al. 1 te lezen: *drie maanden*, en in art. 7 al. 1 te doen wegvallen: „niet onder censuur staande". Eindelijk, om in art. 7 al. 1 „stemgerechtigden" te doen wegvallen.

Heusden, *voor* 7 en *tegen* 30 leden. Men zegt: in de cl. Heusden is het regl. van geen toepassing. Men noemt het niet-uitvoerbaar. Enkelen meenen: het is noodig.

Eindhoven *voor*. Er schijnen 17 leden opgekomen te zijn, die allen *voor* stemden. Toch wordt de maatregel onvoldoende geacht, omdat art. 11 Alg. Regl., art. 19, 38 en 39 Regl. Godsdienstonderwijs en art. 27 Regl. Examen onveranderd gelaten zijn. Niettemin wordt ten sterkste tot aanneming geadviseerd. Als amendementen voorgesteld: art. 2*a* te wijzigen zóo, dat kerspelvorming ook mogelijk wordt in gemeenten met één predikant. In art. 5 den termijn te veranderen in 3 maanden. In art. 7 te schrappen: „niet onder censuur staande". Ook de laatste zin van art. 7 te schrappen. Eindelijk nog amendementen op art. 12 litt. *a* en art. 16 en 23.

Maastricht *voor*. Het schijnt, dat 16 leden opgekomen zijn. Van deze verklaarden zich 5 voor toepassing dadelijk op alle gemeenten, 11 tegen.

Van de 5 Class. Vergaderingen in Noordbrabant met Limburg waren 4 *voor* en 1 *tegen*.

Assen 7 *tegen* en 14 *voor*. De 7 zien gevaar in de kerspelvorming, wegens aanleiding tot scheuring, agitatie en blijvende scheiding in de toekomst.

Meppel *tegen* (bepaald) 3 en *voor* 16; 7 van de 20 leden verklaarden zich voor de aanvaarding onder protest.

Amendementen zijn voorgesteld, om in art. 2*a* $\frac{2}{5}$ te veranderen in $\frac{1}{3}$. Ook achtte een lid het wenschelijk, om in gemeenten met één predikant, bij verklaring van $\frac{1}{5}$ der gemeenteleden, in de godsdienstige behoeften van andere richtingen te voorzien, mits op eigen kosten van deze.

Al de veranderingen in reglementen hierop betrekkelijk, werden goedgekeurd.

Coevorden 1 *tegen* en *voor* 16. De 16 verwachten veel heil van de invoering. Men wenschte echter alle gemeenten gemachtigd, om kerspelen in te voeren.

In Drenthe alle Classic. Verg. *voor*, zijnde 3.

Waalsche Reunie. 11 leden *tegen* en 21 *voor*. Op verschillende gronden, in het schrijven der Reunie genoemd. Met 24 tegen 8 stemmen wenscht men art. 23 te zien aangevuld door de bepaling, dat zoodanige kerspelen door een predikant hunner keuze hunne kinderen kunnen laten onderwijzen, aannemen en bevestigen. 2 voorstellen werden aangenomen, nl. *a.* „Gemeenten met één predikant genieten dezelfde voorrechten als bij art. 23 (aangevuld) aan kerspelen zonder predikant worden geschonken" en *b.* „indien ⅓ der stemgerechtigde leden eener gemeente met *een* predikant het verlangt, wordt hun eenmaal 's maands eene predikbeurt afgestaan." 16 leden waren *voor* het 1ste voorstel, en 15 er *tegen*, en *voor* het 2de 21 leden, met 10 *tegen*. Eindelijk achtten 14 leden noodig, dat art. 39 Regl. Gd. O. en art. 27 Regl. Ex. gewijzigd worden, waartegen zich evenwel 18 leden verklaarden.

Overzicht en Opmerkingen.

Van de 44 Classicale Vergaderingen adviseerden 22 *tegen* het voorloopig aangenomen Reglement op de Kerspelvorming en 22 *voor*. De Waalsche Reunie adviseerde met 21 stemmen *voor* en 11 *tegen*. Telt men de stemmen der leden, die op al de Classicale Vergaderingen uitgebracht zijn, voor zoover die in de verslagen zijn opgegeven, dan blijkt, dat 758 *voor* en 819 *tegen* gestemd hebben, waarbij in aanmerking moet genomen worden, dat van Amsterdam, Haarlem, Sneek, Wijk, Utrecht, 's Gravenhage, Harderwijk en Arnhem (meerderheid of alle *tegen*), en daarentegen van Alkmaar, Hoorn en IJzendijke (groote meerderheid *voor*) geene bepaalde of veelzijdige opgave van het *voor* of *tegen* gedaan is. Het ontwerp is derhalve door de meerderheid, vooral op de groote Classicale Vergaderingen, ongunstig beoordeeld.

Van meer gewicht is deze opmerking, dat men, lettende in het bijzonder op die Classicale Vergaderingen,

waarvan de groote stadsgemeenten de middenpunten uitmaken, kan nagaan, dat bijna al deze gemeenten met groote meerderheid, eene enkele zelfs eenparig *tegen* geadviseerd hebben, zooals Amsterdam, 's Gravenhage, Rotterdam, Utrecht, Arnhem, Nijmegen, Leiden, Dordrecht, Middelburg, Gouda, Sneek, ook 12 afgevaardigden der stadsgemeente Groningen; en het is vooral opmerkelijk, dat zelfs de Classicale Vergaderingen van Zwolle en Haarlem, blijkens het verslag, de kerspelvorming hebben afgekeurd.

Het Reglement is derhalve in bijna alle stadsgemeenten van meer of minder omvang, die over de uitvoerbaarheid praktisch juister en beter kunnen oordeelen dan die Classicale Vergaderingen, welker leden slechts dorpsgemeenten of kleine steden vertegenwoordigen, ongunstig ontvangen.

Let men op de uitgebrachte adviezen, zoowel van de éene als van de andere zijde, dan blijkt, dat 8 leden van Bommel, Zutphen, Tiel, Brielle, meerderheid Haarlem, Alkmaar, 5 leden Goes, 's Hertogenbosch, Eindhoven, 5 leden Maastricht, Coevorden, Deventer en de Waalsche Reunie de kerspelvorming tot alle gemeenten wenschen uitgebreid te zien, waartegen Franeker en Onderdendam zich verklaren, en dat de modernen ten deele wel dankbaar, maar niet voldaan zijn met dit wetsontwerp, verlangende geheele reglementaire vrijmaking van den confessioneelen band, terwijl daarentegen de meesten der andere zijde óf tegen dit Reglement protesteeren, óf voor grootere spanning, ja zelfs voor verzet in de gemeenten, vooral bij Kerkvoogdijen en Collegiën van beheer, beducht zijn. Noch principieel, noch practisch wordt derhalve dit Reglement, blijkens de adviezen der Classicale Vergaderingen, voor de oplossing der kerkelijke kwestie geschikt gehouden.

Nog verdienen bijzondere voorstellen van enkele Classikale Vergaderingen onze opmerkzaamheid. Zoo stelt Nijmegen met 21 stemmen *voor* en 30 *tegen wijkvorming* in plaats van kerspelvorming voor; zoo wenscht Dordrecht eenparig, met uitzondering van 4 stemmen, dat de Synode een middel berame, dienstig om boedelscheiding langs gematigden weg in het leven te roepen, opdat het heterogene niet langer als één worde beschouwd; zoo meent Middelburg den eisch te mogen doen, dat de Synode aan de Kerk *hare oorspronkelijke inrichting*, voor zoo ver

de rechten der gemeenten en der classen binnen haar ressort betreft, hergeve en de bijeenkomst der Nationale Synode voorbereide; zoo heeft Eindhoven met 10 stemmen *voor* en 7 *tegen* het voorstel aangenomen, om de geheele kerk in twee afdeelingen te splitsen; zoo verlangen Haarlem, Brielle en 15 leden van Goes autonomie der gemeenten in alles wat leer en geestelijke belangen betreft, met eene Synode, die uitsluitend administratieve macht heeft; zoo wenscht eene groote meerderheid der Waalsche Reunie, dat art. 39 Regl. Godsdienstonderwijs en art. 27 Regl. Examen gewijzigd worden, waarbij Eindhoven nog voegt art. 11 A. R. en art. 19 en 38 Regl. Godsdienstonderwijs. Men ziet hieruit: er is alles behalve eenstemmigheid, en er zijn zoowel van de ééne als van de andere zijde, die veel verder dan dit Reglement op de Kerspelvorming wenschen te gaan.

Amendementen.

Een tal van amendementen zijn door eene meerderheid of minderheid of slechts door een enkel lid van verschillende Classikale Vergaderingen voorgesteld.

Zoo op art. 1 *drie* amendementen. De Classicale Vergadering van Zutphen wenscht bijna eenparig, in art. 1 ook tot de stemgerechtigden te brengen de *vrouwelijke* lidmaten. Enkele leden van 's Gravenhage wenschen in art. 1 al. 1 den laatsten zin: „indien zij", enz. te schrappen. Deventer stelt voor, bij art. 1 al. 2 te voegen: „in gemeenten met één predikant heeft de minderheid, voldoende aan de eischen van getalsterkte, aan kerspelen gesteld, dezelfde rechten als in art. 23 worden toegekend aan een kerspel, dat nog geen eigen predikant heeft".

Op art. 2*a* wordt door 31 leden van Brielle en door de meerderheid van Zierikzee voorgesteld, om, in plaats van $\frac{2}{5}$, te lezen $\frac{1}{3}$.

Op art. 5 al. 1 zijn de volgende amendementen: 11 leden van Leiden verlangen „6 maanden" in „2 maanden" veranderd te hebben, terwijl 8 leden van Bommel, de Classicale Vergadering van Breda en die van Eindhoven een termijn van 3 maanden wenschen gesteld te zien. Appingedam merkt op bij art. 5 al. 1, dat het plaatselijk reglement door de kerkbesturen behoort te worden goed-

gekeurd. Aan art. 5 al. 4 moet, volgens Onderdendam, nog toegevoegd worden: „minstens 8 dagen na pas genoemden termijn", terwijl Appingedam het recht wenscht uitgesproken te zien, om in hooger beroep bij het Classicaal Bestuur te komen. In art. 5 al. 6 wordt door 16 leden van Brielle eene bepaling verlangd, waarbij het voorloopig Bestuur, binnen 6 weken na de aanvrage geen antwoord bekomen hebbende, bevoegd verklaard wordt, tot de vorming van een kerspel over te gaan.

In art. 6 behoort volgens Appingedam, al. 5 van het 5e artikel, daarin vermeld, geschrapt te worden.

In art. 7 al. 1 moeten volgens Deventer, Breda en 8 leden van Bommel de woorden: „niet onder censuur staande" wegvallen, en verder de laatste zin van art. 7 al. 1, volgens Breda, Eindhoven, 4 leden van Rotterdam en 8 van Bommel.

Op art. 11 zijn verscheidene amendementen voorgesteld. Zoo verlangen 11 leden van Leiden in art. 11 *b* op te nemen het vermelden van den geboortedag der mannelijke lidmaten. Art. 11 *d* moet volgens Deventer aldus luiden: „het toezicht op de leden van" enz. Wederom wenscht Deventer te lezen in art. 11 *f*, in plaats van de woorden: „volgens het Reglement op het Godsdienstonderwijs": „volgens huishoudelijke bepalingen van elk kerspel", terwijl 1 lid van Nijmegen adviseert, om de woorden: „volgens het Reglement op het Godsdienstonderwijs" te doen vervallen. Volgens Deventer behoort men bij art. 11 *h* achter attestaties in te voegen: „of bewijzen van lidmaatschap", en Onderdendam wenscht in dit artikel de tweede zinsnede: „met inachtneming" enz. geschrapt te hebben.

In art. 12 behoort, volgens 8 leden van Bommel, de regeling van het aantal godsdienstoefeningen aan elk kerspel te worden overgelaten, en Eindhoven verlangt aan elk kerspel meer vrijheid te zien geschonken voor de regeling zijner godsdienstoefeningen. Onderdendam wil bij * art. 12 achter de woorden van de laatste alinea: „Groote Kerkeraad" nog bijgevoegd te hebben: „en worden de daarop betrekkelijke bepalingen in andere reglementen in dien zin opgevat".

In Art. 16 verlangt Eindhoven den Diakenen volle-

---

* In het verslag staat Art. 2; dit moet waarschijnlijk zijn 12.

dige vrijheid toegekend te hebben, om de armenzorg te regelen.

Art. 22 kan volgens Appingedam geschrapt worden, indien Art. 24 (zie hieronder) gewijzigd wordt.

Alkmaar stelt voor, van art. 22 *de laatste zinsnede* te doen vervallen, terwijl 4 leden van Rotterdam het aldus veranderd wenschen te hebben: „Elk kerspel is echter verplicht" enz., en 11 leden van Leiden als amendement verlangen, dat den predikanten ook vrijheid gegeven worde, zich bij het kerspel, dat zij begeeren, aan te sluiten.

In art. 23 stellen 16 leden van Brielle voor, in plaats van eene predikbeurt, te lezen: „eene voormiddagbeurt op Zondag".

Art. 24 moet volgens Appingedam, als volgt aanvangen: „Predikanten, Ouderlingen" enz., tenzij op eenige andere wijze bepaald worde, dat predikanten bij de gemeente in dienst, als zoodanig werkzaam blijven bij het kerspel hunner keuze". Onderdendam verlangt hetzelfde, en stelt eenvoudig voor, om vóór de woorden: Ouderlingen en Diakenen te voegen: „Predikanten."

Eindelijk acht een lid van Onderdendam het wenschelijk, om, met het oog op de vacatuurbeurten, het geheele Reglement te revideeren, en stelt Hoorn voor, om het een en ander aan te vullen betreffende de vervulling der vacatuurbeurten in de kerspelen.

III. Ter zake zijn ingekomen *vier* adressen van *Kerkeraden* en *vier* van *bijzondere personen*, benevens *twee voorstellen van leden der vergadering.*

Omtrent één der *adressen van Kerkeraden* blijkt niet, dat het langs den kerkelijken weg is ingezonden. Ten opzichte van een ander geeft het betrokken Provinciaal Kerkbestuur bij de overbrenging zijne meening te kennen, dat de Kerkeraad zijne bezwaren, naar art. 40, 2°, in verband beschouwd met art. 13 Algemeen Reglement, door zijne predikanten en mede-afgevaardigden ouderlingen ter Classicale Vergadering had moeten indienen.

De Kerkeraad te Groningen verzoekt in een adres, geregistreerd onder n°. 550, de Synode dringend, het voorloopig aangenomen reglement terug te nemen. Hij gevoelt zich daartoe gedrongen met het oog op de gemeente, die hij vertegenwoordigt, en die de éénige in zijne classis is, die bij genoemd reglement belang zou kunnen hebben. Hij

zwijgt van de miskenning van de bekende artt. 11 en 23 Algemeen Reglement, die bij den bedoelden maatregel plaats heeft, maar wijst op het navolgende. Waren het werkelijk kerspelen, die gevormd werden, hij zou geen bezwaar hebben. Inderdaad zijn het echter gemeenten met eigen kerkeraden, die, ja, in den Grooten Kerkeraad zich vereenigen, doch niet om godsdienstige belangen te behartigen. Daar nu alleen het godsdienstige leven een gemeente vormt, draagt de Groote Kerkeraad, bij aanneming van dit reglement, zijn naam ten onrechte.

Geen enkel verschijnsel in zijne gemeente doet hem naar zulk eene oplossing in twee of meer gemeenten verlangen. Alles integendeel doet hem vreezen, dat daardoor velen voor goed van elkander zullen vervreemd worden, die mogelijk later elkander beter zouden kunnen verstaan.

De Kerkeraad te Opperdoes oppert in een verzoekschrift, geregistreerd onder n°. 761, dezelfde, maar ook andere bezwaren. De kerspelen, meent hij, bestaan reeds; ieder toch gaat ter kerk, waar hij geen aanstoot denkt te zullen vinden. Wie zal zijne goederen overgeven aan eene richting, die hem vreemd is? Bezit de Synode, waar dit wordt geweigerd, middelen van dwang? Zal het niet tot oneindige proceduren leiden? Kerspelvorming is scheiding, en scheiding het begin van het einde der Ned. Herv. Kerk. Minderheid en meerderheid zullen door allerlei middelen elkander zoeken te verdringen. De scheiding zal bevorderlijk worden aan de Commune. Indien het zoogenaamd denkend deel der gemeente zich van de overigen scheidt, zullen dezen zich hierdoor gekrenkt gevoelen. Eene Synode, geroepen om eenheid te bevorderen, moest nooit een reglement tot scheiding ontwerpen. Het reglementeeren van een ziekelijken toestand kan geen gezondheid baren. De tijd geneest alles. Men oefene geduld, en sla, om verwarring te keer te gaan, geen weg in, die nietalleen in strijd is met het Algemeen Reglement der Kerk, maar ook tot grooter verwarring leidt. De kerkeraad eindigt met de opmerking, dat door geven en nemen de toestand niet verbeterd wordt, en dat men, twee heeren dienende, ten laatste niemand toebehoort.

De Kerkeraad te Oosterbierum, ofschoon het belang zijner gemeente in de zaak niet betrokken is, protesteert ook „bescheiden, maar ernstig" tegen het finaal arresteeren van het reglement. Hij spreekt zijne verbazing uit, dat de Synode

het gewaagd heeft, met zulk een kerkontbindend reglement tot de Classicale Vergaderingen te komen, eene verbazing, die bijna tot verontwaardiging stijgt bij de gedachte: namen en vormen zijn wat veranderd, maar in hoofdzaak hebben wij hier terug het ten vorigen jare verworpen *reglement tot handhaving van de rechten der minderheden*. De kerkeraad wil, naar den aard der liefde, nog altijd gelooven, dat het der Synode niet te doen is om de Kerk te verwoesten, maar om, zoo doenlijk, hare breuke te heelen. Zij haaste zich dan echter om een reglement intetrekken, dat in gemeenten met twee en meer predikanten tal van conflicten zal in 't leven roepen. Deze kerkeraad roept der Synode vervolgens nog toe: „Verschoon ons nu eens eenige jaren van nieuwe voorstellen tot wetsverandering, waardoor de kerkelijke reglementen een doolhof worden, en de Classicale Vergaderingen meer debatingclubs, dan samenkomsten van broeders, over wie de naam des Heeren is aangeroepen.

De Kerkeraad van Enschede richt in een schrijven, gereg. sub n°. 878, tot de Synode een verzoek van dezelfde strekking. Hij doet het als vertegenwoordiger eener gemeente met drie predikanten, wier belang dus rechtstreeks bij den maatregel betrokken is. Hij vergenoegt zich met te wijzen op de onoverkomelijke bezwaren, aan de uitvoering verbonden, maar ook op de toenemende verwarring en verdeeldheid, die er naar zijne overtuiging uit zullen voortvloeien, zoodat het middel erger zal blijken, dan de kwaal, die men genezen wil.

Onder de *adressen van bijzondere personen* komt voor:

1°. een adres van *elf leden der classis* Zierikzee, geregistreerd sub n°. 836*a*, houdende verzoek aan de Synode om het reglement niet definitief vast te stellen. Zij gronden dit verzoek op *principieele*, *practische* en *reglementaire* redenen.

Zij zeggen met de Synodale Commissie: „Wie aan de verschillende richtingen in de Kerk geen recht van bestaan toekent, kan deze kerspelvorming onmogelijk goedkeuren." Zij nu kunnen niet erkennen, dat „het talloos tal nuances in het modernisme" recht zou hebben, in de Kerk te blijven en haar haar karakter te ontnemen. Daar dit karakter belijdend is, kan zoodanige kerspel-organisatie niet plaats hebben, zooals de Synode wil, „behoudens het karakter der Kerk," en is hier ook niet werkelijk „blijven rusten

alles wat op de belijdenisquaestie betrekking heeft." Door de erkenning, dat alle meeningen gelijke rechten hebben in de Kerk, wordt de belijdenis, en hiermeê de Kerk zelve — immers geen kerk zonder belijdenis! — dood verklaard en opgeheven.

Een goed deel der practische bezwaren, verleden jaar, ook door hen, tegen het Minderheden-reglement ingebracht, gelden evenzeer ten opzichte van dit reglement. De verwarring in de kerkelijke wetgeving zal wanhopig groot worden, wanneer de onderscheiden reglementen van geheel verschillende beginselen uitgaan, en met de grondwet en 't karakter der Kerk hoe langer hoe meer in strijd komen.

2°. een verzoekschrift van *Mr. W. van Nauta Lemke, lid der Herv. gemeente te* Amsterdam, gereg. sub. n°. 610, daartoe strekkende, dat de Synode besluite: *a.* het voorloopig vastgesteld reglement op de kerspelvorming in een definitief te veranderen; *b.* een reglement te ontwerpen en voorloopig vast te stellen, waardoor ook gemeenten met één predikant op gelijke of soortgelijke wijze zullen worden gebaat.

Adressant geeft zijne vreugde te kennen, dat de Synode het eindelijk noodig heeft geacht, een reglement op de kerspelvorming te ontwerpen en aan te nemen, ten einde zoo mogelijk, de uiteenspatting der Ned. Herv. Kerk te verhoeden. Hij houdt zich overtuigd, dat de vele pogingen, die worden aangewend om de Synode van definitieve vaststelling van het reglement te doen afzien, vruchteloos zijn zullen. Zij is toch geroepen, de belangen der *geheele* kerk te behartigen. De gronden, door de tegenstanders aangevoerd, zijn van gewicht ontbloot. Volkomen onjuist zijn met name die van den *Kerkeraad te* Groningen. Immers: indien het, zooals die kerkeraad zegt, „ontegenzeggelijk waar" is, „dat het godsdienstig leven eene gemeente vormt", is stellig onwaar, 't geen hij verder beweert: „dat eene gemeente door kerspelvorming zou ophouden te bestaan". Kerspelvorming toch zal juist het middel worden om het godsdienstig leven te wekken en te versterken bij dat ontzaglijk groot aantal gemeenteleden in de woonplaats van den adressant en elders, dat in de gemeente, waartoe het behoort, in 't geheel geene of maar eene gebrekkige gelegenheid vindt tot bevrediging der godsdienstige behoeften. Adressant heeft tegen dit

reglement slechts het bezwaar, dat gemeenten met één predikant, die de overgroote meerderheid uitmaken, er niet door zullen worden gebaat, terwijl in deze de behoefte aan dergelijke tegemoetkoming zich nog sterker dan in de andere doet gevoelen. In grootere plaatsen toch kan men in den regel buiten de eigen gemeente vinden, wat men daarbinnen mist. Ook in gemeenten met één predikant zou men kerspelvorming kunnen toestaan, of aan een bepaald getal leden, liefst niet te hoog gesteld, de bevoegdheid toekennen om *met of zonder bezwaar van de gemeentelijke fondsen*, een predikant van hunne richting te doen optreden, waartoe de gelegenheid in den regel gemakkelijk te vinden zal zijn. Met den meestmogelijken spoed behoort door de Synode ook in deze behoefte te worden voorzien.

3°. een adres van *W. Muurling c. s., leden der Ned. Herv. Kerk, te* 's Gravenhage, gereg. onder n°. 914, behelzende het ernstig verzoek, dat de Synode het ontworpen plan van kerspelvorming, met de wijzigingen, door haar noodig en nuttig geoordeeld, finaal arresteere, en verder doe wat in haar vermogen is, om dat plan zoodra mogelijk ten uitvoer te brengen.

Adressanten, hoewel niet blind voor bezwaren, aan die uitvoering verbonden, zijn met zeer velen overtuigd, dat zoodanige kerspelvorming in de gegeven omstandigheden het eenig aangewezen middel is, om aan de godsdienstige behoeften der verschillende richtingen in de Kerk naar vereischte en naar billijkheid tegemoet te komen; de verdere verbrokkeling en dreigende scheuring der Kerk nog bijtijds te voorkomen; de eenheid van het kerkverband, bij erkenning en handhaving van het recht der verschillende richtingen te bewaren, en — wat wel het voornaamste is — om voor de Ned. Herv. Kerk zulk een toestand wettig verzekerd te krijgen, als zij-zelve door hare steeds voortgaande ontwikkeling feitelijk in het leven heeft geroepen; — een toestand, volstrekt onmisbaar én voor hare verdere regelmatige ontwikkeling, én voor de vervulling harer heilige roeping, *aan de uitbreiding van het Godsrijk werkzaam te zijn naar de behoefte des tijds.*

De adressanten, schoon weinigen (16) in getal, houden zich overtuigd, de tolken te zijn van het verlangen van zeer velen hunner geestverwanten in de gemeente hunner woonplaats.

4°. Een adres van mr. *H. Ph. de Kanter*, *lid der Ned. Herv. Kerk te* Brielle, gereg. onder n°. 916. Adressant hoopt, dat het voorloopig aangenomen reglement op de kerspelvorming, waarin hij grootelijks belangstelt, definitief gearresteerd zal worden, al strookt het niet geheel met zijne wenschen, die hij de eer had, naast zijn hooggeschatten vriend en medelid der negencommissie in 1873 uit te spreken. Hij is evenwel ten diepste overtuigd, dat, als de Synode in deze zaak A zegt, zij ook B zal moeten zeggen, en de tijdsomstandigheden zullen dwingen, om eerlang aan alle kerspelen volledige vrijheid van beweging in eigen boezem te geven, zoodat van 't kerkverband niets zal overblijven, dan het financieel verband. Wordt de aanhangige regeling wet, dan zal in 1881 in bijna alle gemeenten van meer dan één predikant, en, indien, wat hij hartelijk wenscht, het beginsel der kerspelvorming algemeen wordt toegepast, in alle gemeenten eene stemming over de vraag: al of niet splitsing? worden uitgelokt en de gevormde kerspel, zullen zich hebben te organiseeren binnen de grenzen hunner bevoegdheid. Bij adressant is nu echter de vraag gerezen, of het wel goed is, tegelijk met deze doelmatige poging om rust in de gemeenten te brengen, den grootsten twistappel in haar midden te werpen. Het komt hem voor, dat de vraag: al of niet kiescollege? juist behoort tot die eigenaardig inwendige belangen der kerspelen, welke geheel door dezen zelve dient te worden uitgemaakt. Tot heden was 't een strijdvraag voor de partijen, en de stemming er over een felle strijd over de suprematie. Dien strijd wil de Synode terecht bannen uit de gemeenten; maar dan kan de nieuwe organisatie onmogelijk samengaan met het verder uitvoeren van een reglement, dat geheel voor de oude organisatie is gemaakt, en daarop alleen van toepassing kan geacht worden. Hij verzoekt dus schorsing der uitvoering van 't bestaande reglement, en wijziging van 't reglement op de kerspelvorming in dier voege, dat de quaestie: „al of niet kiescollege" worde eene quaestie, die in den boezen der kerspelen wordt uitgemaakt, niet meer door de gemeente als één geheel.

Eindelijk volgen hier de beide *voorstellen*, *door leden der Synode* in uwe vergadering *ingediend.* Zij betreffen wijziging van bijzondere artikelen van het Reglement. *Dr. H. Roodhuijzen Jr.* wenscht art. 5 in dier voege geam-

plieerd te zien, dat na de woorden: „geven het verlangen daartoe" worde opgenomen: „met opgave van de godsdienstige richting, waartoe zij behooren." En ons medelid *J. P. Bruinwold Riedel* verlangt uit art. 11*f* de woorden te zien weggenomen: „volgens het reglement op het godsdienstonderwijs."

IV. Gij hebt over het Reglement op de Kerspelvorming het oordeel der kerk gehoord. 't Is in de verste verte niet eenparig. Hier warme toejuiching, daar scherpe afkeuring. Hier dringende verzoeken om het in te trekken, daar ernstige aansporing om het vast te stellen, ja! bij sommigen, om in den zin van 't beginsel, dat er aan ten grondslag ligt, nog een stap verder te gaan. Een en ander op de bekende gronden. Droefheid, bekommering zelfs moge dit groot verschil van gevoelen u baren, het kan u niet verwonderen, nauwelijks teleurstellen. De gehoorde zoozeer uiteenloopende consideratiën en adviezen spiegelen af den bedroevenden toestand onzer ten gevolge van een strijd van beginselen door partijschap verdeelde kerk. Gij kent dien toestand. Hij plaatst u sedert jaren voor een moeilijk vraagstuk: de vraag, op welke wijze het samenblijven der verschillende bestaande richtingen in de kerk op den duur mogelijk te maken. Reeds in 1873 vroeg de Synode tot oplossing van dat vraagstuk de voorlichting van een negental geachte en bekwame mannen, in wie zij de onderscheiden hoofdrichtingen vertegenwoordigd zag. Na meer dan ééne mislukte poging kwam zij in hare buitengewone vergadering van April dezes jaars tot het aannemen van dit reglement, waarin, hoewel met zeer beperkte toepassing, 't beginsel is belichaamd van de 3e sectie der bedoelde Commissie van advies.

Ware de Synode geroepen om, als gehoorzame dienares, den wil van Provinciale Kerkbesturen en Classicale Vergaderingen te volbrengen, 't kon haar moeite baren, in deze zaak tot een besluit te komen. Verklaarden zich toch verreweg de meeste leden der genoemde kerkbesturen *voor*, omstreeks de helft der classen adviseerden *tegen* de vaststelling van het reglement; ja, wanneer men de consideratiën, die hoofdelijk werden uitgebracht, telt, blijkt bij de classen de helft, die *tegen* adviseerde, nog de grootste. Doch de Synode is, als wetgeefster en bestuurderes, geroepen tot voorgaan, niet tot blindelings volgen. Met eigen oordeel moet zij onafhankelijk te rade gaan, na de stem der Kerk

te hebben gehoord. De gegeven adviezen heeft zij geenszins te *tellen*, maar te *wegen*. In dien geest heeft ook uwe Commissie gehandeld. En hare ernstige overwegingen hebben haar geleid tot een bijna eenparig advies. U dit advies, maar ook dat van het ééne lid, dat in gemoede meende, van de meerderheid uwer Commissie te moeten verschillen, mêe te deelen en u daarvan rekenschap te geven, daartoe gaan wij thans over.

Al dadelijk heeft het ons getroffen, dat het Reglement op de Kerspelvorming in de kerk zooveel gunstiger is ontvangen, dan ten vorigen jare dat tot regeling van de rechten en bevoegdheden der minderheden. De meerderheid der Provinciale Kerkbesturen en verreweg de groote meerderheid der classen adviseerde dáártegen. De oorzaak schijnt ons deze te zijn. Eensdeels, dat kerspelvorming de partijen voor de behartiging der geestelijke belangen zelfstandiger, meer van elkander onafhankelijk maakt. Doch vooral, dat de nood hooger gestegen, de drang der omstandigheden sterker geworden is. Dit gevoelde ook de Synodale Commissie, aan wie door uwe vergadering des vorigen jaars werd opgedragen, haar omtrent een in haar midden gedaan voorstel tot het ontwerpen van een reglement voor facultatieve kerspelvorming van advies te dienen. „Wij achten 't ongeraden, dat voorstel te behandelen in dit zittingjaar", had de Synode gezegd. Maar zie, de Dordtsche troebelen kwamen, 't verzet der geschorste ouderlingen tegen de door 't Kerkbestuur van Gelderland genomen eindbeslissing, toegejuicht door tal van kerkeraden, ja, goedgekeurd door hoogere besturen; een verzet, waarvan de Syn. Commissie oordeelde, dat het de kerk met geheele ontbinding dreigde. En die Commissie besloot in eene buitengewone vergadering, naar aanleiding dier zaak gehouden, de Synode tot eene buitengewone vergadering samen te roepen en haar uit te noodigen een door de Commissie ontworpen Reglement op de Kerspelvorming aanstonds ter hand te nemen. De „logica der feiten" had gesproken. 't Voorstel van Augustus 1879 kwam in behandeling *„nog in hetzelfde zittingjaar"*. Het Regl. der Syn. Commissie werd met groote meerderheid van stemmen voorloopig vastgesteld. De groote meerderheid van de leden der vergadering, ofschoon niet allen evenzeer met het beginsel van kerspelvorming ingenomen, oordeelden met de Synodale Commissie: „Zóóals het nu is, kan het niet blijven, er *moet* iets gedaan worden, en dat zoo spoedig

mogelijk, om tegemoet te komen aan de ernstige gewetensbezwaren, die de tegenwoordige toestand niet voor ééne richting, maar voor allen te zamen oplevert. Het stelsel van uitstellen, van het aan den tijd overlaten mag niet langer worden volgehouden, waar de verwarring met den dag toeneemt, en het gevaar van anarchie steeds grooter afmetingen verkrijgt." Uwe Commissie is geheel van hetzelfde gevoelen. Zij neemt daarbij met volle instemming ook deze woorden uit het rapport der Synodale Commissie over: „Dat in tal van gemeenten de toestand onhoudbaar is; dat de minderheden er volstrekt geen voldoening vinden voor hare godsdienstige behoeften en letterlijk doodgedrukt worden; dat velen reeds hier en daar, des wachtens moede, elders een uitweg zochten, en anderen gereed staan, dat voorbeeld te volgen, zoodra het blijken zal, dat ook nu zelfs van deze zijde niets gedaan zal worden om een beteren toestand in 't leven te roepen;" wij voegen er bij: de afscheiding door overgang tot andere kerkgenootschappen, die in vollen gang is, en het aantal dergenen, vooral ook onder de jongeren, die van de kerk en daardoor licht van den godsdienst in onzen toch reeds zoo materialistischen tijd worden vervreemd; dit alles, wat overbekend is en slechts behoeft te worden aangestipt, roept de Synode, om *iets te doen* tot voorziening in den dringenden *nood.*

Onder hen, die u als leden van kerkbesturen en class. vergaderingen of als bijzondere collegiën en personen hun advies hebben medegedeeld, zijn er niet weinigen die u raden, in dezen toestand der Kerk niet door wettelijke maatregelen in te grijpen, de genezing harer krankheid *„aan den tijd, aan God overtelaten"*. Bij dezen sluit zich in gemoede één lid uwer Commissie aan. Zijn advies heeft hij in ons midden schriftelijk medegedeeld. Het luidt als volgt:

„Een lid der minderheid verklaart zich ten sterkste tegen deze voorgestelde kerspelvorming, niet slechts omdat de meerderheid der leden van de Classicale Vergaderingen en inzonderheid de meeste afgevaardigden van bijna alle groote gemeenten er eenstemmig tegen geadviseerd hebben, maar bovenal, omdat zij, als organiseering van de desorganisatie, het beginsel der belijdende Kerk aantast; omdat zij eene gevaarlijke proefneming is; omdat zij, in plaats van de eenheid te bevorderen, de verdeeldheid en de verwarring vermeerdert, en tot eene gedwongene splitsing en ontbin-

ding van het Ned. Hervormd kerkgenootschap leidt. Wordt dit voorloopig aangenomen reglement vastgesteld en ingevoerd, dan voorziet hij verzet in de groote gemeenten, voornamelijk bij Kerkvoogdijen en Collegiën van beheer, en de verwikkelingen zullen dan eerst recht aanvangen, vermits men wel in aanmerking moet nemen, dat de strijd alsdan van het geduldig papier op het veelzijdig bewogen leven wordt overgebracht.

„Bescheiden, maar dringend verzoekt hij daarom zijne geachte medeleden, om, niet ingrijpende met het heelmes van eene kerkelijke wet in het ziekte-proces, dit ontworpen reglement in te trekken, en de genezing van het kritiek kranke lichaam der Kerk onzer Vaderen aan de almachtige zorg van den besten Medicijnmeester en aan de goddelijke leiding van Zijnen Geest over te geven.”

Naar 't oordeel van de overige leden uwer Commissie wordt in zulke adviezen (wij zeggen 't, behoudens alle waardeering der bedoeling van ons geacht medelid) de nood des tijds voorbijgezien. Indien het juist is, de Kerk bij een kranke te vergelijken, mag men haar niet *werkeloos* aan God overlaten. Men mag de hulp van den geneesheer niet versmaden, die, al vermag hij niets zonder den besten Medicijnmeester, de natuur kan te hulp komen, verergering der kwaal voorkomen, of althans 't lijden verzachten. Dit is de bedoeling van het Reglement op de Kerspelvorming. Wie het middel afkeurt, is verplicht zich ernstig aftevragen, of een *ander* en *beter* kan worden gevonden.

Dat de krankheid der Kerk een *nieuw tijdperk* is ingetreden, blijkt daaruit, dat, terwijl vroeger van de rechterzijde slechts adviezen tot verwerping van het voorgestelde en tot handhaving van den status quo werden gegeven, thans van *die* zijde ook middelen tot herstel worden aan de hand gedaan. Wij vonden deze in de consideratiën, van de classen Nijmegen, Dordrecht, Brielle en Middelburg tot u gekomen. Ook van de linkerzijde kwamen bijzondere voorstellen in uit de classen Brielle, Haarlem en Eindhoven. Wij deelen ze u mede in de volgende orde. Sommigen willen *iets geheel anders* dan kerspelvorming, anderen *iets meer*, weder anderen *hetzelfde, maar op andere wijs.*

„Er moet iets geschieden”, zegt de classis Middelburg, „en hoe zal dit kunnen?” Zij is van oordeel,

dat de Synode, tengevolge van haar oorsprong en de inrichting der kerk, deze hoogst gebrekkig vertegenwoordigt. Zij meent daarom met volle recht te mogen eischen, dat de Synode aan de kerk hare oorspronkelijke inrichting, voor zoover de rechten der gemeenten en der classen binnen haar ressort betreft, hergeve en de bijeenkomst der Nationale Synode voorbereide. Zulk eene Synode zal, volgens de bedoeling der voorstellers, dan de leer kunnen handhaven. „De Kerk" toch, „wettig vertegenwoordigd, heeft het regt, hare belijdenis uit te spreken; dat wil zeggen: aan Gods Woord te toetsen en gravamina, daartegen ingebragt, te onderzoeken."

Eenparig ontraden wij u, in dit voorstel te treden. Het komt ons voor, dat de bezwaren tegen de kerkinrichting van 1816, van die zijde ingebragt, grootendeels van kracht worden beroofd door de herziening van het Algemeen Reglement, die in 1852, en vooral door de invoering van het algemeen stemregt, die in 1867 heeft plaats gehad, en dat het oude, dat zijn tijd gehad heeft, zich niet laat herstellen. Maar dat vooral geen heil is te verwachten van eene Nationale Synode, als door voorstellers bedoeld, door welk denkbeeld dit voorstel zich aansluit aan het advies, door de 1e sectie der Commissie van Negen in 1873 gegeven. Zulk eene Synode zal de scheuring te voorschijn roepen, die men wenscht te voorkomen. Een andere *Bogerman* zal het „ite, ite, dimittimini" spreken, en wie zullen de gebannenen zijn?

Indien uwe vergadering meent, dezen weg niet te kunnen inslaan, adviseert de classis Middelburg haar toch, „de schijnbare eenheid der Kerk niet langer te handhaven, maar ridderlijk de *autonomie* aan de afzonderlijke gemeenten terug te geven, en hetzij eene provisie voor de minderheden buiten het kerkverband te maken, hetzij de regeling van deze aangelegenheid geheel vrij te laten."

In overeenstemming met de hoofdstrekking van dit voorstel vraagt de meerderheid in de classen Brielle en Haarlem gemeente-autonomie in al wat de geestelijke belangen betreft, met eene Synode, die alleen *administratieve* macht heeft.

Omtrent dit voorstel meenen wij te moeten opmerken, dat autonomie der gemeenten, zonder dat de rechten der minderheden binnen het kerkverband wettig verzekerd zijn,

die rechten blootstelt aan schromelijke verkorting. 't Bezwaar van den tegenwoordigen toestand wordt op die wijze uit de Kerk naar de gemeente verplaatst, waarin de heerschappij der meerderheid zich op ondragelijke wijs zal doen gevoelen. Dit middel juist zal erger blijken dan de kwaal, die men genezen wil. De onderdrukte minderheid toch zal weerloos zijn, daar haar de steun en bescherming van hooger bestuur ontbreekt.

Ook de *classis* Dordrecht wil de eenheid verbroken zien. Zij raadt dat de Synode hoe eer hoe beter middelen berame, dienstig om *„boedelscheiding"* in het leven te roepen. De meest heterogene bestanddeelen der Vergadering gaven aan dit voorstel hunne stem, opdat de grenzenlooze verwarring toch eenmaal een einde mocht nemen.

Hoewel uwe Commissie het karakteristiek acht, dat dit voorstel uit Dordrecht komt, meent zij u daaromtrent het volgende in overweging te moeten geven. Wie meent dat de Synode het daarheen kan leiden, dat in de Ned. Herv. Kerk, ten behoeve van hare leden boedelscheiding plaats hebbe, maakt zich eenvoudig eene illusie. Van boedelscheiding spreekt het Burgerlijk Wetboek met het oog op erfenissen. Erfgenamen hebben 't recht eene nalatenschap, die hun gezamenlijk toekomt, onderling te verdeelen. Elke *Vereeniging* (*sociëtas*) kan, met verdeeling van het gemeenschappelijk eigendom, uiteengaan. Maar de Ned. Herv. Kerk in haar geheel en iedere bijzondere gemeente is *zulk* eene Vereeniging niet. Zij is een *zedelijk lichaam* (*universitas*). De Kerk, de gemeente bestaat niet maar eenvoudig uit de som van hare tijdelijke leden. Ook waar die leden ontbreken, *„stat nomen universitatis."* Aan de goederen van het zedelijk lichaam wordt, wanneer 't geacht kan worden, niet meer te bestaan, door den Staat eene bestemming aangewezen, zoo na mogelijk overeenkomende met de oorspronkelijke bestemming. Uwe Commissie is op dezen grond eenparig van gevoelen, dat door U aan het verzoek der Classicale Vergadering van Dordrecht niet kan worden voldaan.

Van orthodoxe zijde kwam uit de *classis* Brielle eene consideratie in, waarmede 17 leden zich vereenigden. Zij adviseert tot „het ontwerpen van zoodanige bepalingen, waardoor het onvereenigbare kan uiteengaan en zich zelfstandig ontwikkelen, zoowel in gemeenten als classen en Synode, met opheffing der provinciale indeeling en provin-

ciale besturen, onder behoud alleen van eene gemengde financiëele commissie." Wegens het ingrijpende van dezen maatregel kan uwe Commissie u niet adviseeren daartoe, over te gaan.

Om dezelfde reden onraadt hare meerderheid u ook, te treden in het voorstel van de *classis* Eindhoven, dat, hoewel van het evengenoemde verschillend, in de bijzonderheden eene dergelijke strekking heeft.

Die vergadering, immers hare *meerderheid*, verzoekt U, de kerkelijke quaestie op te lossen door de geheele kerk in twee of meer afdeelingen te splitsen, die ieder hare eigen geestelijke belangen regelen, maar samen de gemeenschappelijke stoffelijke belangen door een hoogst college, waarin al de afdeelingen evenredig vertegenwoordigd zijn. Zij acht dit de éénig mogelijke wijze, om de belijdenisvraag en alle quaestiën, die daarmêe samenhangen, op billijke en bevredigende wijze op te lossen. Langs dezen weg wordt ook het gevaar voorkomen van overheersching der Kerk door ééne der bestaande partijen, Zij vraagt U, dat het geschiede in den geest van het voorstel gedaan, in Uwe buitengewone vergadering van April jl. (zie Synod: Hand. blz. 118, 119, 126—128."

Dit voorstel vond bij één lid uwer Commissie warme ondersteuning. Hij beval het in onze kleine vergadering aan, gedrongen door den vurigen wensch om den kerkelijken strijd, die zoo onberekenbare zedelijke schade veroorzaakt, tot een gewenscht einde te brengen. Hij lichtte het toe met de navolgende opmerkingen. „De Synode zou langs dien weg eenvoudig voortgaan op de lijn, waarop zij zich met het Reglement op de kerspelvorming heeft begeven. Die maatregel blijft nu eene halve. In de classicale vergaderingen en hoogere kerkbesturen, ook in de Synode, blijven de in de gemeenten gescheidene partijen bijeen, om met en voor elkander leerbepalingen vast te stellen, hooger onderwijs in te richten, aanneming en bevestiging van lidmaten en toelating tot de Evangeliebediening te regelen. Men *kan* dit niet doen, zonder dat de tijdelijke meerderheid der minderheid een juk oplegt, in strijd met den christelijken geest en vrije mannen onwaardig. 't Zal dus voor de Synode een *geven* en *nemen* moeten blijven. Een zuivere toestand zal niet geboren worden. En het einde zal zijn, dat de meerderheid in de Provinciale Kerkbesturen en in de Synode de minderheid uitdringt of

uitdrijft, en haar alzoo hare rechten ontneemt, zonder dat de minderheid zich op éénige menschelijke macht tot handhaving van haar recht kan beroepen." Het voorstel, dat met het voorafgaande onmiskenbare punten van overeenkomst heeft, onderscheidt zich daarvan echter hierdoor, dat het de onderscheiden partijen zelfstandig wil maken, door de kerkeraden zich te doen verklaren binnen een te bepalen tijd, nadat het Reglement op de kerspelvorming in werking is getreden. Tot *schibboleth* wil het maken het al of niet instemmen met het beginsel: *recht voor allen,* dat in art. 38 Godsdienstonderwijs is uitgedrukt. Bedoeld lid had zijn denkbeeld vorm gegeven in een conceptreglement op de splitsing der Kerk in afdeelingen, dat hij zijne medeleden der Commissie meêdeelde. Hij wilde het niet gesteld zien in *plaats van,* maar beschouwd hebben als *supplement op* het Reglement-kerspelvorming. Hij zag hierin eene oplossing waarbij geen rechten werden gekrenkt, een grooten maatregel waarbij allen werden gebaat, en meende ook bij mannen van de rechterzijde hiervoor steun te zullen vinden.

Een ander lid uwer Commissie verklaarde, dat hij, zoo hij eene keuze had te doen, het laatstgemelde voorstel boven het Reglement op de kerspelvorming zou verkiezen, en gaf te kennen, dat het naar zijne meening tot de bedoelde splitsing wellicht eenmaal nog zou moeten komen, doch dat hij voor 't oogenblik zich met dergelijke ingrijpende maatregelen niet vereenigen kon. Ook de overige leden uwer Commissie meenen U het aannemen van dit voorstel te moeten ontraden. Gezwegen van de moeilijkheid om de Kerk in afdeelingen te splitsen, daar er tallooze schakeeringen en nuances in de opvatting van het christendom zijn, zou volgens hen de strijd, die nu bestaat, slechts weer verplaatst worden in den boezem dier afdeelingen. Ook zou, naar hun gevoelen, een zóó ingrijpend voorstel, dat eene geheele reörganisatie der Kerk ten gevolge hebben zou, zeker op geen gunstig onthaal bij de Classicale Vergaderingen en de Prov. Kerkbesturen kunnen rekenen.

De minderheid eindelijk in de *Classicale Vergadering* van Nijmegen stelt U voor, het beginsel van kerspelvorming op eene *andere wijze* ten uitvoer te brengen: zóó namelijk, dat in de groote gemeenten overal *wijken* worden gevormd, en daarbij aan elke gemeente

't recht toegekend, om leden van andere gemeenten in haar midden op te nemen.

Als grond wordt aangevoerd, „dat de wijken sinds de Hervorming bestaan hebben; dat deze wijkvorming imperatief zou zijn, en alle minderheden, ook de kleinste, ten goede komen; dat zij ook op 't platteland reeds is voorbereid, door de verleende vrijheid om elders te laten doopen en belijdenis afleggen; dat op deze wijze, beter dan door kerspelvorming, een natuurlijke gang van zaken zou geboren worden, en aan het den modernen niet te ontzeggen historisch recht in de kerk voldaan."

Hoewel er in dit voorstel is wat uwe Commissie toelacht, als b. v. dat *wijk*vorming al de minderheden, ook de kleinste, ten goede zou komen, zoo kan zij zich toch geen denkbeeld maken van eene inrichting, waarbij 't verband tusschen woonplaats en gemeente *geheel* is *verbroken.*

Zij kan U daarom dit „*vluchtheuvel-*"stelsel, dat eigenaardig uit de classis komt, waartoe de nieuwe gemeente „*Vluchtheuvelkerk*" behoort, geenszins boven het Reglement op de kerspelvorming aanbevelen.

Na ernstige overweging van al de medegedeelde voorstellen, weet de meerderheid uwer Commissie U geen beteren raad te geven, dan: het voorloopig aangenomen reglement definitief vasttestellen. Zij vindt daartoe vrijmoedigheid, ook na de vele bezwaren, die er tegen werden ingebracht, te hebben gewikt en gewogen. Men noemt het „*kerkontbindend.*" Maar bestaat niet reeds in den tegenwoordigen toestand der Kerk het gevaar van ontbinding? Zal zij niet onvermijdelijk volgen, indien aan de bestaande bezwaren niet wordt tegemoet gekomen? Is het ooit mogelijk, door dwang de uitwendige eenheid te bewaren, waar de innerlijke eenheid ontbreekt? Heeft de Roomsche Kerk, door dit verkeerd beginsel te volgen, niet in den loop der eeuwen tal van hare vroomste en edelste zonen uitgestooten? En loopt de Hervormde, als zij 't zelfde beginsel huldigt, niet hetzelfde gevaar?

De kerspelvorming is zonder twijfel ***iets nieuws***, dat tot heden aan onze kerkelijke inrichting vreemd was. Maar schrijft het beginsel van het Protestantisme, evenals dat van Rome, een vasten onveranderlijken kerkvorm voor? Is volgens Protestantsche en Christelijke beginselen vorm en inrichting van het gemeenteleven niet geheel ondergeschikt te achten aan het godsdienstig en zedelijk element,

en niet *die* inrichting de beste, die dat element het meest kan bevorderen? Opent kerspelvorming niet den weg, om het godsdienstig en zedelijk leven aantekweeken in zulk een deel der gemeente, van welke denkwijze ook, dat bij de tegenwoordige inrichting geen voldoend voedsel voor dat leven vindt?

De bedenking, die uwe Commissie toeschijnt, bij oppervlakkige beschouwing 't meest gewicht te hebben, is deze: „de verwarring zal toenemen; onuitvoerbaar zal de maatregel blijken, daar hij op verzet afstuiten zal." Uwe Commissie vereenigt zich echter met het advies, uit de classe Zwolle tot U gekomen: „Wat in zijn doel zooveel toejuiching verdient, is ook waard, dat men over de bezwaren, aan de uitvoering verbonden, heenstappe." Ja, zij gaat verder. Zij acht de spreuk hier van toepassing: „De vrees is eene slechte raadgeefster." De bedoelde bezwaren vervallen overal, waar men het doeltreffende van den maatregel, die niet slechts ééne, maar alle richtingen ten goede komt, inziet. De Synode mag zich niet laten weêrhouden door vrees voor den reeds in de Kerk aanwezigen en werkzamen geest van *on*rechtmatig verzet.

*On*rechtmatig: op dit woord legt uwe Commissie vollen nadruk. Zij voelt zich sterk in hare aanbeveling van het reglement, omdat zij, immers hare meerderheid, (het lid, wiens afzonderlijke verklaring gij gehoord hebt, deelt natuurlijk niet in deze beschouwing) zich overtuigd houdt, dat de Synode, door het vast te stellen, in hare bescherming neemt *drie hooge en heilige dingen*, kostbare panden, welker bewaring en handhaving in den boezem onzer Kerk aan haar is toevertrouwd: het *recht*, het *geloof* en de *liefde*.

Het recht. De tegenstanders van de kerspelvorming drukken steeds op het recht der *gemeente*, maar verliezen dat der gemeente*leden* uit het oog. Zij zien naar ons oordeel voorbij, dat, naar Christelijke en Protestantsche beginselen, niet minder nadruk moet worden gelegd op het individu, dan op de gemeenschap. Het eerstgenoemde komt in hunne beschouwing, evenmin als bij Rome, tot zijn recht. Uit een gevoel van rechtvaardigheid heeft men voor 13 jaren 't algemeen stemrecht ingevoerd. Daarvan is evenwel, door miskenning der godsdienstige behoeften van andersdenkende leden der gemeente, een schromelijk misbruik gemaakt. De *helft plus één* regeert despotisch, waar het de vervulling

geldt van godsdienstige behoeften van gemeenteleden. Ondragelijk, onchristelijk is deze tyrannie. De Staat spiegelt zich zacht; hij put nog ter rechter tijd wijsheid uit de droevige ervaringen der Kerk. Maar terwijl een ter goeder trouw ingevoerd en op goede gronden rustend stelsel zulke bittere vruchten heeft gedragen: zou een maatregel niet hoogst rechtvaardig zijn, die eindelijk genomen wordt, om, zooveel mogelijk, die gevolgen te beperken en de bereiking van het bij de invoering beoogde doel te bevorderen. De tegenstanders van de kerspelvorming erkennen echter niet, dat „allen, die thans leden zijn der Kerk, recht hebben op het lidmaatschap." „Wordt dit recht niet erkend, dan," zeide in haar rapport de Synodale Commissie, „is iedere poging tot kerspelvorming geoordeeld." Velen beroepen zich op deze hare bewering, waarvan niemand het gegronde zal ontkennen. De Synode heeft echter in hare gewone vergadering van 1879 en hare buitengewone dezes jaars de juistheid van bovenbedoelde stelling erkend. Ook Uwe vergadering deed het feitelijk, toen zij door aanneming der motie-*Roodhuijzen* het beginsel uitsprak, dat *alle* leden der Kerk *evenzeer* gehandhaafd moeten worden in hunne rechten en in staat gesteld tot de vervulling hunner plichten. Voor U kan dus omtrent het al of niet rechtvaardige van het vaststellen van het Reglement op de kerspelvorming geen de minste twijfel bestaan. Inderdaad! Wie zijn het, die bij de tegenwoordige inrichting, onder de heerschappij van art. 23 Algemeen Reglement, niet voldoende gehandhaafd worden in hunne rechten en in staat gesteld tot de vervulling hunner plichten? Lidmaten, godsdienstonderwijzers, predikanten, wel en wettig als zoodanig toegelaten en door de Kerk zelve gevormd. Of hebben zij, die reeds voor dertig, veertig jaren hunne opleiding tot de Evangeliebediening ontvingen, die opleiding niet te danken aan de Kerk. Mag dan die Kerk toelaten, dat zij bemoeilijkt worden of zelfs van hun wel en wettig verkregen plaats gedrongen, omdat zij *tengevolge* van die opleiding afwijken van de leerstellige gevoelens der meerderheid? Waar is in den tegenwoordigen tijd, bij het zoo groot verschil van gevoelen ook in het kamp der rechtzinnigen, de grens te trekken van het recht op het lidmaatschap? Kan er gevaar voor de Kerk in zijn gelegen, zulke gemeenteleden zich te laten aaneensluiten, en zelfstandig in hunne christelijk-godsdienstige behoef-

ten te laten voorzien, die plechtig verklaren dat zij voor die behoeften bevrediging wenschen? De Kerk wettigt zoodoende slechts een toestand dien zijzelve, naar het woord van één der adressanten, door hare voortgaande ontwikkeling feitelijk heeft in 't leven geroepen. En die ontwikkeling, voegen wij er bij, is eene vrucht van haar verbond met de zich steeds ontwikkelende Wetenschap, waaraan 't Protestantisme ten deele zijn oorsprong en zijne kracht verschuldigd is.

Doch niet alleen het *recht*: een ander kostbaar pand wordt in den boezem onzer Kerk door den voorloopig aangenomen maatregel beschermd, namelijk het *geloof*. Wij bedoelen 't éénige, dat daaronder naar den geest van 't oorspronkelijk Christendom verstaan mag worden: het *geloof des harten*. *Dit* geloof, waarvan 't innigst wezen is: vasthouden aan den Oneindige en de oneindige dingen, kan zuiver zijn, ook waar de voorstellingen, die men zich omtrent het onzienlijke vormt, verschillen. Het is de gronddwaling van het Catholicisme, die, helaas! als een verderfelijke zuurdeesem heeft voortgewerkt in den boezem van het Protestantisme en daar krachtig voortwerkt tot op den huidigen dag, en de Kerk vaak tot een vloek heeft gemaakt in plaats van tot een zegen, dat deze waarheid werd voorbij gezien. *'t Geloof des harten* met uit den aard der zaak bij onderscheidene personen grootelijks verschillende begrippen des verstands vereenzelvigende, en op die dwaling tuchtoefening bouwende, heeft men in den loop der tijden al vrij wat kostbare tarwe tegelijk met schadelijk onkruid uitgeroeid. *Die gronddwaling* is de oorzaak ook van onze tegenwoordige ellende. Niet overbodig is 't, dat een edel vertegenwoordiger der rechtzinnige partij in onze Kerk zijne geestverwanten met al den ernst, die in hem is, wijst op het *ethisch* karakter van het Evangelie, op de vaak voorbijgeziene waarheid, dat, naar de Schrift, het overtreden van Gods heilige geboden in de eerste plaats in strijd is met de *gezonde leer*, en dat „de leer van Jezus en de apostelen belijden" is: een nieuw mensch in Christus te zijn. *'t Geloof des harten*, dat geheel persoonlijk is, en warm en innig zijn kan bij menschen van geheel verschillende denkwijs: dat wil het kerspelstelsel tot zijn recht doen komen, waar het in de gemeenschap, zooals die thans is ingericht, geen genoegzame erkenning, niet het vereischte voedsel ontvangt.

Maar in de *derde* en niet de geringste plaats: de vrijheid tot kerspelvorming te vergunnen, is een werk des *vredes* verrichten. Waar broeders, bij onderscheiden, ja tegenovergestelde opvatting des christendoms, moeten samenwerken om geestelijke belangen te behartigen, ja, om elkander kerkelijke rechten toe te kennen, daar moet onvermijdelijk botsing, en zal allicht verwijdering, verbittering ontstaan. Geef de gelegenheid aan de partijen, elk haars weegs te gaan, en de vrede zal bewaard blijven, de liefde niet verkoelen. De liefde, die, naar het, helaas! nog steeds maar al te weinig begrepen woord van Paulus, de *voornaamste* is. Uwe Commissie raadt U met volle vrijmoedigheid, een reglement, dat deze strekking heeft, vast te stellen, omdat zij in gemoede overtuigd is, dat uwe Vergadering daardoor handelen zal in den geest van den éénigen Meester, die zonder twijfel de maatstaf moet zijn van al wat in een christelijk genootschap wordt bepaald. Zij is daarbij gedachtig, niet slechts aan het woord van den Apostel: „Een iegelijk zij in zijn eigen gemoed ten volle verzekerd"; „een iegelijk zal voor zich-zelven Gode rekenschap geven", maar vooral aan 't woord van Jezus tot zijne discipelen: „*Hebt zout in U-zelven en houdt vrede onder elkander.*" *Zout in u-zelv'*: dat is het onschendbaar persoonlijk geloof des harten. *Vrede onder elkander:* dat is de ware band der gemeenschap, door de liefde gevlochten, die het éénig ware kenmerk van Gods kinderen is. O! mocht, ook door den te nemen maatregel, in en door onze Kerk meer-en-meer overvloedig de zegen worden genoten, dien de Heer dáár en dáár alleen gebiedt, waar *liefde* woont!

Aan het einde onzer beschouwingen gekomen, bieden wij u het concept aan, zooals het door ons, naar aanleiding van ingekomen voorstellen, is herzien en gewijzigd.

Wij willen u kortelijk rekenschap geven, waarom wij ons met sommige voorgestelde wijzigingen *niet*, met andere *wèl* hebben vereenigd. De voornaamste betreffen de beginselen, die de Syn. Commissie bij het ontwerpen van het reglement hebben geleid, en door u bij de voorloopige vaststelling werden overgenomen.

1°. *De belijdenisquaestie hier te laten rusten.*

Van meer dan ééne zijde geeft men in de consideratiën bevreemding te kennen, dat de Synode, een reglement op de kerspelvorming ontwerpende, deze quaestie, die de aanleiding tot het verlangen naar kerspelvorming is geweest,

onaangeroerd heeft gelaten. Velen verlangen, dat bij de definitieve vaststelling, het reglement toch in dien zin zal worden geämendeerd dat de kerspelen vrij zijn ten opzichte van al wat leer en belijdenis betreft, of althans ten opzichte der aanneming en bevestiging van lidmaten. Te dezer zake herinneren wij het volgende. De Synodale Commissie vatte de kerspelvorming op als „een tijdelijk uiteengaan van hen, die om verschil van richting moeilijk kunnen samenwerken, en elkander belemmeren; maar meende, dat, ook met behoud der bekende bepalingen, die de belijdenis betreffen, iedere richting zich op haar eigen terrein met genoegzame vrijheid zou kunnen bewegen, en wenschte het aan kalmer tijden over te laten, in dat opzicht de letter der wet met den feitelijken toestand meer in overeenstemming te brengen." De buitengewone vergadering der Synode keurde dit leidend beginsel goed en nam, blijkens de Memorie van toelichting, aan het reglement toegevoegd, dit beginsel aan: „De vraag naar meer of minder vrijheid ten opzichte der belijdenis moet geheel *afgescheiden* van de vraag naar kerspelvorming worden behandeld."

In uwe Commissie is dit punt, naar aanleiding der ingekomen consideratiën en voorstellen, met ernst overwogen. Enkelen leden uwer Commissie lachte het denkbeeld, in dit opzicht aan de kerspelen volledige vrijheid te geven, grootelijks toe. *Twee* overwegingen deden ons echter eenparig besluiten, u geen wijziging van het voorloopig aangenomen reglement in dien zin voor te stellen. *Vooreerst* rees in ons midden de vraag, of op eene wijziging van het reglement, een zoo *gewichtig*, *teeder* punt betreffende, niet weer het oordeel der Kerk zou moeten worden gevraagd, en ten *anderen* woog de opmerking, dat het beter was, de belijdenisvraag afzonderlijk te behandelen, omdat: alleen den kerspelen, te dezen aanzien vrijheid te geven, eene ongelijke rechtsbedeeling in het leven roepen zou. Werd de vraag in dien zin beslist, dat vrijheid aan allen werd verleend, dan zou die vrijheid ook aan de kerspelen ten goede komen, en 't voor ons liggend reglement in dien zin, voor zooveel noodig, zou kunnen worden gewijzigd. Wij besloten dus, U te adviseeren, het voorstel van ons geacht medelid *Bruinwold Riedel*, ook onder de consideratiën der classis Nijmegen voorkomende, dat door U uit art 11*f* van 't Reglement de woorden zouden worden weggenomen: „volgens 't Regl. op 't godsdienstonderwijs", niet aantenemen.

De aanneming van dit voorstel kwam ons daarenboven onvoldoende voor, om te verwezenlijken wat door den voorsteller blijkbaar wordt bedoeld.

Een ander advies geven wij U ten opzichte van het *tweede* leidende beginsel, door U, in overeenstemming met de Synodale Commissie, bij de voorloopige vaststelling van 't reglement gevolgd: „*De vergunning tot kerspelvorming te beperken tot gemeenten met twee of meer predikanten*".

Tegen dit beginsel zijn, zooals u is gebleken, een aantal classen en vele leden van Prov. Kerkbesturen opgekomen, ofschoon andere er zich vóór hebben verklaard. Men noemt, op grond daarvan, van meer dan ééne zijde, 't reglement *onvolledig* en *onrechtvaardig*. „'t Zal", merkt men op, „slechts aan een 100-tal, dus aan een zeer klein deel van de 1400 gemeenten onzer Kerk ten goede komen, terwijl in de gemeenten, waarop het niet van toepassing zijn zal, er nog de meeste behoefte aan bestaat." Men beroept zich zelfs op de artt. 12 en 62 van ons Algemeen Reglement, om te bewijzen, dat de Synode geen bepalingen mag maken, dan die verbindend zijn voor alle gemeenten. Ofschoon nu niet alle leden uwer Commissie zich even gereedelijk door het laatstgenoemde lieten overtuigen, meenden zij toch, uit een beginsel van consequentie en rechtvaardigheid zich vóór de toepassing op alle gemeenten te moeten verklaren. De meerderheid was echter van oordeel, dat aan kerspelen in gemeenten met ééne predikantsplaats niet dezelfde rechten kunnen worden toegekend, als aan kerspelen, die aanspraak hebben op een eigen predikant. Vandaar, dat aan zulke kerspelen slechts 't recht wordt toegekend op één ouderling en één diaken, onder de bepalingen, uitgedrukt in de artikelen 1 al. 4, 10 al. 2, 14 al. 2, 23 al 4 van het herzien Reglement.

Wat het *derde* beginsel betreft, waardoor de buitengewone vergadering der Synode zich in aansluiting aan het advies der Syn. Commissie heeft laten leiden: „*voor diaconale zaken de eenheid der gemeente te handhaven*", daarmeê heeft uwe Commissie zich kunnen vereenigen. Te bepalen, dat, waar kerspelen zijn, de inkomsten der diaconiegoederen pondspondsgewijs tusschen die kerspelen worden verdeeld, zooals 't advies der minderheid in de classis Haarlem wil, daartoe kunnen wij u niet raden. Wel kwam het denkbeeld der classis Eindhoven ons aannemelijk voor, dat de collegiën van diakenen vrij zouden zijn, behoudens goedkeuring van den Kerkeraad, zich voor

de armenzorg, maar ook alleen voor deze, te splitsen; eene afzonderlijke alinea daarvoor op te nemen, werd echter door de meerderheid uwer Commissie niet noodzakelijk geacht. De vraag eindelijk, of in het Reglement voorziening voor vacaturen zal worden gemaakt, laten wij aan uwe beslissing over.

Nog slechts eene enkele opmerking over de *amendementen*, die wij, in de hoop, dat het werkelijke verbeteringen mogen zijn, in het Reglement hebben opgenomen. De meeste, nl. art. 1 al. 1, 3, 4; art 2 lit. *a*; art. 4 al. 1, 2; art. 5 al. 1; art. 10 al. 1, 2; art. 14 al. 2; art. 19 al. 1; artt. 20 en 23 al. 2, 3, 4 hebben betrekking op de kerspelvorming in gemeenten met één predikant, of werden door de opname van dit *nieuw* beginsel noodzakelijk.

Art. 1 al. 1 onderging bovendien eene ampliatie, waarmee wij meenden iets in den geest van 't voorstel van ons medelid *Roodhuijzen* te doen, die in art. 5 de woorden wenschte opgenomen te zien: „met opgave van de godsdienstige richting, waartoe zij behooren." Bedoelde *verklaring* achtten wij, tot het weren van alle misbruik tengevolge van onedele bedoelingen, voldoende.

Art. 5 al. 2 moet in verband met het vorige worden beschouwd, en wordt daardoor verklaard.

Art. 5 al. 4 namen wij op, om bij eene aanvrage van stemgerechtigden den Kerkeraad tot spoed en diligentie te nopen.

Art. 6 al. 2 is slechts eene verbeterde redactie. Alleen is, wijl ons dit noodzakelijk bleek, een artikel meer, dan in het oorspronkelijk reglement, genoemd.

Art. 7 al. 1. Wie, zooals somtijds geschiedt, wegens *ontrouw in belijdenis* werd gecensureerd, moet naar ons oordeel de bevoegdheid hebben, tot een kerspel toetetreden.

Art. 13 al. 2 voorziet in een geval, waarin bij 't oorspronkelijk reglement niet wordt voorzien.

Art. 22 2e zinsnede. Predikanten moeten naar ons oordeel, evenzeer als gemeenteleden, vrijheid hebben, wanneer een kerspel gevormd wordt, zich *uit eigen beweging* aan te sluiten. Onhoudbaar wordt de toestand van een predikant, die door de leden van een kerspel niet zou worden uitgenoodigd. Buitendien zou voor het eerste kerspel eene groote onbillijkheid ontstaan, indien een zich vormend kerspel in eene gemeente, waar predikanten zijner denkwijs werkzaam, zijn, geen enkele dier predikanten uitnoodigde. Het eerste kerspel behield dan die predikanten, en 't tweede mocht bij de eerstvolgende vacature beroepen.

Art. 23 al. 2 en 3 bevat bepalingen, van-zelf voortvloeiende uit art. 11*k* van 't reglement, maar die toch behooren te worden uitgedrukt.

Nog slechts ééne opmerking heeft uwe Commissie te maken. Het voorstel van den heer *H. Ph. de Kanter* te Brielle, ook door U in hare handen gesteld, heeft zij overwogen met dit gevolg, dat zij U niet kan adviseeren, dienovereenkomstig te besluiten. Moge 't al op zichzelf wenschelijk worden geoordeeld, dat de stemming van stemgerechtigden in de onderscheidene gemeenten, overeenkomstig art. 6 van het Reglement op de benoeming van ouderlingen en diakenen en de beroeping van predikanten, ten jare 1881 te houden, niet plaats vond; de bepaling in een reglementsartikel te schorsen, daartoe is de Synode niet bevoegd, terwijl eene thans door U ontworpen reglementsverandering, daartoe strekkende, niet meer vóór dien tijd definitief zou kunnen worden vastgesteld.

En hiermede geven wij het door ons herzien Reglement op de kerspelvorming met onze overwegingen met vertrouwen in uwe handen over. Mogen uwe besluiten onder den goddelijken zegen der Kerk tot heil verstrekken!

G. J. van Lakerveld.
M. A. Gooszen.
G. Bruna.
A. H. van der Hoeve.
J. Westrik.

REGLEMENT OP DE KERSPELVORMING.

Artikel 1. In *alle* gemeenten bestaat voor stemgeregtigden van nader bij dit reglement te bepalen getalsterkte de gelegenheid een kerspel te vormen, indien zij *verklaren, dat zij* dit voor de bevrediging hunner Christelijk-godsdienstige behoeften noodig achten.

Zoodra in eene gemeente een of meer kerspelen tot stand gekomen zijn, wordt het overig gedeelte der stemgeregtigden geacht insgelijks een kerspel uit te maken, dat alsdan den naam van eerste kerspel draagt.

Elk kerspel *van gemeenten met meer dan ééne predikantsplaats* is bevoegd tot het benoemen van een predikant of predikanten, ouderlingen en diakenen door zijne stemgeregtigden of gemagtigden op de wijze, in het Reglement

op de benoeming van ouderlingen en diakenen en de beroeping van predikanten bepaald. De aldus] benoemde predikanten, ouderlingen en diakenen vormen te zamen den Kerkeraad van het kerspel, die naar art. 38 Alg. Regl. op de Classicale vergadering vertegenwoordigd wordt. *Een tweede kerspel in gemeenten met ééne predikantsplaats bestaat uit slechts één ouderling en één diaken en heeft geen regt op vertegenwoordiging ter classicale vergadering. Die ouderling kan even als de ouderlingen van het eerste kerspel door den Grooten Kerkeraad tot de genoemde vergadering worden afgevaardigd.*

De predikanten en ouderlingen, bij eenig kerspel in dienst, zijn evenzeer als de overige predikanten en ouderlingen verkiesbaar tot leden van hoogere besturen.

ART. 2. Het regt tot vorming van een kerspel kan worden uitgeoefend:

a. In gemeenten met *één of* twee predikanten door ten minste twee vijfde van de stemgeregtigden;

b. in gemeenten met meer dan twee predikanten, door ten minste een zooveelste deel der stemgeregtigden als het aantal predikantsplaatsen der gemeente bedraagt.

ART. 3. In gemeenten met twee predikanten is ieder kerspel geregtigd tot de beroeping van één predikant; in gemeenten met meer dan twee, tot de beroeping van een zooveelste deel van het aantal predikanten, als aan de betrekkelijke getalsterkte van zijne stemgeregtigden evenredig is.

ART. 4. Worden er in eene gemeente *met meer dan ééne predikantsplaats* kerspelen gevormd, dan is de Kerkeraad van ieder kerspel zamengesteld uit zijn predikant of predikanten en ten minste twee ouderlingen en twee diakenen voor iedere predikantsplaats, op wier vervulling het kerspel regt heeft.

Deze kerspelen hebben voor elke predikantsplaats een gelijk aantal ouderlingen en diakenen.

ART. 5. Binnen zes maanden na het in werking treden van dit Reglement, en voorts jaarlijks op tijd en wijze, door den Kerkeraad bij plaatselijk reglement te bepalen, wordt in *alle* gemeenten eene lijst van stemgeregtigden door den Kerkeraad opgemaakt, gedurende veertien dagen ter inzage gelegd en daarna vastgesteld.

Stemgeregtigden, die van de bevoegdheid tot vorming van een kerspel wenschen gebruik te maken, geven het

verlangen daartoe bij schriftelijke, door allen onderteekende verklaring *overeenkomstig* art. 1 aan den Kerkeraad te kennen, met aanwijzing van drie personen, die het voorloopig bestuur uitmaken.

Deze aanvraag wordt binnen vier weken door den Kerkeraad onderzocht.

Wordt het aantal dezer stemgeregtigden bevonden, overeenkomstig art. 2 lit. *a* en *b* regt te geven tot het vormen van een kerspel, dan geeft de Kerkeraad, onder overlegging van de noodige bewijsstukken, hiervan *binnen veertien dagen* kennis aan het Classicaal Bestuur, waaronder hij ressorteert. In het tegenovergestelde geval wordt van de afwijzing aan het voorloopig bestuur berigt gegeven.

Het Classicaal bestuur, na zich van het regt tot vorming van een kerspel verzekerd te hebben, geeft hiervan berigt aan den Kerkeraad en aan het voorloopig bestuur.

Daarna kunnen zij, die het verlangd hebben, zich onder de leiding van hun voorloopig bestuur tot een kerspel vereenigen, en overgaan tot de benoeming van het daaraan toekomende aantal ouderlingen en diakenen.

Overigens blijven voor ieder kerspel artt. 2 en 6 van het Reglement op de benoeming van ouderlingen en diakenen enz. van kracht.

ART. 6. Telken jare na de vaststelling der lijst van stemgeregtigden bestaat er gedurende veertien dagen gelegenheid tot het indienen der in art. 5 al. 2 bedoelde verklaring.

De in art. 5 *al.* 1—5 *bedoelde Kerkeraad is in gemeenten, waar kerspelen zijn, de Groote Kerkeraad.*

ART. 7. Alle niet *wegens onchristelijken wandel* onder censuur staande lidmaten, zoo mannen als vrouwen, die zich bij een kerspel wenschen aan te sluiten, geven daarvan schriftelijk kennis aan den Kerkeraad der gemeente of van het kerspel, waarbij zij zich wenschen te voegen, ter inschrijving in het lidmatenboek. Stemgeregtigden kunnen echter in dat geval gedurende een jaar na de inschrijving geen stemregt uitoefenen.

Van elders inkomenden, die hunne attestatiën indienen zonder daarbij te verklaren tot welk kerspel zij wenschen te behooren, worden gerekend zich bij het eerste kerspel aan te sluiten.

ART. 8. Zoolang een kerspel van zijne bevoegdheid

tot beroeping van een predikant geen gebruik heeft kunnen maken, dewijl er geen vacature bestond, is zijn Kerkeraad gehouden, jaarlijks door overlegging van de lijst zijner stemgeregtigden aan den Grooten Kerkeraad (art. 12) te bewijzen, dat het voortdurend de voor zijn bestaan vereischte getalsterkte bezit. Blijkt het vereischte getal niet meer aanwezig, dan geeft de Groote Kerkeraad, onder overlegging van genoemde lijst, hiervan kennis aan het Classicaal Bestuur, en wordt het betrokken kerspel door dat Bestuur ontbonden verklaard.

Heeft een kerspel een eigen predikant of predikanten verkregen, dan heeft hetzelfde plaats bij het ontstaan eener vacature, om zich te vergewissen of het regt heeft op de vervulling der opengevallen predikantsplaats. Blijkt het vereischte getal niet meer aanwezig, dan wordt, waar het kerspel regt had op één predikant, dat kerspel ontbonden verklaard, en de opengevallen predikantsplaats in gemeenten met twee predikanten vervuld door en ten behoeve der gemeente in haar geheel, in gemeenten met drie of meer kerspelen door en ten behoeve van het kerspel, dat daarop naar den regel van art. 3 zal blijken aanspraak te hebben. Waar het kerspel regt had op meer dan één predikant, wordt ten opzigte der opengevallen predikantsplaats dezelfde regel gevolgd.

Art. 9. De kerspelen zijn met hunne stemgeregtigden, gemagtigden en kerkeraad, behoudens de bepalingen van dit en de overige reglementen, in de uitoefening hunner werkzaamheden onafhankelijk van elkander.

Art. 10. De werkzaamheden, bij art. 14 en 16 van het Reglement voor de Kerkeraden aan deze opgedragen, worden *in gemeenten met meer dan ééne predikantsplaats*, met inachtneming van het daarin bepaalde, op de wijze in de beide volgende artikelen omschreven, tusschen den Kerkeraad van ieder kerspel en den Grooten Kerkeraad verdeeld.

In gemeenten met ééne predikantsplaats behoort al het in die artikelen bepaalde tot de werkzaamheid van den Grooten Kerkeraad.

Art. 11. Aan den Kerkeraad van ieder kerspel behoort:

a. de zorg voor de betamelijke viering der openbare godsdienstoefeningen in het algemeen en voor de bediening van Doop en Avondmaal in het bijzonder;

b. het inwinnen en afgeven van schriftelijk berigt om-

trent het zedelijk gedrag der ouders, die hunne kinderen in eene andere gemeente willen doen doopen, alsmede het kennisgeven van de volbragte handeling binnen acht dagen aan den Kerkeraad der gemeente waarin de ouders wonen of van het kerspel waartoe zij behooren;

c. de zorg voor het godsdienstonderwijs, naar de voorschriften van het Reglement op dat onderwerp;

d. het toezigt op de belijdenis en den wandel der leden van het kerspel en de handhaving der orde, volgens het Reglement voor kerkelijk opzigt en tucht;

e. de bevordering van alles, wat het godsdienstig leven kan verhoogen, met name ook van de kerkelijke inzegening des huwelijks;

f. de afneming van de belijdenis des geloofs en de bevestiging van de nieuwe lidmaten volgens het reglement op het godsdienstonderwijs, en, zooveel dezulken betreft, die eene kerkelijke bediening bij een ander kerkgenootschap bekleed hebben, naar de Synodale verordening van 21 Julij 1830;

g. het waken voor het geregeld indienen van de attestatiën der lidmaten, die van elders zijn ingekomen, door hen vóór elke avondmaalsbediening hiertoe openlijk uit te noodigen, alsmede de toekenning van het lidmaatschap in het kerspel aan allen, die eene behoorlijke attestatie overleggen.

h. het uitreiken van attestatiën op aanvraag van naar elders vertrekkende lidmaten, met inachtneming der Synodale verordeningen van den 10 Julij 1829 en den 12 Julij 1841;

i het houden van dubbele, aan verschillende plaatsen bewaarde doop-, lidmaten- en trouwboeken;

j. de aanstelling met instructie, de schorsing en het ontslag van godsdienstonderwijzers;

k. de jaarlijksche afvaardiging tot de Classicale vergadering en het ontvangen van het verslag van hetgeen aldaar belangrijks is geschied;

l. de zorg voor hetgeen betrekking heeft op de beroeping en het ontslag van predikanten, alsmede voor de verkiezing van ouderlingen en diakenen.

m. de behartiging van de geestelijke belangen der armen;

n. het ontvangen der persoonlijke en de beantwoording van de vragen der schriftelijke kerkvisitatie;

Het onder *a* tot *k* vermelde blijft ook in kerspelen met drie of meer predikantsplaatsen (art. 14 Regl. Kerker.) opgedragen aan predikanten en ouderlingen.

ART. 12. De gemeente in haar geheel wordt vertegenwoordigd door den Grooten Kerkeraad, bestaande uit de Kerkeraden der gezamenlijke kerspelen, die minstens eenmaal 's jaars op een bij huishoudelijk reglement te bepalen tijd bijeenkomt.

Aan hem is opgedragen:

a. de bepaling van getal, tijd en plaats der openbare godsdienstoefeningen;

b. de regeling der predikbeurten, onder de kerspelen naar evenredigheid te verdeelen en op vastgestelde tijden te vervullen in alle in gebruik zijnde kerkgebouwen der gemeente, tenzij bij minnelijke schikking de onderscheidene kerkgebouwen aan de verschillende kerspelen ten gebruike worden toegewezen;

c. de regeling van het gebruik der consistorie- en catechisatiekamers voor kerkeraadsvergaderingen en godsdienstonderwijs;

d. de aanstelling met instructie, de schorsing en het ontslag van voorlezers en voorzangers;

e. de bepaling van het aantal godsdienstonderwijzers en godsdienstonderwijzeressen, die zooveel mogelijk aan de verschillende kerspelen naar de bestaande behoefte worden toegewezen;

f. het toezigt op het diaconiebeheer, volgens het Synodaal reglement op de diaconiën;

g. het bepalen van collecten voor de armen;

h. de zorg voor de diaconiegoederen;

i. het jaarlijks opnemen der diaconie-rekening en het geven van de vereischte inlichtingen betreffende het diaconiebeheer;

j. het kennisgeven aan het Classicaal Bestuur van ontdekte verkeerdheden in de administratie der kerkelijke goederen;

k. het houden van eene volledige beschrijving of ligger van al de fondsen en eigendommen, die aan de gemeente behooren, voor zooverre die onder het beheer of toezigt van „den kerkeraad" zijn;

l. het houden van eene dergelijke beschrijving of ligger van het tractement der predikanten, met de gewone emolumenten; het zenden van een afschrift daarvan aan het

Classicaal Bestuur, en het onverwijld kennisgeven aan genoemd bestuur van elke verandering, die in dezen ligger gemaakt wordt, ter goedkeuring daarvan door het Provinciaal Kerkbestuur.

Het onder *a* tot *f* vermelde wordt in gemeenten met drie en meer predikantsplaatsen opgedragen aan predikanten en ouderlingen.

Art. 13. De in artt. 11 en 12 genoemde Kerkeraden houden aanteekening van de handelingen des Kerkeraads en van de belangrijke door hem uitgevaardigde brieven, in behoorlijk daartoe aangelegde boeken, en bewaren de archieven en al de ingekomen stukken waarvan getrouw register wordt gehouden.

Ingeval van ontbinding van een kerspel worden deze boeken en bescheiden aan den kerkeraad der gemeente overgedragen en door dezen bewaard.

Art. 14. Ieder niet onder censuur staand manslidmaat is bevoegd bij den Kerkeraad van zijn kerspel, bij onderteekend geschrift, bezwaren in te brengen tegen den handel en wandel van een lidmaat (ook van een der personen, genoemd in art. 39 Regl. Opzigt en Tucht), doch alleen wanneer zoodanig lidmaat tot hetzelfde kerspel behoort als de klager.

In gemeenten met eene predikantsplaats, waar kerspelen zijn, kunnen die bezwaren alleen bij den Grooten Kerkeraad worden ingebragt.

Art. 15. De bestaande diaconale fondsen, alsmede de schenkingen, erflatingen en legaten, aan de diaconie eener gemeente gedaan of vermaakt, zijn of worden het eigendom der gemeente in haar geheel.

De liefdegaven, onder de godsdienstoefeningen en aan de huizen ingezameld of op welke andere wijze ook verkregen, worden door de kerspelen gestort in de diaconale kas.

Art. 16. De administratie van de diaconiegoederen en diaconiefondsen der gemeente, mitsgaders de zorg voor de bedeeling der armen, onverschillig tot welk kerspel zij behooren, wordt opgedragen aan de gezamenlijke diakenen der kerspelen, waaruit de gemeente bestaat, die tot dat einde een gecombineerd collegie uitmaken, met inachtneming der voorschriften en bepalingen, te dezer zake dienende.

Art. 17. Het gebruik van en beheer over de fondsen

tot eenig bijzonder doel, aan „den Kerkeraad" toebehoorende, wordt door den Grooten Kerkeraad geregeld in het belang der kerspelen, onder goedkeuring van het Classicaal Bestuur.

Art. 18. Van den ligger van het tractement der predikanten met de gewone emolumenten (zie art. 12 litt. *l*) berust in het kerkeraadsarchief van ieder kerspel een door den Grooten Kerkeraad gewaarmerkt afschrift.

Art. 19. *In gemeenten met meer dan ééne predikantsplaats wordt ter voldoening* aan art. 19 van het Reglement voor de Kerkeraden van alle officiële stukken aan den Kerkeraad van ieder kerspel een exemplaar ter kennisneming en bewaring in zijn archief toegezonden.

Art. 20. *In de gemeenten, art.* 19 *bedoeld, regelen de* gezamenlijke predikanten de waarneming der functiën van praeses en scriba bij den Grooten Kerkeraad.

Art. 21. De bepalingen aangaande het regt van een kerspel tot het beroepen van één of meer predikanten, in art. 3 gemaakt, treden eerst dan in werking, wanneer bij het ontstaan eener vacature blijkt, dat het betrokken kerspel daarop aanspraak heeft.

De kerspelen, die nog geene of geen voldoend aantal predikanten hebben, kunnen bij het vervullen eener vacature hun regt van beroeping uitoefenen met dien verstande, dat het eerst in aanmerking komen die welke geen predikant hebben, te beginnen met de meest talrijke, en daarna die, aan welke het grootste getal predikanten ontbreekt. In geval van verschil beslist het Classicaal Bestuur.

Art. 22. Bij het vormen van één of meer kerspelen in eene gemeente blijven de alsdan dienstdoende predikanten de hun wettig opgedragen werkzaamheden voortzetten, *terwijl hun de gelegenheid wordt geschonken om te verklaren, bij welk kerspel zij bij voorkeur hun dienstwerk wenschen te verrigten.*

Art. 23. Aan een kerspel, dat geen eigen predikant heeft, wordt op zijne aanvraag door den Grooten Kerkeraad minstens eenmaal 's maands eene predikbeurt in het kerkgebouw of een der kerkgebouwen afgestaan, waarin het op zijne kosten een predikant naar zijne keuze kan laten optreden.

In zulke kerspelen *in gemeenten met meer dan ééne predikantsplaats* worden de kerkeraadsvergaderingen geleid *en de aanneming en bevestiging van lidmaten volbragt* door

een predikant naar hunne keuze voor hunne eigene rekening.

De afvaardiging tot de classicale vergadering geschiedt er overeenkomstig art. 38 *al.* 2 *van het Algemeen Reglement.*

In gemeenten met ééne predikantsplaats treedt de Kerkeraad van het tweede kerspel als zoodanig niet handelend op dan bij de godsdienstoefeningen, al. 1 *van dit artikel vermeld.*

Art. 24. Ouderlingen en diakenen, die bij het ontstaan van een kerspel in dienst zijn, blijven bij het kerspel hunner keuze hunnen tijd uitdienen, al mogt hun aantal het cijfer te boven gaan, waarop het volgens dit Reglement regt heeft.

Art. 25. Alle Synodale reglementen blijven ook voor de kerspelen van kracht, voor zooverre in dit Reglement niet anders bepaald is.

Het rapport wordt voorshands ter tafel gelegd.

Sluiting der zeventiende zitting.

De Vergadering wordt hierna tot morgen verdaagd, waarmede de tegenwoordige zitting wordt gesloten.

J. J. L. Luti, *President.*

ACHTTIENDE ZITTING.

Woensdag den 11den Augustus 1880.

Na opening der zitting worden de notulen der zitting van gisteren gelezen en goedgekeurd.

Opening der achtiende zitting.

Met belangstelling wordt kennis genomen van een berigt van den heer *Bergsma* van 9 Augustus, gereg. onder n°. 20, houdende dat hij de benoeming tot lid der Synodale Commissie aanneemt en van eenen brief van den heer *Mom* van gisteren, gereg. onder n°. 21, behelzende mededeeling dat hij zich bereid verklaart, de betrekking van secundus van den Quaestor-generaal op nieuw op zich te nemen.

Aanneming door den heer *Bergsma* van de benoeming tot lid der Synodale Commissie.

Nog wordt gelezen een ingekomen adres van 1125 gemeenteleden te Dordrecht van 10 Augustus, gereg. onder n°. 22, houdende protest tegen de voorloopige schorsing door het Provinciaal Kerkbestuur van Zuidholland van den predikant *Jak. Eigeman* te Dordrecht, en 2 tegelijk ontvangen brieven van vrouwen, waarvan de een zonder naamteekening, van een zich noemend lid der Bijbeloefening, waarin om de herstelling van den heer *Eigeman* in zijn dienstwerk verzocht wordt. Daar een der leden meent dat de Synode deze stukken slechts voor kennisgeving behoort aan te nemen, stelt de President voor, ze in handen te geven van de Synodus Contracta, bij wie de zaak van den predikant aanhangig is, en wordt daarin door onderscheiden leden ondersteund, op grond dat de Synodus Contracta, om der onpartijdigheid wil wel kennis mag nemen van hetgeen in die stukken door geestverwanten ten gunste van den bezwaarde voorkomt. Bij stemming wordt het voorstel van den President met algemeene stemmen op een na aangenomen.

Protest van gemeenteleden te Dordrecht tegen de voorloopige schorsing van den predikant *Jak. Eigeman.*

Thans wordt het rapport aan de orde gesteld, dat in

Algemeene beschou-

wingen over de voorstellen der Commissie voor de belijdenis-kwestie.

de zitting van 4 Augustus door de Commissie ter zake der belijdenis-kwestie bij monde van den hoogleeraar *Lasonder* werd uitgebragt. Geheel de overige tijd der zitting wordt aan algemeene beschouwingen over de voorstellen der Commissie gewijd. Deze beschouwingen betreffen hoofdzakelijk de door de buitengewone vergadering voorloopig aangenomen verandering van art. 38 van het Reglement op het Godsdienstonderwijs, en de redactie daarvoor door de meerderheid der Commissie aanbevolen. Verschillende bedenkingen worden tegen de eene redactie zoowel als tegen de andere ingebragt, inzonderheid van alinea 5. Wel wordt geenszins het verzoenend karakter van beide miskend, maar men meent dat daarvan weinig heil voor den vrede der Kerk te verwachten is, waar men zich geplaatst ziet, als te Dordrecht, tegenover eene partij, die zich steeds beroept op Gods Woord en de belijdenisschriften, in den waan dat zij daarvan de onfeilbare uitlegging bezit, en daarom tegen andersdenkenden geene verdraagzaamheid weet te oefenen. Men meent ook dat geschiedenis en ervaring voldoende geleerd hebben, dat bezwaarlijk formules zullen te vinden zijn, die de verschillende godsdienstige rigtingen bevredigen of niet op nieuw tegenkanting zullen ontmoeten. Daar het bij de aannemingskwestie vooral een strijd van beginselen geldt, meent daarom ook een lid, dat bij den ontstanen strijd geene andere goede uitkomst te verwachten is dan dat men, in overeenstemming met het voorstel van de Classicale Vergadering van Eindhoven, de Kerk in twee of meer afdeelingen splitse, een ander weder dat men bij de aanneming slechts naar de gezindheid des harten vrage, aangezien toch het ware lidmaatschap der Kerk niet in het aankleven van bijzondere leerbegrippen, maar in de bereidheid om Jezus te volgen en naar de voorschriften des Evangelies te leven gelegen kan zijn. Het voorname bezwaar, dat vele leden, waaronder ook de minderheid in de Commissie, volgens hunne verklaring van de ondersteuning van het voorstel der meerderheid terughoudt en vooral door den President tegen het einde der beraadslagingen met warmte wordt voorgedragen is hierin gelegen, dat het bedektelijk, ofschoon niet bedoeld, aan de ouderlingen de bevoegdheid toekent om over de geloofsovertuiging der aannemelingen te oordeelen, en derhalve op nieuw een toestand zou scheppen,

waaraan de nu bestaande redactie van art. 38 een einde heeft willen maken, dat de ouderlingen namelijk zich die bevoegdheid aanmatigen. Naar hunne beschouwing gaat de bevoegdheid van ouderlingen niet verder dan over de verkregen kennis te oordeelen, en zou het in volslagen strijd zijn met het Protestantsch beginsel van gewetensvrijheid en eene stellige verkorting van het regt der aannemelingen, indien toegestaan werd, dat iemand wegens verschil van geloofsovertuiging kon worden afgewezen. Hoe ook tot herstel van den vrede gezind, het beginsel van gewetensvrijheid meenen zij tot geenen prijs te mogen loslaten.

De beschouwingen van de overige leden rigten zich meer naar den tegenwoordigen toestand der kerk. Nu het vaststaat, dat de tegenwoordige redactie van artikel 38 aanleiding heeft gegeven tot openbaar verzet, dat de schromelijkste verwarring heeft doen ontstaan en de Kerk met scheuring en uiteenspatting dreigt, zijn zij van oordeel dat de Synode verpligt is, aan de bezwaren, indien ook al aan misvatting van bedoelde redactie te wijten, zooveel mogelijk en bestaanbaar is, tegemoet te komen. Willen sommigen daartoe de vroegere redactie van art. 38 zoo als reeds door hen voorgesteld werd hersteld hebben, deze erkennen zelven niet te kunnen verwachten, dat zoodanig voorstel bij de vergadering ingang zal kunnen vinden, en verklaren daarom bij verwerping van dat voorstel bereid te zijn in het voorstel te treden van de meerderheid der Commissie, als eene tegemoetkoming aan veler bezwaren, dat tot bevrediging dienen kan. Uit zulk een oogpunt wil bedoelde meerderheid dan ook haar voorstel alleen beschouwd hebben, zonder in de daartegen ingebragte bedenkingen te deelen, hechtende inzonderheid aan het godsdienstig karakter der kennis, naar welke bij de aanneming onderzoek moet gedaan worden.

Tegen de bepaling omtrent het uitnoodigen van oud-ouderlingen hebben ook sommige leden het zelfde kerkregtelijk bezwaar, als waarvan reeds in het verslag van de consideratiën voorkomt, terwijl de poging der Commissie om dat bezwaar weg te nemen wel gewaardeerd, maar niet doelmatig geacht wordt, daar op de toestemming der kerkeraden in de gegeven gevallen bezwaarlijk zou kunnen gerekend worden.

Na sluiting der algemeene beraadslagingen, die hier slechts in enkele hoofdtrekken vermeld zijn, wordt de afzonderlijke behandeling van de voorstellen der Commissie tegen morgen aan de orde gesteld.

Sluiting der achttiende zitting.

Hiermede wordt de tegenwoordige zitting gesloten.

J. J. L. Luti, *President.*

NEGENTIENDE ZITTING.

Donderdag den 12 Augustus 1880.

Na opening der zitting worden de notulen der zitting van gisteren gelezen en goedgekeurd.

Opening der negentiende zitting.

De Secretaris deelt een brief mede van den adjudant des Konings, Baron *Taets van Amerongen van Woudenberg*, van gisteren, gereg. onder n°. 24, op last van Z. M. ter kennis van de heeren Leden der Synode brengende, dat Z. M. tot Hoogstdeszelfs leedwezen op het oogenblik niet in de gelegenheid is de Commissie te ontvangen, doch, gevoelig voor de goede bedoelingen der Synode, hoopt, dat zich later eene betere gelegenheid ter ontvangst zal voordoen. De mededeeling wordt voor kennisgeving aangenomen.

Berigt van den adjudant des Konings omtrent de aangevraagde audientie.

Voor kennisgeving worden nog aangenomen een brief van den heer *E. F. H. Wolf*, quaestor der classis van Utrecht, van 11 Aug., gereg. onder n°. 27, behelzende dankbetuiging voor de gunstige beschikking omtrent het honorarium voor het ontvangen en overmaken van de bijdragen der studenten voor het bijwonen van de lessen der kerkelijke hoogleeraren; een door den Scriba van het Classicaal Bestuur van Sneek bij schrijven van eergisteren overgebragte dankbetuiging van kerkvoogden te Gaastmeer, voor de ontvangen subsidie voor den bouw der nieuwe pastorij, gereg. onder n°. 28, en eene dankbetuiging van het Classicaal Bestuur van Nijmegen, te Millingen doende wat des Kerkeraads is, vervat in een schrijven van 10 Augustus, gereg. onder n°. 28, voor de aan de gemeente te Millingen toegekende subsidie voor het te bouwen kerkje.

Verschillende brieven van dankbetuiging.

Naar aanleiding van eene motie van den heer *Roodhuijzen*, om thans te beslissen over de voorloopig aangenomen veranderingen van art. 38 van het Reglement op het Godsdienstonderwijs en de daarin door de Commissie voor-

Motie van den heer *Roodhuijzen* ter zake der voorstellen rakende art. 38 Regl. Godsdienstonderwijs.

gedragen wijzigingen en nog over andere voorstellen ter zake van genoemd artikel nader rapport te doen uitbrengen, besluit de vergadering na gehouden beraadslaging om, alvorens tot de afzonderlijke behandeling van de voorstellen der Commissie wordt overgegaan, aan de leden der vergadering, die nog voorstellen mogten wenschen in te dienen, gelegenheid te geven, deze na de pauze ter tafel te brengen.

Besluit tot afwijzing van het bezwaarschrift van den Kerkeraad te Arnhem tegen de goedkeuring der grensverandering van die gemeente en de gemeente te Schaarsbergen.

Intusschen wordt de zaak der grensverandering van de gemeenten te Arnhem en Schaarsbergen ter hand genomen, daar de opgevraagde stukken zijn ingekomen. Na kennisneming dezer stukken wordt op nieuw de vraag overwogen, of er voor deze grensverandering noodzakelijkheid bestaat, en thans met meerderheid van vijftien tegen twee stemmen beslist, dat voldoende blijkt dat het belang van de gemeente te Schaarsbergen bij deze grensverandering zoo zeer betrokken is, dat haar voortdurend bestaan en haar bloei er van afhankelijk zijn en er hierom wèl noodzakelijkheid tot de grensverandering mag worden aangenomen, weshalve de bezwaren, als overigens weinig afdoende geacht, door den Kerkeraad te Arnhem tegen hare goedkeuring ingebragt moeten worden afgewezen.

De heeren *Roodhuijzen* en *van der Hoeve* hebben zich, als leden van het Provinciaal Kerkbestuur van Gelderland van medewerking tot deze beslissing onthouden.

Goedkeuring van een voorstel van het Classicaal Bestuur van Onderdendam rakende de aanzuivering van de achterstallige quota van de gemeente te Wehe.

Op een ingekomen schrijven van het Classicaal Bestuur van Onderdendam van 10 Aug. gereg. onder nº. 26, ter zake der achterstallige quota van de gemeente te Wehe, wordt zonder hoofdelijke stemming besloten, goed te keuren, dat aan de kerkelijke administratie dier gemeente wordt toegestaan, te beginnen met dit jaar jaarlijks f 10 af te betalen tot dat geheel het bedrag van het achterstallige zal zijn aangezuiverd.

Vervulling der openvallende betrekkingen van secundi bij de Synodale Commissie.

Aan de orde wordt nu gesteld de vervulling der openvallende betrekkingen van secundi bij de Synodale Commissie. Daarvoor wordt nog gelegenheid gegeven tot aanvulling van het gros van predikanten en ouderlingen.

Bij achtereenvolgende stemmingen worden daarna op het drietal voor de betrekking van secundus van den

heer *Steenberg* gebragt de heeren *Bruinwold Riedel, Alingh Prins* en *G. J. van Lakerveld*, leden der vergadering, en hieruit met het lot tegen den heer *Alingh Prins* tot secundus benoemd de heer *Bruinwold Riedel*, die de benoeming aanneemt.

Tot vervulling der betrekking van secundus van den heer *Janssen* voor den tijd van een jaar, in plaats van den heer *Luti* in dat jaar als President der Commissie fungerende, wordt het vermelde drietal aangevuld met den heer dr. *A. Drost* met het lot tegen den heer *Roodhuyzen*, en nu uit het drietal bij eene derde stemming tusschen den heer *Alingh Prins* en den heer *Drost* eerstgenoemde gekozen, die insgelijks zich de benoeming laat welgevallen.

Tot vervulling der betrekking van secundus van den heer *Bergsma*, wordt een drietal van ouderlingen geformeerd, bestaande uit de heeren Mr. *H. Frima*, oud-ouderling te Leens, *Kronenberg* lid der Vergadering, met het lot tegen den heer Mr. *W. O. Servatius* te Dwingelo, als de tweede van het drietal benoemd, en laatstgenoemde vervolgens als de derde van het drietal aangewezen. Uit het drietal wordt daarna terstond de heer *Frima* gekozen.

Nieuwe voorstellen betreffende de belijdeniskwestie met de in het rapport reeds vermelde in handen der betrokken Commissie gesteld, ten fine van advies.

Hierna worden twee voorstellen ter tafel gebragt. Het eerste door de heeren *Roodhuyzen*, *van Duyl* en *van Lakerveld*, rakende art. 38 en 39 van het Reglement op het Godsdienstonderwijs, luidende als volgt:

„De ondergeteekenden hebben de eer U voor te stellen:

„1°. Art. 38 van het Reglement op het Godsdienstonderwijs aldus te wijzigen, dat in de 5de alinea aan het slot gelezen worde, in plaats van: wanneer zij zich bereid verklaren enz., slechts te lezen: wanneer zij verklaren als leden van de Ned. Hervormde Kerk te willen medewerken tot haren bloei met opvolging van hare verordeningen.

„2°. In art. 39 alleen te behouden de woorden: de bevestiging van lidmaten heeft plaats in eene daarvoor bepaalde godsdienstoefening en al het volgende te schrappen.

„3°. Art. 22 Regl. voor de kerkeraden al. 2 achter het woord „Avondmaal" in te voegen de woorden: de bevestiging van lidmaten.

„Ondergeteekenden zijn overtuigd, dat de logica der

feiten genoegzaam heeft aangetoond, hoe wenschelijk het ware geweest, gehoor te geven aan hetgeen door verschillende leden Uwer Vergadering in vroegere en lateren tijd is voorgesteld. Zij meenen, dat ook nu nog, voor de toekomst door deze regeling aan alle moeilijkheden bij de aanneming tot lidmaat een einde wordt gemaakt voor allen, die, tot welke godsdienstige richting zij mogen behooren, van oordeel zijn, dat IEDER lid onzer Kerk EVENZEER moet worden gehandhaafd in zijn rechten en in staat gesteld tot vervulling van zijn plichten."

Het andere voorstel betreft artt. 1 en 11 van het Algemeen Reglement, ingediend door de heeren van *Lakerveld*, *Roodhuyzen* en *van Duyl*, en is van dezen inhoud:

„De ondergeteekenden stellen de vergadering voor, om in art. 1 Alg. Regl. als 1e alinea te lezen, zooals is voorgesteld door den heer *Brutel de la Rivière*, te Haarlem:

„De Ned. Herv. Kerk is eene afdeeling van de Algemeene Christelijke Kerk, gevestigd in het Koninkrijk der Nederlanden, gebouwd op den grondslag van het Protestantisme en wier leden door hunne toetreding zich verbinden om te trachten de bedoelingen van Jezus Christus zoowel bij zich en elkander als bij het menschdom in het algemeen naar vermogen te verwezenlijken.

„En art. 11 van het Alg. Regl. in verband daarmede dus te wijzigen, dat in plaats van *handhaving harer leer* gelezen worde: *handhaving van haar beginsel*, overeenkomstig art. 1 Alg. Regl."

Daar nu ook de heer *Westrik*, de behandeling verlangt van het door hem en de heeren *Segers* en *van den Brandeler* ingediende voorstel om art. 38 van het Reglement op het Godsdienstonderwijs te herstellen in den vorm van voor 15 Januarij 1879, is thans het oordeel der Vergadering, dat het eerste voorstel der Commissie om de verschillende daar bedoelde voorstellen ter zijde te legggen, als vervallen moet beschouwd worden, en stelt nu de President voor dat de Commissie uitgenoodigd worde om over alle in hare handen gestelde voorstellen als ook over de twee thans ter tafel gekomen voorstellen zoo spoedig mogelijk nog haar advies te geven. Vele leden ondersteunen het voorstel van den President opdat elk der

bedoelde voorstellen tot zijn regt kome; anderen zijn echter van oordeel, dat over die voorstellen geen advies der Commissie noodig zal zijn, of willen sommigen daarvan slechts ten aanzien der thans ingediende voorstellen, als van diep ingrijpenden aard, eene uitzondering gemaakt hebben. Met elf tegen zeven stemmen — de heer *van Duyl* had zich moeten verwijderen — wordt het voorstel van den President aangenomen, waarna de President verklaart de overblijvende vier voorstellen van de Commissie tegen morgen op nieuw aan de orde te zullen stellen, wanneer alsdan het opgedragen advies door de Commissie moge worden uitgebragt, of wanneer dit niet kan geschieden het rapport van de Commissie over de kerspelvorming in behandeling te zullen doen nemen.

Sluiting der negentiende zitting.

De Vergadering wordt nu verdaagd tot morgen namiddag een uur dewijl de Synodus Contracta in zake den predikant *Eigeman* vooraf weder bijeenkomen moet. Hiermede wordt de zitting gesloten.

J. J. L. Luti, *President.*

TWINTIGSTE ZITTING.

Vrijdag den 13 Augustus 1880.

Opening der twintigste zitting.

Na opening der zitting worden de notulen der zitting van gisteren goedgekeurd.

Dankbetuiging van kerkvoogden te West-Kapelle voor de verhooging der subsidie.

Wordt gelezen een ingekomen schrijven van kerkvoogden te West-Kapellen van 11 Augustus, gereg. onder n°. 31, onder dankbetuiging voor de verhooging der subsidie het verzoek behelzende om een in afschrift overgelegd adres aan den Minister van Financiën om aan de gemeente alsnog eene subsidie van f 1000 te bezorgen te ondersteunen, wordt voor kennisgeving aangenomen, dewijl de Synode reeds in het gemeld belang werkzaam is geweest.

Nader rapport der betrokken Commissie ter zake der in hare handen gestelde voorstellen de belijdeniskwestie.

De Commissie ter zake der belijdeniskwestie brengt naar gisteren ontvangen opdragt nog het volgende rapport uit:

De Commissie heeft nogmaals de u bekende, vroeger in hare handen gestelde voorstellen te dezer zake overwogen. Haar resultaat te dezen aanzien is geen ander, dan hetgeen zij reeds de eer had u gemotiveerd mede te deelen: dat hare leden niet eenparig waren, wat de voorstellen op zich zelven betrof; dat zij, na verdediging en bestrijding der verschillende gevoelens in haren boezem, gevoelens, die bij u na al wat te dier zake reeds gezegd is als bekend mogen worden ondersteld, eenparig tot besluit was gekomen om u te adviseeren, alles te verwerpen wat te dezer zake verder gaat dan de onderwerpelijke voorloopig aangenomen veranderingen met de overgangsbepaling, en wel, omdat dit alles opnieuw aan de consideratiën der Prov. Kerkbesturen en Class. Vergaderingen zou moeten worden onderworpen, iets wat uwe Commissie meende dat in de gegeven omstandigheden vermeden moest worden.

Thans echter is een nieuwe toestand geboren. Nieuwe voorstellen zijn ingediend, en uwe vergadering heeft het

noodig geacht, dat uwe Commissie zich hiermede onledig hield, om u daarover te dienen van bericht en raad.

Hierbij moet opgemerkt worden, dat het voorstel *Westrik c.s.*, hoewel teruggenomen, met genoegen der voorstellers, voor zoover hierin meer gevraagd werd dan herstel van art. 38, om reden in ons rapport vroeger vermeld, nu met volle recht weder ter tafel kan worden gebracht, wanneer ook andere, verder dan art. 38 gaande voorstellen, in behandeling kwamen.

Uwe Commissie heeft de drie voorstellen achtereenvolgens aandachtig overwogen en deelt u als slotsom daarvan het volgende mee:

I. Voorstel *Roodhuijzen* c. s. Bij de bespreking hiervan werd eerst *art.* 39, zooals dat nu voorgesteld werd, overwogen. De meerderheid ontraadt u ten ernstigste, in deze verandering te treden. Immers, wanneer uit art. 39 wordt geschrapt, al wat dit voorstel verwijderd wil zien, dan spreekt de Synode uit, dat de Kerk niet meer vraagt naar de belijdenis. Dat zal velen grieven en groote strijd verwekken. Zij zou zulk een besluit hoogst bedenkelijk achten. De minderheid oordeelde anders. Wel werd ook in haren boezem uitgesproken, dat men gewenscht had, dat het nu niet ter tafel kwam, omdat men het beter had geoordeeld, zich nú te bepalen tot art. 38 en daarop een afdoend besluit te nemen. Maar, nu het eens ter tafel ligt, achtte men de aanneming in het belang der Kerk. Wat geopperd werd van den strijd die hieruit zou ontstaan, achtte men ongegrond, aangezien deze strijd reeds aanwezig was, en toch al zoo hevig, dat die niet levendiger worden kon.

De voorgestelde wijziging in art. 38 vond bij de meerderheid evenmin ondersteuning. Behalve dat zij bleef volharden bij hare amendementen, sub 3 en 5 van het vroeger rapport aan het oordeel uwer vergadering onderworpen, waarin reeds ingewikkeld lag opgesloten, dat zij niets anders te dezer zake had voor te stellen, of althans, in de gegeven omstandigheden meende zich daarbij te moeten bepalen; — had zij tegen de redactie van art. 38 al. 5, zooals die nu werd voorgesteld, groot bezwaar. Zulk eene verklaring mag, haars inziens, in de ure der aanneming niet van alle nieuwe lidmaten worden gevraagd. Zij onderstelt, omvat en vereischt veel meer dan van *allen* mag worden verwacht. De minderheid merkte hiertegen op, dat de bedoeling van het voorstel niet was, dat *allen*, al wat hiertoe betrekkelijk was, zóó

grondig zouden kennen, zoo diep opvatten. En kon niet ieder leeraar zijne leerlingen daaromtrent voorlichten, en hen zóó opleiden dat zij, wel bewust van hetgeen zij deden, in de heiligste levensure beloofden den bloei te bevorderen van de vereeniging tot welke zij toetraden? Één lid der minderheid zou, indien de kerspelvorming werd aangenomen en ingevoerd, meer neigen tot de meerderheid der Commissie; nu die nog onzeker is, schaarde hij zich aan de zijde van het voorstel *Roodhuijzen*. De minderheid, hoewel hiervoor gezind, zou nog liever zien dat het dus werd gelezen: „indien zij verklaren, de beginselen van Jezus „in woord en daad te openbaren en te beleven en tot den „bloei der Herv. Kerk te willen medewerken". De meerderheid erkende harerzijds gaarne dat dit amendement veel aannemelijker was dan het door de heer R. voorgestelde, maar meent er niet in te kunnen treden omdat het, in den gegeven toestand der Kerk, haars inziens, onmogelijk den vrede bevorderen kan. Wat betreft de voorgestelde wijziging in art. 22 al. 2 Reglem. Kerkeraden, uwe Commissie adviseert eenparig hiertegen. Immers een van tweeën: of het voorstel *R*. omtrent art. 39 wordt *aangenomen*, dan is deze wijziging in art 22 al 2. *geheel overbodig*, en het is altijd af te raden, *overbodige* bepalingen in de wetgeving op te nemen; of dat voorstel wordt *verworpen*, dan zou de aanneming van deze verandering strijd brengen tusschen art. 39 Godsdienstonderwijs, dat den predikant bij de bevestiging verplicht *eenige vragen* te doen, al worden hem die niet *letterlijk voorgeschreven*, en art. 22 al. 2 Kerkeraden, dat hem ten dezen aanzien geheel vrij zou laten.

Uwe Commissie ontraadt u derhalve de aanneming van het voorstel *Roodhuijzen*, *met meerderheid*, voor zoover het art. 38 en 39 Regl. Godsdienstonderwijs betreft, *eenparig* ten aanzien van art. 22 Kerkeraden al. 2.

II. Voorstel *van Lakerveld* c. s.

Uwe Commissie herinnert u dat dit voorstel, voor zoover het art. 1 Alg. Regl. betreft, gelijkluidend is met het vroeger door haar gememoreerde van den heer *Brutel de la Rivière*, pred. te Haarlem, maar dat het daarvan verschilt in zoover, dat laatstgenoemde hiermede eene verandering van art. 38 Godsdienstonderwijs wilde verbinden, terwijl dit voorstel er een wijziging van art. 11 Alg. Reglem. mede wil doen gepaard gaan.

Volgens het eenparig oordeel uwer Commissie behoort aan u geadviseerd te worden het voorstel *van Lakerveld* niet aan te nemen. Het ligt echter in den aard der zaak dat de motieven van dit advies bij de verschillende leden zeer uiteenloopend waren. De redactie werd algemeen minder gelukkig geoordeeld. Men wil hierin een definitie geven van hetgeen de Ned. Herv. Kerk *is*. Maar dan wordt hier ten eene male gemist die helderheid en juistheid en dat op den voorgrond stellen van *het kenmerkende*, die in elke definitie hoofdvereischten zijn. Al ware deze definitie nog zoo goed, werd door anderen opgemerkt, wij moeten hier niet van eene *definitie* uitgaan en daarnaar de Kerk construeeren. Dat mag niet en dat is gevaarlijk. Er wordt gewezen op vroeger mislukte pogingen om met dergelijke voorstellen heil aan te brengen en op de klippen waarop vrome en bekwame mannen met die voorstellen onvermijdelijk verzeilden. Neen we moeten niet de Kerk a priori construeeren, maar *de bestaande* accepteeren en dan zien wat kan gedaan worden om dat bestaande, zoo 't noodig en mogelijk is, te verbeteren en de hulpmiddelen en inrichtingen der Kerk ten dienste van het Godsrijk aan te wenden. Met wijsheid heeft de wetgever alleen bepaald: De „Ned. Herv. kerk bestaat uit" etc. Het voorstel werd ook nog van eene andere zijde bezien. — Er werd op gewezen hoe er alle reden was om te vragen „waar is de Alg. Christel. Kerk, van welke de voorgestelde redactie gewaagt? Het *Godsrijk* is aanwezig, zeker! Maar de *Algemeene* Christel. Kerk? Een ander weer stelt de vraag: „Bevat dit voorstel niet de kiem eener geheele reorganisatie der Kerk?" Zeer zeker! Welnu, dit aannemende, zou er eene geheele omwerking van alle reglementen en verordeningen moeten volgen, eene *radicale hervorming der geheele kerkelijke organisatie.* Wilde men dit, men zou bedoeld lid aan zijne zijde vinden wat het *beginsel* betreft. Maar hij was van oordeel, en had dit ook al vroeger kenbaar gemaakt, dat de zaak dan toch nog op *eene andere wijze* moest aangevat worden. Hij achtte den tijd voor die, z. i., hoogst wenschelijke radicale hervorming niet gekomen en kan zich nu niet verheugen over de indiening van een voorstel, dat daartoe moest leiden.

Gij beseft M. H. dat het oordeel over de voorgestelde wijziging van art. 11 Alg. Regl. door dat over art. 1 werd bepaald en hierover na het gesprokene niets bijzonders meer

te zeggen viel hoe hoogst belangrijk dat art. en de voorgestelde wijziging op zichzelve beschouwd zijn.

De slotsom is dat uwe Commissie, ofschoon hare leden zeer uiteenloopende zienswijzen aankleefden omtrent gewichtige punten die artt. 1 en 11 Alg. Regl. betreffen, en dus ook geenszins eenstemmig waren over de vraag òf en zoo ja, op welke wijze deze artt. zouden moeten gewijzigd worden, toch eenparig u ontraadt thans den weg op te gaan, dien de geachte voorsteller u in deze meent te moeten wijzen.

Blijft over het derde voorstel *Westrik* c, s.

Het lid uwer Commissie, dat dit voorstel weder had onderteekend, bepleitte met warmte het gevoelen, door hem met vele zijner geestverwanten voorgestaan dat herstel van art. 38 in den vorm van voor 15 Jan. 1879 in de gegeven omstandigheden het eenige middel was waardoor aan de gerezen bezwaren (bedoeld in de Synodale circulaire van 28/29 April jl.) kon worden tegemoetgekomen, en dat deze herstelling ook aan niemands rechten en plichten te kort deed, integendeel aan een iegelijk de billijke en noodige vrijheid waarborgde. Voorts lichtte hij toe met welke bedoeling in dit voorstel was gewaagd van een z.g. *provisorium* b.v. voor 10 jaren. Men wilde alleen het *wenschelijke* daarvan uitgesproken zien, wel beseffende dat geen Synode in onze Ned. Herv. Kerk, naar de bestaande organisatie iets meer te dezen aanzien kan of mag doen en eene volgende Synode geheel vrij blijft, dien wensch al of niet op te volgen. Zoo was het ook met het punt der voorbereiding eener *buitengewone Synode*, door hem en zijne medeonderteekenaren genoemd. Ook deze zou de Sydode, huns inziens, *wenschelijk* moeten noemen, en, altijd langs wettigen weg, *voorbereiden*. Uwe Commissie kon echter met de geachte voorstellers of geheel niet, of slechts ten deele medegaan. Over herstel van *art.* 38 *oud.* is haar advies al bekend. En wat het wenschelijke betreft om de belijdeniskwestie te laten rusten, hiertegenover stond het gevoelen, dat zij behoefte had aan eene radicale oplossing. Ook waar men deze niet in den door bedoelde leden beoogden zin begeerde, twijfelde de een of het uitspreken van zulk een *wensch*, als de voorstellers bedoelden, voor de Synode wel raadzaam was, ofschoon een ander dien wensch gaarne zag uitgesproken. Nog minder instemming vond het denkbeeld om, al ware het in den vorm van

een *uitgesproken wensch*, ingewikkeld een eersten stap te doen tot voorbereiding eener buitengewone Synode. Achtte sommigen dit bedenkelijk, behalve om andere overwegingen, mede hierom dat eene geheele verandering van reglementen aan zulk eene buitengewone Synode zou moeten voorafgaan, iets, dat, al ware het raadzaam, niet door het *uitspreken van wenschen* moest worden voorbereid; anderen zouden zulk een uitgesproken wensch iets hoogst gevaarlijks achten, en een medewerken aan pogingen, die werden aangewend om eene bepaalde richting in de Kerk te onderdrukken. De voorsteller, hoewel bij zijne uitgesproken meening volhardend en betuigend hoe het hem en velen zijner geestverwanten om geenerlei verkorting van iemands vrijheid of recht te doen was, maar om handhaving van de beginselen, waarop de Ned. Herv. Kerk is gebouwd en waarop zij huns inziens alleen kan blijven bestaan en bloeien, legde er zich bij neer dat tot het uitspreken van bedoelde wenschen nu niet werd geadviseerd, en dat de Commissie zich bleef bepalen bij het advies ten aanzien van het voorstel *Westrik* c. s. in haar vorig rapport, punt 3 der conclusie gegeven.

Op een punt waren ten slotte allen het ééns, en het gaf hun een aangenaam gevoel met het uitspreken daarvan hun ernstig, broederlijk samenspreken te besluiten: „Zij zouden zich allen verheugen wanneer het mogelijk was de belijdenisquaestie te laten rusten."

Resumeerend stelt uwe Commissie u voor:

1°. Nogmaals eenparig evenals in haar vorig rapport alle door den aanvang hunner werkzaamheden in hare handen gestelde voorstellen af te wijzen.

2°. *Met meerderheid van stemmen: af te wijzen* het voorstel in uwe vergadering van gisteren door de heeren *Roodhuijzen* c. s. ingediend.

3°. *Eenparig: af te wijzen* het in dezelfde vergadering ingediend voorstel der heeren *van Lakerveld* c. s.

4°. *Met meerderheid van stemmen: af te wijzen* het voorstel, gister andermaal ter tafel gebracht door de HH. *Westrik* c. s.

E. H. Lasonder.
J. Douwes.
César Segers.
J. Bruinwold Riedel.
L. Dikema.

Overeenkomstig besluit om verschillende van deze voorstellen niet in behandeling te nemen.

In overeenstemming met het gisteren genomen besluit komt het rapport terstond in behandeling en wordt naar het advies der Commissie eenstemmig besloten geen gevolg te geven aan de vermelde voorstellen van het Provinciaal Kerkbestuur van Utrecht en van de Classicale Vergaderingen van Amersfoort en Wijk, rakende de redactie van art. 38 en 39 van het Reglement op het Godsdienstonderwijs, noch ook aan het voorstel van den predikant *C. J. Brutel de la Rivière* te Haarlem, ter zake der aanneming en bevestiging van lidmaten, noch aan het voorstel van de Classicale Vergadering van Heerenveen om aan alle rigtingen in de Kerk vrije beweging te verschaffen, ook wat de belijdenis en de voorwaarde van het lidmaatschap betreft.

Beraadslaging over het voorstel van de heeren *van Lakerveld* c. s. tot wijziging van art. 1 en 11 van het Algemeen Reglement, leidende tot verwerping daarvan.

In de eerste plaats komt nu het voorstel van de heeren *van Lakerveld* c. s. in behandeling, wijziging van art. 1 en 11 van het Algemeen Reglement verlangende. Tot toelichting van dat voorstel wordt door den heer *van Lakerveld* hoofdzakelijk gezegd, dat het overeenkomst met het eerste gedeelte van het voorstel van den heer *Brutel de la Rivière*, dat hem aanstonds aannemelijk voorkwam; dat toch het eerste artikel van het Algemeen Reglement het karakter der Kerk moet uitdrukken, zooals hij meent, te geschieden in de door hem en twee zijner medeleden voorgestelde formulering; dat als verklaard wordt wat de Nederlandsche Hervormde Kerk is, het ook uitkomen moet, dat daarin de verschillende rigtingen hunne plaats hebben, opdat niet langer haar historisch regt, dat nog in het voorgaande jaar door de Synode als uitgemaakt is verklaard, kunne worde betwist; daar moet wettelijk ruimte zijn voor alle rigtingen, aan de onbestemdheid, welke daaromtrent nog in de Reglementen wordt aangetroffen moet een einde worden gemaakt; er moet waarheid in de reglementen zijn; is het door de Synode ten voorgaanden jare met eenparigheid van stemmen uitgesproken, dat allen, die thans lidmaten der Nederlandsche Hervormde Kerk zijn, van welke rigting ook, regt op dat lidmaatschap hebben, en heeft zij steeds het beginsel van vrijheid voor allen voorgestaan en gehandhaafd, en zulks ook op kerkregtelijke gronden, daarin vindt de voorgestelde formulering van wat de Nederlandsche Hervormde Kerk is hare aanbeveling, maar daarom ook is

de wijziging van art. 11 bij het voorstel opgenomen, daar het, zoo als het thans luidt, in strijd is met de door de Synode aangenomen beginselen. Om de opmerking onder de beraadslagingen gemaakt, dat de heer *van Lakerveld* aldus uitspreekt, wat altoos de grieve is van de orthodoxen tegen de Synodale besluiten, verklaarde hij zich nader door te zeggen, dat zijne bedoeling was, dat er strijd is tusschen den historischen zin, die aan de woorden „handhaving harer leer" moet worden toegekend, en de letterlijke beteekenis dier woorden.

Op gelijke gronden als door den heer *van Lakerveld* zijn aangevoerd wordt ook door de heeren *Roodhuyzen* en *van Duyl* op de aanneming van dit voorstel aangedrongen, ook wat de wijziging van artikel 11 aangaat, dewijl dit art. zoo als het doorgaans wordt opgevat, een wapen is in de handen der tegenstanders.

Onderscheiden leden verklaren veel sympathie te hebben voor zulke formulering van art. 1 van het Algemeen Reglement, als in het voorstel vervat is; velen hunner staan echter in twijfel of het thans wel de geschikte tijd is voor deze verandering van het Algemeen Reglement, en laten zich op een na van de ondersteuning van dit voorstel terughouden door de bedenking der overige leden, dat door de aanneming er van de tegenwoordige strijd te heftiger zal worden, en het gevaar van scheuring en uiteenspatting der Kerk vermeerderen zal, terwijl de Synode zich thans geroepen moet achten om zoo veel mogelijk tot herstel van orde en vrede mede te werken om de nadeelen, welke de godsdienstige belangen van de verdeeldheid dezer dagen lijden. De voorstellers meenen dat die bedenking niet mag wegen als men hun zal moeten toestemmen, dat de invoering der verandering op den duur toenadering zal bevorderen en dan niet moet vergeten, dat de groote Meester geen strijd, zelfs het kruis niet geschuwd heeft voor het groote doel, wat Hij zich had voorgesteld.

Maar het ontbreekt ook niet aan leden, die, evenvermelde bedenking daargelaten, tegen het dus formuleren van art. 1 op zich zelf bezwaar maken. Hun voorname bezwaar is dat aan de omschrijving der Kerk de uitdrukking van haar Hervormd karakter ontbreekt, ter onderscheiding van andere Protestantsche Kerkgenootschappen; zelfs wordt door een der leden twijfel geopperd of de Synode als vertegenwoordigster van de Nederlandsche

Hervormde Kerk, wel bevoegd zou zijn om zulk een voorstel in behandeling te nemen. Twijfel wordt er ook geopperd of, indien men eene omschrijving wil geven aan hetgeen de Nederlandsche Hervormde Kerk *is*, zulke omschrijving thans wel kan gegeven worden, naar den toestand waarin zij verkeert. Behalve het reeds vermelde wordt het ook als eene bepaalde leemte beschouwd, dat wel als doel van de onderlinge verbindtenis genoemd wordt, de bedoelingen van Jezus Christus te helpen verwezenlijken, maar het belijden van Hem niet eens vermeld wordt, terwijl ook op de onbestemdheid gewezen wordt die de omschrijving krijgt, als daar zoo veel uitlegging vereischt wordt om te verstaan wat onder de bedoelingen van Jezus Christus begrepen is. Gelijke onbestemdheid wordt ook gevonden in de omschrijving „gebouwd op den grondslag van het Protestantisme" bij het verschil van meening wat onder het Protestantisme te verstaan, en bedenking ook gemaakt, dat hier de Nederlandsche Hervormde Kerk voorkomt als eene afdeeling der Algemeene Christelijke Kerk, daar deze in den eigenlijken zin niet dan als het groote Godsrijk bestaat waarvan het bestuur niet als dat der voorbijgaande Kerkgenootschappen beligchaamd is.

Om verschillende redenen wordt ook bedenking gemaakt tegen de wijziging van art. 11. Al deelen velen niet in de beschouwing, dat tegen het veranderen van dat artikel een kerk- of staatsregtelijk bezwaar zou bestaan, daar de Synode in 1851 het artikel gewijzigd heeft, zonder dat daartegen van de bevoegde autoriteiten bedenkingen zijn ingebragt, om de onbestemdheid wederom van het woord beginsel wordt de wijziging geene verbetering geacht en wordt zij ook niet noodig gerekend, nu in de laatste jaren zoo duidelijk is uiteengezet, wat daar handhaving der leer beteekent, zoodat het bezwaar der voorstellers, aan het misverstand daarvan ontleend, ongegrond wordt geoordeeld, terwijl de aanneming der wijziging voor de rust der Kerk niet minder gevaarlijk wordt geacht dan de aanneming der voorgestelde verandering van art. 1.

Na sluiting der beraadslagingen, geeft de heer *van Lakerveld* in overweging om eerst de verandering van art. 1 in stemming te brengen, omdat hij die verandering wenscht, ook onafhankelijk van de daarbij voorgestelde wijziging van art. 11, opdat bij de aanneming van de verlangde verandering van art. 38 van het Reglement op

het Godsdienstonderwijs daarnaar kunne worden verwezen. Als nu de verandering van art. 1 met vijftien tegen vier stemmen verworpen werd, blijft het voorstel tot wijziging van art. 11, als daarmede in verband gebragt, buiten stemming.

Behalve de *voorstellers* en de heer *van der Hoeve*, stemden *alle overige leden* in overeenstemming met de adviezen van de *Hoogleeraren* en den *Secretaris* tegen de voorgestelde verandering van art. 1.

Het voorstel van de heeren *Roodhuyzen* c. s. tot verandering van art. 38 en 39 van het Reglement op het Godsdienstonderwijs en aanvulling van art. 22 van het Reglement voor de Kerkeraden met daartoe behoorend amendement van den heer *van Lakerveld* in behandeling.

Aan de orde komt nu het gisteren door de heeren *Roodhuyzen* c. s. ter tafel gebragte voorstel tot verandering van art. 38 en 39 van het Reglement op het Godsdienstonderwijs en aanvulling van art. 22 van het Reglement voor de kerkeraden, waarop de heer *van Lakerveld* nog als amendement voorstelt het slot van art. 38 liever te doen luiden: „wanneer zij verklaren de beginselen van Jezus in woord en daad te willen beleven en tot den bloei der Nederlandsche Hervormde Kerk te willen medewerken.”

De heer *Roodhuyzen* verklaart weinig toe te voegen te hebben tot hetgeen reeds bij het voorstel tot toelichting is aangevoerd. Even als het voorstel van den heer *van Lakerveld* wil het aan de verschillende rigtingen meer ruimte geven, en alle gewetensbezwaren wegnemen, die aan de vrije toetreding in den weg mogten staan en den heiligen indruk dier plegtigheid zoo dikwijls bederven, waarom hij en zijn medelid *van Duyl* ook het amendement van den heer *van Lakerveld* niet kunnen overnemen, daar zij de vaststelling van eenige formule, hoe ruim ook gesteld, ongeraden achten, omdat daarin altoos voor het geweten van den aannemeling iets bezwarends kan gelegen zijn.

De heer *van Lakerveld* geeft echter aan eene bepaalde formule, zoo ruim mogelijk gesteld, de voorkeur, opdat de aannemelingen vooruit weten waartoe zij zich verbinden.

Wegens het vergevorderde van het uur voor deze zitting bepaald, moeten de beraadslagingen over het voorstel gestaakt worden, nadat de *Hoogleeraren*, de *Vice-President* en de *Secretaris* hunne adviezen hadden uitgebragt. De heer *Lasonder* en de *Secretaris* hadden zich daarbij hoofdzakelijk met het praeadvies van den heer *Gooszen* vereenigd, die de aanneming van het voorstel ontried, als

onnoodig, zoowel om de voorgenomen Kerspelvorming, als ook omdat de laatste verandering van art. 39, waarbij de orthodoxen zich hebben neergelegd, voldoende ruimte gegeven heeft, en wanneer nu ook nog enkelen bezwaren blijven hebben, daarin geen grond gelegen is tot zulk een ingrijpend voorstel waarbij wegens de verwijdering der schoone overoude formule gansch en al met het verleden zou gebroken worden. Het officiëel, kerkregtelijk schrappen van art. 39, zou naar des praeadviseurs oordeel, een zeer gevaarlijk en ongeregtvaardigd toegeven zijn aan eene theologische rigting, die weinig historisch gevoel openbaart, en aan een bedenkelijk radicalisme, ja een nihilistische streven op theologisch gebied gehoorzaamt.

De *Vice-president* gaf daarentegen zijne sympathie voor het voorstel te kennen, zelfs zijnen wensch dat de regeling van de aanneming en bevestiging van lidmaten aan de autonomie der gemeenten mogt worden overgelaten, daar deze toch reeds het regt tot de benoeming van ouderlingen en diakenen en tot beroeping van hare predikanten verkregen hebben.

Sluiting der twintigste zitting.

De verdere behandeling van het voorstel wordt intusschen tot de volgende zitting verdaagd, waarvan de opening op morgen voormiddag tien uur bepaald wordt. De tegenwoordige zitting wordt hiermede gesloten.

J. J. L. Luti, *President.*

EEN EN TWINTIGSTE ZITTING.

Zaturdag den 14 Augustus 1880.

Opening der een en twintigste zitting.

Na opening der zitting wordt de Secretaris voor het lezen der notulen van gisteren diligent verklaart.

Voortgezette beraadslagingen over het voorstel van de heeren *Roodhuyzen* c. s. leidende tot verwerping er van, na aanneming van het amendement van den heer *van Lakerveld*.

Aanstonds wordt derhalve overgegaan tot voortzetting van de gisteren aangevangen beraadslagingen over het voorstel van de hh. *Roodhuyzen* c. s. omtrent de aanneming en bevestiging der lidmaten, waardoor de tijd dezer zitting bijna geheel wordt ingenomen. De *Secretaris* meent nog ten aanzien van den gisteren door den Vice-president uitgesproken wensch, dat de aanneming en bevestiging der lidmaten mogt worden overgelaten aan de autonomie der gemeenten, te moeten doen opmerken, dat dit toch niet zou aangenaam, daar de aanneming eene toetreding is tot het lidmaatschap der Nederlandsche Hervormde Kerk, en de zeer uiteenloopende zamenstelling der Kerkeraden onder de werking van het Kiesreglement het bestaan van algemeene bepalingen tot bescherming van de regten en belangen der aankomende lidmaten volstrekt noodig maken. Verder verklaren thans onderscheiden leden zich te vereenigen met de bezwaren, welke gisteren reeds tegen het voorstel van de heeren *Roodhuyzen* c. s. werden ingebragt. Men merkt ook op dat het vastellen van eene bindende formule, hoe kort ook, zou zijn in plaats van vooruitgang achteruitgang, nu in art. 39 eene behoorlijke mate van vrijheid in het gebruik der daarin vermelde formule verzekerd is geworden. Een lid spreekt zijne bevreemding uit, dat terwijl men zich verzet tegen de vragen naar art. 39 letterlijk te doen, en die ook niet letterlijk behoeft te doen, nu eene formule wil invoeren waaraan men zich letterlijk zou moeten houden, en hoedanige formule? vraagt een ander lid weder, die volstrekt niet rijmt met den geestelijken aard der aanneming, welke toch meer beteekent dan bloote onderwerping aan de Reglementen der Kerk. Daar zijn zelfs, die tegen de behandeling van het voorstel

protesteren, omdat zij aan de Synode het regt niet toekennen omtrent de belijdenis der Kerk bepalingen te maken, laat staan, zooals door de aanneming van het voorstel zou geschieden, bij de bevestiging van lidmaten de belijdenis des geloofs geheel te doen vervallen. Daaromtrent wordt nog herinnerd aan het bekende antwoord door den Commissaris-generaal bij de invoering van de Kerkorganisatie van 1816 aan de classis van Amsterdam omtrent de bevoegdheid der Synode gegeven.

Velen zijn echter van oordeel dat het amendement van den heer *van Lakerveld* nog als eene verbetering van het voorstel *Roodhuyzen* te beschouwen is, ofschoon omtrent het spreken daarin enkel van de beginselen van Jezus gelijke opmerkingen gemaakt worden als gisteren bij de behandeling van het voorstel tot verandering van art. 1 van het Algemeen Reglement, en er ook nog op wordt gewezen in hoe verschillenden zin de verklaring, zoowel in het amendement als in het voorstel voorkomende, van tot den bloei der Hervormde Kerk te willen medewerken kan worden verstaan. De aanvulling van art. 22 van het Reglement voor de Kerkeraden wordt door een lid der Vergadering in elk geval bedenkelijk geacht op grond, dat zij het clericalisme zou bevorderen en voor vele predikanten eene vaste formule werkelijk noodig is te achten.

Het ontbreekt echter niet aan leden, die het voorstel zeer ondersteunen, hetzij met of zonder het amendement van den heer *van Lakerveld*. De heer *Bruinwold Riedel* wenscht, als tot de minderheid der Commissie behoorende, rekenschap te geven waarom hij, ofschoon ter Vergadering gekomen met den wensch dat geene ingrijpende voorstellen ter tafel mogten komen, nogtans zich niet bij de meerderheid der Commissie gevoegd heeft, omdat hij namelijk, nu het voorstel eens ingediend en in handen der Commissie gesteld was, er te veel sympathie voor gevoelde om de aanneming tegen te werken, doch ook had voorgesteld, het zoodanig te amenderen, als nu door den heer *van Lakerveld* geschied is. De heer *Dikema*, die ook tot de minderheid der Commissie behoorde, spreekt in gelijken geest, doch verlangde, als hij later tegen het voorstel stemde, te hebben vermeld dat dit geschiedde onder den indruk van de bedenkingen omtrent de ontijdigheid van het voorstel gemaakt.

De voorstanders van het voorstel verklaren zich geheel

met de beschouwingen van den heer *Roodhuyzen* te vereenigen. Zij vinden geen grond om hier gelijk de eerste praeadviseur van een bedenkelijk radicalisme of nihilistisch streven te spreken. Zij achten de aanneming gewenscht, omdat het naar hun oordeel meer dan eenig ander, dat ter tafel is, tot oplossing der belijdeniskwestie kan leiden. Volgens hen voegt bij de vragen, die bij de aanneming of bevestiging gedaan worden, geen dogmatiek, geen gebruik van verouderde formules, maar voegen slechts gezindheidsvragen. Met warmte wordt door den heer *Roodhuyzen* vooral de aanneming van zijn voorstel bepleit, in het belang der aannemelingen en tot waarborg dat de ernst der plegtigheid hunner toetreding door geen dogmatisch geschil of twijfeling verstoord worde. Gaarne wil hij toegeven, dat de vragen van art. 39, zoo als nu de redactie luidt, wel kunnen gedaan worden zonder het vroeger daartegen bestaan hebbend bezwaar, doch nimmer zoo, dat zij voor *alle* aannemelingen verstaanbaar zullen zijn of allen zullen kunnen bevredigen. De heer *van Lakerveld* handhaaft echter zijn amendement, met het oog ook op de aanhangige kerspelvorming, voor zich overtuigd, dat bij de aanneming eene bepaalde verklaring, als hij verlangde, niet kan gemist worden.

Onder hen echter, die zich in beginsel voor het voorstel verklaren, zoo als het geamendeerd is, zijn er ook die de bedenking omtrent den tegenstand, dien het in de Kerk te wachten heeft, niet ongegrond achten en is het de *President* inzonderheid, die bij de erkenning dat hij vroeger met den hoogleeraar *Kuenen* soortgelijk voorstel ter tafel gebragt heeft en toen de aanneming daarvan zeer wenschelijk had beschouwd, opmerken doet dat de tegenwoordige tijd van fellen strijd niet geschikt is voor het maken van zulke ingrijpende bepalingen en daarvoor rustiger tijd behoort te worden afgewacht.

Na de sluiting der beraadslagingen wordt eerst het amendement van den heer *van Lakerveld* in stemming gebragt, waarbij enkele leden verklaren dat, indien zij ook tegen de aanneming van het voorstel zelf zullen stemmen, voor het amendement wenschen te stemmen om daardoor althans, tot verbetering van het voorstel mede te werken. Het amendement wordt met tien tegen acht stemmen aangenomen, te weten door de stemmen den heeren *Overman*, *Jans*, *Alingh Prins*, *Bruinwold Riedel*, *Bruna*,

Dikema, *van Lakerveld*, *Kronenberg*, *van der Hoeve* en van den *President*.

Met de *Hoogleerdren* en den *Secretaris* stemden tegen de heeren *van Duyl*, *Westrik*, *Douwes*, *de Man*, *van Eerde*, *van der Veen*, *Roodhuyzen en Segers*.

Aan den heer *van den Brandeler* was toegestaan buiten stemming te blijven. Hij verzocht dit omdat hij aan de verbetering van het voorstel geen deel wilde nemen.

Het geamendeerde voorstel komt nu in stemming: het wordt met tien tegen negen stemmen verworpen, namelijk naar de adviezen der *Hoogleeraren* en van den *Secretaris* door de stemmen der heeren *van den Brandeler*, *Westrik*, *Bruna*, *Douwes*, *Dikema*, *de Man*, *van Eerde*, *Kronenberg*, *Segers* en van den *President*. Voor stemden de heeren *Overman*, *van Duyl*, *Jans*, *Alingh Prins*, *Bruinwold Riedel*, *van Lakerveld*, *van der Veen*, *Roodhuyzen* en *van der Hoeve*.

Het voorstel van de heeren *Westrik* c. s. tot herstel der oude redactie van art. 38 insgelijks verworpen.

Vervolgens komt aan de orde het advies van de Commissie over het voorstel van de heeren *Westrik* c. s. tot herstel van de voorgaande redactie van art. 38 van het Reglement op het Godsdienstonderwijs. Noch door de voorstellers, als die meenen het voorstel reeds voldoende toegelicht te hebben, noch door de overige leden der vergadering wordt na de evengevoerde beraadslagingen eene afzonderlijke beraadslaging over het advies der Commissie verlangd, terwijl de voorstellers verklaren voor als nog van den uitgesproken wensch omtrent een provisorium voor den tijd van tien jaren geen voorstel te willen maken.

Het advies der Commissie wordt daarop met vijftien tegen vier stemmen aangenomen, zoodat ook dit voorstel verworpen is. Met de *voorstellers* had alleen de heer *van Eerde* overeenkomstig het advies van den heer *Lasonder* tegen het advies der Commissie gestemd. *Alle overige* leden hadden zich met den hoogleeraar *Gooszen* en den *Secretaris* er voor verklaard.

Na afloop der stemming antwoordde de heer *Segers* nog op de bij de straks gevoerde beraadslaging vernomen betwijfeling van een der leden, of de orthodoxen werkelijk, zooals de eerste praeadviseur beweerd had, zich bij de laatste verandering van art. 39 hadden neergelegd; hij bevestigde zulks bij mededeeling van zijn gevoelen, dat dit hieraan zou zijn toe te schrijven, dat hunne aandacht

vooral op art. 38 gevestigd was, maar van zijne overtuiging ook dat althans de gematigde orthodoxen zich bij bedoelde veranderingen van art. 39 zouden blijven nederleggen, als de aanstoot, dien de 5e alinea van art. 38 gegeven had, mogt worden weggenomen, en dat, indien dit geschiedde, eene gewijzigde kerspelvorming bij hen geen tegenstand zou ondervinden.

De verdere behandeling van het rapport der Commissie ter zake van art. 38 wordt tot a. s. Maandag uitgesteld.

Goedkeuring van de grensverandering der gemeenten te Sluipwijk en Bodegraven.

Nog wordt kennisgenomen van een verzoek van het Provinciaal Kerkbestuur van Zuidholland van 8 Mei, gereg. onder n°. 444, om goedkeuring van zijn in afschrift overgelegd besluit van dezelfde dagteekening tot grensverandering der in twee verschillende classicale ressorten gelegen gemeenten te Sluipwijk en Bodegraven. Dewijl uit dit besluit blijkt, dat daarbij alle wettelijke voorschriften zijn in acht genomen, wordt met algemeene stemmen op de stem na van den heer *Segers*, die als lid van het Provinciaal Kerkbestuur zich in deze onthouden moest, tot het verleenen der gevraagde goedkeuring besloten.

Orde van den dag ter zake eener verklaring van de afgevaardigden van Aagtekerke en vier andere leden der Classicale vergadering van Middelburg.

Ter zake van een thans ter tafel gebragt berigt omtrent eene door de afgevaardigden van den Kerkeraad te Aagtekerke ter Classicale vergadering van Middelburg en nog vier leden dier vergadering afgelegde verklaring, gereg. onder n°. 675, dat zij de Synode niet meer als wettig bestaande zullen aanmerken, tenzij zij zich als demissionair beschouwe, en hare voorstellen ter zijde zullen leggen, wordt met eenparigheid van adviezen en stemmen besloten over te gaan tot de orde van den dag.

Aanneming voor kennisgeving van eene andere verklaring van genoemde Classicale vergadering rakende de belijdeniskwestie.

Daarentegen wordt alleen voor kennisneming aangenomen eene verklaring van de Classicale verklaring van Middelburg, gereg. onder n°. 679, hoofdzakelijk dienende om haar leedwezen over den gang der zaken en de verschillende besluiten der Synode, de belijdeniskwestie rakende, uit te drukken. Bij het adres was aangeteekend, dat de predikanten *Abresch*, *Koch*, *Carp* en *Serbmacher Zynen* als ook de ouderling *Zijp* zich er niet mede hadden kunnen vereenigen.

Sluiting der een en twintigste zitting.

De vergadering wordt hierna tot Maandag namiddag een uur verdaagd, zijnde eene bijeenkomst der Synodus contracta ter zake van het hooger beroep van den predikant *Alewijn Faure*, bepaald op dien dag voormiddag elf uur. De zittingen der week worden vervolgens door den President met gebed gesloten.

J. J. L. Luti, *President*.

TWEE EN TWINTIGSTE ZITTING.

Maandag 16 Augustus 1880.

De zitting wordt door den President met gebed geopend, daarna worden de notulen van de zittingen van Vrijdag en Zaturdag jl. achtereenvolgens gelezen en goedgekeurd.

Opening der twee en twintigste zitting.

Aan de orde zijn thans de voorstellen der Commissie ter zake van de belijdeniskwestie omtrent de voorloopig aangenomen veranderingen van art. 38 van het Reglement op het Godsdienstonderwijs.

De voorstellen der betrokken Commissie betrekkelijk art. 38 in behandeling met een amendement van den President op de 3e alinea.

Op het eerste voorstel dient de *President* het amendement in te lezen: „is de predikant bevoegd tot de aanneming over te gaan, mits in tegenwoordigheid van een of meer stemgerechtigden leden der gemeente ter zijner keuze, die de handeling als getuigen bijwonen.” Tot aanbeveling van dit amendement doet de President hoofdzakelijk opmerken, dat het tegemoet komt aan het bezwaar dat het voorstel van de Commissie naar zijn oordeel drukt, dat in de gevallen, waarvan hier sprake is, de Kerkeraden ook bedenking zullen maken, hunne toestemming tot het uitnoodigen van oud-ouderlingen te geven; dat wanneer de Kerkeraden daarvan eene gewetenszaak maken, het hen ontheft van den moeijelijken strijd van het geven van toestemming als zij meenen dat hun geweten dit verbiedt, omdat het hen er geheel buitenlaat; en daar er niets tegen is aan den predikant zulke bevoegdheid toe te kennen, omdat deze toch ook naar de Reglementen bij de aanneming de handelende persoon is. Daartegen verdedigt de hoogleeraar *Lasonder* het voerstel der Commissie, omdat het de kerkregtelijke bezwaren tegen de voorloopig aangenomen verandering uit den weg ruimt, terwijl het amendement van den President hem toeschijnt kerkregtelijk niet aannemelijk te zijn, omdat het aan de bevoegdheid van den Kerkeraad te kort doet.

Bij de uu over geheel deze zaak gevoerde beraadslagingen openbaart zich velerlei verschil van gevoelen.

Daar zijn die nog de voorkeur geven aan de voorloopige verandering, evenals de minderheid van de Commissie tegen dit voorstel van de meerderheid aanmerkende, dat het de zwarigheid slechts verplaatst, en het ligt vooruit te zien is, dat de Kerkeraden bezwaar zullen maken de taak der ouderlingen op oud-ouderlingen over te dragen.

Daar zijn echter een groot aantal leden, die verklaren aan het voorstel der Commissie de voorkeur te geven, omdat nu eenmaal naar de Reglementen de aanneming van lidmaten vanwege den Kerkeraad geschiedt, die bepaling hier tot zijn regt komt, en als de ouderlingen bezwaar maken om zich tot de aanneming te doen afvaardigen, de Kerkeraad te gereeder zijne toestemming kan geven, dat hunne taak door oud-ouderlingen vervuld wordt, omdat ook naar de Reglementen in andere gevallen de dienst van oud-ouderlingen kan worden ingeroepen. De aanneming geheel aan den predikant over te laten, zij het dan ook onder getuigen, schijnt hun met de Reglementen in strijd.

Andere leden deelen weder volstrekt niet in dit gevoelen. Zij wijzen er op hoe in het Reglement voor de Kerkeraden voor de aanneming de predikant overal als handelende op den voorgrond treedt, bij opmerking dat het daar wel luidt, dat de aanneming van wege den Kerkeraad, maar geenszins dat zij door den Kerkeraad geschiedt. Men meent zelfs dat, indien de ouderlingen terug blijven, de predikant volkomen bevoegd zou zijn met de aanneming voort te gaan, en er derhalve geen kerkregtelijk bezwaar tegen het amendement van den President bestaat, waar deze in het gegeven geval zulke aanneming in tegenwoordigheid van een of meer getuigen wil laten geschieden. Er wordt ook opgemerkt dat daarvoor stemgeregtigden te kiezen niet in strijd kan geacht worden met het Reglement voor de Kerkeraden, waar in art. 14 iets dergelijks ook bij den Doop wordt toegelaten.

De heer *Kronenberg*, die het uit den aard der zaak verkieselijker acht, in deze den dienst van oud-ouderlingen in te roepen, stelt daarom als amendement op het voorstel van den President voor, daarin op stemgerechtigden te doen volgen: bij voorkeur oud-ouderlingen.

Daar werd echter door den heer *van Lakerveld* gevraagd, of het niet wenschelijk zij ter zake geene bepaling te maken, als geheel overbodig, wanneer de kerspelvorming mogt

doorgaan, wanneer toch aan de Kerkeraden der verschillende kerspelen wel zal kunnen worden toegelaten, huishoudelijke bepalingen omtrent de aanneming van lidmaten te maken.

De heer *Roodhuijzen*, die het betreurt dat de zaak der aanneming zulk een loop heeft genomen, dat zij geheel aan de ouderlingen is overgegeven, acht wel eene bepaling noodig, maar geeft in overweging, in deze te handelen naar de analogie der Reglementen, en dus haar te doen luiden: „Ouderlingen kunnen op hun verzoek ontslagen worden van de verplichting om de aanneming bij te wonen, wanneer hunne taak door een lid van een collegie boven den Kerkeraad zal kunnen vervuld worden."

Nog wordt door den heer *van den Brandeler* gevraagd of de bepaling, hoe ook gewijzigd, wel afzonderlijk in stemming zal kunnen komen, en of niet over geheel de verandering van art. 38, al. 5 daaronder ook begrepen, in eens zal moeten gestemd worden, evenals ook bij de voorloopige aanneming geschied is.

Intusschen worden de verdere beraadslagingen om het vergevorderde uur tot morgen uitgesteld.

De vergadering wordt hierop verdaagd en de zitting daarmede gesloten. Verdaging der beraadslagingen en sluiting der twee en twintigste zitting.

J. J. L. Luti, *President.*

DRIE EN TWINTIGSTE ZITTING.

Dingsdag den 17den Augustus 1880.

Opening der drie en twintigste zitting.

Na opening der zitting worden de notulen der zitting van gisteren gelezen en goedgekeurd.

Dankbetuiging van Kerkeraden voor toegekende subsidie.

Voor kennisgeving worden aangenomen twee brieven van dankbetuiging, de een van den Kerkeraad te Leeuwen c. a. van 12 Augustus, gereg. onder n°. 33, wegens het toekennen van eene toelage uit het fonds tot verbetering der schraalste predikantstractementen; de ander van den Kerkeraad te Hollandsche Veld, z. d. gereg. onder n°. 34, voor het verleenen van eene toelage uit het fonds tot voorziening in de geestelijke behoeften van gemeenten, waar eigen middelen ontbreken.

Toekenning alsnog van eene kleine toelage aan de gemeente te Spijk in Zuidholland.

Op eene nog van het Provinciaal Kerkbestuur van Zuidholland ingekomen voordragt dd. 15 Augustus, gereg. onder n°. 32, om aan de gemeente te Spijk weder eene toelage van f 40 uit het fonds voor noodlijdende kerken ter tegemoetkoming van hare kerkelijke administratie toe te kennen, wordt overeenkomstig de voordragt besloten.

De beraadslagingen over de voorstellen omtrent art. 38 al. 3 van het Reglement op het Godsdienstonderwijs voortgezet, doch de stemming daarover aangehouden.

De beraadslaging over de voorloopig aangenomen verandering van art. 38 van het Reglement op het Godsdienstonderwijs ter voorziening in de gevallen dat ouderlingen bezwaar maken bij de aanneming van lidmaten tegenwoordig te zijn en de daarop betrekkelijke voorstellen van de Commissie en van den President, gisteren gevoerd, worden nog voortgezet. Daarbij verdedigt de hoogleeraar *Lasonder* het voorstel der Commissie op grond vooral, dat het de aan den Kerkeraad bij het Reglement ter zake der aanneming van lidmaten eens toegekende bevoegdheid handhaaft, terwijl hij betwijfelt of de gisteren door dezen en genen geuite bewering, dat een predikant met de aanneming zou kunnen voortgaan, wanneer de ouderlingen terugblijven, opgaat, en acht het althans in strijd met de

Reglementen, dat de predikant naar eigen goedvinden oud-ouderlingen of, zoo als de *President* voorstelde, stemgeregtigden zou kiezen om als getuigen bij de aanneming tegenwoordig te zijn. Het hiervoor uit art. 14 van het Reglement voor de Kerkeraden aangehaalde voorbeeld van hetgeen bij den daar bedoelde doop is toegelaten past zijns inziens hier niet, als op een gansch bijzonder geval van geheel anderen aard betrekkelijk. Hiertegen wordt echter opgemerkt, dat het voorbeeld slechts werd aangehaald tot bewijs dat het niet zoo in strijd zou zijn met de Reglementen, stemgeregtigden bij gebreke van ouderlingen tot bijwoning der aanneming van lidmaten uit te noodigen, als dat slechts geschiedt om daarbij als getuigen te dienen, daar de ouderlingen naar het oorspronkelijk Reglement even als naar de vroegere Reglementen van 1816 af aan, daarbij werkelijk in geene andere hoedanigheid dan die van getuigen tegenwoordig pleegden te zijn. Tot nadere toelichting van zijn voorstel, geeft de *President* te kennen dat hij er voornamelijk toegeleid is door de overweging, dat men hier te doen heeft met Kerkeraden, die zich gewetenshalve bezwaard maken om ouderlingen af te vaardigen, dat hij dat gewetensbezwaar wilde geeerbiedigd hebben, en daarom in het gegeven geval er den Kerkeraad geheel wilde buiten gelaten hebben, verder dat hij er geen bezwaar in vond om stemgeregtigden als getuigen bij de handeling der aanneming te doen dienen, maar er ook geen bedenking tegen heeft, om het amendement van den heer *Kronenberg* over te nemen, om op „stemgeregtigden" in zijn voorstel nog te doen volgen „bij voorkeur oud-ouderlingen." Intusschen wordt nog door een der leden, ten aanzien van het voorstel van den *President*, opgemerkt, dat het niet voldoende in de bestaande moeijelijkheid voorziet, dewijl de bedoelde Kerkeraden ligt bezwaar tegen de inschrijving van de alzoo aangenomen lidmaten zullen maken. Een ander lid wijst op het bedenkelijke van alle ter zake gedane voorstellen, omdat er voedsel door gegeven wordt aan de meening, dat men zich met beroep op het geweten vrijelijk pligtverzaking zou mogen veroorloven. Een ander meent ook dat de Synode indien zij in het voorstel van den *President* zou willen treden wel overwegen mag, welken indruk het in de Kerk zal maken. Onderscheiden leden maken echter bezwaar, dat een der gedane voorstellen in stemmen kome, alvorens omtrent de hoofdkwestie, de verandering van al. 5

beslist worde. Dientengevolge besluit de Vergadering de stemming over de behandelde voorstellen aan te houden en thans tot de behandeling van het voorstel der Commissie al. 5 betreffende over te gaan.

Beraadslaging over de voorstellen der Commissie rakende art. 38, al. 5 — amendement van den heer *Bruna*, — voorstel van den hoogleeraar *Goossen* om geheel de alinea te doen vervallen in nadere overweging gehouden.

Als amendement op het voorstel der Commissie stelt de heer *Bruna* voor de 5e alinea dus te doen luiden:

„Wordt de uitslag van het onderzoek door de gezamenlijke daarvoor aangewezen personen niet onvoldoende bevonden, dan heeft de aanneming plaats.”

Tot aanbeveling van het amendement doet de heer *Bruna* opmerken dat het overeenkomt met soortgelijke bepaling omtrent het voorbereidend kerkelijk examen van de Hoogleeraren, — dat het het bezwaar wegneemt, dat tegen de alinea, zoo als zij nu luidt van verschillende zijden is ingebragt. Hij doet nog opmerken dat aangezien bij de aanneming slechts 2 personen, een predikant en een ouderling, als afgevaardigden des Kerkeraads tegenwoordig zijn, het niet aangaat van eene beslissing der meerderheid te spreken.

Bij de opening der beraadslagingen geeft de hoogleeraar *Gooszen* te kennen dat hij verlegen is, wat in zake te moeten adviseren. Ofschoon de kerspelvorming vele moeijelijkheden zal wegnemen, erkent hij toch de noodzakelijkheid van de regeling buitendien der aannemingszaak; maar waar hij meent dat daarbij de handhaving van een hoofdbeginsel der Nederlandsche Hervormde Kerk, de vrijheid, op den voorgrond moet staan, ziet hij niet, hoe die regeling tot stand zal kunnen komen, zoodat zij de verschillende rigtingen in de Kerk zal kunnen bevredigen. Voorshands schijnt hem in deze geen andere uitkomst mogelijk, dan dat aan elke gemeente overgelaten worde, de zaak naar eigen behoefte te regelen en derhalve geheel de alinea te schrappen.

De hoogleeraar *Lasonder* dringt daarentegen op de aanneming van het voorstel der Commissie aan op de gronden daarvoor in het rapport vermeld, en even als reeds bij de algemeene beschouwingen in de zitting van 11 Augustus zijn er onderscheiden leden, die zich daarbij thans nog aansluiten. Naar hunne beschouwing is al. 5 zoo als zij thans luidt onhoudbaar en dringt het algemeen belang der Kerk ten zeerste om aan de daartegen gerezen bezwaren te gemoet te komen, daar anders

verergering van den toestand, ja scheuring en uiteenspatting der Kerk te voorzien zijn. Men acht het noodzakelijk dat voortgegaan worde op den weg door de Buitengewone Vergadering der Synode ingeslagen om de orde te handhaven en den vrede te herstellen, en beroept men zich ook op het ongunstig onthaal dat de door haar ontworpen verandering in de Kerk ontmoet heeft, men meent dat zulks aan misverstand is toe te schrijven, en het juist eene aanbeveling is van het voorstel der Commissie, dat het eene redactie voordraagt, die verband houdt met alinea 4 en werkelijk eene verzoenende strekking heeft.

Vele leden blijven daarentegen volharden bij hunne bezwaren tegen het voorstel, reeds bij de algemeene beschouwingen geopenbaard. Terwijl men meent, dat de klagten der ouderlingen, alsof door alinea 5 hunne regten verkort zijn, geenerlei grond hebben, zoo acht men de Synode te meer verpligt om de regten der aannemelingen hier in bescherming te nemen. Het toelaten van een onderzoek naar de geloofsovertuiging der aannemelingen, waartoe de redactie der Commissie weder aanleiding zou geven, zouden de bezwaren der kwestie van de leer, die al. 5 uit de weg wilde ruimen, in volle kracht doen terugkeeren. Het in die alinea neergelegde Protestantsche beginsel, van vrijheid van geloofsovertuiging, wil men tot elken prijs gehandhaafd hebben. Daarom zou men nog aan het amendement van den heer *Bruna* de voorkeur geven, doch hebben sommigen daartegen deze bedenking, dat het den schijn zou geven, alsof men aan de ouderlingen allen invloed op de beslissing omtrent de toelating zou willen ontzeggen, terwijl hun het oordeel over de mate der kennis toch naar het vigerend kerkregt niet mag worden onthouden.

Intusschen wordt bij het beraadslagen algemeen erkend, dat het komen tot eene beslissing in niet geringe mate bemoeijelijkt wordt door de heerschende opgewondenheid en door dien het hier inderdaad een strijd van beginselen geldt, ofschoon de vrees van sommigen voor den ondergang der Kerk als overdreven beschouwd wordt, omdat eene Kerk, die de draagster is van Jezus beginselen, niet kan ondergaan. Door de moeijelijkheid van beslissing verkrijgt het denkbeeld van den hoogleeraar *Gooszen* meer en meer bijval, om geheel de alinea 5 te laten vallen. De heer *Gooszen* meent dat het de eenige aangewezen weg is om tot eene bevredigende uitkomst te komen. Hij merkt

op dat wat men sedert 10 jaren beproefd heeft langs den weg der wetgeving om de moeijelijkheden uit den weg te ruimen, niet heeft gebaat, maar veeleer geschaad heeft, maar acht dit daaraan te moeten toeschrijven, dat men van boven af heeft willen regelen wat eigenlijk eene gemeentezaak is, en van de aanneming, die vroeger eene bloot godsdienstige handeling was een kerkelijk examen heeft gemaakt. Hij wil dat men tot den verlaten weg terug keere. In al. 2 meent hij duidelijk omschreven te vinden, waarop het voor de aanneming vooral aankomt. De regeling van al het overige wil hij aan de Kerkeraden van elke gemeente hebben vrijgelaten, maar daarbij den predikant, die de aannemelingen onderwezen heeft of, waar dit door godsdienstonderwijzers geschied is, te onderzoeken heeft of de aannemelingen behoorlijk onderwezen zijn, weer tot zijn regt doen komen. Wat daar later bijgekomen is beschouwt hij als de voorname oorzaak der thans bestaande verwikkelingen.

Het voorstel van den heer *Gooszen* vindt thans veel ondersteuning. Alleen wordt door sommige leden opgemerkt, dat het geen verband houdt met de voorafgaande en volgende alinea's, waarom na verdere bespreking van het voorstel, waarbij ook het bezwaar wordt gewogen, dat indien het mogt worden aangenomen, de Kerk daarop zal moeten gehoord worden, ten slotte door den Secretaris voorgesteld wordt aan de heeren *Gooszen*, *Jans* en *Douwes* op te dragen, de vergadering van advies te dienen, hoe het met den overigen inhoud in verband te brengen, en derhalve de beslissing over het voorstel tot eene volgende zitting aan te houden. Overeenkomstig de motie van den Secretaris wordt eenstemmig besloten, en draagt nu de President aan genoemde leden op, de vergadering in deze zoo spoedig mogelijk van advies te dienen.

Vaststelling der voorloopig aangenomen wijziging van art. 24 van het Reglement op de vacaturen in overeenstemming met het daarover uitgebragt rapport.

Nog wordt het rapport in behandeling genomen, dat in de zitting van 6 Augustus door de betrokken Commissie bij monde van den heer *Jans* werd uitgebragt ter zake der voorloopig aangenomen verandering van art. 24 van het Reglement op de vacaturen. De meeste leden vereenigen zich met de beschouwingen van de meerderheid der Commissie, de vaststelling van de verandering alleszins wenschelijk achtende. Daartegen wordt door enkele leden gewezen op de bezwaren, die aan de verandering zouden verbonden zijn, o. a.

op de grootere afstanden van de vacante gemeenten in andere Ringen of Classen zelfs, op het verschil in de bepalingen bij de ringen omtrent de regeling der vacatuurbeurten, de verdeeling der vacatuurgelden, de waarneming der vacature bij een annus gratiae, de van daar te vreezen conflicten, terwijl de heer *van Eerde*, lid der Commissie, verklaart om alle deze redenen zich niet met het advies der meerderheid te hebben kunnen vereenigen, vooral met het oog op de groote afstanden in Drenthe en elders, waar de toepassing bijna onmogelijk zou zijn. De redenen evenwel, die de Synode des voorgaanden jaars tot bijna eenparige aanneming der verandering geleid hebben, worden ook thans overwegende voor de vaststelling geacht, waarbij nog opgemerkt wordt dat de Besturen hier niet verpligt, maar slechts bevoegd verklaard worden om in de gegeven gevallen te handelen, doch ook niet zonder de betrokken Ringen gehoord te hebben, dat de verandering in het belang der predikanten zelven is, als zij door besluiten van de meerderheid van hunnen ring te zeer bezwaard zouden kunnen worden, en als het hier mogt gelden een strijd tusschen het belang van de beurs der predikanten en het belang der gemeenten, het in zulke altoos exceptionele gevallen het noodig is, dat de Besturen de bevoegdheid hebben om voor het belang der gemeenten op te treden. Ook meent de rapporteur der Commissie, de heer *Jans*, dat de meeste bezwaren niet de verandering, maar geheel art. 24 gelden, en daarom derhalve hier niet in aanmerking kunnen komen.

Na sluiting der beraadslagingen wordt het advies der Commissie met vijftien tegen vier stemmen goedgekeurd en alzoo tot vaststelling der verandering en verzending naar de Provinciale Kerkbesturen besloten, opdat dezer leden er hunne stem over uitbrengen.

Benoeming van den heer *W. O. Servatius* in plaats van den heer *H. Frima* tot secundus bij de Synodale Commissie.

Op de mededeeling van den Secretaris, dat de heer *H. Frima* hem bij brief van 25 Augustus, gereg. onder n°. 35, verzocht heeft aan de Synode te melden dat hij om voor hem afdoende redenen de betrekking van secundus niet kan aannemen, wordt terstond tot aanvulling van het drietal en tot eene nieuwe benoeming overgegaan. Het drietal, waarop nog de heeren *Servatius* en *Kronenberg* staan, wordt aangevuld met den heer Jhr. Mr. *M. J. Schuurbeque Boeije*, oud-ouderling te

Zierikzee, en daaruit vervolgens de heer Mr. *W. O. Servatius* gekozen, aan wien onmiddellijk berigt van deze benoeming zal worden gegeven.

Sluiting der drie en twintigste zitting.

De vergadering wordt hierna tot morgenmiddag te twaalf uur verdaagd, daar vooraf de Synodus contracta ter zake van den predikant *Eigeman* bijeenkomen moet. De zitting wordt hiermede gesloten.

B. A. Overman, fung. *President.*

VIER EN TWINTIGSTE ZITTING.

Woensdag 18 Augustus 1880.

De heer *Luti* afwezig.

Bij de opening der zitting deelt de heer *Overman* mede, dat de President door eene ernstige ongesteldheid van zijn jongste kind in de treurige noodzakelijkheid gebragt is van huiswaarts te keeren en de eerstvolgende zittingen derhalve niet zal kunnen bijwonen. De mededeeling wordt door de vergadering met algemeene deelneming vernomen. De heer *Overman* is nu als president opgetreden, terwijl zijn plaats van vice-president door den heer *van Duijl* is ingenomen.

Opening der vier en twintigste zitting.

De notulen der zitting van gisteren worden hierna gelezen en goedgekeurd.

De hoogleeraar *Goossen* meldt, ook namens zijne medegecommitteerden, dat zij den hun gisteren gegeven last dus hebben opgevat, dat zij zich niet met den inhoud van zijn voorstel hadden intelaten, en ieder hunner voor zijn daaromtrent nog te geven advies in zijn geheel moest blijven, maar dat zij alleen hadden te overleggen, hoe, indien volgens het voorstel, alinea 5 van art. 38 van het Reglement op het Godsdienstonderwijs zou wegvallen, al. 4 in overeenstemming met de bedoeling van het voorstel zou moeten luiden om tevens verband te houden met al. 6, en dat zij nu eenparig waren overeengekomen dat alsdan al. 4 dus zou moeten worden gelezen:

Het voorstel van den hoogleeraar *Goossen*, tot het doen wegvallen van art. 48 al. 5 in verband met al. 5 gebragt, doch na langdurige beraadslagingen verworpen.

„Voor die aanneming wordt aan de aannemelingen gelegenheid gegeven om te doen blijken van hunne kennis aangaande de Christelijke geloofs- en zedeleer en van de Bijbelsche en Kerkelijke geschiedenis, met name van die der Hervorming en om belijdenis af te leggen van hun Christelijk geloof; al. 6 zòu dan worden al. 5.

Bij hetgeen de Hoogleeraar gisteren reeds tot toelichting en aanbeveling van zijn voorstel heeft aangevoerd, meent

hij nog te moeten opmerken dat, wanneer hier beweerd werd, dat de afgevaardigde ouderlingen oorspronkelijk slechts als getuigen bij de aanneming tegenwoordig waren, zoodat de aanneming alleen door den predikant geschiedde, zulks op een misverstand rust, dewijl de Nationale Synode van Dordrecht in 1578 volgens art. 64 van hare kerkeordening reeds aan den Kerkeraad alleen de toelating tot het lidmaatschap opdroeg, en desgelijks ook de Synode van Dordrecht van 1618 naar art. 61 van hare kerkeordening, laatstgenoemde met aanbeveling slechts van daarbij vooral den vromen wandel in aanmerking te nemen, dat tot 1816 steeds de toelating tot het lidmaatschap eene zaak des Kerkeraads geweest is, zonder eenige bindende bepaling, dat daaraan moet worden toegeschreven dat in het Reglement van 1816 bepaald werd, dat de predikant bij de aanneming van ouderlingen, als afgevaardigden des Kerkeraads, moesten vergezeld zijn, of, in het latere reglement, door hen moest worden bijgestaan, en de uitlegging derhalve alsof zij daarbij bloot als getuigen tegenwoordig waren niet opgaat. De Hoogleeraar meent dus dat zijn voorstel om de regeling der aanneming aan de Kerkeraden over te laten geheel strookt met de beginselen, die van den beginne in de Hervormde Kerk gegolden hebben; hij dringt nu te ernstiger op de aanneming van zijn voorstel aan, omdat er naar zijne meening alle bestaande bezwaren door zullen worden weggenomen en het strekken zal om de ouderlingen meer te doordringen van hunne verpligting, om zich alles aan de bevordering van het godsdienstonderwijs te laten gelegen zijn. Hij meent dat hier geen beginsel wordt prijs gegeven, dewijl er niets bij geboden en niets bij verboden wordt. De heer *Bruna* komt tegen het eerstgezegde op, daar hij meent, dat in de aangehaalde besluiten der Synoden van 1578 en 1618, niets voorkomt van de aanneming, wel van de toelating tot de Avondmaalsviering en beroept zich op de betrekkelijke Reglementen sedert 1816 en wat daaromtrent in de Handelingen voorkomt, dat daarin aan de ouderlingen als afgevaardigden des Kerkeraads geene regten toegekend zijn, maar de verpligting alleen is opgelegd om bij de aanneming tegenwoordig te zijn.

Intusschen oordeelt de President, dat aan de behandeling van het voorstel de beslissing dient vooraf te gaan, of het voorstel van den heer *Gooszen* bloot als een amen-

dement op het voorstel der Commissie kan beschouwd worden, dan als een nieuw voorstel moet gelden, waarop, indien het mogt worden aangenomen, de Kerk nog zou moeten gehoord worden. Daar zijn, die het eerstgenoemde gevoelen voorstaan, omdat het hier geldt de vraag, hoe art. 38 te veranderen, om de daarover gerezen bezwaren uit den weg te ruimen en de Synode volgens art. 62 van het Algemeen Reglement in deze van de ingewonnen consideratiën geheel naar eigen oordeel kan gebruik maken, terwijl dan door de leden der Kerkbesturen beslist moet worden, of er wettelijke bezwaren tegen de goedkeuring bestaan. De meeste leden zijn daarentegen van meening, dat nu door het voorstel van den heer *Gooszen* een gansch ander beginsel zou worden gevolgd dan bij de voorloopig aangenomen verandering van art. 38 ten grondslag ligt, waarover de consideratiën der Provinciale Kerkbesturen en Classicale vergaderingen niet zijn gevraagd, het als een nieuw voorstel moet worden aangemerkt, dat slechts voorloopig kan worden aangenomen en daarover derhalve de consideratiën nog zullen moeten worden ingewonnen. Alzoo wordt na gehouden beraadslaging met zestien tegen twee stemmen besloten.

Hierna komt het voorstel zelf in behandeling. Verscheiden leden blijven het zeer ondersteunen, hoofdzakelijk op de gronden door den hoogleeraar *Gooszen* reeds genoemd. Men meent dat het in de Kerk veel bijval zal vinden, omdat daar gedurig als grief tegen de Synode vernomen wordt dat zij zich in de belijdeniskwestie te zeer mengt en van boven af steeds regelen wil wat bij de gemeenten en hare Kerkeraden eigenaardig behoort. Men merkt ook op dat wetten en reglementen met de tegenwoordige toestanden moeten overeenkomen, en als dat met het bestaande art 38. niet het geval is, het algemeen belang der Kerk vordert, dat het daarmede in overeenstemming gebragt worde. Men noemt het vooral eene groote aanbeveling van het voorstel, dat er het godsdienstig en zedelijk karakter van de aanneming der lidmaten door op den voorgrond gesteld wordt en er eene vrijheid door gegeven wordt, die alle rigtingen kunnen aanvaarden, daar toch wat de Kerkeraden ter zake ook bepalen mogen in hunne huishoudelijke reglementen zal behooren te worden opgenomen, en de Classicale Besturen, die daarvan kennis krijgen, hierdoor de gelegenheid hebben om tegen misbruik van magt te waken,

Vele andere leden maken, ondanks den bijval dien het voorstel aanvankelijk bij de vergadering mogt verwerven, bezwaar tot de aanneming er van mede te werken. Hun hoofdbezwaar is, dat de Kerkeraden in deze aan geene regelen zouden gebonden zijn, dat het hun derhalve vrij zou staan om naar eigen goedvinden bepalingen te maken en de waarborg tegen het exclusief drijven van Kerkeraden en ouderlingen, thans in al. 5 gegeven, geheel zou worden weggenomen. Volgens hen mag, in den tegenwoordigen tijd vooral, aan Kerkeraden niet zulke ruimte gegeven worden tot allerlei willekeurige handelingen, wat ook ten aanzien der attestatiën tot schromelijke verwarring zou kunnen leiden. Bedenkelijk wordt geacht buiten de kerspelvorming den Kerkeraden zulke autonomie toe te kennen. Men acht het voorstel ten dien aanzien veel te onbestemd en gevaarlijk, omdat het geene zekerheid geeft dat de regten van iedere rigting zullen erkend blijven. Het toezigt der Classicale Besturen wordt ook niet geacht voldoenden waarborg te geven, dat die regten zullen geëerbiedigd worden, inzonderheid omdat het voorgestelde geene aanleiding geeft om wat de Kerkeraden besluiten in een huishoudelijk reglement op te nemen. Wat de voorsteller bedoelde, dat bij de aanneming geen examen zou plaats hebben, zal, vreest men, wanneer bij al. 4 niet bepaald wordt uitgedrukt dat over de geloofsovertuiging aan de ouderlingen geen oordeel toekomt, wat grond tot afwijzen zou kunnen geven, volstrekt niet bereikt worden.

Hierna verklaren een groot aantal leden het voorstel, zooals het daar ligt, behoudens hulde aan de bedoeling, niet te kunnen aannemen, zoodat het dan ook na sluiting der beraadslaging met twaalf tegen zes stemmen verworpen wordt. Met den *Secretaris* stemden tegen de heeren *van Duijl*, *Alingh Prins*, *Bruinwold Riedel*, *Bruna*, *Dikema*, *van Lakerveld*, *van der Veen*, *Kronenberg*, *Roodhuijzen*, *van der Hoeve*, *Jans* en de fung. *President*. Overeenkomstig de adviezen der *Hoogleeraren* stemden er voor de heeren *Westrik*, *Douwes*, *de Man*, *van Eerde*, *Segers* en *van den Brandeler*.

Sluiting der vier en twintigste zitting.

Dewijl morgen te half elf uur de Synodus contracta in zake den predikant *van Hoogenhuijze* vergaderen moet, wordt de opening der zitting op morgen namiddag half een uur bepaald, en de tegenwoordige zitting hiermede gesloten.

B. A. OVERMAN, fung. *President*.

VIJF EN TWINTIGSTE ZITTING.

Donderdag 19 Augustus 1880.

De heer *Luti* afwezig.

Opening der vijf en twintigste zitting.

Na opening der zitting worden de notulen der zitting van gisteren gelezen en goedgekeurd.

Toekening alsnog van eene kleine toelage aan de gemeente Willemsoord in Overijssel.

Op een door den Secretaris ter tafel gebragte voordragt van het Provinciaal Kerkbestuur van Overijssel van heden, gereg. onder n°. 37, om alsnog de gemeente te Willemsoord, welke om vermelde redenen, van het Classicaal Bestuur onafhankelijk, niet op den staat van hulpbehoevende gemeenten voorkwam, alsnog met eene toelage van *f* 50 te begunstigen, wordt tot overeenkomstige beschikking besloten.

De verschillende voorstellen art. 38 al. 3 en al. 5 van het Reglement op het Godsdienstonderw. rakende bij achtereenvolgende stemmingen verworpen

Aan de orde is nog het voorstel der betrokken Commissie over de voorloopig aangenomen verandering van al. 5 van art. 38 van het Reglement op het Godsdienstonderwijs, en het daarop betrekkelijk amendement van den heer *Bruna*, om de aanneming te doen plaats hebben, wanneer het onderzoek door de aangewezen personen gezamenlijk niet onvoldoende bevonden wordt. Naar het bijna algemeen oordeel der vergadering is dit amendement onaannemelijk, omdat het in de werkelijkheid de beslissing over de toelating geheel in handen geeft van den predikant, en velen niet deelen in de beschouwing van den heer *Bruna*, dat de ouderlingen bij de aanneming slechts als getuigen tegenwoordig zijn; men meent ook dat langs dien weg geen vrede zal komen. Het wordt dan ook met zestien tegen twee stemmen verworpen.

Nu komt het voorstel der Commissie zelf aan de orde. De heer *Bruna* geeft in overweging, daar uit de woorden „door de meerderheid der daartoe aangewezen personen" te schrappen, als naar zijn oordeel overbodig, terwijl toch ook van geene meerderheid sprake kan zijn, wanneer

buiten den predikant slechts een persoon aan de handeling der aanneming deel neemt. Verscheiden leden ondersteunen dit amendement. Enkelen willen de woorden behouden hebben, omdat het naar hun oordeel behoort uit te komen dat bij verschil de meerderheid beslissen moet, en zijn er slechts twee, zoodat er bij verschil, staking van stemmen ontstaan zou, in zulk een geval de Kerkeraad zou moeten beslissen. Het amendement wordt met veertien tegen vier stemmen aangenomen.

De heer *van den Brandeler* doet nu opmerken, dat de veranderingen van art. 38, als naar het voorstel van den president *Molenkamp* strekkende om in de bezwaren aan weerskanten te voorzien, door de buitengewone vergadering der Synode en bloc zijn aangenomen, en het derhalve met deze strekking der aan de consideratiën der Provinciale Kerkbesturen en Classicale Vergaderingen onderworpen veranderingen overeen zal komen, wanneer thans over het voorstel der Commissie, zoo als het thans volgens het aangenomen amendement van den heer *Bruna* luidt, nietafzonderlijk gestemd worde, maar als eerst beslist zal zijn, of de vergadering aan het voorstel der Commissie, rakende de voorloopige verandering van al. 3 dan aan het daarop betrekkelijk amendement van den heer *Luti* de voorkeur geeft, in eens een van beide met het voorstel der Commissie omtrent al. 5 in stemming kome.

Na eenige beraadslaging wordt zonder hoofdelijke stemming besloten te handelen, overeenkomstig dit gevoelen van den heer *van den Brandeler* en alzoo eerst nog het amendement van den heer *Luti* in stemming te brengen, dat, in plaats van, zoo als de Commissie, met afwijking der voorloopige verandering van al. 3, voor de uitnoodiging van oud-ouderlingen de toestemming van den Kerkeraad te vorderen, in het gegeven geval aan den predikant de bevoegdheid wilde toekennen om een of meer stemgeregtigden bij voorkeur oud-ouderlingen — naar het overgenomen amendement van den heer *Kronenberg* — te kiezen en de aanneming als getuigen bij te wonen.

Vooraf heeft nog eenige beraadslaging over het amendement van den heer *Luti* plaats, waarbij een aantal leden op de vroeger reeds aangevoerde gronden voor de aanneming er van pleiten, anderen volharden bij hunne daartegen ingebragte bezwaren, terwijl de heeren *Bruinwold*

Riedel en *van Duyl*, ofschoon het amendement aannemelijker achtende dan het voorstel der Commissie, rekenschap geven waarom zij er tegen zullen stemmen, omdat zij evenmin als reeds ter buitengewone vergadering de verandering van al. 3 als eene door hen en hunne geestverwanten begeerde zaak kunnen beschouwen en volstrekt niet gewenscht, wanneer daarbij het in het tweede lid van al. 5 neergelegde beginsel zou moeten worden prijs gegeven.

De heer *van den Brandeler*, die insgelijks bij zijne vroeger medegedeelde bedenking volhardt, dat stemgeregtigden bij de aanneming, ofschoon dan ook slechts als getuigen zouden tegenwoordig zijn, en indien daarvoor oud-ouderlingen werden opgeroepen, aan dezen ook invloed op de beslissing wilt doen toekennen, dien nog op het voorstel van den heer *Luti* het amendement in, om het te doen luiden „mits in tegenwoordigheid van een of meer oud-ouderlingen”. Ook over dit amendement heeft nog eenige beraadslaging plaats, waarbij in herinnering wordt gebragt wat de heer *Luti* tot aanbeveling van zijn amendement heeft aangevoerd en vooral ook wordt opgemerkt, dat deze blijkbaar het ligt te voorzien geval had aangenomen, dat ook waar oud-ouderlingen te vinden waren deze mede bezwaar zouden maken om de aanneming bij te wonen.

Daar intusschen het amendement van den heer *Luti* in deze als het verst strekkende te beschouwen is, wordt dit geacht eerst in stemming te moeten komen. Het wordt aangenomen met elf tegen zeven stemmen, waardoor het amendement van den heer *van den Brandeler* vervalt. In overeenstemming met de adviezen der *Hoogleeraren* en van den *Secretaris*, stemden er voor de heeren *Alingh Prins*, *Bruna*, *Douwes*, *Dikema*, *de Man*, *van Eerde*, *van der Veen*, *Kronenberg*, *van der Hoeve* en *Segers*. Tegen stemden de heeren *van Duyl*, *Bruinwold Riedel*, *van den Brandeler*, *Jans*, *Westrik*, *van Lakerveld* en de fung. *President*.

Thans wordt overgegaan tot de gezamenlijke stemming over al. 3 zoo als het naar het aangenomen amendement van den heer *Luti* zou moeten luiden, en over de redactie van al. 5 volgens het voorstel der Commissie, waarbij door verscheiden leden zeer op de gezamenlijke aanneming van beide redactiën wordt aangedrongen, omdat dan ook

het bezwaar van zoo velen in de Kerk tegen de bestaande al. 5 op eene bevredigende wijze zal zijn weggenomen, doch anderen volharden bij hunne bedenkingen tegen het van de voorloopig aangenomen verandering afwijkende voorstel der Commissie, waartegen de heer *Segers* weder wijst op de veruitziende gevolgen, van de verwerping bij deze stemming van het verzoenend voorstel der Commissie.

De uitslag der stemming is echter, dat zich elf stemmen tegen, zeven stemmen voor de gecombineerde redactiën verklaren, en hiermede derhalve het voorstel der Commissie omtrent alinea 5 verworpen is. Met de *Hoogleeraren* en den *Secretaris* stemden er voor de heeren *Bruna, Douwes, de Man, van Eerde, Segers, van den Brandeler* en *Westrik*. De elf leden, die tegen stemden, waren de heeren *van Duyl, Alingh Prins, Bruinwold Riedel, Dikema, van Lakerveld, van der Veen, Kronenberg, Roodhuyzen, van der Hoeve, Jans* en de fung. *President*.

Protest van de heeren *Westrik* c. s. tegen het in stand laten der nieuwe redactie van art. 38 van het Reglement op het Godsdienstonderwijs.

De heer *Westrik* verzoekt nu dat de door hem en de heeren *Segers* en *van den Brandeler* gestelde na te melden verklaring, na daarvan mededeeling te hebben gedaan, in haar geheel in de notulen dezer zitting worde opgenomen.

„De ondergeteekenden, afgevaardigd door het Provinciaal Kerkbestuur van Utrecht en van Zuidholland, *overwegende* dat art. 38 *R. G. O. nieuw* zoowel het recht der Kerk in haar belijdend beginsel belemmert als te kort doet aan de vrijheid der Kerkeraden, in het bijzonder aan de verplichting der Ouderlingen, om aan de stem der conscientie, voorgelicht door het Woord en den Geest van God, te gehoorzamen;

„*het feit constateerende*, dat onderscheidene Kerkeraden verklaard hebben, *art.* 38 *nieuw* niet te kunnen náleven, met welk gevoelen niet alleen meer dan één Classicaal Bestuur, maar zelfs het Provinciaal Kerkbestuur van Utrecht overeenstemt, daar dit laatste Bestuur *art.* 38 *nieuw* in strijd acht met art. 11 Alg. Regl.;

„*in ernstige consideratie nemende*, dat 4 leden van het Prov. Kerkbestuur van Gelderland niet tot het toepassen van tuchtmiddelen hebben kunnen medewerken tegen handelingen, die met het bovengenoemd art. 38 samenhangen — redenen, waarom in dit voorjaar ook

eene buitengewone Synode samengeroepen is, die o. a. getracht heeft, om door weglating van de welbekende ergerlijke zinsnede de gemoederen eenigszins te bevredigen;

„stelt met smartelijk gevoel déze gewone Synode van 1880, indien zij niet aan het gewetensbezwaar omtrent dit punt op eenigerlei wijze te gemoet komt, tegenover de Gemeenten, de Kerkeraden en de Besturen *verantwoordelijk* voor de gevolgen, met name voor het toenemend verzet, en voor de instandhouding ten slotte van het gebouw onzer Kerkelijke organisatie sedert 1816."

Ofschoon niemand zich tegen het toestaan van het gedaan verzoek verklaart, drukt de President, en daarna nog de heer *Roodhuyzen*, het gevoel van smarte uit, dat de drie leden, na de langdurige en breedvoerige beraadslagingen over art. 38 van het Reglement op het Godsdienstonderwijs, het nog in twijfel kunnen stellen, dat de leden, die tot de verwerping der door hen voorgestane voorstellen hebben medegewerkt, daarbij niet evenzeer geheel doordrongen zouden geweest zijn van het besef hunner verantwoordelijkheid en ook van hun standpunt niets anders dan het belang van de Nederlandsche Hervormde Kerk zouden hebben kunnen beoogen.

Sluiting der vijf en twintigste zitting.

Daar nu nog naar veler meening te stemmen overblijft over de voorloopig aangenomen redactie van al. 5 en 6 vereenigd met de naar het amendement van den heer *Luti* goedgekeurde redactie van al. 3, doch ter zake verschil van gevoelen gerezen is, geeft de Secretaris in overweging de beslissing daarover tot morgen uit te stellen, waarop de vergadering tot zoo lang verdaagd wordt en de tegenwoordige zitting hiermede wordt gesloten.

B. A. Overman, fung. *President.*

ZES EN TWINTIGSTE ZITTING.

Vrijdag den 20n Augustus 1880.

De heer *Luti* afwezig.

Opening der zes en twintigste zitting.

Na opening der zitting worden de notulen der zitting van gisteren gelezen en goedgekeurd.

Toekenning alsnog eener kleine toelage aan de gemeente te Schoonoord in Drenthe.

Op een ingekomen voordragt van het Provinciaal Kerkbestuur van Drenthe van 18 Augustus jl. nº. 38, wordt besloten ook aan de gemeente te Schoonoord alsnog de tot hiertoe genoten toelage van f 50 tot tegemoetkoming in de behoeften van hare kerkelijke administratie toe te kennen.

Aankondiging van den hoogleeraar *Gooszen* van op zijn voorstel tot het doen wegvallen van al. 5 art. 38 van het Reglement op het Godsdienstonderwijs te zullen terugkomen.

De hoogleeraar *Gooszen* kondigt aan de Vergadering zijn voornemen aan, om na afloop der behandeling van het Reglement op de kerspelvorming haar in ernstige overweging te geven, dat zij terugkome op haar besluit tot verwerping van zijn voorstel betrekkelijk art. 38 van het Reglement op het Godsdienstonderwijs, als naar zijn oordeel nog het eenige middel zijnde om de bezwaren wegens dat artikel op bevredigende wijze uit den weg te ruimen.

Bijzonder voorstel van den heer *Roodhuyzen* rakende art. 38 evengenoemd.

De heer *Roodhuyzen* dient ter zake van art. 38 evengenoemd nog het volgende voorstel in:

„In gemeenten, waar kerspelvorming is ingevoerd, wordt de nadere regeling van de aanneming en bevestiging van nieuwe lidmaten overgelaten aan de Kerkeraden, wanneer er bij deze geene afdoende bezwaren bestaan tegen het zedelijk gedrag, de kennis en de belijdenis van den aannemeling en deze bereid is tot de verklaring, dat hij als lid der Nederlandsche Hervormde Kerk, met inachtneming van hare verordeningen, wenscht mede te werken aan haren bloei."

Dit voorstel wordt voorshands tot nadere behandeling ter tafel gebracht.

De voorloopig aangenomen veranderingen van art. 38 met de overgangsbepaling nog afzonderlijk in stemming gebragt en verworpen.

De President deelt aan de Vergadering mede, dat hij na rijpe overweging niet deelen kan in het gevoelen, gisteren door den Secretaris en andere leden uitgesproken, dat er nog eene stemming over al. 3 van art. 38 van het Reglement op het Godsdienstonderwijs naar de aangenomen redactie van den heer *Luti* vereenigd met de voorloopig aangenomen redactie van al. 5 moet plaats hebben, in aanmerking nemende dat de door den heer *Luti* aanbevolen redactie een amandement was op het voorstel van de Commissie betreffende al. 3, gelijk ook het laatste goedgekeurde amendement van den heer *Bruna* het voorstel van de Commissie omtrent al. 5 betrof, en, nu de alzoo geamendeerde voorstellen der Commissie bij de daarover gehouden stemming verworpen zijn, dit amendement van den heer *Luti* van de tafel is, zoodat hij meent dat thans de voorloopig aangenomen veranderingen van al. 3 en al. 6 afzonderlijk in stemming moeten komen. Daar zijn intusschen, die volharden bij hunne meening, dat voor de redactie van eerstgenoemd al. 3 die van den heer *Luti* in de plaats is getreden en als er thans nog wegens den uitslag der bedoelde stemming, eene stemming noodig blijft over de voorloopig aangenomene verandering van al. 5 dat moet geschieden in vereeniging met al. 3 naar de redactie van den heer *Luti*. Hierom meent de President zijn voorstel om slechts nog over de voorloopig aangenomen veranderingen van al. 3 en al. 5 met 6 elk afzonderlijk te doen stemmen in stemming te moeten brengen. Dit voorstel wordt met elf tegen zes stemmen goedgekeurd. Overeenkomstig het advies van den hoogleeraar *Gooszen* stemden voor het voorstel van den President de heeren *van Duyl*, *Bruinwold Riedel*, *van Eerde*, *van der Veen*, *Kronenberg*, *Roodhuyzen*, *van der Hoeve*, *Jans*, *Westrik*, *Alingh Prins* en de *fung. President* zelf. Met den hoogleeraar *Lasonder* en den *Secretaris* stemden er tegen de heeren *Bruna*, *Douwes*, *Dikema*, *van Lakerveld*, *de Man* en *van den Brandeler*. Aan den heer *Segers* was op zijn verzoek vergund zich buiten deze stemming te houden.

Hierna worden al. 3 en al. 5 met al. 6 afzonderlijk in stemming gebragt en bij de twee daarover plaats hebbende stemmingen verworpen, waarbij enkele leden verklaarden, de eene

verandering niet afgescheiden van de andere te kunnen aannemen. De verwerping van al. 3 geschiedde met *eenparigheid van adviezen en stemmen;* die van al. 5 met elf tegen zes stemmen, zijnde nu aan den heer *Bruna* op zijn verzoek vergund geen deel aan deze stemming te nemen. Tegen de afzonderlijke vaststelling van al. 5 stemden met den hoogleeraar *Goossen* en de *Secretaris* de heeren *van Duyl, Bruinwold Riedel, Dikema, van Lakerveld, van der Veen, Kronenberg, Roodhuyzen, van der Hoeve, Jans Alingh Prins* en de fung. *President.* Met den hoogleeraar *Lasonder* stemden er voor de heeren *Douwes, de Man, van Eerde, Segers, van den Brandeler* en *Westrik.*

Eene stemming en bloc wordt nu niet verlangd.

Wegens de niet vaststelling der bedoelde veranderingen wordt zonder hoofdzakelijke stemming besloten nu ook de overgangsbepaling als vervallen te beschouwen.

Algemeene beraadslagingen over het Reglement op de kerspelvorming.

Aan de orde is nu het rapport van de betrokken Commissie over de kerspelvorming, dat sedert 10 Augustus ter tafel heeft gelegen.

De Algemeene beschouwingen over het daarbij overgelegd voorloopig aangenomen Reglement, zooals dit nog door de Commissie gewijzigd of aangevuld is, worden geopend.

Daarbij wordt algemeen hulde gebragt aan de bedoeling der Synode om zoo mogelijk den zoo zeer verstoorden vrede te herstellen, en aan regtmatige bezwaren te gemoet te komen, doch verscheiden leden, waaronder in de eerste plaats de hoogleeraar *Lasonder,* hebben verschillende bedenkingen. Daarlatende dat kerspel een locaal begrip is en derhalve iets anders is, dan wat men hier bedoelt, en men derhalve slechts van *zoogenaamde* kerspelvorming zou kunnen spreken, wijst de hoogleeraar op het diepingrijpende der verandering van gemeenten in kerspelen,die men naar zijne meening niet moet beproeven, nu uit het verslag van de consideratiën gebleken is, dat de meerderheid van de leden der Classicale Vergaderingen een afkeurend advies gaven, en dus te regt kan gezegd worden, dat kerspelvorming door de Kerk *niet* gewenscht wordt. Het beginsel, dat bij de ontworpen kerspelvorming tot grondslag gelegd is, dat alle rigtingen in de Kerk gelijk regt van bestaan hebben, acht de hoogleeraar ook bedenkelijk, daar

men toch niet voor allerlei rigtingen de deur open kan zetten en de Kerk niet aan het gevaar mag blootstellen, van die alle te moeten erkennen. Hij vreest dat de verwikkelingen, die men door kerspelvorming uit den weg ruimen wil, in erge mate zullen toenemen, zoodat de modus vivendi die men er door tracht te verkrijgen, wel eens de modus moriundi zou kunnen worden. Hij besluit, als de Commissie aan het slot van het rapport, met zich te beroepen op de eischen van het regt, van het geloof en van de liefde, maar in tegenovergestelden zin, om de invoering van kerspelvorming te ontraden. Wat ook, vraagt hij, zal die invoering baten, als men in de aanzienlijkste gemeenten op onoverkomelijke bezwaren zal stuiten. Van de zijde der leden die zich bij den hoogleeraar *Lasonder* aansluiten wordt de invoering van kerspelvorming te bedenkelijker geacht, doordien de belijdeniskwestie hier niet werd opgelost, wat de hoop op toenadering of medewerking zeer moet verzwakken. Ook wordt opgekomen tegen de juistheid der bewering in de memorie van toelichting en in het rapport der Synodale Commissie, dat aan de verschillende rigtingen in de Kerk ten voorgaanden jare door de Synode gelijk regt van bestaan is toegekend, daar zulks slechts in historischen zin geschied is, met opzigt tot de regten der lidmaten van de Nederlandsche Hervormde Kerk als zoodanig in het algemeen, van welke rigting ook, maar dat, wanneer hiermede ook het feitelijke bestaan der verschillende rigtingen is toegestemd, daarmede nog geen antwoord gegeven is op de vraag, of zij regtens in die Kerk bestaan. Terwijl men ook van kerspelvorming weinig heil verwacht, en toeneming van verzet voorziet, acht men beter van zulke maatregelen, waarvoor de bevoegdheid der Synode nog zeer te betwijfelen valt, af te zien, en liever de zorg voor de genezing der kranke Kerk aan den Grooten Medicijnmeester over te laten. Daar zijn ook die het althans zeer ontraden aan het Reglement zulke uitbreiding te geven, dat ook op gemeenten met één predikant het Reglement van toepassing zou worden, dewijl deze daarmede slechts ten halve en op zeer onvoldoende wijze zouden worden geholpen en daar, waar nu vrede is, allerlei verdeeldheid en verwarring zou ontstaan. Men wil des noodig de kerspelvorming in groote gemeenten slechts als eene proefneming beschouwd hebben om het later een punt van overweging

te doen uitmaken, of en in hoe verre ook voor gemeenten van een predikant gevoegelijk de gelegenheid tot kerspelvorming kan en behoort gegeven te worden. Door het lid der Commissie, den heer *Bruna*, wordt evenwel de uitbreiding van het Reglement ten behoeve van alle gemeenten als billijk en regtvaardig bepleit, terwijl hij meent dat daarvoor alleen de in deze vereischte wijziging van het Algemeen Reglement past, dat algemeen verbindend is. Dit gevoelen ontmoet echter bij verscheiden leden tegenspraak, met verwijzing naar verschillende bepalingen, die, hoewel ook dikwerf ook op enkele gemeenten van toèpassing, evenwel tot de algemeene belangen der Kerk betrekking hebben, waarin het Algemeen Reglement behoort te voorzien.

Intusschen wordt door hen, die de kerspelvorming voorstaan, de gegrondheid van vele aangevoerde bezwaren gereedelijk toegestemd. Daar zijn zelfs die op zich zelf geene kerspelvorming verklaren te wenschen, maar men acht het een noodzakelijk kwaad geboren uit de gespannen verhouding der verschillende rigtingen. Nu men geen ander middel ziet om haar gelegenheid te geven tot vervulling van hare godsdienstige behoeften, acht men de Synode althans tot de proefneming in gemeenten van twee of meer predikanten verpligt en zulks te meer omdat zij aan alle rigtingen ten goede komt. Zijn daar ook, die aan afwijkende rigtingen het regt van bestaan in de Kerk betwisten, het Reglement op de kerspelvorming zal tot regtmatige erkenning van hare regten leiden en ook dit goede uitwerken, dat elke rigting zich dan eerst in hare kracht zal kunnen ontwikkelen wat weder tot zegen voor de geheele Kerk leiden moet. Zelfs de heer *Segers*, die verklaart dat de orthodoxen voor zich zelven geen kerspelvorming begeeren, daar zij, zoo als zij vroeger steeds getoond hebben en het nog toonen, zich zelven weten te helpen, acht het niet onbillijk dat voor de afwijkende rigtingen de gelegenheid opengesteld wordt om onbelemmerd de vervulling van hare godsdienstige behoeften te verkrijgen. Hij beschouwt het Reglement veel te omslagtig en niet radicaal genoeg, terwijl hij de bevordering van partijvorming in gemeenten van een predikant ontraadt. Hij geeft in overweging om door wijziging van het Algemeen Reglement en aanvulling van het Reglement op de erkenning van nieuwe gemeenten liever nog gelegenheid

te geven tot vorming van zelfstandige gemeenten te midden van de verschillende gemeenten en dus het beginsel van territoriale begrenzing te laten varen. Door anderen ook wordt aan hen, die van geen toekenning van regten aan afwijkende rigtingen willen weten, tegengeworpen, dat het van echt Christelijk standpunt niet op dogmatisch verschil, maar op het bezit van den geest van Christus, op de oefening van liefde en verdraagzaamheid aankomt, dat men zich in deze naar het voorbeeld van den Apostel Paulus te gedragen heeft, die zich buiten de beoordeeling hield of aan Joodsche of Heidensche Christenen regtens een bestaan in de Christelijke gemeente toekwam, maar door de aanwijzing van een modus vivendi slechts hunne godsdienstige belangen trachtte te bevorderen en tot hun zamenblijven in eenigheid des geestes zocht mede te werken. Voorzooverre het Reglement op de kerspelvorming zulks alleenlijk beoogt, acht men het echt Christelijk en echt Protestantsch ook, daarbij wijzende op art. 32 van de Nederlandsche Geloofsbelijdenis.

In gelijken geest spreekt de hoogleeraar *Goossen* als president der betrokken Commissie. In de eerste plaats bepleit hij het regt der verschillende rigtingen. Vervolgens komt hij er tegen op dat een en ander lid er zoo veel gewigt aan hechten, dat vele leden van de Provinciale Kerkbesturen en de meerderheid van de leden der Classicale Vergaderingen zich tegen het Reglement verklaard hebben, en zelfs in eene berekening treden van het getal der stemmen, die er tegen adviseerden, daar zulks volstrekt niet overeenkomt met den letter en de strekking van art. 62 van het Algemeen Reglement, dat slechts licht verlangt en derhalve op een goed en deugdelijk advies, kwame het slechts van één lid dier Besturen of Vergaderingen, hoogeren prijs wil gesteld hebben, dan op de grootte van het getal der leden, die zich voor of tegen verklaren. Hij meent dat de vraag, of de Synode wel bevoegd zij zulk een Reglement te maken, ligt te beantwoorden is door de wedervraag, of zij ook bevoegd zij de kerkordering te veranderen en met de werkelijke toestanden in overeenstemming te brengen. Hij herinnert hoe vele geachte, vrijzinnige mannen in de Kerk, en hij wil het niet verbergen, ook hij zelf indertijd zich beijverd hebben om aan het cooptatiestelsel een einde te maken, meenende dat de Kerk daardoor zou gered worden en zich daarvan de schoonste uitwerking hebben voor-

gespiegeld, maar dat de theologie alle die illusiën heeft verijdeld, en het nu zooverre gekomen is, dat de helft van de stemgeregtigden plus een eene beslissing over de heiligste belangen in handen heeft, en de minderheden tot volslagen magteloosheid veroordeeld zijn, en maakt de opmerking dat zij, die op staatkundig gebied steeds klagen over de onderdrukking der minderheden, op kerkelijk gebied voor hare bezwaren steeds de ooren sluiten. In dezen stand van zaken noemt hij de kerspelvorming geen noodzakelijk kwaad, maar positief goed, daar zij de belangen van de onderdrukte of ter zijde gestelde minderheden behartigt en hierdoor werkelijk de belangen van geheel de Kerk bevordert, niemands regten krenkt en op den voorgrond stelt, dat voor elke rigting ruime gelegenheid zij voor de vervulling van ieders godsdienstige behoeften, van jong en oud, niet het minst voor het opkomende geslacht. Indien het jus constitutum hiertegen in den weg mogt treden, welnu te meer reden om daarin verandering te brengen.

De heer *van Lakerveld*, die zich als rapporteur voorbehouden had het Reglement met de daarin nedergelegde beginselen tegen de te voorziene bedenkingen te verdedigen, verklaart na het warm pleidooi van den hoogleeraar *Gooszen* weinig te zeggen te hebben. Tegenover het beroep van den hoogleeraar *Lasonder* op het jus constitutum handhaaft hij het beroep der Commissie aan het slot van het rapport op het zedelijk regt, dat de bescherming van de heiligste belangen der minderheden vordert. Ook volgens hem is het noodzakelijk een modus vivendi te scheppen, juist om het zamenblijven der verschillende rigtingen in hetzelfde kerkverband mogelijk te maken; daaraan zal de kerspelvorming voldoen; zij bedoelt geene verdeeling der Kerk in verschillende fractiën, een weinig uiteengaan alleen voor een tijd, opdat de verschillende rigtingen ruimte hebben om zich te ontwikkelen, vol geloof aan de kracht van hare eigen beginselen, en daarin niet door de onderdrukking der overmagt belemmerd wordt. Hij meent vooral op het defensief karakter der kerspelvorming de aandacht der vergadering te moeten vestigen.

Nadat hierop nog door enkele leden het woord gevoerd wordt, hoofdzakelijk tot nadere toelichting of verdediging van hunne voor of tegen het aanhangig Reglement uitgebragte adviezen, worden de algemeene beraadslagingen voor gesloten verklaard.

Thans dient de heer *Segers* de volgende motie van orde in: „voorloopig het Reglement op de kerspelvorming terzijde te stellen en eerst te zien of het doel van het Reglement niet zou kunnen bereikt worden door wijziging of aanvulling van art. 43 7° en 51 7° van het Algemeen Reglement en van het Reglement op de erkenning van nieuwe gemeenten.”

Voorstel van den heer *Segers* om door eene wijziging van art. 43 7° en 51 7° van het Algemeen Reglement en van het Reglement op de erkenning van nieuwe gemeenten, het aanhangige Reglement op de kerspelvorming te vervangen, verworpen.

Tot toelichting dezer motie voegt de heer *Segers* bij het straks reeds door hem gezegde, dat hier slechts de gevallen kunnen gelden, dat de meerderheid of minderheid der gemeente geen bevrediging vindt van hare godsdienstige behoeften, dat uit de beraadslagingen zoowel als uit de ingewonnen consideratiën blijkt, dat het ontworpen Reglement op de kerspelvorming, dat daarin voorzien wil, aan vele practische bezwaren lijdt, maar dat de weerzin deswege tegen het Reglement ontstaan geheel zal zijn weggenomen, wanneer het beginsel van territoriale begrenzing der gemeente wordt opgeheven, en daar waar belanghebbenden het wenschen en de noodige waarborg van levensvatbaarheid bestaat, vrijheid worde geopend om te midden van de gemeenten, waaraan zij tot hiertoe behoorden, zelfstandige gemeenten te vestigen, ieder met hare eigen predikant, kerkeraden en armverzorging.

Deze motie ontmoet bij verscheiden leden veel bijval; men wenscht evenwel dat de heer *Segers* nader formulere welke wijziging of aanvulling hij in genoemd Reglement wenscht gebragt te hebben. De meeste leden maken echter groot bezwaar om de behandeling van het Reglement op de kerspelvorming, waaraan zooveel arbeid en tijd zijn besteed en waarop de Kerk gehoord is, thans te gaan staken. Gaarne willen zij aan den heer *Segers* de vrijheid laten later een voorstel van de strekking als door hem gemeld werd, in te dienen, maar thans meenen zij mag niet tot afbreking van de behandeling der kerspelvorming besloten worden. Na eenige beraadslaging wordt de motie van den heer *Segers* in stemming gebragt, waarvan de uitslag is dat zij met twaalf tegen zes stemmen verworpen wordt.

Terwijl intusschen de behandeling van het Reglement op de kerspelvorming zelf tot eene volgende zitting moet worden uitgesteld, worden thans nog slechts de betrekkelijke in het rapport der Commissie vermelde voorstellen ter hand genomen, en wordt daarop achtereenvolgend

Afwijzing van verschillende voorstellen van of uit Classicale Vergaderingen in verband met de aanhangige kerspelvorming.

overeenkomstig de adviezen der Commissie als volgt besloten:

1°. tot afwijzing van het afzonderlijk voorstel van de Classicale Vergadering van Middelburg, gereg. onder n°. 680, (blz. 175, 176), om tot de oorspronkelijke inrigting der Kerk terug te keeren, zonder hoofdzakelijke stemming;

2°. tot afwijzing insgelijks van het voorstel van de meerderheid der Classicale Vergadering van Haarlem en Brielle, blz. 176, tot invoering van eene volstrekte autonomie der gemeenten in geestelijke zaken, met veertien tegen vier stemmen;

3°. tot afwijzing ook van het afzonderlijk voorstel der Classicale Vergadering van Dordrecht om middelen te beramen tot boedelscheiding, gereg. onder n°. 759 (blz 177), zonder hoofdelijke stemming;

4°. tot afwijzing van het voorstel van de minderheid der Classis van Brielle om een geregeld uiteengaan der verschillende rigtingen te bevorderen, (blz. 177), weder zonder hoofdelijke stemming;

5°. tot afwijzing van het voorstel der Classicale Vergadering van Eindhoven tot splitsing der Kerk in twee of meer afdeelingen, gereg. onder n°. 644 (blz. 118), met vijftien tegen twee stemmen. Den heer *Westrik* was vergund zich omtrent dat voorstel buiten stemming te houden;

6°. tot afwijzing nog van het voorstel der Classicale Vergadering van Nijmegen om door het vormen van wijken hetzelfde doel als van de kerspelvorming te bevorderen, blz. 179, zonder hoofdelijke stemming.

Sluiting der zes en twintigste zitting.

De vergadering wordt hierop tot morgen verdaagd, waarbij de President mededeelt, dat alsdan slechts eene korte zitting zal worden gehouden, dewijl na afloop daarvan de Synodus contracta in zake het hooger beroep van den predikant *Alewijn Faure* moet vergaderen. De tegenwoordige zitting wordt hiermede gelsoten.

J. J. L. Luti, *President.*

ZEVEN EN TWINTIGSTE ZITTING.

Zaturdag den 21sten Augustus 1880.

De heer *Luti* afwezig.

Bij de opening der zitting wordt het lezen der notulen van de zitting van gisteren tot a. s. Maandag uitgesteld.

Opening der zeven en twintigste zitting.

De Commissie ter zake der voorloopig aangenomen veranderingen van het Reglement op het Hooger Onderwijs betrekkelijk het aanstellen van kerkelijke hoogleeraren te Amsterdam, brengt bij monde van den heer *Douwes* haar rapport uit, luidende als volgt:

Rapport van de Commissie rakende de voorloopig aangenomen veranderingen in het Reglement op het Hooger Onderwijs betrekkelijk het aanstellen van kerkelijke hoogleeraren te Amsterdam.

Mijne Heeren!

Geroepen om u verslag te geven en tevens om u van advies en raad te dienen in zake van de voorloopig aangenomen wijzigingen in het Reglement op het Hooger Onderwijs in de Godgeleerdheid, volgens Synodale Circulaire n°. 33, willen wij, ter vervulling van het eerste gedeelte onzer taak, wat betreft de consideratiën der Provinciale Kerkbesturen en Classicale Vergaderingen en de verder in onze handen gestelde stukken, op dezelfde zaak betrekkelijk, allereerst in het algemeen op de ontvangst, welke de voorgenomen wijzigingen in de Kerk hebben mogen vinden, uwe aandacht vestigen, door de verhouding mede te deelen van het aantal vóór- en tegenstanders dier wijzigingen in de genoemde kerkelijke Collegiën. Daarna willen wij een overzicht geven van de gronden, die een deel dier collegiën of sommigen hunner leden voor hun afkeurend oordeel hebben aangevoerd, alsmede van de aan- en opmerkingen, die er zijn gemaakt, van de wenken, die der Synode worden gegeven en van de ingediende amendementen, waaronder ook zijn, bij welker aanneming sommigen, die de wijzigingen, zooals zij daar liggen, niet konden goedkeuren, verklaard hebben tot het beoogde doel te kunnen medewerken.

Wij willen hierbij vooraf opmerken, dat wij, van vóór- en tegenstanders der wijzigingen sprekende, inzonderheid of uitsluitend het oog hebben op de toevoeging aan art. 5, waarin het beginsel uitgesproken is, 't welk het meest tot verschil van gevoelen aanleiding geeft; terwijl uit de ingekomen stukken blijkt, wat ook in den aard der zaak ligt, dat velen, die tegen dit beginsel gestemd zijn, tegen de toevoegingen tot art. 15 en 16 geen bezwaar hebben.

Wat dan de als Provinciale Kerkbesturen adviseerende Collegiën betreft, in zes van de elf verklaarde de meerderheid zich vóór de voorloopig aangenomen wijzigingen, t. w. in Gelderland, Overijssel en Drenthe, waar in elk kerkbestuur slechts één, in Zuidholland, waar twee en onder deze één niet onvoorwaardelijk, in Groningen en in Utrecht, beide waar twee leden zich tegen de wijzigingen verklaarden. In Friesland was de helft der leden er vóór, de helft er tegen. In twee ressorten was de meerderheid van het Kerkbestuur er tegen, t.w. in Zeeland en Noordbrabant met Limburg, in beide Kerkbesturen met één lid er vóór, terwij het Kerkbestuur van Noordholland en de Waalsche Commissie *eenparig* zich er tegen verklaard hebben.

Wat betreft de Classicale Vergaderingen: Met algemeene of met meerderheid van stemmen verklaarden zich 19 vergaderingen vóór, 26 tegen de voorloopig aangenomen bepalingen, terwijl in ééne de helft vóór en de helft tegengestemd heeft. Wij geven u een overzicht.

De Class. Vergadering van Arnhem bericht, dat zij „zich vereenigt met de voorloopig aangenomen wijzigingen." Desgelijks die van Gouda „schier met algemeene stemmen." Die van Amsterdam adviseert „bijna unaniem tot de vaststelling", daar zij zich „met het beoogde doel uitnemend kan vereenigen, als om verschillende redenen zeer wenschelijk." De heer *H. Steenberg* echter en 9 andere leden dier Vergadering deelen bij afzonderlijk schrijven hunne bezwaren tegen de voorloopige wijzigingen mede. In de Classicale Vergadering van Groningen vond het voorstel „algemeene toejuiching." In die van 's Gravenhage kon de „overgroote meerderheid" d. i. op „een paar leden" na allen, zich er meê vereenigen, zoo ook in die van Wijk bij Duurstede hadden slechts twee leden bezwaar. In die van Utrecht verklaarden zich 37 der aanwezige leden vóór, 2 tegen, terwijl zeven zich van

stemming onthielden. Amersfoort adviseert met 37 tegen 5 stemmen tot goedkeuring. Bommel desgelijks met 40 tegen 7. Leiden met 57 tegen 13. Onderdendam met 27 tegen 7. Heusden met 28 tegen 8. Edam met 31 tegen 9. Maastricht met 11 tegen 5. In de classis Koevorden waren op 8 leden na allen vóór de wetsverandering. Te Breda verklaarden zich 29 stemmen vóór en 16 er tegen. Te Zwolle 24 vóór en 19 tegen, terwijl zich 11 leden buiten stemming hielden. Bij stemming verklaarden te Nijmegen 13 leden zich vóór en 13 tegen. Assen heeft de wijzigingen goedgekeurd onder voorbehoud van een amendement, waarmede zich 13 van de 22 leden vereenigden.

De volgende Classicale Vergaderingen hebben met eene kleinere of grootere meerderheid of met eenparigheid van stemmen tegen-geadviseerd.

Appingedam had bijna evenveel vóór- als tegenstemmers, t. w. 24 vóór en 25 tegen. Zoo ook Deventer 22 vóór en 23 tegen. Te Sneek adviseerde „de meerderheid" tegen. Te Kampen waren 19 vóór de reglements-verandering en 22 tegen. Te Tiel 16 vóór en 20 tegen. Te Harderwijk 15 vóór en 21 tegen. Te IJzendijke 12 vóór, 23 tegen. Te Franeker waren 23 vóór, 55 tegen de uitbreiding van art. 5, maar werden die van artt. 15 en 16 goedgekeurd. Te Zierikzee waren 10 vóór, 30 tegen de wijzigingen van art. 5 maar zonder bedenking tegen die van artt. 15 en 16. Te Heerenveen 13 vóór, 42 tegen de geheele zaak. Te Winschoten 11 vóór, 48 tegen. Te Rotterdam waren 18 vóór, de overigen alle tegen de wijzigingen. Te Middelburg schijnt de verhouding te zijn van 10 vóór- tot 37 tegen-stemmenden. Te Meppel stemden 3 vóór, 17 tegen, terwijl de wijzigingen van artt. 15 en 16 met acclamatie werden aangenomen. In de Waalsche Réunie verklaarden zich 5 leden vóór, 22 tegen de wijzigingen, terwijl 4 leden zich van advies onthielden. Te Dordrecht waren 12 vóór de wijzigingen; terwijl een voorstel tot verwerping door de meerderheid d. i. 57 leden „met daverend applaus werd begroet." Haarlem verklaarde met groote meerderheid van stemmen de wijzigingen onaannemelijk, hoewel hulde doende aan het streven der Synode om volledige uitvoering te geven aan art. 1 van het Regl. op het H. O. Te Dokkum werd met 2 stemmen voor

aanneming, met 79 tot verwerping geadviseerd. Desgelijks heeft Alkmaar met op één na algemeene stemmen tot verwerping geadviseerd. Te Zutphen vonden de wijzigingen slechts bij enkele leden bijval, hoewel de meerderheid „hulde doet aan de liberaliteit en verdraagzaamheid, waarvan zij getuigen.” Te 's Hertogenbosch zou men gaarne zien, dat Amsterdam kerkelijke Hoogleeraren kreeg, maar heeft met algemeene stemmen *dit* voorstel afgekeurd. Ook te Leeuwarden was men er unaniem tegen. Eveneens te Eindhoven. Goes geeft geene andere dan ongunstige consideratiën. Brielle adviseert op verschillende gronden tot intrekking. Hoorn heeft „het voorstel der Synode, zoowel wat het beginsel betreft als de uitwerking in artt. 5, 15, 16, met *algemeene* stemmen verworpen.”

Uit dit overzicht blijkt Uwe Vergadering, dat de voorloopig aangenomen wijzigingen door de meerderheid der Provinciale Kerkbesturen goedgekeurd, door de meerderheid der Classicale Vergaderingen afgekeurd zijn, zoodat de consideratiën niet als eene roepstem der Kerk zijn aan te merken om ze nu onvoorwaardelijk ter zijde te leggen. Bovendien, al ware die afkeurende meerderheid nog veel grooter, het zou toch alles aankomen op de gronden, die voor de afkeuring worden aangevoerd en op de vraag, of aan geopperde bedenkingen kan te gemoet gekomen en of rechtmatige bezwaren, die zijn ingebragt, kunnen weggenomen worden. Wij hebben in de consideratiën ook niet weinig gevonden tot verdediging van de voorloopig aangenomen reglements-veranderingen, zooals zij daar liggen, maar behoeven daarvan geen uitvoerig verslag geven, daar de ten voordeele van het ontwerp aangevoerde gronden toch geene andere zijn, dan die, door welke de meerderheid in de Synodale Vergadering geleid is tot het voorloopig vaststellen der wijzigingen. Men beroept zich op het verplichtende van art. 1 van het Regl. op het H. O. in de godgeleerdheid, op het belang der geheele Kerk, die door vermeerdering van de gelegenheden tot opleiding te beter in hare behoefte aan vermeerdering van het predikantental kan voorzien, op het belang van de Universiteit te Amsterdam en van vele jongelieden, die daar ter stede, zich voor de Evangeliedienst in onze Kerk zullen kunnen bekwamen en op de billijkheid, dat aan hen, die de belangrijke geldsom bijeenbrengen, waardoor het der Kerke mogelijk wordt,

ook te Amsterdam twee leerstoelen voor de godgeleerdheid te vestigen, eenige invloed op de benoeming der mannen, geroepen om die leerstoelen te bezetten, worde toegekend.

Alzoo overgaande tot de mededeeling van de bezwaren, die tegen de voorloopig aangenomen wijzigingen zijn ingebragt, merken wij vooraf op, dat onder de tegenstanders zoodanigen zijn, die elke regeling van het Hooger Onderwijs in de Godgeleerdheid te Amsterdam afkeuren, terwijl de meesten zich alleen niet vereenigen konden met de regeling, zooals zij nu der Kerk in overweging is gegeven.

Er hebben zich namelijk in een enkel Prov. Kerkbestuur en in verschillende Classicale Vergaderingen stemmen doen hooren van zulken, die verklaren, dat de Universiteit op gereformeerden grondslag, de z.g. vrije Universiteit van Dr. *A. Kuyper*, alleen hunne onverdeelde sympathie had en dat zij daarom er niet aan konden medewerken om te Amsterdam een aanvullend godgeleerd onderwijs van wege de Kerk te doen geven, waarin zij zagen eene tegenwerking van de pogingen van Dr. *A. Kuyper* of wel een streven der Synode om door begunstiging van de ééne partij onder de orthodoxen de andere te neutraliseeren. Mede in een paar Provinciale Kerkbesturen en in sommige Classicale Vergaderingen waren er, die oordeelden, dat in de behoefte der Herv. Kerk aan Hooger Onderwijs voor hare kweekelingen volledig en ruimschoots wordt voorzien, terwijl elders de meerderheid in eene Class. Vergadering zich verklaart tegen alle aanvullings-onderwijs en enkele leden zelfs verlangen, „dat de Synode ophoude Godgeleerd Onderwijs te (doen) geven.” „De theologie,” zeggen zij, „is een deel van het universitair onderwijs, dat door de Kerk niet kan worden gegeven. De Kerk heeft alleen aan den ingang der Kerk te eischen van hare aanstaande godsdienstleeraars „deugdelijke waarborgen, dat zij instemmen met hare belijdenis. Daar eene behandeling van den door laatstbedoelden uitgesproken wensch thans niet aan de orde is en de tegenzin der anderen tegen aanvullend onderwijs in het algemeen met het oog op art. 1 van het Regl. op het H. O. in de godgeleerdheid, niet in aanmerking mag komen, zal Uwe Commissie, straks, bij het beoordeelen der ingebragte bezwaren, over deze consideratiën gerustelijk het stilzwijgen kunnen bewaren.

Die overigens hunne bezwaren hebben medegedeeld, hebben meestal het wenschelijke uitgesproken, dat ook te Am-

sterdam Hooger Onderwijs in de godgeleerdheid van wege de Kerk worde gegeven en alzoo art. 1 van het Reglement daarop tot volle uitvoering kome. Hunne bezwaren gelden de wijze, waarop, volgens de voorloopig aangenomen wijzigingen in het Reglement, die zaak met betrekking tot Amsterdam zou geregeld worden.

Door verreweg de meesten, zoo niet allen, die zich tegen die regeling verklaard hebben, wordt een kerkrechtelijk bezwaar op den voorgrond gesteld. Niet alleen in het zeer ongunstig oordeel, dat het Prov. Kerkbestuur van Noordholland over die zaak heeft uitgesproken, is dat bezwaar genoemd, maar ook in andere Prov. Kerkbesturen en een groot getal Classicale Vergaderingen is het gevoeld, 't zij door velen, 't zij door weinigen, en met meerdere of mindere uitvoerigheid ontwikkeld. Kort geformuleerd komt het bezwaar hierop neder. Men acht de voorgenomen regeling in strijd met het recht der Kerk, om geheel langs kerkelijken weg tot de benoeming van Hoogleeraren voor het van wege de Kerk te geven Godgeleerd Onderwijs te komen, welk recht in het Regl. op het H. O. in de godgeleerdheid gehandhaafd is met opzicht tot de drie Rijks-Universiteiten, maar schromelijk zou miskend en geschonden worden met opzicht tot de te Amsterdam gewenschte leerstoelen. De Kerk mag, ter wille van eene vereeniging van particuliere leden der gemeente Amsterdam, van haar recht, om op voordracht van eene langs kerkelijken weg in 't leven geroepen Commissie Hoogleeraren te benoemen, geen afstand doen. Zij mag op de bevoegdheid dezer Commissie om op de in het reglement omschreven wijze aan de Synode eene voordragt te doen, geen inbreuk maken door haar eerst eene nominatie te laten geven, opgemaakt door eene Commissie, die aan de Kerk vreemd is en, al bestaat zij uit leden eener Hervormde gemeente, toch tot dat werk geen kerkelijk radicaal bezit.

Hoogstens zou men, naar het oordeel van sommigen dezer bestrijders van het ontwerp, eene aanbeveling voor de te bezetten leerstoelen van de zijde van Amsterdam kunnen toelaten of aan de Amsterdamsche vereeniging de voegdheid geven om een drietal aan te bieden, 't welk door de kerkelijke Commissie van voordracht met een drietal van hare keuze zou kunnen vermeerderd worden.

Met de ontwikkeling van dit, huns inziens, principieele bezwaar hangen ten nauwste samen verschillende bedenkin-

gen en overwegingen, die alle tot dezelfde categorie moeten gerekend worden. Zij zijn de volgende:

Door de voorgenomen regeling, zou, vreest men, een nieuw collatierecht geschapen worden. De Kerk, die reeds jaren lang er naar gestreefd heeft, de collatierechten afgeschaft te krijgen, zou dus in erge mate met zich zelve in strijd komen: zij zou een collatierecht in 't leven roepen, dat later niet kan opgeheven worden: zelfs is er gezegd, dat de voorgenomen regeling eene familieregering zou kunnen doen ontstaan.

Verder acht men het bedenkelijk, dat ter wille van de belangrijke geldsom, die door de vereeniging te Amsterdam wordt bijeengebragt, aan die geldgevers invloed op de benoeming van Hoogleeraren worde afgestaan. In één Prov. Kerkbestuur acht men dit in strijd met de bedoeling van de bekende zinsnede omtrent Amsterdam, voorkomende in art. 1 van het Regl. op het H. O. in de godgeleerdheid. Aan die bedoeling zou alleen voldaan zijn, indien zij, die te Amsterdam het benoodigde geld bijeenbrengen, die som voor het bedoelde einde onvoorwaardelijk aan de Kerk afstonden, om zoo de Synode in staat te stellen ten opzigte van Amsterdam te handelen gelijk zij gedaan heeft in de drie andere Universiteitssteden. Ten nadeele der andere Universiteiten zou Amsterdam door geld te geven een voorrecht boven die erlangen, oordeelt een lid in het Prov. Kerkbestuur van Drenthe. „De geldkwestie domineert en stuit velen tegen de borst" werd gezegd in het Prov. Kerkbestuur van Friesland. In de Classis van Kampen werd de zaak genoemd een koopen van een collatierecht door de Amsterdamsche vereeniging en in die van Dokkum werd door een lid beweerd, dat de Synode zich daarmêe schuldig maakte aan simonie: hij zei met „collega Petrus": „uw geld zij met u ten verderve." (In 't voorbijgaan stellen wij u voor, omtrent die beschuldiging over te gaan tot de orde van den dag). Overigens, dat de Kerk aan eene particuliere vereeniging, omdat zij het noodige geld verschaft, invloed zou toekennen in het benoemen van Hoogleeraren, dat acht het Prov. Kerkbestuur van Noord-Holland en desgelijks de Classis Alkmaar, een onrecht plegen tegenover den Staat, die ook het noodige geld verschaft, maar geen invloed in deze zaak uitoefent.

Ook wordt opgemerkt, dat de Synode met de voorge-

stelde regeling er toe zou medewerken, dat te Amsterdam Professoren van eene bepaalde richting worden benoemd; waardoor de opleiding aan die Universiteit voor velen minder gewenscht zou worden. Hier zegt men, de benoemingen moeten te Amsterdam zoo min als elders geschieden ten behoeve van ééne partij, maar in 't belang der geheele Kerk; elders oordeelt men, dat door de plaats gehad hebbende benoemingen reeds voldoende of meer dan voldoende tegemoet gekomen is aan de orthodoxe richting en is men beducht een kweekschool voor de orthodoxie te stichten, wat met de ware belangen der Kerk in strijd is; en wederom elders vreest men, dat er strijd zal ontstaan tusschen de belofte, die de kerkelijke Hoogleeraren naar het reglement, bij de aanvaarding van hun ambt, moeten afleggen en de verbindtenis, die zij moeten aangaan met het Amsterdamsche comité; terwijl ook nog door één adviseerend collegie wordt opgemerkt, dat het ontwerp een wederzijdsch wantrouwen uitdrukt, dat zeer stuitend is. De Amsterdamsche vereeniging, wordt er gezegd, wantrouwt de Synode en durft daarom de vrije benoeming niet aan haar overlaten; en wederkeerig wantrouwt de Synode de Amsterdamsche vereeniging en wil daarom niet bloot een zestal, maar een twaalftal, indien zij dit noodig mogt vinden.

Ziet daar, M. H., den beknopten inhoud der consideratiën van hen, die der Synode tot onvoorwaardelijk ter zijde leggen der voorloopig aangenomen wijzigingen in het Reglement op het H. O. adviseeren. Na nu nog vermeld te hebben, dat ook ergens de zaak niet onbepaald verwerpelijk, maar ontijdig is geoordeeld; omdat men, naar wij meenen, zonder grond, eerst oplossing der belijdenis-quaestie en de invoering van het reglement op de kerspelvorming noodig acht; gaan we over tot het mededeelen van de aanmerkingen en amendementen op de voorloopig aangenomen bepalingen, ingebracht door zulken, die de zaak niet onvoorwaardelijk verwerpen of die, terwijl zij er mede ingenomen zijn, wenschen zouden, dat het een of ander nader of anders bepaald worde.

Zij zijn de volgende:

1. Men wenscht verder te gaan en, naar het voorstel *Luti*, in de laatst gehouden Buitengewone Vergadering der Synode, aan iedere corporatie, die degelijke waarborgen aanbiedt, het recht te geven, om kerkelijke Profes-

soren te benoemen (Prov. Kerkbestuur van Gelderland). Uwe Commissie oordeelt, dat op dit voorstel straks niet behoeft te worden teruggekomen, daar de Synode in hare vergadering van den 23 April ll. (Hand. der Buitengew. Verg., bl. 83) zich daarover reeds heeft uitgesproken.

2. Men mist de waarborgen, dat het Amsterdamsche Comité altijd zal samengesteld zijn uit mannen, die bevoegd zijn tot het werk, hun opgedragen, en die genoegzaam vertrouwen bezitten (Leden uit de Prov. Kerkbesturen van Zuidholland en Overijssel en sommige Class. Vergaderingen). Over dit bezwaar straks nader.

3. Men acht de tusschenkomst van de Commissie van voordracht overbodig en wenscht rechtstreeks aan de Synode aan te bieden nominatiën (Prov. Kerkbestuur van Zuidholland). Uwe Commissie acht dit voorstel, als indruisschende tegen den geest van het Reglement op het H. O. en de Synode geheel aan banden leggende, niet in behandeling te kunnen nemen.

4. Men zou aan het Amsterdamsche Comité hoogstens voor de eerste maal het recht van voordracht willen hebben toegekend (Leden van het Prov. Kerkbestuur van Zuidholland). Deze zaak is onder ons ter sprake gebragt.

5. Men heeft verschillende wijzigingen voorgesteld met opzicht tot het opmaken der nominatiën. Men vindt een zestal te veel; beter een viertal, aan te vullen tot een achttal; of een drietal, aan te vullen tot een zestal; of een zestal voor eens, zonder uitbreiding tot een twaalftal, wijl men vreest dat daar moeijelijk aan zal kunnen voldaan worden; of men wil te Amsterdam voor elke Hoogleeraarsplaats voor de eerste maal een tweetal (volgens art. 23 Regl. op het H. O.) en later een drietal; of men acht het beter, dat terstond een twaalftal aangeboden worde, om onaangename spanning tusschen het Amsterdamsche Comité en de Commissie van voordracht te voorkomen; of men wenscht, dat de Commissie van voordracht de bevoegdheid hebbe, om het zestal te verwerpen, zoo vaak zij dit noodig acht. (Uit het Prov. Kerkbestuur van Zuidholland, uit de Class. Verg. van Leiden, Heusden, 's-Gravenhage, Utrecht, Amersfoort en Deventer.) Terwijl ook op deze wenschen in uwe Commissie gelet is, merkt zij reeds hier op, dat de in deze consideratiën voorkomende ver-

wijzing naar art. 23 Regl. op het H. O. op eene verkeerde opvatting van dat art. berust, daar de aldaar bedoelde *eerste maal* alleen kan zien op de eerste maal dat de Synode het werk van het benoemen van Hoogleeraren moest ter hand nemen.

6. Men verlangt waarborgen voor kunde en geschiktheid der aan te stellen Hoogleeraren, b. v. de bepaling: „er worde ingediend eene met redenen omkleede aanbeveling door de Commissie ad hoc." Men wenscht in plaats van eene nominatie eene bloote aanbeveling van personen door het Amsterdamsche Comité, waaruit de Commissie van voordracht al of niet het drietal opmake. Of men stelt voor, dat de Commissie van voordracht de bevoegdheid erlange om het aangeboden drietal met een drietal van hare keuze aan te vullen. (Leden uit de Prov. Kerkbesturen van Gelderland en Zuidholland, uit sommige Class. Vergaderingen, en wat het laatste voorstel betreft, de heer *Steenberg* en 9 andere leden der classis Amsterdam). In uwe Commissie zijn deze voorstellen overwogen.

7. Men wenscht, om te voorkomen dat de aanbieding van eene nominatie om de een of andere reden uitgesteld worde, b. v. totdat er een hun geschikt voorkomend persoon gevonden worde, bij art. 5 als slotalinea te voegen: „wanneer de aanbieding eener nominatie niet binnen den tijd van (nader te bepalen) geschiedt, dan wordt de wijze van benoeming aan andere Universiteiten ook hier geheel gevolgd." (Class. Verg. van Onderdendam.) Ter overweging in uwe Commissie.

8. Men oordeelt, dat de naam van het Fonds, in de voorloopig aangenomen aanvulling van art. 15 vermeld, niet moet zijn: „*Fonds der Commissie*" enz. maar „*Synodaal fonds voor Kerkelijk Hooger Onderwijs te Amsterdam*, opdat de Synode blijke eigenaresse te zijn en er nimmer afschrijving van gene zijde kunne gevraagd worden. (Prov. Kerkbestuur van Gelderland en Class. Verg. van Onderdendam). Ook dit overwogen in uwe Commissie; terwijl nog een voorstel van de Class. Verg. van Onderdendam, om nl. de in art. 16 bedoelde *f* 50 niet tot het scheppen van een nieuw fonds te bezigen, maar in de algemeene kas te storten, niet in beraadslaging kan komen, daar deze Synode, voor eenige dagen, bij de behandeling der financieele aangelegenheden, hieromtrent reeds afwijzend heeft beslist.

Bij deze voorstellen en amendementen van Prov. Kerkbesturen en Class. Vergaderingen komt nog het in onze handen gestelde voorstel van ons medelid der Synode, den heer Roodhuyzen, waaromtrent uwe vergadering advies verwacht. Het is een amendement op het voorloopig aangenomen art. 5, t. w. om, in plaats van de slotwoorden: „De Commissie is bevoegd" enz. te lezen: „De Commissie is alleen op grond van onbekwaamheid, ongeschiktheid of onzedelijkheid bevoegd wijziging van het zestal te vorderen. De kerkelijke richting der voorgedragenen blijft buiten hare beoordeeling en mag in geen geval oorzaak van afwijzing zijn."

Ook dienen wij hier ter plaatse melding te maken van een in onze handen gesteld schrijven van veertien Amsterdamsche studenten of aanstaande studenten in de theologie, zich voorbereidend voor het leeraarsambt in de Ned. Herv. Kerk, die eerbiedig en met den meesten ernst aandringen „op de aanneming van het voorstel, bij Uwe HoogEerw. vergadering aanhangig, strekkende om ook aan genoemde Hoogeschool kerkelijke Hoogleeraren aan te stellen." Adressanten wijzen er op, hoe, door de invoering van de nieuwe wet op het Hooger Onderwijs en de daarmede in verband staande regeling van het kerkelijk godgeleerd onderwijs te Amsterdam de gelegenheid om opgeleid te worden voor de Evangeliedienst in de Ned. Herv. Kerk veel minder geworden is dan ze vroeger was en hoe voor tal van te Amsterdam woonachtige jongelieden, wier ouders het te bezwarend zou zijn hunne zonen naar eene andere Universiteit te zenden, het nu zoo goed als onmogelijk geworden is om zich aan de studie hunner keuze en aan de dienst der Kerk te wijden.

Eindelijk hebben wij U nog mededeeling te doen van de onder begeleidende missive van den 29 Mei 1880 aan de Synode der Ned. Herv. Kerk ter eventueele goedkeuring ingezonden Concept-Statuten der meergemelde Amsterdamsche Vereeniging. Zij luiden als volgt:

CONCEPT-STATUTEN *van de Vereeniging tot aanvulling van het Godgeleerd Onderwijs aan de Universiteit te Amsterdam.*

Art. 1.

Er bestaat te Amsterdam eene Vereeniging: „tot aanvulling van het Godgeleerd Onderwijs aan de Universiteit te Amsterdam."

Art. 2. Die aanvulling geldt die vakken, waarvan in art. 2 van het Synodaal reglement op het Hooger Onderwijs in de Godgeleerdheid van 24 Augustus 1877 gesproken wordt.

Het onderwijs hierin, dat aan twee Hoogleeraren is opgedragen, wordt gegeven in overeenstemming met de belijdenis der Nederlandsche Hervormde Kerk, in hare belijdenisschriften nedergelegd.

Art. 3. Leden der Vereeniging zijn zij, die eene bijdrage voor eens aan de Vereeniging verstrekken ten bedrage van minstens *f* 300.

Begunstigers zijn zij, die door giften of jaarlijksche bijdragen hunne belangstelling in het doel der Vereeniging toonen.

De Begunstigers mogen de Vergaderingen bijwonen, doch hebben geen stemrecht.

Art. 4. De Leden ontvangen bewijs, op naam, van het lidmaatschap.

Zij kunnen niet anders uit de Vereeniging uittreden, dan door schriftelijke opzegging aan het Bestuur.

Art. 5. Het Bestuur der Vereeniging bestaat uit minstens zeven leden.

Jaarlijks treedt één lid af in de gewone Vergadering van April (zie art. 10), volgens rooster.

Het Bestuur stelt voor iedere vacature in zijn midden een drietal, waaruit de Vergadering met volstrekte meerderheid kiest.

De aftredende is dadelijk herkiesbaar.

Art. 6. Het Bestuur vergadert zoo dikwijls het zulks noodig oordeelt.

Het verdeelt de werkzaamheden naar goedvinden, maar zóó, dat één lid zij Voorzitter, één Onder-Voorzitter, één Secretaris en één Penningmeester.

Art. 7. De wijze van benoeming der Hoogleeraren heeft plaats overeenkomstig de bepalingen van het Reglement op het Hooger Onderwijs in de Godgeleerdheid tot vorming van Evangeliedienaren voor de Nederlandsche Hervormde Kerk, vastgesteld den 24ⁿ Augustus 1877 en gewijzigd den   1880.

De Voordragten worden opgemaakt door het Bestuur.

Art. 8. Het Synodaal Reglement, in het vorig artikel genoemd, is van toepassing op de Kerkelijke Hoogleeraren aan de Universiteit te **A m s t e r d a m**, speciaal wat hun

getal, de vereischten van hunne benoembaarheid, de door hen bij de aanvaarding van hun ambt af te leggen belofte, het tijdstip van hun emeritaat en het ontslag uit hun ambt om plichtverzuim of wangedrag betreft.

De *f* 50.—, ook door de Studenten te Amsterdam voor het bijwonen van de lessen der Kerkelijke Hoogleeraren te betalen, zullen gestort worden bij den Quaestor-generaal der Synode, als bijdrage tot het onder zijne administratie staande Synodaal fonds voor het Hooger Onderwijs in de Godgeleerdheid.

De rechten en verpligtingen, bij het Synodaal reglement aan de Kerkelijke Hoogleeraren en Studenten aan de Rijksuniversiteiten verzekerd en opgelegd, of later te verzekeren en op te leggen, zijn ook van kracht voor die aan de Amsterdamsche Universiteit.

Art. 9. Aan de Kerkelijke Hoogleeraren te Amsterdam worden gelijke jaarwedde en pensioen verzekerd, als aan de Kerkelijke Hoogleeraren der Rijksuniversiteiten.

Geene voordracht en geene benoeming geschieden vóórdat tot dat einde op een der Grootboeken der Nationale Schuld eene som verbonden zij, waarvan de renten minstens *f* 12000 's jaars bedragen, of tot dat bedrag subsidiën, door publieke lichamen verleend, aanvullen.

Art. 10. Telken jare, in de maand April, wordt eene Algemeene Vergadering van Leden te Amsterdam gehouden, in een bij den Oproepingsbrief aan te wijzen lokaal.

In dien brief worden de te behandelen punten beschreven.

Het Bestuur legt in die Vergadering over de balans van het afgeloopen jaar, die door eene Commissie van drie leden, daartoe door de Vergadering te benoemen, wordt onderzocht en, na goedkeuring, vastgesteld.

De Leden worden mede opgeroepen bij advertentie in twee of meer der meest gelezen dagbladen, ter keuze van het Bestuur.

De Leden verschijnen in persoon of door schriftelijk gevolmachtigden.

Als gevolmachtigden treden alleen leden op.

Art. 11. Algemeene Vergaderingen van Leden worden ook gehouden, zoodra tien Leden die verlangen.

De voorschriften van het vorig artikel, omtrent de oproeping, zijn ook op deze Vergaderingen toepasselijk.

Art. 12. In alle Vergaderingen, zonder onderscheid, heeft ieder Lid, om 't even voor welke bijdrage hij zich verbonden heeft, *eene* stem.

Art. 13. Indien geen meerderheid verkregen wordt, beslist bij stemming over zaken de Voorzitter, en over personen het lot.

Art. 14. De Vereeniging wordt voor 29 jaren opgericht.

Aldus vastgesteld in onze Vergadering van 19 Mei 1880.

J. MESSCHERT VAN VOLLENHOVEN. B. J. ADRIANI. N. H. DE GRAAF. G. J. VOS AZ. N. J. VAN LIMMIK JR. G. WENDERAAR.	Uitmakende het Voorloopig Comité.

Uwe Commissie, thans geroepen om U te dezer zake te dienen van advies, ziet zich genoodzaakt U mede te deelen, dat haar gevoelen niet eenstemmig is, maar al aanstonds over de beginselen, waarop de geheele voorgenomen regeling van het Kerkelijk Onderwijs in de Godgeleerdheid rust, uiteenloopt.

Twee leden der Commissie hebben principieele bezwaren tegen het voorstel, en zulks hoofdzakelijk op de gronden, die reeds in de Prov. Kerkbesturen en Classicale Vergaderingen daartegen zijn aangevoerd. Er wordt, volgens hen, als 't ware een nieuw element in ons kerkrecht gebracht. Bovendien de Synode, die geroepen is om de belangen *der Kerk*, niet die van eene partij te bevorderen, stelt zich zoo doende in dienst van diegene der partijen, die over genoegzame materieele krachten kan beschikken, om door de Synode geestelijken invloed uit te oefenen. Daartoe mag het hoogste Kerkbestuur zich niet leenen. En gesteld, dat men aan het voorstel een gunstig oor leende, ook dan is 't aannemen er van in deze omstandigheden niet geraden. De Synode, in dit voorjaar bijeengekomen, maakte bezwaar tegen den grondslag, waarop de Vereeniging te Amsterdam is opgericht, en wenschte de formuleering van dien grondslag, in termen die meer in overeenstemming met de wetgeving onzer Kerk zijn. In weerwil van

de mondeling ter zake gegeven milde verklaring, is in de sedert toegezonden Statuten die grondslag onveranderd gebleven, en blijven dus de bezwaren, reeds bij de vorige Synode gerezen, hunne volle kracht behouden. Gelegenheid tot overleg of gedachtenwisseling met het Comité heeft niet bestaan. Ook zijn zij, en een derde lid is met hen van oordeel, dat het niet aangaat om ten aanzien van dat hoofdpunt wijziging te verwachten, omdat het hier het beginsel, den grondslag der vereeniging betreft, waarop waarschijnlijk aan haar de reeds verkregen giften en inschrijvingen zijn verstrekt, zoodat dat beginsel moeilijk zal te wijzigen zijn.

Zij kunnen zich almede niet vereenigen met het denkbeeld om de bezwaren, die bij Uwe vergadering tegen het voorstel kunnen rijzen, te formuleeren in dier voege, dat zij aan het Comité worden medegedeeld, opdat dit laatste dan zou verklaren of het die bezwaren kan opheffen, en aldus tot overeenstemming geraken. Zij zijn van meening, dat Uwe vergadering voorstellen kan *inwachten* van de Vereeniging en die goed- of afkeuren, — maar niet omgekeerd, zoo dat dezerzijds voorstellen worden gedaan of voorwaarden gesteld, die afhangen van de goed- of afkeuring der Vereeniging te Amsterdam. Het laatste acht men beneden de waardigheid der Synode.

Hebben deze twee leden Uwer Commissie op die wijze hunne principieele bezwaren tegen de ontworpen regeling van het Hooger Godgeleerd onderwijs, te Amsterdam van wege de Kerk te geven: in het licht gesteld, het spreekt van zelf, dat zij, dien ten gevolge, alleen onder voorbehoud van hun principieel bezwaar, treden kunnen in overweging van amendementen op de voorloopig aangenomen wijzigingen der betrokken artt. van het Reglement, daar zij eenvoudig de uitvoering van art. 1 met opzicht tot Amsterdam, wanneer het geldelijk bezwaar voor de Kerk opgeheven is, wenschen op geene andere wijze, dan volgens het Reglement ten opzichte van de drie andere Universiteitssteden geschiedt, en dus de Synode adviseeren, die wijzigingen niet aan te nemen, maar het Reglement op die punten onveranderd te laten.

Drie leden Uwer Commissie deelen in de principieele bezwaren van hunne medeleden niet, en meenen, dat de voorloopig aangenomen wijzigingen in het Reglement op het Hooger Onderwijs, voor zoover noodig, zeer goed

zóó geamendeerd of geamplieerd kunnen worden, dat de beoogde zaak haar beslag krijge, van welk gevoelen zij rekenschap zullen geven. Echter is ook onder hen geene eenstemmigheid ten aanzien van een zeer aangelegen punt. Ten einde dit al aanstonds onder de aandacht te brengen en noodelooze herhalingen te vermijden, laten wij hier de beschouwingen van ons medelid over de geheele zaak woordelijk volgen. Hij heeft die vastgeknoopt aan sommige bepalingen, in de U voorgelezen concept-Statuten voorkomende en aan de samenspreking daarover in den boezem Uwer Commissie. Voor zoo ver zijne bezwaren echter *tegen* die Statuten zijn, betreffen zij, naar zijne uitdrukkelijke verklaring, geen *beginselen*. Wij geven ons medelid het woord.

„In strijd met het gevoelen van mijne medeleden, acht ik de bepaling, in art. 2 voorkomende, betreffende den grondslag, waarop het onderwijs rust, of liever, de beginselen, waarnaar het door de te benoemen kerkelijke hoogleeraren gegeven moet worden, niet alleen hoogst wenschelijk, maar ook noodzakelijk.

„Een der groote bezwaren, welke bij de behandeling van dit onderwerp tegen de benoeming van de door het bestuur der vereeniging voorgedragen personen zijn ingebracht, dat die vereeniging namelijk geen kerkelijk karakter zou bezitten, vervalt, naar het oordeel van ons medelid, daardoor grootendeels. Eene vereeniging toch, die, zonder te doen blijken van den aard van hare gezindheid, zonder de beginselen voorop te stellen, die haar bij de handeling leiden zullen, aanspraak wil maken op den naam van kerkelijk, moet, volgens hem, in de eerste plaats de belijdenis van de Kerk aannemen, welke zij van leeraren wil voorzien. Die belijdenis is uitgedrukt in de formulieren van eenigheid, welke tot hiertoe de norma zijn, waarnaar de leer der Ned. Herv. Kerk getoetst kan worden, met Gods Woord als richtsnoer. En dat dit zoo is (indien hier alle betoog niet overbodig is) blijkt uit de reglementen zelven, om slechts te noemen art. 27 Regl. Ex., art. 19 Regl. Godsd. Ond., art. 8 Regl. voor Kerk O. en T., enz., terwijl de door de Synode in 1874 afgelegde verklaring, dat deze den historischen grondslag der belijdenis van de Ned. Herv. Kerk uitmaken, daaromtrent geen twijfel overlaat. Zij zijn noch afgeschaft, noch door andere vervangen. Doch niet alleen uit een kerkrechtelijk oog-

punt is zoodanige toevoeging noodzakelijk: het levert een waarborg voor goede keuzen. *Les idées marchent*, en wie verzekert ons, dat dezelfde gezindheden, hetzelfde geloof de leden der vereeniging zal bezielen, die over tien, ja twintig jaren hun invloed op de keuze zullen uitoefenen."

„Men is bevreesd," zegt ons medelid, „voor reäctionaire invloeden, indien ik mij dus mag uitdrukken, voor streng rechtzinnige aspiraties; maar geldt dit niet evenzeer en in meerdere mate het materialisme en ongeloof, indien door formulering van den grondslag daartegen geen dam werd opgeworpen? Bovendien moge de verklaring, door de afgevaardigden van het Comité in het voorjaar voor een Commissie uit de Synode afgelegd, dat zij namelijk die woorden in een milden geest willen toegepast zien, zooals dit in art. 27 Regl. op het Ex. is aangewezen, ons omtrent het doel der vereeniging gerust stellen. Mocht het Comité echter, ten einde aan de bezwaren van sommige leden der Synode te gemoet te komen, er toe te bewegen zijn, er de woorden: *geest en hoofdzaak* der leer, enz. bij te voegen, hiertegen zou ik mij niet willen verzetten, indien de zaak dan meer kans tot slagen zou hebben: noodzakelijk acht ik die wijziging niet."

Doch er is nog een ander punt, waarop ons medelid de aandacht wil gevestigd hebben. „Noch aangaande de leer der vereeniging, noch aangaande die van het Bestuur dat de voordracht doet, is eenig radicaal aangewezen. Hij meent, dat, zal de Vereeniging aanspraak kunnen maken op den naam van Kerkelijke Vereeniging, zij niet alleen met de Kerk, wier medewerking zij inroept, op denzelfden bodem moet staan, wat hare belijdenis betreft, maar ook hare leden lidmaten der Ned. Herv. Kerk moeten zijn, terwijl bovendien de uit hun midden gekozen Commissie van voordracht of Bestuur uit mannen moet bestaan, die, hetzij als predikanten, hetzij als wetenschappelijk gevormde personen, voorzien van een doctoralen graad, waarborgen opleveren voor keuzen overeenkomstig met de behoeften des tijds en de eischen der wetenschap."

Ten slotte ziet ons medelid „geen genoegzamen waarborg in de statuten nedergelegd, dat in de geldelijke behoeften van het Kerkelijk Godgeleerd Onderwijs te Amsterdam te allen tijde zal voorzien worden. Hij acht het wenschelijk, dat dienaangaande opheldering gevraagd worde, alvorens men zich verbinde tot eene zaak, van wier le-

vensvatbaarheid om geldelijke redenen men niet geheel verzekerd is.

De twee overige leden uwer Commissie deelen in de beide bezwaren, door hun medelid tegen de Concept-statuten zelve in het midden gebragt, maar meenen dat ze wel uit den weg te ruimen zijn. Zij deelen echter niet in de beschouwing, door hem vooropgesteld, welke, zooals hij zelf duidelijk aanduidt, geen bezwaar behelst tegen de Statuten, maar tegen het bezwaar, dat zijne medeleden hebben tegen al. 2 van art. 2 der Statuten. De twee leden der Commissie, van wie wij nu spreken, achten het zeer bedenkelijk, wat t. a. p. geschreven staat. „Het onderwijs — — wordt gegeven in overeenstemming met de belijdenis der Ned. Herv. Kerk, in hare belijdenisschriften nedergelegd.” Daargelaten het onkerkelijke of onreglementaire van deze formule, daar in onze reglementen wel van *geest en hoofdzaak* der leer of belijdenis der Ned. Herv. Kerk enz. sprake is, waarbij verder in aanmerking kan komen wat uitgedrukt staat in de verklaring van art. 27 van het Reglement op het examen, oordeelen zij, dat het niet aangaat, in Statuten te bepalen, hoe, in welke kerkelijke of theologische richting, in overeenstemming met welke denkbeelden of geschriften *het onderwijs zal gegeven worden*. Meent de Vereeniging te Amsterdam eenige waarborgen noodig te hebben, dat zij, aan wie het formeeren van nominatiën voor de hoogleeraarsbetrekking eventueel zal opgedragen worden, geene hoogleeraren voordragen, dan van wie men mag verwachten, dat zij in eene door hen gewenschte richting zullen werkzaam zijn, toch mag eene bepaling niet opgenomen worden, waardoor de benoemde Hoogleeraren zich op eenige wijze *in hun onderwijs* gebonden zouden moeten of kunnen achten; zóó oordeelen twee leden uwer Commissie, terwijl de twee leden, wier advies boven is medegedeeld, behoudens hun standpunt, het toch met het lid, wiens advies in 't algemeen ook reeds door ons gegeven is, noodzakelijk achten, dat het beginsel der vereeniging in de Statuten uitgedrukt worde.

Alsnu voortgaande met ons advies, hebben wij het volgende aan de Synode mede te deelen.

Uwe Commissie heeft gevoeld, dat, indien de Synode op deze zaak ingaan wil, alles ten slotte zal afhangen van de vraag, of de Concept-statuten der Amsterdamsche

Vereeniging kunnen, en onder welke voorwaarden zij zouden kunnen worden goedgekeurd. Daarom is het haar in dat geval vóór alles noodzakelijk voorgekomen, dat in het Reglement op het Hooger Onderwijs eene nu nog ontbrekende bepaling worde opgenomen, dat de Statuten der gezegde Vereeniging, mitsgaders elke later daarin te maken verandering, door de Synode moet goedgekeurd worden.

Treedt uwe Commissie nu verder in algemeene of bijzondere beschouwingen, 't spreekt van zelve, dat hetgeen zij heeft in het midden te brengen om bovenvermelde redenen ook als het niet uitdrukkelijk aangeduid wordt, wel eens als het advies van drie, soms van twee harer leden moet aangemerkt worden, terwijl wij de vraag op belijdenis betrekking hebbende, naar art. 2 al. 2 der Concept-statuten, na de gegeven adviezen, buiten onze verdere overwegingen houden.

Wat de Statuten betreft, betreuren wij het, dat aan de door de Synode ons gegeven machtiging, om met het Comité der Amsterdamsche Vereeniging in schriftelijk of mondeling overleg te treden, ten einde op sommige punten inlichting te bekomen, op andere het concept der Statuten gewijzigd te krijgen, aleer het der Synode werd voorgedragen, geen gevolg kon gegeven worden, daar vele leden van dat Comité, op reis en verre van elkander verwijderd zijnde, niet onderling beraadslagen konden. Wij zullen dus het concept hebben te nemen zooals het daar ligt, en ons gevoelen daarover uitspreken.

Wat Uwe Commissie in de Concept-statuten niet opgenomen vindt en toch noodzakelijk oordeelt, bepaalt zich tot twee bijzonderheden.

Vooreerst geven, haars inziens, de Statuten volstrekt geen waarborg, dat de personen, die namens de vereeniging zullen handelen, wanneer de nominatiën voor te benoemen Hoogleeraren moeten worden opgemaakt, zoodanigen zullen zijn, als geacht mogen worden door hunne maatschappelijke positie, wetenschappelijke ontwikkeling en kerkelijken zin tot dat werk bevoegd te zijn. Verg. art. 7, al. 2. Uwe Commissie is van oordeel, dat die personen in ieder geval behooren te zijn lidmaten der Hervormde Gemeente te A m s t e r d a m, dat zij moeten behooren tot de aanzienlijkste en meest geachte onder dezen, dat zij door het bezit van een wetenschappelijken graad of titel, in allen gevalle door erkende wetenschappelijke

bekwaamheid tot het hun op te dragen werk als aangewezen zijn. Bovendien weegt bij uwe Commissie zeer het bezwaar, dat de Commissie, die de nominatiën heeft op te maken, geen *kerkelijk* karakter heeft, zooals de Commissie van voordragt krachtens het Reglement op het H. O. optredende, door benoeming langs kerkelijken weg bezit. Aan al deze bezwaren meent uwe Commissie in dezen verder gaande dan haar medelid, wiens advies zij boven heeft medegedeeld, dat *kan* worden te gemoet gekomen door de bepaling, dat het Bestuur der Vereeniging te Amsterdam jaarlijks eene lijst van de stemgeregtigde leden der Vereeniging bij de Synode inzende en dat deze daaruit benoeme of aanwijze jaarlijks een zevental personen (dus een getal, gelijkstaande met dat van het Bestuur der Vereeniging), aan wie vanwege de Kerk worde opgedragen om casu quo een zestal of desgevorderd een twaalftal personen voor de benoeming tot Hoogleeraar te nomineeren. Zoo zouden, naar het oordeel der Commissie, aan die personen een kerkelijk *radicaal* gegeven zijn, wel niet op dezelfde wijze verkregen als door de Commissie van voordragt, maar toch *kerkelijk*, als zijnde tot dat werk gedelegeerd door het hoogste collegie in de Ned. Herv. Kerk, de Synode. De voorstanders van dit denkbeeld in uwe Commissie zouden deze of dergelijke bepaling in het Reglement op het Hooger Onderwijs wenschen opgenomen te zien.

Ten tweede vindt uwe Commissie eenparig in de Concept-Statuten geen genoegzamen of duidelijk aangeduiden waarborg omtrent het vereischte kapitaal ter voorziening in de kosten van het te Amsterdam te geven Kerkelijk Hooger Onderwijs. Wel leest zij in art. 9 al. 2: Geene voordracht en geene benoeming geschieden vóórdat tot dat einde op eene der Grootboeken der N. S. eene som verbonden zij, waarvan de renten minstens *f* 12000 's jaars bedragen *of tot dat bedrag subsidiën door publieke lichamen verleend, aanvullen.*" Maar de bedoeling dezer laatste woorden is haar niet duidelijk. Met haar medelid, wiens advies boven is medegedeeld, zou zij dienaangaande opheldering verlangen, aleer de Statuten te kunnen goedkeuren en der Synode adviseeren, de Statuten niet goed te keuren, wanneer de gelden, voor de zaak van het Hooger Onderwijs in de Godgeleerdheid te Amsterdam benoodigd, gedeeltelijk zouden moeten profiueeeren uit jaarlijksche bijdragen van personen of corporaties van welken

aard ook, die te eeniger tijd zouden kunnen ophouden die bijdragen te leveren. 't Is ook om deze reden, dat in het Reglement op het Hooger Onderwijs in de provisioneel aangenomen alinea van art. 5 o. i. niet moet gelezen worden: „die in de kosten, enz. — *voorzien*", maar *hebben voorzien*."

Bij de bespreking dezer financieele zijde van de zaak wil Uwe Commissie mede opmerken, dat de bedenking in de Classicale Vergadering van Onderdendam en elders gemaakt omtrent den titel, waaronder het op het Grootboek in te schrijven kapitaal in de voorloopig aangenomen al. 3 van art. 15 Regl. H. O. is aangeduid, haar alleszins gegrond voorkomt. Die alinea dient zóó te moeten worden veranderd, dat er nimmer gevaar kan bestaan, dat het fonds onder welke omstandigheden ook, aan zijne bestemming onttrokken worde.

Nog ééne aanmerking heeft uwe Commissie op de Concept-Statuten; nu niet dat er iets in ontbreekt, maar dat zij er iets uit wenscht te verwijderen. Art. 8 al. 1 lezen wij: „Het Synodaal Reglement in het vorig art. genoemd is van toepassing op de Kerkelijke Hoogleeraren te Amsterdam, speciaal wat hun getal, de vereischten van hunne benoembaarheid, de door hen bij de aanvaarding van hun ambt af te leggen belofte, het tijdstip van hun emeritaat en het ontslag uit hun ambt om plichtverzuim of wangedrag betreft." Niet alleen achten wij deze bepaling overbodig, maar oordeelen ook, dat het bedenkelijk is, te vermelden in welke opzichten het Synodaal Regl. van toepassing is, waaruit men zou kunnen afleiden, dat het in andere niet van toepassing ware. De geheele al. behoort te worden weggenomen. Of er zou eenvoudig kunnen gelezen worden: „Het Kerkelijk Reglement op het Hooger Onderwijs enz., is op de Kerkelijke Hoogleeraren te Amsterdam in alles van toepassing."

Met de strekking van het voorstel van den heer *Roodhuijzen* kan uwe Commissie zich wel vereenigen. Maar, alle hulde brengende aan de goede bedoelingen van den geachten voorsteller, oordeelt uwe Commissie, met het oog op de overige in dit Reglement voorkomende bepalingen, dat het overtollig en in het kader van dit Reglement niet passend is.

Het voorstel van de Classicale Vergadering van Onderdendam, om eene tijdsbepaling vast te stellen, binnen

welke het zes- of twaalftal door de Amsterdamsche Vereeniging zal moeten ingediend worden, acht uwe Commissie om de daar aangevoerde redenen alleszins aanbevelenwaardig.

Nog eene bepaling zou uwe Commissie wenschen in het Reglement op het Hooger Onderwijs opgenomen te zien, nl. hoe de benoeming van Kerkelijke Hoogleeraren zal geschieden, wanneer de Vereeniging, die zich te Amsterdam voor de behartiging dier zaak heeft gevormd, ontbonden zal zijn. Het belang dezer bepaling zal uit eene opmerking, straks onder uwe aandacht te brengen, nader blijken.

Met opzicht tot het bepaalde in de voorloopig aangenomen al. van art. 5 omtrent *zestal* of *twaalftal* en daaruit te formeeren drietal, vond uwe Commissie in de daartegen bij verschillende collegiën gerezen bedenkingen geen aanleiding om uwe Vergadering eene andere regeling voor te stellen. Komt het haar vrij onverschillig voor, of men door een zestal of een viertal en, zoo noodig, twaalftal of achttal tot een drietal kome, zij meent toch, dat de in de Synodale circulaire aangewezen weg de meeste ruimte van keus voor de Synode waarborgt — tenzij dat men met sommigen meenen mocht, dat de Kerk, handhavende haar recht van geheel onafhankelijke keuze door de Synode, aan de Amsterdamsche Vereeniging niet meer behoort toe te staan, dan hoogstens het indienen van eene aanbevelingslijst van personen, waaraan de Synode niet zal gebonden zijn, of van een zeker getal, waarnaast de Commissie van voordracht even zooveel andere personen zou kunnen nomineeren, en uit deze te zamen het drietal opmaken; iets waartoe we niet kunnen raden, omdat zulks het geheele plan in zijn beginsel zou aantasten.

Met de alzoo door ons aanbevolen wijzigingen of aanvullingen achten wij aan al de wenschen en voorstellen, die wij boven hebben medegedeeld, sub n°s. 1—8, voor zoover zij door ons behandeld konden worden, genoegzaam te gemoet gekomen.

Thans rust nog op de meerderheid in Uwe Commissie de taak, om Uwe vergadering rekenschap te geven van de gronden, waarop zij, behoudens de door hen zelven gestelde voorwaarden, der Synode durft adviseeren, om de zaak der aanstelling van Kerkelijke Hoogleeraren te Amsterdam op den voet der voorloopig aangenomen wijzigingen van het Reglement op het Hooger Onderwijs te regelen. Hier

is het de plaats om eerst ééne voorname bedenking, die bij sommige adviseerende collegiën tegen het ontwerp is ingebragt, weg te nemen, door de opmerking, waarop wij zoo even doelden.

Het is namelijk gezegd en met veel kracht uitgesproken, dat de Kerk, die sedert lang pogingen heeft in 't werk gesteld om de Collatierechten afgeschaft te krijgen, door in te gaan in het plan der Amsterdamsche Vereeniging, eene nieuwe en veel meer ingrijpende soort van collatierecht zoude scheppen, zonder dat ooit weer te kunnen opheffen, en zelfs lichtelijk in dezen eene familie-regeering in het leven zou roepen. Niets, M. H. is minder juist dan dit. De Amsterdamsche Vereeniging heeft geen eeuwigdurend bestaan; zij bestaat maar voor een betrekkelijk kort tijdsbestek. Dat is natuurlijk, want zij bedoelt niet en kan niet bedoelen, de zaak van het Kerkelijk Hooger Onderwijs te Amsterdam *voortdurend te regelen*, of liever gezegd, daarin *voortdurend werkzaam* te zijn, maar alleen die zaak te helpen tot stand brengen. Zij wenscht op de keuze der Hoogleeraren eenigen invloed uit te oefenen, *zoolang zij bestaat.* En zij bestaat slechts 29 jaren. In hare statuten staat, art. 14, te lezen: „De vereeniging wordt voor 29 jaren opgericht". Alzoo den 19 Mei 1909 houdt zij op te bestaan. Wellicht reeds vroeger. Want volgens art. 3 zijn leden der Vereeniging, *met stemrecht*, alleen zij, die minstens *f* 300 voor het geprojecteerde fonds bijdragen. Dezen ontvangen, volgens art. 4, een bewijs van lidmaatschap *op naam.* Hoevelen van dezen zullen over 29 jaren nog in leven zijn? Er diende alzoo in hunne statuten opgenomen te zijn, tot welk minimum het ledental moet gedaald zijn, om de Vereeniging als ontbonden te beschouwen, gelijk in *ons* Reglement, dat de exceptioneele bepalingen omtrent Amsterdam gelden voor 29 jaren, of korter ingeval de Vereeniging vroeger mogt ontbonden zijn. Wel verre er dus van daan, dat hier een nieuw collatie-recht of iets blijvends zou geschapen worden, zou het zelfs kunnen zijn, indien leven en gezondheid der eerstaangestelde Hoogleeraren te Amsterdam gespaard worden, dat de Amsterdamsche Vereeniging slechts voor ééne maal geroepen werd om tot het doen bezetten der twee aldaar op te richten leerstoelen mede te werken.

In dezen stand van zaken behoeft ook niet verder te gemoet gekomen worden aan den boven medegedeelden

wensch, dat de benoeming van Hoogleeraren te Amsterdam alleen *de eerste maal* op de voorgestelde wijze zou geschieden.

De meerderheid Uwer Commissie is dan ook van oordeel, dat, wanneer, langs den weg, dien zij wenscht ingeslagen te zien, gezorgd zal zijn, dat het opmaken der nominatie aan mannen opgedragen worde, die tot dat werk bevoegd zijn, en de overige reeds aangewezen waarborgen voor de degelijkheid en ook voor de vrijheid van het onderwijs zullen zijn gegeven, het geen bezwaar meer kan of mag zijn, dat de benoemingen, althans in den eersten tijd, zullen geschieden in den zin van eene bepaalde kerkelijke of theologische richting. Nu niet eens in aanmerking genomen de milde, vrijgevige geest der mannen, die zich voorshands aan 't hoofd der zaak bevinden, wordt er door twee leden Uwer Commissie bijzonder op gewezen, dat in deze dagen, nu het hoogste bestuur in onze Kerk er op uit is om door wettelijke verordeningen zooveel mogelijk voor verschillende richtingen in de Kerk ruimte en vrijheid van ontwikkeling te handhaven, ook hier eene gelegenheid is gegeven, om van dit echt liberaal streven te doen blijken. En daartoe moet, naar het oordeel dezer twee leden Uwer Commissie, de Synode zich te meer gedrongen gevoelen, nu in diezelfde Universiteitstad met kracht geijverd wordt voor eene andere inrichting van Hooger Onderwijs, die, naar het oordeel van allen, die de teekenen der tijden verstaan, alleen dan eene toekomst kan hebben, wanneer de vredelievende pogingen van de Synode der Nederlandsche Hervormde Kerk mislukken en de Nederlandsche Hervormde Kerk vroeg of laat uiteenspat.

De meerderheid Uwer Commissie oordeelt, dat met deze opmerking, in verband met de voorstellen, die zij reeds de eer had Uwe Vergadering te doen, ook de bedenking, dat de geheele zaak eene geldquaestie en daarom verwerpelijk is, of wel, dat de Synode voor eene geldsom een recht prijs geeft, waarvan zij geen afstand mag doen, hare kracht verloren heeft. De ware beschouwing dezer zaak is, naar hare bescheidene meening, niet deze: de Synode, of liever de Kerk, geeft voor geld een recht prijs, maar: de Kerk, wenschende volledige uitvoering te geven aan art. 1 van het Reglement op het H. O., ziet met genoegen, dat het financieel bezwaar opgeheven wordt en verleent aan hen, die het opheffen, eenigen invloed — gedurende een

kort tijdbestek — op de benoeming van Hoogleeraren te Amsterdam, overtuigd, dat er geen kans is, dat die volledige uitvoering van art. 1 ooit of immer tot stand zal komen, dan langs dezen weg.

De bedenking, dat te Amsterdam aan eene particuliere Vereeniging, die het benoodigde geld voor de regeling van het godgeleerd onderwijs aldaar verschaft, een invloed op het benoemen van Hoogleeraren zal toegekend worden, welken de Staat, die ook het geld voor die zaak verschaft, aan de Rijks-universiteiten zich niet heeft voorbehouden, en dat alzoo jegens den Staat eene soort van onrecht zou begaan worden, kan althans voor de meerderheid Uwer Commissie geen bezwaar opleveren. Zij bedenkt, dat wij tot die Amsterdamsche Vereeniging noodwendig in eene geheel andere verhouding komen te staan, als tot den Staat, wat betreft de oprichting van Kerkelijke leerstoelen in de Universiteitssteden. De Staat onttrok door de wet op het Hooger Onderwijs werkelijk iets aan de Kerk, wat deze vroeger bezat, nl. door den Staat bekostigde faculteiten te haren dienste, en gaf nu daarvoor vergoeding. Wat de Staat deed bij de vestiging van zijne Universiteiten, kon hij te Amsterdam niet doen. Amsterdam zelve was jegens de Ned. Herv. Kerk bij de oprichting der nieuwe Universiteit tot niets verpligt en de Amsterdamsche regering moest zich wel onbevoegd achten om voor de Kerk hetzelfde te doen in Amsterdam, wat de Hooge Regeering had gedaan te Leiden, Utrecht en Groningen. Treden nu te Amsterdam particulieren op, om te doen, wat geen publieke macht doen kan, dan mag het niet meer dan billijk geacht worden, dat zij, die zich voor het tot stand brengen eener door hen gewenschte zaak, die zij ook in het belang der Kerk achten, eene groote opoffering getroosten, op de regeling dier zaak ook eenigen, altijd zeer beperkten, invloed uitoefenen.

Hiermede acht de meerderheid Uwer Commissie de hoofdbedenkingen, die tegen het plan in zijn geheel zijn ingebragt, weggevallen of althans in kracht aanmerkelijk verminderd. De meerderheid der Commissie alzoo raadt Uwe Vergadering om de zaak te helpen tot stand brengen.

Het zal zijn, meenen zij, in 't belang der godgeleerde wetenschap, die er grootelijks door gebaat zal worden, indien aan de nieuw gestichte en overigens zoo rijk bedeelde Universiteit van Amsterdam ook deze wetenschap tot haar

volle recht komt. Met dit belang der wetenschap is dat der Kerk op het nauwst verbonden. Indien toch te Amsterdam Kerkelijke Hoogleeraren worden aangesteld, eerst dan zal ook de wetenschappelijke arbeid der Hoogleeraren, die in de theologische faculteit aan die Hoogeschool van gemeentewege zijn aangesteld, in de gewenschte mate vruchten kunnen dragen voor de Ned. Herv. Kerk, daar alleen in dat geval verwacht kan worden, dat vele jongelieden van aanleg en geschiktheid voor de Kerk uit de hoofdstad des rijks zich tot de evangeliebediening zullen bekwamen, die nu, door den nood gedrongen, een ander studievak en een ander levensdoel moeten kiezen; wat vooral in onzen tijd van zoo groot gebrek aan predikanten zeer te betreuren is.

Uwe Commissie, tot het einde van haren arbeid genaderd, trekt, wat zij aan de beslissing Uwer Vergadering wenscht over te geven, in de volgende voorstellen samen.

Terwijl twee leden der Commissie u adviseeren om de voorloopig aangenomen wijzigingen van artt. 5, 15 en 16 van het Reglement op het H. O. in de Godgeleerdheid niet vast te stellen, maar het Reglement met opzicht tot die artt. onveranderd te laten, raden de overige leden U aan, ze definitief vast te stellen en aan de eindstemming van de leden der Provinciale Kerkbesturen te onderwerpen, echter met de noodige veranderingen en aanvullingen.

Deze veranderingen en aanvullingen, waartoe, in gevalle de Synode in 't algemeen mogt goedvinden ten behoeve van het Godgeleerd Hooger Onderwijs te Amsterdam, wijzigingen in het Reglement te brengen, ook de overige leden adviseeren, zijn de volgende.

1°. De nu voorloopig aangenomen alinea van art. 5 te lezen: „Voor *het benoemen van hoogleeraren te* Amsterdam biedt eene aldaar bestaande vereeniging van personen, die onder de door de Synode geeischte waarborgen in de kosten van het daar te geven onderwijs *hebben* voorzien, aan deze Commissie een zestal aan, waaruit de Commissie aan de Synode een drietal voordraagt. De Commissie is bevoegd, van het aangeboden zestal aanvulling tot een twaalftal te vorderen."

2°. Aan dit artikel nog toe te voegen:

„De in de vorige alinea bedoelde waarborgen moeten omschreven zijn in de Statuten der Vereeniging, die echter, alvorens tot de benoeming van Hoogleeraren te Amsterdam kan worden overgegaan, de goedkeuring van de

Synode moeten hebben verkregen. Geene verandering wordt in de Statuten gemaakt zonder bekrachtiging door de Synode."

„Het bestuur dier vereeniging legt jaarlijks aan de Synode over eene lijst van de leden, die stemrecht in de Vereeniging bezitten, opdat de Synode uit dezen een zevental aanwijzen, aan wie is opgedragen de boven bedoelde zes- en twaalftallen op te maken."

(Deze al. is het voorstel van twee leden).

„Wanneer voor de eerste maal hoogleeraarsplaatsen te Amsterdam moeten vervuld worden, neemt de Synode daartoe een besluit en geeft daarvan kennis aan het Bestuur der Vereeniging. Binnen drie maanden na deze kennisgeving zendt de daartoe aangewezen Commissie de zestallen in. Bij ontstane vacature zendt de aangewezen Commissie te Amsterdam, zonder dat een besluit der Synode is voorafgegaan, het zestal in binnen denzelfden termijn, te rekenen van den dag waarop de vacature een aanvang heeft genomen. Indien aanvulling tot een twaalftal verlangd wordt, geschiedt deze binnen vier weken na de daartoe strekkende aanvrage. Blijft de Commissie der Vereeniging in gebreke binnen de gestelde termijnen hare nominatiën in te zenden, dan gaat de Commissie van Voordracht met haar werk voort naar het Reglement."

„De meergenoemde Amsterdamsche Vereeniging bestaat voor den tijd van negen en twintig jaren. Na dien tijd, of zoodra de Vereeniging mogt ontbonden zijn, komen de in dit artikel vervatte speciale bepalingen omtrent Amsterdam buiten werking." (Gevoelen van de meerderheid der Commissie).

Kan uwe Vergadering er toe besluiten, deze of dergelijke bepalingen vast te stellen, dan zouden wij U raden, al het bovenstaande, op Amsterdam betrekking hebbende, gewijzigd zooveel noodig, als een afzonderlijk art. 5* in het Reglement op te nemen.

3°. In art. 15 al. 2 in plaats van *Fonds der Commissie,* enz. te lezen: *Fonds der Nederlandsche Hervormde Kerk*, enz. (Gevoelen van de minderheid der Commissie).

4°. De bij de Synode ingezonden Concept-Statuten niet goed te keuren, maar terug te zenden aan het Comité, uitmakende het Voorloopig Bestuur der Vereeniging, met een afschrift of afdruk van dit Rapport en van de daarop genomen besluiten der Synode, ter kennisneming.

Uwer Vergadering wordt de noodige wijsheid toegebeden, opdat zij in dezen moge besluiten wat waarlijk voor onze Nederlandsche Hervormde Kerk de meest heilzame gevolgen kan hebben.

De Commissie:

J. Douwes.
B. A. Overman.
G. W. van Eerde.
Van den Brandeler.
A. G. Jans.

Het rapport wordt voorshands ter tafel gelegd voor inzage van de leden.

Uitspraak der Synodus contracta in zake den predikant *Jak. Eigeman* te Dordrecht.

De heer *Douwes* leest verder nog de gisteren avond door de Synodus contracta in zake van den predikant *Eigeman* gedane uitspraak, zijnde van dezen inhoud:

De Algemeene Synode der Nederlandsche Hervormde Kerk, naar art. 15 al. 5 van het Algemeen Reglement voor de Hervormde Kerk in het Koningrijkrijk der Nederlanden, uitgeloot op de helft harer leden,

Ontvangen hebbende bij missive van 2 Augustus 1880 van het Provinciaal Kerbestuur van Zuid-Holland, in dezen overeenkomstig zijn besluit van 5 April 1880, goedgekeurd door de Algemeene Synode d.d. 21 April 1880, in de plaats van het Classicaal Bestuur van Dordrecht, doende wat des Classicalen Bestuurs is, afschrift van een besluit in zake van den heer *Jakob Eigeman*, predikant bij de Nederduitsche Hervormde Gemeente te Dordrecht, genomen in de buitengewone vergadering van dat Kerkbestuur te 's Gravenhage op den 28 Julij 1880, waarbij over genoemden heer *Jakob Eigeman* de provisionele schorsing wordt uitgesproken, bedoeld in art. 48 van het Reglement voor kerkelijk opzicht en tucht, ingaande den 3 Augustus 1880, en voorts naar art. 47 van genoemd Reglement deze gansche zaak, met al de stukken, daartoe betrekkelijk aan de Algemeene Synode wordt verzonden, opdat zij daarover uitspraak doe;

Overwegende, dat het Provinciaal Kerkbestuur van Zuid-Holland, na als Classicaal Bestuur deze zaak te hebben ter hand genomen en nu, oordeelende dat de de zaak tot

ontzetting van den bezwaarde uit zijne kerkelijke bedieningen en ambten zou kunnen leiden, handelende naar art. 47 al. 2 van het Regl. voor kerkelijk opzigt en tucht, zelf niet verder bevoegd was dan tot het uitspreken van eene provisionele schorsing van den heer *Jakob Eigeman* en alzoo teregt de verdere behandeling dezer zaak aan het opvolgende collegie, de Algemeene Synode, heeft overgedragen, opdat dit doende wat des Provincialen Kerkbestuurs is in dezen ter eersten aanleg uitspraak doe;

Gelezen al de tot deze zaak betrekkelijke stukken;

Gezien het proces-verbaal van een verhoor van den heer *Jakob Eigeman*, ingesteld door eene uit de Synodus contracta te dezer zake benoemde Commissie;

Overwegende, wat de feiten aangaat, dat uit de stukken voldoende gebleken is:

1°. dat bezwaarde, voor de maand Julij j.l. als Praeses van den Kerkeraad te Dordrecht opgetreden, tegen den 1en dier maand tot eene te houden Kerkeraadsvergadering heeft opgeroepen, behalve de overige predikanten van Dordrecht, de ouderlingen, die door het Provinciaal Kerkbestuur van Gelderland bij eindbeslissing van den 29 Januarij ll. in hunne bediening zijn geschorst;

2°. dat hij, die alzoo onwettig samengestelde vergadering als Praeses geleid heeft, bijgestaan door den heer *E. A. G. van Hoogenhuijze*, predikant te Dordrecht, als Scriba, in welke vergadering de overige predikanten, schoon opgeroepen, niet tegenwoordig waren;

3°. dat hij in die vergadering het voorstel gedaan heeft om al de personen, die onder medewerking van gecommitteerden des Provincialen Kerkbestuurs van Zuid-Holland tot lidmaten der gemeente aangenomen zijn, te verbieden aan het H. Avondmaal deel te nemen, welk voorstel echter door de geschorste ouderlingen niet is aangenomen;

4°. dat hij, daarop den 2 Julij in de Voorbereidingsbeurt predikende, verklaard heeft den daaraanvolgenden Zondag, den 4 Julij, geen Avondmaal te zullen bedienen en dan ook op dien dag wel gepredikt, maar geen Avondmaal bediend heeft, zooals, volgens de bestaande bepalingen, door hem had moeten geschieden;

5°. dat hij als Praeses des Kerkeraads schriftelijk, met medeonderteekening van den heer *E. A. G. van Hoogenhuijze*, Scriba des Kerkeraads, en van een der geschorste ouderlingen den heer *M. Kemp*, geweigerd heeft opge-

vraagde attestatiën af te geven aan lidmaten, die onder medewerking van gecommitteerden van het Provinciaal Kerkbestuur van Zuid-Holland zijn aangenomen, onder beweren, dat de namen dier personen „wel op eene bijlijst genoteerd staan" maar „niet langs den weg van orde en recht ingeschreven zijn in het officieele lidmatenboek";

Overwegende in rechten:

dat de genoemde welgestaafde feiten, door ieder van welke de heer *Eigeman* met de daad in verzet is gekomen tegen de eindbeslissing des Provincialen Kerkbestuurs van Gelderland d.d. 29 Januarij 1880 en de kerkrechtelijke gevolgen van die door het Provinciaal Kerkbestuur van Zuid-Holland terecht gekwalificeerd zijn als dragende het kenmerk van „verstoring van orde en rust" en van „verzuim" zoowel als van „vergrijp in de uitoefening van kerkelijke betrekkingen";

Overwegende verder, dat de heer *Eigeman*, in het persoonlijk verhoor, verklaard heeft bij het oproepen van de geschorste ouderlingen en bij hetgeen verder dientengevolge door hem gedaan is, zich wel bewust te zijn geweest, dat hij in strijd handelde met de kerkelijke reglementen, door welke verklaring de qualificatie van zijne daden door het Provinciaal Kerkbestuur van Zuid-Holland als „moedwillige" verstoring van orde en rust, enz. gerechtvaardigd wordt, niettegenstaande de heer *Eigeman* aan deze verklaring deed voorafgaan, „dat het eene krenking van zijne conscientie zou geweest zijn", indien hij anders gehandeld had;

Overwegende, dat de heer *Eigeman* niet alleen zelf zich verzet heeft tegen de kerkelijke reglementen en verordeningen, maar ook door anderen op te wekken, hem in dat verzet te steunen, zijne schuld heeft verzwaard;

Overwegende, dat al wat de heer *Eigeman* in gemeld verhoor, met miskenning van het in art. 6 van 't Reglement voor kerkelijk opzigt en tucht voorgeschrevene tot regtvaardiging van zijn gehouden gedrag aanvoerde, namelijk dat hij de eindbeslissing van het Provinciaal Kerkbestuur van Gelderland niet als wettig erkent, mitsdien de geschorste ouderlingen niet als geschorst, de onder medewerking van het Provinciaal Kerkbestuur van Zuid-Holland aangenomen lidmaten niet als wettige lidmaten beschouwt, slechts te meer het willekeurige van zijn verzet tegen de kerkelijke verordeningen in het licht doet komen;

Overwegende, dat de heer *Eigeman*, gewezen op de verwarring en wanorde door hem aangerigt of, waar die reeds bestond, veeleer in de hand gewerkt dan tegengegaan en op de verderfelijke gevolgen, die een verder voortgaan op den door hem betreden weg noodwendig moesten na zich slepen, niet tot erkentenis voor het verkeerde zijner handelingen is gebragt, daar elke vermaning en teregtwijzing in den geest der broederlijke liefde hem gegeven afstuitte op een beroep op zijne conscientie, die hij in overeenstemming verklaarde te zijn met Gods Woord en de belijdenis der Kerk;

Overwegende, dat op de vraag tot den bezwaarde gerigt, of hij van plan was ook verder zich tegen de kerkelijke reglementen en verordeningen te verzetten, het antwoord wel ontkennend luidde, maar door de bijvoeging, dat hij op den ingeslagen weg van verzet wel zou *willen* maar nu niet *kon* voortgaan, aangezien hij bij de geschorste Ouderlingen niet de noodige en verwachte steun had gevonden en thans moest bukken voor overmagt, eveneens getuigt, dat bezwaarde niet tot erkentenis van het verkeerde zijner handelingen is gekomen;

Overwegende, dat, ofschoon de gebleken verkeerdheden en overtredingen aanleiding zouden kunnen geven tot ontzetting uit kerkelijke bedieningen en ambten, toch het beginsel, waarvan in de Ned. Herv. Kerk de uitoefening van kerkelijke tucht uitgaat, in dezen de toepassing van een minder zwaar tuchtmiddel veroorlooft;

Gezien art. 51, 52 van het Algemeen Reglement, art. 23 van het Reglement voor de Kerkeraden, art. 27 van het Reglement op het examen ter toelating tot de evangeliebediening, art. 1, 2, 3, 4, 6, 7, 21, 22, 50, 51 en 63 van het reglement voor kerkelijk opzigt en tucht;

Regtsprekende in eersten aanleg,

Verklaart den heer *Jakob Eigeman*, Predikant bij de Nederduitsche Hervormde Gemeente te Dordrecht, schuldig aan verstoring van orde en rust en aan verzuim en vergrijp in de uitoefening van kerkelijke betrekkingen;

Schorst hem in de waarneming van zijne kerkelijke bedieningen en ambten voor den tijd van één jaar met geheel verlies van tractement;

Bepaalt, dat de schorsing zal ingaan op den dag, waarop deze beslissing kracht van gewijsde zal verkregen hebben;

Bepaalt, dat deze uitspraak, nadat zij kracht van gewijsde zal hebben ontvangen, zal openbaar gemaakt worden in het kerkelijk orgaan.

Afschrift dezes zal gezonden worden aan het Provinciaal Kerkbestuur van Zuidholland, aan het Classicaal Bestuur van Dordrecht, aan den Kerkeraad der Nederduitsche Hervormde Gemeente te Dordrecht en aan den heer *Jakob Eigeman*, Predikant.

Aldus gedaan in de Vergadering van den 20 Augustus 1880;

Tegenwoordig waren de heeren *B. A. Overman*, president, *E. H. Lasonder*, praeadviserend lid, *S. F. van Hasselt*, secretaris, *J. P. Bruinwold Riedel*, *G. Bruna*, *J. Douwes*, *J. van der Veen Az.*, *J. F. C. Kronenberg*, *A. H. van der Hoeve*, *G. van Duyl G.Wz.*, *A. G. Jans* en *J. Alingh Prins*.

Volgen de onderteekeningen.

Sluiting der zeven en twintigste zitting.

Daar straks nog de Synodus Contracta in zake het hooger beroep van den predikant *Alewyn Faure* vergadert, wordt de Vergadering tot Maandag a. s. voormiddag elf uur verdaagd, waarna de zittingen dezer week met dankzegging gesloten worden.

J. J. L. Luti, *President*.

ACHT EN TWINTIGSTE ZITTING.

Maandag 23 Augustus 1880.

Opening der acht en twintigste zitting.

De zitting wordt nog door den heer *Overman* met gebed geopend, die daarna de leiding der Vergadering weder overgeeft aan den teruggekeerden president, onder herhaalde betuiging als tolk der Vergadering van innige deelneming wegens het in den tusschentijd geleden verlies van een kind, en voor zich zelven de Vergadering dankt voor de welwillendheid, welke hij van haar tijdens de waarneming van het praesidium had mogen ondervinden. De President dankt den heer *Overman* en alle leden der Vergadering vervolgens voor de betoonde deelneming wegens de ondergane beproeving.

De notulen der zittingen van jl. Vrijdag en Zaturdag worden vervolgens gelezen en goedgekeurd.

Uitspraak der Synodus Contracta in zake den predikant *Alewyn Faure.*

Namens de Synodus Contracta in zake van het hooger beroep van den predikant *Alewyn Faure* wordt door den heer *Bruna* de door haar jl. Zaturdag gedane uitspraak gelezen, luidende als volgt:

Gezien een schrijven van den heer *A. W. F. Alewijn Faure*, predikant bij de Hervormde Gemeente te Hemmen, dd. 21 April jl. aan de Alg. Synodale Commissie, gereg. onder n°. 578, en een gelijkluidend aan de Alg. Synode van 23 April jl., gereg. onder n°. 595, waarin hij verklaart in hooger beroep te komen van eene uitspraak van het Provinciaal Kerkbestuur van Gelderland, bij welke hij voor den tijd van drie maanden geschorst is in de waarneming zijner kerkelijke bediening,

Overwegende, dat appellant binnen den bepaalden tijd in hooger beroep is gekomen en voldoende bewijzen van geldelijk onvermogen geleverd heeft, verklaart hem ontvankelijk in zijn hooger beroep,

Gelezen de uitspraak, van welke hooger beroep gedaan is, met alle daarbij gediend hebbende bescheiden en stukken,

Overwegende dat het Kerkbestuur zijne uitspraak gegrond heeft:

1°. op een namens het Classicaal Bestuur van Nijmegen door eene commissie van drie leden uit zijn midden ingesteld verhoor, waarvan het proces-verbaal aan den bezwaarde niet is voorgelezen, althans niet door hem is geteekend;

2°. op een gelijksoortig, namens het Prov. Kerkbestuur door eene commissie van drie zijner leden ingesteld verhoor, waarvan het proces-verbaal slechts door één lid dier commissie onderteekend is, zoodat die beide stukken moeten geacht worden alle regtsgeldigheid te missen;

Overwegende verder, dat in de beslissing des Kerkbestuurs ontbreekt de in art. 21 van het Reglement voor kerkelijk opzigt en tucht voorgeschreven *uitdrukking, bij name van de verkeerdheid of overtreding*, welke voortvloeit uit de naauwkeurige omschrijving van de feiten, die het onderwerp der veroordeeling hebben uitgemaakt, en dat alzoo de genomen beslissing niet beantwoordt aan de voorschriften der Kerk in dezen;

Gezien artt. 14 en 21 van het Regl. voor kerkelijk opzigt en tucht,

Vernietigt de uitspraak van het Provinciaal Kerkbestuur van Gelderland, en nu naar art. 35 van het Regl. voor kerk. opzigt en tucht zelve doende wat bij de eerste uitspraak had behooren gedaan te zijn, na de zaak op nieuw onderzocht en den bezwaarde door drie leden uit haar midden gehoord te hebben.

Gelezen het mede door den bezwaarde onderteekende proces-verbaal van dat ingestelde verhoor;

Gelezen eene missive van den Kerkeraad der Hervormde Gemeente te Hemmen, dd. 29 Julij jl., gereg. onder n°. 611, waarin die Kerkeraad zijne bezwaren tegen de door het Kerkbestuur van Gelderland genomen beslissing ontwikkelt:

Gelezen alle ter zake dienende stukken;

Kennis genomen hebbende 1°. van „De bij de hooge Regeering ingediende bepalingen betreffende de inrigting en het bestuur der Algemeene Apostolische kerk" en 2°. van het Besluit der Regering van 17 Oct. 1868, n°. 4174, waarbij de nieuw opgerigte Apostolische Gemeente te 's Gravenhage, door de Regering is erkend te bestaan, voor zooveel de wet van 10 Sept. 1853 zulks vereischt.

Overwegende, wat de feiten betreft:

1°. dat de heer *A. W. F. Alewijn Faure* de handoplegging heeft ontvangen door den heer *Cappadoce* als coadjutor van de Apostelen te Alburij daartoe gecommitteerd, in welke handoplegging hij erkent eene bekrachtiging des Heiligen Geestes van alles wat men bij de inlijving in de gemeente door den doop in beginsel heeft verkregen, gelijk hij zulks in den brief aan de Hebreërs, in de Handelingen der Apostelen en verder in het N. T. acht uitgesproken te zijn;

2°. dat de heer *Alewijn Faure* wel en wettig is ingeschreven in het register dergenen, die de handoplegging heben ontvangen, ten gevolge waarvan hij nu erkent is als een geloovige in de Apostelen, onder wier leiding zich de Apostolische Gemeenten stellen;

3°. dat hij, hoewel nog niet ingeschreven in het register der leden van de Apostolische Gemeente haar toch met zijn gansche hart is toegedaan, omdat hij op zijn gebed en door in aanraking te komen met de Apostelen te Alburij is overtuigd, dat zij zijn, wat ze zeggen te wezen, Apostelen van den heer *J. C.*, die van Hem de magt hebben ontvangen, om door handoplegging den H. Geest mede te deelen — en dat hij zich in het register van de leden der gemeente te 's Gravenhage zou laten inschrijven als hij in den Haag woonde;

4°. dat hij verklaard heeft tot nu toe geene pogingen te hebben aangewend om leden zijner gemeente tot de Apostolische Gemeente te doen toetreden, maar dat hij zulks doen zoude bijaldien zich de behoefte daaraan openbaarde, daar men in de Hervormde kerk wel het ideaal van de onzigtbare kerk kan najagen, maar niet bereiken, zooals in de Apostolische Gemeente, waar de Heer dit schenkt, — welke handelwijze hij evenwel niet in strijd acht met zijne verpligting als predikant in de Ned. Herv. kerk;

Overwegende in *regten:*

1°. dat de Irvingiaansche of zoogenaamde Apostolische Gemeenten geene *Hervormden* zijn, zooals die te 's Gravenhage reeds toont door zich naast de bestaande Nederduitsch- en Waalsch-Hervormden als eene afzonderlijke gemeente te constitueren, maar dat ze zijn bijzondere van de overige kerkgenootschappen door leer, eeredienst, inrigting en bestuur onderscheiden gemeenten, die zich stellen

onder de leiding der dusgenaamde Apostelen te Alburij, aan welke zij zich in alles hebben te onderwerpen;

2°. dat ieder, die tot deze gemeenten behoort, zich als predikant in de Nederlandsche Hervormde kerk niet naar art. 23 van het Synodaal Reglement voor de Kerkeraden *in zijne geheele ambtsbediening kan gedragen naar de kerkelijke reglementen en verordeningen*, en nog minder overeenkomstig zijne verklaring en belofte naar art. 27 van 't Regl. op 't examen, *in 't bijzonder de belangen van de Nederl. Hervormde kerk behartigen;*

3°. dat de heer *Faure* evenwel meent dit wel te kunnen, hoewel hij erkent, dat wie niet op zijn stanpunt staat, daarover wel anders zal moeten oordeelen;

4°. dat de heer *Faure* zich aan niets heeft schuldig gemaakt wat naar art. 21 van het Regl. voor kerkelijk opzigt en tucht *bij name* als zoodanige verkeerdheid of overtreding kan uitgedrukt worden, dat daarop een van de in art. 4 van genoemd Regl. genoemde tuchtmiddelen zou moeten worden toegepast;

5°. dat hij evenwel, zóó door zijne betrekking tot de zoogenaamde Apostolische kerk als door zijne overtuiging omtrent het gezag en de magt der Apostelen te Alburij en omtrent zijne verpligting jegens de, van de Hervormde kerk geheel onderscheiden, Apostolische Gemeenten onmogelijk in de Hervormde kerk als predikant kan dienen, en de Kerkeraad der gemeente Hemmen met het oog op de belangen der gemeente teregt tegen het weer optreden van den heer *Faure* als haar predikant bezwaar heeft;

6°. dat hier dus de andere *zeer gewigtige redenen*, in art. 37* van het Reglement op de Vacaturen genoemd, aanwezig zijn, welke noch in ouderdom of ligchaamszwakte noch in krankzinnigheid gelegen zijn, en ook niet in de termen van het Reglement voor kerkelijk opzigt en tucht vallen, maar *door welke toch een predikant voor zijn dienstwerk in de Hervormde Kerk ongeschikt is geworden*, vermits na alle daartoe aangewende pogingen in deze geene verandering van zijne met zooveel nadruk uitgesproken overtuiging is te verwachten bij een man die kennelijk door gevoel en verbeelding in plaats van door de rede geleid wordt, en bij wien 't een idee fixe is geworden, dat hij door de handoplegging in de zoogenaamde Apostolische gemeente buitengewone gaven heeft ontvangen, weshalve hij met geheel zijn hart haar toebehoort;

Gezien art. 15 van het Alg. Regl., art. 23 Regl. voor de Kerkeraden en art. 27 Regl. op 't examen, art. 13, 14, 15, 17, 21, 24, 25, 33, 34 en 35 van het Reglement voor kerkelijk opzigt en tucht en art. 37* van het Regl. op de vacaturen,

Oordeelt dat de predikant *A. W. F. Alewijn Faure* behoort ontslagen te worden,

Bepaalt dat hem door het Provinciaal Kerkbestuur van Gelderland eervol ontslag zal worden gegeven zoodra de in art. 37* lid 4 en 5 van het Regl. op de vacature aangewezen tijd om in hooger beroep te komen (in casu, herziening te vragen) is verstreken,

Verklaart dat de kosten, te dezer zake gemaakt, zullen gedragen worden door de Kerk,

Beveelt dat afschrift van deze beslissing zal gezonden worden tot informatie aan het Provinciaal Kerkbestuur van Gelderland; voorts aan 't Classicaal Bestuur van Nijmegen en aan den Kerkeraad der Hervormde Gemeente te Hemmen, alsmede aan den heer *A. W. F. Alewijn Faure* die daarbij tevens zal worden uitgenoodigd zelf aan het Provinciaal Kerkbestuur van Gelderland zijn emeritaat te verzoeken,

Gelast dat deze uitspraak, zoodra zij kracht van gewijsde zal hebben verkregen, zal openbaar gemaakt worden door haar te plaatsen in het Kerkelijk orgaan.

Aldus gedaan in onze vergadering te 's Gravenhage, den 21n Augustus 1880, tegenwoordig al de in dezen ter beoordeeling en beslissing bevoegde leden, *B. A. Overman*, president, *M. A. Gooszen*, praeadviseur, *S. F. van Hasselt*, secretaris en adviserend lid, *G. Bruna*, *G. J. van Lakerveld*, *J. van der Veen Az.*, *J. F. C. Kronenberg*, *G. van Duijl GWz.*, *A. G. Jans*, *J. Alingh Prins*.

(Volgen de onderteekeningen.)

De heer *Kronenberg* na het bedanken van den heer *Servatius* benoemd tot Secundus bij de Synodale Commissie.

Na kennisneming van een schrijven van Mr. *W. O. Servatius* te Dwingelo van 21 Augustus, gereg. onder n°. 39, behelzende berigt, dat de werkzaamheden aan zijne betrekking van Notaris verbonden hem verhinderen de benoeming tot secundus van den heer *Bergsma* als lid der Synodale Commissie aan te nemen, wordt terstond overgegaan tot aanvulling van het drietal, waarop nu nevens de heeren *Kronenberg* en *Schuurbeque Boeije* geplaatst

wordt de heer Mr. *R. van Boneval Faure*, oud-ouderling bij de Waalsche Gemeente te Leiden. Vervolgens wordt uit dit drietal de heer *Kronenberg* gekozen, na tusschenstemming over de heeren *Schuurbeque Boeije* en *Faure*, waarbij laatstgenoemde de meeste stemmen bekomen had. De heer *Kronenberg* verklaart de benoeming aan te nemen.

Het Reglement op de kerspelvorming in behandeling. Daarop nog door de heeren *Jans*, *Luti* en *Segers* in gediende amendementen; laatst vermeld voorstel echter buiten behandeling gehouden.

Aan de orde is thans het Reglement op de kerspelvorming, naar de door de Commissie voorgedragen gewijzigde redactie.

De heer *Jans* stelt als amendement op art. 1 voor dit artikel te doen luiden, zoo als het naar de voorloopig aangenomen redactie luidde, met behoud echter der door de Commissie in al. 1 gebragte wijziging, „indien zij verklaren dat zij dit voor de bevrediging hunner Christelijk Godsdienstige behoefte noodig achten."

De *President* stelt de volgende verandering voor:

„Art. 2ª. Het regt tot vorming van een Kerspel wordt verleend door de stemgeregtigden der gemeente.

„Wanneer in gemeenten met minder dan 500 stemgeregtigden 20, in gemeenten van 500 tot 1000 stemgeregtigden 50, in gemeenten met meer dan 1000 stemgeregtigden 100 stemgeregtigden bij den kerkeraad aanvragen, om op grond van art. 1 al. 1 een kerspel te mogen vormen, wordt deze aanvraag door den kerkeraad binnen drie weken aan de stemming der stemgeregtigden onderworpen.

„Wanneer in gemeenten met twee predikanten twee vijfde der uitgebragte stemming zich ten gunste der aanvrage verklaart, wordt het verzoek gerekend te zijn toegestaan. In gemeenten met meer dan twee predikanten heeft hetzelfde plaats, indien het voorstel wordt aangenomen door ten minste een zooveelste deel der uitgebragte stemmen als het aantal predikantsplaatsen in de gemeente bedraagt.

„Van den uitslag der stemming wordt door den kerkeraad berigt gezonden aan den eersten onderteekenaar van de aanvrage."

„Art. 2b. Nieuwe alinea aan het slot toe te voegen.

„Bij deze berekeningen evenals bij die in art. 3 bedoeld wordt het aantal stemgeregtigden gerekend gelijk te zijn aan dat der volgens art. 2 al. 2 uitgebragte stemmen."

„Art. 5 achter al. 1 eene nieuwe alinea.

„De aanvrage bedoeld in art. 2*a* moet geschieden binnen vier weken, te rekenen van den dag waarop de lijst van stemgeregtigden ter inzage is gelegd.

„Stemgeregtigden, die van de door stemming verkregen bevoegdheid enz.

„Art. 6. Telken jare.... indienen der in art. 2*a* bedoelde aanvrage. In gemeenten van meer dan twee predikanten waar kerspelen zijn, wordt het regt tot vorming van een nieuw kerspel verleend door den grooten kerkeraad, tenzij sedert de laatste aanvrage meer dan vijf jaren zijn verloopen, in welk geval de aanvrage aan de stemming der stemgeregtigden wordt onderworpen, op welke stemming het in art. 2*a* bepaalde van toepassing is.

„De in art. 5 al. 1—6 bedoelde kerkeraad enz."

Nog dient de heer *Segers* het voorstel in, van de strekking zijner jl. Vrijdag gedane motie, om de volgende wijzigingen te brengen in het Reglement op de erkenning van nieuwe gemeenten.

„Art. 1 bij te voegen: *f.* door toekenning van zelfstandig bestaan aan leden der gemeente, die dit voor de bevrediging hunner Christelijk-godsdienstige behoeften noodig achten.

„Art. 5. Bij de aanvraag in art. 3 bedoeld, wordt in geval van alinea *f.* art. 1 overlegd:

„1°. Een juiste opgave van het getal der lidmaten en leden, die de nieuwe gemeente zullen uitmaken.

„2°. Eene verklaring van dienstdoende predikant of predikanten, die in deze gemeenten wenschen werkzaam te zijn of bij ontstentenis daarvan, hoe men voornemens is in den predikdienst te voorzien.

„3°. Een conceptregeling der predikbeurten en gebruik der kerkgebouwen, consistorie- en catechisatiekamers voor kerkeraadsvergaderingen en godsdienstig onderwijs.

„4°. Een conceptregeling aangaande het gezamenlijk gebruik der Godshuizen en de verdeeling der diaconale inkomsten, welke voor een tijdvak van 10 jaren billijk geacht wordt.

„5°. De aanwijzing der wijze, waarop in de kosten van predik- en eeredienst zal voorzien worden.

„Art. 14. Bij stichting van nieuwe gemeenten volgens art. 1 al. *f* worden bijzondere bepalingen door den Kerkeraad en belanghebbenden ontworpen, onder goedkeuring

van Class. en Prov. Bestuur, aan welke gemeente bij vacature de vervulling zal worden toegestaan."

Daar het thans in behandeling nemen van dit voorstel echter geoordeeld wordt een terug komen te zullen zijn op het Vrijdag genomen besluit om met de behandeling van het Reglement op de kerspelvorming voort te gaan, doch sommige leden het aanstonds in overweging wenschen genomen te hebben, wordt door den President de vraag gesteld, of op bedoeld besluit zal worden terug gekomen. Daar zich echter slechts zes leden hiervoor verklaarden, wordt het voorstel voor als nog aangehouden. Den heer *Segers* was het verzoek toegestaan om zich buiten stemming te houden.

Het amendement van de heer *Jans* om de kerspelvorming als nog niet op gemeenten van een predikant toe te passen in beraadslaging en overeenkomstige vaststelling van art. 1.

Nadat de President verzocht had, dat voorstellen, die louter de redactie van het Reglement betreffen, in handen van de Commissie gegeven worden, loopen nu de beraadslagingen in de eerste plaats over het amendement van den heer *Jans*, derhalve over het door de Commissie nog bij het Reglement voorgedragen beginsel, om het ook van toepassing te maken op gemeenten met een predikant. De hoogleeraar *Gooszen* deelt aan de vergadering mede, dat de Commissie daartoe geleid is door de consideratiën van verscheidene Classicale Vergaderingen en van de Waalsche Reunie, en eenparig tot de overtuiging was gekomen, dat zulks gevorderd werd door de bepaling van art. 62 van het Algemeen Reglement in verband met art. 12 van het Reglement, naar welke door de Synode slechts algemeen verbindende Reglementen voor de Synode worden vastgesteld, en derhalve de uitsluiting in casu van gemeenten met een predikant zou verboden zijn, terwijl zij ook met het oog op de strekking van het Reglement om aan elke rigting gelegenheid te verschaffen voor de bevrediging van hare godsdienstige behoeften het als een eisch der billijkheid en regtvaardigheid beschouwde, dat zulke gelegenheid voor de verschillende rigtingen in alle gemeenten zonder onderscheid geopend worde. De meeste leden ondersteunen evenwel het amendement van den heer *Jans*, evenmin als deze in het kerkregtelijk bezwaar van de Commissie deelende. Bij hetgeen daaromtrent reeds jl. Vrijdag onder de algemeene beraadslagingen werd opgemerkt, tracht de heer *Douwes* inzonderheid in het licht te stellen, dat voor dat kerkreg-

telijk bezwaar volstrekt geen grond bestaat, dewijl het voorloopig aangenomen Reglement werkelijk, indien het ook zonder het opnemen van gemeenten met een predikant mogt worden vastgesteld en in werking gebragt, voor geheel de Kerk verbindend zal zijn, maar even gelijk als in andere reeds vermelde Reglementen, ook in het Reglement voor de Kerkeraden afzonderlijke bepalingen omtrent kleinere en grootere gemeenten voorkomen, slechts daar van toepassing zal zijn, waar het volstrekt noodig en uitvoerlijk bevonden zal worden. Met hem zijn de meeste andere leden van oordeel dat in gemeenten van één predikant geen kerspel kan gevormd worden, om de eenvoudige reden dat die predikant tot geheel de gemeente in betrekking zal blijven staan, waarbij nog gewezen wordt op het verschil tusschen het aanhangig Reglement en het ten voorgaanden jare verworpen Reglement op de uitoefening van de regten der minderheden. Men meent ook dat niet beweerd mag worden dat hier ter zijde stelling van de belangen der verschillende rigtingen in gemeenten van een predikant zou plaats vinden, omdat deze altoos gelegenheid behouden, zoo ze in grootte met gemeenten van meer predikanten gelijk gesteld kunnen worden, om een tweeden predikant te vragen, wanneer het Reglement ook op haar van toepassing zou worden, terwijl de moeijelijkheden, uit het bezit van slechts een predikant voortvloeiende toch niet kunnen weggenomen worden, zoodat de bedenking ontleend aan den eisch der regtvaardigheid hier niet opgaat. Ook de heer *van Lakerveld,* ofschoon lid der Commissie, geeft te kennen, dat hij haar kerkregtelijk bezwaar, bij nadere overweging, ongegrond moet verklaren, daarbij nog in enkele bijzonderheden aanwijzende, hoe ook door de op de gemeenten met een predikant door de Commissie gemaakte bepalingen de belanghebbenden aldaar weinig of niet gebaat zouden worden, omdat zij er geen kerspel door verkrijgen, dat de regten daarvan heeft, bovendien opmerkende, dat de Classicale vergadering van 's Hertogenbosch, ofschoon zij de gemeenten met een predikant opgenomen wenschte, daarvan toch de gemeente beneden 100 stemgeregtigden wilde uitzonderen. Hij kondigt echter aan, dat hij, even als reeds in de buitengewone vergadering, door hem bij art. 22 een voorstel zal gedaan worden om ook haar meer gelegenheid tot bevrediging van hare godsdienstige behoeften te openen. Ook de heer *van der*

Hoeve verklaart als lid der Commissie, na het gehoorde niet langer in hare bezwaren te deelen. Bij vele leden blijft ook de ll. Vrijdag reeds gemaakte bedenking wegen, van in bedoelde gemeenten te vreezen verwikkelingen. Enkele leden deelen in de bezwaren der Commissie, die haar lid, den heer *Bruna*, inzonderheid nog voor het opnemen der gemeenten van een predikant doen pleiten. Als het amendement van den heer *Jans* in stemming wordt gebragt, wordt dit met vijftien tegen vier stemmen aangenomen.

De President verlangt nu dat over de vaststelling van al. 1 bepaaldelijk nog gestemd worde, in den zin van verklaring of men al dan niet tot kerspelvorming wil mede werken, zonder daardoor bij de eindstemming over het geheele reglement gebonden te worden. Hij meent dat dit na de Vrijdag gevoerde algemeene beraadslagingen nog wenschelijk is.

Al. 1 zoo als het nu naar het amendement van den heer *Jans* luidt wordt daarop in stemming gebragt, en met veertien tegen vijf stemmen goedgekeurd. De hoogleeraar *Gooszen* en de *Secretaris* adviseerden tot goedkeuring, waarvoor ook stemden de heeren *Overman, Douwes, Dikema, van Lakerveld, van Eerde, van der Veen, Kronenberg Roodhuyzen, van der Hoeve, van Duyl, Jans, Alingh Prins Bruinwold Riedel en de President.* Met den hoogleeraar *Lasonder* stemden tegen de heeren *de Man, Segers, van den Brandeler, Westrik en Bruna*, laatstgenoemde bij verklaring, dat hij, nu het Reglement niet op alle gemeenten betrekkelijk zou zijn, er tegen moest stemmen.

Al. 2 wordt met vijftien tegen vier stemmen goedgekeurd. In de door een der leden gemaakte bedenking, dat het onregtmatig zou zijn, dat de meerderheid hier gedwongen zou zijn hare zelfstandigheid op te geven, en ook de leden der gemeente, die ten deze onbepaald waren gebleven, even zeer gedwongen zich bij het eerste kerspel te voegen, wordt door de meeste leden niet gedeeld, voornamelijk met verwijzing naar de redenen, die de buitengewone vergadering tot deze formulering der alinea geleid hebben.

Al. 3 wordt met weglating der gecursiveerde woorden

en vervolgens ook al. 5 nu al. 4 geworden, zonder hoofdelijke stemming goedgekeurd.

Hierna wordt de vergadering tot morgen namiddag een uur verdaagd, daar de Synodus Contracta in zake den predikant van *Hoogenhuyze* vooraf vergaderen moet. De zitting wordt daarmede gesloten.

Sluiting der acht en twintigste zitting.

J. J. L. LUTI, *President.*

NEGEN EN TWINTIGSTE ZITTING.

Dingsdag den 24 Augustus 1880.

Opening der negen en twintigste zitting.

Nadat de zitting geopend is, worden de notulen der zitting van gisteren gelezen en goedgekeurd.

Uitspraak der Synodus Contracta in zake den predikant *van Hoogenhuyze* te Dordrecht.

De heer *Jans* deelt namens de Synodus Contracta in zake van den predikant *van Hoogenhuyze* de straks door haar gedane uitspraak mede, luidende als volgt:

De Algemeene Synode der Nederlandsche Hervormde Kerk, volgens Art. 15 van het Algemeen Reglement, verminderd tot de helft van hare leden,

Ontvangen hebbende bij missive van den 2n Augustus 1880, van het Provinciaal Kerkbestuur van Zuidholland, in deze, overeenkomstig zijn besluit, dd. 5 April 1880, goedgekeurd door de Algemeene Synode dd. 28 April 1880, in plaats van het Classicaal Bestuur van Dordrecht, doende wat des Classicalen Bestuurs is, afschrift van een besluit over de zaak van den heer *E. A. G. van Hoogenhuijze*, predikant bij de Nederduitsche Hervormde Gemeente te Dordrecht, genomen in de buitengewone vergadering van dat Kerkbestuur te 's Gravenhage op den 28n Julij 1880, waarbij tegen den heer *Eliza Arnold Gerard van Hoogenhuijze* het bezwaar wordt ingebragt, dat hij zich niet gedraagt in zijne ambtsbediening naar de kerkelijke reglementen en verordeningen, zooals hem in Art. 23 van het Reglement voor de Kerkeraden wordt voorgeschreven, en voorts de bescheiden betrekkelijk deze zaak in handen worden gesteld van de Algemeene Synode,

Overwegende, dat het Provinciaal Kerkbestuur van Zuidholland na als Classicaal Bestuur deze zaak te hebben ter hand genomen, en nu, ofschoon zelf geene uitspraak doende, toch, gelijk blijkt uit de qualificatie der feiten en zijne verwijzing naar Art. 47 van het Reglement voor kerkelijk opzigt en tucht, van oordeel, dat deze zaak tot ontzetting van den bezwaarde uit zijne kerkelijke bedie-

ningen en ambten aanleiding zou kunnen geven, teregt de verdere behandeling daarvan aan het in rang opvolgend Collegie in casu de Algemeene Synode, heeft overgedragen, opdat dit, doende wat des Provincialen Kerkbestuurs is, in eersten aanleg uitspraak doe;

Gelezen de tot deze zaak betrekkelijke stukken;

Gelezen het door den bezwaarde onderteekend procesverbaal van een verhoor, ingesteld door eene uit de Synodus Contracta ter dezer zake benoemde Commissie;

Overwegende wat de feiten betreft:
dat uit de stukken voldoende gebleken is,

1°. dat bezwaarde als Scriba is werkzaam geweest bij eene op den 1n Julij ll. door den Praeses, den heer *J. Eigeman*, belegde kerkeraadsvergadering, waarbij opgeroepen en tegenwoordig waren de ouderlingen, die door het Provinciaal Kerkbestuur van Gelderland, bij eindbeslissing van den 29 Januarij ll. in hunne bediening zijn geschorst;

2°. dat hij in deze onwettig zamengestelde vergadering het voorstel door den Praeses gedaan, om al de personen, die onder medewerking van Gecommitteerden van het Provinciaal Kerkbestuur van Zuidholland tot lidmaten der Gemeente zijn aangenomen, te verbieden aan het Avondmaal deel te nemen, ondersteund heeft, welk voorstel echter door de geschorste Ouderlingen niet is aangenomen;

3°. dat hij, in zijne qualiteit van Scriba des Kerkeraads, schriftelijk met medeonderteekening van den heer *J. Eigeman*, Praeses des Kerkeraads en van een der geschorste Ouderlingen, den heer *M. Kemp*, geweigerd heeft de aangevraagde attestatiën afgegeven aan lidmaten, die, onder medewerking van Gecommitteerden van het Provinciaal Kerkbestuur van Zuidholland zijn aangenomen, verklarende, dat de namen dier personen, wel op eene bijlijst genoteerd staan," doch niet „langs den weg van orde en regt ingeschreven zijn in het officiële lidmatenboek;

Overwegende in regten:
dat de genoemde welgestaafde feiten, door ieder van welke de heer *E. A. G. van Hoogenhuijze* met de daad in verzet is gekomen tegen de eindbeslissing van het Provinciaal Kerkbestuur van Gelderland dd. 29 Januarij ll., en de kerkregtelijke gevolgen van die, het kenmerk dragen van verstoring van orde en rust en van verzuim en vergrijp in de uitoefening van kerkelijke betrekkingen.

Overwegende verder, dat de heer *van Hoogenhuijze*, in het persoonlijk verhoor, verklaard heeft zich wel bewust te zijn geweest, dat hij, door het bijwonen der vergadering met de geschorste Ouderlingen en door hetgeen dientengevolge door hem is gedaan, in strijd handelde met de kerkelijke reglementen, ofschoon hij er bijvoegde, dat hij daartoe gedrongen was door den toestand, die in Dordrecht bestond;

Overwegende, dat de heer *van Hoogenhuijze*, in gemeld verhoor, met miskenning van het in Art. 6 van het Reglement voor kerkelijk opzigt en tucht voorgeschrevene, tot regtvaardiging van zijn gedrag aanvoerde, dat hij de schorsing der Ouderlingen niet als wettig en mitsdien de met assistentie van het Provinciaal Kerkbestuur van Zuidholland aangenomen lidmaten niet als wettige lidmaten erkent, maar tevens verklaarde, dat, van het standpunt der Wet bezien, de uitspraak van het Provinciaal Kerkbestuur van Gelderland als wettig te erkennen is en dat als gevolg daarvan de aanneming der lidmaten en al de daaruit voortgevloeide gevolgen als wettig en regelmatig moeten worden aangemerkt;

Overwegende, dat de heer *van Hoogenhuijze* na zijne weigering om de attestatiën aftegeven, een gevolg van het door hem ingenomen standpunt te hebben genoemd, dat standpunt zijdelings regtvaardigde door een beroep op de geschorste Ouderlingen, die, gedrongen door hunne conscientie, Art. 38 van het Reglement op het Godsdienstonderwijs niet hadden aangenomen;

Overwegende, dat de heer *van Hoogenhuijze*, gewezen op de verwarring en wanorde, door hem in de hand gewerkt en op de verderfelijke gevolgen, die een verder voortgaan op den door hem betreden weg moest na zich slepen, zich verontschuldigde, door te herinneren aan hetgeen aanleiding tot den tegenwoordigen strijd gegeven had, namelijk, de afwijking van de belijdenis in het door het Provinciaal Kerkbestuur van Gelderland uitgesproken vonnis;

Overwegende, dat op de vraag aan den bezwaarde gerigt, of hij bereid was, voortaan zich in zijne ambtbediening, met name in zijne betrekking als Scriba, naar de kerkelijke reglementen en verordeningen te gedragen, het antwoord eenigzins ontwijkend luidde, dat hij zich liever aan de geheele zaak zou onttrekken, en bereid was, indien de

Kerkeraad hem als Scriba wilde ontslaan, aan zijnen opvolger de boeken aftegeven, maar zich niet durfde verbinden, aangezien de Reglementen in strijd konden zijn met Gods woord, in welk geval hij zich in gemoede verpligt zou achten die niet optevolgen;

Overwegende, dat, ofschoon de feiten voldoende zijn gestaafd en de schuld van den bezwaarde voldoende is gebleken, toch in aanmerking mag genomen worden:

dat uit de afgelegde verklaringen schijnt te blijken, dat hij zich geen heldere voorstelling heeft gevormd van den bestaanden toestand en van zijne verhouding tot de verordeningen der Kerk;

dat hij niet als Praeses, maar inzonderheid als Scriba des Kerkeraads gehandeld heeft en den wensch heeft uitgedrukt, zich „aan die moeijelijke betrekking te kunnen onttrekken;"

dat derhalve hier aanleiding bestaat om in den geest van het Reglement voor kerkelijk opzigt en tucht een zachter tuchtmiddel toe te passen, dan waartoe de feiten op zichzelve beschouwd, zouden leiden;

Gezien de artt. 51, 52 van het Algmeen Reglement, art. 23 van het Reglement voor de Kerkeraden, art. 27 van het Reglement op het Examen ter toelating tot de Evangeliebediening, artt. 1, 2, 3, 4, 6, 7, 21, 22, 50, 51 van het Reglement voor kerkelijk opzigt en tucht;

Regtsprekenden in eersten aanleg,

Verklaart den heer *E. A. G. van Hoogenhuijze*, predikant bij de Nederduitsch-Hervormde gemeente te Dordrecht, schuldig aan verstoring van orde en rust en aan verzuim en vergrijp in de uitoefening van kerkelijke betrekkingen;

Schorst hem in de waarneming van zijn kerkelijke bedieningen en ambten voor den tijd van vier weken, met geheel verlies van tractement;

Bepaalt, dat de schorsing zal ingaan op den dag, waarop deze beslissing kracht van gewijsde zal hebben verkregen;

Bepaalt, dat deze uitspraak, nadat zij kracht van gewijsde zal hebben ontvangen, zal openbaar gemaakt worden in het kerkelijk orgaan.

Afschrift dezes zal gezonden worden aan het Provinciaal Kerkbestuur van Zuidholland, aan het Classicaal Bestuur van Dordrecht, aan den Kerkeraad der

Nederduitsche Hervormde Gemeente te Dordrecht en aan den heer *E. A. G. van Hoogenhuijze,* Predikant.

Aldus gedaan in de vergadering van den 24 Augustus 1880.

Tegenwoordig de heeren *B. A. Overman, president, E. H. Lasonder, praeadviseerend lid, S. F. van Hasselt, secretaris, Dr. L. Dikema, G. W. van Eerde, J. F. C. Kronenberg, A. H. van der Hoeve, A. G. Jans, J. Alingh Prins en G. Bruna.*

(Volgen de onderteekeningen.)

De behandeling van het Reglement op de kerspelvorming voortgezet tot art. 10, met aanneming van het amendement van den President op art, 2, 5 en 6.

Bij voortzetting der behandeling van het Reglement op de kerspelvorming komt het amendement van den President op art. 2 aan de orde. Tot toelichting van zijne bedoeling met dit amendement, waarmede de voorgestelde aanvulling van art. 5 en wijziging van art. 6 zamenhangen, zegt de President, dat hij in zake het eerste woord wil gegeven hebben aan de stemgeregtigden, die in de bevrediging van hunne godsdienstige behoeften levendig belangstellen en wil verhoeden, dat zij zich in het verkrijgen daarvan teleurgesteld vinden door de onverschilligheid van zoo vele stemgeregtigden, die gerekend worden tot de gemeente te behooren, maar eigenlijk in de Kerk geen belang stellen. Door de bepalingen in art. 2*a* en art. 2*b* voorgesteld komen deze bij de bepalingen van de getal sterkte der stemgeregtigden niet meer in aanmerking, daar zij bezwaarlijk er toe overgaan om ter stembus op te komen en van hunne regten gebruik te maken. Hij heeft hierbij het oog vooral op groote gemeenten, b. v. te Amsterdam, waar men gerust mag aannemen dat van de 50000 stemgeregtigden slechts 10000 als zoodanige zich bij den kerkeraad op de kiezerslijst hebben laten inschrijven, van welken velen nog als er gestemd moet worden te huis blijven. Nu wil hij die onverschilligen uit hunnen slaap wakker schudden of ook anderen, die om allerlei redenen zich terug plegen te houden in de noodzakelijkheid gebragt zien, van zich te verklaren of anders niet medegerekend te worden, waar het er op aankomt in de Christelijk-godsdienstige behoeften der gemeente te voorzien. Aanleiding tot zijn voorstel vindt hij in de beteekenis, die aan het woord stemgeregtigden in gemeenten als te Amsterdam pleegt gegeven te worden, waarmede men eigenlijk hen bedoelt, die als belangstellende leden der gemeente de

noodige stappen gedaan hebben om op de kiezerslijst te worden geplaatst. Daarenboven is in de consideratiën er op gewezen, dat het Reglement, zoo als het daar ligt, onuitvoerbaar zou zijn en dat men ook de vrouwen, als de meest belangstellende leden der gemeente bij de berekening in art. 2 voorkomende, behoort mede te tellen.

Voorshands maken verscheidene leden bezwaar tegen het amendement, omdat zij het bedenkelijk achten aan een betrekkelijk klein getal van stemgeregtigden zulke bevoegdheid te geven, met afwijking van het beginsel in het Reglement aangenomen, dat vooraf de stemgeregtigden, die bevrediging van hunne godsdienstige behoeften verlangen, zich tot de bepaalde getalsterkte zullen moeten vereenigen. Zij achten zulks veel eenvoudiger, den weg, dien het amendement wil doen ingaan, veel te omslagtig. Ongeraden achten zij het ook den kerkeraad nog meer te bezwaren en in gemeenten, waar toch voor het vormen van een kerspel niet het voldoende getal van stemgeregtigden aanwezig mogt zijn, noodeloos de gemoederen in beweging te brengen. Wie de kerspelvorming op zich zelve niet gewenscht rekenen, hebben ook dit tegen het amendement, dat het vormen van kerspelen er meer door in de hand zou worden gewerkt, en zulks tot vermenigvuldiging der kerspelen zou leiden.

Vele andere leden schenken daarentegen aan het amendement hunnen bijval, bij al de moeijelijkheden, die toch van de invoering van de kerspelvorming zijn te voorzien, de vermelde bezwaren overdreven en niet overwegende achtende om van den meer omslagtigen weg af te zien, als daardoor het doel van het Reglement te zekerder zal bereikt worden. Zij stemmen het volkomen toe, dat in deze met den werkelijken toestand, inzonderheid in groote gemeenten moet worden te rade gegaan, en oordeelen dat in deze aan den eisch der billijkheid moet gehoor gegeven, dat gezorgd worde, dat de belangen van het beste deel der stemgeregtigden van de onverschilligheid van hunne geestverwanten geen schade lijden.

Na gezette bespreking van het amendement, wordt het daarin neergelegde beginsel van aan de meest belangstellenden de bevoegdheid te geven om door tusschenkomst van den Kerkeraad eene verklaring van de stemgeregtigden te vorderen in stemming gebragt.

Het beginsel wordt daarbij goedgekeurd. Met den

Secretaris verklaarden zich daar voor de heeren *Overman, Dikema, van Lakerveld, de Man, van der Veen, Kronenberg, Roodhuyzen, van der Hoeve, Segers, van Duyl, Jans, Alingh Prins, Bruinwold Riedel, Douwes* en de *President* zelf; overeenkomstig de adviezen der *Hoogleeraren* stemden er tegen de heeren *van Eerde, van den Brandeler, Westrik en Bruna.*

Het amendement wordt hierop in zijne onderdeelen aan de stemming onderworpen; daarbij wordt door den President een amendement van den heer *van Lakerveld* overgenomen, om de eerste al. te doen luiden: „Het regt tot vorming van een kerspel wordt verkregen onder de volgende voorwaarden." De alinea wordt, alzoo gewijzigd goedgekeurd, de overige alinea's ook op *ab* betrekkelijk, worden achtereenvolgens mede goedgekeurd met vijftien tegen vier stemmen.

Na goedkeuring alzoo van geheel art. 2, wordt art. 3 zonder hoofdelijke stemming goedgekeurd.

Een amendement van den heer *Segers* om in art. 4 al. 1 te lezen „in den regel een gelijk getal van ouderlingen en diakenen, wordt met het oog op de bepaling omtrent den Groote Kerkeraad met veertien tegen vijf stemmen verworpen; de alinea wordt hierna met verwijdering der woorden „met meer dan eene predikantsplaats" zonder hoofdelijke stemming aangenomen, evenals al. 2 bij verandering van „deze" in „de".

Op art. 5 al. 1 wordt door den heer *van Lakerveld* het amendement ingediend om te lezen voor „zes" maanden „drie" maanden om vertraging te verhoeden. Met verwijzing naar de redenen waarom hier door de Buitengewone Vergadering zes maanden gesteld zijn, wordt tegen dit amendement bezwaar gemaakt en het dan ook met zeventien tegen twee stemmen verworpen. De alinea wordt vervolgens, behoudens de verandering van alle „gemeenten" in „gemeenten met twee of meer predikanten" goedgekeurd, met de daaraan naar het amendement toe te voegen twee nieuwe alinea's. De overige inhoud van het art. wordt vervolgens insgelijks goedgekeurd, alles zonder hoofdelijke stemming.

Art. 6 wordt goedgekeurd, zoodanig gewijzigd, als in het amendement van den heer *Luti* werd voorgesteld, behoudens nog deze verandering in de tweede alinea, dat daar voor 5 in plaats gesteld wordt 6, weder zonder

hoofdelijke stemming, even als achtereenvolgens artt. 7—10 het laatstgenoemde met weglating van de woorden van de eerste alinea „in gemeenten met meer dan eene predikantsplaats" en van geheel de tweede alinea.

De vergadering wordt hierop tot morgen verdaagd, waarmede de tegenwoordige zitting gesloten wordt. Sluiting der negen en twintigste zitting.

J. J. L. Luti, *President*.

DERTIGSTE ZITTING.

Woensdag 25 Augustus 1880.

Opening van de dertigste zitting.

Na opening der zitting worden de notulen der zitting van gisteren gelezen en goedgekeurd.

Aanneming voor kennisgeving van nog een protest van lidmaten te Dordrecht tegen de handelingen van het Provinciaal Kerkbestuur in de zaak der geschorste ouderlingen.

Voor kennisgeving wordt aangenomen een protest van nog een aantal lidmaten, meest vrouwen, te Dordrecht zonder dagteekening, gereg. onder n°. 40, tegen de handelingen van het Provinciaal Kerkbestuur van Zuidholland, van gelijken inhoud als vroegere ingekomen protesten van dien aard.

Rapport van de Commissie voor de nieuwe wetsvoorstellen ter zake van een voorstel uit de classis van Hoorn tot verandering van art. 27 van het Reglement op het Examen ter toelating tot de Evangeliebediening.

De Commissie ter zake van de nieuwe wetsvoorstellen brengt bij monde van den heer *Alingh Prins* het volgende rapport uit omtrent het voorstel van elf leden der Classicale Vergadering van Hoorn tot verandering der onderteekeningsformule voor predikanten in art. 27 van het Reglement op het examen ter toelating tot de Evangeliebediening.

MIJNE HEEREN!

Bij uwe vergadering is ingekomen en in handen uwer Commissie voor nieuwe wetsvoorstellen gesteld een adres van elf leden, predikanten en ouderlingen uit de classis Hoorn, waarbij zij hun leedwezen betuigen, dat er door u geene veranderingen in de onderteekeningsformule voor Proponenten zijn voorgesteld en het daarom noodig achten met ernst en klem er bij u op aan te dringen, gelijk dat vroeger reeds door anderen is gedaan, in genoemde formule zoodanige wijzigingen aan te brengen, dat daardoor jongelieden van moderne beginselen, geenzins worden belemmerd het leeraarsambt in ons kerkgenootschap te aanvaarden; zij doen het in de hoop, dat dit hun verzoek door u niet alleen in ernstige overweging zal worden genomen, maar er ook aan zal kunnen worden voldaan.

Zooals de adressanten terecht opmerken, is het een

voorstel, dat reeds vroeger door anderen is gedaan en meermalen in ernstige overweging genomen; wij behoeven u slechts er aan te herinneren wat in 1872 en later in deze zaak is geschied; in de zitting van den 4en Juli 1872 deed de hoogleeraar *Diest Lorgion* het gemotiveerde voorstel: „dat al de artikelen in de Kerkelijke Reglementen, welke betrekking hebben op de leer, zoodanig gewijzigd worden, dat daaruit verwijderd worde, wat aanleiding kan geven tot bestrijding van de bestaande leervrijheid."

Naar aanleiding van dit voorstel, waarbij onder anderen met name ook gewezen werd op art. 27 van het Regl. op het Examen, werd genoemd artikel mede in behandeling genomen; het toenmalig praeadviseerend lid uit Leiden, de hoogleeraar *Scholten*, ontvouwde in de zitting van 29 Juli (zie Hand. der Synode 1872, bl. 220, 221) de bezwaren, die naar zijn oordeel met recht tegen veel, wat daarin voorkomt, kunnen worden ingebracht; als hoofdbezwaar noemt hij, dat daarin eensdeels uitdrukkingen voorkomen, waarvan de beteekenis onzeker is, zooals dit het geval is met de woorden „den ganschen raad Gods", anderdeels uitdrukkingen, die wanneer zij in hare ware historische beteekenis worden opgevat, uit een leerstellig oogpunt niet kunnen gerechtvaardigd worden en bij de onderteekening aanleiding kunnen geven tot menig afkeurenswaardig voorbehoud. Hiertoe rekent de Hoogleeraar de betuiging van instemming met „Gods heilig woord in de schriften des Ouden en Nieuwen Verbonds vervat." Deze schriften bevatten toch niet, zooals velen onder de oudere Protestantsche Godgeleerden gemeend hebben, één en hetzelfde doorloopend „Woord van God", maar hoogst verschillende somtijds met elkander, ja met de Christelijke waarheid strijdige woorden, die naar gelang van den verschillenden trap van godsdienstige ontwikkeling aan God worden toegekend, zoodat de leeraar eener Christelijke gemeente niet geacht kan worden in gemoede zijne instemming te kunnen betuigen met alles wat de schrijvers, niets slechts van de boeken des Ouden, maar ook die des Nieuwen Verbonds, op hun bijzonder standpunt, niet zelden in afwijking van elkander als Gods Woord hebben voorgesteld. Ook met betrekking tot de uitdrukking „Gods genade in Jezus Christus" is de Hoogleeraar van oordeel, dat deze woorden, historisch opgevat, nog iets anders inhouden, dan hetgeen de kerkelijke wetgever bedoelde en daarom kwalijk voegen in eene duide-

lijk voor iedere leeraar geldende verbindingsformule. Voorts kwam hem de betuiging van instemming „met den geest „en de hoofdzaak der leer, welke in de aangenomen formu-„lieren van eenigheid der Nederlandsche Hervormde kerk „begrepen is" bedenkelijk voor in een tijd, waarin de hoofdzaak dier leer, waartoe bij eene getrouwe historische verklaring dier belijdenisschriften o. a. wel in de eerste plaats behoort de leer der onvoorwaardelijke praedestinatie, uitgedrukt in art. 16 der Nederlandsche geloofsbelijdenis, en in de daaraan beantwoordende Canones van Dordrecht, niet meer uitdrukt de overtuiging van het grootere deel zelfs van de meest behoudende leeraars en leden der Hervormde Kerk, terwijl het z. i. niet aangaat, het oordeel over hetgeen al of niet tot die hoofdzaak behoort, aan elks subjective willekeur over te laten.

Om deze verschillende bezwaren uit den weg te ruimen deed de Hoogleeraar het volgende voorstel om in art. 27 na de woorden „verklaren bij deze oprechtelijk" in plaats van het daargestelde te lezen:

„dat wij overeenkomstig de schriften des Ouden en „Nieuwen Verbonds en het grondbeginsel der Hervormde „Kerk het Evangelie van Jezus Christus van ganscher harte „aannemen, en naar de gave ons geschonken aan de ge-„meente zullen verkondigen" enz.

Dat voorstel door den Hoogleeraar nader toegelicht (zie Hand. bl. 223) werd na verwerping van een amendement van nog wijdere strekking voorloopig aangenomen, maar door de Synode van het volgende jaar niet gearresteerd, en wel op grond, dat de Synode na de benoeming eener Commissie van advies over de reorganisatie van Kerk en Kerkbestuur zich van elke verandering in de bepalingen omtrent leer en belijdenis onthouden moest (zie Hand. der Synode 1873 (bl. 151).

In de buitengewone vergaderining der Synode van 1874 in de zitting van den 3[en] Maart werd de zaak weder ter sprake gebracht door den heer *Krabbe*, die het voorstel deed om het slot van art. 27 te doen vervallen nl. de woorden: „en om zoo wij bevonden worden tegen eenig gedeelte van deze verklaring en belofte gehandeld te hebben deswege ons te zullen onderwerpen aan de uitspraken der bevoegde Kerkelijke Vergaderingen", welk voorstel toen nader door hem werd toegelicht (zie Hand. der Synode 1873/74 bl. 143—146.)

In de Synode van 1877 werd door de heeren *Kuenen* en *Luti* (zie Hand. 1877 bl. 195) op nieuw aangedrongen op verandering in art. 27. De verklaring en belofte in art. 27 Regl. op het Examen (en art 19 Regl. Godsdienstonderwijs) lezen wij in de toelichting van hun voorstel, behelst meer dan de betuiging van instemming met de grondbeginselen der Nederlandsche Hervormde Kerk, meer dan de verklaring van de gezindheid om in haar dienst werkzaam te zijn, meer dan de belofte om in het ambt, dat men wenscht te aanvaarden, met inspanning van alle krachten ter bevordering van haren bloei te arbeiden; dat meerdere wilden de voorstellers gaarne laten gelden als eene uitdrukking — en wel als eene zeer voortreffelijke uitdrukking — van den geest en den inhoud der Evangelieprediking (of van het Godsdienstonderwijs) in onze Kerk; doch zij constateeren dat velen zich in dat meerdere niet geheel kunnen vinden en zien niet in, dat de kerk het aan allen opleggen mag. Als het kort begrip van de leer der kerk *kan* dat meerdere, met het oog op zijnen oorsprong niet worden aangemerkt. Onaantastbaar in het oog van hen, die dat karakter aan de kerkleer toeschrijven, is het dus niet, maar dan worde het ook uit beide artikelen verwijderd en de verbintenis daarin vervat teruggebracht tot hetgeen van allen, die Evangeliedienaar of godsdienstonderwijzer willen worden, kan worden geëischt: de verklaring van welberaden en oprechte aansluiting bij de Kerk en de belofte van ijverige medewerking aan hare schoone taak.

Zij stelden dan ook voor art. 27 Regl. op het Examen aldus te doen luiden:

„Wij ondergeschreven, door het Provinciaal Kerkbestuur „van . . . . . (of door de Commissie tot de zaken der „Waalsche Kerken) tot de openbare bediening in de Neder„landsche Hervormde Kerk toegelaten, verklaren bij deze „oprechtelijk dat wij, getrouw aan de grondbeginselen van „die Kerk, zooals deze in hare aangenomene formulieren „van eenigheid zijn neergelegd en uit hare historische „ontwikkeling blijken, op de bevordering van godsdienstige „kennis en van Christelijk geloof en leven ons met allen „ijver toeleggen en orde en eendracht voorstaan en aan„kweeken zullen, dat wij onder opzien tot de hulp die „van boven is, de belangen van Gods Koningrijk en in „het bijzonder die van de Nederlandsche Hervormde Kerk „zorgvuldig zullen behartigen en naar vermogen aan de

„bevordering daarvan medewerken; verbindende wij ons bij „deze handteekening tot het voorschrevene en om zoo wij „bevonden worden tegen eenig gedeelte van deze verklaring „en belofte gehandeld te hebben, deswege ons te zullen „onderwerpen aan de uitspraken van de bevoegde kerkelijke „vergaderingen".

Na breedvoerige discussiën vóór en tegen, medegedeeld in de Handelingen der Synode van dat jaar bl. 474—487, te breed om hier op te nemen en waarnaar wij u daarom verwijzen, werd dit voorstel evenwel door de vergadering met groote meerderheid verworpen.

In de vergadering der Synode van 1878 werden bij de behandeling van het Reglement op het Examen nogmaals twee voorstellen gedaan, het een door den heer *van Lakerveld* (zie Hand. 1879 blz. 262 vg.), om de verklaring en belofte in art. 27 aldus te doen luiden:

Wij ondergeschrevenen, door het Provinciaal Kerkbestuur van of door de Commissie tot de zaken der Waalsche kerken, tot de openbare Evangeliebediening toegelaten, verklaren bij deze oprechtelijk, dat wij overeenkomstig den geest en de hoofdzaak van de leer der Nederlandsche Hervormde Kerk de godsdienstige en zedelijke beginselen van Jezus Christus, zooals die uit de boeken des Nieuwen Testaments en inzonderheid uit de Evangeliën worden gekend, oprechtelijk aannemen, getrouwelijk zullen handhaven en ernstig en van harte naar de gaven ons geschonken, aan de gemeente zullen verkondigen;

dat wij op de bevordering van godsdienstige kennis en van Christelijk geloof en leven ons met allen ijver zullen toeleggen en orde en eendracht voorstaan en aankweeken;

en dat wij onder opzien tot de hulp die van Boven is, de belangen van Gods Koninkrijk en in 't bijzonder die van de Nederlandsche Hervormde Kerk zorgvuldig zullen behartigen en naar vermogen aan de bevordering daarvan medewerken, verbindende wij ons bij deze onze handteekening tot al het voorschrevene, en om, zoo wij bevonden worden tegen eenig gedeelte van deze verklaring en belofte gehandeld te hebben, deswege ons te zullen onderwerpen aan de uitspraken der bevoegde kerkelijke vergaderingen."

Het andere voorstel was van den rapporteur Uwer Commissie (zie Hand. der Synode 1878, bl. 255) die wenschte dat de verklaring en belofte aldus zouden luiden:

„Wij ondergeschrevenen, door het Provinciaal Kerkbestuur

van . . . . . (of door de Commissie tot de zaken der Waalsche Kerken) tot de openbare Evangeliebediening toegelaten, verklaren bij deze oprechtelijk en beloven, dat wij daarin overeenkomstig onze roeping met ijver en trouw zullen werkzaam zijn en de belangen van het Godsrijk en die der Nederlandsche Hervormde Kerk met opvolging van hare verordeningen naar vermogen zullen blijven behartigen."

De Synode besloot evenwel art. 27 niet te moeten herzien en beide voorstellen later op nieuw door de voorstellers ingediend en toegelicht in geen nadere behandeling te nemen.

Het laatst genoemde voorstel van den rapporteur Uwer Commissie door de heeren *Bruinwold Riedel*, *van Duyl* en *van der Hoeve* ten vorigen jare overgenomen (zie Hand. der Synode 1879, blz. 260) mocht evemin als het andere voorstel door den heer *van Lakerveld* als amendement daarop ingediend de goedkeuring der vergadering verwerven. Ofschoon er toen ook onder de meerderheid waren, die de redactie van art. 27 niet onverbeterlijk achtten, kwamen zij met de overige leden, die geene verandering wenschten, hierin overeen, dat de tegenwoordige toestand der Kerk ook in deze elke verandering ongeraden maakte en werden dan ook de voorstelien met 11 tegen 8 stemmen verworpen.

Ziedaar, Mijne Heeren, U althans in hoofdzaak een overzicht gegeven van de voorstellen, betrekkelijk art. 27 Regl. op het examen, op welks verandering ook nu weder zoo ernstig wordt aangedrongen.

Het verschil van zienswijze dat betrekkelijk deze zaak steeds bestaan heeft, wordt ook in Uwe Commissie gevonden.

Twee leden Uwer Commissie achtten ook nu verandering eensdeels *onnoodig*, omdat zij meenen, dat de bestaande verklaring en belofte genoegzame vrijheid geeft, anderdeels *hoogst ongeraden*, daar zij vreezen, dat verandering in deze nieuw voedsel zal geven aan den strijd, die nu reeds zoo hevig in onze Nederlandsche Hervormde Kerk wordt gevoerd.

De beide andere leden Uwer Commissie, de rapporteur en de tweede ondergeteekende van dit rapport, meenen het verzoek der adressanten krachtig te moeten ondersteunen; zij deelen ten volle in hunnen wensch, dat hun verzoek niet alleen in ernstige overweging zal worden genomen,

maar ook door U daaraan zal kunnen worden voldaan. Reeds te lang zijn volgens hen de wenschen naar verandering van art. 27, zoo herhaaldelijk en met aandrang tot U gebracht, onvervuld gebleven.

De bezwaren door den hoogleeraar *Scholten* tegen de thans bestaande verklaring en belofte in 1872 aangevoerd, blijven voor velen in hunne volle kracht bestaan, zouden nog gemakkelijk vermeerderd kunnen worden en zullen onzes inziens zich hoe langer zoo meer doen gevoelen, zoodat het te voorzien is, dat er steeds meerderen zullen zijn die, hoe waarachtig vroom en christelijk ook gezind, hoe ook bezield met den lust, om eens als Evangeliedienaren in de Nederlandsche Hervormde Kerk op te treden, hoe wetenschappelijk ook gevormd en bekwaam om die Kerk ten zegen te zijn, juist door hunne naauwgezetheid, eerlijkheid en oprechtheid zich door die bezwaren van de Evangeliebediening zullen zien uitgesloten of afgeschrikt om zich daarvoor te vormen.

De vrijheid toch, die vroeger bij de aanneming en bevestiging van lidmaten door velen geoorloofd werd geacht en genomen, om de vragen te wijzigen ten einde aan bezwaren bij de aannemelingen te gemoet te komen, en later ook bij de wet is gegeven wordt hier gemist; geen Provinciaal Kerkbestuur is bevoegd bij gerezen bezwaren daarin wijzigingen te brengen; die verklaring en belofte, zooals zij daar liggen moeten worden aangenomen, letterlijk, onderschreven; met zijne handteekening dus bekrachtigd; „verbindende wij ons," lezen wij, „met onze handteekening tot al het voorschrevene," en dat niet alleen, maar tevens, „om zoo wij bevonden worden tegen eenig gedeelte van deze verklaring en belofte gehandeld te hebben, deswege ons te zullen onderwerpen aan de uitspraken der bevoegde kerkelijke vergaderingen."

Terecht heeft, onzes inziens, de heer *Krabbe* indertijd er op gewezen, dat een protestantsch leeraar geroepen is om voortdurend in kennis vooruit te gaan en tot juister inzicht en beter formulering niet alleen *kan*, maar ook waarschijnlijk zal komen, en achtte hij het dus in strijd met het Protestantsch beginsel, om in de dogmatieke formulering zich zoo voor de toekomst te moeten binden, waarom hij dan ook die laatste woorden wilde doen wegvallen.

Met de heeren *Kuenen* en *Luti* zijn zij het voorts eens,

dat de tegenwoordige verklaring te veel bevat; het blijft steeds hunne vaste overtuiging, dat bij zoodanige verklaring en belofte geenszins eene volkomene instemming mag worden geeischt in leerstellingen, die op den duur onmogelijk is en zulks wel het allerminst in onze dagen.

Men bepale zich daarbij tot den geest, het wezen, de beginselen, of hoe men het ook noemen moge, van Christendom en Protestantisme, of wil men, vrage alleen medewerking tot bloei van het Godsrijk in het algemeen en van de Hervormde Kerk in het bijzonder. Geschiedenis en ervaring toch hebben het geleerd en het is in den aard der zaak gegrond, dat zoodra het leerstellig gebied wordt betreden en overeenstemming daarbij als noodzakelijk wordt geeischt de éénigheid des geestes verbroken en de vrijheid des gewetens onderdrukt wordt.

Daarom houde de Kerk zich buiten de reglementering en beoordeeling van dogmatische geschillen, die door de wetenschap en het vrije onderzoek moeten worden beslist en vertrouwe op den geest der waarheid en der liefde, die te midden van dien strijd steeds meer over eenzijdigheid en dwaling zal zegevieren; zij drage zorg, dat geen ernstig, oprecht, waarheidlievend, Christelijk gemoed om zijne geloofsovertuiging uitgesloten en in zijne Christelijke voorrechten verkort worde.

Zij achten dit een dringende eisch inzonderheid van onzen tijd, waarin het individuëele zich zoo sterk doet gevoelen en zoo krachtig zich openbaart als misschien nimmer te voren.

Zij meenen, dat dit geheel is in *den geest der Nederlandsche Hervormde Kerk*, die verklaard heeft, dat wij daarom Christenen genoemd worden, omdat wij de zalving van Christus deelachtig zijn, die het krachtig heeft uitgesproken dat op godsdienstig gebied geene uitspraken en besluiten van Kerkvergaderingen gelijk gesteld mogen worden met de waarheid, die boven alle is, en die erkende, dat die waarheid daarom vooral moet worden aangenomen, omdat de Heilige Geest zelve daarvan in onze harten getuigenis geeft.

Dit achten zij in den geest van het *Protestantisme*, dat op het gebied van het Christelijk geloof de vrijheid des gewetens gehandhaafd worde en men zich in geloofszaken tegen alle menschelijk gezag verzet.

Dit is volgens hunne diepe overtuiging het wezen van

het oorspronkelijke Christendom, dat nu eenmaal als godsdienst des geestes vrijheid en zelfstandigheid van overtuiging eischt; de aanbidding van God in geest en waarheid is door Christus zelve gewild; met al den ernst, die in hem was heeft hij uitgesproken, dat in zijn rijk geen uiterlijke macht en uitwendig gezag heerschappij mag voeren, maar dat de eerste in zijn rijk zal zijn, die de meeste is in dienende zelfopofferende liefde. Dat is nu eenmaal zijn roem en zijn heerlijkheid tegenover andere Godsdiensten; wie dat wezen van het Christendom aantast berooft het onzes inziens van zijne schoonste kroon.

Van de verschillende wijzigingen, die voorgesteld en U in dit rapport zijn medegedeeld, komt ons de laatste het meest aanbevelingswaardig voor; zij is de kortste en eenvoudigste; niet dat wij veel, wat wij in de anderen vinden op zich zelve zouden afkeuren; integendeel ook wij spreken gaarne van geest en beginselen, ook wij schatten het Evangelie hoog; maar omdat eene treurige ervaring ons heeft geleerd, dat deze verhevene zaken slechts genoemd behoeven te worden om als een aanleiding het verschil van opvatting te dienen.

Daarenboven achten wij de door ons aanbevolene verklaring en belofte *allezins voldoende.*

Immers, zij die tot de Evangeliebediening worden toegelaten, zijn lidmaten der Hervormde Kerk. Zij moeten dit meer dan twee jaren zijn geweest; zij hebben dus vroeger belijdenis des geloofs afgelegd; zij zijn eens als lidmaten der Hervormde Kerk aangenomen; zij hebben toen beloofd, tot den bloei van het Godsrijk in het algemeen en van de Nederlandsche Kerk in het bijzonder, met opvolging van hare verordeningen naar hun vermogen volijverig mede te werken. Zij moeten buitendien overleggen een getuigschrift van zedelijk gedrag afgegeven door de Kerkelijke Hoogleeraren, en eene kerkelijke attestatie, mede inhoudende, dat de examinandus meer dan twee jaren lidmaat is van de Hervormde Kerk.

Door hunne wetenschappelijke opleiding gedurende een reeks van jaren, door hunne volbrachte studiën, door te voldoen aan al de eischen in het Reglement op het examen ter toelating tot de Evangeliebediening voorgeschreven, hebben zij getoond de vereischte bekwaamheid te bezitten, om als Evangeliedienaren te kunnen optreden.

In hun meer dan tweejarig lidmaatschap, in de door

hen overgelegde kerkelijke attestatie en het getuigschrift van goed gedrag en in hun voor een der Provinciale Kerkbesturen afgelegd voldoend examen, in verband met hunne voorbereidende wetenschappelijke opleiding, heeft men dus den noodigen waarborg dat geene onwaardigen tot de Evangeliebediening worden toegelaten.

Wanneer zij dan nog daarbij *oprechtelijk verklaren* en *beloven* dat zij in *die Evangeliebediening* werkzaam zullen zijn *overeenkomstig hunne roeping*, dat zij het doen zullen met *ijver* en *trouw;* dat zij zullen *blijven behartigen* de *belangen van het Godsrijk* en *die der Nederlandsche Hervormde Kerk*, dat zij het doen zullen *met opvolging harer verordeningen* en dat zij het doen zullen *naar hun vermogen*, wij herhalen het, dan komt het ons voor, dat *zulk eene verklaring en belofte alleszins voldoende* mogen worden geacht.

Ofschoon het door adressanten niet is verzocht, meenen wij echter U tevens te moeten voorstellen, om de verklaring en belofte van godsdienstonderwijzers in art. 19 van het Regl. op het Godsdienstonderwijs in den zelfden geest te wijzigen, en die verklaring aldus te doen luiden: „Wij ondergeteekenden, bij het Classicaal Bestuur van . . . . (de Waalsche Commissie) geëxamineerd en toegelaten tot het geven van Godsdienstonderwijs, verklaren bij deze oprechtelijk en beloven, dat wij daarin overeenkomstig onze roeping met ijver en trouw zullen werkzaam zijn en de belangen van het Godsrijk en die der Nederlandsche Kerk met opvolging harer verordeningen naar vermogen zullen blijven behartigen."

Eindelijk, al kan het overbodig geacht worden, meenen wij u toch te moeten doen opmerken, dat ook dit laatste voorstel alleen van de beide eerste onderteekenaars van dit rapport uitgaat en de beide andere leden om dezelfde redenen zich hiermede niet kunnen vereenigen.

J. Alingh Prins.
G. van Duyl G.Wz.
G. W. van Eerde.
Mr. E. de Man Ez.

Het rapport wordt voor nadere inzage der leden ter tafel gelegd.

De behandeling van het Reglement op de kerspelvorming ten einde gebragt, bij voorwaardelijke voorloopige aanneming van een nieuw artikel.

De behandeling van het Reglement op de kerspelvorming wordt voortgezet.

Op art. 11, dat thans aan de orde is, wordt door den heer *Segers* het amendement ingediend „aldaar na andere gemeente" nog te lezen: „of in één ander kerspel." Dit amendement wordt met twaalf tegen zeven stemmen goedgekeurd.

Daarentegen wordt met elf tegen acht stemmen een voorstel van den heer *Douwes*, om in het artikel de verwijzing naar de betrokken Reglementen, als zijns inziens onnoodig, weg te laten, verworpen, op grond voornamelijk dat die verwijzing ook voorkomt in het Reglement voor de Kerkeraden, waaruit de inhoud van het artikel is overgenomen, en nu dit bij de voorloopige aanneming geschied is, dat weglaten er van verkeerd zou kunnen worden uitgelegd.

Art. 11 wordt daarop, behoudens de aangenomen aanvulling onder lett. *b* zonder hoofdelijke stemming goedgekeurd.

Tegen de bepaling in art. 12 omtrent de vertegenwoordiging der gemeente in haar geheel door den Grooten Kerkeraad hebben een paar leden bedenking, dewijl zij aan ieder kerspel een geheel zelfstandig bestaan willen hebben toegekend, waaromtrent echter wordt opgemerkt, dat zulks in strijd zoude komen met het aangenomen beginsel om de eenheid der gemeente te behouden. Tegen den overigen inhoud van het artikel worden geen bedenkingen gemaakt, zoodat het artikel met zeventien tegen twee stemmen wordt goedgekeurd.

Art. 13 wordt zonder hoofdelijke stemming goedgekeurd met opneming in de tweede alinea naar voorstel van den heer *Douwes* na „bescheiden" van de woorden „aan den Grooten Kerkeraad of,"

artt. 14 en 15 worden insgelijks goedgekeurd, behoudens wegneming van de tweede alinea in eerstgenoemd artikel,

art. 16 wordt met algemeene stemmen op een na eveneens goedgekeurd,

art. 17 wordt ook goedgekeurd, nadat op voorstel van de heeren *Segers* en *Bruna* met algemeene stemmen op twee na er de woorden „in het belang der kerspelen" uit verwijderd waren, als onnoodig, dewijl hier de regeling aan den Grooten Kerkeraad wordt opgedragen, en tot verkeerde uitlegging kunnende leiden.

Na artikel 17 wil de heer *van Lakerveld* als nieuw artikel het volgende opgenomen hebben:

„De goederen en fondsen der diaconie of hunne inkomsten, alsmede de fondsen en eigendommen die aan de gemeente behooren, voor zoover die onder het beheer of toezicht van den Kerkeraad zijn, kunnen door de kerspelen onderling worden verdeeld, doch niet dan onder goedkeuring van het Provinciaal Kerkbestuur, op voordracht van het Classicaal Bestuur.

En dan na art. 24 te doen lezen:

„Waar de kerkelijke en diaconale goederen en fondsen, alsmede goederen en fondsen aan de gemeente behoorende, die onder het beheer of toezicht van den Grooten Kerkeraad zijn, volledig en wettig zijn verdeeld, kunnen de onderscheiden kerspelen als gemeenten worden erkend onder de voorwaarden, in het Syn. Reglement op de erkenning van nieuwe gemeenten vastgesteld.

„In genoemd reglement worde dan bij art. 1 opgenomen door toekenning van een zelfstandig bestaan aan kerspelen."

Daar met de aanneming van dit voorstel, naar ook de heer *van Lakerveld* toestemt, een nieuw beginsel in het Reglement zou worden opgenomen, blijft het buiten behandeling.

De heer *van Lakerveld* stelt thans echter voor als nieuw artikel op te nemen:

„De inkomsten der diaconie kunnen door den Grooten Kerkeraad op verzoek van het collegie van diakenen onder de kerspelen naar evenredigheid hunner behoefte worden verdeeld.

„Hetzij eene verdeeling van de inkomsten der diaconie overeenkomstig al. 1 al of niet plaats hebbe, kan het collegie van diakenen zich voor de armverzorging in de onderscheidene kerspelen der gemeenten in afzonderlijke collegiën splitsen onder goedkeuring van den Grooten Kerkeraad."

Ook dit voorstel wordt door de meeste leden in strijd geacht met het aangenomen beginsel, dat de diaconale armverzorging voor geheel de gemeente één zou blijven tot het einde als in de memorie van toelichting reeds werd aangeduid. De door den heer *van Lakerveld* aangevoerde grond voor zijn voorstel, dat diakenen in hunne betrekking de geestelijke belangen behartigen en hierin de zienswijzen uit den aard der zaak zullen uiteenloopen wordt niet aan-

nemelijk geacht, dewijl volgens art. 11 onder *m* de zorg voor de geestelijke belangen der armen aan den Kerkeraad van ieder kerspel is opgedragen. Ook meent men dat op het gebied der armverzorging geene partijdigheid mag worden aangenomen, en het voor de onderlinge toenadering bevorderlijk geacht, dat hier zamenwerking van de verschillende kerspelen plaats hebbe. Het voorstel van den heer *van Lakerveld* wordt dan ook met vijftien tegen vier stemmen verworpen.

Artt. 18—21 worden achtereenvolgens goedgekeurd, art. 19 dus veranderd, dat het luidt „Ter voldoening aan art. 19 van het Reglement voor de Kerkeraden wordt enz." en art. 20: „De gezamenlijke predikanten regelen enz."

Tegen art. 22 wordt vooral deze bedenking ingebragt, dat predikanten, die zich bij geen kerspel willen voegen omdat zij zich geroepen achten hunne zorg tot geheel de gemeente uit te strekken, hier gedwongen worden om zich voor het eene of andere kerspel te bepalen, en dat ook in groote gemeenten, waar meerdere predikanten bij voorkeur bij hetzelfde kerspel wenschen werkzaam te zijn, de overblijvende predikanten van het eerste kerspel te zeer bezwaard zullen worden. Bij de bespreking dezer bezwaren wordt toegestemd, dat ze niet ongegrond zijn te achten, maar tevens opgemerkt, dat ze tijdelijk slechts moeijelijkheid zullen kunnen baren, daar ze bij geregelde werking van het reglement van lieverlede zullen worden opgeheven, terwijl aan de redactie van het artikel, zoo als het door de Commissie gesteld is, nog de voorkeur gegeven wordt boven die van het voorloopig aangenomen artikel, waar de overgang van den predikant tot een kerspel van des zelfs uitnoodiging afhankelijk wordt gemaakt, en de positie van den predikant, die geen uitnoodiging ontvangende bij het eerste kerspel zou blijven, veelal onhoudbaar zou worden. Het artikel wordt na gehouden beraadslaging met zestien tegen drie stemmen goedgekeurd.

Op art. 23 wordt door den heer *van Duijl* het amendement ingediend, om daar voor „predikbeurt" te lezen „bij voorkeur Zondag voormiddagbeurt". Wegens verschil van gevoelen over de aannemelijkheid van dat voorstel, daar verscheiden leden de regeling der zaak aan onderling overleg willen hebben overgelaten, wordt het amendement in stemming gebragt en met twaalf tegen zeven stemmen aangenomen. Met den hoogleeraar *Goossen* stem-

den er voor de heeren *Overman*, *van Lakerveld*, *van der Veen*, *Kronenberg*, *Roodhuyzen*, *van der Hoeve*, *van Duyl*, *Jans*, *Alingh Prins*, *Bruinwold Riedel*, *Dikema* en de *President*. Met den hoogleeraar *Lasonder* en den *Secretaris* stemden tegen de heeren *de Man*, *van Eerde*, *Segers*, *van den Brandeler*, *Westrik*, *Bruna* en *Douwes*.

Behoudens deze wijziging wordt art. 23 goedgekeurd, terwijl uit al. 2 de woorden „in gemeenten met meer dan ééne predikantsplaats" worden weggenomen.

Hierna stelt de heer *van Lakerveld* voor als nieuw artikel op te nemen:

„Het in art. 23 al. 1 bepaalde geschiedt ook in gemeenten met een predikant, indien dit bij den Kerkeraad wordt aangevraagd door minstens twee vijfden van de stemgeregtigde leden der gemeente, schriftelijk en onderteekend, onder verklaring, dat zij dat voor de bevrediging hunner christelijk godsdienstige behoeften noodig achten."

Hierbij wil de heer *Segers* nog gelezen hebben, waarmede ook de heer *van Lakerveld* zich vereenigt:

„In deze beurten kunnen Doop en Avondmaal bediend worden en kan ook bevestiging van lidmaten plaats hebben."

Beide voorstellen vinden bij een groot aantal leden warme ondersteuning, omdat het te gemoet komt aan de bedenking dat, nu de gemeenten met een predikant niet in het Reglement zijn opgenomen, velen verstoken zullen blijven van de gelegenheid om bevrediging van hunne godsdienstige behoeften te verkrijgen. De bezwaren door een paar leden er tegen ingebragt zijn hoofdzakelijk, dat de voorstellen in strijd komen met het besluit der vergadering om in bedoelde gemeenten vooralsnog geen kerspelvorming in te voeren en ze voor dit Reglement, als slechts op kerspelvorming betrekking hebbende, niet passen en, als inbreuk makende op de regten van den predikant der gemeente, ook eene bron van onoverzienbare moeijelijkheden zouden scheppen, die de orde en rust en de geestelijke belangen in bedoelde gemeenten geenszins zouden bevorderen. Daar sommige leden intusschen, die om genoemde redenen, de voorstellen ondersteunen, in twijfel staan of het daarvoor vereischte nieuwe artikel aanstonds zou kunnen worden vastgesteld, geeft de *President* in overweging, dat punt nog in het midden te laten, en eerst de voorstellen in stemming te brengen om vervolgens te beslissen,

of het nieuwe artikel aanstonds in het Reglement kan worden opgenomen, dan of het afzonderlijk aan de consideratien der Provinciale Kerkbesturen en Classicale Vergaderingen zal onderworpen worden, zoodra het Reglement de goedkeuring van de leden der Provinciale Kerkbesturen moge verkregen hebben en derhalve uitgevaardigd zal worden.

De voorstellen worden hierop gezamenlijk in stemming gebragt en naar de adviezen der *Hoogleeraren* en van den *Secretaris* met algemeene stemmen aangenomen op twee stemmen na, van de heeren *van Eerde* en *Douwes*, die er zich tegen verklaarden.

Thans komt de vraag in overweging of het nieuwe artikel, dat tevens eene verandering van het reeds goedgekeurde artikel 5 zal vereischen, namelijk dat in *alle* gemeenten een lijst van stemgeregtigden wordt opgemaakt, in het Reglement zal worden opgenomen, dan daarop nog de Kerk zal worden gehoord. Tegen de opneming in het Reglement hebben verscheiden leden geen bezwaar, omdat het artikel beantwoordt aan hetgeen volgens de consideratiën door velen in de Kerk gewenscht werd; anderen daarentegen beschouwen de verzending aan de Provinciale Kerkbesturen en de Classicale Vergaderingen noodzakelijk omdat het artikel werkelijk, als niet op kerspelvorming betrekkelijk, op zich zelf staat. Bij stemming wordt dan ook met eene meerderheid van dertien stemmen tegen zes stemmen uitgemaakt, dat op het nieuwe artikel met de verandering in art. 5 de consideratien zullen gevraagd worden, met lastgeving aan de Synodale Commissie om hieraan gevolg te doen geven, als zij het Reglement mogt kunnen uitvaardigen. Voor de opneming in het Reglement adviseerden de *Hoogleeraren* en de *Secretaris* en stemden de HH. *de Man*, *van Eerde*, *Segers*, *van den Brandeler*, *Westrik* en *Bruna*. Alle overige leden stemden daar tegen.

Artt. 24 en 25 worden zonder hoofdelijke stemming goedgekeurd.

Daarna wordt geheel het Reglement in stemming gebragt en met veertien tegen vijf stemmen vastgesteld. De hoogleeraar *Lasonder* adviseerde tegen de vaststelling, even als ook daartegen stemden de heeren *de Man*, *Segers*, *van den Brandeler*, *Westrik* en *Bruna*. Met den hoogleeraar *Gooszen* en den *Secretaris* stemden *alle overige* leden voor.

Hierna maakt de heer *Bruna* bedenking, of de vaststelling van het Reglement wel wettig zou kunnen geacht worden nu door het aangenomen amendement van den heer *Luti* op art. 2 werkelijk een beginsel er in gebragt is, waarop de Kerk niet is gehoord, en waartoe ook de consideratien, naar zijn oordeel, volstrekt geen aanleiding gaven. Hij meent de vergadering hier opmerkzaam op te moeten maken, om te verhoeden, dat de van het Reglement te voorziene tegenstand een wapen te meer verkrijgen zal in de zijns inziens bestaande onwettigheid. Daarbij doet de heer *Bruna* nog opmerken, dat door de aanneming van het amendement *Luti* wel het verkrijgen van een kerspel voor eene minderheid veel gemakkelijker geworden is, maar met miskenning van het in het voorloopig aangenomen Reglement aan de meerderheid verbleven regt.

Bedenking van den heer *Bruna* tegen de vaststelling van het Reglement om de opneming in art. 2 van het voorstel van den heer *Luti*.

Bij de hiervoren gevoerde beraadslagingen deelen sommige leden in de bedenking van den heer *Bruna*, doch wordt door andere leden de gegrondheid daarvan geenszins toegegeven, omdat het amendement van den heer *Luti* slechts de wijze van uitvoering betreft en daardoor werkelijk te gemoet is gekomen aan de bezwaren van vele Kerkbesturen en Classicale Vergaderingen de moeijelijkheid der uitvoering betreffende, terwijl aan de Provinciale Kerkbesturen de beoordeeling verblijft, of de Synode, die hierin naar eigen oordeel het Reglement verbeterd heeft, ten deze onwettig zou gehandeld hebben, en die Besturen in deze te beslissen hebben.

De stemming over dit punt wordt intusschen om het ver gevorderde uur tot morgen verdaagd. Hiermede wordt de zitting gesloten.

Sluiting van de dertigste zitting.

J. J. L. Luti, *President*.

EEN EN DERTIGSTE ZITTING.

Donderdag den 26sten Augustus 1880.

Opening van de een en dertigste zitting.

Na opening der zitting worden de notulen der zitting van gisteren gelezen en goedgekeurd.

Besluit tot vaststelling van het Reglement op de kerspelvorming ondanks de daartegen door den heer *Bruna* gemaakte bedenking.

Thans tot stemming overgegaan over de uit de gisteren overwogen bedenking van den heer *Bruna* ontstane vraag, of het vastgestelde Reglement op de kerspelvorming met behoud van de door het amendement-*Luti* ingebragte veranderingen aan de stemming der leden van de Provinciale Kerkbesturen, behoudens de door de Commissie nog voor te dragen eindredactie, onderworpen zal worden, dan of op die veranderingen nog de Kerk zal worden gehoord, besluit de vergadering tot het eerste met elf tegen acht stemmen. Overeenkomstig de adviezen van den hoogleeraar *Gooszen* en den *Secretaris* stemden daarvoor de heeren *Overman*, *van der Veen*, *Kronenberg*, *Roodhuyzen*, *van der Hoeve*, *van Duyl*, *Jans*, *Alingh Prins*, *Bruinwold Riedel*, *Dikema* en de *President*. Voor het alsnog op gemelde veranderingen hooren der Kerk adviseerde de hoogleeraar *Lasonder* en stemden de heeren *de Man*, *van Eerde*, *Segers*, *van den Brandeler*, *Westrik*, *Bruna*, *Douwes* en *van Lakerveld*.

Verschillende voorstellen betreffende art. 38 van het Reglement op het Godsdienstonderwijs, van de heeren *Roodhuyzen*, *Gooszen* en den *President*, in behandeling en besluit ten slotte naar een op laatstgenoemd voorstel ingediend amendement van den heer *van den Brandeler* tot verandering alsnog van al. 5.

Aan de orde is gesteld het in de zitting van 20 Augustus nog door den heer *Roodhuyzen* ingediende voorstel betrekkelijk art. 38 van het Reglement op het Godsdienstonderwijs.

Daarbij brengt de hoogleeraar *Gooszen* zijn in de zitting van 18 Augustus aangekondigd voorstel tot schrapping van al. 5 van dat artikel ter tafel.

De *President* dient het voorstel in om achter art. 38 deze nieuwe alinea te plaatsen:

„Kerkeraden, die zich door de bepalingen van alinea 5 bezwaard gevoelen, zijn bevoegd andere bepalingen te maken, onder verpligting deze mede te deelen aan het

Classicaal Bestuur. Predikanten die in het bezwaar van hunnen Kerkeraad niet deelen, zijn alsdan bevoegd, insgelijks onder mededeeling aan het Classicaal Bestuur, tot het onderzoek en de aanneming over te gaan in tegenwoordigheid van een of meer stemgeregtigde leden der gemeente ter hunner keuze, bij voorkeur oud-ouderlingen, als getuigen.”

De hoogleeraar *Gooszen* geeft rekenschap, waarom hij, gelijk hij vóór de behandeling van het Reglement op de kerspelvorming reeds aan had gekondigd, zijn voorstel weder onveranderd ter tafel brengt. Hij is, even als hij van zijne medeleden vertrouwt, er diep van doordrongen, dat er iets moet gedaan worden om aan den strijd over art. 38 een bevredigend einde te maken, en meent alsnog, ook omdat het Reglement op de kerspelvorming in veler behoeften zal voorzien, in zijn voorstel een daarvoor afdoend middel te vinden, dat van decentralisatie. De bedenkingen, tegen het overbrengen der zaak naar de Kerkeraden ingebragt, acht hij niet overwegende, daar in de voorafgaande artikelen duidelijk genoeg omschreven is, waar het voor de aanneming van lidmaten vooral op aankomt, en in de regeling van hetgeen daartoe nog behoort de Kerkeraad aan den letter en den geest der wet gebonden is, terwijl hij zoo hij daarvan afwijkt daarover door hooger Bestuur kan worden teregt gewezen, dat bij ontstaan geschil naar de bestaande Reglementen te beslissen heeft. Hij doet ook opmerken dat de modernen door het behoud der alinea 5, waaraan zij zich zoo zeer vastklemmen, weinig gebaat zijn, door het verzet wat zich daartegen geopenbaard heeft.

De *President* vraagt daarop aan de Vergadering, of zij op haar besluit tot verwerping van dat voorstel wil terugkomen. Slechts één lid verklaart zich daartegen, zoodat tot het op nieuw in behandeling nemen van het voorstel besloten wordt.

De heer *Roodhuyzen* meent dat door zijn voorstel de bestaande bezwaren worden opgeheven. Het wil de minderheden tot haar regt doen komen, en aan de meerderheid volkomen vrijheid laten om bepalingen, zelfs ook omtrent de belijdenis, te maken. Het schrappen van al. 5 moet hij ernstig ontraden, omdat de modernen daardoor hun regt van bestaan zouden prijs geven.

De *President* meent dat moet worden toegestemd, dat

al. 5 de voorname oorzaak der tegenwoordige verwikkelingen is. Voor het nemen van bevredigende maatregelen daartegen mag naar zijne overtuiging het tot stand komen der kerspelvorming niet worden afgewacht, zoowel om de onzekerheid daarvan als omdat, zelfs indien het voorstel van den heer *Roodhuyzen* mogt worden aangenomen, zulks een groot aantal gemeenten die daar buiten vallen niet ten goede zou komen. Doch tegen het prijs geven van al. 5 zou hij groot bezwaar maken, omdat daarbij een zuiver protestantsch beginsel ten grondslag ligt, waaraan hij gewetenshalve gebonden is. Hij wil echter het gewetensbezwaar van andersdenkenden tegen die alinea meer geeerbiedigd hebben, als een eisch der billijkheid, en meent dat daarvoor zijn voorstel aanbeveling verdient.

Bij de over deze voorstellen gevoerde beraadslagingen zijn alle leden eenstemmig in den wensch, dat de Synode nog een middel moge vinden om de bezwaren tegen art. 38 uit den weg te ruimen, doch loopen de gevoelens over de aannemelijkheid der gedane voorstellen weder zeer uiteen. Bijna algemeen wordt in de bezwaren van den President tegen het voorstel van den heer *Roodhuyzen* gedeeld. Maar indien nu ook verscheiden leden aan het voorstel van den hoogleeraar *Goozen* de voorkeur geven, hebben vele andere leden daartegen nog dezelfde bedenkingen als vroeger, dat het geen waarborg geeft tegen willekeurige handelingen van Kerkeraden, en hun volkomen vrijlaat aannemelingen bij verschil van geloofsovertuiging af te wijzen, en derhalve de vroegere moeijelijkheden, die men door de invoering van al. 5 heeft trachten uit den weg te ruimen, zal doen terugkeeren. Daar zijn evenwel die de aanneming van het voorstel juist gewenscht rekenen, omdat het een terugkeeren is tot hetgeen vroeger bestond, en in de gegeven omstandigheden het schrappen van al. 5 eene noodzakelijkheid achten, doch ook met de andere leden erkennen, dat insgelijks het voorstel van den President veel heeft waardoor het zich aanbeveelt, vooral omdat het het beginsel, dat de aanneming van wege den Kerkeraad geschiedt, tot zijn regt doet komen, doch tevens bij ontstaan geschil de belangen der aannemelingen in bescherming neemt.

Als na deze algemeene beschouwingen over de drie voorstellen, het voorstel van den hoogleeraar *Goozen* in stemming zal komen, dient de heer *van Lakerveld* daarop

het amendement in, van te bepalen, „dat de aanneming plaats heeft ook in geval de afgevaardigde ouderlingen bezwaar maken, tot de aanneming mede te werken.” Dit amendement wordt echter met dertien tegen zes stemmen verworpen.

Het voorstel van den Hoogleeraar *Gooszen* wordt daarna op nieuw afgewezen met twaalf tegen zeven stemmen. De *Hoogleeraren* hadden tot de aanneming geadviseerd even als thans ook de *Secretaris*. Daarvoor stemden verder de heeren *de Man*, *van Eerde*, *Segers*, *van den Brandeler*, *Westrik*, *Bruna* en *Douwes*. Tegen stemden de heeren *Overman*, *van der Veen*, *Kronenberg*, *Roodhuyzen*, *van der Hoeve*, *van Duyl*, *Jans*, *Alingh Prins*, *Bruinwold Riedel*, *Dikema*, *van Lakerveld* en de *President*.

Intusschen had de heer *Roodhuyzen* zijn voorstel dus gewijzigd: dat art. 38 van het Reglement op het Godsdienstonderwijs worde gelezen, voor het geval het voorgestelde Reglement op de Kerspelvorming door de leden der Provinciale Kerkbesturen wordt goedgekeurd: „De aanneming der nieuwe lidmaten geschiedt van wege den Kerkeraad, wanneer er geen afdoende bezwaren bestaan tegen het zedelijk gedrag, de kennis en de geloofsbelijdenis van de aannemelingen.”

Daar echter het voorstel van den President eerst in stemming moet komen, stelt de hoogleeraar *Lasonder* voor het tweede gedeelte daarvan dus te doen luiden:

„De predikanten, die zich bezwaard gevoelen door de bepalingen des Kerkeraads kunnen tot het onderzoek en de aanneming overgaan, enz.”

De President verklaart dat amendement wel te willen overnemen. Doch nu stelt de heer *van den Brandeler* voor al. 5 van het Reglement dus te lezen. De Kerkeraad kan nadere bepalingen omtrent de aanneming van lidmaten maken, onder verpligting van deze mede te deelen aan het Classicaal Bestuur. Predikanten, die zich met deze regeling niet kunnen vereenigen zijn alsdan bevoegd, zoo als het in het amendement van den President luidt, insgelijks onder mededeeling aan het Classicaal Bestuur tot het onderzoek en de aanneming over te gaan in tegenwoordigheid van een of meer stemgeregtigde leden der gemeente, bij voorkeur oud-ouderlingen, als getuigen.”

Dit amendement van den heer *van den Brandeler* verwerft den bijval der geheele Vergadering. Ook de leden

die op het behoud van alinea 5 prijs stelden, oordeelen daaraan hunne stem te kunnen geven, omdat het voldoende waarborg geeft, dat er wegens verschil van geloofsovertuiging geene afwijzing van aannemelingen zal plaats hebben; een lid voegt zich daarbij, ondanks de bij hem nog blijvende bezwaren. Het amendement wordt alzoo met algemeene stemmen aangenomen, en besloten al. 5 dus veranderd aan de consideratiën der Provinciale Kerkbesturen en Classicale Vergaderingen te onderwerpen.

Vaststelling van de voor de kerspelvorming in het Algemeen Reglement en in bijzondere Reglementen gemaakte veranderingen, behoudens de eindrevisie.

Hierna worden de betrekkelijk de kerspelvorming voorloopig aangenomen veranderingen in het Algemeen Reglement en in sommige bijzondere Reglementen in behandeling genomen.

Naar het door de Commissie bij monde van den heer *Bruna* gegeven advies, worden nog onder de veranderingen in het Algemeen Reglement opgenomen, te lezen in art. 20 al. 4 „gemeenten of kerspelen; in art. 22 „of waar kerspelen zijn over dezer leden; in art. 25, of van het kerspel; art. 27 „in" in plaats van „bij"; art. 28 gemeenten of kerspelen."

Deze veranderingen worden met de voorloopig aangenomen veranderingen in het Algemeen Reglement met eenparigheid der zeventien uitgebragte stemmen vastgesteld. De heer *Bruinwold Riedel* was reeds om huiselijke omstandigheden vertrokken. De heer *Bruna* had toestemming verkregen om zich buiten stemming te houden omdat hij aan het vastgestelde Reglement zijne stem niet had kunnen geven, daar hij, hoewel voor het beginsel van kerspelvorming en daarom als lid der Commissie tot het ingediende ontwerp meêgewerkt hebbende, wegens de hierin gemaakte principiële veranderingen, er zich tegen had moeten verklaren, terwijl de leden, die evenzeer daartegen hadden gestemd, verklaarden deze veranderingen te moeten goedkeuren als verband houdende met het door de Vergadering bij meerderheid tot die vaststelling genomen besluit.

Ook de veranderingen in de overige bijzondere Reglementen worden vastgesteld, met opdragt aan het Moderamen om daarin nog die veranderingen op te nemen, als het na ingewonnen advies der Commissie nog noodig zal oordeelen.

Besluit naar voorstel

Ook werd besloten, op voorstel van den heer *van*

Lakerveld, met het oog op het geval, dat in den tijd van overgang, kerspelen meer predikanten mogten hebben dan waarop zij aanspraak kunnen maken, in art. 1 van het Reglement op de Kerspelvorming nog als al. 3 op te nemen: „Het getal der door een kerspel af te vaardigen ouderlingen is gelijk aan het aantal predikanten, waarop het regt heeft" en verder al. 3 van art. 23 zoo als door de Commissie was voorgedragen te herstellen.

van den heer *van Lakerveld* tot eenige wijziging in het Reglement op de kerspelvorming.

Nog wordt het gisteren door de Commissie voor de nieuwe wetsvoorstellen bij monde van den heer *Alingh Prins* uitgebragte rapport in behandeling genomen, rakende de verlangde verandering van art. 27 van het Reglement op het examen ter toelatig tot de Evangeliebediening.

Het rapport betreffende art. 27 van het Reglement op het examen ter toelating tot de Evangeliebediening in behandeling; de tijdigheid der verandering van het artikel door de meerderheid aangenomen; de verdere beraadslagingen tot eene latere zitting verdaagd.

In de eerste plaats wordt als punt van overweging gesteld, of het tijdig zij voorstellen tot verandering van genoemd artikel ter hand te nemen. Verscheiden leden vinden met de heeren *van Eerde* en *de Man*, leden der Commissie, bezwaar om deze vraag toestemmend te beantwoorden, omdat zij na het straks genomen verzoenend besluit omtrent de aannemingskwestie het niet gepast achten tot eene verandering over te gaan, die een nieuwe twistappel in de Kerk dreigt te werpen, terwijl enkelen hunner in geen geval verandering van het artikel gewenscht achten.

Vele andere leden verklaren daarentegen zich met de beschouwingen van de heeren *Alingh Prins* en *van Duyl*, de overige leden der Commissie, ten deze te vereenigen, uit aanmerking ook dat de aannemingskwestie eene andere is dan hier geldt en de gemaakte bezwaren van ontijdigheid wegvallen, als het der Synode evenzeer moge gelukken eene algemeene bevredigende formule te vinden.

Na gehouden beraadslaging wordt de in behandeling neming van voorstellen tot verandering van het artikel wel tijdig verklaard en alzoo besloten met de behandeling van het rapport voort te gaan. Dus werd besloten met tien tegen acht stemmen. Daarvoor stemden de heeren *Overman, Kronenberg Roodhuyzen, van der Hoeve, van Duyl, Jans, Alingh Prins, Dikema, van Lakerveld* en de *President,* tegen de adviezen der *Hoogleeraren* en van den *Secretaris* en de stemmen der heeren *de Man, van Eerden, van der Veen, Segers, van den Brandeler, Westrik, Bruna en Douwes.*

Intusschen wordt bepaald, op verzoek van den heer *Douwes,* als rapporteur van de Commissie ter zake der voorloopig aangenomen veranderingen in het Reglement op het Hooger Onderwijs, dat de behandeling van het rapport dier Commissie zal voorgaan, uit hoofde de heer *Douwes* zich bezwaarlijk kan verbinden om de vergadering tot het einde bij te wonen.

Sluiting der een en dertigste zitting.

De vergadering wordt hierna tot morgen verdaagd, waarmede de tegenwoordige zitting gesloten wordt.

J. J. L. LUTI, *President.*

TWEE EN DERTIGSTE ZITTING.

Vrijdag den 27sten Augustus 1880.

De heer *Bruinwold Riedel* afwezig.

De zitting wordt door den President geopend; daarna worden de notulen der zitting van gisteren gelezen en goedgekeurd.

Opening der twee en dertigste zitting.

De heer *van Lakerveld* geeft aan de vergadering in overweging om terug te komen op haar besluit van gisteren tot vaststelling ook van de veranderingen, welke het Reglement op de kerspelvorming ondergaan heeft door de aanneming van het amendement van den President op art. 2, 5 en 6, als zijnde daarmede naar zijne beschouwing ten aanzien der wijze van uitvoering een nieuw beginsel gevolgd, dat diep ingrijpt in het gemeenteleven, waarop de Kerk niet is gehoond. Na eenige beraadslaging, waarbij het voorstel van den heer *van Lakerveld* door sommige leden ondersteund wordt, doch anderen volharden bij de voor de vaststelling aangevoerde gronden, ofschoon daaronder ook zijn, die voorzigtigheidshalve het hooren der Kerk op bedoelde veranderingen aanraden, vraagt de President of de vergadering op haar desbetreffend besluit wil terugkomen, en verklaren zich daar elf leden voor en zeven leden tegen. Dewijl hiermede echter het vereischte twee derde der uitgebragte stemmen niet verkregen is, blijft het voorstel buiten verdere behandeling.

Voorstel van den heer *van Lakerveld* om terug te komen op de vaststelling van de in het Reglement op de kerspelvormidg bij art 2, 5 en 6 opgenomen principiële veranderingen niet aangenomen.

In behandeling komt nu het rapport der Commissie voor de veranderingen in het Reglement op het Hooger Onderwijs, betrekkelijk het aanstellen van Kerkelijke Hoogleeraren te Amsterdam. Daaraan wordt geheel de overige tijd der zitting gewijd. De beraadslagingen gaan uit van de vraag, of aan het Comité te Amsterdam eenige invlöed op de benoeming van de hoogleeraren zal worden

De voorloopig aangenomen veranderingen van het Reglement op het Hooger Onderwijs betrekkelijk het aanstellen van Kerkelijke Hoogleeraren te Amsterdam, bij de behandeling van het

rapport behoudens eenige aanvulling vastgesteld. met besluit betrekkelijk de ter goedkeuring ingekomen statuten van de betrokken Vereeniging.

toegekend, maar leiden tot eene algemeene beschouwing over geheel de zaak. Daarin komen de meeste leden overeen, dat het aanstellen van Kerkelijke hoogleeraren bij de Universiteit te Amsterdam eene gewenschte zaak is, niet slechts voor Amsterdam zelf, maar ook voor geheel de Nederlandsche Hervormde Kerk, om de redenen die daarvoor ter buitengewone vergadering reeds werden aangevoerd. Enkele leden slechts zijn van oordeel dat het hier enkel een Amsterdamsch belang geldt, dewijl er voor de opleiding tot de Evangeliebediening in onze Kerk voldoende gelegenheid bestaat.

Doch even als in de buitengewone vergadering en bij de Commissie zijn de gevoelens nu ook verdeeld, of er overwegend bezwaar bestaat om aan het Comité zulken invloed op de benoeming van Hoogleeraren toe te kennen, dat men door zijne voordragt gebonden zou zijn. Verscheiden leden vereenigen zich ten deze met de beschouwingen van de meerderheid der Commissie, anderen weder met hare minderheid. Bij genen weegt inzonderheid de overtuiging dat men langs geen anderen weg tot de uitvoering van art. 1 van het Reglement zal kunnen geraken, dat de billijkheid vordert aan personen, die zulke belangrijke offers brengen voor het tot stand komen daarvan eenige invloed op de benoeming toe te staan, dat het Kerkregtelijk bezwaar alsof hier een collatie-regt zou worden geschapen door hetgeen de meerderheid daaromtrent in het midden bragt vervalt; bij de andere leden weegt de meening dat de Synode het regt aan de Commissie van voordragt bij dit Reglement toegekend niet kan prijs geven ter wille van derden, noch de uitvoering van daaromtrent gemaakte bepalingen van het goedvinden van derden afhankelijk mag stellen; dat de overgelegde Statuten niet beantwoorden aan hetgene ten deze door de buitengewone vergadering verlangd is, en hierdoor de voor de regeling der zaak vereischte waarborgen ontbreken, en dat, bij zoo veel bezwaren tegen die regeling bestaande, ook rekening moet gehouden worden met de bedenkingen van vele Kerkbesturen en Classicale Vergaderingen. Een lid van de minderheid vindt vooral bezwaar, dat, terwijl de Statuten door de Commissie en de groote meerderheid der Vergadering niet kunnen goedgekeurd worden, de zaak evenwel, die naar zijn beschouwing op die Statuten rusten moet, zou worden vastgesteld en aan de eindstemming der Kerkbesturen onderworpen zou worden.

Daar tegen wordt van de andere zijde opgemerkt, dat de betrekkelijke veranderingen in het Reglement bij de meerderheid der Kerkbesturen en ook bij vele Classicale Vergaderingen ondersteuning hebben gevonden; dat als aan het Comité de verpligting wordt opgelegd om de ingezonden voordragt zelfs tot een twaalftal aan te vullen. aan de Commissie van voordragt genoeg ruimte van keus wordt gelaten en hier derhalve van prijs geven van regt slechts in beperkten zin sprake kan zijn; dat de uitvoering der te maken bepalingen niet van het goedvinden van derden afhankelijk wordt gesteld, daar van deze integendeel verlangd wordt zich naar die bepalingen te gedragen, en dat de bezwaren aan de overgelegde Statuten ontleend ten deze niet afdoen, daar ook de Commissie eenparig de goedkeuring ontraadt, en ook bij de vaststelling der veranderingen de gelegenheid overblijft om, gelijk hare meerderheid voorstelt, van het Comité verandering in de Statuten te vragen. Wat inzonderheid een der hoofdbedenkingen betreft aan art. 2 der Statuten ontleend; men meent grond te hebben om te verwachten dat het Comité bereid zal zijn om dat artikel in mildçren zin te wijzigen, terwijl men overigens van oordeel is, dat het voor de Synode geen overwegend bezwaar kan zijn, toe te laten dat de voordragt geschiede in overeenstemming met de rigting, welke de leden der vereeniging voorstaan, indien daarvan het tot stand komen der zaak afhankelijk gesteld wordt, als met den eisch der billijkheid overeenkomende, en het in de vast te stellen veranderingen slechts duidelijk uitkome, dat de Synode voor niet langer dan hoogstens voor 29 jaren aan de regeling omtrent de aanstelling der hoogleeraren gebonden is, waardoor aan de principiële bedenking tegen die regeling te gemoet wordt gekomen en zij meer aannemelijk wordt gemaakt. Na deze hier slechts in hoofdzaak mede gedeelde beschouwingen wordt tot afzonderlijke behandeling der veranderingen overgegaan naar het daarover door de Commissie gegeven advies.

De heer *Douwes* doet opmerken dat, als in art. 5 gesproken wordt van de personen die in de kosten van het Onderwijs voorzien, *hebben* gecursiveerd voorkomt met het oog op de mogelijkheid, dat de vereeniging na verloop van 29 jaren zou kunnen vernieuwd worden. Dit wordt door de vergadering goedgekeurd.

De heer *Westrik* stelt voor, dat slechts een viertal worde voorgedragen in overeenstemming met art. 23 van het Reglement, aangezien het ook hier eene eerste benoeming voor Amsterdam geldt en het niet zou zijn aan te nemen, dat er zooveel geschikte mannen zouden worden aangetroffen, als naar het voorloopig aangenomene noodig zou zijn. Algemeen wordt echter geoordeeld, dat men hiervan niet afwijken moet, in aanmerking genomen, dat art. 23 slechts gesteld werd omdat er voor de eerste maal zoo vele hoogleeraren op eens moesten benoemd worden, en daarvoor destijds toch zulk een groot aantal van predikanten zijn aanbevolen, dat er geen vrees behoeft te bestaan, dat de bepaling van een zestal, des noods voor een twaalftal moeijelijkheid zal opleveren, terwijl ook het Comité daartegen geen bedenking gemaakt heeft. Het voorstel wordt met eenparigheid van stemmen verworpen op de stem na van den heer *Westrik* zelven. Het artikel wordt nu in zijn geheel goedgekeurd.

Wat daar nu verder door de Commissie voorgedragen wordt aan het artikel toe te voegen, wordt achtereenvolgens insgelijks goedgekeurd, behalve de door twee leden der Commissie voorgestelde alinea. „Het bestuur dier vereeniging legt jaarlijks enz." Daarvoor wordt naar een amendement van den heer *Segers* de volgende alinea in plaats gesteld „De Commissie, die de bedoelde zes of twaalftallen opmaakt, bestaat uit lidmaten der Hervormde Kerk, die predikanten of andere gegradueerde personen zijn.

Het aldus aangevulde artikel wordt nu met negen tegen acht stemmen vastgesteld om als art. 5* in het Reglement te worden opgenomen.

Met de *Hoogleeraren* en den *Secretaris* stemden voor de heeren *van Eerde*, *Segers*, *van den Brandeler*, *Westrik*, *Bruna*, *Douwes*, *Dikema*, *de Man* en de *President*. Tegen stemden de heeren *Overman*, *van der Veen*, *Kronenberg*, *Roodhuyzen*, *van der Hoeve*, *van Duyl*, *Jans* en *Alingh Prins*.

Aan den heer *van Lakerveld* werd op zijn verzoek toegestaan geen stem ten deze uit te brengen.

Ook worden art. 15 al. 2 en de nieuwe alinea van art. 16, waaromtrent de Commissie niets heeft opgemerkt na elkander vastgesteld, art. 15 al. 2 gewijzigd overeenkomstig het gevoelen van de minderheid der Commissie

ten einde voor de stipte uitbetaling der jaarwedden van de hoogleeraren een vasten waarborg te hebben.

Verder wordt zonder hoofdelijke stemming besloten, de ingezonden concept-statuten niet goed te keuren en daarvan aan het Comité berigt te geven, zoodanig als de Commissie heeft voorgesteld, maar tevens de Synodale Commissie, als de vastgestelde aanvullingen en veranderingen van het Reglement de goedkeuring van de leden der kerkbesturen mogen verkrijgen en dientengevolge uitgevaardigd worden, gemagtigd tot het onderzoek van de door het Comité in te zenden gewijzigde Statuten ter zake de volgende Vergadering der Synode van berigt en advies te dienen.

Motie van den heer *van den Brandeler* om alsnog ter zake van het verzet tegen art. 38 van het Reglement op het Godsdienstonderwijs tot eene volledige amnestie te besluiten.

Hierna geeft de heer *van den Brandeler* der Vergadering in overweging, in verband met het verzoenend besluit omtrent de verandering van art. 38 van het Reglement op het Godsdienstonderwijs een buitengewone maatregel te nemen in den zin van zijn ter buitengewone Vergadering der Synode, blz. 150 van hare Handelingen voorkomende, tot volledige bevrediging, als naar zijn oordeel tot herstelling van de orde en rust te Dordrecht gevorderd wordt en tot beeindiging der aldaar bestaande verwarring zal kunnen leiden. De motie wordt voorshands aangehouden.

Sluiting der twee en dertigste zitting.

De Vergadering wordt hierop tot morgen verdaagd, waarmede de tegenwoordige zitting gesloten wordt.

J. J. L. Luti, *President*.

DRIE EN DERTIGSTE ZITTING.

Zaturdag 28 Augustus 1880.

De heeren *Bruinwold Riedel*, *Douwes*, *de Man* en *van Eerde* afwezig.

Opening van de drie en dertigste zitting.

Na opening der zitting, wordt de lezing der notulen van de zitting van gisteren tot a. s. Maandag uitgesteld.

De behandeling van het rapport over art. 27 van het Reglement op het examen ter toelating tot de Evangeliebediening weder opgevat; voorstel van den heer *van Lakerveld* tot aanneming eener tweede formule; voorkeur door de Vergadering aan eene formule gegeven.

Aan de orde is op nieuw het rapport der Commissie voor de nieuwe wetsvoorstellen ter zake der verandering van art. 27 van het Reglement op het examen ter toelating tot de Evangeliebediening.

Op het betrekkelijke voorstel van de heeren *Prins* en *van Duyl* dient de heer *van Lakerveld* het volgende amendement in:

Indien de geëxamineerden in gemoede bezwaar hebben, de verklaring en belofte al. 2 te onderteekenen, worden zij tot de Evangeliebediening toegelaten, indien zij de navolgende verklaring en belofte afleggen en met hunne onderteekening bekrachtigen:

„verklaren bij deze, dat wij, overeenkomstig den geest der leer van de Nederlandsche Hervormde Kerk, de godsdienstige en zedelijke beginselen van Jezus, zooals die uit de boeken der N. V. en inzonderheid uit de Evangeliën worden gekend, oprechtelijk aannemen, getrouwelijk zullen handhaven en ernstig en van harte zullen verkondigen; dat wij op de bevordering van godsdienstige kennis enz. enz."

Naar aanleiding van dit amendement maakt de President het tot een punt van overweging, of het gewenscht zij voor de verklaring en belofte van de aankomende predikant gevorderd ééne formule te behouden, dan of men de voorkeur geeft aan het invoeren nog van eene tweede formule. De meeste leden achten het gewenscht, dat er slechts ééne formule besta, niet slechts omdat dit overeenkomt met het gebruik in onze Kerk van oudsher,

maar omdat ook het geven van keus tusschen twee formules onwillekeurig ten gevolge zou hebben, dat er twee categoriën van predikanten zouden ontstaan, waardoor de weg tot splitsing der Kerk in twee deelen zou worden geopend; men acht het in den aard der zaak gelegen dat voor de toetreding tot de Evangeliebediening in onze Kerk eene en dezelfde verklaring gevorderd worde; werden er twee formules gesteld, het zou voor de candidaten dikwijls groote moeijelijkheid opleveren tusschen beide te kiezen. Intusschen zijn er onder bedoelde leden die het behoud van slechts eene formule voorstaan, indien deze maar ruim genoeg gesteld wordt dat niemand der geëxamineerden behoeve te aarzelen om haar te onderteekenen; anderen daarentegen die de predikanten aan de eens afgelegde verklaring en belofte gebonden rekenen en hierom elke verandering ten deze ten sterkste ontraden.

Daar zijn evenwel ook die volstrekt niet deelen in de bezwaren tegen het stellen van twee formules gemaakt. Nu de Vergadering eenmaal besloten heeft, art. 27 te wijzigen, zoo meenen zij met den heer *van Lakerveld* dat daarbij de werkelijke toestand in het oog moet worden gehouden, en de Synode zich zelve volkomen gelijk zal blijven, wanneer zij nevens de bestaande eene formule schept, waardoor aan de daartegen bestaande bezwaren wordt te gemoet te komen, omdat zij voor de toelating van nieuwe lidmaten zelfs nog meerdere ruimte heeft gegeven. Na gehouden beraadslaging brengt nu de President de vraag in stemming, of de Vergadering één formule wenschelijk acht, zonder haar daarom te binden voor het geval, dat het haar niet mogt gelukken eene bevredigende formule te stellen, om alsdan nog de invoering van twee formules in overweging te nemen. Hierop verklaren twaalf leden één formule wenschelijk, tegen drie leden, die twee formules met de behoefte des tijds overeenkomstig achten.

Voorstel van den *President* om de reeds in 1877 door hem en den hoogleeraar *Kuenen* aanbevolen redactie van art. 27 aan te nemen: de verschillende ter zake dienende

De *President* geeft nu in overweging art. 27 te doen luiden, zoo als in 1877 reeds door hem en den hoogleeraar *Kuenen*, verg. Hand. v. d. J., blz. 295, werd voorgesteld, t. w.:

„Wij ondergeschrevenen, door het Provinciaal Kerkbestuur van . . . . . (of door de Commissie voor de zaken

voorstellen in behandeling.

der Waalsche Kerken) tot de openbare Evangeliebediening in de Nederlandsche Hervormde Kerk toegelaten, verklaren bij deze opregtelijk, dat wij getrouw aan de grondbeginselen dier Kerk, zoo als deze in hare aangenomen Formulieren van eenigheid zijn neergelegd en uit hare historische ontwikkeling blijken, op de bevordering van Godsdienstige kennis en van Christelijk geloof en leven ons met allen ijver toeleggen en orde en eendragt voorstaan en aankweeken zullen; dat wij, onder opzien tot de hulp, die van boven is, de belangen van Gods Koningrijk en in het bijzonder die van de Nederlandsche Hervormde Kerk zorgvuldig zullen behartigen en naar vermogen aan de bevordering daarvan medewerken; verbindende wij ons bij deze handteekening tot het voorschrevene en zoo wij bevonden worden tegen eenig gedeelte van deze verklaring en belofte gehandeld te hebben, deswege ons te zullen onderwerpen aan de uitspraken van de bevoegde Kerkelijke Vergaderingen."

De President meent dat zulke formule nog het minste aanstoot zal geven, daar zij niet breekt met het verledene en geene bepaalde dogmatische zienswijze huldigt, maar de historische ontwikkeling der Kerk tot haar regt doet komen, wat ook de strengste confersionelen moeten billijken, en dus voor alle rigtingen bevredigend kan geacht worden.

De heer *van Lakerveld* handhaaft echter zijne voorgedragen formule, hoewel zij nu ook tengevolge van de even door de vergadering uitgesproken verklaring losgemaakt moet worden van de bestaande formule, met bereidverklaring om haar nog te wijzigen en haar meer geschikt te maken voor eene algemeene formule, daar zij uit den aard der zaak de kleur draagt der rigting, waarvoor hij ze inzonderheid bestemd had.

Ook de heeren *Prins* en *van Duyl* handhaven de formule door hen voorgesteld op de gronden daarvoor in het rapport reeds ontwikkeld.

De drie voorstellen komen nu in beraadslaging. Beide praeadviseurs blijven daarbij bezwaar maken tegen elke verandering der bestaande formule, ondanks de daarin voorkomende dogmatische uitdrukkingen, omdat gelijk de heer *Goossen* in bijzonderheden aanwijst, achter ieder van die godsdienstige beginselen en overtuigingen schuilen, waardoor de Hervormde Kerk van Christelijk standpunt, zich boven alle andere Kerkgenootschappen onderscheidt

en die niet mogen worden prijs gegeven. Geen der voorstellen kunnen zij eene verbetering noemen. Moeten zij intusschen tusschen de drie voorstellen eene keuze doen, dan zouden zij aan dat van den President de voorkeur geven, aangevuld met hetgeen het voorstel van den heer *van Lakerveld* als aansluiting aan het bestaande bevat, maar dan ook niet de vermelding van de Schriften des Ouden Verbond willen gemist hebben. De formule door de heeren *Prins* en *van Duyl* voorgesteld achten zij niet aannemelijk, dewijl zij geen Hervormd karakter draagt. De leeraar *Lasonder* maakt nog op de drie voorgestelde formules de algemeene aanmerking, dat er de belijdenis van den naam van Jezus Christus als den Eenigen naam ontbreekt. Sommige leden deelen in de beschouwingen der praeadviseurs. Daartegen weegt bij de overige leden, met toestemming zelfs van de voortreffelijkheid der bestaande formule, het bezwaar, dat zij zonder nadere uitlegging voor verreweg de meeste candidaten niet verstaanbaar is, en uitdrukkingen behelst, die naar de letter met de overtuiging van menigeen in strijd komen. Men beschouwt de formule, als gesteld in de taal die niet de taal is der tegenwoordige Kerk, niet langer geschikt. Men wil niet voorbij gezien hebben, dat men te doen heeft met jongelieden die meerendeels slechts intellectueel gevormd zijn, en hierdoor niet in staat zijn om den diepen, godsdienstigen zin der in de bestaande formule gebezigde uitdrukkingen genoeg te waardeeren. Men wenscht eene formule die algemeen verstaanbaar is, waarop ieder terstond het ja kan uitspreken, zoodanig gesteld dat verwacht mag worden, dat zij getrouwelijk zal worden nagekomen. Daarom geven verscheiden leden de voorkeur aan de formule van de heeren *Prins en van Duyl.* Het noemen van den naam van Jezus Christus wordt als geen onmisbaar vereischte beschouwd, als de kennis van hem in alle voorgestelde formules ondersteld wordt, niet het minste in even vermelde formule, waar de belangen van het door Hem gestichte Godsrijk voorop worden gesteld. Anderen verklaren echter even als de praeadviseurs de voorkeur te geven aan de formule in het voorstel van den Preident, als zich het meest aan de bestaande formule aansluitende, waarom men meent dat zij algemeen meer zal bevredigen. Aanvulling met hetgeen nog de formule van den heer *van Lakerveld* van de bestaande formule behouden heeft wordt daarbij aannemelijk beschouwd.

De heer *van Lakerveld* brengt intusschen eene wijziging van de door hem voorgedragen formule ter tafel, om haar voor algemeen gebruik te laten dienen. Zij luidt als volgt:

„Wij verklaren bij deze dat wij, overeenkomstig den geest der leer van de Ned. Herv. Kerk, de beginselen van den zuiveren godsdienst, zooals die in de schriften des O. en N. V. zijn nedergelegd, maar inzonderheid door J. C. met woorden zijn gepredikt en in zijn leven en sterven geopenbaard enz."

Voorstel van den hoogleeraar *Goossen* om de verschillende voorstellen in handen te geven van de Synodale Commissie aangehouden tot de volgend zitting.

Intusschen stelt de hoogleeraar *Goossen* in overeenstemming met eene reeds door den heer *van den Brandeler* gedane motie voor, dat de Synode thans omtrent de verandering van art. 27 geen besluit neme, om het hoog gewigt dezer zaak en de kortheid van den tijd die haar overblijft, maar haar in handen geve van de Synodale Commissie, opdat deze de Synode van het volgende jaar, in deze van berigt en advies diene. Dit voorstel wordt door enkele leden ondersteund om reden ook van de onvoltalligheid der vergadering en van de moeijelijkheid om ten aanzien der gedane voorstellen tot eene beslissing te komen. Anderen vinden echter bezwaar in langer uitstel der veranderingen, waarop reeds zoo lang is aangedrongen en meenen dat zij hierdoor ook genoegzaam is voorbereid om thans daarover eene beslissing te nemen, waartegen naar hun oordeel minder bedenking bestaat, omdat de Kerk voldoende in de gelegenheid zal komen om daarover haar oordeel uit te spreken. Op voorstel van den heer *Bruna* wordt echter besloten de behandeling van het voorstel van den heer *Goossen* tot a. s. Maandag te verdagen.

Sluiting van de drie en dertigste zitting.

Na bepaling nog dat alsdan de zitting te 10 uur voormiddag zal aanvangen, worden de zittingen dezer week door den President met dankzegging gesloten.

J. J. L. Luti, *President.*

VIER EN DERTIGSTE ZITTING.

Maandag den 30sten Augustus 1880.

De heeren *Lasonder, Westrik, Bruinwold Riedel, Douwes de Man* en *van Eerde* afwezig.

Opening van de vier en dertigste zitting.

Na opening der zitting met gebed worden de notulen der zittingen van jl. Vrijdag en Zaterdag achtereenvolgens gelezen en goedgekeurd.

Voorstel van den heer *van Lakerveld* omtrent art. 30 van het Reglement op het Godsdienst-Onderwijs niet in behandeling genomen.

De heer *van Lakerveld* wenscht nog een voorstel te doen betrekkelijk art. 39 van het Reglement op het Godsdienstonderwijs. Hij meent dat dit artikel ook na de wijziging welke het laatst ondergaan heeft, vele bezwaren blijft opleveren voor hen bijzonder, die ten aanzien der vragen bij de bevestiging van lidmaten nog meer ruimte wenschelijk oordeelen, en geeft nu in overweging de Synodale Commissie op te dragen, om, bijaldien het Reglement op de kerspelvorming mogt kunnen worden uitgevaardigd, de Synode des volgenden jaars van advies te dienen ter zake der volgende aanvulling van het artikel.

„In de gemeenten, waar kerspelen zijn, kunnen de kerkeraden omtrent de bevestiging van lidmaten hunne eigene bepalingen maken onder verpligting om deze mede te deelen aan het Classicaal Bestuur."

De vergadering maakt echter bezwaar in deze laatste zitting, terwijl vele leden reeds vertrokken zijn, zulk een gansch nieuw voorstel nog in overweging te nemen, weshalve dan ook zonder hoofdelijke stemming besloten wordt, het buiten behandeling te laten, terwijl echter met tien tegen vier stemmen de vermelding er van in deze notulen toegestaan wordt.

Verwerping van de motie van den hoogleeraar *Gooszen* om de voorstellen rakende art. 27 van het Reglement

Aan de orde is nu de motie van den heer *Gooszen* van eergisteren om de voorstellen tot verandering van art. 27 van het Reglement op het examen ter toelating tot de Evangeliebediening ter handen te stellen van de Synodale

op het examen ter toelating tot de Evangelie bediening in handen der Synodale Commissie te stellen.

Commissie. De motie wordt met elf tegen drie stemmen verworpen. Met den *Hoogleeraar zelven* en den *Secretaris* stemden er voor de heeren *Segers, van den Brandeler en Bruna.* De leden die er zich tegen verklaarden waren de heeren *Overman, Roodhuyzen, Kronenberg, van der Hoeve, van Duyl, Jans, Alingh Prins, Dikema, van Lakerveld, van der Veen* en de *President.*

Amendement van den heer *Overman* op het voorstel van den President betreffende gemeld art. 27.

De heer *Overman* dient nu nog het volgende amendement in op het voorstel van den President betrekkelijk even genoemd artikel, om namelijk de daarin vervatte verklaring en belofte dus te doen luiden:

Art. 7 regl. o. h. examen.

„Wij ondergeschrevenen, door het Provinciaal Kerkbestuur van — (of door de Commissie tot de zaken der Waalsche Kerken) tot de openbare Evangeliebediening in de Nederlandsche Hervormde Kerk toegelaten, verklaren bij deze, dat wij, overeenkomstig de grondbeginselen van die Kerk, zoo als deze in hare aangenomen formulieren van eenigheid zijn neergelegd en uit hare historische ontwikkeling blijken, het Evangelie van Jezus Christus van ganscher harte aannemen en oprechtelijk gelooven; dat wij op de bevordering van Godsdienstige kennis en van Christelijk geloof en leven ons met allen ijver toeleggen en orde en eendracht voorstaan en aankweeken zullen; en dat wij onder opzien tot de hulp, die van boven is, de belangen van Gods Koningrijk, en in het bijzonder die van de Nederlandsche Hervormde Kerk zorgvuldig zullen behartigen, en naar vermogen aan de bevordering daarvan mede werken; verbindende wij ons bij deze handteekening tot het voorschrevene en om, zoo wij bevonden worden tegen eenig gedeelte van deze verklaring en belofte gehandeld te hebben, deswege ons te zullen onderwerpen aan de uitspraken van de bevoegde Kerkelijke Vergaderingen."

„Art. 19 regl. Godsdienst-Onderwijs wordt overeenkomstig het bovenstaande gewijzigd."

Ter toelichting van dit amendement geeft de heer *Overman* alleenlijk te kennen, dat hij er door tegemoet wil komen aan de bedenking, tegen alle voorgestelde formules gemaakt, dat er de naam van Jezus Christus niet in vermeld wordt.

De voorstellen tot verandering van art. 27 worden hierna achtereenvolgens in stemming gebragt.

Het door den heer *Overman* geamendeerde voorstel, na verwerping van de voorstel der heeren *Alingh Prins en van Duyl*, en van den heer *van Lakerveld* aangenomen ook met betrekking tot art. 19 van het Reglement op het Gods-dienst-Onderwijs.

Het voorstel van de heeren *Alingh Prins* en *van Duyl* wordt met acht tegen zes stemmen verworpen. Met den hoogleeraar *Gooszen* en den *Secretaris* stemden er tegen de heeren *Overman, Segers, van den Brandeler, Bruna, Dikema, van Lakerveld, van der Veen* en de *President.* Ook wordt het gisteren laatstgedane voorstel van den heer *van Lakerveld* verworpen. De hoogleeraar *Gooszen* en de *Secretaris* adviseerden weder tegen, even als ook tegen stemden de heeren *Overman, Kronenberg, Roodhuyzen, van der Hoeve, Segers, van den Brandeler, Jans, Bruna, Dikema, van der Veen* en de *President.* Voor stemden de heeren *van Duyl, Alingh Prins* en de heer *van Lakerveld* zelf.

Het amendement van den heer *Overman* werd aangenomen met tien tegen vier stemmen, door medewerking ook van leden die geen verandering van art. 27 verlangden, maar het in elk geval als eene verbetering van de door den President voorgestelde verandering beschouwden, wanneer daarin opgenomen wordt: „het Evangelie van Jezus Christus van ganscher harte aannemen en opregtelijk gelooven.” Met den hoogleeraar *Gooszen* en den *Secretaris* en den heer *Overman* zelven verklaren er zich voor de heeren *Kronenberg, Segers, van den Brandeler, van Duyl, Jans, Bruna, Dekema, van der Veen* en de *President.* Tegen stemden de heeren *Roodhuyzen, van der Hoeve, Alingh Prins* en *van Lakerveld.*

Hierna wordt het geamendeerde voorstel van den President aangenomen met negen tegen vijf stemmen. De leden die daar voor stemden waren de heeren *Overman, Kronenberg, Roodhuyzen, van der Hoeve, van Duyl, Jans, Alingh Prins, Dikema* en de *President* zelf. Met den hoogleeraar *Gooszen* en den *Secretaris* stemden tegen de heeren *Segers, van den Brandeler, Bruna, van Lakerveld* en *van der Veen.*

De thans aangenomen verandering van art. 27 zal aan de Kerkbesturen en Classicale Vergaderingen verzonden worden, opdat deze er hunne consideratiën over geven, even als gelijke verandering in art. 19 van het Reglement op het Godsdienstonderwijs, naar voorstel van den heer *Overman,* nu ook met dezelfde meerderheid van stemmen voorloopig aangenomen.

De motie van den heer *van den Brande-*

De motie van den heer *van den Brandeler*, ter zitting

ler tot het verleenen van eene volledige amnestie ter zake van het verzet tegen art. 38 bij door den heer *Segers* voorgestelde verklaring verworpen.

van jl. Vrijdag gedaan, strekkende tot buiten werking stelling van alle kerkelijke uitspraken en besluiten betreffende de handelingen van verzet tegen de uitvoering van art. 38, komt nu in behandeling. De heer *van den Brandeler* meent dat zulke amnestie geheel past aan het genomen verzoenend besluit omtrent de verandering van dat artikel, dat zij het afdoende middel tot volledig herstel van den gestoorden vrede in de Kerk zal zijn en wegens den buitengewone toestand, waarin de Kerk verkeert, voldoende gewettigd zou zijn. Onderscheiden leden verklaren behoudens waardering der goede bedoelingen ernstige bedenkingen tegen deze motie te hebben, zoowel omdat zij kerkregtelijk niet aangaat, daar de Synode tot het nemen van zulken maatregel, zonder daarover de Kerk gehoord te hebben, volstrekt onbevoegd zoude zijn. Zij meenen ook dat dus het belang der handhaving van orde niet voor de zucht tot vredemaken mag in de waagschaal gesteld worden, dat daaruit in het vervolg niets meer dan nieuwe verwarring zou worden geboren, maar dat ook, nu de Synode een gewigtige stap tot verzoening heeft gedaan, het niet aan haar, maar aan de bezwaarden staat, den tweeden stap te doen door terugkeer tot de orde en nakoming der bestaande Reglementen. Naar aanleiding eener motie van den heer *Segers* komt de vergadering tot het uitspreken der volgende verklaring:

„De Synode, overwegende dat het voorstel van den heer *van den Brandeler* kerkregtelijk onaannemelijk is, verwerpt dat voorstel, doch hopende, dat de betrokken personen, nu de Synode getracht heeft de aanleiding tot hun verzet in de toekomst weg te nemen, tot de goede orde zullen terugkeeren, gaat over tot de orde van den dag.” Deze verklaring werd met elf tegen drie stemmen goedgekeurd. Twee leden die er zich tegen verklaarden deden zulks voornamelijk omdat vooralsnog de bestaande redactie van art. 38 in wezen blijft, en zij geen grond meenden te vinden voor de uitgesproken hoop, dat door de nog maar voorloopig aangenomen verandering van het artikel het verzet geëindigd zou worden.

Met den hoogleeraar *Gooszen* en den *Secretaris* hadden voor het uitspreken der bedoelde verklaring gestemd de heeren *Overman*, *Kronenberg*, *van der Hoeve*, *Segers*, *Jans*, *Alingh Prins*, *Bruna*, *Dikema*, *van Lakerveld*, *van der Veen* en de *President*. Tegen stemden de heeren *Rood-*

huyzen, *van den Brandeler* en *van Duijl*, de heer *van den Brandeler* onder betuiging van niet van de onaannemelijkheid van zijn voorstel overtuigd te zijn, maar zich gaarne met de uitgesproken hoop te vereenigen.

Onder de even vermelde beraadslagingen over de motie van den heer *van den Brandeler* werd het door velen betreurd, dat de aan de verworpen veranderingen in art. 38 vastgemaakte overgangsbepaling niet had kunnen worden vastgesteld, waar zoo veel honderde nieuwe lidmaten zich altoos nog het regt op inschrijving in de lidmatenboeken der gemeente betwist moesten zien. De heer *Overman* gaf zelfs in overweging om op het besluit tot niet vaststelling der bedoelde overgangsbepaling terug te komen, doch toestemmende dat dat niet zou aangaan om het verband waarin zij stond tot de verworpen verandering van art. 38, vereenigt hij zich thans met het voorstel van den *Secretaris* om gelijke overgangsbepaling te verbinden met de nu voorloopig aangenomen verandering van het artikel en daarop derhalve de Kerk andermaal te hooren. Dit voorstel wordt vervolgens zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

Overgangsbepaling aan de nieuwe verandering van art. 38 van het Reglement op het godsdienstonderwijs verbonden.

De Commissie voor de kerspelvorming draagt bij monde van den heer *Bruna* de eindredactie voor van het Reglement op de Kerspelvorming en van de daarmede verbonden veranderingen in het Algemeen Reglement en in enkele bijzondere Reglementen. Zonder hoofdelijke stemming wordt deze eindredactie goedgekeurd ter verzending naar de Provinciale Kerkbesturen.

Eindredactie van het Reglement op de Kerspelvorming en de betrekkelijke veranderingen in het Algemeen en andere Reglementen vastgesteld.

Het vastgestelde Reglement luidt dienovereenkomstig als volgt:

REGLEMENT OP DE KERSPELVORMING.

Artikel 1. In gemeenten met twee of meer predikanten bestaat voor stemgeregtigden van nader bij dit reglement te bepalen getalsterkte de gelegenheid een kerspel te vormen, indien zij verklaren, dat zij dit voor de bevrediging hunner Christelijk-godsdienstige behoeften noodig achten.

Zoodra in eene gemeente een of meer kerspelen tot stand gekomen zijn, wordt het overig gedeelte der gemeente geacht insgelijks een kerspel uit te maken, dat alsdan den naam van eerste kerspel draagt.

Elk kerspel is bevoegd tot het benoemen van een predi-

kant of predikanten, ouderlingen en diakenen door zijne stemgeregtigden of gemagtigden op de wijze, in het Reglement op de benoeming van ouderlingen en diakenen en de beroeping van predikanten bepaald. De aldus benoemde predikanten, ouderlingen en diakenen vormen te zamen den Kerkeraad van het kerspel, die naar art. 38 Alg. Regl. op Classicale Vergadering vertegenwoordigd wordt.

Het getal der door een kerspel aftevaardigen ouderlingen is gelijk aan het aantal predikanten waarop het naar art. 4 regt heeft.

De predikanten en ouderlingen, bij eenig kerspel in dienst, zijn evenzeer als de overige predikanten en ouderlingen verkiesbaar tot leden van hoogere besturen.

Art. 2. Het regt tot vorming van een kerspel wordt verkregen onder de volgende voorwaarden:

Wanneer in eene gemeente met minder dan 500 stemgeregtigden 20, in eene gemeente van 500 tot 1000 stemgeregtigden 50, in eene gemeente met meer dan 1000 stemgeregtigden 100 stemgeregtigden bij den kerkeraad aanvragen om op grond van art. 1, al. 1 een kerspel te mogen vormen wordt deze aanvraag door den Kerkeraad binnen drie weken aan de stemgeregtigden onderworpen.

Wanneer in gemeenten van twee predikanten $\frac{2}{5}$ der uitgebragte stemmen zich ten gunste der aanvrage verklaren wordt het regt tot vorming van een kerspel verleend. In gemeenten met meer dan twee predikanten, heeft hetzelfde plaats, indien de aanvraag wordt goedgekeurd door ten minste een zooveelste deel der uitgebragte stemmen als het aantal predikantsplaatsen der gemeente bedraagt.

Van den uitslag der stemming wordt door den Kerkeraad berigt gezonden aan den eersten onderteekenaar van de aanvrage.

Art. 3. Het regt tot vorming van een kerspel kan worden uitgeoefend:

a. In gemeenten met twee predikanten door ten minste twee vijfde van de stemgeregtigden;

b. in gemeenten met meer dan twee predikanten, door ten minste een zooveelste deel der stemgeregtigden als het aantal predikantsplaatsen der gemeente bedraagt.

Bij deze berekening even als bij die in art. 4 bedoeld, wordt het aantal stemgeregtigden gerekend gelijk te zijn aan dat der volgens art. 2 al. 2 uitgebragte stemmen.

Art. 4. In gemeenten met twee predikanten is ieder

kerspel geregtigd tot de beroeping van één predikant; in gemeenten met meer dan twee, tot de beroeping van een zooveelste deel van het aantal predikanten, als aan de betrekkelijke getalsterkte van zijne stemgeregtigden evenredig is.

Art. 5. In eene gemeente waar kerspelen zijn is de Kerkeraad van ieder kerspel zamengesteld uit zijn predikant of predikanten en ten minste twee ouderlingen en twee diakenen voor iedere predikantsplaats, op wier vervulling het kerspel regt heeft.

De kerspelen derzelfde gemeente hebben voor elke predikantsplaats een gelijk aantal ouderlingen en diakenen.

Art. 6. Binnen zes maanden na het in werking treden van dit Reglement, en voorts jaarlijks op tijd en wijze, door den Kerkeraad bij plaatselijk reglement te bepalen, wordt in alle gemeenten met twee of meer predikanten eene lijst van stemgeregtigden door den Kerkeraad opgemaakt, gedurende veertien dagen ter inzage gelegd en daarna vastgesteld.

De aanvrage, bedoeld in art. 2, geschiedt binnen vier weken, te rekenen van den dag, waarop de lijst der stemgeregtigden ter inzage is gelegd.

Stemgeregtigden, die van de volgens art. 2 verkregen bevoegdheid tot vorming van een kerspel wenschen gebruik te maken, geven het verlangen daartoe bij schriftelijke, door allen onderteekende verklaring overeenkomstig art. 1 aan den Kerkeraad te kennen, met aanwijzing van drie personen, die het voorloopig bestuur uitmaken.

Deze aanvraag wordt binnen vier weken door den Kerkeraad onderzocht.

Wordt het aantal dezer stemgeregtigden bevonden, overeenkomstig art. 2 lit. *a* en *b* regt te geven tot het vormen van een kerspel, dan geeft de Kerkeraad, onder overlegging van de noodige bewijsstukken, hiervan binnen veertien dagen kennis aan het Classicaal Bestuur, waaronder hij ressorteert. In het tegenovergestelde geval wordt van de afwijzing aan het voorloopig bestuur berigt gegeven.

Het Classicaal bestuur, na zich van het regt tot vorming van een kerspel verzekerd te hebben, geeft hiervan berigt aan den Kerkeraad en aan het voorloopig bestuur.

Daarna kunnen zij, die het verlangd hebben, zich onder de leiding van hun voorloopig bestuur tot een kerspel vereenigen, en overgaan tot de benoeming van het daaraan toekomende aantal ouderlingen en diakenen.

Overigens blijven voor ieder kerspel artt. 2 en 6 van het Reglement op de benoeming van ouderlingen en diakenen enz. van kracht.

Art. 7. Telken jare na de vaststelling der lijst van stemgeregtigden bestaat er gedurende veertien dagen gelegenheid tot het indienen der in art. 6 al. 2 bedoelde aanvrage.

In gemeenten van meer dan twee predikantsplaatsen, waar kerspelen zijn, wordt het regt tot vorming van een nieuw kerspel door den Grooten Kerkeraad verleend, tenzij dat sedert de laatste aanvrage meer dan 5 jaren zijn verloopen. In dit geval wordt de aanvraag aan de stemming der stemgeregtigden der gemeente onderworpen, op welke stemming het in art. 2 bepaalde van toepassing is.

De in art. 6 al. 1—6, bedoelde Kerkeraad is in gemeenten, waar kerspelen zijn, de Grooten Kerkeraad.

Art. 8. Alle niet wegens onchristelijken wandel onder censuur staande lidmaten, zoo mannen als vrouwen, die zich bij een kerspel wenschen aan te sluiten, geven daarvan schriftelijk kennis aan den Kerkeraad der gemeente of van het kerspel, waartoe zij behooren, ter afschrijving, en aan den Kerkeraad van het kerspel, waarbij zij zich wenschen te voegen, ter inschrijving in het lidmatenboek. Stemgeregtigden kunnen echter in dat geval gedurende een jaar na de inschrijving geen stemregt uitoefenen.

Van elders inkomenden, die hunne attestatiën indienen zonder daarbij te verklaren tot welk kerspel zij wenschen te behooren, worden gerekend zich bij het eerste kerspel aan te sluiten.

Art. 9. Zoolang een kerspel van zijne bevoegdheid tot beroeping van een predikant geen gebruik heeft kunnen maken, dewijl er geen vacature bestond, is zijn Kerkeraad gehouden, jaarlijks door overlegging van de lijst zijner stemgeregtigden aan den Grooten Kerkeraad (art. 12) te bewijzen, dat het voortdurend de voor zijn bestaan vereischte getalssterkte bezit. Blijkt het vereischte getal niet meer aanwezig, dan geeft de Groote Kerkeraad, onder overlegging van genoemde lijst, hiervan kennis aan het Classicaal Bestuur, en wordt het betrokken kerspel door dat Bestuur ontbonden verklaard.

Heeft een kerspel een eigen predikant of predikanten verkregen, dan heeft hetzelfde plaats bij het ontstaan eener vacature, om zich te vergewissen of het regt heeft op de

vervulling der opengevallen predikantsplaats. Blijkt het veteischte getal niet meer aanwezig, dan wordt, waar het kerspel regt had op één predikant, dat kerspel ontbonden verklaard, en de opengevallen predikantsplaats in gemeenten met twee predikanten vervuld door en ten behoeve der gemeente in haar geheel, in gemeenten met drie of meer kerspelen door en ten behoeve van het kerspel, dat daarop naar den regel van art. 3 zal blijken aanspraak te hebben. Waar het kerspel regt had op meer dan één predikant, wordt ten opzigte der opengevallen predikantsplaats dezelfde regel gevolgd.

Art. 10. De kerspelen zijn met hunne stemgeregtigden, gemagtigden en kerkeraad, behoudens de bepalingen van dit en de overige reglementen, in de uitoefening hunner werkzaamheden onafhankelijk van elkander.

Art. 11. De werkzaamheden, bij art. 14 en 16 van het Reglement voor de Kerkeraden aan deze opgedragen, worden met inachtneming van het daarin bepaalde, op de wijze in de beide volgende artikelen omschreven, tusschen den Kerkeraad van ieder kerspel en den Grooten Kerkeraad verdeeld.

Art. 12. Aan den Kerkeraad van ieder kerspel behoort:

a. de zorg voor de betamelijke viering der openbare godsdienstoefeningen in het algemeen en voor de bediening van Doop en Avondmaal in het bijzonder;

b. het inwinnen en afgeven van schriftelijk berigt omtrent het zedelijk gedrag der ouders, die hunne kinderen in eene andere gemeente of in een ander kerspel willen doen doopen, alsmede het kennisgeven van de volbragte handeling binnen acht dagen aan den Kerkeraad der gemeente waarin de ouders wonen of van het kerspel waartoe zij behooren;

c. de zorg voor het godsdienstonderwijs, naar de voorschriften van het Reglement op dat onderwerp;

d. het toezigt op de belijdenis en den wandel der leden van het kerspel en de handhaving der orde, volgens het Reglement voor kerkelijk opzigt en tucht;

e. de bevordering van alles, wat het godsdienstig leven kan verhoogen, met name ook van de kerkelijke inzegening des huwelijks;

f. de afneming van de belijdenis des geloofs en de bevestiging van de nieuwe lidmaten volgens het Reglement op het godsdienstonderwijs, en, zooveel dezulken betreft,

die eene kerkelijke bediening bij een ander kerkgenootschap bekleed hebben, naar de Synodale verordening van 21 Julij 1830;

g. het waken voor het geregeld indienen van de attestatiën der lidmaten, die van elders zijn ingekomen, door hen vóór elke avondmaalsbediening hiertoe openlijk uit te noodigen, alsmede de toekenning van het lidmaatschap in het kerspel aan allen, die eene behoorlijke attestatie overleggen;

h. het uitreiken van attestatiën op aanvraag van naar elders vertrekkende lidmaten, met inachtneming der Synodale verordeningen van den 10 Julij 1829 en den 12 Julij 1841;

i. het houden van dubbele, aan verschillende plaatsen bewaarde doop-, lidmaten en trouwboeken;

j. de aanstelling met instructie, de schorsing en het ontslag van godsdienstonderwijzers;

k. de jaarlijksche afvaardiging tot de Classicale vergadering en het ontvangen van het verslag van hetgeen aldaar belangrijks is geschied;

l. de zorg voor hetgeen betrekking heeft op de beroeping en het ontslag van predikanten, alsmede voor de verkiezing van ouderlingen en diakenen;

m. de behartiging van de geestelijke belangen der armen;

n. het ontvangen der persoonlijke en de beantwoording van de vragen der schriftelijke kerkvisitatie;

Het onder *a* tot *k* vermelde blijft ook in kerspelen met drie of meer predikantsplaatsen (art. 14 Regl. Kerker.) opgedragen aan predikanten en ouderlingen.

Art. 13. De Groote Kerkeraad, bestaande uit de Kerkeraden der gezamenlijke kerspelen, vertegenwoordigt de gemeente in haar geheel en komt minstens eenmaal 's jaars op een, bij huishoudelijk reglement te bepalen, tijd bijeen.

Aan hem is opgedragen:

a. de bepaling van getal, tijd en plaats der openbare godsdienstoefeningen;

b. de regeling der predikbeurten, onder de kerspelen naar evenredigheid te verdeelen en op vastgestelde tijden te vervullen in alle in gebruik zijnde kerkgebouwen der gemeente, tenzij bij minnelijke schikking de onderscheidene kerkgebouwen aan de verschillende kerspelen ten gebruike worden toegewezen;

c. de regeling van het gebruik der consistorie- en cate-

chisatiekamers voor kerkeraadsvergaderingen en godsdienstonderwijs;

d. de aanstelling met instructie, de schorsing en het ontslag van voorlezers en voorzangers;

e. de bepaling van het aantal godsdienstonderwijzers en godsdienstonderwijzeressen, die zooveel mogelijk aan de verschillende kerspelen naar de bestaande behoefte worden toegewezen;

f. het toezigt op het diaconiebeheer, volgens het Synodaal reglement op de diaconiën;

g. het bepalen van collecten voor de armen;

h. de zorg voor de diaconiegoederen;

i. het jaarlijks opnemen der diaconie-rekening en het geven van de vereischte inlichtingen betreffende het diaconiebeheer;

j. het kennisgeven aan het Classicaal Bestuur van ontdekte verkeerdheden in de administratie der kerkelijke goederen;

k. het houden van eene volledige beschrijving of ligger van al de fondsen en eigendommen, die aan de gemeente behooren, voor zooverre die onder het beheer of toezigt van „den kerkeraad" zijn;

l. het houden van eene dergelijke beschrijving of ligger van het tractement der predikanten, met de gewone emolumenten; het zenden van een afschrift daarvan aan het Classicaal Bestuur, en het onverwijld kennis geven aan genoemd bestuur van elke verandering, die in dezen ligger gemaakt wordt, ter goedkeuring daarvan door het Provinciaal Kerkbestuur;

Het onder *a* tot *f* vermelde wordt in gemeenten met drie en meer predikantsplaatsen opgedragen aan predikanten en ouderlingen.

Art. 14. De in artt. 11 en 12 genoemde Kerkeraden houden aanteekening van de handelingen des Kerkeraads en van de belangrijke door hem uitgevaardigde brieven, in behoorlijk daartoe aangelegde boeken, en bewaren de archieven en al de ingekomen stukken waarvan getrouw register wordt gehouden.

In geval van ontbinding van een kerspel worden deze boeken en bescheiden aan den Kerkeraad der gemeente, of aan den Grooten Kerkeraad overgedragen en door dezen bewaard.

Art. 15. Ieder niet onder censuur staand manslidmaat

is bevoegd bij den Kerkeraad van zijn kerspel, bij onderteekend geschrift, bezwaren in te brengen tegen den handel en wandel van een lidmaat (ook van een der personen, genoemd in art. 39 Regl. opzigt en tucht), doch alleen wanneer zoodanig lidmaat tot hetzelfde kerspel behoort als de klager.

Art. 15. De bestaande diaconale fondsen, alsmede de schenkingen, erflatingen en legaten, aan de diaconie eener gemeente gedaan of vermaakt, zijn of worden het eigendom der gemeente in haar geheel.

De liefdegaven, onder de godsdienstoefeningen en aan de huizen ingezameld of op welke andere wijze ook verkregen, worden door de kerspelen gestort in de diaconale kas.

Art. 17. De administratie van de diaconiegoederen en diaconiefondsen der gemeente, mitsgaders de zorg voor de bedeeling der armen, onverschillig tot welk kerspel zij behooren, wordt opgedragen aan de gezamenlijke diakenen der kerspelen, waaruit de gemeente bestaat, die tot dat einde een collegie uitmaken, met inachtneming der voorschriften en bepalingen, te dezer zake dienende.

Art. 18. Het gebruik van en beheer over de fondsen tot eenig bijzonder doel, aan „den Kerkeraad" toebehoorende, wordt door den Grooten Kerkeraad geregeld onder goedkeuring van het Classicaal Bestuur.

Art. 19. Van den ligger van het tractement der predikanten met de gewone emolumenten (zie art. 12 litt. *l*) berust in het kerkeraadsarchief van ieder kerspel een door den Grooten Kerkeraad gewaarmerkt afschrift.

Art. 20. Ter voldoening aan art. 19 van het Reglement voor de Kerkeraden wordt van alle officiële stukken aan den Kerkeraad van ieder kerspel een exemplaar ter kennisneming en bewaring in zijn archief toegezonden.

Art. 21. De gezamenlijke predikanten regelen de waarneming der functiën van praeses en scriba bij den Grooten Kerkeraad.

Art. 22. De bepalingen aangaande het regt van een kerspel tot het beroepen van één of meer predikanten, in art. 3 gemaakt, treden eerst dan in werking, wanneer bij het ontstaan eener vacature blijkt, dat het betrokken kerspel daarop aanspraak heeft.

De kerspelen, die nog geene of geen voldoend aantal predikanten hebben, kunnen bij het vervullen eener vaca-

ture hun regt van beroeping uitoefenen met dien verstande, dat het eerst in aanmerking komen die welke geen predikant hebben, te beginnen met de meest talrijke, en daarna die, aan welke het grootste getal predikanten ontbreekt. In geval van verschil beslist het Classicaal Bestuur.

Art. 23. Bij het vormen van één of meer kerspelen in eene gemeente blijven de alsdan dienstdoende predikanten de hun wettig opgedragen werkzaamheden voortzetten; terwijl hun de gelegenheid wordt geschonken om te verklaren, bij welk kerspel zij bij voorkeur hun dienstwerk wenschen te verrigten.

Art. 24. Aan een kerspel, dat nog geen eigen predikant heeft, wordt op zijne aanvraag door den Kerkeraad minstens eenmaal 's maands eene predikbeurt, bij voorkeur eene zondagsvoormiddagbeurt, in het kerkgebouw of een der kerkgebouwen afgestaan, waarin het op zijne kosten een predikant naar zijne keuze kan laten optreden.

In zulke kerspelen worden de kerkeraadsvergaderingen geleid en de aanneming en bevestiging van lidmaten volbragt door een predikant naar hunne keuze voor hunne eigene rekening.

De afvaardiging ter classicale vergadering geschiedt er naar art. 38 van het Algemeen Reglement.

Art. 25. Ouderlingen en diakenen, die bij het ontstaan van een kerspel in dienst zijn, blijven bij het kerspel hunner keuze hunnen tijd uitdienen, al mogt hun aantal het cijfer te boven gaan, waarop het volgens dit Reglement regt heeft.

Art. 26. Alle Synodale reglementen blijven ook voor de kerspelen van kracht, voor zooverre in dit Reglement niet anders bepaald is.

De bedoelde veranderingen in de Reglementen zijn van dezen inhoud:

VERANDERINGEN, *welke het algemeen en enkele bijzondere Reglementeu tot invoering van zulk een Reglement moeten ondergaan.*

Algemeen Reglement.

Art. 18, al. 1. In alle gemeenten, waar het personeel daartoe niet ontbreekt, is ten minste één *Kerkeraad.*

al. 2 blijft.

al. 3. In gemeenten, waarin *kerspelen* zijn, heeft ieder kerspel zijn eigen Kerkeraad.

Art. 19. Nieuwe alinea. Waar de Kerkeraden der verschillende kerspelen, tot één Kerkeraad vereenigd, werkzaam zijn, draagt deze den naam van *Groote Kerkeraad.*

Art. 20, al. 4. In gemeenten of kerspelen.

Art. 22. De censuur over de leden der gemeente, of, waar kerspelen zijn, over de leden van deze.

Art. 23. Het regt enz. — berust bij de gemeente *of waar kerspelen zijn — bij deze.*

Zij zullen, behoudens de verkregen regten van Derden, dit of zelve uitoefenen of het doen uitoefenen door hen, die zij daartoe bepaaldelijk magtigen naar gelang zulks in de bijzondere Reglementen wordt vastgesteld.

Art. 24, al. 2. Geen kerkeraad, gemeente of kerspel.

Art. 25 achter gemeenten, of van het kerspel.

Art. 27 achter dienstdoende lees *in* in plaats van „*bij*".

Art. 28 achter gemeenten „of kerspelen".

Art. 38, al. 1, tweede volzin aldus te lezen:

Deze ouderlingen worden door den Kerkeraad van iedere gemeente *of, waar kerspelen zijn van ieder kerspel voor* rekening der gemeente afgevaardigd.

In al. 2 achter „gemeente" invoegen; *of het kerspel.*

Art. 43 1°—5°. Achter „de gemeenten" invoegen: *de kerspelen.*

Reglement op het Godsdienstonderwijs.

Art. 6. Het regt om godsdienstonderwijzers in eene *gemeente* of in een *kerspel* aan te stellen en te ontslaan, berust overeenkomstig de bepalingen in artt. 14 en 15 van het Syn. Regl. voor de Kerkeraden en *art.* 12 *van het Reglement op de kerspelvorming* bij den Kerkeraad der gemeente *of van het kerspel.*

Art. 7 achter gemeente „*of het kerspel*".

Art. 10 achter gemeenten „*of kerspelen*".

Art. 11 achter gemeente „*of van het kerspel*".

Art. 12, tweede alinea: De keuze geschiedt door den Kerkeraad, in gemeenten *of kerspelen* van één predikant op voordragt van dezen; in andere gemeenten of kerspelen op voordragt van hen enz.

Art. 33 achter al. 1 *of van het kerspel;*

al. 2. In iedere gemeente *of kerspel.*

Art. 38, al. 2 achter „van wege den Kerkeraad zijner gemeente" *of van zijn kerspel* en verder achter gemeenten telkens „kerspel".
Art. 40 achter „zijne woonplaats" of in zijn kerspel.

Synodaal Reglement op de benoeming van ouderlingen en diakenen en de beroeping van predikanten.

Art. 1, al. 1. Het regt der gemeente *of van het kerspel* tot benoeming van ouderlingen en diakenen en de beroeping van predikanten worden behoudens regten van derden (art. 23 A. R.) en met inachtneming van de Synodale Reglementen door hunne stemgeregtigde leden uitgeoefend.
al. 2 achter „gemeente" invoegen: *of van het kerspel.*
In art. 3 telkens achter „gemeenten" invoegen *en kerspeleu.*

Synodaal Reglement voor de Kerkeraden.

Art. 1 . . . . is ten minste één Kerkeraad.
Art. 2 in al. 1 en 2 achter „gemeenten" invoegen *en kerspelen.*
Aan 't slot deze nieuwe alinea: In gemeenten, die uit kerspelen bestaan, dragen de gezamenlijke Kerkeraden, tot één vereenigd, den naam van *Groote Kerkeraad.*
Art. 15 nieuwe al. 2.
In gemeenten, waar kerspelen zijn, worden de werkzaamheden, in het vorige en in het volgende art. vermeld, aan de Kerkeraden dier kerspelen opgedragen, gelijk zulks in 't Reglement op de kerspelvorming bepaald is.
In art. 18 invoegen achter „gemeente" *of van het kerspel.*
„ 23 „ „ „

Reglement voor kerkelijk opzigt en tucht.

Art. 39 achter „zijner gemeente" invoegen: *of van zijn kerspel.*
Art. 40 achter „zijner gemeente" invoegen: *of van zijn kerspel.*
„derzelfde gemeente" *of van hetzelfde kerspel.*
In artt. 42 en 46 telkens achter „gemeenten" invoegen: *kerspel.*
In art. 67 achter „derzelfde gemeente" invoegen: *of van hetzelfde kerspel;* achter „der gemeente" *of van het kerspel.*

In art. 68 achter „in de gemeenten" invoegen: *of in de kerspelen.*

Reglement op de vacatureu. (Aan het slot.)

In gemeenten, waar kerspelen zijn, worden de bepalingen van dit Reglement in acht genomen in overeenstemming met het Reglement op de kerspelvorming; er is dus telkens in plaats van *gemeente*, *gemeenten* te lezen *kerspel*, *kerspelen* als de aard der zaak zulks eischt.

Reglement op het Hulppredikerschap.

In dit Reglement wordt telkens, waar de aard der zaak zulks medebrengt, even als in dat op de vacaturen, in plaats van *gemeente*, *gemeenten* gelezen *kerspel*, *kerspelen.*

Reglement op de kerkvisitatie.

Art. 2 achter „gemeenten" invoegen: *en kerspelen.*
Art. 5 achter „gemeente" „ *of kerspel.*
Art. 7 tusschen *Algemeene en Kerkeraad* invoegen, *of, waar kerspelen zijn, aan den Grooten;* verder achter ter kennis brengt van de gemeente; *of van het kerspel.*
Art. 8 achter Algemeenen Kerkeraad: *of van de Kerkeraden der kerspelen.*
Art. 9 achter „gemeente" invoegen: *of kerspel.*
Art. 12 in *g* telkens achter „gemeente" invoegen: *of het kerspel.*
Art. 12 in *i* bl. 3 achter „gemeente" invoegen: *of van het kerspel.*
Art. 17 achter „gemeenten" invoegen: *of kerspelen.*

Kennisneming van de mededeelingen der Sydodale Commissie omtrent den staat der Kerk in Bijlage C.

Nog wordt kennis genomen van de in Bijlage C vervatte mededeelingen van de Synodale Commissie rakende den staat der Nederlandsche Hervormde Kerk, en worden deze met dankzegging ontvangen.

Berigt van den Secretaris omtrent het wegblijven van mededeelingen omtrent de Indische kerken.

De Secretaris berigt vervolgens dat de Commissie voor de zaken der Protestantsche kerken in Neerl. Indiën ditmaal weder geene gelegenheid heeft gehad om mededeelingen aangaande den staat dier kerken te doen.

Gelezen wordt intusschen het ingekomen verslag van het Comité van de Waalsche gemeenten voor de zaken der Waldenzen van 5 Augustus, gereg. onder n°. 17, waarvan met belangstelling kennis wordt genomen, terwijl het der vergadering aangenaam is bij voorbaat weder de toelage van ƒ 100 voor de Waldenzen te hebben toegestaan. Het verslag zal als bijlage bij de Handelingen der Synode worden opgenomen, met het gewone Berigt, indien dat nog tijdig mogt worden ingezonden.

Kennisneming van het verslag van het Comité voor de Waldenzen.

Op eene mededeeling van den Secretaris omtrent den financiëlen nood der gemeente te Asten, volgens een aan hem gerigt schrijven van den Scriba van het Classicaal Bestuur van Eindhoven, wordt besloten de Synodale Commissie te magtigen om aan die gemeente, boven de gewone toelage van ƒ 40, nog eene toelage van ƒ 50 toe te kennen uit het fonds voor noodlijdende kerken en personen, wanneer eene daartoe strekkende voordragt der betrokken Besturen bij haar zal zijn ingekomen en uit die voordragt zal gebleken zijn dat deze buitengewone hulp noodzakelijk is.

Magtiging van de Synodale Commissie tot beschikking op een verwacht verzoek tot verhooging der kleine toelage aan de gemeente te Asten.

De *Vice-president* geeft verslag van zijn onderzoek van het Register der tijdens deze vergadering ingekomen stukken, meldende dat deze het getal van 41 bedragen, alle behoorlijk ingeschreven. De President wordt hierop gemagtigd genoemd Register voor gezien en goedgekeurd te teekenen.

Verslag van den Vice-president omtrent de tijdens de zittingen ingekomen stukken.

Daar alle zaken der agenda afgedaan zijn en er ook geen voorstellen van de leden nog ter tafel komen, wordt nog aan President en Secretaris de resumtie van de notulen dezer zitting toevertrouwd en wordt nu de vergadering door den President met hartelijke toespraak en dankzegging gesloten, terwijl hem zoowel door den Vice-president uit naam der gansche vergadering als ook door den Secretaris warme hulde was gebragt voor zijne gematigde en onpartijdige leiding van de werkzaamheden.

Besluit omtrent de resumtie der notulen en sluiting der vier en dertigste zitting.

J. J. L. Luti, *President.*
S. F. van Hasselt, *Secretaris.*

Bijlage van de Notulen der Zitting van 26 Julij 1880.

Rapport aan de Commissie van toezigt op den druk en de uitgave der Evangelische Gezangen *aangaande de auteurs dier bij de Nederlandsche Hervormde kerk in gebruik zijnde liederen, door haren Secretaris* dr. B. Glasius.

Op de Synode der Nederlandsche Hervormde Kerk van 1879 werd door haar medelid, den oud hoogleeraar dr. P. Hofstede de Groot, het wenschelijke aangetoond, om, evenals zulks met den *Vervolgbundel* plaats heeft, aan de uitgaven der Evangelische gezangen een' naamlijst van de auteurs toe te voegen. De Synode, dit wenschelijke erkennende, noodigde, bij hare missive van 30 Julij en 26 Augustus 1879 n°. 61 en 99, onze Commissie uit niet alleen om met de uitgevers der Gezangen hieromtrent te onderhandelen, maar ook om een nieuw en naauwkeurig onderzoek naar de auteurs dier kerkliederen in te stellen. Aan mij werd die taak opgedragen en, hoezeer ik al de moeijelijkheden en het tijdroovende daarvan inzag, besloot ik haar, in het belang der geschiedenis van ons kerkgezang te aanvaarden en met de meest mogelijke naauwgezetheid en volledigheid te volbrengen. Thans heb ik de eer U de slotsom van mijn onderzoek mede te deelen.

De zesde September 1805 was voor de tot zamenstelling, van een Evangelisch gezangboek door al de Provinciale Synoden der Nederlandsche Hervormde kerk Gecommitteerden een hoogst merkwaardige dag. Zij hadden hunnen den 15n September 1803 te Utrecht aangevangen, gemeen-

schappelijken arbeid voltooid. Met genoegdoening mogten zij daarop terugzien. Aan ijver en ingenomenheid met hunne taak, aan zucht om een goed werk te leveren, aan zorg had het hun niet ontbroken. De bundel was gereed, het notarieel contract, verbindend en geldend voor hem en zijne regtverkrijgenden, met den uitgever Johannes Allart gesloten en de druk der gezangen zóó voorbereid, dat die onder het blijvend toezigt der gecommitteerden en van hunne opvolgers kon plaats vinden en de invoering voor kerkelijk gebruik op 1 Januarij 1807 bepaald worden.

Zeker, toen die achtenswaardige mannen daar voor het laatste in de Nieuwe of Schuttersdoelen te 's Gravenhage vergaderd waren, was hun oog niet blind voor de moeilijkheden, die nog konden volgen. Zij wisten hoe bitterheid, vóóroordeel en bekrompenheid zich eenige jaren vroeger tegen de invoering der nieuwe Psalmberijming hadden gekant; en, dat zij *thans* van dezelfde zijde tegenwerking vreesden, had hun voorzitter, de grijze van den Berg niet verzwegen, toen zij twee dagen vóór hunne scheiding, bij 's lands Raadpensionaris, mr. R. J. Schimmelpenninck, in plegtig gehoor werden ontvangen. Het bleek dan ook weldra, dat zij zich in dit opzigt niet hadden bedrogen (1). Insgelijks waren er, zooals mij uit aanteekeningen bleek, onder hen die scherpe aanmerking omtrent de dichterlijke waarde hunner liederen te gemoet zagen, eene meening, die reeds zeer spoedig waarheid werd bevonden (2). Maar wat zij waarschijnlijk wel niet verwacht zullen hebben, is het feit, dat er reeds na kort tijdsverloop verschillende, zeer uiteenloopende naamlijsten van de auteurs der gezangen in omloop waren, zelfs zoo verschillend, dat, wil men hieromtrent zekerheid hebben, na vijf en zeventig jaren een geheel nieuw onderzoek moet worden ingesteld.

---

(1) Z. o. a. IJpey en Dermout IV blz. 325 verv. Aanteekening 305, bladz. 55. Mijne Geschied. der Chr. Kerk in Nederl. na de Herv. III. blz. 201 verv.

(2) Z. o. a. Vaderlandsche Letteroefeningen 1806, n°. 14, bladz. 647 verv.

De oorzaak van dit misschien zonderling verschijnsel kan moeilijk daarin gezocht worden, dat men in den aanvang der werkzaamheden, ter bevordering van een onpartijdig oordeel, had aangenomen, dat de leden, die liederen of van zich zelve of van anderen inzonden, den naam des dichters niet zouden noemen. Zoodanige bepaling kon althans niet van kracht zijn omtrent reeds met den naam hunner vervaardigers uitgegeven gezangen, terwijl de gecommitteerden zich ook later niet tot geheimhouding verplicht hielden. Enkelen hunner gaven zelfs naamlijsten aan vrienden en bekenden, maar ook in deze wordt groot verschil aangetroffen, welligt daaruit te verklaren, dat sommige liederen zoo dikwijls aan verbetering en herziening werden onderworpen, dat het geheugen meer den naam van den Revisor, dan dien van den oorspronkelijken maker bewaard had.

Aan bronnen heeft het mij niet ontbroken. Zal de slotsom van mijn onderzoek vertrouwbaar wezen, dan behoor ik U omtrent die bronnen en het gebruik, dat ik er van gemaakt heb, een en ander mede te deelen.

Een groot aantal naamlijsten werd mij toegezonden. Het is duidelijk, dat ik aan die, welker oorsprong onbekend was, geen gezag mogt toekennen. Meer vertrouwbaar waren die, welke samengesteld werden door mannen, wier naam reeds borg stond voor de zorg, aan hunnen arbeid besteed, of die opgegeven werden als afkomstig van leden der verzamelings-commissie. Hiertoe behoorden de naamlijsten door dr. *P. Hofstede de Groot* ter synodale vergadering gebragt, — door den heer *F. J. van Stipriaan Luiscius,* predikant te Heerjansdam, mij toegezonden, — door wijlen den Utrechtschen predikant *J. A. D. Molster* vervaardigd, — door den heer *J. F. van Hoogstraten*, in leven predikant te Utrecht, met groote zorg zamengesteld en bij *Kemink & Zoon* gedrukt, — door mr. *H. N. van Beefting,* in leven gewoond hebbende te Valkenburg, uitgegeven met het opschrift: *Naar het handschrift van A. Rutgers, predikant te Haarlem, — naamlijst van de dichters der Evangelische gezangen naar het H. S. van den Secre-*

taris der Commissie tot de verzameling, gedrukt achter het *Alphabetisch Register van alle verzen der Psalmen en Evangelische Gezangen*, Amsterdam *J. Brandt* en *Zoon* 1877.

In deze naamlijsten heerschte intusschen zoo groot verschil, dat ik meende tot geene zekerheid te kunnen komen zonder meer authentieke bronnen bij bekende nakomelingen van leden der Verzamelingscommissie of van de genoemde auteurs gezocht te hebben. Bij sommigen slaagde ik niet, maar bij anderen naar wensch.

De Leidsche Hoogleeraar dr. *A. Kuenen*, kleinzoon van *Abraham Rutgers*, die met *van den Berg* wel het meeste tot den bundel heeft bijgedragen, zond mij een herinneringsrede, door zijnen vader, den heer *J. P. Kuenen*, in 1840 te Haarlem uitgesproken, waarbij niet alleen al de liederen, door *A. Rutgers* vervaardigd, nauwkeurig worden opgegeven, maar ook eene naamlijst der auteurs van al de Gezangen gevoegd is. Mr. *H. O. Feith* te Groningen deelde mij niet alleen een door zijnen vader geschreven lijst van al de vervaardigers mede, maar ook bij welke Gezangen in de Alphabetische lijst achter eene onder hem berustende 4° uitgave der gezangen door zijnen grootvader mr. *Rh. Feith* ten bewijze, dat hij deze als de zijne erkend had, eigenhandig de letter F. geplaatst was. De Brielsche predikant dr. *N. van der Tuuk Adriani* deed mij eene door zijnen vader *M. J. Adriani*, gedicteerde naamlijst toekomen, waarboven deze in velerlei opzicht verdienstelijke Friesche Kerkleeraar eigenhandig had geschreven, dat die door hem was opgegeven.

De heer *J. Proost*, Secretaris der Gezangen-compagnie, had mij medegedeeld dat de firma *J. Brandt & Zoon* in het bezit was van een der ten dienste van de leden der Verzamelings Commissie gedrukte exemplaren der voorloopig door die Commissie aangenomen liederen, afkomstig van wijlen den hoogleeraar *J. A. Lotze* en door dezen met schriftelijke aanteekeningen voorzien. Daar dit stuk, volgens bestaande beschikking, niet mocht toegezonden worden, heb ik mij naar Amsterdam begeven om het te

raadplegen. Het belangrijke, dat ik vond, was een aangenaam loon voor den daaraan besteeden tijd.

Ofschoon ik, in het bezit van al deze stukken, de auteurs der meeste Gezangen met zekerheid kon aanwijzen, bleef er echter omtrent sommigen onzekerheid bestaan. Het eenige middel om deze, zoo mogelijk, weg te nemen, was op te sporen, wat in de oorspronkelijke akten-stukken der Verzamelings-Commissie, in het oud archief der Synode berustende, omtrent de vervaardiging van onze kerkliederen kon gevonden worden. Wel waren deze reeds vroeger, maar toch niet bepaaldelijk met dit doel, door dr. *R. Bennink Janssonius* (3) geraadpleegd. De door mij gebruikte stukken zijn:

1°. Een in losse bladen geschreven verzameling van door de Gecommitteerden voorloopig aangenomen liederen. Zij is echter niet volledig; want er ontbreekt een aantal nommers, die in de andere akten worden genoemd. Hoogst belangrijk is zij zeker voor de geschiedenis van onzen bundel, niet alleen meestal met een enkel woord den oorsprong dier liederen aanwijzende, maar doorgaans ze ook boekende, zooals zij waren ingekomen en tevens de veranderingen vermeldende, die daarin door de Commissie gebracht zijn. Enkele aanteekeningen, niet van belang ontbloot, worden op den kant gevonden, insgelijks vele liederen, die niet in den bundel zijn opgenomen, en onder deze zoodanige, waaruit blijkt, dat men toen reeds bedacht was op Gelegenheids-Gezangen, b. v. bij de intrede van een Evangeliedienaar enz., zooals die later in den Vervolgbundel gegeven zijn.

2°. Handelingen der Vergadering van de Gecommitteerden uit Gelderland, Zuid- en Noordholland, Utrecht, Friesland en Groningen, gehouden te Utrecht den 27 September 1803 en volgende dagen.

3°. Handelingen van den coetus der Gecommitteerden

---

(3) Geschiedenis van het kerkgezang bij de Hervormden in Nederl. Arnh. 1861.

uit Gelderland, Zuid- en Noordholland, Zeeland, Utrecht, Friesland en Groningen, te Utrecht 17 April 1804 en volgende dagen, waarbij een aantal voor de Geschiedenis van de werkzaamheden der Commissie belangrijke rapporten en stukken gevoegd zijn.

4°. Akten van den Coetus Contractus, gehouden in den Haag, den 19 September 1804 en volgende dagen. Hij was saamgesteld uit de leden van den Berg, Jorissen, Scharp, van de Kasteele, A. Rutgers, Lotze en Feith. De laatstgenoemde kon echter, hoezeer schriftelijk aan de werkzaamheden deelnemende, wegens lichaamszwakte de vergaderingen niet bijwonen.

5°. Akten van den tweeden Coetus Contractus in den Haag den 15 Mei 1805 en volgende dagen. De handelingen der laatste vergaderingen, tegelijk invallende met die der algemeene vergadering, zijn niet opgeteekend.

6°. Akten der laatste algemeene of groote vergadering van al de gecommitteerden gehouden in den Haag van 12 Juni tot 6 September 1805 waaraan, echter de zes en dertig eerste bladzijden ontbreken.

Dat al deze geschriften met de zich daarbij bevindende adviezen, praeadviezen, rapporten, brieven enz, hoogst belangrijk zijn voor de geschiedenis van de samenstelling onzer Gezangen, dat zij doorgaans een helder licht werpen op den geest en de bedoeling der gecommitteerden, dat zij hooge achting verwekken voor deze mannen, al wenschen wij hun somwijlen wat meer poëtischen gloed toe, wat minder stijf purisme en wat milderen zin, — dat zij zelfs eene belangrijke bladzijde leveren voor de geschiedenis onzer Letterkunde bij den aanvang dezer eeuw, behoeft nauwelijks herinnerd te worden. Ik moet mij echter bepalen tot het doel van mijn onderzoek en ik heb de bronnen, waaruit ik geput heb, alleen genoemd om aan te wijzen, dat de slotsommen van dat onderzoek op zekere, vertrouwbare grondslagen rusten. Dit kan echter niet blijken, tenzij ik dit bij elk Gezang aanwijze, mij alleen dan daarvan onthoudende, wanneer dezelfde

auteur algemeen erkend wordt. Toch zij het mij geoorloofd hier en daar enkele bijzonderheden te vermelden, min bekend en wel waard der vergetelheid onttrokken te worden.

Het ligt in den aard der zaak, dat de *eerste* met redenen omkleede opgave van de auteurs der Gezangen niet aan den druk der liederen kan worden toegevoegd. Zij strekt alleen tot waarborg voor de zekerheid der *tweede*, die daarvoor bestemd is.

I.

Gez. 1. *A. van den Berg* (4) naar n°. 65 der Waalsche Cantiques, dat wederom ontleend is aan den Saksischen Predikant *B. Crasselius* (geboren te Wernsdorf 1667 overleden 1724). De navolging komt voor in *van den Bergs* oden en gedichten II, 39. De Commissie heeft er voor het kerkelijk gebruik nog al in veranderd, o. a. ook vers 1, reg. 2, oorspronkelijk luidende: *Looft God den Vader* in *Aanbidt den Vader*.

Gez. 2. Mejufvrouw *Johanna Elisabeth van de Velde*, geboren *Helmcke* (5). Van het oorspronkelijke vooral van het laatste couplet, is veel veranderd, vermoedelijk door *A. Rutgers*.

Gez. 3. *A. van den Berg* en *A. Rutgers* (6) naar het oude kerklied „Te Deum laudamus". Volgens *Lotze* hebben zij gebruik gemaakt van een stuk van *J. Jordens*.

Bij de beoordeeling van dit gezang kwam op den tweeden Haagschen coetus (Act. pag. 40, 42, 45) de vraag ter tafel, of 't niet wenschelijk zijn zou, naar het voor-

---

(4) Zie over hem E. I. Post, leerr. ter gedachtenis van A. van den Berg, Arnhem 1807.

(5) Echtgenoote van W. van de Velde, van wien drie onzer gezangen zijn. Zij werd geboren te Amsterdam 1772, overleed te Zutphen 1842.

(6) Z. mijn Godgel. Nederland III blz. 240.

beeld van andere Protestantsche kerken, meer liederen der oude kerk, zooals het *Veni Creator Spiritus*, — *het Agnus Dei* enz. na te volgen of te vertalen. Later werden dan ook dusdanige navolgingen geleverd en beoordeeld, maar niet in den bundel opgenomen.

Gez. 4. *A. J. Zubli* (7) naar *J. A. Cramer* (geb. 1723, predikant te Crellwitz, later opperhofprediker te Quedlinburg, toen hofprediker te Koppenhagen, overleden als hoogleeraar te Kiel 1788).

Gez. 5. *J. Scharp.* (8)

Gez. 6. *A. van den Berg* (Oden III, 41) naar *B. Munte.* (geb. te Lubeck 1735, predikant te Koppenhagen, overl. 1793). De tweede Haagsche coetus nam dit lied met hooge ingenomenheid aan en veranderde alleen in reg. 1 van vers 2 *Jonge Zon* in *Nieuwe Zon. Lotze*, die niet op dezen coetus, maar op de daaraan volgende groote vergadering tegenwoordig was, teekent aan, dat hij een aantal veranderingen heeft voorgeslagen, o. a. in vers 2 waar hij gelezen wilde hebben:

„Nog schoot de zon haar helder licht
Op geen der wereldbollen."

Ook bericht hij, dat tusschen vs. 7 en 8 het volgende couplet geschrapt is:

„Schoon aarde en hemel ras verga,
Ras rigte s'menschen zoone,
Dan dank ik, dat ik nog besta,
En 't Godlijk licht bewoone.
Dan zal ik eeuwig, eeuwig zijn
En eeuwig vol van vreugde zijn
Bij U, O eeuwig Wezen!"

Gez. 7. *A. van den Berg* (Od. en lied. II, 105) naar *Cramer* en *C. C. Sturm* (geboren te Augsburg 1740,

---

(7) Geb. in de Berbice 1751, eerst koopman te Amsterdam, in 1795 lid der Nationale vergader., later ontvanger der belastingen te Vlaardingen, overleden 1820.

(8) Levensbeschr. van J. Scharp. Rott. 1828. Mijn Godg. Nederl. III blz. 279 verv.

pred. laatst te Hamburg, overleden 1786). Eene fraaijere vertolking wordt gevonden in het Evangelisch Luthersche Gezangboek n°. 60.

Gez. 8. Mr. *W. Bilderdijk* naar *Munter*. Vroeger was een ander lied op Gods onveranderlijkheid van *van den Berg* (Od. en lied 1,52) aangenomen, maar men koos later de krachtiger poëzij van een onbekenden dichter, die weldra als de toen te Brunswijk vertoevende *Bilderdijk* bekend werd. De uitdrukking: Jezus bloed, vers 8 en 9, ofschoon niet bij *Munter* voorkomende, liet men staan, maar de regels van *Bilderdijk*:

Gij hebt mijn zoen, in Jezus bloed
Bevredigd, aangenomen,

veranderde men in: Gij hebt m' om Jezus dierbaar bloed
Genadig aangenomen.

Gez. 9. *Van den Berg,* (Od. en lied 23) naar *Munter.* De Commissie was met dit lied zeer ingenomen.

Gez. 10. Mr. *Rh. Feith* naar het Bremer Gereformeerd Gezangboek (9). De tweede Haagsche coetus meende dit lied te moeten verwerpen. (Hand. bl. 27), omdat het in de gemeente aan zooveel misverstand, misduiding en misbruik onderhevig zijn zou. Op de Algemeene Vergadering (Hand. bl. 40) werd het echter eenparig aangenomen. Of er vooraf iets in veranderd was, is mij niet gebleken. In de M. S. *voorloopig aangenomen liederen* ligt alleen een afschrift van vers 1 van 's dichters eigen hand.

Gez. 11. *Feith* naar het Bremer Gezangboek (10). Volgens het oordeel van den tweeden Haagschen coetus (Hand. 26 en 27) beantwoordde dit lied niet aan de vereischten van een lofzang op Gods heiligheid. De groote

---

(9) Oorspronkelijk van dr. J. J. Rambach, geb. 1693, hoogleeraar te Halle, later te Giessen, overl. 1735. In het Bremer Gezangboek 1802 werd het lied met eenige verandering opgenomen.

(10) Feith zelf heeft er alleen bijgeschreven: vertaald. Volgens Dr. Bennink Janssonius blz. 307 is het Duitsche lied van J. C. Zimmermann (geb. 1702 overl. 1783), in het door hem bezorgde Hanoversche gezangboek geplaatst.

vergadering (Hand blz. 40) nam het echter met eenparigheid van stemmen in den bundel op. Zeker is 't, dat in het (in het Synodaal archief aanwezig) M. S. van den dichter door eene andere hand nog al iets is veranderd, en zelfs een geheel couplet geschrapt, hetwelk dan ook in den bundel is weggelaten. Vermoedelijk waren deze veranderingen van *van den Berg* en is daarom door sommigen het lied aan dezen toegeschreven. *Feith* heeft het als het zijne erkend.

Gez.: 12. *Van den Berg* naar *Gellert* (die güte Gottes). De Commissie heeft er in veranderd. *Lotze* vond het begin der vertolking hard en *Gellerts* denkbeelden niet weer gegeven.

Gez.: 13. *Van den Berg* naar *Cramer*, maar, zooals *Lotze* aanteekent, veel verbeterd door *van de Kasteele*, *Scharp* en *Lotze*.

Gez.: 14. *Feith*. Van het oorspronkelijke werden twee coupletten ter zijde gelegd.

Gez.: 15. Mr. *H. van Alphen*, (11). Den 2 Aug. 1805 nam de groote vergadering (Hand. blz. 62) in overweging, dat er tot nog toe weinig gebruik was gemaakt van *van Alphen's* liederen, en besloot ze, ofschoon om verschillende redenen minder geschikt voor kerkelijk gebruik, uit hoogachting voor 's Mans nagedachtenis, nog eens na te zien, of er iets bruikbaar in werd gevonden. *M. Jorissen* nam die taak op zich. Het gevolg hiervan was de opneming van dit lied en van eenige andere.

Gez.: 16. *Van den Berg* naar *Gellert* (Gottes macht und vorsehung.)

Gez.: 17. *A. Rutgers* naar *Georg Neumark*, (geb. 1621 te Mühlhausen in Thuringen, als Secretaris van het Saksisch archief overleden te Weimar, 1681). Er zijn in den arbeid van *Rutgers* door de gecommitteerden zooveel ver-

---

(11) Z. het levensberigt door Mr. J. S. D. Nepreu geplaatst vóór de dichtwerken van Mr. H. van Alphen, Utrecht. 1858. Mijn Godg. Nederl. I blz. 30.

anderingen gemaakt, dat het oorspronkelijke (n°. 4 der M. S. *voorl. aangenomen lied.*) bijna onleesbaar is geworden. Lezenswaardig is, wat *W. Francken* omtrent dit troostend lied in Licht, Liefde en Leven 1854 geschreven heeft.

Gez. 18. *Van den Berg*, (Od.: 111,108). Er is door de Commissie veel veranderd.

Gez. 19. *B. van Weeman*, (12). Hand. der Groote Vergadering 1805 blz. 62.

Gez. 20. *H. van Alphen.*

Gez. 21. *J. van Lodenstein*, (13) blijkens de M. S. provisioneel aangenomen liederen n°. 16, hebben verschillende leden der Commissie dit lied gemoderniseerd. *Lotze* teekent aan, dat eerst *Rutgers* en daarna *van den Berg* eene bewerking inleverde en dat het in onzen bundel opgenomene uit die twee redactien door *Jorissen* en *Lotze* is vervaardigd.

Gez. 22. *Van Alphen* en Mr. *P. L. van de Kasteele* (14). Ik volg hier de officieele opgave in het rapport van gecommitteerden, bij monde van de Fremery op de groote vergadering 29 Julij 1805 ingeleverd. Adriani en anderen met hem noemen alleen *van Alphen*, *Lotze* e. a. alleen *van de Kasteele*. Vermoedelijk heeft laatstgenoemde het oorspronkelijke van *van Alphen* voor den bundel bewerkt.

Gez. 23. *Feith.*

Gez. 24. Mr. *J. P. Kleijn* (15). Er werd hier en daar in het oorspronkelijke veranderd.

Gez. 25. *Feith.* Aanvankelijk werd de vraag gedaan of het niet tot de passie-liederen behoorde.

Gez. 26. *Feith.* Er is nog al wat in veranderd.

---

(12) Geboren te 's Hage 1761, pred. te Leeuwarden, overl. 1808.

(13) Z. Mijn Godg. Nederl. II blz. 387 verv. Dr. P. Jz. Proost. J. van Lodenstein, Ams. 1880.

(14) Z. de door mr. J. C. van de Kasteele aan 's mans dichtwerken, 's Hage 1844, 2d., toegevoegde Levensschets.

(15) Geb. 1760 te Hooge Zwaluwe, Raadsheer in het Prov. Gerechtshof van Gelderl. overl. te Arnhem 1805.

Gez. 27. *Van Alphen.* Scharp heeft er in veranderd.

Gez. 28. Mejufvrouw *C. A. van Lier* (16). Z. haar Dagboek blz. 52. De vier laatste regels zijn door de Commissie veranderd.

Gez. 29. *Van den Berg* naar *Cramer. Lotze* teekent op, dat eene veel betere vertolking van *J. Lublink* (opgenomen in *Dichtkundige aanmerkingen op de Evangelische Gezangen.* Amst. bij de Wed[e]. *J. Doll*) aan de Commissie niet bekend was, toen zij die van *van den Berg* in den bundel opnam.

Gez. 30. *A. Rutgers.* In het oorspronkelijke is veel veranderd. *Lotze*, die de denkbeelden goed, maar de poezy zwak noemt, meldt, dat de vier laatste regels ontleend zijn aan een stukje van *J. van der Roest.* (17)

Gez. 31. *Feith.*

Gez. 32. *Van den Berg* naar *Cramer. Lotze* teekent aan, dat het lied van *Cramer* schoon, maar de vertaling bitter slecht is. Zeker behoort het tot de minste stukken uit onzen bundel. Nogtans rapporteerde de Commissie ter correctie aan de Algemeene Vergadering (8 Augustus 1805), dat *van den Berg* door dit lied, waaraan men volstrekt behoefte had, de Nederlandsche Hervormde Kerk ten hoogste aan zich verplicht had. Het werd echter niet met algemeene goedkeuring in den bundel opgenomen. *Adriani, Bruining* en *Janssen* stemden er tegen (Hand. der groote Verg. blz. 77).

Gez. 33. *Van den Berg* naar *Cramer.*

Gez. 34. *Van den Berg.*

Gez. 35. *Feith* naar de *Confession des pêches*, welke oorspronkelijk door *Calvijn* in de Latijnsche taal gestelde schuldbelijdenis in de Waalsche kerken gebruikt werd en in onze Liturgische Schriften gedeeltelijk is nagevolgd in *het gebed voor de predikatie in den week.*

Gez. 36. *Van den Berg.* Door sommigen, maar in geen

---

(16) Geb. te Assen 1768, overl. aan de Kaap de Goede Hoop.

17) Godgel. Nederl. III blz. 199 vers.

der meer officieele bescheiden, wordt hierbij gevoegd naar *H. C. Hecker* (geboren te Hamburg 1699, overleden als predikant te Meuselwitz bij Altenburg 1743). Waarschijnlijk is het lied niet geheel van *van den Berg*. Ook in de M. S. *voorloopig aangenomen liederen* (n° 107) staat op den kant aangeteekend: „Cf. Haagsch Luthersch Gezangboek blz. 311."

In vs 3 luidden de vier laatste regels oorspronkelijk:

Jezus bloed,
Maakt alles goed,
Zelv' heeft hij den zoen gevonden
Voor de grootste zonden.

De Commissie veranderde.

Gez. 37. *Feith*. Of de dichter, zooals men op den tweeden Haagschen coetus (Hand. blz. 20) van hem verlangde, veranderd en bekort heeft, heb ik bij ontstentenis van het oorspronkelijke niet kunnen nagaan.

Gez. 38. *J. Scharp*.

Gez. 39. *J. Scharp* naar *J. C. Zimmermann*. Ik volg hier de opgave in de M. S. *voorloopig aangenomen liederen*, die van *Lotze*, *Adriani* e. a. Dr. *Bennink Janssonius* e. a. hebben naar *E. Neumeister* (geb. 1671 † 1756). 's Mans Psalmen und lobgesangen, Hamb. 1755, heb ik niet voorhanden, evenmin het Hanoversche Gezangboek van *Zimmermann*. Ik gis, dat deze het daarin van *Neumeister* heeft overgenomen.

Gez. 40. *A. Rutgers*. Van het oorspronkelijke is veel veranderd.

Gez. 41. *Van den Berg* naar *Klopstock* (de dichter der Messiade, geb. 1724 † 1803). Ook in deze vertaling of navolging is door de Commissie veel veranderd en van het oorspronkelijke van den Duitschen dichter afgeweken.

Gez. 42. *Van de Kasteele* naar *Gellert*, (Trost der erlösung). In de M. S. *voorloopig aangenomen liederen* n°. 73 staat *van den Berg* en *van de Kasteele* naar *Gellert*. Op den kant wordt echter aangeteekend, dat het lied, zooals het oorspronkelijk door *van de Kasteele* was ingeleverd,

door hem zelven nader geredigeerd is. Misschien nam *van den Berg* deel aan die nadere redactie. Vers 15 luidde oorspronkelijk:

Ja, zoo ik ooit mogt waardig zijn
Om uwen naam hier leed te smaken,
Bewaar mij, dat geen smaad of pijn,
Mij onverduldig maken!

Het is, zooals het nu in den Bundel voorkomt, veranderd door Feith.

Gez. 43. *J. Lodenstein*, bewerkt door *A. Rutgers*. De tweede Haagsche coetus (Hand. blz. 36) was met deze bewerking zeer ingenomen, maar besloot op voorstel van *van den Berg* één couplet weg te laten.

Het luidde:

Allerminnelijkste schoonheid,
Bron van al wat schoonheid schijnt,
Die door jaren noch gewoonheid
Min vermaakt of ooit verdwijnt,
Wat men hier bedenken kan
't Is er maar een schaduw van.
Wat wij lieven, looven, leeven,
Gij zult glans en luister geven.

Gez. 44. Vrouwe *C. F. van Raesfeldt*, geboren *van Sytzama* (18). Het begin luidde oorspronkelijk:

Nu daal, O Heer, Uw zegen neêr
Op ons en alle uw leden.
U eeren wij als onzen Heer
Met liedren en gebeden.

en is door *v. d. Berg* veranderd.

Gez. 65. *Van de Kasteele.*

Gez. 46. *Van de Kasteele.*

Gez. 47. *Van de Kasteele.*

Gez. 48. *Feith.*

---

(18) Geboren te Leeuwarden 1729, in 1750 gehuwd met J. R. van Raesfeldt, Heer van Heemse enz. bapitein in dienst dezer landen, overleden te Heemse 1807.

Gez. 49. Mr. *J. Hinlopen.* (19). Of er door de Commissie in veranderd is, is mij niet gebleken. Het komt niet, zooals Gezang 71, in de M. S. *voorloopig aangenomen liederen* voor. De nagelaten papieren van Mr. *J. Hinlopen* zijn volgens testamentaire beschikking van zijnen oudsten zoon vernietigd.

Gez. 50. Mej. *van de Velde*, geb. *Helmcke.* Er is veel door de Commissie veranderd.

Gez. 51. *Van Alphen.*

Gez. 52. *J. Scharp.* Zijne eerste proeve van eene berijming der Geloofsartikelen beviel den tweeden Haagschen coetus (Hand. blz. 52) minder. *Scharp* heeft haar toen op nieuw bewerkt en dit lied, door *Feith*, terwijl de auteur afwezig was, ter tafel van de Algemeene Vergadering (Hand. bladz. 72) gebracht, werd door deze goedgekeurd.

Gez. 53. *Feith.* Dit lied had eene zonderlinge geschiedenis. De tweede Haagsche coetus (Hand. blz. 30 en 31) noemde het 30 Mei 1805 een fraai dichtstuk, maar voor kerkgezang niet bruikbaar en ook niet geschikt om het door veranderingen daarvoor geschikt te maken, aangezien *men door aan dat lied te likken er de ziel zou hebben uitgelikt.* Den 30 Juli 1805 bracht Professor *Muntinghe* het met aanprijzing ter algemeene vergadering, die het der commissie van correctie aanbeval. Vermoedelijk heeft deze iets veranderd. Den 9 Augustus werd het voor den bundel aangenomen, maar, zooals de notulen het uitdrukken, de stem van *Noord-Holland en stad en lande sliep.* (Hand. der Groote vergadering blz. 58, 59, 61, 72).

Gez. 54. Naar *Feith. Feith* zelf erkent het niet voor zijn werk. Wel is van zijne hand (maar aanvankelijk wist men niet, dat hij de dichter was) *een gezang over*

(19) Geboren te Utrecht 1769, vriend van Bellamy, Ockerse en Kleyn, is Hinlopen in verschillende betrekkingen werkzaam geweest, laatst als Staatsraad onder Lodewijk Napoleon. Overleden 1808.

de noodzakelijkheid des geloofs ingekomen, maar men heeft daarin zooveel veranderd (verbasterd, schrijft *Lotze* en ik meen terecht) dat de dichter zijn eigen lied niet meer kende. *Scharp*, *Rutgers*, *Janssen* en vooral *van den Berg* zijn hierin werkzaam geweest. Het groot verschil blijkt, wanneer wij hier het oorspronkelijke, zooals het, door de eigen hand des dichters geschreven, bij de firma *J. Brandt en Zoon* te Amsterdam berust, laten volgen.

Mijn ziel, waartoe dat anstig vreezen,
Geen wanhoop komt uw smart te staê,
Gij zult hier steeds een zondaar wezen
En moet hier leven bij genaê.
O, zalig hij, die in zijn nooden
Tot deze rijke bron gevlooden
Daar dankbre liefdetranen schreit.
Uw vader op zijn woord betrouwen,
U zelven in zijn Zoon te aanschouwen,
Is hier de hoogste heiligheid.

Geen heiligheid wordt hier gevonden,
Die niet op dezen wortel groeit,
Aan hem is alle deugd verbonden,
Die immèr voor den hemel bloeit.
Vergeefs is hier 't wanhoopig treuren,
Vergeefs slechts wettisch 't hart te scheuren,
Niets buiten Jezus heelt de smart.
De vrees moog onder 't angstig zweeten,
Haar daden naar 's wets rigtsnoer meeten,
't Geloof alleen vernieuwt het hart.

Ga vrij aan Horebs bergvoet doolen,
En zwoeg op Sina's donderstem,
't Bederf blijft diep in 't hart verschoolen,
En Ebals vloek behoudt zijn klem.
Hoe diep ge uw schuld voor God moogt voelen,
De zonde zal steeds feller woelen,
Als 't zielsoog niet op Jezus ziet.

Richt vrij naar 't Oost en West uw gangen,
Als zondaar moet gij rust ontvangen,
Als heilig vindt gij ze eeuwig niet.

Ligt zal 't bedorven vleesch nog woelen,
Als ik mijn laatste snikken geef,
En ik zal stervend nog gevoelen,
Dat ik als arme zondaar sneef,
Maar, o mijn Vader, wat moog' wijken,
Uw zoenverbond zal nooit bezwijken,
Uw eed wordt nooit van kracht beroofd.
Ik heb voldaan aan Uw beveelen,
Uw wet volbracht in al haar deelen,
Toen ik in Jezus heb geloofd.

O Gij, die al mijn schuld woudt boeten,
Door Uwe naamenlooze pijn,
Mijn Heiland, leer mij aan Uw voeten,
Altijd een arme zonder zijn.
Bij al mijn deugd, bij al mijn zonden,
Vind ik geen troost, dan in uw wonden,
Geen hoop, dan als ik U aanschouw.
Voor Uwe reekning blijf ik leeven,
Voor Uwe reekning zal ik sneeven,
Gij blijft de rots, waarop ik bouw.

1778.

Gez. 55. Gedeeltelijk van Mejufvrouw *van de Velde* geb. *Helmcke* (Kleefsch Gezangboek) en gedeeltelijk van *van den Berg*. Op een aantal naamlijsten, die in omloop zijn, worden verschillende auteurs, zooals *W. van de Velde* en *Feith*, genoemd. Ik volg hier *Lotze*, die het lied van Mejufvrouw *van de Velde* inzond. Bovendien blijkt uit de M. S. *voorloopig aangenomen liederen* n°. 10, dat van het oorspronkelijke alleen vs. 2 in den bundel is opgenomen en dat vs. 1 en 3 geheel van *van den Berg* zijn.

Gez. 56. Mr. *J. Hinlopen.*

Gez. 57. *van den Berg* naar *C. F. Neander* (geboren 1723 te Eckau in Koerland, overleden 1802).

Gez. 58. *van den Berg* (od. IV: 93) naar *J. A. Schlegel* (geboren 1721, overleden 1793).

Gez. 59. *van den Berg* naar *Gellert.* (Der thätige Glaube). Sommigen, ook Adriani, noemen *van den Berg* en Mr. *J. Hinlopen.* De notulen van den tweeden Haagschen coetus noemen alleen *van den Berg.*

Gez. 60. *van den Berg* naar *Gellert* (von der quelle der guten werken).

Gez. 61. *J. Scharp.* De commissie veranderde veel.

Gez. 62. *J. Lodenstein*, bewerkt door *A. Rutgers.*

Gez. 63. *A. Rutgers. van den Berg* heeft er veel in veranderd.

Gez. 64. *J. Vollenhoven* (20) bewerkt door *A. Rutgers.*

Gez. 65. *van Alphen.* Vs. 6 en 7 zijn veel veranderd. Onder vs. 6, zooals het in den bundel is opgenomen, staat in de M. S. *voorloopig aangenomen liederen:* Mevr. *Muntinghe.* Of de echtgenoot van den Hoogleeraar *M.*, *J. F. Drijfhout*, evenals hare zuster, aan wie gezang 86 te danken is, dichteres was, is mij onbekend.

Gez. 66. *Feith.* Er is in dit lied veel door de commissie veranderd. Zelfs zijn er vier coupletten geschrapt. Alle verandering was echter geen verbetering. In het oorspronkelijke luiden althans de twee laatste regels, zooals *Lotze* ze opgeeft, veel krachtiger:

„Verbreek in ons de heerschappij.
Der zonde en maak ons waarlijk vrij!"

Gez. 67. *van den Berg*, naar *Lavater* (geboren te Zurich 1741, overleden 1801). De tweede Haagsche coetus (Hand. blz. 20 en 21) vergeleek *van den Berg*'s bewerking (Oden

---

(20) Geboren te Vollenhoven 1632, laatst predikant te 's Hage, overleden 1708.

III, 62) met eene andere in het Doopsgezind gezangboek te Haarlem n°. 82 en verbeterde de eene uit de andere.

Gez. 68. *Lodenstein*, bewerkt door *A. Rutgers*, maar veel veranderd door de Commissie.

Gez. 69. *Van Alphen* en *van de Kasteele*. In de opgave van den auteur van dit lied heerscht in de bekende naamlijsten groot verschil. Sommigen, en onder dezen dr. *Bennink Janssonius*, noemen *van Alphen*, anderen, met *Lotze* en *Adriani*, *van de Kasteele*, een enkele *A. Rutgers*. In de M. S. *voorloopig aangenomen liederen* n°. 24 staat *gevolgd naar van Alphen en van de Kasteele*. Zeker is 't, dat al ware het oorspronkelijk van *van Alphen*, *van de Kasteele* er toch de hand in gehad heeft. Het is ontleend aan de door beiden uitgegeven mengelpoezy. De Commissie heeft er in veranderd en op haar verlangen heeft *A. Rutgers* er het laatste vers bijgevoegd.

Gez. 70. *A. Rutgers* naar het Hoogduitsch, zooals de M. S. *voorloopig aangenomen liederen* n°. 25 melden. *Van den Berg* heeft het overgewerkt. (Hand. van den tweeden Haagschen coetus blz. 4).

Gez. 71. Mr. *J. Hinlopen* naar *Gellert* (die liebe der feinde).

Gez. 72. *Rutgers*, *Scharp* en *van den Berg* uit het Haarlemsch Doopsgezind Gezangboek. Zoo is het door *Adriani* opgegeven en, ik meen, te regt. In de bestaande naamlijsten heerscht groot verschil. Uit de notulen van den tweeden Haagschen coetus (bladz. 26) blijkt, dat dit lied, waarvan de herkomst niet genoemd wordt (ofschoon oorspronkelijk van *J. P. Kasteleijn* (21) en opgenomen in den grooten bundel der Doopsgezinden n°. 143) op den Utrechtschen coetus onder de betwijfelden was gesteld. Door die vergadering werd het ter nadere beoordeeling aan *Scharp* en *Rutgers* en eindelijk met de aanmerkingen van dezen in handen van *van den Berg* gegeven. Op deze

---

(21) Geboren te Breukelen 1746, apotheker te Amsterdam, overleden 1794.

wijze werd het zoo overgewerkt, dat het oorspronkelijke bijna geheel verloren ging.

Gez. 73. *Van den Berg* naar *Gellert* (die Wachsamkeit). Men vond dit lied en ook de vertaling zeer fraai, maar voegde er coupletten bij uit eene andere editie van het oorspronkelijke naar het Bremer Luthersche Gezangboek (notulen van den tweeden Haagschen coetus bladzijde 12). (22)

Gez. 74. *Van den Berg* naar *Cramer*. Het werd bijzonder aangeprezen door professor *Muntinghe* (notulen tweede Haagsche coetus, bladzijde 24).

Gez. 75. *Van den Berg* naar *J. A. Schlegel*. *Schlegel* heeft het Duitsche lied naar een oud lied van een' onbekenden dichter, maar dat in vele Duitsche gezangboeken voorkomt, bewerkt en verbeterd. *Van den Berg* moest zijne vertolking op verlangen zijner mede gecommitteerden herzien en verkorten (Hand. van den tweeden Haagschen coetes blz. 26).

Gez. 76. *Van den Berg* naar *Gerard Brandt*. „Men „bevondt dit lied oorspronkelijk te zijn een oud lied van „*Gerard Brandt* den ouden, te vinden in zijne gedichten, „blz. 105 van de editie in 4°., te Amsterdam 1688, „hetwelk door *Br. van den Berg*, met weinige verandering „gebragt was op de wijze van Psalm 51. Bij de over„weging oordeelde men, dat hetzelve door professor *Mun„tinghe* bijzonder aangeprezen was naar verdiensten, — de „Evangelische en Gereformeerde regtzinnige denkwijze en „toon over de noodzakelijkheid en kracht der genade, „treffend, te meer daar de maker tot het Kerkgenootschap „der Remonstranten, in zijn leven, behoord had; men „wenschte hartelijk dat dit de heerschende toon bij de „Remonstranten zijn mogt, en nam het gaarne aan, ge„lijk het dan ook gedicteerd, ingeschreven, en onder de „provisioneel aangenomene gesteld is sub n°. 153". (Hand. van den tweeden Haagschen coetus blz. 32 en 33).

(22) In sommige naamlijsten worden Gez. 73, 74 en 75 aan mr. J. Hinlópen toegekend, maar zonder eenigen grond.

Gaarne willende beoordeelen, of er inderdaad zoo weinig in dit lied veranderd was en geen exemplaar van *Brandts* stichtelijke gedichten bij de hand hebbende, verzocht ik dr. *H. C. Rogge*, Bibliothecaris van de Universiteit te Amsterdam, ons gezang met het oorspronkelijke op de Remonstrantsche Bibliotheek te vergelijken. Met zijne gewone welwillendheid heeft hij aan mijn verzoek voldaan en daartoe de uitgave van 1665 (Amst. kl. 8°.) gebruikt, waarin het blz. 98 voorkomt, met het opschrift: *Gebedt om Godts Genade en hulpe.* Ik stem geheel met dr. *Rogge* in, dat de gedachten-gang van het oorspronkelijke in ons kerklied wel behouden, maar dat het toch zoo geheel is veranderd, dat het bezwaarlijk meer het werk van den verdienstelijken geschiedschrijver en dichter kan genoemd worden. Ten bewijze hiervan laat ik de drie eerste strophen volgen:

Hoe wordt de mensch, soo broos en swak van aardt,
Die zich soo licht verrukken laat ten quaede,
Met sulk een jok tot sijn verderf beswaart,
Hoe red hij sich, o Heilbron der genade?

Ik vind mij swaar beladen en belast,
Verleidt, vervoert, en van Uw weg versteeken:
De zonde houdt mij met mijn handen vast,
Ja doodt mij met mijn eigene gebreeken.

Ach, Heer, gij siet uw schepsel in dien noodt,
Den dooden geest kunt gij alleen verwekken
Of straffen met veel schrikkelijker doodt.
Laat Uwe handt mij weer naer 't leven trekken.

Met Adriani schrijf ik bij dit lied:
van den Berg naar *G. Brandt.*

Gen. 77. *J. Doijer* (23) naar 1 Cor. XVI : 13. XV : 58. II Petr. I: 5, 8, 11.

---

(23) Geboren te Zwolle 1748, overleden 1805. Hij was trijpfabriekant in zijne geboortestad, behoorde tot de Doopsgezinde gemeente, bekleedde in het laatste der 18e eeuw verschillende staatsambten en was naar het oordeel van Feith geen onverdienstelijk dichter.

Hij zond dat lied met het opschrift: *Pligt des Christelijken levens* op verzoek van mr. *Rh. Feith.*

Gez. 78. *J. Scharp.*

Gez. 79. Mejufvrouw *van de Velde*, geb. *Helmcke.*

Gez. 80. *Van den Berg* (Oden 1, 99). *Feith* was met dit lied zeer ingenomen (Hand. van den tweeden Haagschen coetus blz. 12).

Gez. 81. *Van den Berg.*

Gez. 82. *Feith.* Het oorspronkelijk opschrift: *algemeen gebed* werd eerst in *Bede om geloof en ijver in het goede*, later in *Dagelijksch Gebed* veranderd.

Gez. 83. *Van den Berg.* (oden 111, 52) naar *C. F. D. Schubart* (geboren 1739, te Obersontheim overleden, na vele lotwisselingen, als hof- en tooneeldichter, 1791).

Gez. 84. *Feith.*

Gez. 85. Mejufvrouw *van de Velde*, geb. *Helmcke.*

Gez. 86. Mejufvrouw *J. P. Drijfhout* (24).

Gez. 87. *Van Alphen. A. Rutgers* heeft het herzien.

Gez. 88. *Feith.* „Veel", schrijft *Lotze*, „is om dit schoone lied te koop geweest, dat in de vergetelheid begraven moet worden." Op den tweeden Haagschen coetus (Hand. blz. 11 en 12) was het, ofschoon men den oorspronkelijken titel veranderde en den wensch uitte, dat de dichter zelf in vs. 4 en 5 verandering bragt, onder de provisioneel aangenomene geplaatst.

Op de Algemeene vergadering echter (5 Julij 1805, bladz. 39) berigtte *van den Berg*, „dat over het lied n°. „97 genaamd *Zaligheid* of *Weldadigheid van het geloof* „eenig verschil van denkwijze had plaats gehad bij de „leden der commissie ter redactie, en communiceerde *zijne* „bedenkingen. De vergadering dezelve gehoord hebbende, „heeft het gemelde lied nog eens herlezen en met aan„dacht overwogen, en daarop geconcludeerd, dat het lied „onder de aangehoudene blijven moest; alleen zou de

---

(24) Dochter van den Harderwijker hoogleeraar (Godg. Nederl. I blz. 390), schoonzuster van professor Muntinghe, geb. 1764, overleden 1797.

„Commissie eenige verandering maken in het 3de couplet „en het opschrift veranderen in: *voortreffelijkheid der openbaring boven de rede.*"

Dat derde couplet luidde oorspronkelijk:

Waar zou ons hart in elken nood,
 Waar bij het nadren van den dood
Hier uitkomst zien in zijn ellende,
 Zo 't niet in zijnen donkren nacht
 Aan eindelooze liefde en magt
Geloofde en tot zijn God zich wendde.

Zou dit, in het oog van van den Berg, te ruim gesteld zijn?

Gez. 89. *Feith.*

Gez. 90. *van den Berg* naar *Lavater.* Den 21 Mei 1805 kwam bij den tweeden Haagschen coetus (bladzijde 14) van een' onbekende de vertaling ter tafel van Lavaters Zondagslied, beginnende: *Deez' dag zal ik mijn Bondgod wijden.* Hoe fraai men haar ook op zich zelve vond, achtte men haar minder geschikt voor kerkgezang en meende ook, dat zij bekort moest worden. Toch werd zij als n°. 114 onder de M. S. *voorloopig aangenomen liederen* geplaatst. Later leverde *van den Berg* (bladzijde 29) eene verkorte bewerking in drie coupletten. Dit lied is eene *zeer verre* navolging van *Lavater.* In dat van den onbekende is meer diepte, meer gevoel, meer poezy.

Gez 91. *H. A. Bruining.* (25)

Gez. 92. *Van den Berg. Adriani* liet er bij schrijven: naar *Cramer.*

Gez. 93. *Feith. Lotze* voegde er bij: naar het hoogduitsch.

Gez. 94. *A. Rutgers.*

Gez. 95. *A. Rutgers.*

Gez. 96. *A. Rutgers.*

Gez. 97. *A. Rutgers.* De Commissie heeft er veel in veranderd.

---

(25) Geboren 1788, laatst predikant te Veere, overleden 1811.

Gez. 98. *Feith.* De tweede Haagsche coetus (bladz. 14) noemt het een kunstige navolging van het Liturgisch Gebed of dankzegging na den doop, maar daardoor meer stijf, gedwongen en prozaïsch dan men van *Feith* gewoon was.

Gez. 99. *A. Rutgers.* Dit lied moest door den auteur meermalen overgewerkt worden, vóórdat het werd aangenomen (tweede Haagsche coetus blz. 50).

Gez. 100. *A. Rutgers* Het oorspronkelijke is, op voorstel van *van den Berg*, aanmerkelijk verkort.

Gez. 101. *Van den Berg* naar *Klopstock.*

Gez. 102. *Van Alphen*, herzien door *van den Berg.*

Gez. 103. *Van Alphen*, herzien door *van den Berg.*

Gez. 104. *Van den Berg.* Oorspronkelijk was het in drie afdeelingen gesplitst. De derde met het opschrift: vóór het nagezang, bevatte de twee laatste verzen.

Gez. 105. *Van den Berg* naar dr. *J. A. Hermes* (geboren 1736, overleden 1822) maar verkort.

Gez. 106. *Van den Berg* naar *Klopstock.*

Gez. 107. *H. G. Oosterdijk* (26). Op vele naamlijsten, ook door *Adriani* en *Lotze*, wordt dit gezang aan *B. de Bosch* toegekend. Het is echter uit de oorspronkelijke aanteekeningen van de verzamelings-commissie voor den z. g kleinen bundel der Doopsgezinden, waarin het voorkomt, aan dr. *Benninh Janssonius* gebleken, dat het aan *Oosterdijk* te danken is. Voor onzen bundel is het hier en daar veranderd.

Gez 108. *Van Alphen*, herzien door *van den Berg.*

Gez. 109. *A. Rutgers.*

Gez. 110. *Feith.*

Gez. 111. *Van de Kasteele.* Hij bewerkte het naar een ander lied van zijne hand (Gezang. blz. 38), maar waarvan. het metrum min geschikt scheen om er eene goede melodie op te vinden. (Hand. tweede Haagsche coetus blz 7 en 22).

Gez. 112. *Van de Kasteele* naar *Gellert* (1e Weihnachts-

---

(26) Geboren 1731, geneesheer te Amsterdam, overleden 1795.

lied). *Lotze* teekent aan, dat er nog al in veranderd was, b. v. de twee laatste regels van vers 1:

„Hem viere met erkentenis,
„Wie vriend van God en Jezus is."

Met die veranderingen werd het bij afwezigheid van *van de Kasteele*, die door zijne staatsbetrekking verhinderd werd de zittingen van den tweeden Haagschen coetus dikwijls bij te wonen, voorloopig aangenomen. Later zelf tegenwoordig zijnde, vorderde hij, dat het lied blijven zou, zooals hij het geschreven had.

Gez. 113. *Feith.*

Gez. 114. *Van de Kasteele* (Gezang. blz. 17). Er is in veranderd.

Gez. 115. *Van de Kasteele* en *van den Berg* naar *Gellert* (2[de] Weihnachtslied). De vertolking van *van de Kasteele* (Mengelpoezij van *van Alphen* en *van de Kasteele* blz. 348) was ingezonden door *Lotze.* Er bestond echter ook eene vertaling door *van den Berg.* De tweede Haagsche coetus (blz. 39) besloot deze twee stukken te vergelijken en uit beiden Gez. 115 zamen te stellen.

Gez. 116. *Bruining.*

Gez. 117. *A. Rutgers.* De Amsterdamsche predikant *P. Haak* had een Engelenzang ingezonden (beginnende: Eer en roem zij Isrels Koning), maar men oordeelde, dat dit lied, hoewel niet van de slechtste, weinig van den Engelenzang had. Bovendien meende men, dat zulk een lied, om niet in strijd te komen met de verschillende uitleggingen, kort moest wezen. *Rutgers* bood hierop in den tweeden Haagschen coetus (blz. 40) zijn gedicht aan, maar nam het later terug, omdat het hem niet beviel. *Feith* maakte er eenige verandering in en nu werd het op de algemeene vergadering van 1805 (blz. 51, 54) aangenomen. Het heeft zeker bij *Feiths* redactie gewonnen. De vier laatste regels van *Rutgers* lied luidden:

Juicht van 't eeuwig welbehagen,
Dat de Heer in menschen heeft.

Alles juicht: de Heiland leeft!
Halleluja! Welbehagen.

Gez. 118. *Van de Kasteele* naar *Gellert* (2de Passionslied). *Lotze* teekent aan, dat hij er te vergeefs op aandrong in vers 2 *God zelv'* te veranderen in *Gods zoon* (*Gellert* heeft: Vereint mit Gott, ein mensch gleich uns auf Erden), als ook, dat de Commissie de twee eerste regels van vers 18 had veranderd in:

Ja, zoo ik steeds het pad der deugd betrede,
Geloovig waak en strijd in den gebede,

maar dat *van de Kasteele* bepaald gevorderd heeft *zijne* woorden te herstellen, zooals dan ook geschied is.

Gez. 119. *Van de Kasteele* naar *Gellert* (1ste Passionslied). Ook hier trachtte *Lotze* met de bewering, dat het onzin was God als lijdende voor te stellen, te vergeefs in vers 2 *God zelv'* in *Gods zoon* te veranderen.

Gellert schreef:

Rath, Kraft und Friedefurst und Held!
In fleisch und blut gekleidet.

Gez. 120. *R. Schutte* (27) maar aanmerkelijk veranderd. *Adriani* dicteerde *R. Schutte* en *van den Berg.*

Gez. 121. *Feith.* De dichter zelf heeft het als het zijne geteekend. Dat er nogtans op sommige naamlijsten staat: *Feith* en *v. d. Kasteele*, vindt zijne aanleiding daarin, dat er ook van laatstgenoemden (M. S. *voorloopig aangenomen liederen* n°. 79) een lied op Jezus' Grootheid, voorkomende in zijne Nieuwe Gezangen blz. 53, ter tafel was en wel in dezelfde maat, als dat van *Feith.*

Gez. 122. *Van de Kasteele.*

Gez. 123. *J. Scharp.*

Gez. 124. *Van den Berg* naar *Schlegel.*

Gez. 125. Dr. *J. Vollenhoven*, volgens sommige naamlijsten bewerkt door *Scharp*, volgens *Adriani* door *E. M. Engelberts.* Uit de voorhanden zijnde notulen blijkt noch het een, noch het andere.

---

(27) Z. mijn Godg. Nederland III, bladz. 329 vervolgens.

Gez. 126. *Van Alphen.*

Gez. 127. *Van Alphen.*

Gez. 128. *Feith.* Aan den tweeden Haagschen coetus (blz. 19) beviel dit lied niet. Zelfs staat op den kant in de M. S. *voorloopig aangenomen liederen:* niet mooi. Later is er iets, maar niet veel in veranderd, en zoo is het, ofschoon door den coetus gepasseerd, op de algemeene vergadering van 1805 aangenomen.

Gez. 129. *A. L. Barbaz* (28). Het is gerevideerd door *Feith* en tot vier coupletten verkort. Handel. der algemeene vergadering 1805 blz. 61.

Gez. 130. *Feith.*

Gez. 131. *Van den Berg.*

Gez. 132. *B. Elikink* (29).

Gez. 133. *Vollenhoven.*

Gez. 134. *A. Rutgers.*

Gez. 135. *Van den Berg* naar *Gellert* (1ste Osterlied). Er is door de Commissie veel in veranderd en hierbij, zooals *Lotze* mededeelt, gebruik gemaakt van eene vertaling van Mr. *J. Hinlópen.* Van daar wordt op sommige naamlijsten (niet geheel te onrecht) geschreven: *van den Berg* en *Hinlópen* naar *Gellert.*

Gez. 136. *Van den Berg* naar *Lavater.*

Gez. 137. *Van den Berg* naar *Gellert* (2de Osterlied). *van den Bergs* vertaling werd vergeleken met twee andere en daaruit verbeterd. Hand. tweede Haagsche coetus blz. 44.

Gez. 138. *Van de Kasteele* naar *van Alphen* en *van der Roest.* Het komt, zooals het nu geredigeerd is, in de M. S. *voorloopig aangenomen liederen* voor onder n°. 81, het stuk van *J. van den Roest* onder n°. 56.

Gez. 139. *Bruining.*

Gez. 140. *Van den Berg* naar *Klopstock.* De dichter

---

(28) Geb. 1770 te Amsterdam, stedelijk ambtenaar, overleden 1833.

(29) Geb. te Amsterdam 1701, laatst predikant te Papendrecht, overleden 1767.

heeft met *Lotze* het oorspronkelijke tot 7 verzen verminderd. M. S. *voorloopig aangenomen liederen* n°. 35.

Gez. 141. *Feith.* Het vond in den tweeden Haagschen coetus groote tegenkanting. Sommigen vonden het hier en daar flauw, de denkbeelden verward enz. M. S. *Voorloopig aangenomen liederen* n°. 57. Men kan niet zeggen, dat *Feith* door zijne medegecommitteerden te welwillend is bejegend.

Gez. 142. *Bruining.*

Gez. 143. *Van de Kasteele.*

Gez. 144. *Feith. Van den Berg* heeft er iets in veranderd. Hand. tweede Haagsche coetus blz. 33 en 36.

Gez. 145. *Van den Berg* naar *Lavater.* De Commissie heeft veel veranderd.

Gez. 146. *Van Alphen.*

Gez. 147. *W. van de Velde* (30). Door sommigen wordt zijne echtgenoot genoemd, maar *Lotze, Adriani* en de M. S. *voorloopig aangenomen liederen* n°. 6 kennen het lied bepaald aan *W. v. d. Velde* toe.

Gez. 148. *Bruining.*

Gez. 149. *Van de Kasteele.*

Gez. 150. *A. Rutgers.*

Gez. 151. *Van den Berg.*

Gez. 152. *Feith.* Van het oorspronkelijke is veel veranderd en een geheel couplet weggevallen. M. S. *voorloopig aangenomen lied.* n°. 62.

Gez. 153. *A. Rutgers.* Hij had eerst een ander pinksterlied geleverd, maar dit was reeds door den Utrechtschen coetus afgekeurd, en gezang 151 (van *van den Berg*) daarvoor in de plaats gesteld. Op den tweeden Haagschen coetus (blz. 41 en 43) bracht *Rutgers* een verbeterde en gedeeltelijk nieuwe bewerking ter tafel en deze werd aangenomen.

Gez. 154. Vrouwe *C. F. van Raesfeldt* geboren *van Sytzama.* De Commissie veroorloofde zich menige verandering. M. S. *voorloopig aangenomen lied.* n°. 34.

---

(30) Geb. te Amsterdam 1751, overleden te Delfshaven 1827.

Gez. 155. *J. Scharp* naar *I. Watts* (geboren te Southampton 1674, presbijter. predikant te Londen, overleden 1748). Door *Lotze, Adriani,* in de M. S. *voorloopig aangenomen lied.* n°. 161 en in de Hand. van den tweeden Haagschen coetus bladzijde 42, 44, wordt van geene navolging of vertaling gesproken. Toch is 't zeker, dat Scharp dit lied uit de Gezangen van het Engelsch Zendelingsgenootschap (waarin het was overgenomen uit *Wats the Psalms of David, imitated in New Testament language*) vertaald, en, eerst met anderen te Amsterdam in 1799 uitgegeven hebbende, later voor onzen bundel heeft aangeboden. Vgl. Dr. *Benninck Janssonius* blz. 306.

Gez. 156. *Van den Berg* naar *Gellert* (der Schutz der Kirchen).

Gez. 157. *Van den Berg* (Oden IV, 25).

Gez. 158. *Feith.*

Gez. 159. *Van de Kasteele,* (Mengelpoezij van *van Alphen* en *van de Kasteele* blz. 354) naar *Gellert* (Am neuen Jahre).

Gez. 160. *Feith.* Aanvankelijk was men met dat lied niet ingenomen. Hand. van den tweeden Haagschen coetus bladzijde 28.

Gez. 161. *Verscheidenen.* Zoo zeggen de Hand. van den tweeden Haagschen coetus bladz. 14 en boven het afschrift, in de M. S. *voorloopig aangenomen lied.* n°. 113, staat *variorum. Adriani* dicteerde: *Scharp* en *van de Kasteele* naar het hoogduitsch. Vermoedelijk is het dus meest van deze twee. In de officieele bescheiden wordt van geen vertaling gesproken.

Gez. 162. *B. van Weemen, A. Rutgers* heeft er veel in veranderd. M. S. *voorloopig aangenomen lied.* n°. 203.

Gez. 163. *Van den Berg. Adriani* dicteerde: *A. van den Berg* en *J. Scharp* naar het Luthersch Gezangboek. In de M. S. *aangenomen liederen* n°. 155 wordt alleen *v. d. Berg* genoemd. Uit de notulen van den tweeden Haagschen coetus, bladzijde 32 en 36, blijkt dat de leden zich 30 Mei 1805 herinnerden, dat er aan den bundel een

lentelied ontbrak en dat toen hunne aandacht gevestigd werd op een lentelied van *van den Berg*, voorkomende in zijne *Oden IV* bladz. 113. Den volgenden dag gaven al de leden hunne consideratien over dit zangstuk, vooral Scharp. *Van den Berg* heeft het toen, van die consideratien gebruik makende, overgewerkt, Er bestaat dus geen reden om hem niet als den auteur te noemen.

Gez. 164. *van den Berg* en *A. Rutgers* naar C. C. Sturm (geboren te Augsburg 1740, laatst hoofdpredikant aan de Petri kerk te Hamburg, overleden 1786). *Rutgers* bragt eene veranderde redactie van *van den Bergs* zomerlied (Oden II, 95) ter tafel, en, zoo geredigeerd, dus door beiden bewerkt, werd het onder n°. 163 voorloopig aangenomen. Hand. van den tweeden Haagschen coetus bladzijde 47 en 50.

Gez. 165. *Bilderdijk* naar *Munter*. Reeds op den eersten Haagschen coetus (September 1804) hadden *van de Kasteele* en *A. Rutgers* in hun praeadvies (z. het achter de notulen van dien coetus) aangeraden een herfstlied van *van den Berg* voorloopig aan te nemen, gelijk het dan ook reeds vroeger in een praeadvies van *van den Berg c. s.* dd. Arnhem 18 Februarij 1804 (ook op het synodaal archief berustende) ernstig was aangeprezen. Den 28 Mei 1805 kwam bij den tweeden Haagschen coetus (bladzijde 24) een *herfstlied* ter tafel, door een onbekende vertaald uit *Munter's* 2r. sammlung n°. 43. Men vond er veel schoons, maar ook te veel toespeling in op den wijnoogst, en dus op Duitsche toestanden. Men besloot het te passeeren, te meer, daar men reeds een herfstlied had. Nu vind ik wel opgeteekend, dat dit lied („Reeds daalt met een onwolkt gezicht"), op de algemeene vergadering van 1805 blz. 82 en 84 door de Commissie gerevideerd en door die vergadering voor den bundel bestemd werd, maar niet opgegeven, wat bewogen heeft van een vroeger besluit terug te keeren. Het gezang behoorde tot het zestal door een onbekende ingezonden. Dat die onbekende *Bilderdijk* was, bleek toen hij in 1806 eenige dier stukken in zijne

Nieuwe Mengelingen opnam. Het Herfstlied zelf werd door Da Costa in de *Nalezingen* als Bilderdijks werk erkend. Waarschijnlijk heeft A. Rutgers het in de correctie-commissie gerevideerd en dit aanleiding gegeven, dat in sommige naamlijsten *Rutgers* of *Bilderdijk* als auteur vermeld worden.

Gez. 166. *Feith.* Blijkens de M. S. *voorloopig aangenomen liederen* n°. 128 viel dit stuk der praeadviserende commissie „ellendig" tegen, als verward en onverstaanbaar, vooral aan *van den Berg* en *Jorissen.* Op den tweeden Haagschen coetus (bladzijde 18) werd het echter voorloopig aangenomen. Alleen wenschte men regel 5 van vers 1 veranderd te zien. *De zon ons zijlings en van verre* was eene natuurkundige onwaarheid. *Lotze* vooral ijverde hier tegen.

Gez. 167. *Van den Berg* naar *Sturm.* Sommigen ook *Lotze*, hebben *J. C. Boot* naar *Sturm. Adriani* dicteerde terecht *van den Berg.* Dit blijkt uit de M. S. *voorloopig aangenomen lied.* n°. 84, waar niet alleen *van den Berg*, maar ook 's mans oden III, 87 genoemd worden, en tevens vermeld, dat uit het oorspronkelijke het 4e couplet is weggevallen, omdat hier geen wijnoogst is; en het laatste couplet (vers 5) er bijgevoegd.

Gez. 168. *J. C. Boot* (31). *Van den Berg* heeft er in veranderd.

Gez. 169. *Schutte.* Er is veel door de Commissie veranderd. Daarom schrijft *Lotze* naar *Schutte.*

Gez. 170. *J. Jordens* (32).

Gez. 171. *Feith.*

Gez. 172. *Teith.*

Gez. 173. *E. M. Engelberts* (33) of *J. Scharp.* Sommigen met *Lotze* aan het hoofd noemen *Engelberts*, ande-

---

(31) Geb. 1761 te Leur, laatst predikant te Arnhem, overleden 1834.

(32) Geb. 1755 te Amsterdam, overleden 1817.

(33) Geb. te Noordlaren 1731, laatst predikant te Hoorn, overleden 1807.

ren met *Adriani*, *Scharp*. Ik durf niet beslissen. De stukken op het synodaal archief geven geen licht. Het gezang is niet ingeschreven in de *voorloopig aangenomen liederen*. Wel komt het als n°. 226 in de notulen van de groote vergadering, bladzijde 76, 82 en 84 voor, maar nergens wordt de naam des auteurs genoemd.

Gez. 174. *W. van de Velde*. In de M. S. *voorloopig aangenomen liederen* n°. 26 en 27 en door *Lotze*, die ze ter tafel bracht, wordt dit en het volgend gezang aan *W. van de Velde* en niet, zooals sommige naamlijsten willen, aan zijne echtgenoot toegekend.

Gez. 175. *W. van de Velde*.

Gez. 176. *Van den Berg* (Oden IX, 59) naar *Cramer*.

Gez. 177. *Van den Berg* (Oden IV, 78). Het laatste couplet werd er, op verzoek van den tweeden Haagschen coetus (bladzijde 4) bijgevoegd als een *meer eigenlijk Godsdienstig slotvers*.

Gez. 178. *A. Rutgers*.

Gez. 179. *Feith*. De dichter heeft het in het onder mr. *H. O. Feith* berustend gezangboek met geen F. geteekend. Toch is het van hem. De akten, de M. S. *voorloopig aangenomen liederen* n°. 135, *Lotze* en *Adriani* noemen hem. Misschien schreef *Feith* er niet de F. bij, omdat in het lied eenige verandering gemaakt en een geheel couplet geschrapt is. In het eerst wilde de verzamelings-commissie geen morgen- of avondliederen, als meer voor bijzonder gebruik geschikt. Later kwam men hiervan terug, omdat die soort van liederen in alle gezangboeken werden gevonden. Hand. van den tweeden Haagschen coetus bladzijde 8.

Gez. 180. *Bruining*. In sommige naamlijsten worden *Bruining* en *Rutgers*, in andere, ook door den doorgaans vertrouwbaren *Adriani*, *Bruining*, *Rutgers* en *van den Berg* genoemd. Te vergeefs heb ik, om dit verschil op te lossen, het Synodaal archief geraadpleegd. Ik vermoed, dat het oorspronkelijke van *Bruining*, maar dat, zooals dikwijls gebeurde, dit door *A. Rutgers* en *van den Berg* aan-

merkelijk veranderd is. *Adriani* voegt er bij: naar *Gellert*. Er zijn zeker in dit gezang denkbeelden van het *abendlied* des Duitschen dichters (Für alle güte sey gepreist u. s. w.), maar eene vertaling of bepaalde navolging is het niet.

Gez. 181. *Van den Berg* naar *Klopstock*. De commissie veranderde veel.

Gez. 182. *W. de Roo* (34).

Gez. 183. *Anna Maria Moens* (35). *Van den Berg* heeft er in veranderd. Hand. van den tweeden Haagschen coetus blz. 34, 36, 39. Op vele naamlijsten ook door *Adriani* en *Lotze* wordt *Petronella Moens* genoemd. Uit de aangehaalde notulen blijkt ontegensprekelijk, dat niet deze bekende blinde, maar *Anna Maria* de dichteres is van gezang 183.

Gez. 184. *Van den Berg* naar *N. Hermann* (Cantor in Joachimsdal in Bohemen, overleden 1561).

Gez. 185. *W. Sluiter* (36) geredigeerd door *van den Berg*.

Gez. 186. *Van den Berg* naar dr. *J. G. Krah* (geb. 1735, laatst predikant te Priesnitz in Saksen, overleden 1810).

Gez. 187. *Feith* naar C. F. Weisse (geb. 1726, overl. 1804).

Gez. 188. *van den Berg*, naar *Sturm*. Zoo schrijven de M. S. *voorloopig aangenomen liederen* n°. 30, *Adriani* en *Lotze*. Op vele naamlijsten, ook bij Dr. *Bennink Janssonius*, staat naar *J. G. Pfranger*, (geboren 1745, hoofdprediker te Meiningen, overleden 1790). Het kan zijn, dat het lied oorspronkelijk van laatstgenoemde is. *Sturm* nam in zijne liederbundels ook stukken van anderen op, zonder hunnen naam te vermelden.

Gez. 189. *van Alphen* en *Rutgers*. Het lied is voor een gedeelte uit *van Alphens Cantate*: *de hoop der zaligheid* (te vinden in zijne Mengelingen in proza en poezy), voor het andere deel van *A. Rutgers*.

---

(34) Geboren 1753, laatst predikant te Tiel, overleden 1831.

(35) Geboren te Hoorn 1777. Zij had eene bloeiende kostschool te Ede en is overleden 1832.

(36) z. Godgel. Ned. VI, blz. 367 verv.

Gez. 190. *W. Sluiter*, bewerkt door *van den Berg.*

Gez. 191. *Feith.*

Gez. 192. *van den Berg* naar *Gellert.* (Trost des Ewigen Lebens.)

Op deze breede opgave, die alleen dient om de grondslagen aan te wijzen, waarop het resultaat van mijn onderzoek rust, laat ik eene tweede volgen om, naar het verlangen van de Synode, in het vervolg achter de uitgaven der Evangelische gezangen geplaatst te worden. Uit den aard harer bestemming moet zij zoo beknopt mogelijk zijn. Ik heb dan ook grond om te verwachten, dat tegen deze vorm bij de gezangencompagnie geen bezwaar zal zijn. Ik wensch alleen dat bij den druk van de naamlijst eene door President en Secretaris van de commissie van toezigt geteekende verklaring worde gevoegd, waaruit blijkt, dat die naamlijst van onze Commissie is uitgegaan.

II.

Mr. *H. van Alphen.* Gezang 15, 20, 27, 51, 65, 87, 102, 103, 108, 126, 127, 146.

Van Alphen en Mr. *P. L. van de Kasteele* 22, 69,

Van Alphen en A. *Rutgers* 189.

A. L. Barbaz. Gezang 129.

A. van den Berg. Gezang 18, 34, 80, 81, 92, 104, 131, 151, 157, 163, 177. Naar *G. Brandt* 76, naar *J. A. Cramer* 13, 29, 32, 33, 74, 176, naar *Cramer* en *C. C. Sturm* 7, naar *Gellert* 12, 16, 59, 60, 73, 135, 137, 156, 192, naar *H. C. Hecker* 36, naar *N. Hermann* 184, naar *J. A. Hermes* 105, naar *Klopstock* 41, 101, 106, 140, 181, naar *J. G. Krah* 186, naar *J. C. Lavater* 67, 90, 136, 145, naar *B. Munter* 6, 9, naar *C. F. Neander* 57, naar *J. A. Schlegel* 58, 75, 124, naar *C. F. D Schubart* 83, naar *Sturm* 167, 188, naar de 65 cantique in het Waalsche Gezangboek, (gevolgd naar *C. Crasselius*) 1.

Van den Berg en *van de Kasteele* naar *Gellert* 115. *van den Berg* en *Rutgers* naar het *te Deum* 3, naar *Sturm* 164. *van den Berg*, *Rutgers* en *Scharp* naar *J. P. Kasteleijn* 72. *vanden Berg* en Mejufvrouw *van de Velde* geboren *Helmcke* 55.

W. Bilderdijk naar *Munter* 8, 165.

J. C Boot, 168.

H. A. Bruining 91, 116, 139, 142, 148, 180.

J. *Doyer*, 77.

Mejufvrouw *J. P. Drijfhout*, 86.

B. Elikink, 182.

E. M. Engelberts of *I. Scharp*, 173.

Mr. *Rh. Feith*, 14, 23, 25, 26, 31, 37, 48, 53, 66, 82, 84, 88, 89, 110, 113, 121, 128, 130, 141, 144, 152, 158, 160, 171, 172, 179, 191. Naar het Bremer Gezangboek 10, 11, naar la confession des péchés 35, naar de Dankzegging na het avondmaal 98, naar *T. Clausnitzer* 93, naar *Munter*, 166, naar *C. F. Weisse* 187. — Naar *Feith*, 54.

Mr. *J. Hinlopen* 49, 56, naar *Gellert* 71.

J. Jordens 170.

Mr. *P. L. van de Kasteele* 45, 46, 47 111, 114, 122, 143, 149. Naar *van Alphen* en *van der Roest* 138, naar *Gellert* 42, 112, 118, 119, 159.

Mr. *J. P. Kleijn* 24.

Mejufvrouw *C. A. van Lier* 28.

J. van Lodenstein 21, 43, 62, 68.

Mejufvrouw *A. M. Moens* 183.

H. G. Oosterdijk 107.

Vrouwe *C. F. van Raeseldt vanHeemse*, geboren *van Sytzama* 44, 154.

W. de Roo 182.

A. Rutgers, 30, 40, 63, 94, 95, 96, 97, 99, 100, 109, 117, 134, 150, 153, 178. Naar *G. Neumark* 17, naar het Hoogduitsch 70.

Dr. *J. Scharp*, 5, 38, 52, 61, 78, 123. Naar *J. C. Zimmermann* 39, naar *I. Watts* 155.

R. Schutte en *A. van den Berg* 120. Naar *Schutte* 169.

W. Sluiter 185, 190.

W. van de Velde 147, 174, 175.

Mejufvrouw *J. E. van de Velde,* geboren *Helmcke* 2, 50, 79. 85.

Verscheidenen 161.

Dr. *J. Vollenhoven* 64, 125, 133.

B. van Weemen 19, 162.

A. J. Zubli naar *Cramer* 4.

Uit het door mij medegedeelde blijkt, dat slechts de auteurs van een paar gezangen, bepaaldelijk van gezang 161, en 173, niet met volkomen zekerheid kunnen opgegeven worden.

Breda, 26 Februarij 1880.

Dr. B. Glasius.

OPGAVE

VAN DE

OPBRENGST DER GEWONE COLLECTE

ten behoeve van het fonds voor noodlijdende kerken en personen

in het jaar 1879.

Classis Arnhem.

Arnhem	*f* 340,50
Oosterbeek	23,14
Rozendaal	15,27
Rheden	27,40
Ellecom	12,07
Spankeren	18,13
Dieren	16,90
Schaarsbergen	20,50
Wageningen	19,90
Scherpenzeel	7,30
Hoevelaken	7,00
Apeldoorn	62,05
Beekbergen	5,00
Nijbroek	6,53
Terwolde	10,00
Twello	15,94
Wilp	6,00
Voorst	8,15
Loenen	4,10
Brummen	21,74
Hoenderloo	3,50
Eerbeek	11,25
Geheel	*f* 662,37

Classis Nijmegen

Nijmegen	*f* 45,90
Millingen c. a.	1,50
Ooij c. a.	21,79^5
Beek c. a.	12,51^5
Beuningen c. a.	8,00
Neerbosch c. a.	24,40
Heumen c. a.	4,79
Over- en Neder-Asselt	3,15
Groesbeek	21,67^5
Batenburg c. a.	2,50
Bergharen c. a.	5,25
Altforst c. a.	1,70^5
Maasbommel c. a.	3,61^5
Wamel c. a.	5,00
Leeuwen c. a.	4,19^5
Horssen	3,90
Druten c. a.	1,81
Winssen	4,00
Elst	21,25
Ressen c. a.	9,17
Lent	16,00
Gent c. a.	12,55
Overbrengen	*f* 234,67

Overgebragt	f 234,67
Bemmel. . . .	f 4,50
Herwen. . . .	2,00
Lobith	18,20
Angeren . . .	5,50
Huissen c. a. .	17,60
Elden	1,72[5]
Heteren . . .	14,20
Randwijk c. a. .	4,04
Hemmen . . .	3,00
Zetten c. a. . .	3,48
Valburg c. a.. .	7,20
Slijk-Ewijk c. a. .	4,75
Herveld . . .	6,77[5]
Driel	5,00
Vluchtheuvelkerk .	10,00
Geheel	f 342,64

Classis Zutphen.

Zutphen . . .	f 196,40
Gorssel	9,00
Warnsveld . . .	20,00
Almen	75,30
Laren	9,00
Lochem . . .	30,76
Gelselaar . . .	3,15
Geesteren . . .	6,55
Ruurlo	75,49
Vorden	34,00
Barchem . . .	10,85
Wichmond . . .	7,25
Doesborgh . . .	23,12
Steenderen . . .	31,89
Hengelo . . .	12,54
Keppel	8,00
Overbrengen	f 553,30

Overgebragt	f 553,30
Drempt. . . .	f 6,55
Angerlo . . .	12,75
Bahr en Lathum .	6,45
Westervoort . .	14,45
Zevenaar . . .	20,00
Didam	6,00
Wehl	2,47
Doetinchem . .	70,16[5]
Hummelo . . .	29,63[5]
Zelhem	9,15[5]
Zeddam . . .	10,50
's Heerenberg . .	5,00
Gendringen . .	21,00
Silvolde. . . .	7,20
Dinxperlo . . .	32,50
Varsseveld . . .	13,60
Etten	5,98
Halle	4,40
Winterswijk . .	25,05
Groenlo . . .	21,00
Rekken	6,15
Neede	11,75
Eibergen . . .	12,00
Borculo . . .	13,07
Lichtenvoorde . .	5,43
Aalten	17,39
Breedevoort . .	10,00
Haarlo	2,50[5]
Geheel	f 955,45

Classis Tiel.

Tiel.	f 45,25
IJzendoorn. . .	4,03
Hien en Doodewaard	3,64[5]
Echteld. . . .	3,60
Overbrengen	f 56,52[5]

Overgebragt	*f* 56,52[5]
Zoelen	4,54[5]
Avezathen . . .	2,00
Wadenoijen. . .	2,50
Kuilenburg. . .	15,43
Tricht	3,00
Erichem. . . .	1,65
Asch.	5,90
Ingen	3,60
Eck en Wiel . .	1,05
Maurik	7,25
Rijswijk. . . .	4,00
Ravenswaaij. . .	4,06[5]
Ommeren . . .	2,50
Lienden. . . .	12,25
Kesteren . . .	2,29[5]
Geheel	*f* 128,56

Classis Bommel.

Zalt-Bommel . . *f*	35,46
Hurwenen . . .	4,00
Rossum. . . .	3,86[5]
Driel.	4,75
Hedel	13,78
Well.	3,15
Bruchem c. a.. .	6,09
Nederhemert . .	4,02
Brakel	0,90
Gameren . . .	3,75
Tuijl.	5,00
Haaften. . . .	4,21[5]
Hellouw. . . .	1,95
Herwijnen . . .	3,56
Vuren en Dalem .	5,00
Overbrengen	*f* 102,89

Overgebragt	*f* 102,89
Acquoy	4,90
Beest	17,72[5]
Rumpt	4,50
Gellicum en Rhenoy	2,50
Deil en Enspijk .	10,22
Geldermalsen . .	5,20
Est	0,62
Meteren. . . .	3,91
Opijnen c. a. . .	20,00
Varik	2,50
Ophemert . . .	10,42
Geheel	*f* 185,39[5]

Classis Harderwijk.

Harderwijk. . . *f*	41,68
Barneveld . . .	13,49
Doornspijk. . .	9,25
Elburg	13,66
Elspeet	4,20
Emst	7,52[5]
Epe	10,60
Ermelo	4,50
Garderen . . .	7,51
Hattem	21,00
Heerde	26,50
Hierden. . . .	4,71
Kootwijk . . .	1,50
Nijkerk. . . .	41,50
Nunspeet . . .	13,00
Oene.	8,32
Oldebroek . . .	15,00
Oosterwolde . .	30,25
Putten	22,15
Overbrengen	*f* 296,34[5]

Overgebragt	*f* 296,34^{5}
Vaassen . . .	4,00
Veessen	7,25
Voorthuizen . .	6,47^{5}
Vorchten . . .	6,00
Wapenvelde . .	7,00
Wezep.	9,00
Geheel	*f* 336,07

Classis 's Gravenhage.

's Hage . . .	*f* 758,67^{5}
Delft	360,26^{5}
't Woud . . .	4,50
de Lier . . .	5,20
Schipluiden . .	11,65
Pijnacker	53,16
Nootdorp	10,05
Soetermeer en Zegwaard . . .	21,10
Voorburg	56,50
Loosduinen . .	14,65
ter Heide . . .	2,52^{5}
Monster . . .	29,55
's Gravesande . .	33,00
Wateringen . .	7,00
Leidschendam. .	3,60
Geheel	*f* 1371,42^{5}

Classis Rotterdam.

Rotterdam (N.H.)	*f* 410,25^{5}
Rotterdam (Sch.).	92,00
Overbrengen	*f* 502,25^{5}

Overgebragt	*f* 502,25^{2}
Schiedam	45,20
Vlaardingen . . .	84,00
Rozenburg . .	8,27
Maassluis	25,41
Maasland	26,20
Kethel.	16,50
Delfshaven . . .	36,15
Hillegondsberg .	12,00
Overschie . . .	68,00
Berkel.	9,20
Bergschenhoek . .	11,25
Bleiswijk . . .	6,00
Moerkapelle . . .	5,40
Zevenhuizen . . .	6,08
Kralingen. . .	105,10
Capelle a/d IJssel	9,62
IJsselmonde . .	11,13
Charlois	20,92
Pernis	8.41
Hoogvliet. . .	2,38
Poortugaal . . .	14,07
Rhoon.	9,50
Barendrecht . .	5,08
Geheel	*f* 1048,12^{5}

Classis Leiden.

Leiden	*f* 170,00
Noordwijk binnen.	22,85
Noordwijkerhout .	1,75
Hillegom . . .	10,00
Lisse.	16,00
Sassenheim . . .	13,51
Voorhout . . .	3,25
Overbrengen	*f* 237,36

Overgebragt	*f* 237,36
Warmond . . .	19,00
Oegstgeest . . .	42,87^5
Katwijk binnen .	8,52
Katwijk aan Zee .	22,02
Noordwijk aan Zee	4,09
Valkenburg. . .	4,60
Voorschoten . .	47,20
Oudshoorn . . .	58,00
Woubrugge . .	6,64
Hoogmade . .	6,87
Koudekerk . . .	12,62
Leiderdorp . . .	22,80
Zoeterwoude . .	2,00
Benthuizen. . .	3,50
Hazerswoude . .	15,40
Boskoop. . . .	31,00
Woerden . . .	9,00
Bodegraven. . .	7,16
Aarlanderveen . .	10,84^5
Nieuwkoop. . .	6,50
Noorden . . .	3,50
Nieuwveen . . .	30,00
Ter Aar . . .	4,00
Oude Wetering .	6,94
Zevenhoven . .	14,50
Leimuiden . . .	11,25
Zwammerdam . .	8,00
	f 656,17

Classis Dordrecht.

Dordrecht . . .	*f* 183,07^5
Dubbeldam. . .	6,26^5
Zwijndrecht . .	17,70
Overbrengen	*f* 207,04

Overgebragt	*f* 207,04
Groote Lindt t. a.	1,00
H. Ido Ambacht .	11,00
Ridderkerk. . .	12,00
Rijsoord. . . .	7,00
Oud-Beijerland. .	19,00
Zuid-Beijerland .	4,60
Numansdorp . .	20,00
Strijen	11,50
Westmaas . . .	8,00
Cillaarshoek . .	2,50
Mijnsheerenland .	12,63
Heinenoord. . .	3,11
's Gravendeel . .	25.00
Sliedrecht . . .	41,00
Papendrecht . .	17.60
Wijngaarden . .	4,00
Oud Alblas . .	8,10
Alblasserdam . .	31,00
Nieuw Lekkerland	7,35
Streefkerk . . .	6,42
Bleskensgraaf . .	6,60
Ottoland . . .	9,50
Goudriaan . . .	5,00
Gorinchem . . .	100,00
Arkel	15,00
Hardinxveld . .	18,87^5
Giessendam . .	17,56
Giessen Nieuwkerk	1,40
Giessen Oudkerk .	8,00
Spijk.	4,50
	f 646,28^5

Classis Gouda.

Gouda	*f* 63,27^5
Overbrengen	*f* 63,27^5

Overgebragt *f*	63,27^5
Nieuwerkerk a/d IJ	4,50
Waddinxveen . .	14,24
Reeuwijk . . .	3,60
Sluipwijk . . .	12,00
Schoonhoven . .	10,80
Lekkerkerk . .	7,67
Berkenwoude . .	2,01
Stolwijk . . .	29,41^5
Willige Langerak .	9,10
Krimpen a/d IJssel	13,20
Vianen	26,60
Leksmond . . .	12,10
Ameide c. a. . .	5,13
Langerak bez. de Lek	1,37
Nieuwpoort . .	1,50
Groot-Ammers . .	4,30
Meerkerk . . .	16,25
Leerdam . . .	7,26
Asperen . . .	2,50
Heukelum . . .	7,02
Kedichem . . .	5,88
Oosterwijk . . .	2.50
Nieuwland . . .	2,60
Leerbroek . . .	3,00
Schoonrewoerd . .	19,00
Zijderveld . . .	1,86^5
Hekendorp . . .	5,30
Geheel *f*	293,98^5

Classis Brielle.

Brielle	22,09
Hellevoetsluis . .	15,40
Nieuwenhoorn . .	8,25
Overbrengen *f*	45,74

Overgebragt *f*	45,74
Brielsch Nieuwland	2,25
Zwartewaal . . .	5,00
Rockanje . . .	2,00
Nieuw-Helvoet. .	3,08
Zuidland . . .	5,80
Geervliet . . .	4,00
Spijkenisse . . .	6,52
Hekelingen. . .	2,00
Abbenbroek . .	2,40
Oudenhoorn . .	1,10
Goudswaard . .	3,00
Piershil . . .	2,20
Heenvliet . . .	5,00
Simonshaven . .	7,33^5
Goedereede . . .	5,50
Den Bommel . .	6,00
Dirksland . . .	10,00
Sommelsdijk . .	6,60
Stellendam . . .	1,35
Melissant . . .	2,83
Oude Tonge . .	9,50
Ooltgensplaat . .	6,50
Middelharnis . .	10,80^5
Herkingen . . .	1,27
Ouddorp . . .	13,50
Stad a/t Haringvliet	6,30
Nieuwe Tonge . .	2,88
Geheel *f*	180,46

Classis Amsterdam.

Muiden . . . *f*	7,75
Kortenhoef . . .	10,00
's Gravenland . .	27,14
Diemen	9,60
Overbrengen *f*	54,49

Overgebragt	*f* 54,49
Hilversum . . .	26,27
Amsterdam Eng. Gem. . . .	28,26
Nederhorst den Berg	31,58
Amsterd. gec. N. K. 6 Julij . .	3,00
Ankeveen . . .	6,00
Muiderberg. . .	3,28^5
Naarden . . .	5,97
Huizen	23,36^5
Bussum	13,76
Uithoorn . . .	22,10
Ouderkerk a/d. Amstel . . .	20,00
Aalsmeer . . .	34,24^5
Amstelveen . . .	14,25
Sloten	25,55
Sloterdijk . . .	52,91
Geheel	*f* 365,03^5

Classis Haarlem.

Haarlem . . . *f*	27,10
Spaarnwoude c. a.	3,00
Heemstede . . .	16,11
Bennebroek. . .	20,87
Zandvoort . . .	40,06
Bloemendaal . .	134,72^5
Meerenberg. . .	12,00
Velzen	11,21^5
Castricum . . .	10,15
Uitgeest. . . .	10,45
Wijk aan Zee en D.	4,00
Overbrengen	*f* 289,68

Overgebragt	*f* 289,68
Santpoort . . .	12,05
Houtrijk en Polanen	2,50
Heemskerk . . .	4,01
Haarlemmermeer .	20,21^5
Nieuw-Vennep. .	10,86
West-Zaandam. .	13,41^5
Oost-Zaandam . .	53,01^5
Oostzaan . . .	12,35
Jisp	7,50
Wormer. . . .	7,63
Koog a/d. Zaan .	13,80^5
Westzaan . . .	30,24^5
Assendelft . . .	7,16
Wormerveer . .	45,76
Krommenie. . .	36,07
Krommeniedijk .	5,00
Knollendam . .	9,00
Geheel	*f* 580,26^5

Classis Alkmaar.

Alkmaar. . . . *f*	138,50^5
Heilo	19,06
Akersloot . . .	5,98
Limmen. . . .	22,50
Egmond binnen .	10,00
Bergen	35,02
De Rijp . . .	15,36
O. en W. Graftdijk	9,00
Groot Schermer .	22,74^5
Zuid-Scharwoude .	4,00
Broek op Langendijk	14,45
Noord-Scharwoude	7,00
Overbrengen	*f* 303,62

Overgebragt *f* 303,62

Nieuwe Niedorp .	54,64^5
Haringkarspel ca..	9,25
Warmenhuizen .	15,00
Schoorl c. a. . .	31,50
Koedijk	14,50
St. Pancras. . .	3,55
Heer Hugowaard .	22,17
Zijpe (N. zijde) .	14,40
Barsingerhorn . .	22,30
Schagen. . . .	38,00
St. Maarten c. a.	4,90
Calantsoog . . .	5,00
Helder . , . .	65,58
Hippolitushoef o. Wier.	7,50
Oosterland . . .	5,00
Anna Paulownapolder	18,55^5
Waal en Koog o. Texel. . . .	6,73
Westterschelling .	16,01
Midsland o. Tersch.	7,00
Hoorn 〃 〃 .	5,00

Geheel *f* 670,21

Classis Hoorn.

Hoorn . . . . . *f*	94,03^5
Scharwoude . .	4,51^5
Grosthuizen c. a. .	30,55
Zwaag	9,61
Oost en Westblokker	13,50
Wijdenes . . .	7,02^5
Enkhuizen . . .	104,00
Bovenkarspel . .	16,01^5

Overbrengen *f* 279,25

Overgebragt *f* 279;25

Grootebroek . .	10,25
Lutjebroek . . .	2,00
Hoogkarspel . .	58,00
Westwoud c. a. .	41,00
Hem.	5,10
Venhuizen . . .	10,00
Medemblik . .	4,75^5
Andijk	8,52
Wervershoof . .	7,18
Midwoud . . .	2,87
Oostwoud . . .	21,63
Abbekerk c. a. .	20,00
Ursem	15,00
Wognum c. a.. .	20,00
Obdam	8,41
Hauwert	10,37^5
Benningbroek . .	4,00
Sijbekarspel . .	6,00

Geheel *f* 534,34

Classis Edam.

Edam . . . . *f*	60,36
Warder	7,30
Etershem c. a. .	10,00
Beets	16,15^5
Oudendijk	15,60
Oosthuizen	22,70
Middelie	9,20
Purmerend . .	53,32
Beemster	65,00
Kwadijk	13,20
Purmerland . . .	6,77
Ilpendam . . .	12,25

Overbrengen *f* 291,85^5

Overgebragt	*f* 291,85^{5}
Watergang . . .	9,35
Landsmeer . . .	18,00
Buiksloot . . .	40,00
Purmer	18,80
Monnikendam . .	12,58^{5}
Broek in Waterland	46,85
Zunderdorp. . .	5,00
Nieuwendam . .	37,68
Durgerdam. . .	6,80^{5}
Ransdorp c. a. .	22,51
Holysloot . . .	9,45
Uitdam	4,00
Zuiderwoude . .	5,20
Marken (eiland) .	7,62^{5}
Geheel	*f* 535,71

Classis Middelburg

Middelburg (Ned. Herv. gem.) . Middelburg (Eng. Herv. gem.) .	*f* 191,20^{5}
St. Laurens . .	5,25
Arnemuiden . .	4,55
Nieuw & St. Joosland	16,35
Kleverskerke . .	3,67^{5}
Vlissingen (Ned. Herv. gem) . Vlissingen (Eng. Herv. gem.) .	24,29
Ritthem . . .	9,20
O. en W. Souburg	8,67
Koudekerke . .	9,05
Biggekerke . .	2,35
Overbrengen	*f* 274,59

Overgebragt	*f* 274,59
Zoutelande . . .	3,75^{5}
Meliskerke . . .	3,77
Westkapelle . .	3,79
Veere	15,00^{5}
Gapinge. . . .	1,15
Vrouwenpolder. .	5,50
Serooskerke . .	9,71^{5}
Oostkapelle. . .	13,50
Domburg . . .	5,20
Aagtekerke. . .	4,00
Grijpskerke. . .	4,56^{5}
Geheel	*f* 344,54

Classis Zierikzee.

Zierikzee . . .	*f* 27,90
Ouwerkerk. . .	7,49^{5}
Nieuwerkerk . .	19,00
Oosterland . . .	5,00
Bruinisse . . .	6,01
Sirjansland . . .	4,90^{5}
Kerkwerve . . .	5,20
Zonnemaire. . .	4,28
Noordgouwe . .	6,10
Dreischor . . .	3,50
Elkerzee . . .	3,25
Renesse. . . .	3,10
Noordwelle . .	3,90
Serooskerken . .	1,10
Haamstede . . .	4,80^{5}
Burgh	2,50
Tholen	13,10
Oud-Vossemeer .	8,80
Poortvliet . . .	5,00
Scherpenisse . .	7,80
Overbrengen	*f* 142,74^{5}

Overgebragt	*f* 142,74^5
Sint Maartensdijk	12,58^5
Stavenisse . . .	8,00
Sint Annaland .	7.68^5
Sint Philipsland .	4,00
Geheel	*f* 175,01^5

Classis Goes.

Goes	*f* 19,19
's Heer Hendrikskinderen . . .	3,00
's Heer Arendskerke	6,00
Kattendijke . .	3,85^5
Wolfaartsdijk . .	8,70
Kloetinge . . .	7,86^5
's Heer Abtskerke	1,11
Wilhelminadorp .	4,60
Cortgene . . .	18,07
Wissekerke . .	11,32^5
Cats	4,35
Kruiningen . .	5,80
Krabbendijke . .	7,25
Waarde . . .	5,22^5
Schore en Vlake	4,00
Yerzeke . . .	11,71
Wemeldinge . .	9,46
Kapelle	13,00
Biezelinge . . .	3,30
's Heerenhoek . .	3,10
Heinkenszand . .	7,00
Nisse	2,50
Ovezande c. a. .	2,70
Ellewoutsdijk . .	1.82^5
Oudelande . . .	3,60
Overbrengen	*f* 168,53^5

Overgebragt	*f* 168,53^5
Hoedekenskerke .	3,45
's Gravenpolder .	3,00
Geheel	*f* 174,98^5

Classis IJzendijke.

IJzendijke . . .	8,00
Biervliet . . .	1,89
Hoofdplaat . . .	4,63^5
Waterlandkerkje .	4,17
Groede	11,50
Sluis	17,88
St. Anna ter Muiden	5,30
Aardenburg . .	12,30
Kadzand . . .	7,05
Retranchement .	3,80
Axel	17,00
Hoek	12,27^5
Terneuzen . . .	18,90
Zaamslag . . .	15,50
Hulst	10,40
Sas van Gent . .	4,57
Philippine . . .	3,46
Geheel	*f* 158,63

Classis Utrecht.

Utrecht	*f* 395,65^5
Maarssen . . .	39,42^5
Meern	2,40
Vleuten . . .	3,26^5
IJsselstein . . .	26,74
Overbrengen	*f* 467,48^5

Overgebragt *f* 467,48^5

Jutphaas . . .	*f* 14,10
Vreeswijk . . .	7,53
Jaarsveld . . .	10,00
Lopik	16,40
Lopikerkapel . .	5,65
Benschop . . .	17,46
Polsbroek . . .	13,25
Montfoort . . .	12,17^5
Linschoten . . .	10,10
Harmelen . . .	5.28
Mijdrecht . . .	7,00
Waverveen. . .	7,60
Vinkeveen . . .	22,60
Wilnis	5,16
Abcoude . . .	11,65
Baambrugge . .	10,50
Ter Aa. . . .	7,65
Breukelen . . .	50,56
Kockengen. . .	4,00
Kamerik . . .	20,00
Zegveld. . . .	11,81

Geheel *f* 737,96

Classis Amersfoort.

Amersfoort. . .	*f* 36,07^5
Austerlitz. . . .	2,00
Baarn	71,81
De Bilt . . .	19,22
Blaauwkapel . .	5,53^5
Bunschoten . .	11,80
Eemnes-binnendijks	5,30
Eemnes-buitendijks	6,00
Hoogland . . .	4,84^5
Leusden . . .	18,10

Overbrengen *f* 180,68^5

Overgebragt *f* 180,68^5

Loenen a./d. Vecht	*f* 103,09
Loosdrecht (Oud) .	21,00
〃 (Nieuw)	6,40
Maartensdijk . .	9,05
Nigtevecht. . .	10,68
Soest	18,00^5
Soesterberg. . .	4,38
Tienhoven . . .	9,86
Vreeland . . .	30,45
Vuursche . . .	17,85
Westbroek. . .	4,05
Woudenberg . .	52,21
Zeist	87,60
Zuilen	15,00

Geheel *f* 570,31

Classis Wijk.

Wijk bij Duurstede	*f* 21,20
Cothen	8,00
Neerlangbroek. .	5,36
Schalkwijk c. a. .	8,62^5
't Waal . . .	7,20
Houten	6,00
Bunnik c. a. . .	17,16
Odijk	1,80
Overlangbroek . .	2,50
Rhenen	8,20
Leersum . . .	5,50
Doorn	47,75
Driebergen . . .	50,05

Geheel *f* 189,34^5

Classis Leeuwarden.

Leeuwarden	*f* 170,45
Huizum	16,00
Hempens c. a.	3,60
Goutum c. a.	9,35
Deinum	4,80
Marssum	10,00
Engelum	5,00
Stiens	11,23
Britsum	4,62^{5}
Cornjum	3,65
Jelsum	1,77
Beetgum	12,50
Berlikum	10,00
Wier	1,50
Finkum	7,46
Hallum	10,00
Marrum	12,50
Bergumerheide	3,00
Oudkerk c. a.	7,13
Suawoude c. a.	9,20
Garijp	4,77^{5}
Rottevalle	7,50
Dragten	11,10
Dr. Compagnie	2,54
Boornbergum	8,10
Oudega c. a.	3,60
Eernewoude	3,31^{5}
Warga	13,10
Wartena c. a.	11,25
Idaard c. a.	12,50
Grouw	14,00
Roordahuizum	7,04
Mantgum c. a.	7,35
Beers c. a.	4,00
Hijlaard	7,00
Boxum c. a.	10,00
Huins c. a.	3,00
Geheel	*f* 443,93^{5}

Classis Sneek.

Sneek	*f* 61,70
Goënga	11,89
Sybrandeburen	3,01
Deersum	3,15
Rauwerd	8,50
Oosterwierum	4,56
Britswerd	10,00
Lutkewierum	2,00
Bozum	10.00
Scharnegoutum	25,70
IJsbrechtum	10,00
Irnsum	7,50
IJlst	16,32
Jutrijp & Hommerts	12,42^{5}
Heeg	17,65
Gaastmeer	7,60
Oosthem	16,20
Wolsum	3,87
Woudsend	11,00
Nijland	12,00
Workum	26,25
Parrega	20,00
Tjerkwerd	7,25
Hindeloopen	8,09
Molkwerum	10,91
Stavoren	4,45
Koudum	13,70
Sloten	4,55
Wijckel	2,41^{5}
Balk	16,45
Oudemirdum	9,33^{5}
Oudega en Kolderwolde	3,50
Nijega	4,45
Hemelum	17,50
Geheel	*f* 403,92^{5}

Classis Franeker.

Harlingen . . .	*f* 22,67
Pietersbierum . .	5,00
Oosterbierum . .	8,05
Tzummarum . .	24,76
St. Jacobi-Parochi .	11,00
Franeker . . .	14,40
Herbaijum . . .	5,02^5
Dongjum . . .	3,75
Peins c. a. . .	5,00
Dronrijp . . .	33,30
Welsrijp c. a. .	17,37
Tzum	10,45
Bolsward	31,62
Burgwerd c. a. .	9,50
Wommels c. a. .	15,30
IJtens	7,25
Arum	11,50

Geheel *f* 238,94^5

Classis Dokkum.

Dokkum . . .	*f* 71,92
Dantumawoude .	2,50
Wouterswoude .	2,60
Driesum . . .	6,30
Zwaagwesteinde .	13,00
Veenwouden . .	4,36^5
Akkerwoude . .	10,00
Rinsumageest . .	10,87^5
Birdaard . . .	7,15
Aalsum	6,00
Kollum	29,27
Burum	3,25
Gerkesklooster . .	5,00
Augustinusga . .	3,90

Overbrengen *f* 230,13

Overgebragt *f* 230,13

Surhuizum . . .	5,71
Surhuisterveen .	7,00
Drogeham . . .	2,50
Kooten	1,68
Twijzel	6,00
Kollumerzwaag .	3,00
Holwerd . . .	4,00
Terwerd . . .	8,30
Wanswerd . . .	10,00
Foudgum . . .	1.90
Waaxens . . .	2,00
Hantum . . .	6,44^5
Nes op Ameland .	1,82
Metslawier . . .	3,00
Nijkerk . . .	2,62
Nes en Wierum .	7,00
Paesens. . . .	1,50
Morrha	5,38
Oostrum . . .	1,30
Ee	10,45
Engwierum . .	10,00
Schiermonnikoog .	8,00

Geheel *f* 285,73^5

Classis Heerenveen.

Heerenveen . . .	19,37
Oudeschoot . . .	7,50
Knijpe	5,00
Wijnjeterp c. a. .	3,60
Lippenhuizen . .	5,00
Gorredijk . . .	17,00
Lange Zwaag . .	4,00
Tjalleberd c. a. .	7,50
Haskerdijke c. a. .	13,85

Overbrengen *f* 82,82

Overgebragt	f 82,82
Korte Zwaag . .	f 3,77
Bakkeveen . . .	3,00
Tjerkgaast . . .	4,27
Langweer . . .	5,50
Joure	75,12
Goingarijp . . .	3,75
Terkaple . . .	1,75
Haskerhorne . .	6,00
Oosterhaule . .	4,35
Oosterzee . . .	7,16
Oldeboorn . . .	27,50
Terhorne . . .	9,61^5
Wolvega . . .	13,64
Oldelamer . . .	3,40
Scherpenzeel . .	1,56
Peperga. . . .	2,00
Oldeholtpade . .	3,60
Ter Idzard . . .	1,14^5
Noordwolde . .	7,00
Makkinga . . .	3,52
Oosterwolde . .	7,00
Appelscha . . .	3,30
Boijl	2,75
Geheel	f 283,52

Classis Zwolle.

Zwolle	f 162,10
Windesheim . .	13,32^5
Wijhe	32,62^5
Raalte	26,53
Heino	11,75
Dalfsen	22,30
Hasselt	26,56^5
Rouveen . . .	4,70
Overbrengen	f 299,89^5

Overgebragt	f 299,89^5
Staphorst . . .	f 7,20
IJhorst en de Wijk	5,45
Avereest . . .	10,80
Nieuw Leusen .	8,00
Ommen. . . .	9,33
Hellendoorn . .	10,83
Den Ham . . .	14,85
Hardenberg . .	15,40
Heemse. . . .	5,00
Gramsbergen . .	30,58
Dedemsvaart . .	29,75
Lutten	5,76
Daarle	3,60
Ommerschans . .	3,78^5
Lemele en Archem	5,00
Vroomshoop . .	5,20
Geheel	f 470,43

Classis Deventer.

Deventer . . .	f 95,85
Diepenveen . .	5,75
Colmschate. . .	31,10
Wezepe. . . .	4,94
Bathmen . . .	13,48
Holten	12,50
Markelo . . .	31,00
Almelo	75,00
Tubbergen . . .	3,00
Vriesenveen . .	27,31
Wierden . . .	7.05
Borne	18,50
Weerselo . . .	3,00
Ootmarsum . .	3,22
Denekamp . . .	5,30
Overbrengen	f 337,00

Overgebragt *f* 337,00

Enschede . . .	*f* 47,47^5
Losser	6,54^5
Oldenzaal . . .	40,00
Hengelo . . .	31,50
Delden	15,79
Goor	33,10
Diepenheim . .	19,50
Usselo	8,55

Geheel *f* 539,46

Classis Kampen.

Kampen . . .	*f* 115,45
Kamperveen . .	10,81
Zalk c. a. . . .	15,30
Wilsum	4,70
Genemuiden . .	22,58
IJsselmuiden . .	5,87
Kampereiland . .	2,70
Vollenhove . . .	10,79^5
Blokzijl	9,72
Blankenham . .	5,83
Kuinre	5,75^5
Willemsoord . .	2,15
Steenwijk . . .	24,25
Giethoorn . . .	2,50
Wanneperveen . .	2,30
Zwartsluis . . .	26,41

Geheel *f* 267,12

Classis Groningen.

Groningen . . .	*f* 107,83
Hoogezand . . .	12,36

Overbrengen *f* 120,19

Overgebragt *f* 120,19

Sappemeer . . .	12,00
Windeweer . . .	2,81
Noordlaren . . .	6,26^5
Haren	11,50
Middelbert . . .	2,50
Noorddijk . . .	4,80
Zuidhorn . . .	4,02^5
Noordhorn . . .	3,25
Hoog- en Leegkerk	2,26
Wierum en Dorkwerd	3,87
Garnwerd . . .	3,63
Aduard	4,50
Den Ham . . .	6,00
Feerwerd . . .	2,85
Ezinge	3,92
Saaksum . . .	3,00
Oldehove . . .	2,85
Niehove. . . .	3,75
Niezijl	3,25
Grijpskerk . . .	4,25
Visvliet. . . .	5,10
Nieuw- en Oldekerk	3,78^5
Sebaldeburen . .	1,90
Opènde	2.52
Marum en Noordwijk	4,00
Nuis en Niebert .	2,60
Tolbert	7,00
Oostwolde . . .	1,82^5

Geheel *f* 243,20

Classis Winschoten.

Winschoten . .	*f* 18,60
Eekta , . . .	5,69
Oude Pekela . .	5,92

Overbrengen *f* 30,21

Overgebragt *f*	80,21
Nieuw Pekela . .	10,38
Westerlee c. a. .	7,50
Muntendam . .	5,00
Meeden	5,00
Veendam . . .	24,50
Wildervank . .	9,40
Noordbroek . .	2,50
Zuidbroek . . .	4,02
Scheemda . . .	6,87
Stadskanaal. . .	15,50
Omlanderdijk c. a.	4,61
Midwolde . . .	9,50
Nieuw-Scheenda .	10,95
Wagenborgen . .	6,19^{5}
Termunten c. a. .	1,73
Woldendorp . .	3,89
Nieuwolda . . .	10,50
Oostwold . . .	7,14^{5}
Finsterwold . .	7,32
Nieuwe Schans .	2,00
Beerta	14,01^{5}
Nieuw-Beerta . .	2,48
Bellingwolde . .	12,60
Vriescheloo . . .	3,20
Vlagtwedde . .	2,40
Bourtange . . .	2,85
Sellingen . . .	1,50
Ter Apel . . .	5,00
Onstwedde . . .	5,08
Wedde	3,25
Blijham	4,50
Oude Schans . .	2,50
Horsten. . . .	10,00
Nieuw Stadskanaal	46,45
Geheel *f*	300,94^{5}

Classis Appingedam.

Appingedam . . *f*	13,69
Opwierda . . .	3,00
Farmsum . . .	33,00
Oterdum . . .	2,50
Weiwerd . . .	3,15
Delfzijl	5,86
Uitwierde . . .	3,25
Holwierde . . .	4,02^{5}
Krewerd . . .	2,10
Bierum	4,85
Spijk	12,71
Losdorp. . . .	2,71
Godlinze . . .	3.40
Jukwerd . . .	2,50
Solwerd c. a. . .	4,05^{5}
Loppersum . . .	17,43
Wirdum . . .	3,43
Oosterwijtwerd. .	3,90
Zeerijp	4,02
Garshuizen . . .	4,23^{5}
Westeremden . .	2,95
Stedum	8,29
Garrelsweer. . .	3,95
Harkstede c. a. .	5,60
Kolham	6,60
Schildwolde . .	2,50
Hellum	2,55
Siddeburen . . .	3,11
Wittewierum . .	7,90
Ten Boer . . .	4,60
Garmerwolde . .	10,03
Geheel *f*	190,12

Classis Onderdendam.

Onderdendam . .	*f*	5,40
Middelstum . .		5,60
Huisinghe . . .		1,00
Bedum		4,12^{5}
Zuidwolde. . .		12,89
Noordwolde . .		3,75
Stitswerd . . .		4,15
Kantens. . . .		2,70
Uithuistermeeden w. g.		4,30
Uithuistermeden o. g.		6,00
Eppenhuizen . .		1,82
Zandeweer . . .		2,00
Rottum		1,21
Breede		10,00
Warfum . . .		31,60
Usquerd . . .		8,00
Uithuizen . . .		11,65
Leens		12,37^{5}
Warfhuizen . .		5,00
Wehe c. a. . .		2,10
Ulrum		3,50
Niekerk en Vliedorp		5,37^{5}
Pieterburen . .		1,92
Hornhuizen en Kloosterburen . . .		6,50
Westernieland en Saaksumhuizen.		2,49
Winsum . . .		8,05^{5}
Adorp		3,75^{5}
Wetzinghe . . .		6,20
Obergum . . .		4,25
Tinallinge . . .		1,70
Baflo Rasquert. .		3,84
Den Andel. . .		3,00
Eenrum. . . .		10,00
Mensingeweer . .		2,26
Geheel	*f*	198,51^{5}

Classis 's Hertogenbosch.

's Hertogenbosch .	*f*	49,50
Engelen		1,50
Vlijmen		7,50
Hedikhuizen . .		5,00
Oss		3,00
Heeswijk c. a. .		7,50
Berlicum c. a. .		19,50
Lith c, a. . . ,		10,06
Oijen c. a. . . .		1,15
Grave		7,50
Ravestein . . .		0,65
Boxmeer . . .		5,00
Vierlingsbeek . .		10,32^{5}
Oisterwijk . . .		58,52^{5}
Tilburg		10,25
Hilvarenbeek . .		3,67^{5}
Boxtel		3,86^{5}
Michielsgestel . .		4,00
Vught		15,43
Helvoirt. . . .		4,43
Geheel	*f*	227,43

Classis Breda.

Breda	*f*	17,99
Prinsenhage . .		4,45
Leur.		8,00
Etten en Hoeven .		7,44
Zundert. . . .		2,47
Ginneken . . .		25,00
Chaam		1,40
Bergen op Zoom		11,10
Ossendrecht . .		2,67
Overbrengen	*f*	80,52

Overgebragt	*f* 80,52
Rozendaal en Wouw	41,50
Steenbergen . .	73,49
Nieuw Vossemeer en Halsteren .	4,87
Willemstad. . .	7,60
Zevenbergen . .	5,44
Standdaarbuiten .	6,66
Oudenbosch . .	13,30
Geertruidenberg .	23,00
Dongen. . . .	4,70
Terheyden . . .	3,50
Hooge Zwaluwe .	10,02
Made	4,50
Geheel	*f* 199,10

Classis Heusden.

Heusden . . .	*f* 14,56^{5}
Doeveren c. a. .	2,00
Aalburg c. a. .	5,15
Wijk	3,00
Dussen	3,96
Sleeuwijk . . .	7,30
Op- en Neder Andel	6,18
's Greveldulin-Kapelle	10,52
Sprang	3,45
Besoijen . . .	2,50
Waalwijk . . .	5,50
Loon op Zand .	6,50
Babiloniënbroek .	5,00
Eethen	1,00
Drongelen . . .	0,80^{5}
Meeuwen . . .	1,50
Overbrengen	*f* 118,53

Overgebragt	*f* 118,53
Werkendam . .	6,00
Almkerk . . .	16,50
Drunen	1,00
Geheel	*f* 142,03

Classis Eindhoven.

Eindhoven . . .	*f* 5,50
Oirschot . . .	10,23
Bladel	5,00
Hoogeloon . . .	4,00
Velthoven . . .	1,50
Heeze	12,26
Valkenswaard . .	3,46
Bergeik . . .	5,20
Budel	2,33
Someren . . .	3,35
Asten	2,75
Helmond . . .	8,00
Veghel	4,00
St. Oedenrode .	7,10
Nuenen. . . .	5,68
Deurne	7,50
Helenaveen. . .	2,43
Geheel	*f* 90,29

Classis Maastricht.

Maastricht . . .	*f* 17,00
Beek	6,50
Meerssen . . .	7,10
Overbrengen	*f* 33,60

Overgebragt	*f* 33,60
Eijsden	7,67
Heerlen	5,73
Vaals	8,00
Sittard	6,10
Urmond . . .	2,50
Grevenbicht . .	2,56
Gennep	5,25
Roermond . . .	14,25
Weert	2,60
Geheel	*f* 85,26

Classis Assen.

Assen	*f* 25,57^{5}
Norg	11,50
Peize	3,25
Roden	6,00
Roderwolde . .	4,10
Eelde	7,25
Anloo	12,72
Gieten	11,07^{5}
Gasselter-Nijeveen	9,65
Gasselte . . .	6,03^{5}
Rolde	4,75
Beilen	11,75
Eekst	5,10
Annerveen . . .	4,96^{5}
Veenhuizen . .	2,30
Grollo	1,17
Geheel	*f* 127,19

Classis Meppel.

Meppel	*f* 32,10
Kolderveen . . .	1,60
Nijeveen . . .	2,00
Havelte	2,36
Wapserveen . .	3,30
Diever	5,00
Ruinen	4,28
Ruinerwold . . .	10,05
Koekange . . .	5,03
Zuidwolde . . .	6,60
Hollandsche Veld.	10,30
Frederiksoord . .	5,50
Pesse	2,40
Geheel	*f* 90,52

Classis Coevorden,

Coevorden . . .	*f* 17,58^{5}
Borger	4,50
Dalen	42,50
Emmen	10,62
Nieuw-Buinen . .	5,00
Nieuw-Dordrecht .	2,30
Odoorn	9,63
Roswinkel . . .	3,65
Schoonebeek . .	7,30
Schoonoord . . .	8,19
Sleen	7,25
Westerbork . . .	22,03
Geheel	*f* 140,54^{5}

WAALSCHE KERKEN.

Amsterdam . .	*f*	663,62
Arnhem . . .		25,46
Breda		20,00
Delft		16,30
Groningen . .		18,80
's Gravenhage. .		145,69
Haarlem . . .		118,00
's Hertogenbosch..		5,00
Overbrengen	*f*	1012,87

Overgebragt	*f*	1012,87
Leeuwarden . .		30,00
Leiden. . . .		$42,41^{5}$
Middelburg . .		15,35
Nijmegen . . .		7,00
Rotterdam . .		62,93
Utrecht . . .		265,09
Maastricht . .		$8,26^{5}$
Geheel	*f*	1443,92

NAGEKOMEN COLLECTEN VAN 1879.

De met * vermelde zijn eerst in 1880 ontvangen.

Classis Arnhem.

Velp	*f* 31,30
Renkum . . .	20,00
Bennekom . . .	7,63
Ede	11,00
Lunteren . . .	8,50
Otterloo . . .	2,60
Hall	4,66

Classis Zutphen.

Terborgh . . .	15,85

Classis Tiel.

Buurmalsen . .	2,00
Buren	5,00
Beusichem . . .	1,70
Zoelen	5,00

Classis Bommel.

Aalst	2.00
Poederoijen. . .	2,00
Zuilichem . . .	2,55
Waardenburg . .	9,13

Classis 's Gravenhage.

Wassenaar . . .	8,50

Overbrengen *f* 139,42

Overgebragt *f* 139,42

Scheveningen . .	29,00
Naaldwijk . . .	23,61
Rijswijk . . .	11,00

Classis Leiden.

Rijnsburg . . .	10,00
Rijnzaterwoude .	1,50

Classis Gouda.

Berkenwoude . .	1,20
Moordrecht . .	19,65
Waarder . . .	2,87
Oudewater . . .	25,07
Bergambacht . .	4.00
*Ammerstol . .	2,25
Krimpen a./d. Lek	9,75
Ouderkerk a/d IJssel	10,10
Gouderak . . .	2,00
Haastrecht . . .	10,00
*Noordeloos . .	2,75
*Everdingen . .	2,40
*Hagestein. . .	0,42

Classis Haarlem.

Beverwijk . . .	19,77
Zaandijk . . .	3,73

Overbrengen *f* 330,49

Overgebragt *f* 330,49

Classis Hoorn.

Berkhout . . . *f*	8,07
Schellinkhout . .	4,36
Twist	12,02
Opperdoes . . .	11,00
Hensbroek . . .	2,00
Hoogwoud . . .	10,68
Oosterdijk . . .	2,28

Classis Goes.

Colijnsplaat . . .	25,23
Borselen . . .	1,75
*Baarland . . .	2,56

Classis Wijk.

Veenendaal . . .	16,50
Renswoude . . .	7,45
Amerongen . . .	14,07

Classis Leeuwarden.

Lekkum en Miedum	3,60
Rijperkerk . . .	6,90
Oenkerk en Giekerk	$8,67^{5}$
Oudkerk 2e Coll.	16,03
Oostermeer . . .	6,60
Wirdum . . .	14,00
Jorwerd	14,00
Weidum . . .	18,00
Suameer . . .	7,00
Hardegarijp . .	5,75

Classis Sneek.

Oudega	7,04
Warns en Scharl.	$6,52^{5}$

Overbrengen *f* 562,58

Overgebragt *f* 562,58

Classis Franeker.

Oosterlittens . . *f*	4,60

Classis Dokkum.

Buitenpost . . .	10,48
Oudwoude . . .	1,63
Blija.	4,50
Reitsum . . .	$5,06^{5}$
Ternaard . . .	3,60
Ballum	5,70
Anjum	7,85
Hoogebeitum . .	$3,63^{5}$

Classis Heerenveen.

Oude en Nijehorne	1,72
Ureterp	2,70
Beetsterzwaag . .	28,79
Hoornsterzwaag .	2,30
Terwispel . . .	5,95
Akkrum . . .	12,65
* Steggerden . .	6,00
Olde- en Nijeberkoop	6,00
* Donkerbroek . .	5,00
* Haulerwijk . .	2,50

Classis Groningen.

Grootegast . . .	1,10
Lutkegast . . .	1,01
Zevenhuizen . .	2,50

Classis Appingedam.

Meedhuizen . .	2,55
Tjamsweer . . .	15,65
Eenum	$2,05^{5}$

Overbrengen *f* $653,38^{5}$

Overgebragt	*f* 653,38⁵
't Zandt. . . .	10,00
Slochteren . . .	4,25
Woltersum . . .	7,02
Thesinge . . .	1,30
Classis Breda.	
Fijnaart. . . .	2,25
Oosterhout . . .	7,00
Lage Zwaluwe. .	5,00
Geertruidenberg .	5,00
Overbrengen	*f* 749,93⁵

Overgebragt	*f* 749,93⁵
Classis Maastricht.	
Stevenswaard . .	11,20
Classis Coevorden.	
Oosterhesselen . .	1,50
Zweeloo. . . .	2,28
Nieuw-Amsterdam.	4,75
Geheel	*f* 769,66⁵

OVERZIGT VAN DE COLLECTE,

gehouden in 1879.

Arnhem	*f*	662,37
Nijmegen		342,64
Zutphen		955,45
Tiel		128,56
Bommel		185,39^5
Harderwijk		336,07
's Gravenhage		1371,42^5
Rotterdam		1048,12^5
Leiden		656,17
Dordrecht		646,28^5
Gouda		293,98^5
Brielle		180,46
Amsterdam		365,03^5
Haarlem		580,26^5
Alkmaar		670,21
Hoorn		534,34
Edam		535,71
Middelburg		344,54
Zierikzee		175,01^5
Goes		174,98^5
IJzendijke		158,63
Utrecht		737,96
Amersfoort		570,31
Wijk		189,34^5
Leeuwarden		443,93^5
Sneek		403,92^5
Franeker		238,94^5
Dokkum		285,73^5
Heerenveen		283,52
Overbrengen	*f*	13499,34

Overgebragt	*f*	13499,34
Zwolle	*f*	470,43
Deventer		539,46
Kampen		267,12
Groningen		243,20
Winschoten		300,94^5
Appingedam		190,12
Onderdendam		198,51^5
's Bosch		227,43
Breda		279,10
Heusden		102,43
Eindhoven		90,29
Maastricht		85,26
Assen		127,19
Meppel		90,52
Coevorden		140,55^5
Waalsche Kerken		1443,92
Te zamen	*f*	18295,82^5
Nagekomen		745,78^5
	f	19041,61
Nagekomen tot 23 Sept. 1880		23,88
Geheel	*f*	19065,49

Uit de volgende gemeenten was den 23 September 1880 de Collecte van 1879 niet ingekomen:

cl. Nijmegen: Wijchen c. a.;
cl. Tiel: Ochten, Drumpt, Zoelmond, Opheusden;
cl. Bommel: Heerewaarden, Nieuwwaal;
cl. Leiden: Kage, Alphen;
cl. Dordrecht, Heerjansdam, Nieuw-Beijerland, Klaaswaal, Antoniepolder, Maasdam, Puttershoek, Brandwijk, Molenaarsgraaf, Hoogblokland, Hoornaar, Schelluinen;
cl. Gouda: Hei- en Boekop;
cl. Brielle: Oostvoorne;
cl. Amsterdam: Amsterdam, Weesp, Thamen aan den Amstel, Laren;
cl. Alkmaar: Egmond aan Zee, Graft, Schermerhorn, Bedijkte Schermer, Oudorp c. a., Oudkarspel, Oude Niedorp, Winkel, Wieringerwaard, Petten, Huisduinen, Eenigenburg, Burg, Hoorn op Texel, Oude-Schild, Oosterend, Vlieland, Eijerland, Zuidscharwoude;
cl. Hoorn: Urk, Spanbroek, Aartswoud;
cl. Goes: Bath;
cl. IJzendijke: Schoondijke, Breskens, Nieuwvliet, St. Kruis Oostburg, Zuidzande, Hontenisse;
cl. Wijk: Werkhoven, Elst;
cl. Leeuwarden: Menaldum, Vrouwen-Parochie, St. Anna-Parachie, Bergum;
cl. Sneek: Oppenhuizen, Harich;
cl. Franeker: Kimswerd, Midlum, Wijnaldum. Sexbierum, Minnestiga, Achlum, Ried c. a., Schingen, Schalsum, Oosterend, Winsum. Spannum c. a., Kubaard, Lollum, Makkum, Idsegahuizen c. a., Gaast c. a., Exmorra, Longerhouw, Schraard, Wons, Witmarsum, Pingjum c. a.;
cl. Dokkum: Hiaure;
cl. Heerenveen: de Lemmer, St. Jansga, Compagnonsvaart onder Hoornsterzwaag;
cl. Deventer: Olst, Welsum, Rijssen, Enter, Haaksbergen;
cl. Kampen: Mastenbroek, Oldemarkt, Steenwijkerwold;
cl. Kampen: Mastenbroek, Oldemarkt, Steenwijkerwold;
cl. Groningen: Kropswolde, Westerbroek, Engelbert, Midwolde c. a., Lettelbert, de Wilp;

cl. Appingedam: Heveskes, Leermens, Lellens.
cl. Onderdendam: Westerwijtwerd, Oosternieland, Vierhuizen c. a., Oldezijl;
cl. 's Hertogenbosch: Dieden, Kuik c. a.;
cl. Breda: Kruisland, Klundert, Dinteloord c. a., Drimmelen, Moerdijk;
cl. Heusden: Veen, Woudrichem, Uitwijk, Giessen c. a., Waspik, Raamsdonk, 's Gravenmoer, Baardwijk;
cl. Maastricht: Gulpen, Venlo, Blitterswijk;
cl. Assen: Vries, Zuidlaren, Gieterveen, Hijkersmilde, Hoogersmilde, Bovensmilde;
cl. Meppel: Vledder, Dwingelo, Hoogeveen;
Waalsche Kerken: Dordrecht, Zwolle.
In 30 classen 141 gemeenten!

Nog nagekomen Collecten.

Van 1877.	Cl. Heusden.	Gemeente te Waalwijk . . .	*f*	2,02
〃 1877.	〃 Coevorden.	〃 〃 Nieuw Dordrecht	〃	8,44
			f	10,46

Van 1878.

Classis	Brielle	Gemeente te Abbenbroek . . .	*f*	2,40
		〃 〃 Oudenhoorn . . .		1,20
		〃 〃 Sommelsdijk . . .		4,50
				8,10
〃	Amsterdam	〃 〃 Amsterdam		29,70
		〃 〃 Slooten		45,70^{5}
				75,40^{5}
〃	Alkmaar	〃 〃 Egmond aan Zee . .		7,12
		〃 〃 Graft		1,50
		〃 〃 St. Maarten en Valkoog		7,50
				16,12
〃	IJzendijke	〃 〃 Schoondijk		18,00
		〃 〃 Hontenisse		10,00
				28,00
〃	Utrecht	〃 〃 Vleuten		3,50
		〃 〃 Wilnis		3,84
		〃 〃 Abcoude		15,00
		〃 〃 Kockinge en de Haar		5,55
		〃 〃 Zegveld		9,08
				36,97
〃	Sneek	〃 〃 Lutkewierum . . .		2,50
		〃 〃 Woudsend		13,50
		〃 〃 Stavoren		4,80
				20,80

Overbrengen *f* 185,39^{5}

Overgebragt *f* 185,39^{5}

Classis	Franeker	Gemeente	te	Oosterburum . . .	6,00
		"	"	Winsum	25,00
		"	"	Schraard c. a. . . .	7,05
		"	"	Wons c. a. . . .	9,00
		"	"	Pingjum c. a. . . .	5,11
					52,16
"	Heerenveen	"	"	St. Jansga	5,00
"		"	"	Hoornsterzwaag . .	2,85
"		"	"	Wijnjeterp. . . .	3,56^{5}
					11,41^{5}
"	Kampen	"	"	Kamperveen . . .	4,05
		"	"	Steenwijkerwold . .	3,14^{5}
					7,19^{5}
"	Appingedam	"	"	Thesinge	2,75
"	's Hertogenb.	"	"	Berlicum	20,50
		"	"	Oijen	1,10
					21,60
"	Heusden	"	"	Uitwijk	2,57
		"	"	Bezoijen	2,50
		"	"	Waalwijk	2,02
					7,09
"	Meppel	"	"	Pesse	1,35

Te zamen. . . *f* 288,95^{5}

REGISTER

OP DE

HANDELINGEN DER ALGEMEENE SYNODE

VAN DE

NEDERLANDSCHE HERVORMDE KERK,

TEN JARE 1880.

22 Julij. Opening der vergadering . . . . . . Blz. 3

〃 Hare zamenstelling . . . . 〃 3

〃 Benoeming van President, Vice-president en zijn secundus . . . . Blz. 6

〃 Reglement van orde . . . . 〃 6

〃 Goedkeuring van het besluit der Synodale Commissie om de opening der Synode een dag later te stellen . . . . Blz. 6

〃 Punten van behandeling . . . . . . 〃 6

〃 Aankondiging der benoeming van de noodige commissiën . . . . Blz. 6

〃 Opdragt aan den Vice-president van het onderzoek der Registers van de ingekomen en verzonden stukken . . . . Blz. 7

〃 Verzoek ter zake der in te dienen voorstellen. 〃 7

22 Julij. Zamenstelling van Synodi contractae. . Blz. 7

" Besluit na kennisneming der Inleiding tot het verslag der Synodale Commissie, omtrent de vervulling der bij haar openvallende plaatsen en de benoemingen voor het Algemeen Collegie van toezigt . . . . Blz. 7

" Oproeping van den Quaestor-generaal . " 7

" Kennisneming van de verslagen der Hoogleeraren omtrent den staat van het gegeven onderwijs en goedkeuring van hunne ingediende lijst der lessen in het volgende studiejaar . . . . Blz. 7

" Sluiting der eerste zitting. . . . . " 8

23 Julij. Opening der tweede zitting . . . . " 9

" Voorstellen van leden der vergadering . " 9

" Benoeming van Commissiën . . . . " 10

" Verslag van den Vice-president van zijn onderzoek van de Registers der ingekomen en uitgegane stukken . . . . Blz. 11

" Uitspraak der Synodus contracta in zake der vier leden van het Provinciaal Kerkbestuur van Gelderland . . . . Blz. 11

" Kennisneming van het Verslag der Synodale Commissie omtrent het beheer van den Quaestor-generaal in zijn geheel en betrekkelijke besluiten. Blz. 14

" Verwerping van het voorstel van den heer *Segers* tot vervroeging van den druk der Synodale Handelingen . . . . Blz. 15

" Als voren, van het voorstel van den heer *van den Brandeler*, betreffende het niet-officieel gedeelte der *Kerkelijke Courant* . . . . . . Blz. 17

" Sluiting der tweede zitting . . . . . " 18

24 Julij. Opening van de derde zitting . . . " 19

" Goedkeuring van het door de Synodale Commissie gestelde berigt van den Staat der Algemeene kas . . . . Blz. 19

24 Julij. Gros van predikanten en ouderlingen voor de vervulling der bij de Synodale Commissie openvallende plaatsen . . . . Blz. 19

" Benoemingen voor het Algemeen Collegie van toezigt . . . . Blz. 19

" Berigten omtrent de benoemingen bij de Commissie van Voordragt voor de aanstelling van kerkelijke hoogleeraren . . . . Blz. 19

" Mededeelingen van het Provinciaal Kerkbestuur van Zuidholland rakende de zaak der geschorste Dordtsche ouderlingen . . . . Blz. 20

" Besluit tot overbrenging van ingezonden rekeningen van Provinciale weduwenbeurzen tot de Synodale Commissie . . . . Blz. 21

" Berigt van het Classicaal Bestuur van Leeuwarden omtrent de splitsing der gemeente te Bergum. Blz. 21

" Berigt van het Classicaal Bestuur van Winschoten omtrent de grensscheiding der gemeenten te Niewolda en Woldendorp . . . . . . Blz. 21

" Ontvangt van het Provinciaal Collegie van toezigt in Noordholland van eene teekening der oude kerk te Midsland . . . . Blz. 21

" Berigt van den Kerkeraad te Nijmegen omtrent voorgenomen collecten voor het godsdienstonderwijs . . . . Blz. 21

" Overgang tot de orde van den dag ter zake een medegedeeld oordeel van de Classis van Harderwijk over de uitspraken van de Provinciale Kerkbesturen van Gelderland en Zuidholland en van de Synode rakende de zaak der geschorste Dordtsche ouderlingen . . . . Blz. 22

" Boekgeschenk . . . . " 22

" Kennisneming van het Verslag der Synodale Commissie rakende de uitvaardiging van vastgestelde Reglementen en van verandering in bestaande Reglementen . . . . Blz. 22

24 Julij. Goedkeuring van de herziening van de tabel voor de verslagen der examina . . . . . Blz. 23

〃 Diligent-verklaring der Synodale Commissie voor het opgedragen advies rakende het beheer der kerkelijke goederen en het behoud van bepalingen tot instandhouding van den wekelijkschen rustdag. Blz. 23

〃 Besluit tot overbrenging bij de Synodale Commissie van een verzoek van het Classicaal Bestuur van Franeker tot behartiging van het belang der kosterijgoederen . . . . Blz. 23

〃 Sluiting der derde zitting. . . . . . Blz. 23

26 Julij. Opening der vierde zitting. . . . . . 〃 24

〃 Dankbetuiging aan den Quaestor-generaal bij mededeeling van het besluit omtrent zijn aanblijven. Blz. 24

〃 Voorstel van de hh. *Westrik* c. s. tot herstel der oude redactie van art. 38 van het Reglement op het Godsdienstonderwijs . . . . . . Blz. 24

〃 Voorstel van den heer *Segers* tot bevordering alsnog van de opheffing van de schorsing der Dordtsche ouderlingen . . . . Blz. 25

〃 Besluit om vóór de behandeling van de voordragten der Synodale Commissie betreffende gevraagde subsidiën het verslag dier Commissie omtrent het fonds van de Bijbelvertaling en den Vervolgbundel ter hand te nemen . . . . Blz. 26

〃 Kennisneming van het Verslag der Commissie omtrent evengenoemd fonds; besluiten omtrent het intusschen ingekomen rapport der Gezangen Commissie rakende het door haren Secretaris gedaan onderzoek naar de auteurs der Evangelische Gezangen en het gebruik der bij het fonds voorhanden middelen voor de aan de noodlijdende kerken te verleenen subsidiën . . . . Blz. 26

〃 Berekening der nu voor gemelde subsidiën beschikbare middelen . . . . Blz. 28

〃 Voorloopige besluiten op de voordragten der Synodale Commissie . . . . Blz. 29

26 Julij. Besluit omtrent een door den Minister van Financiën gevraagd advies over een verzoek om rijkssubsidie ten behoeve van de gemeente te Lichtenvoorde . . . . Blz. 32

〃 Sluiting der vierde zitting , . . . Blz. 32

27 Julij. Opening der vijfde zitting . . . . Blz. 33

〃 Besluit tot het vormen van drietallen voor de vervulling der openvallende plaatsen bij de Synodale Commissie . . . . Blz. 33

〃 Vaststelling der subsidiën aan noodlijdende gemeenten . . . . Blz. 33

〃 Kennisneming van het verdere verslag der Synodale Commissie rakende de aangelegenheden van het fonds voor noodlijdende kerken en personen, en besluit omtrent de uitbetaling van subsidie aan de gemeente te Ootmarsum . . . . Blz. 33

〃 Als voren, van het verslag der Synodale Commissie rakende de aangelegenheden van het fonds ter voorziening in de geestelijke behoeften van gemeenten waar eigen middelen ontbreken en daarop betrekkelijke besluiten . . . . . . Blz. 33

〃 Als voren, rakende de aangelegenheden van het fonds voor de kosten van het Hooger Onderwijs . . . . Blz. 34

〃 Drietallen voor de vervulling der openvallende plaatsen bij de Synodale Commissie . . Blz. 35

〃 Sluiting der vijfde zitting . . . . 〃 36

28 Julij. Opening der zesde zitting . . . . Blz. 37

〃 Mededeeling van den Quaestor-generaal rakende de voldoening der gemeente Oldemarkt van de contributie voor de Algemeene Weduwenbeurs. Blz. 37

〃 Inlichting van den Quaestor-generaal aangaande de bevoegdheid der Hoogleeraren van de vrije Universiteit tot deelneming in de Algemeene Weduwenbeurs . . . . Blz. 37

28 Julij. Voortzetting van de behandeling van het Verslag der Synodale Commissie rakende het fonds voor de kosten van het hooger onderwijs, weerlegging van de bedenking van de Classicale Vergadering van Onderdendam tegen het afzonderlijk bestaan van zulk een fonds en verschillende besluiten op of naar aanleiding van de voorstellen der Commissie omtrent het gebruik van het fonds met afwijzing van een voorstel van den heer *Roodhuyzen* om den Hoogleeraren in de hun voor het pensioen opgelegde korting van het tractement te gemoet te komen . . . . Blz. 38

〃 Verslag van het onderzoek eener uitspraak van het Provinciaal Kerkbestuur van Zuidholland en overeenkomstig besluit tot aanneming van kennisgeving . . . . Blz. 40

〃 Rapport der betrokken Commissie aangaande de voorloopig aangenomen verandering van art. 14 7°. van het Reglement voor de Kerkeraden. Blz. 41

〃 De door de Synodale Commissie aangeboden herziening der quotisatie vastgesteld . . Blz. 45

〃 Sluiting der zesde zitting . . . . . . 〃 45

29 Julij. Opening der zevende zitting . . . . . 〃 46

〃 Uitspraak der Synodus contracten in zake het hooger beroep van den kerkeraad te Apeldoorn. Blz. 46

〃 Verslag van de betrokken Commissie rakende de voordragten voor kleine toelagen en daarop genomen besluiten . . . . Blz. 47

〃 Benoemingen voor de Synodale Commissie. 〃 49

〃 Sluiting der zevende zitting . . . . . 〃 50

30 Julij. Opening der achtste zitting . . . . . 〃 51

〃 Rapporten van de Commissie voor de nieuwe wetsvoorstellen als:

van de Waalsche Reunie om bepaling der gevallen, waarin men ophoudt lid eener bijzondere gemeente te zijn . . . . Blz. 51

30 Julij. van den Kerkeraad te Sluis om aanvulling van art. 3 van het Algemeen Reglement met opzigt tot manslidmaten, die hunne attestatie niet opvragen . . . . Blz. 52

" van het Classicaal Bestuur van Onderdendam, om art. 41, al. 2 van het Reglement op de vacaturen te doen vervallen . . . . Blz. 53

" van de Classicale Vergadering van 's Gravenhage om invoering van een of meer examen-commissien . . . . Blz. 56

" Rapport der financiële Commissie ter zake der nog ingekomen verslagen van Classicale Besturen naar art. 7 van het Reglement op het fonds tot verbetering der schraalste predikantstractementen. Blz. 58

" Als voren, omtrent de voorloopig aangenomen veranderingen in het Reglement op het evengenoemde fonds . . . . Blz. 59

" Besluiten op de laatste twee rapporten. " 62

" Sluiting der achtste zitting . . . . " 63

31 Julij. Opening der negende zitting . . . . " 64

" Besluit tot uitbetaling der subsidie aan de gemeente te Gaastmeer. . . . . Blz. 64

" Toestemming aan de betrokken Commissie, om met het Comité te Amsterdam in nader overleg te treden aangaande de zaak van aanstelling van Kerkelijke Hoogleeraren aldaar . . . Blz. 64

" Voortgezette behandeling van het Verslag der Synodale Commissie rakende de aangelegenheden der Algmeeene Kas . . . . Blz. 64

" Het ten voorgaanden jare aangehouden rapport van de Commissie voor het Godsdienstonderwijs in behandeling, besluit om aan het daarin vervatte voorstel tot het instellen eener permanente Commissie geen gevolg te geven, maar aan de Synodale Commissie de beschikking over de verzamelde gelden op te dragen . . . . Blz. 65

31 Julij. Gelijk besluit ten aanzien van het mede aangehouden adres van de heeren *Thoden van Velzen*, *van Staveren* en *Rutgers* . . . . . Blz. 66

" Afwijzing van het verzoek van het het Classicaal Bestuur van Franeker tot verhooging der toelage voor de Kerkvisitatie. . . . . . . Blz. 67

" Sluiting der negende zitting, na dankbetuiging aan den Quaestor-Generaal voor zijne medewerking. . . . . , ... Blz. 67

2 Aug. Opening der tiende zitting. . . . . " 68

" Mededeeling van den Kerkeraad te Soesterberg betrekkelijk eene aanvraag bij de Regeering om verhooging van het predikantstractement. . Blz. 68

" Berigt van het bedanken van Mr. *W. B. S. Boeles* voor de benoeming tot lid der Syn. Commissie. Blz. 68

" Intrekking der opdragt aan de Synodale Commissie omtrent gewenschte wettelijke maatregelen tot beteugeling van het misbruik van sterken drank; kennisneming van omtrent de daarvoor ingediende wet ingekomen adressen en besluit om zich te dier zake zoowel aan den Koning als aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal te adresseren. Bl. 68

" Kennisneming van het verslag der Synodale Commissie omtrent bij haar ingekomen stukken tot de rubriek van kennisgeving behoorende. . Blz. 69

" Goedkeuring van de handelingen der Synadale Commissie in zake van den predikant *C. L. D. van Coeverden Adriani* en besluit om bij het Provinciaal Kerkbestuur van Gelderland op het nemen eener beslissing aan te dringen . . . . . Blz. 70

" Als voren, van haar schrijven aan hetzelfde Kerkbestuur betrekkelijk verlangde voorziening in vermelde onregelmatigheden en van hare beschikkingen op verschillende ingekomen verzoeken om dispensatie. . . . . Blz. 70

" Sluiting der tiende zitting. . . . . " 70

3 Aug. Opening der elfde zitting . . . . . . „ 71

„ Synodi contractae voor de behondeling van door het Provinciaal Kerbestuur van Zuidholland overgebragte bezwaren tegen de predikanten *Jak. Eigeman* en *E. A. G. van Hoogenhuijze* te Dordrecht Blz. 71

„ Benoeming van Mr. *J. C. Bergsma* tot lid der Synodale Commissie . . . . Blz. 72

„ Rapport betreffende een voorsrel van de Classicale Vergadering van Dordrecht om voor de toelating tot het examen voor de Evangeliebediening ook getuigschriften aan te nemen van buiten de Rijksuniversiteiten hier te lande bestaande inrigtingen voor Hooger Onderwijs . . . . . . Blz. 72

„ Als voren, ter zake der adressen tot aanvulling van art. 3 al. 2 van het Reglement voor de Kerkeraden . . . . Blz. 74

„ Besluit op een bezwaarschrift van den Kerkeraad te Rijnsaterwoude over het uitblijven der beslissing in de zaak van den predikant *van Coeverden Adriani* . . . . Blz. 75

„ Besluit, naar mededeelingen van den Quaestor-generaal, om het Classicaal Bestuur van Amsterdam te verpligten tot volledige opgaaf van de inkomsten der door hem voor kleine toelagen voorgedragen predikantsbebetrekkingen . . Blz. 76

„ Nader besluit omtrent de beschikking over de voor het godsdienstonderwijs ingezamelde gelden. Blz. 76

„ Afwijzing van een door de Synodale Commissie overgebragt verzoek van Kerkvoogden te Groningen om bij artt. 3 en 5 van het Algemeen Reglement het stemregt en de bevoegdheid tot benoeming in Kerkelijke Besturen te beperken in geval van niet voldoening der kerkelijke lasten . . . Blz. 77

„ Sluiting der elfde zitting . . . . . . Blz. 78

4 Aug. Opening der twaalfde zitting . . . . Blz. 79

„ Nader berigt omtrent de grensverandering der gemeenten te Nieuwolda en Woldendorp. Blz. 79,

4 Aug. Besluit omtrent de voor den predikant te Drogeham toegestane toelage uit het fonds ter voorziening in geestelijke behoeften . . . . . Blz. 79

〃 Rapport der Commissie ter zake der voorloopig aangenomen verandering van art. 38 van het Reglement op het Godsdienstonderwijs en bijgekomen voorstellen op de belijdenis-kwestie betrekking hebbende. . . . . Blz. 79

〃 Voorstel van den heer *Bruna* om de Synode te doen verklaren, dat de Provinciale Kerkbesturen, en niet hunne individuele leden naar art. 62 van het Algemeen Reglement consideratiën hebben te geven, na beraadslaging, verworpen . . . Blz. 103

〃 Kennisneming van de handeling der Synodale Commissie ter zake van een bezwaarschrift van den Kerkeraad te Alkmaar en van de bij haar gediend hebbende verzoeken om cassatie, en goedkeuring, dat de Synodale Commissie bezwaar vond, het Provinciaal Kerkbestuur voor te lichten hoe te handelen met de predikanten *Eigeman* en *van Hoogenhuijze* te Dordrecht wegens eene met de geschorste ouderlingen gehouden vergadering. Blz. 104

〃 Sluiting der twaalfde zitting . . . 〃 105

5 Aug. Opening van de dertiende zitting . . 〃 106

〃 Berigt van den heer *H. Steenberg*, dat hij de benoeming tot lid van de Synodale Commissie aanneemt. . . . . Blz. 106

〃 Verslag van eene audientie van het Moderamen bij den Minister van Financiën . . Blz. 106

〃 Rapporten der Commissie voor de verslagen van de Provinciale Kerkbesturen rakende den staat van het hulppredikerschap en de examina . Blz. 106

〃 Behandeling van het voorstel van den heer *Segers* betreffende door het Provinciaal Kerkbestuur van Gelderland afgewezen opheffing van de schorsing der Dordtsche ouderlingen, en verwerping van het eerste lid van dat voorstel . . . . Blz. 108

5 Aug. Sluiting van de dertiende zitting . . Blz. 111

6 Aug. Opening der veertiende zitting . . „ 112

„ Besluit om over te gaan tot de orde van den dag ter zake van een ter tafel gebragt adres van zestig leden van het Kiescollege te Dordrecht. Blz. 112

„ Het tweede lid van het voorstel van den heer *Segers* verworpen door aanneming van eene gewijzigde motie van den heer *Roodhuijzen*, naar welke de vergadering verklaart, hoe eerst de opheffing van den onhoudbaren toestand te Dordrecht mogelijk zal zijn . . . . Blz. 114

„ Het rapport in behandeling over het verzoek der Waalsche Reunie om de gevallen te bepalen waarin men ophoudt lid eener gemeente te zijn: Opdragt aan de Synodale Commissie om de Synode ter zake van advies te dienen . . . . Blz. 116

„ Gelijke opdragt ter zake van een soortgelijk voorstel van den Kerkeraad te Sluis, bij behandeling vervolgens van het daarover uitgebragt rapport. Blz. 117

„ Afwijzing overeenkomstig het betrekkelijk rapport van het voorstel van de Classicale Vergadering van Dordrecht om erkenning van de getuigschriften van studie ook van andere inrigtingen van Hooger Onderwijs dan die der Rijksuniversiteiten. Blz. 117

„ Rapport ter zake der voorloopig aangenomen verandering van art. 24 van het Reglement op de vacaturen . . . . Blz. 118

„ Goedkeuring van het rapport omtrent den staat van het hulppredikerschap. . . . . Blz. 121

„ Als voren van het rapport omtrent de examina, na eenige beraadslaging over de vraag, of toelating kan geschieden, als de bekwaamheid in een of ander vak onvoldoende is bevonden . Blz. 121

„ Sluiting der veertiende zitting . . . „ 121

7 Aug. Opening van de vijftiende zitting . . „ 122

„ Voorloopige kennisneming van een bezwaarschrift

van den Kerkeraad te Arnhem over de goedkeuring eener grensverandering van zijne gemeente en die van Schaarsbergen. . . . . Blz. 122

〃 Het rapport over het voorstel van het Classicaal Bestuur van Onderdendam tot het doen vervallen van art. 41 al. 2 van het Reglement op de Vacaturen in behandeling. Besluit om de alinea te handhaven, — verwerping van een voorstel tot aanvulling van het artikel; aanneming daarentegen van een voorstel tot aanvulling van art. 73. . Blz. 122

〃 Sluiting der vijftiende zitting . . . 〃 126

9 Aug. Opening der zestiende zitting . . . 〃 127

〃 Uitstel der behandeling van het bezwaarschrift van den Kerkeraad te Arnhem . . . . . Blz. 127

〃 Dankbetuiging van den Kerkvoogd te Groesbeek voor de toezegging van subsidie . . Blz. 127

〃 Aanneming door den heer *L. Overman* van de benoeming tot lid der Gezangen-Commissie. Blz. 127

〃 Rapport omtrent de kerkvisitatie en daarop genomen besluit . . . . Blz. 127

〃 Het rapport over de voorloopig aangenomen verandering van art. 14 7° van het Reglement van de Kerkeraad in behandeling en besluit om die verandering niet vast te stellen . . . Blz. 140

〃 De voorstellen tot aanvulling van art. 3 al. 2 van het Reglement voor de Kerkeraden naar het advies der Commissie verworpen . . Blz. 142

〃 Als voren, het voorstel van de Classicale Vergadering te 's Gravenhage tot invoering van een of meer examencommissien . . . . . Blz. 142

〃 Sluiting van de zestiende zitting . . 〃 143

10 Aug. Opening der zeventiende zitting . . 〃 144

〃 Benoeming van eene Commissie voor audientie bij Zijne Majesteit . . . . Blz. 144

〃 Rapport ter zake van een voorstel der Classicale

Vergadering te Utrecht om het Waalsch ressort tot een Classicaal ressort te maken en overeenkomstig besluit tot verwerping van het voorstel . . . . Blz. 144

〃 Voorloopige behandeling van het bezwaarschrift van den Kerkeraad te Arnhem over de goedkeuring der grensverandering van zijne gemeente en die van Schaarsbergen . . . . Blz. 146

〃 Rapport ter zake van het voorloopig aangenomen Reglement op de kerspelvorming . . Blz. 147

〃 Sluiting der zeventiende zitting . . 〃 196

11 Aug. Opening der achttiende zitting. . . . 〃 197

〃 Aanneming door den heer *Bergsma* van de benoeming tot lid der Synodale Commissie. Blz. 197

〃 Protest van gemeenteleden te Dordrecht tegen de voorloopige schorsing van den predikant *Jak. Eigeman* . . . . Blz. 197

〃 Algemeene beschouwingen over de voorstellen der Commissie voor de belijdenis-kwestie . Blz. 198

〃 Sluiting der achttiende zitting . . Blz. 200

12 Aug. Opening der negentiende zitting . . 〃 201

〃 Berigt van den adjudant des Konings omtrent de aangevraagde audiëntie . . . . Blz. 201

〃 Verschillende brieven van dankbetuiging. Blz. 201

〃 Motie van den heer *Roodhuijzen* ter zake der voorstellen rakende art. 38 Regl. Godsdienstonderwijs . . . . Blz. 201

〃 Besluit tot afwijzing van het bezwaarschrift van
〃 den Kerkeraad te Arnhem tegen de goedkeuring der grensverandering van die gemeente en de gemeente te Schaarsbergen . . . . . . Blz. 202

〃 Goedkeuring van een voorstel van het Classicaal Bestuur van Onderdendam rakende de aanzuivering van de achterstallige quota van de gemeente te Wehe . . . . Blz. 202

12 Aug. Vervulling der openvallende betrekkingen van secundi bij de Synodale Commissie . Blz. 202

〃 Nieuwe voorstellen betreffende de belijdeniskwestie met de in het rapport reeds vermelde in handen der betrokken Commissie gesteld, ter fine van advies . . . . Blz. 203

〃 Sluiting der negentiende zitting . . 〃 205

13 Aug. Opening der twintigste zitting . . . 〃 206

〃 Dankbetuiging van kerkvoogden te West-Kapelle voor de verhooging der subsidie . . Blz. 206

〃 Nader rapport der betrokken Commissie ter zake der in hare handen gestelde voorstellen omtrent de belijdenis-kwestie . . . . . . Blz. 206

〃 Overeenkomstig besluit om verschillende van deze voorstellen niet in behandeling te nemen. Blz. 212

〃 Beraadslaging over het voorstel van de heeren *van Lakerveld* c. s. tot wijziging van art. 1 en 11 van het Algemeen Reglement leidende tot verwerping daarvan . . . . Blz. 212

〃 Het voorstel van de heeren *Roodhuijzen* c. s. tot verandering van art. 38 en 39 van het Reglement op het Godsdienstonderwijs en aanvulling van art. 22 van het Reglement voor de Kerkeraden met daartoe behoorend amendement van de heer *van Lakerveld* in behandeling . . . . Blz. 215

〃 Sluiting der twintigste zitting . . . 〃 216

14 Aug. Opening der een en twintigste zitting. 〃 217

〃 Voortgezette beraadslagingen over het voorstel van de heeren *Roodhuijzen* c. s. leidende tot verwerping er van, na aanneming van het amendement van den heer *van Lakerveld* . . . . Blz. 217

〃 Het voorstel van de heeren *Westrik* c. s. tot herstel der oude redactie van art. 38 insgelijks verworpen . . . . Blz. 220

〃 Goedkeuring van de grensverandering der gemeenten te Sluipwijk en Bodegraven . . . Blz. 221

14 Aug. Orde van den dag ter zake eener verklaring van de afgevaardigden van Aagtekerke en vier andere leden der Class. Vergadering van Middelburg. Blz. 221

〃 Aanneming voor kennisgeving van eene andere verklaring van genoemde Classicale Vergadering rakende de belijdeniskwestie. . . . . . . Blz. 221

〃 Sluiting der een en twintigste zitting. 〃 222

16 Aug. Opening der twee en twintigste zitting. 〃 223

〃 De voorstellen der betrokken Commissie betrekkelijk art. 38 in behandeling met een amendement van den President op de 3e alinea. . Blz. 223

〃 Verdaging der beraadslagingen en sluiting der twee en twintigste zitting. . . . . Blz. 225

17 Aug. Opening der drie en twintigste zitting. 〃 226

〃 Dankbetuiging van Kerkeraden vooor toegekende subsidie . . . . Blz. 226

〃 Toekenning alsnog van eene kleine toelage aan de gemeente te Spijk in Zuidholland . . Blz. 226

〃 De beraadslagingen over de voorstellen omtrent art. 38 al. 3 van het Reglement op het Godsdienstonderwijs voortgezet, doch de stemming daarover aangehouden. . . . . Blz. 226

〃 Beraadslaging over de voorstellen der Commissie rakende art. 38 al. 5 — amendement van den heer *Bruna*, — voorstel van den hoogleeraar *Gooszen* om geheel de alinea te doen vervallen in nadere overweging gehouden . . . . . . Blz. 228

〃 Vaststelling der voorloopig aangenomen wijziging van art. 24 van het Reglement op de vacaturen in overeenstemming met het daarover uitgebragt rapport . . . . Blz. 230

〃 Benoeming van den heer *W. O. Servatius* in plaats van den heer *H. Frima* tot secundus bij de Synodale Commissie . . . . . . Blz. 231

〃 Sluiting der drie en twintigste zitting. 〃 232

18 Aug. Opening der vier en twintigste zitting. 〃 233

〃 Het voorstel van den hoogleeraar *Gooszen*, tot het doen wegvallen van art. 38 al. 5 in verband met al. 4 gebragt, doch na langdurige beraadslagingen verworpen . . . . Blz. 233

〃 Sluiting der vier en twintigste zitting. 〃 236

19 Aug. Opening der vijf en twintigste zitting. 〃 237

〃 Toekenning alsnog van eene kleine toelage aan de gemeente Willemsoord in Overijssel. Blz. 237

〃 De verschillende voorstellen art. 38 al. 3 en al. 5 van het Regl. op het Godsdienstonderw. rakende bij achtereenvolgende stemmingen verworpen. Blz. 237

〃 Protest van de heeren *Westrik c. s.* tegen het in stand laten der nieuwe redactie van art. 38 van het Reglement op het Godsdienstonderw. Blz. 240

〃 Sluiting der vijf en twintigste zitting. 〃 241

20 Aug. Opening der zes en twintigste zitting. 〃 242

〃 Toekenning alsnog eener kleine toelage aan de gemeente te Schoonoord in Drenthe . . Blz. 242

〃 Aankondiging van den hoogleeraar *Gooszen* van op zijn voorstel tot het doen wegvallen van al. 5 art. 38 van het Reglement op het Godsdienstonderwijs te zullen terugkomen . . . . . . Blz. 242

〃 Bijzonder voorstel van den heer *Roodhuijzen* rakende art. 38 evengenoemd . . . . . . Blz. 242

〃 De voorloopig aangenomen veranderingen van art. 38 met de overgangsbepaling nog afzonderlijk in stemming gebragt en verworpen. . . Blz. 243

〃 Algemeene beraadslagingen over het Reglemet op de kerspelvorming . . . . Blz. 244

〃 Voorstel van den heer *Segers* om door eene wijziging van art. 43 7° en 51 7° van het Algemeen Reglement en van het Reglement op de erkenning van nieuwe gemeenten, het aanhangige Regl. op de kerspelvorming te vervangen, verworpen. Blz. 249

20 Aug. Afwijzing van verschillende voorstellen van of uit Classicale Vergaderingen in verband met de aanhangige kerspelvorming . . . . . Blz. 249

" Sluiting der zes en twintigste zitting. " 250

21 Aug. Opening der zeven en twintigste zitting. " 251

" Rapport van de Commissie rakende de voorloopig aangenomen veranderingen in het Reglement op het Hooger Onderwijs betrekkelijk het aanstellen van kerkelijke hoogleeraren te Amsterdam. Blz. 251

" Uitspraak der Synodus contracta in zake den predikant *Jak. Eigeman* te Dordrecht . . Blz. 278

" Sluiting der zeven en twingtigste zitting. " 282

23 Aug. Opening der acht en twintigste zitting. " 283

" Uitspraak der Synodus contracta in zake den predikant *Alewijn Faure*. . . . . . . Blz. 283

" De heer *Kronenberg* na het bedanken van den heer *Servatius* benoemd tot secundus bij de Synodale Commissie . . . . Blz. 287

" Het Reglement op de kerspelvorming in behandeling. Daarop nog door de heeren *Jans*, *Luti* en *Segers* ingediende amendementen; laatst vermeld voorstel echter buiten behandeling gehouden. . Blz. 288

" Het amendemenr van de heer *Jans* om de kerspelvorming alsnog niet op gemeenten van eeu predikant toe te passen in beraadslaging en overeenkomstige vaststelling van art. 1. . . Blz. 290

" Sluiting der acht en twintigste zitting. " 293

24 Aug. Opening der negen en twintigste zitting. " 294

" Uitspraak der Synodus contracta in zake den predikant *van Hoogenhuijze* te Dordrecht . Blz. 294

" De behandeling van het Reglement op de kerspelvorming voortgezet tot art. 10, met aanneming van het amendement van den President op art. 2, 5 en 6 . . . . Blz. 298

" Sluiting der negen en twintigste zitting. " 301

25 Aug. Opening van de dertigste zitting . . Blz. 302

" Aanneming voor kennisgeving van nog een protest van lidmaten te Dordrecht tegen de handelingen van het Provinciaal Kerkbestuur in de zaak der geschorste ouderlingen . . . . Blz. 302

" Rapport van de Commissie voor de nieuwe wetsvoorstellen ter zake van een voorstel uit de classis van Hoorn tot verandering van art. 27 van het Reglement op het Examen ter toelating tot de Evangeliebediening . . . . Blz. 302

" De behandeling van het Reglement op de kerspelvorming ten einde gebragt, bij voorwaardelijke voorloopige aanneming van een nieuw artikel. Blz. 312

" Bedenking van den heer *Bruna* tegen de vaststelling van het Reglement om de opneming in art. 2 van het voorstel van den heer *Luti.* Blz. 317

" Sluiting van de dertigste zitting . . " 317

26 Aug. Opening van de een en dertigste zitting. " 318

" Besluit tot vaststelling van het Reglement op de kerspelvorming ondanks de daartegen door den heer *Bruna* gemaakte bedenking . . . . Blz. 318

" Verschillende voorstellen betreffende art. 38 van het Reglement op het Godsdienstonderwijs van de heeren *Roodhuijzen*, *Goossen* en den *President*, in behandeling en besluit ten slotte naar een op laatstgenoemd voorstel ingediend amendement van den heer *van den Brandeler* tot verandering alsnog van al. 5 . . . . Blz. 318

" Vaststelling van de voor de kerspelvorming in het Algemeen Reglement en in bijzondere Reglementen gemaakte veranderingen, behoudens de eindrevisie . . . . Blz. 322

" Besluit naar voorstel van den heer *van Lakerveld* tot eenige wijziging in het Reglement op de kerspelvorming . . . . Blz. 322

" Het rapport betreffende art. 27 van het Reglement op het examen ter toelating tot de Evangeliebe-

diening in behandeling; de tijdigheid der verandering van het artikel door de meerderheid aangenomen; de verdere beraadslagingen tot eene latere zitting verdaagd . . . . Blz. 323

〃 Sluiting der een en dertigste zitting . 〃 324

27 Aug. Opening der twee en dertigste zitting. 〃 325

〃 Voorstel van den heer *van Lakerveld* om terug te komen op de vaststelling van de in het Reglement op de kerspelvorming bij art. 2, 5 en 6 opgenomen principiële veranderingen niet aangenomen . . . . Blz. 325

〃 De voorloopig aangenomen veranderingen van het Reglement op het Hooger Onderwijs betrekkelijk het aanstellen van Kerkelijke Hoogleeraren te Amsterdam, bij de behandeling van het rapport behoudens eenige aanvulling vastgesteld met besluit betrekkelijk de ter goedkeuring ingekomen statuten van de betrokken Vereeniging . . . Blz. 325

〃 Motie van den heer *van den Brandeler* om alsnog ter zake van het verzet tegen art. 38 van het Reglement op het Godsdienstonderwijs tot eene volledige amnestie te besluiten . . . Blz. 329

〃 Sluiting der twee en dertigste zitting. 〃 329

28 Aug. Opening van de drie en dertigste zitting. 〃 330

〃 De behandeling van het rapport over art. 27 van het Reglement op het examen ter toelating tot de Evangeliebediening weder opgevat; voorstel van den heer *van Lakerveld* tot aanneming eener tweede formule; voorkeur door de Vergadering aan ééne formule gegeven . . . . Blz. 330

〃 Voorstel van den *President* om de reeds in 1877 door hem en den hoogleeraar *Kuenen* aanbevolen redactie van art. 27 aan te nemen: de verschillende ter zake dienende voorstellen in behandeling . . . . Blz. 331

〃 Voorstel van den hoogleeraar *Gooszen* om de verschillende voorstellen in handen te geven van de

Synodale Commissie aangehouden tot de volgende zitting . . . . Blz. 334

" Sluiting van de drie en dertigste zitting. " 334

" Opening van de vier en dertigste zitting. " 235

" Voorstel van den heer *van Lakerveld* omtrent art. 39 van het Reglement op het Godsdienstonderwijs niet in behandeling genomen . . . Blz. 235

" Verwerping van de motie van den hoogleeraar *Gooszen* om de voorstellen rakende art. 27 van het Reglement op het examen ter toelating tot de Evangelie-bediening in handen der Synodale Commissie te stellen . . . . . . Blz. 235

" Amendement van den heer *Overman* op het voorstel van den President betreffende gemeld art. 27 . . . . Blz. 236

" Het door den heer *Overman* geamendeerde voorstel, na verwerping van de voorstellen der heeren *Alingh Prins* en *van Duijl*, en van den heer *van Lakerveld* aangenomen ook met betrekking tot art. 19 van het Reglement op het Godsdienst-Onderwijs . . . . Blz. 337

" De motie van den heer *van den Brandeler* tot het verleenen van eene volledige amnestie ter zake van het verzet tegen art. 38 bij door den heer *Segers* voorgestelde verklaring verworpen. Blz. 337

" Overgangsbepaling aan de nieuwe verandering van art. 38 van het Reglement op het godsdienstonderwijs verbonden . . . . Blz. 339

" Eindredactie van het Reglement op de Kerspelvorming en de betrekkelijke veranderingen in het Algemeen en andere Reglementen vastgesteld. Blz. 339

" Kennisneming van de mededeelingen der Synodale Commissie omtrent den staat der Kerk in Bijlage C . . . . Blz. 350

28 Aug. Berigt van den Secretaris omtrent het wegblijven van mededeelingen omtrent de Indische kerken. Blz. 350

〃 Kennisneming van het verslag van het Comité voor de Waldenzen . . . . Blz. 351

〃 Magtiging van de Synodale Commissie tot beschikking op een verwacht verzoek tot verhooging der kleine toelage aan de gemeente te Asten. Blz. 351

〃 Verslag van den Vice-president omtrent de tijdens de zittingen ingekomen stukken . . Blz. 351

〃 Besluit omtrent de resumtie der notulen en sluiting der vier en dertigste zitting . . . . Blz. 351

〃 Opgave van de opbrengst der gewone collecte ten behoeve van het fonds voor noodlijdende kerken en personen in het jaar 1879 . . . Blz. 353

〃 Nagekomen collecten van 1879 . . 〃 373

〃 Overzigt van de collecte gehouden in 1879. 〃 376

〃 Opgaaf der gemeenten van welke den 23 September 1880 de collecte van 1879 nog niet was ingekomen Blz. 377

〃 Nog nagekomen collecten . . . . 〃 379

BIJLAGEN.

Verslag van de verrigtingen der Algemeene Synodale Commissie gedurende het jaar 1879—1880.

Aanbieding van het verslag . . . . Blz. 5

Zamenstelling der Commissie . . . . 〃 5

Getal en tijd van hare zittingen . . . . . 〃 5

Medewerking van hare leden . . . . Blz. 5

Punten van behandeling . . . . „ 6

Reglement van orde . . . . „ 6

Commissie tot de spoedvorderende zaken. . . „ 6

Openvallende plaatsen in de Synodale Commissie. „ 6

Als voren, bij het Algemeen Collegie van toezigt. „ 6

A. Financiële aangelegenheden . . . . „ 7

I. Aangelegenheden van het fonds voor noodlijdende kerken en personen. . . . . Blz. 7

a. Correspondenten voor de hulpvragende gemeenten „ 7

b. Beschikbare middelen voor subsidie tot kerk- of pastorij-bouw . . . . Blz. 7

c. Voordragten ter zake der aanvragen . . . „ 8

d. Voordragten ter gunstige beschikking. . . „ 8

Millingen . . . . „ 8

Groesbeek . . . . „ 12

Zevenhoven. . . . . „ 14

Driehuizen . . . . „ 15

Kleverskerke . . . . „ 16

Molkwerum. . . . . „ 17

Haulerwijk . . . . „ 18

Weerselo . . . . „ 18

Grootegast . . . . „ 19

Stitswerd . . . . „ 21

Vierlingsbeek . . . . „ 22

Besoijen. . . . . , „ 23

Bergeik . . . . „ 24

e. Voordragten tot afwijzing . . . . „ 27

Westkappelle . . . . „ 27

Grijpskerke . . . . Blz. 28
Eindhoven . . . . „ 29
f. Overzigt van de gedane voordragten . . . „ 31
g. Berigten omtrent verleende rijkssubsidie. . „ 32
h. Vergunning aan Kerkvoogden te Nieuwe Pekela tot wijziging in het bestek . . . . Blz. 33
i. Uitbetaling van subsidiën . . . . „ 33
j. Toekenning van zoogenaamde kleine toelagen „ 36
k. Berigt omtrent verleende toelagen uit het fonds van wijlen Vrouwe *Steyn-Schellinger* . . . . Blz. 37
l. Collectebrief . . . . „ 37
II. Aangelegenheden van het fonds ter voorziening in de geestelijke behoetten van gemeenten, waar eigen middelen ontbreken . . . . Blz. 39
a. Aanbevolen gemeenten . . . . „ 39
b. Advies tot afwijzing van eene aanvraag van 's Heerenhoek . . . . Blz. 41
c. Overbrenging van een verzoek van den predikant te Rossum om eene bijdrage voor de belangen van het godsdienstonderwijs . . . . Blz. 41
d. Onderzoek naar den financiëlen toestand der gemeente te Bussum . . . . Blz. 41
e. Toekenning van toelagen voor opleiding tot de betrekking van godsdienstonderwijzer . . . Blz. 42
f. Verzoek tot op nieuw beschikbaarstelling eener som voor onvoorziene behoeften . . . . . . Blz. 42
III. Aangelegenheden van het fonds tot verbetering der schraalste predikantstractementen . . . . Blz. 42
a. Verslagen der Classicale Besturen omtrent de inkomsten der toelagen genietende gemeenten . . . Blz. 42
b. Advies omtrent de toekenning der toelagen. „ 43
c. Magtiging van den Quaestor-generaal om voor ditmaal het batig saldo van het fonds niet te kapitaliseren. Blz. 44

IV. Aangelegenheden van de Algemeene Weduwenbeurs. Blz. 45

V. Aangelegenheden van het Hulppensioenfonds. „ 45

VI. Aangelegenheden van het fonds der nieuwe vertaling van het Nieuwe Testament en van den Vervolgbundel op de Evangelische Gezangen . . . . . . Blz. 45

a. Inkomsten van het fonds . . . . „ 45

b. Beschikkingen over de inkomsten van het fonds. Blz. 46

VII. Aangelegenheden van het fonds voor de kosten van het Hooger Onderwijs . . . . Blz. 46

a. Regeling van de tractementen en het pensioen der kerkelijke Hoogleeraren . . . . Blz. 47

b. Terugbekoming der vrije beschikking over de bijdragen der studenten voor het onderwijs der hoogleeraren. Blz. 50

c. Storting van de opbrengst der bijdragen van studenten over 1879 in 's Rijks kas . . . . Blz. 52

d. Verleende vrijstelling van de verpligting tot betaling der bijdrage voor 1880 . . . . Blz. 52

e. Voorstel tot verandering van art. 16 van het Reglement op het Hooger Onderwijs . . . . Blz. 53

f. Voorloopige voorziening in de kosten van het voorbereidend kerkelijk examen der candidaten in de Godgeleerdheid . . . . Blz. 53

g. Verschillende voorstellen rakende het gebruik en het beheer van het fonds . . . . Blz. 56

VIII. Aangelegenheden der Algemeene kas. . . „ 57

a. Herziening der quotisatie van de gemeenten. „ 57

b. Décharge aan den Quaestor-generaal verleend voor de betalingen die uit de Rijksbijdrage plegen te geschieden. Blz. 58

c. Vergoeding van kosten in zaken van tucht . „ 58

d. Vergoeding van kosten van secundi-leden van Provinciale Kerkgesturen wegens medewerking aan het afnemen van examina . . . . Blz. 59

e. Kosten- en prijsbepaling der Synodale Handelingen van 1879 en van het Algemeen Tienjarig Register. Blz. 59

f. Overige drukkosten en schrijfbehoeften . . „ 60

IX. Beheer van den Quaestor-generaal over alle Synodale Synodale fondsen in zijn geheel . . . . Blz. 60

a. Onderzoek van het beheer ten huize van den Quaestor-generaal . . . . Blz. 60

b. Rekeningen en staat der Synodale fondsen. „ 61

c. Memorie van toelichting bij de rekeningen. „ 61

A. Fonds voor noodlijdende kerken en personen. „ 62

B. Fonds ter voorziening in de geestelijke behoeften van gemeenten, waar eigen middelen ontbreken. Blz. 65

C. Fonds tot verbetering der schraalste predikantstractementen . . . . Blz. 68

D. Algemeene Weduwenbeurs . . . . „ 70

E. Fonds van de Bijbelvertaling (Nieuw Testament) en den Vervolgbundel op de Evangelische Gezangen. Blz. 72

F. Algemeene kas . . . . „ 73

G. Hulppensioenfonds voor emeriti-predikanten. „ 79

H. Fonds voor de kosten van het Hooger Onderwijs in de Godgeleerdheid van wege de Nederlandsche Hervormde Kerk . . . . Blz. 80

d. Voorstel tot goedkeuring der rekeningen. . „ 82

e. Opmerkingen naar aanleiding der rekeningen „ 82

f. Voorstel tot openbare vermelding der giften en legaten Blz. 84

g. Gecommitteerden voor het toezigt op de administratie van den Quaestor-generaal . . . . . . Blz. 84

h. Aanbeveling tot het doen aanblijven van de heeren *Scholten* en *Mom* in hunne betrekkingen van Quaestor-generaal en diens secundus . . . . . . Blz. 85

B. Aangelegenheden van verschillenden aard. . " 86

I. Door de Synode aanbevolen zaken . . . " 86

a. Uitvaardiging van Reglementen en van veranderingen in Reglementen . . . . Blz. 86

b. Herziening van de tabel voor het examen ter toelating tot de Evangeliebediening . . . . . . Blz. 88

c. Verzoek om diligentverklaring ter zake van een nader advies rakende het beheer der kerkelijke goederen Blz. 88

d. Als voren, ter zake der behartiging van het behoud van bepalingen tot instandhouding van een wekelijkschen rustdag . . . . Blz. 89

e. Vraag ter zake der opdragt ten aanzien van gewenschte wettelijke bepalingen tot beteugeling van het misbruik van sterken drank . . . . Blz. 89

f. Voorziening in de door het overlijden van den heer *Junius* ontstane vacature bij de Commissie van toezigt op den druk van de uitgaaf der Evangelische Gezangen Blz. 90

II. Ingekomen stukken van kennisgeving . . " 90

a. Vanwege Z. M., berigt van de zwangerschap van H. M. de Koningin . . . . Blz. 90

b. Van den Minister van Financiën omtrent toekenning van Rijksbijdragen tot predikantstractementen. Blz. 92

c. Van den Minister van Koloniën omtrent de vervulling eener vacature bij de Indische Commissie . Blz. 92

d. Uitspraken van Kerkelijke Besturen . . . " 92

e. Dankbetuiging van de Commissie der Remonstrantsche broederschap ter zake der handhaving van het Synodaal besluit van 20 Julij 1819 . . . . Blz. 93

f. Boekgeschenken . . . . " 93

g. Dankbetuigingen voor genoten subsidie . . " 94

III. **Overige stukken ter overweging** . . . . Blz. 94

a. Verzoek van het Prov. Kerkbestuur van Gelderland om voorlichting hoe te handelen ter zake van ter zijner kennis gekomen bezwaren ten aanzien van den wandel van den predikant *C. L. D. van Coeverden Adriani* te Harderwijk, en van genoemden predikant om tusschenkomst in zijn belang. . . . . Blz. 94

b. Verzoek van hetzelfde Prov. Kerkbestuur om order te stellen op onregelmatigheden in het Classicaal ressort van Harderwijk . . . . Blz. 97

c. Verzoeken om dispensatie naar art. 23 van het Reglement op de vacaturen . . . . Blz. 98

e. Verzoek om dispensatie van de bepaling omtrent den leeftijd in art. 13 van het Reglement op het Godsdienstonderwijs . . . . Blz. 102

f. Overgebragt voorstel van Kerkvoogden te Groningen om bij artt. 3 en 5 van het Algemeen Reglement het stemregt en de verkiesbaarheid voor eenig bestuur te beperken . . . . Blz. 102

g. Bezwaarschrift van den Kerkeraad te Alkmaar over eene eindbeslissing van het Provinciaal Kerkbestuur van Noordholland ter zake van zijn bezwaar tegen de inschrijving van elders aangenomen lidmaten. Blz. 105

h. Verzoeken om vernietiging (cassatie) van uitspraken van Kerkelijke Besturen, als : . . . . . Blz. 105

1°. Van den Kerkeraad te Eernewoude ter zake eener uitspraak van het Provinciaal Kerkbestuur van Friesland omtrent zijne verpligting tot het afgeven van berigt van het zedelijk gedrag van ouders die elders hunne kinderen laten doopen . . . . Blz. 105

2°. Van Kerkeraads- en gemeenteleden te Oldelamer c. a om vernietiging eener beslissing van hetzelfde Kerkbestuur in een geschil tusschen de gecombineerde gemeenten ten opzigte van hare diaconie-administratie. Blz. 109

3°. Verzoek van *C. de Wolf*, godsdienstonderwijzer te Harderwijk, om vernietiging van eene uitspraak van

het Classicaal Bestuur van Harderwijk, waarbij hij uit zijne betrekking werd ontslagen . . . , Blz. 112

4°. Van *J. P. van der Wier* c. s. te Goënga om vernietiging van een besluit van het Classicaal Bestuur van Sneek, waarbij zij niet ontvankelijk werden verklaard in hun bezwaar over de weigering van den Kerkeraad tot afgift van de hun noodige bewijzen van zedelijk gedrag om elders tot lidmaat te worden aangenomen . . . . Blz. 114

i. Mededeeling van het besluit der Commissie om de opening van de aanstaande Vergadering der Synode een dag later te stellen . . . . . . Blz. 115

C. Overzigt van den staat der Nederlandsche Hervormde Kerk . . . . Blz. 116

a. Getal van de leden, gemeenten en predikantsplaatsen. Blz. 116

b. Subsidiën uit 's Rijks kas verstrekt voor kerk of pastorij-bouw . . . . Blz. 117

c. Subsidiën uit Provinciale fondsen . . . „ 118

d. Rijksbijdragen tot predikantstractementen . „ 118

e. Aangekomen candidaten . . . . „ 120

f. Studenten in en voor de Godgeleerdheid . „ 121

D. *Verslag van het Comité voor de Waldenzen aan de Algemeene Synode der Nederlandsche Hervormde Kerk.*

ALPHABETISCH REGISTER

VAN DE

HANDELINGEN DER ALGEMEENE SYNODE,

zoo van hare eerste Buitengewone- als van hare Gewone vergadering

ten jare 1880. (1)

Acquoy (dr. *J. G. R.*), hoogleeraar te Leiden, praeadviserend lid der Synode, B. V. blz. 4; rapport ter zake der eindredactie van de regeling der kerspelvorming, B. V. blz. 91.

Adressen ter zake der aannemingskwestie voorshands aangehouden, B. V. blz. 45; voor kennisgeving aangenomen, als blz. 148; ter zake der kerspelvorming, blz. 166—172.

Adriani (*C. L. D. van Coevorden*), voormalig predikant te Harderwijk, het Provinciaal Kerkbestuur van Gelderland voorgelicht, hoe met tegen hem ingebrachte bezwaren te handelen en tot het nemen van eene beslissing aangespoord, blz. 70, bijl. B, blz. 94—97; besluit op een bezwaarschrift van den Kerkeraad te Rijnzaterwoude ter zake, blz. 75, 76.

Algemeen Reglement, veranderingen daarin voorgesteld door *van Lakerveld*, ter voorziening van buitengewone maatregelen in het belang der orde, B. V. blz. 119, 128, 19 ; zie omtrent de voor de kerspelvorming vereischte

---

(1) Waar geen B. V. voorkomt, wordt de Gewone Vergadering der Synode bedoeld.

veranderingen: kerspelvorming; — verandering van art. 1 en 11 voorgesteld door *van Lakerveld c. s.* blz. 204; haar uitgebracht rapport verworpen, blz. 208, 210, 212—215.

〃 art. 62. Voorstel van *Bruna* om te doen verklaren, dat naar dit artikel de Provinciale Kerkbesturen, en niet hunne individuële leden consideratiën hebben te geven, verworpen, blz. 102—104.

Algemeene kas; haar door de Synodale Commissie bezorgde staat goedgekeurd, blz. 19, bijl. A blz. 84; verslag der Commissie omtrent hare aangelegenheden en daarop genomen besluiten, blz. 45, 64, 65, bijl. A, blz. 57—60.

Alkmaar (Kerkeraad te), met zijn bezwaar over eene eindbeslissing van het Provinciaal Kerkbestuur van Noord-holland afgewezen, blz. 104, bijl. B, blz. 105.

Alphen (*M. W. L. van*), Verslag van zijn Kerkelijk Handboek, blz. 69 bijl. B, blz. 93, 94.

Amersfoort (Classikale Vergadering van), om den staat te steunen in zijn strijd tegen de dronkenschap, blz. 69.

Ammerstol (Gemeente te), aanspraak haar toegekend op de uitbetaling van het volle bedrag der subsidie, blz. 33, bijl. A, blz. 36.

Amsterdam (Aanstelling van Kerkelijke hoogleeraren bij de Universiteit te); verzoek van de heeren *Messchert van Vollenhoven* om medewerking daartoe, in handen eener Commissie, B. V. blz. 5, 23; adres van *R. Posthumus Meijes c. s.* ter zake, ald. blz. 44; rapport der Commissie en overeenkomstige besluiten, behoudens eene door *Bruna* voorgestelde wijziging, ald. blz. 67—70, 79—84; daaromtrent aan de heeren *Messchert van Vollenhoven* gericht schrijven, ald. blz. 87—90; overleg met hen noodig verklaard omtrent de ingezonden stukken, blz. 64; rapport der Commissie rakende de voorloopig aangenomen veranderingen ter zake in het Reglement op het Hooger Onderwijs, blz. 251—278.

〃 (Classikale Vergadering te), om ondersteuning der wet tot beteugeling der dronkenschap, blz. 69.

Amsterdam (Kerkeraad te), Besluiten ter zake van zijne willekeurige beschikking over de voor hulpbehoevende predikantsbetrekkingen gecollecteerde gelden, blz. 49, 76.

Anspach (Dr. *J. A.*), ouderling te Deventer, lid der Synode, B. V. blz. 4.

Apeldoorn (Kerkeraad te), om vernietiging eener uitspraak van het Provinciaal Kerkbestuur van Gelderland in geschillen over armverzorging; Synodus contracta ter zake, blz. 7, hare uitspraak, blz. 46, 47.

Arnhem (Kerkeraad te), bezwaar over de grensscheiding van Schaarsbergen; zie Schaarsbergen.

Asten (Vacature te), daarvoor naar art. 23 Regl. Vac. dispensatie verleend, blz. 70 bijl. B, blz. 98—100. Kleine toelage aan die gemeente, blz. 351.

Baumhauer (Dr. *T. K. M. von*), president van het Provinciaal Kerkbestuur van Gelderland, ter zake der niet-onderteekening der eindbeslissing in zake der Dordtsche ouderlingen door vier leden van het Bestuur, B. V. blz. 21—28.

Beek (*C. H. ten Harmsen van der*), pred. te Valburg. Zie *Creutzberg* (*K. F.*).

Beheer der kerkelijke goederen; de Synodale Commissie ter zake van dit belang diligent verklaard, blz. 23, bijl. B blz. 88, 89.

Beilen (Gemeente te), toelage voor een godsdienstonderwijzer onder Tienderveen, blz. 33, bijl. A, blz. 39.

Belijdenis. Voorstel van *Riedel* om wat daarop betrekking heeft uit de Kerkelijke wetgeving te verwijderen, niet aangenomen, B. V. blz. 84, 85, 119, 120.

Benoemingen voor de Synode (Nieuwe) blz. 3, 4.

Bergeik (Gemeente te), voor pastoriebouw ondersteund nà verkregen toestemming tot de aanbesteding, blz. 30, 33, bijl. A, blz. 24—27, 197.

Bergsma (Mr. *J. C.*), oud-ouderling te Leeuwarden, benoemd tot lid der Synodale Commissie, blz. 72.

Bergum (Gemeente te), in tweeën gesplitst, met erkenning der gemeente te Bergumerheide voor zelfstandig, blz. 21.

Beschrijvingsbrief van de Buitengewone Vergadering der Synode, B. V. blz. 4, 5.

Besoijen (Gemeente te), voor kerkherstel subsidie verkregen en voor rijkssubsidie aanbevolen, blz. 30, 33, bijl. A, blz. 23.

Bodegraven (Gemeente te), zie Sluipwijk.

Boekgeschenken, blz. 22, 69, bijl. B, blz. 93.

Boeles (mr. *W. B. S.*, oud-ouderling te Leeuwarden, vergeefs benoemd tot lid der Synodale Commissie, blz. 50, 68.

Borssele (Predikantsplaats te), toelage uit het fonds tot verbetering der schraalste predikantstractementen verkregen, blz. 62.

Brandeler (mr. *P. van der*), lid der Synode, B. V. blz. 4, G. V. blz. 5.

〃 rapport ter zake der uitspraak tot ontzetting van den predikant *J. N. van der Hoeve*, B. V. blz. 130.

〃 rapport ter zake der nagekomen verslagen van Classikale Besturen naar art. 7 van het Reglement op het fonds tot verbetering der schraalste predikantstractementen, blz 58; ter zake der voorloopig aangenomen veranderingen in het Reglement op dat fonds, blz. 59.

〃 voorstel met *Verhoeff*, tot herstel der oude redactie van artt. 38 en 39 van het Reglement op het Godsdienstonderwijs, B. V. blz. 78, 79; tot buitenwerkstelling van de uitspraken de aannemingskwestie rakende, ald. blz. 150; — tot verandering in de inrichting van het niet-officiëel gedeelte der *Kerkelijke Courant*, blz. 9.

〃 Zie ook nog *Westrik*.

Brandt (*H. W.*), predikant te 's Heerenhoek; zijn verzoek om eene toelage voor onkosten zijner catechisatiën, afgewezen, blz. 34, bijl. A, blz. 41.

Brielle (Classis), voorstelling tot invoering van eene volstrekte autonomie der gemeenten, of tot uiteengaan der richtingen afgewezen, blz. 250.

Bruna (*G.*), predikant te Hasselt, lid der Synode, B. V. blz. 4; G. V. blz. 5; lid der Synodale Commissie, Inl. versl. blz. 5; benoemd tot lid van het Algemeen Collegie van toezicht, blz. 19.

〃 rapport ter zake der uitspraak tot ontzetting van den predikant *H. Rombach*, B. V. blz. 72; ter zake eener uitspraak van het Provinciaal Kerkbestuur van Zuid-holland, blz. 40; ter zake der kerspelvorming, blz. 147.

〃 voorstel om te doen verklaren, dat de Provinciale Kerkbesturen en niet hunne individuële leden, naar art. 62 van het Algemeen Reglement, consideratie hebben te geven, blz. 102—204.

Bussum (Predikantsplaats te), daarvoor alsnog ondersteuning noodig bevonden, blz. 34, bijl. A, blz. 40, 41.

Bijbelvertaling (N. T.), Zie Vervolgbundel op de Evangelische Gezangen.

Bijdragen voor de bijwoning der lessen van de Kerkelijke hoogleeraren. Beschikking daarover aan de Kerk gekomen, blz. 34, bijl. A, blz. 50—52; storting alsnog over 1879, blz. 34, bijl. A, blz. 52; verleende vrijstellingen na de betaling en daaromtrent gedane voorstellen, blz. 35, bijl. A, blz. 52, 53.

Candidaten tot de heilige dienst (Aangekomen). Hun getal blz. 107, 108, bijl. C, blz. 120, 121.

Capelle aan den IJssel, toelage voor haren godsdienstonderwijzer, blz. 33, bijl. A, blz. 39.

Catechisanten. Hun getal volgens het rapport over de kerkvisitatie, blz. 136.

Collectebrief voor noodlijdende kerken en personen, blz. 33, bijl. A, blz. 37—39.

Collegie van toezicht op het beheer der kerkelijke goederen (Algemeen), daarvoor gedane benoemingen, blz. 7, 19, Inl. Versl. blz. 6.

Commissie van Voordracht voor de benoeming van Kerkelijke hoogleeraren (Benoemingen voor de), blz. 19, 20.

Commissie voor verschillende zaken benoemd; blz. 10, 144. B. V. blz. 101.

Compagnonsvaart onder Hoornsterwaag (Hervormden aan de), toelage voor den godsdienstonderwijzer, blz. 33, bijl. A, blz. 39.

Corts (*B.*), Sec.-lid der Synode overleden, blz. 4.

Courant (Kerkelijke), voorstel *van den Brandeler* tot kleurlooze inrichting van het niet-officiëel gedeelte niet aangenomen, blz. 9, 10, 17, 18.

Creutzberg (*K. F.*), predikant te Arnhem, lid der Synode, B. V. blz. 4.

〃 *C. H. ten Harmsen van der Beek*, Jhr. *W. F. Trip van Zoudtlandt* en *J. Spronk*, leden van het Provinciaal Kerkbestuur van Gelderland; bezwaar tegen hen ingebracht wegens het niet-onderteekenen der eindbeslissing in zake der Dordtsche ouderlingen, B. V. blz. 21, 22, verg. blz. 7; naar herhaald voorstel van *Douwes*, gesteld in handen eener Synodus Contracta ald. blz. 54—56, verg. blz. 44, 45; — uitspraak der Synodus Contracta ter gewone vergadering medegedeeld, blz. 11—14.

Crommelin (Mr. *M.*), ouderling te Utrecht, lid der Synodale Commissie, Inl. Versl. blz. 5.

Daarle (Predikantsplaats te), de toelage uit het fonds tot verbetering der schraalste predikantstractementen ingetrokken, blz. 62.

Dankbetuiging voor subsidie, blz. 127, 206, bijl. B, blz. 94.

Dikema (Dr. *L.*), oud-ouderling te Winschoten, opgetreden als lid der Synode, blz. 4, 5.

Dispensatie voor den leeftijd, ter toelating tot het examen van godsdienstonderwijzeres, niet meer verkrijgbaar verklaard, blz. 70, bijl. B, blz. 102.

Dispensatiën naar art. 23 van het Reglement op de Vacaturen, blz. 70, bijl. B, blz. 98—102.

Doedes (Dr. *J. J.*), hoogleeraar te Utrecht, over de Nederlandsche Geloofsbelijdenis, bijl. B, blz. 93.

Dordrecht (Classikaal Bestuur van), terecht gewezen door de Synodale Commissie wegens zijn het onwettig verklaren der eindbeslissing in zake de Dordtsche ouderlingen, B. V. blz. 9, 11, 20; betrekkelijke besluiten van het Provinciaal Kerkbestuur van Zuidholland, ald. blz. 53; beklag daarover in handen eener Commissie, ald. blz. 60, 61; rapport der Commissie en overeenkomstig besluit, ald. blz. 101—114, 141, 142.

Dordrecht (Classikale Vergadering van). Voorstel om voor de toelating tot het examen voor de Evangeliebediening getuigschriften van allerlei inrichtingen van Hooger onderwijs te erkennen naar uitgebracht rapport verworpen, blz. 72—74, 117, 118; desgelijks haar voorstel om boedelscheiding te bevorderen, blz. 250.

〃 (Kiescollegie), adres ter zake van den toestand aldaar niet in behandeling genomen, blz. 112.

Dordtsche ouderlingen, bij eindbeslissing van het Provinciaal Kerkbestuur van Gelderland voor onbepaalden tijd geschorst en verwikkelingen uit hun verzet daartegen ontstaan, B. V. blz. 6—20; een door hen ingediend bezwaarschrift in handen eener Commissie, ald. blz. 100, 101; rapport der Commissie en overeenkomstig besluit, ald. blz. 136—139, 142; het bezwaarschrift beantwoord, ald. blz. 144—147; mededeelingen van het Provinciaal Kerkbestuur van Zeeland ter zake, blz. 20; voorstel van *Segers* om alsnog de opheffing van de schorsing te bevorderen, blz. 25, 26; het voorstel afgewezen, blz. 108—111, 114—117.

Douwes (*J.*), pred. te Leens, lid der Synode, B. V. blz. 4, G. V. blz. 4, 5; sec. lid van het Algemeen Collegie van toezicht, blz. 29; rapport ter zake der voorloopig aangenomen veranderingen in het Reglement op het Hooger onderwijs, betrekkelijk het aanstellen van Kerkelijke hoogleeraren te Amsterdam, blz. 251; ter zake der uitspraak tot schorsing van den predikant *Jak. Eigeman* te Dordrecht, blz. 278.

〃 Voorstel ter zake der tegen vier leden van het Pro-

vinciaal Kerkbestuur van Gelderland ingediende bezwaren, B. V. blz. 44, 45.

Drank (Sterke), besluit der Synode, na kennisneming van betrekkelijke adressen van de Classikale Vergaderingen van Amersfoort, om zich ten gunste der betrekkelijke wet aan den Koning en de Tweede Kamer te adviseeren, blz. 68, 69, bijl. B. blz. 89.

Dreux (*P. de Grient*), pred. te Witmarsum, sec. lid der Synode, blz. 4.

Driehuizen (Gemeente te), rijkssubsidie verkregen, bijl. A, blz. 33; subsidie haar bovendien door de Synode toegekend, blz. 29, 33, bijl. A, blz. 15 en 16.

Drogeham (Predikant te), ondersteund ter voorziening in de godsdienstige behoeften van de bewoners der heide onder Harkema Opeinde, blz. 33, bijl. A, blz. 39; besluit omtrent de inhouding der toelage tijdens de Vacature, blz. 79.

Drukkosten, blz. 64, bijl. A, blz. 60.

Drunen (Predikantsplaats te), toelage uit het fonds tot verbetering der schraalste predikantstractementen verkregen, blz. 62.

Duurswoude (Gemeente), de subsidie haar uitbetaald, blz. 33, bijl. A, blz. 34.

Duyl GWz. (*G. van*), predikant te Broek in Waterland, lid der Synode, B. V. blz. 4, G. V. blz. 5; rapport ter zake een voorstel van de Classikale Vergadering van Dordrecht om tot het examen voor de Evangeliebediening getuigschriften van allerlei inrichtingen van Hooger onderwijs te erkennen, bz. 72; ter zake der adressen tot aanvulling van art. 3 al. 2 van het Reglement voor de Kerkeraden, blz. 74; ter zake der examina, blz. 107.

〃 Zie nog *Roodhuijzen* en *van Lakerveld.*

Eerde (*G. W. van*), predikant te Westerbork, lid der Synode, B. V. blz. 4; G. V. blz. 4, 5.

〃 rapport ter zake van het bezwaarschrift der Dordtsche ouderlingen, B. V. blz. 136; ter zake der consideratiën

over art. 14, 7° van het Reglement voor de Kerkeraden, blz. 41; ter zake van het voorstel van het Classikaal Bestuur van Onderdendam om de 2de al. van art. 41 van het Reglement op de Vacaturen te doen vervallen en van den Kerkeraad te Leiden om wijziging van het artikel, blz. 53; ter zake van het voorstel der classis van 's Gravenhage om een of meer Examen Commissiën in te voeren, blz. 56.

" Voorstel tot aanvulling van art. 41 van het Reglement op de Vacaturen, blz. 125.

Eernewoude (Kerkeraad te), zijn verzoek om cassatie eener uitspraak van het Provinciaal Kerkbestuur van Friesland omtrent zijne verplichting tot het afgeven van bericht van het zedelijk gedrag van ouders, die elders hunne kinderen laten doopen, afgewezen, bijl. B, blz. 105—109.

Eigeman (*Jak.*), pred. te Dordrecht, zijn verzet tegen de uitvoering van de eindbeslissing van het Provinciaal Kerkbestuur van Gelderland in zake der Dordtsche ouderlingen, in handen eener Synodus Contracta, blz. 71; protest van gemeenteleden tegen zijne voorloopige schorsing, blz. 197; uitspraak der Synodus Contracta tot schorsing voor een jaar, blz. 278—282.

Eindhoven (Classikale Vergadering van), haar voorstel om de kerk in twee afdeelingen te splitsen verworpen, blz. 250.

" (Gemeente te), haar verzoek om subsidie voor kerkbouw in advies gehouden, blz. 30, 31, 33, bijl. A, blz. 29—31.

Enter (Gemeente te), de subsidie haar uitbetaald, blz. 33, bijl. A, blz. 34.

Escher (Dr. *J. P.*), predikant te Dronrijp, wegens overlijden als sec. lid der Synode vervangen, blz. 4.

Examen ter toelating tot de Evangeliebediening (Herzien Reglement op het), uitgevaardigd, blz. 22, bijl. B, blz. 86, 88. (Voorbereidend) examen bij de Kerkelijke hoogleeraren. De daarvoor vereischte localen door Curatoren der Rijksuniversiteiten beschikbaar gesteld, blz. 38, bijl. A, blz. 53—55.

Examenkosten van secundi bij de Kerkbesturen (Vergoeding van) blz. 64 bijl. A, blz. 59.

Examina bij de Kerkbesturen (Verslagen der) daarover uitgebracht rapport, blz. 107, 108, 121.

" de voor de Verslagen vereischte tabellen herzien, blz. 23, bijl. B, blz. 88.

Faure (*H. W. F. Alewijn*), pred. te Hemmen, in hooger beroep van eene uitspraak van het Provinciaal Kerkbestuur, waarbij hij geschorst was, Synodus Contracta ter zake, blz. 7, 283—287.

Faure (Mr. *R. van Boneval*), Waalsch oud-ouderling te Leiden, als lid der Synode door zijn secundus vervangen, blz. 4, 5.

Feith (Mr. *H. O.*), oud-ouderling te Groningen, lid der Synodale Commissie. Inl. versl. blz. 5, als zoodanig afgetreden, ald. blz. 6.

Financiën (Minister van), verslag van eene audiëntie bij hem, blz. 106.

Flier (Dr. *G. J. van der*), predikant te 's Gravenhage, benoemd tot sec. lid der Synode, blz. 3, 5.

Franeker (Classikaal Bestuur van), beveelt het belang der kosterygoederen aan, blz. 23; zijn voorstel tot verhooging der toelage van de Kerk-visitatie, afgewezen, blz. 67.

Frima (*H.*), oud-ouderling te Leens, vergeefs tot secundus bij de Synodale Commissie benoemd, blz. 203, 231.

Fijenoord onder IJsselmonde (Hervormden te), toelage voor hunnen godsdienstonderwijzer, blz. 33, bijl. A, blz. 39.

Gaastmeer (Gemeente te), vermindering van subsidie na de aanbesteding der pastorie ondergaan, blz. 33, bijl. A, blz. 36; uitbetaling dier subsidie, blz. 64; dankbetuiging daarvoor, blz. 201.

Geestelijke behoeften voor gemeenten waar eigen middelen ontbreken (Fonds ter voorziening in), staat van het fonds, bijl. A, blz. 65—67; toekenning van toelagen

uit het fonds en overige betrekkelijke besluiten, blz. 33, 34, bijl. A, blz. 39—42.

Gelderland (Provinciaal Kerkbestuur van), eindbeslissing in de zaak der Dordtsche ouderlingen, B. V. blz. 7; opmerkingen der Synodale Commissie daarover medegedeeld, ald. blz. 12—14, 20; bericht omtrent de nietonderteekening door vier zijner leden, ald. blz. 5, 44, 54—56.

〃 Zie *Baumhauer* (Dr. *T. K. M.*)

Gemeenten (Getal der), Bijl. C. bl. 116—117.

Gezangen (Evangelische), rapport van de betrokken Commissie, met name van haren Secretaris, dr. *B. Glasius*, omtrent een onderzoek naar de auteurs en daaromtrent genomen besluiten, blz. 27, 28.

Giften en legaten voor de Synodale liefdefondsen, openbaar te vermelden, blz. 15, bijl. A, blz. 64, 71.

Glasius (dr. *B.*), em.-predikant, secretaris van de Gezangen-Commissie, hulde aan zijn onderzoek naar de auteurs van de Evangelische Gezangen, blz. 27, bijl. A, blz. 46, 73.

Godsdienst-onderwijs (Commissie van 1879 voor de belangen van het). Haar aangehouden rapport in behandeling, doch de daarin vervatte voorstellen niet aangenomen, blz. 65, 66.

〃 (Ingezamelde gelden voor de behoeften van het); desbetreffende mededeelingen der Synodale Commissie, blz. 15, bijl. A, blz. 82, 83; bericht van den Kerkeraad te Nijmegen omtrent eene voorgenomen collecte, blz. 21; besluit omtrent het gebruik der gelden, blz. 66; dat besluit later gewijzigd, blz. 76, 77.

〃 (Reglement op het), artt. 38 en 39, veranderingen er van uitgevaardigd, blz. 22, bijl. B, blz. 87, 88; voorstel van *Verhoeff* en *van den Brandeler* tot herstel der oude redactie er van verworpen, B. V. blz. 78, 79, 120; 121; nieuwe redactie van artikel 38, door den president *Molenkamp* voorgesteld, voorloopig aangenomen, ald. blz. 121, 123, 126, verg. blz. 135, 136;

overgangsbepalingen voor de inschrijving van onregelmatig aangenomen lidmaten, ald. blz. 151—152, verg. blz. 148, 149; voorstel van *Westrik c. s.*, om alsnog de oude redactie van art. 38 te herstellen. blz. 24, 25; rapport ter zake der voorloopig aangenomen nieuwe redactie en bijgekomen voorstellen, blz. 79—102; algemeene beschouwingen, blz. 197—200; motie van *Roodhuyzen* rakende de behandeling der voorstellen, blz. 201, 202; voorstellen van *Roodhuyzen c. s.* rakende artt. 38 en 39 en *van Lakerveld c. s.* rakende artt. 1 en 11 van het Algemeen Reglement nog ter fine van nader rapport, ook over andere voorstellen in handen der Commissie gesteld, blz. 203—205; nader rapport der Commissie, blz. 206—211; besluiten, deels tot buiten behandeling-lating der van buiten ingekomen, deels tot verwerping van bovengenoemde voorstellen van leden der Synode, blz. 212—224; de voorstellen der Commissie betrekkelijk art. 38 met daarop ingediende amendementen in behandeling, blz. 223—225, 226—230; het voorstel van den hoogleeraar *Gooszen* om de regeling der aanneming geheel aan de Kerkeraden over te laten, blz. 229, 230, na hierover nog uitgebracht afzonderlijk rapport verworpen, blz. 233—236; verwerping vervolgens van de verschillende voorstellen en amendementen, blz. 237—240; protest van *Westrik c. s.* tegen het in stand laten der nieuwe redactie van art. 38, blz. 241, 242; terugkomen op zijn voorstel door den hoogleeraar *Gooszen* aangekondigd, blz. 242; voorstel van *Roodhuyzen* ter zake, ald.; de voorloopig aangenomen veranderingen van art. 38 met de overgangsbepaling nog in afzonderlijke stemming gebracht en verworpen, blz. 243, 244, 318—322.

Godsdienst-onderwijzer (Opleiding voor), daarvoor toelagen toegekend, blz. 34, bijl. A, blz. 42.

Godsdienst-onderwijzers en onderwijzeressen (Getal der) blz. 134, 135.

Gooszen (*M. A.*), hoogleeraar te Leiden, praeadviserend lid der Synode, bl. 4.

" voorstel en de regeling van de aanneming der lidmaten bij de Kerkeraden over te brengen, blz. 228—230. verg. blz. 233—235, 242.

's Gravenhage (Classikale Vergadering van), voorstel tot invoering van examen-commissiën, blz. 56, 57; het voorstel verworpen, blz. 142, 143.

Grevenbicht (Gemeente te), de subsidie haar uitbetaald, blz. 33, bijl. A, blz. 34.

Griethuysen (*J. G. van*), Em.-predikant te Zutphen, verhinderd om als sec. van *A. H. van der Hoeve* op te treden, B. V. blz. 4.

Groesbeek (Gemeente te), voor kerkherstel ondersteund, blz. 29, 33, bijl. A, blz. 12—14.

" dankbetuiging van Kerkvoogden, blz. 127, 206, bijl. B, blz. 94.

Groningen (Kerkvoogden te), voorstel om bij artt. 3 en 5 van het Algemeen Reglement, het stemrecht en de bevoegdheid tot benoeming in Kerkelijke Besturen te beperken in geval van niet voldoening der kerkelijke lasten, afgewezen, blz. 77, 78, bijl. B, blz. 102—105.

Groot (Dr. *P. Hofstede de*), oud-ouderling te Groningen, lid der Synode, B. V. blz. 4; vervangen door zijnen secundus, G. V. blz. 5.

Grootegast (Gemeente te), voor de kosten van haar kerkherstel ondersteund, blz. 29, 33, bijl. A, blz. 19, 20.

Grijpskerke (Gemeente te), haar verzoek om subsidie voor pastoriebouw afgewezen, blz. 30, 33, bijl. A, blz. 28, 29.

Haarlem (Classikale Vergadering van), voorstel van hare meerderheid tot invoering van eene volstrekte autonomie der gemeenten in geestelijke zaken verworpen, blz. 250.

Haeft (*G.*), te Nieuwe Niedorp, boekgeschenk, blz. 22.

Hagen (*H. G.*) *c. s.*, predikanten te Leiden, ter zake der aanneming van hunne leerlingen met oud-ouderlingen, B. V. blz. 10, 11, 20.

Handelingen der Synode, voorstel van *Segers* om ze reeds staande de vergadering te doen drukken niet aangenomen, blz. 9, 15—17; kosten en prijsbepaling der Handelingen van 1879, blz. 64, bijl. A, blz. 59, 60; alsvoren van de Handelingen der buitengewone Synode, blz. 165.

Harderwijk (Classikaal Bestuur van), wegens onregelmatigheden in zijn ressort door het Provinciaal Kerkbestuur terecht gewezen, blz. 71, bijl. B, 97, 98.

Hasselt (*S. F. van*), *Haulerwijk*, *Heel* (*van*), en *Heerspink*, leden der Synode en als zoodanig ook van de Synodale Commissie, B. V. blz. 4, Inl. Versl. blz. 5; G. V. blz. 5.

Hekendorp onder Oudewater (Hervormden te), toelage voor hunnen hulpprediker, ook van het Rijk, blz. 33, bijl. A, blz. 39.

Helenaveen (Gemeente te), toelage tot het tractement van haren tijdelijken predikant, blz. 33, bijl. A, blz. 39.

Herwerden (*J. D. van*), lid der Indische Commissie, overleden, bijl. B, blz. 92.

Hilvarenbeek (Gemeente te), de subsidie haar uitbetaald, blz. 33, bijl. A, blz. 34.

Hoeve (*A. H. van der*), ouderling te Keppel, bij de B. V. afwezig, blz. 5; G. V. blz. 4.

〃 (*J. N. van der*), predikant te Noordwijkerhout, in hooger beroep bij de Synode, uit zijne bediening ontzet, B. V. blz. 5, 130—135.

Hollandsche Veld (Gemeente te), toelage voor den godsdienst-onderwijzer, blz. 34, bijl. A, blz. 40, 41.

Hollum op Ameland (Gemeente te), rijkssubsidie verkregen, bijl. A, blz. 32; uitbetaling al vast van de helft der Synodale subsidie verkregen, blz. 33, bijl. A, blz. 34.

Holysloot (Gemeente te), uitbetaling van subsidie verkregen, blz. 33, bijl. A, blz. 34.

Hoogenhuijze E. A. G. (*van*), predikant te Dordrecht, tegen hem ingebrachte bezwaren van verzet ter zake der schorsing van de Dordtsche ouderlingen in handen eener Synodus Contracta, blz. 71, 72, 294—298.

Hooger onderwijs in de Godgeleerdheid van wege de Hervormde kerk (Fonds voor de kosten van het). De aangelegenheden er van behandeld, blz. 34, 35, 38—40; bijl. A, blz. 46—57.

〃 (Reglement op het); verwerping van een ten voorgaanden jare door Dr. *P. Hofstede de Groot* voorgestelde uitbreiding van art. 9, B. V. blz. 84, 85; verandering van art. 16, voorloopig aangenomen, blz. 35, bijl. A, blz. 53. Zie omtrent de overige vastgestelde veranderingen van dit Reglement: Amsterdam (Aanstelling van Kerkelijke Hoogleeraren te).

Hoogleeraren (Kerkelijke), verslagen van den staat van hun onderwijs en daaromtrent genomen besluiten, blz. 7, 8; goedkeuring van de lijsten hunner lessen, ald.; regeling van hun tractement en pensioen bij Koninklijk besluit, blz. 34, bijl. A, blz. 46—50; voorziening in de door hen te maken kosten, blz. 38, 39, bijl. A, blz. 52—55; een voorstel van *Roodhuyzen* om hen in de korting van hun tractement voor het pensioen tegemoet te komen, verworpen, blz. 39, 40.

Hoorn (*P. M. Keller van*) *c. s.*, predikanten te Dordrecht, bezwaard door de weigering van de ouderlingen aldaar om bij de aanneming hunner leerlingen tegenwoordig te zijn en daaruit ontstane verwikkelingen, B. V. blz. 6—11. Zie verder Dordrecht (Ouderlingen te).

Horsten (Gemeente te), afbetaling van subsidie verkregen, blz. 33, bijl. A, blz. 33.

Houwing (*W. M.*), pred. te Havelte, benoemd tot sec. lid der Synode, blz. 4.

Huizen (Gemeente te), toelage voor haren godsdienstonderwijzer, blz. 33, bijl. A, blz. 39.

Hulppensioenfonds (Staat van het), bijl. A, blz. 79—81; uitkeering niet vóór 1883 te verhoogen, blz. 15, bijl. A, blz. 84.

Hulppredikerschap (Staat van het), daaromtrent uitgebracht rapport, blz. 106, 107, 121.

Indische Commissie. Verandering in hare zamenstelling, blz. 21, bijl. B, blz. 92.

Jans (*A. G.*), predikant te Westzaan, lid der Synode, B. V. blz. 4, G. V. blz. 5.

〃 rapport ter zake der voordragten voor kleine toelagen, blz. 47; ter zake der voorloopig aangenomen wijziging van art. 24 van het Reglement op de vacaturen, blz. 118.

Janssen (*H. Q.*), pred. te St. Anna ter Muiden, lid der Synode, B. V. blz. 4; lid der Synodale Commissie, Inl. Versl. blz. 5, tijdelijk vervangen, ald.

Junius (Dr. *F. J. J. A.*), predikant te Tiel, vervulling der door zijn overlijden bij de Gezangen-Commissie ontstane vacature, bijl. B, blz. 90. Zie nog *Overman* (*L.*).

Kage (Vacature te), daarvoor naar art. 23 Regl. Vac. op nieuw dispensatie verleend, blz. 70, bijl. B, blz. 101.

Kaub (*J. A.*), oud-ouderling te 's Hertogenbosch, opgetreden ter B. V., blz. 4.

Kerk in twee afdeelingen (Splitsing der), desbetreffend voorstel *van Lakerveld* verworpen, B. V. blz. 118, 119, 126—128.

Kerkeraden (Reglement voor de), art. 3 al. 2, voorstel van *C. J. Brutel de la Rivière* en leden van onderscheiden Classikale Vergaderingen, om daarbij fabrikanten of verkoopers van sterken drank van de benoeming tot ouderling of diaken uit te sluiten, haar uitgebracht rapport verworpen, blz. 74, 75, 142.

″ art. 14, 7° rapport van de ingekomen consideratiën over de voorloopig aangenomen verandering, blz. 41—45; de verandering niet vastgesteld, blz. 140—142.

Kerkvisitatie (Reglement en Rapport op de), blz. 127—140, 350, B. V. blz. 100.

″ (Verslagen van de), rapport ter zake en daarop genomen besluiten, blz. 127—139, 140.

Kerspelvorming, rapport der Synodale Commissie omtrent de betrekkelijke voorstellen van de HH. *Acquoy* en *van Lakerveld*, met Concept-reglement, B. V. blz. 24—43; algemeene beraadslagingen over het rapport, ald. blz. 46—48; het Reglement in behandeling, ald. blz. 49—52, 56, 57, 61—63, 64—66; het Reglement en daarbij voorgedragen veranderingen in het Algemeen. Reglement en bijzondere reglementen voorloopig aangenomen, ald. blz. 66, 67, 90—100; daarop betrekkelijke memorie van toelichting, ald. blz. 114—117; benoeming eener Commissie ter zake der ingekomen consideratiën en adressen, blz. 10; rapport der Com-

missie, blz. 147—188, haar ontwerp van herzien Reglement, blz. 188—196; algemeene beschouwingen, blz. 244—249; afwijzing van de in het rapport vermelde ingekomen voorstellen ter zake, blz. 249, 250, 288—293, 318, 322, 323, 325, 339—350.

Kleverskerke (Gemeente te), voor pastoriebouw ondersteund en voor rijkssubsidie aanbevolen, blz. 29, 33, bijl. A, blz. 16, 17.

Kluitman (*M. H.*), oud-ouderling te Gouda, benoemd tot sec. lid der Synode, blz. 4.

Koch (Dr. *J. K.*), predikant te 's Hertogenbosch, lid der Synodale Commissie, Inl. Versl. blz. 5, als zoodanig afgetreden, ald. blz. 6.

Koning (Z. M. de), bericht omtrent de zwangerschap der Koningin beantwoord, blz. 69, bijl. B, blz 90—92; Commissie voor audiëntie, blz. 144; de aangevraagde audiëntie niet verkregen, blz. 201.

Kootwijk (Vacature te), vragen van dispensatie ter zake naar art. 23 Reglement op de Vacaturen noodzakelijk verklaard, blz. 70, bijl. B, blz. 98.

Kosten der procedure tegen de Dordtsche ouderlingen voor rekening van de Kerk gebracht, B. V. blz. 9, 11, 12, 20.

Kosten in zake van tucht. Bijl. A, blz. 58, 59.

Kosterygoederen; een schrijven van het Classikaal Bestuur van Franeker, rakende het belang dier goederen bij de Synodale Commissie overgebracht, blz. 23.

Kronenberg (*J. F. C.*), Waalsch ouderling te Arnhem, voor den heer *van Boneval Faure* als lid der Synode opgetreden, blz. 4, 5, 288; rapport omtrent den staat van het hulppredikerschap, blz. 106.

Kruijf (Dr. *E. F.*), hoogleeraar te Groningen, praeadviserend lid der Synode, B. V., blz. 4.

Lakerveld (*G. J. van*), predikant te Helmond, lid der Synode, B. V. blz. 4; G. V. blz. 5.

〃 rapport ter zake der kerspelvorming, blz. 147.

〃 voorstel tot splitsing der kerk in twee afdeelingen, B.

V. blz. 118; tot voorziening bij het Algemeen Reglement van buitengewone maatregelen in het belang der orde, ald. blz. 119.

Lakerveld (*van*), *Roodhuyzen* en *van Duyl*, voorstel tot verandering van art. 1 en 11 van het Algemeen Reglement, blz. 204.

〃 Zie nog *Roodhuyzen*.

Laren (Gemeente te), toelage voor haren godsdienstonderwijzer, blz. 33, bijl. A, blz. 79.

Lasonder (*E. H.*), hoogleeraar te Utrecht, praeadviserend lid der Synode, blz. 4; rapport ter zake der voorloopig aangenomen verandering van art. 38 van het Reglement op het Hooger Onderwijs en verschillende voorstellen op de belijdeniskwestie betrekking hebbende, blz. 79.

Leden der Nederlandsche Hervormde Kerk, bijl. C, blz. 117.

Leeuwen (Predikantsplaats te), toelage uit het fonds tot verbetering der schraalste predikantstractementen, verkregen, blz. 62.

Legaten. Zie Giften.

Leiden (Kerkeraad te); om wijziging van art. 41 van het Reglement op de vacaturen, blz. 53—56.

Lichtenvoorde (Gemeente te); advies omtrent haar verzoek om rijkssubsidie aangehouden, blz. 32.

Lidmaten (Aangenomen); getal, blz. 136, bijl. C, blz. 117.

Luti (*J. J. L.*), predikant bij de Waalsche gemeente te Middelburg, vice-president der Synode en der Synodale Commissie, B. V., blz. 4, inl. versl. blz. 5; lid en president G. V., blz. 5, 6.

〃 rapport ter zake van het bezwaarschrift van het Classikaal Bestuur van Dordrecht, B. V., blz. 101; tot toelichting van het Reglement op de kerspelvorming, ald. blz. 114; betrekkelijk de voorloopig aangenomen veranderingen van art. 38 van het Reglement op het Godsdienst-onderwijs, ald. blz. 135.

〃 voorstel om in de Universiteitssteden op kosten van

bijzondere vereenigingen gelegenheid te geven tot aanstelling van buitengewone kerkelijke hoogleeraren, B. V., blz 82; omtrent een niet-praejudicerend overgangstijdperk, ald. blz. 149.

Lijsten van de lessen der Kerkelijke hoogleeraren goedgekeurd, blz. 7—8.

Man Ez. (Mr. *E.* de), oud-ouderling te Breda, lid der Synode, bij de Buitengewone vergadering door zijnen secundus vervangen, blz. 4, ter gewone vergadering tegenwoordig, blz. 4; rapport ter zake van het voorstel der Waalsche Reunie om de gevallen te doen bepalen, waarin men ophoudt lid eener bijzondere gemeente te zijn, blz. 51; ter zake van een gelijksoortig voorstel van den Kerkeraad te Sluis, blz. 52.

Mare (*A. de*), ouderling te Leiden, sec. lid der Synode, daarvoor bedankt, blz. 4.

Meedhuizen (Predikantsplaats te); de toelage uit het fonds tot verbetering der schraalste predikantstractementen ingetrokken, blz. 62.

Meyes (*R. Posthumus*) *c. s.*, te Amsterdam, ter zake der aanstelling van Kerkelijke hoogleeraren ald. B. V. blz. 44.

Middelburg (Classikale Vergadering van); verschillende besluiten op van daar ingekomen verklaringen rakende de besluiten der Synode aangaande de belijdeniskwestie, blz. 220; haar voorstel tot herstelling van de oorspronkelijke inrichting der Kerk verworpen, blz. 250.

Midsland op Terschelling; teekening der oude kerk en toren, blz. 21.

Millingen (Gemeente te); voor kerkbouw van wege het Rijk ondersteund, bijl. A, blz. 32; insgelijks door de Synode, blz 29, 33, bijl. A, blz. 8—11; dankbetuiging daarvoor, blz. 201.

Minderheden (Reglement voor de uitoefening van de rechten der). Zie *Heel* (*W. F. C. J. van*).

Moerdijk (Gemeente); onderzoek naar haren toestand aan het betrokken Provinciaal Kerkbestuur opgedragen, blz. 127, 140.

Molenkamp (*G.*), predikant te Delft, president van de B. V. en van de Synodale Commissie, B. V. blz. 3, 4, inl. versl. blz. 5; voorstel tot verandering der redactie van art. 38 van het Reglement op het Godsdienstonderwijs, B. V. blz. 121.

Molkwerum (Gemeente te); voor pastoriebouw nog ondersteund, blz. 29, 31, 33, bijl. A, blz. 17, 18, 32.

Mom, (*P.*), te Amsterdam, als secundus van den quaestor-generaal aangebleven, blz. 15.

Nieuwe Pekela (Gemeente te); rijkssubsidie voor pastoriebouw verkregen en vergunning tot wijziging van het bestek, blz. 33, bijl. A, blz. 32, 33.

Nieuwolda en Wildendorp (Grensscheiding der gemeenten te), blz. 21 verg. blz. 79.

Noodlijdende kerken en personen (Fonds voor); aangelegenheden van het fonds in het verslag der Synodale Commissie behandeld, staat van het fonds, bijl. A, blz. 6, volgg. beschikbare middelen, blz. 26, 28, bijl. A, blz. 7, 8; correspondenten voor de hulpbehoevende gemeenten, bijl. A, blz. 7; orderstelling op de uitbetaling van subsidiën, na kennisneming van de aannemingssom, blz. 33, bijl. A, blz. 33—36. Voordragten der Synodale Commissie betrekkelijk de verzoeken om subsidie en daarop genomen besluiten, blz. 29, 33, bijl. A, blz. 8—32; overige aangelegenheden er van behandeld, blz. 33; voordrachten voor kleine toelagen, Zie Toelagen.

Noorden (Vacature te); daarvoor naar art. 23 Regl. Vac. gevraagde dispensatie niet toegestaan, blz. 70, bijl. B, blz. 101, 102.

Nijmegen (Classikale Vergadering van), voorstel tot wijkvorming afgewezen, blz. 250.

Oldelamer c. a. (*J. de Ruiter c. s.* te) hun verzoek om cassatie eener beslissing van het Provinciaal Kerkbestuur van Friesland in een geschil tusschen de gecombineerde gemeenten ten opzichte van hare diaconie-administratie afgewezen, bijl. B, blz. 109—112.

Oldemarkt (Gemeente te); eene verkeerde omtrent haar gedane mededeeling door den Quaestor-generaal hersteld, blz. 37.

Onderdendam (Classikaal Bestuur van) om art. 41 al. 2 van het Reglement op de vacaturen te doen vervallen, blz. 53—56 verg. blz. 122—126.

Onderwijs (Reglement op het Hooger); voorloopig aangenomen veranderingen betrekkelijk de aanstelling van Kerkelijke hoogleeraren te Amsterdam, B. V. blz. 90; woord ter toelichting daarvan, ald. blz. 117, 118; de voorstellen door de hh. *Messchert van Vollenhoven* goedgekeurd, ald. blz. 123; voorstel van *Roodhuyzen* tot wijziging, blz. 9, 10; benoeming eener commissie ter zake der ingekomen consideratiën, blz. 10.

Oost-Vlieland, Zie Vlieland.

Ootmarsum (Gemeente te); subsidie haar uitbetaald, blz. 33.

Orde (Reglement van), der Synodale Commissie, Inl. Versl. blz. 6; der Synode, blz. 6.

Ouderlingen te Dordrecht, Zie Dordtsche Ouderlingen.

Ouderlingen en diakenen en de beroeping van predikanten (Reglement op de benoeming van); blz. 74, 349, B. V. blz. 42—43, 99.

Overgangstijdperk (Niet-praejudicerend); desbetreffende voorstellen en besluiten, B. V., blz. 148—152.

Overman (*B. A.*), predikant te Heinkenszand, lid en Vice-president der Sijnode, blz. 4—6.

" rapport ter zake der uitspraak der Synodus Contracta op het hooger beroep van den Kerkeraad te Apeldoorn, blz. 46.

Overman (*L.*), predikant te Spijkenisse, op voordracht van het Provinciaal Kerkbestuur van Zuidholland eenparig benoemd tot lid van de Commissie van toezicht op den druk en de uitgaaf der Evangelische gezangen; (1) aanneming der benoeming, blz. 12.

(1) Onwillekeurig is de vermelding dezer benoeming niet in den druk der Handelingen opgenomen.

Over 't Schild (Hervormden te), toelage voor de onder hen werkzame predikanten, blz. 33, bijl. A, blz. 39.

Pitlo (*M. B.*), pred. te Zoelen, benoemd tot secundus-lid der Synode, blz. 3.

Predikantsplaatsen (Getal der), bijl. C, blz. 117.

Predikantstractementen (Fonds tot verbetering der schraalste), aangelegenheden van het fonds door de Synodale Commissie behandeld en daarop, ook naar uitgebracht rapport, genomen besluiten, blz. 58, 59, 62, 63.

〃 Reglement op het fonds, voorloopig aangenomen veranderingen naar uitgebracht rapport vastgesteld, blz. 59—61, 62.

〃 (Verhooging van Rijks), bijl. B, blz. 92.

Prins (*J. Alingh*), predikant te Korte Zwaag, lid van de Synode, B. V. blz. 4, G. V. blz. 5; benoemd tot secundus bij de Synodale Commissie, blz. 203.

〃 rapport ter zake van het voorstel der Classikale Vergadering van Utrecht om de Waalsche kerken tot een classis te maken, blz. 144.

Provinciale Kerkbesturen (Verslagen der), in handen eener Commissie, blz. 6; rapporten der Commissie en daarop genomen besluiten, 106 (121), 107 (121), 127—139 (140).

Provinciale subsidiën, bijl. C, bl. 118.

Punten van behandeling bij de Synode, B. V. blz. 4, 5; G. V. blz. 6.

Quaestoren der classen in de Universiteitssteden; toekenning van een honorarium voor het bezorgen der bijdragen van de studenten voor de bijwoning der lessen van de Kerkelijke hoogleeraren, blz. 39, bijl. A, blz. 57.

Quaestor-generaal ter vergadering opgeroepen en daar tegenwoordig, blz. 7, 24, 33, 37, 46, 51, 64; gedechargeerd voor de gewone betalingen, bijl. A, blz. 58; Verslag der Synodale Commissie van zijn beheer en daarop genomen besluiten; blz. 14, 15, bijl. A, blz.

60 volgg.; mededeeling hem daarvan gedaan, blz. 24; toekenning van honorarium voor het beheer van het fonds voor de kosten van het Hooger onderwijs, blz. 39, bijl. A, blz. 57.

Quotisatie der gemeenten (Herziening van de), door de Synode naar voordracht der Synodale Commissie vastgesteld, blz. 45, bijl. A, blz. 57, 58.

Registers van ingekomen en uitgegane stukken, door den Vice-president onderzocht, blz. 7, 11, 351.

Reglementen of veranderingen in bestaande (Nieuwe), uitgevaardigd en in werking gesteld, blz. 22, bijl. B, blz. 86—88.

〃 Uitvaardiging van veranderingen daarin, bijl. B, blz. 86—88.

〃 (Nieuwe voorstellen tot veranderingen in), in handen eener Commissie, blz. 10; rapporten der Commissie en daarop genomen besluiten, blz. 51 (116), 52 (117), 53 (122—126), 56 (142, 143), 72 (117, 118), 74 (142), 144—146 (146).

〃 (Voorloopig aangenomen veranderingen in), betrekkelijke consideratiën in handen eener Commissie, blz. 10; rapporten der Commissie en daarop genomen besluiten, blz. 40—45 (140—142), blz. 118—121.

Reitsma (Dr. *A. T.*), pred. te Groningen, lid der Synode, zijn overlijden vermeld, B. V. blz. 3.

Rekeningen der Synodale fondsen goedgekeurd, blz. 14, 15.

Remonstrantsche Broederschap (Commissie der), dankbetuiging voor de handhaving van het Synodaal besluit van 20 Julij 1819, blz. 69, bijl. B, blz. 93.

Riedel (*J. P. Bruinwold*), predikant te Waaxens, lid der Synode. B. V. blz. 4, G. V. blz. 5; benoemd tot secundus bij de Synodale Commissie, blz. 203.

〃 rapport ter zake van het bezwaarschrift van den Dordtschen ouderling Dr. *Stronck*, B. V. blz. 139, verg. blz. 147.

〃 voorstel tot herziening der Kerkelijke wetgeving ter verwijdering van hetgeen op belijdenis betrekking heeft, B. V. blz. 85.

Roermond (Gemeente te), subsidie ontvangen tot verminderd bedrag, blz. 33, bijl. A, blz. 33.

Rombach (*H.*), predikant te St. Antoniepolder, in hooger beroep en ter laatste instantie uit zijne bediening ontzet, B. V. blz. 5, 58—61, 72—78.

Roodhuyzen (Dr. *H.*), pred. te Zaltbommel, lid der Synode, blz. 3, 4.

" rapport ter zake der kerkvisitatie, blz. 127.

" voorstel tot wijziging der voorloopig aangenomen veranderingen in het Reglement op het Hooger Onderwijs, blz. 9; tot tegemoetkoming der Kerkelijke hoogleeraren voor de korting van hun tractement voor het pensioen, blz. 39; om niet aannemelijk te doen verklaren, dat de behandeling der Dordtsche kwestie opnieuw aan het Provinciaal Kerkbestuur van Gelderland zou worden opgedragen, blz. 114; motie omtrent de behandeling der voorstellen rakende art. 38 Regl. Godsdienstonderwijs, blz. 201; tot zuivere toepassing van art. 38, blz. 242.

Roodhuyzen, *van Duyl* en *van Lakerveld*, voorstel rakende art. 38 en 39 van het Reglement op het Godsdienstonderwijs, blz. 203.

" Zie nog *Lakerveld* (*van*).

Rossum (Predikant te), zijn verzoek om bijdrage voor het godsdienstonderwijs aangehouden, blz. 34, bijl. A, blz. 41.

Rijkssubsidiën, blz. 33, bijl. A, blz. 32, 33 en bijl. C, blz. 117—118, 118—120.

Rijnsaterwoude (Kerkeraad te), bezwaarschrift over het uitblijven eener beslissing in zake den predikant *van Coeverden Adriani*, blz. 75, 76.

Schaarsbergen (Gemeente te), hare grensscheiding naar de zijde van Arnhem tegen de bezwaren van den Kerkeraad aldaar gahandhaafd, blz. 122, 127, 146, 147, 202.

Scholten (*J. R.*), als Quaestor-generaal aangebleven, blz. 15, 24.

Schoonoord (Gemeente te), alsnog eene kleine toelage verkregen, blz. 242.

Schrijfbehoeften, blz. 64, bijl. A, blz. 60.

Segers (*E. César*), pred. te Leiden, lid der Synode, blz. 3, 5.

" voorstel om de Handelingen der Synode nog tijdens hare vergadering te doen drukken, blz. 9; tot bevordering van de opheffing der schorsing van de Dordtsche ouderlingen, blz. 25; tot wijziging van art. 73 al. 1 van het Reglement op de Vacaturen, blz. 125.

" Zie ook nog *Westrik.*

Servatius (Mr. *W. O.*), oud-ouderling te Dordrecht vergeefs tot secundus bij de Synodale Commissie benoemd, blz. 232.

Sluiswijk en Bodegraven (Gemeenten te), goedkeuring van hare grensverandering, blz. 221.

Sluis (Kerkeraad te), om aanvulling van art. 3 van het Algemeen Reglement voor wie hunne attestatie niet opvragen, blz. 52, 53; opgedragen aan de Synodale Commissie, blz. 117.

Sluiskil onder Terneuzen (Hervormden te), met eene toelage tot voorziening in hunne geestelijke behoeften ondersteund, blz. 33, bijl. A, blz. 39.

Sneek (Classikaal Bestuur van), terechtgewezen wegens de verkeerde behandeling eener bij hem aangebrachte zaak, blz. 104, bijl. B, blz. 114, 115.

Soesterberg (Predikantsplaats te), toelage uit het fonds tot verbetering der schraalste predikantstractementen verkregen, blz. 62; het adres om verhooging van het rijkstractement niet ondersteund, blz. 68.

Spoedvorderende zaken (Commissie voor), bijl. A, blz. 6.

Spijk (Gemeente te), kleine toelage verkregen, blz. 226.

Spronk (*J.*), lid van het Provinciaal Kerkbestuur van Gelderland, zie *Creutzberg* (*K. F.*).

Staat der Nederlandsche Hervormde Kerk; desbetreffende mededeelingen in bijl. C, blz. 116—117.

Steenberg (*H.*), predikant te Amsterdam, als secundus van

H. Q. Janssen bij de Synodale Commissie opgetreden, Inl. Versl. blz. 5; benoemd tot lid der Synodale Commissie, blz. 50, 106.

Steyn-Schellinger (Fonds van wijlen vrouwe), opgaven van nieuwe toelagen daaruit, bijl. A, blz. 37.

Stiens (Ring van), onverplicht verklaard tot voldoening van contributiën voor de vacante predikantsplaatsen, waarvan hij de inkomsten niet geniet, blz. 15.

Stitswerd (Gemeente te), voor kerkherstel ondersteund, blz. 30, 33, bijl. A, blz. 21, 22.

Stronck (*J. J.*), geschorst ouderling te Dordrecht, onbevoegd verklaard om als lid van het Provinciaal Kerkbestuur aan zijne werkzaamheden deel te nemen, B. V. blz. 9, 11, 20; beklag daarover in handen eener Commissie, ald. blz. 64, 100, 101; rapport der Commissie en overeenkomstig afwijzend besluit, ald. bl. 139, 142, 143, 147, 148.

Studenten voor en in de Godgeleerdheid (Getal der), B. V. blz. 69; bijl. A, blz. 50—57; bijl. C, blz. 121; zie omtrent die aanvragen van vrijstelling van de bijdrage tot bijwoning der lessen van de Kerkelijke hoogleeraren, Bijdragen, enz.

Subsidiën uit het fonds voor noodlijdende kerken en personen (Dankbetuiging voor verleende), blz. 29—33; bijl. A, blz. 8—36; bijl. B, blz. 94.

Surhuisterveen (Heide), toelage aan den predikant voor zijnen dienst aldaar, blz. 33, bijl. A, blz. 39.

Synodale Commissie (Algemeene), hare zamenstelling, het getal van hare leden en hare werkzaamheden, Inl. Versl. blz. 5, 6; aftreding van hunne leden en Secundi, ald.; voorziening in de Vacaturen, Hand. blz. 7, 19, 35, 36, 49, 50, 72, 106, 197, 202, 203, 231, 232.

" verslag omtrent de verwikkelingen, die tot bijeenroeping der Synode in buitengewone vergadering geleid hebben, B. V. blz. 5—16; rapport omtrent kerspelvorming, ald. blz. 24—43. De inleiding tot haar gewoon verslag in behandeling, blz. 7; als voren haar verslag omtrent de financiële aangelegenheden in bijl. A, blz. 60—85.

Synodale Commissie (Algemeene), omtrent de aangelegenheden van verschillenden aard, bijl. B, blz. 86—115.

" betrekkelijk den staat der Nederlandsche Hervormde Kerk, bijl. C, blz. 116—117.

Synode (Algemeene), hare zamenstelling, B. V. blz. 4; G. V. blz. 4, 5; tijd van hare zamenkomst een dag later gesteld, blz. 6, bijl. B, blz. 115.

Synodi Contractae, B. V. blz. 5, 56, 74; G. V. blz. 7, 71, 72.

Toelagen uit het fonds voor noodlijdende kerken en personen (Kleine), door de Synodale Commissie toegekend, blz. 33, bijl. A, blz. 36, 37; betrekkelijke voordrachten in handen eener Commissie, blz. 10; rapport der Commissie en daarop genomen besluiten, blz. 47—49.

Trip van Zoudtlandt (Jhr. *W. F.*), lid van het Provinciaal Kerkbestuur van Gelderland; zie *Creutzberg* (*K. F.*).

Tucht (Reglement voor Kerkelijk opzicht en), blz. 349; B. V. blz. 43, 100.

" (Vergoeding van kosten in zake van), blz. 64, 65, bijl. A, blz. 58, 59.

Uitspraken van Kerkelijke Besturen (Afschriften van), blz. 69, bijl. B, blz. 92, 93.

Uitspraak van de Synodale Commissie op het verzoek van de predikanten *Keller van Hoorn c. s.* te Dordrecht, om cassatie van de beslissing van het Provinciaal Kerkbestuur van Zuidholland in zake hun bezwaarschrift over de weigering der ouderlingen om bij de aanneming hunner leerlingen tegenwoordig te zijn, B. V. blz. 16—20; overige uitspraken in cassatie, bijl. B, blz. 105—115.

Universiteit (Hoogleeraren der Vrije), verklaring omtrent hunne verhouding tot de Algemeene Weduwenbeurs, blz. 37, 38.

Utrecht (Classikale Vergadering van), haar voorstel om van de Waalsche Kerken eene classis te maken afgewezen, blz. 144—146.

Vacaturen (Reglement op de), art. 24, de voorloopig aan-

genomen wijziging naar uitgebracht rapport vastgesteld, blz. 118—121, 230, 231; art. 41, voorstel van het Classikaal Bestuur van Onderdendam om al. 2 te doen vervallen en van den Kerkeraad te Leiden om het artikel te wijzigen, blz. 53—56; het voorstel verworpen, maar daarentegen art. 73 al. 1 gewijzigd, blz. 122—126.

Vacaturen (Reglement op de), art. 53, aanvulling uitgevaardigd, blz. 22, bijl. B, blz. 87, 88.

Veen Az. (*J. van der*), oud-ouderling te Hoogeveen, lid der Synode, B. V. blz. 4; G. V. blz. 5.

Vegchel (Gemeente te), uitbetaling van de helft van het verminderd bedrag der subsidie verkregen, blz. 33, bijl. A, blz. 34.

Vegt (*J. van der*), oud-ouderling te 's Gravenhage, lid der Synodale Commissie, Inl. Versl. blz. 5.

Velzen (Dr. *S. K. Thoden van*), predikant te Leeuwarden c. s., hun van 1879 aangehouden adres in het belang van het Godsdienstonderwijs, zonder gevolg gelaten, blz. 66.

Verslag (omtrent de financiële aangelegenheden); bijl. A, blz. 60—85.

〃 (omtrent aangelegenheden van onderscheiden aard); blz. blz. 106—108, 121, 351.

〃 (omtrent den staat der Nederl. Herv. kerk); bijl. C, 116—120.

Verhoeff (*J. C.*), predikant te Utrecht, lid der Synode B. V. blz. 4; tijdelijk als lid der Synodale Commissie opgetreden, Inl. Versl. blz. 5, 6; benoemd tot sec. lid der Synode, blz. 4.

〃 rapport ter zake der verlangde aanstelling van Kerkelijke hoogleeraren te Amsterdam, B. V., blz. 67; ter zake van betrekkelijk schrijven aan de hh. *Vollenhoven c. s.*, ald. blz. 87; ter zake de vereischte veranderingen in het Reglement op het Hooger Onderwijs, ald.

blz. 90; alsvoren ter toelichting daarvan, blz. 117, antwoord aan de Dordtsche ouderlingen, blz. 144.

" voorstel met *van den Brandeler* tot herstel der oude redacties, artt. 38 en 39 van het Reglement op het Godsdienstonderwijs, B. V. blz. 78, 79.

Vervolgbundel op de Evangelische Gezangen en Bijbelvertaling N. T. (Fonds van den); verslag van de Synodale Commissie omtrent de ingekomen baten en beschikking daarover, en daarop genomen besluiten, blz. 26—28, bijl. A, blz. 45, 46.

Vierlingsbeek (Gemeente te) voor pastoriebouw ondersteund en tot het bekomen van rijkssubsidie aanbevolen, blz. 30, 33, bijl. A. blz. 22, 23.

Vlieland (Gemeente te); uitbetaling der subsidie verkregen, na gemaakte bedenking om eerst nog de helft te voldoen, blz. 33, bijl. A, blz. 34—36.

Vollenhoven (Mr. *J. Messchert van*) *c. a.* zie Amsterdam.

Voorstellen, Schriftelijke ter tweede zitting ingediend, blz. 9—10.

Vrouwenparochie (Vacature te); daarvoor naar art. 23 Regl. Vac. op nieuw dispensatie verleend, blz. 70, bijl. B, blz. 100.

Waalsche Kerken (Commissie voor de zaken der).

" tot een Classikaal ressort te maken. Voorstel van de Classikale Vergadering van Utrecht afgewezen, blz. 144—146.

Waalsche Reunie, om bepaling der gevallen, waar men ophoudt lid eener bijzondere gemeente te zijn, blz. 51, 52, opgedragen aan de Synodale Commissie, blz. 116.

Wal, (Mr. *J. de*), benoemd tot lid der Indische Commissie, bijl. B, blz. 92.

Waldenzen (Verslag van het Comité voor de) in bijl. D.

Wanneperveen (Predikantsplaats te); de toelage uit het fonds tot verbetering der schraalste predikants-tractementen ingetrokken, blz. 62.

Weduwenbeurs (Algemeene); haar staat, bijl. A, blz. 70—72, hare uitkeering over 1880, blz. 15, bijl. A, blz. 83.

" (Reglement op de) eene aanvulling van art. 10 uitgevaardigd, blz. 22, 37, bijl. B, blz. 87, 88.

Weduwenbeurzen (Provinciale); verslagen van hare rekening tot de Synodale Commissie overgebracht, blz. 21.

" Reglement op de Classikale en Provinciale weduwenbeurzen uitgevaardigd, blz. 22, bijl. B, blz. 87, 88.

Weerselo (Gemeente te); haar verzoek om subsidie voor pastoriebouw nog in advies gehouden, bijzondere opdracht aan de Synodale Commissie, blz. 29, 33, bijl. A, blz. 18, 19.

Wehe (Gemeente te); de aanzuivering van hare achterstallige quota geregeld, blz. 202.

Westkapelle (Gemeente te); de toegekende subsidie verhoogd met aanbeveling voor verhooging der rijkssubsidie, blz. 30, 33, 106, bijl. A, blz. 27, verg. blz. 33; dankbetuiging, blz. 206.

Westrik (*J*), predikant te Cothen, lid der Synode, blz. 4, 5.

" rapport ter zake der kerspelvorming, blz. 147.

" *van den Brandeler* en *Segers*, voorstel tot herstel der oude redactie van art. 38 van het Reglement op het Godsdienstonderwijs, blz. 24; protest tegen de handhaving dier redactie, blz. 240.

Wetsvoorstellen (Nieuwe); zie Reglementen (Nieuwe daarin voorgestelde veranderingen).

Wier (*J. P. van der*), *c. s.* te Goënga, bezwaar wegens de weigering van den Kerkeraad om hun bewijzen af te geven van zedelijk gedrag voor hunne aanneming tot lidmaat elders, bijl. B, 114, 115.

Willemsoord in Overijssel (Gemeente te); haar alsnog eene kleine toelage toegekend, blz. 237.

Woldendorp, zie Nieuwolda.

Wolf (*C.*), godsdienst-onderwijzer te Harderwijk, zijn ontslag uit die betrekking bij uitspraak der Syn. Com. gehandhaafd, bijl. B, blz. 112—114.

Wolf (*E. F. H.*), Quaestor bij het Classikaal Bestuur van Utrecht, dankbetuiging voor de toekenning van honorarium wegens de bezorging van de bijdragen der Studenten, blz. 201.

Woude (*S. Coolhaas van der*), pred. te Meeden, benoemd tot sec. lid der Synode, blz. 4.

IJsselmonde, zie Fijenoord.

IJzendijke (Classikaal Bestuur van), wegens zijne uitspraak betreffende een lidmaat te Oostburg terecht gewezen, blz. 69, bijl. B, blz. 92, 93.

Zeeman (*C. F.*), pred. te Zonnemaire, benoemd tot sec. lid der Synode, blz. 4.

Zevenhoven (Gemeente te), voor kerkherstel ondersteund, blz. 29, 33, bijl. A, blz. 14, 15, verg. blz. 32.

Zondagswet. De Synodale Commissie ter zake van het belang van het behoud van hare bepalingen diligent verklaard, blz. 23, bijl. B, blz. 89.

Zoutelande (Vacature te), daarvoor weder naar art. 23 Regl. Vac. dispensatie verleend, blz. 70, bijl. B, blz. 100.

Zuidholland (Provinciaal Kerkbestuur van), zijne uitspraak in hooger beroep ter zake het bezwaarschrift van de predikanten *Keller van Hoorn c. s.* over de weigering der Dordtsche ouderlingen om bij de aanneming hunner leerlingen tegenwoordig te zijn door de Synodale Commissie vernietigd, B. V. blz. 16—20; besluit tot vernietiging van het besluit van het Classikaal Bestuur van Dordrecht waarbij de gevolgde eindbeslissing van het Provinciaal Kerkbestuur onwettig verklaard werd en zijn optreden te Dordrecht als Kerkeraad, ald. blz. 53; mededeeling betreffende de geschorste ouderlingen, ook van eene vruchtelooze poging tot opheffing der schorsing, blz. 20; verzoek om voorlichting hoe met de predikanten *Eigeman* en *van Hoogenhuize* te handelen door de spoedcommissie afgewezen,. blz. 104, 105. Uitspraak tot ontzetting van een diaken te Herkingen in handen eener commissie, blz. 11, 40; tot schorsing van den predikant *H. Groeneveld* te Waarder, bijl. B., blz. 92.

SYNODALE HANDELINGEN 1880.

Drukfouten:

Badz.	11.	Regel	13	van	onderen *het advies* vervalle.
„	49.	„	19	„	boven, slechts eene collecte *heeft* gehouden.
„	62.	„	9	„	boven, *proviuciale* vervalle.
„	85.	„	19	„	onderen, op *andere* lees op *enkele* gemeenten.
„	86.	„	20	„	onderen, werden door *weinige* lees *eenige* leden.
„	129.	„	8	„	boven, *de Froye* lees *de Troye.*
„	139.	„	13	„	onderen, het *is* Uwer Vergadering gegeven, lees het *zij* Uwer Vergadering gegeven.
„	210.	„	13	„	onderen, *Sydode* lees *Synode.*
„	211.	Laatste regel, *gister* lees *gisteren.*			
„	212.	Regel 19 van boven, *orereenkomst* lees *overeenkomt.*			
„	221.	2 laatste regels, *Sorb*macher lees *Sib*macher. *Zyp* lees *Zip.*			
„	223.	Regel 12 van onderen, *daar* lees *dat.*			
„	223.	„	8	„	„ *Voerstel* lees *Voorstel.*
„	231.	„	20	„	„ gevallen *het* noodig, weglaten *het.*
„	241.	„	9	„	boven, *instandhouding* lees *ineenstorting.*
„	243.	„	11	„	boven, *amandemement* lees *amendement.*
„	285.	„	13	„	boven, *erkent* is lees *erkend.*
„	288.	„	14	„	onderen, *stemming* lees *stemmen.*
„	300.	„	14	„	boven, a^2 lees 2*a*.
„	333.	„	10	„	boven, *leeraar* lees *hoogleeraar.*
„	333.	„	5	„	van onderen, *preidcnt* lees *president.*
„	342.	„	10	„	onderen, **12** lees **13**.

BIJLAGEN

VAN DE

HANDELINGEN DER ALGEMEENE SYNODE

VAN DE

NEDERLANDSCHE HERVORMDE KERK,

TEN JARE 1880.

BIJLAGEN

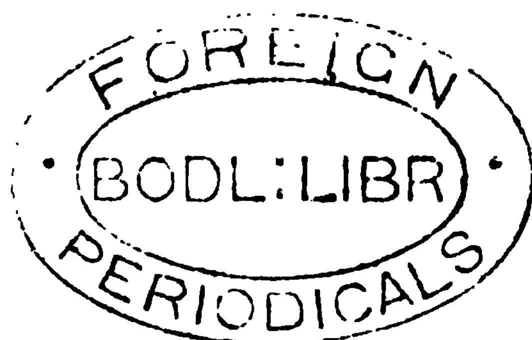
VAN DE

HANDELINGEN DER ALGEMEENE SYNODE

VAN DE

NEDERLANDSCHE HERVORMDE KERK,

TEN JARE 1880.





's GRAVENHAGE,
BIJ A. VAN HOOGSTRATEN EN ZOON.

1880.

Verslag van de verrigtingen der Algemeene Synodale Commissie gedurende het jaar 1879 tot 1880.

De Algemeene Synodale Commissie kwijt zich van de verpligting, in art. 74 van het Algemeen Reglement omschreven, met U verslag te geven van hare verrigtingen sedert de sluiting der laatste gewone vergadering van de Synode op 27 Augustus 1879, voor zoo verre daarvan thans uitgezonderd behoort te worden, wat op de bijeenroeping der gehouden buitengewone vergadering der Synode betrekking had, waarvan het verslag reeds voorkomt in de Handelingen dier vergadering, blz. 6—20, 24—43.

Aanbieding van het verslag.

De Commissie was als volgt zamengesteld: *G. Molenkamp*, pred. te Delft, president; *J. J. L. Luti*, pred. bij de Waalsche Gemeente te Middelburg, vice-president; *S. F. van Hasselt*, adviserend lid en secretaris; dr. *J. K. Koch*, pred. te 's Hertogenbosch; mr. *H. O. Feith*, oud-ouderling te Groningen; *H. Q. Janssen*, pred. te St. Anna ter Muiden; *J. van der Vegt*, oud-ouderling te 's Gravenhage, *G. Bruna*, pred. te Hasselt en mr. *M. Crommelin*, ouderling te Utrecht.

Zamenstelling der Commissie.

Voor de gewone najaars- en voorjaars-vergaderingen werden telkens niet meer dan vijf zittingen gehouden; eerstgenoemde duurde van 12 tot 17 November, laatstgenoemde van 19 tot 24 Mei. Buitendien vergaderden wij in zeven zittingen buitengewoon van 10 tot 12 Maart en van 30 Maart tot 2 April.

Getal en tijd van hare zittingen.

In laatstgemelde vier zittingen moest de heer *Janssen*, tot andere werkzaamheden geroepen, zich door zijnen secundus, den heer *H. Steenberg*, pred. te Amsterdam, laten vervangen, terwijl in de voorjaars-vergadering voor den heer *Luti*, die wegens huiselijke omstandigheden afwezig moest blijven, de heer *Bruna* de betrekking van vice-president bekleedde, en diens secundus, de heer *J.*

Medewerking van hare leden.

C. Verhoeff, pred. te Utrecht, als gewoon lid was opgetreden. Overigens ondervonden de leden der Commissie geene verhindering om aan de werkzaamheden der vergadering deel te nemen.

Punten van behandeling.

De tijdige bezorging der punten van behandeling leed geene vertraging, door de prompte medewerking, welke de Secretaris daarbij, gelijk steeds door de vlugge aflevering van alle drukwerken, van de firma *C. Blommendaal* ondervindt.

Reglement van orde.

Ons Reglement van orde onderging, sedert dit in November 1877 gewijzigd werd, geene verandering.

Commissie tot de spoedvorderende zaken.

De behandeling van spoedvorderende zaken bleef tot aan de voorjaarsvergadering bij den President toevertrouwd aan de heeren *Koch* en *Feith*. Daar deze eerlang moeten aftreden, werden de heeren *Bruna* en *van der Vegt* in hunne plaats gekozen.

Openvallende plaatsen in de Synodale Commissie.

Omtrent de vervulling der openvallende plaatsen in de Synodale Commissie doen wij opmerken, dat de heer *Luti* weder invalt als secundus van den heer *Janssen*. De leden, die aan de beurt van aftreding zijn, noemden wij reeds. De secundus van den heer *Koch* was de heer *J. B. F. Heerspink*, pred. te Gieten, die tusschentijds op verzoek emeritaat heeft verkregen; de heer dr. *A. Kuenen*, oud-ouderling te Leiden, is de secundus van den heer *Feith*.

Als voren, bij het Algemeen Collegie van toezigt.

Nog doen wij U opmerken, dat benoemingen moeten geschieden voor het Algemeen Collegie. De heer *Molenkamp* was tot dusverre lid van dat Collegie, de heer *Bruna* zijn plaatsvervanger.

BIJLAGE A.

Naar gewoonte loopt het eerste gedeelte van ons verslag over de *financiële aangelegenheden*, die wij te behartigen hadden.

Bijl. A. Financiële aangelegenheden.

I. Wij beginnen met de aangelegenheden rakende het *fonds voor noodlijdende kerken en personen.*

I. Aangelegenheden van het fonds voor noodlijdende kerken en personen.

a. Voor het onderzoek der aanvragen van subsidie voor kerk- of pastorijbouw, tevens van toelagen uit het fonds tot voorziening in de geestelijke behoeften van gemeenten waar eigen middelen ontbreken, benoemden wij in onze najaarsvergadering tot *correspondenten* uit ons midden: voor Gelderland, den heer *Crommelin;* voor Zuidholland, onzen *president* den heer *Molenkamp;* voor Noordholland, den heer *van der Vegt;* voor Zeeland, den heer *Janssen;* voor Utrecht, den heer *Crommelin*; voor Friesland, den heer *Feith;* voor Overijssel, den heer *G. Bruna;* voor Groningen, den heer *Feith;* voor Noordbrabant met Limburg, den heer *Koch;* voor Drenthe, den heer *Bruna;* voor de Indische kerken, onzen *secretaris* den heer *van Hasselt.*

a. Correspondenten voor de hulpvragende gemeenten.

b. Terwijl ten voorgaanden jare menige aanvraag van subsidie voor kerk of pastorijbouw meest wegens gebrek aan de vereischte middelen in advies moest gehouden worden en daar thans nog andere aanvragen bijkwamen, vonden wij ons weder belemmerd door de mededeeling van den Quaestor-generaal in de memorie van toelichting zijner rekeningen dat daarvoor niet meer dan f 14.600 beschikbaar zou zijn, te meer omdat ons uit kennisgevingen van den Minister van Financiën omtrent verleende Rijkssubsidiën gebleken was, dat daarvoor van de begrooting dezes jaars reeds over eene som van f 3000 beschikt was, en naar onze berekening derhalve,

b. Beschikbare middelen voor subsidie tot kerk- of pastorijbouw.

als u zou moeten worden aangeraden in deze weder de hulp van de Regering in te roepen, ten deze het bedrag van f 6000 niet zou mogen worden overschreden. Intusschen meenden wij, indien wij ook den Quaestor-generaal moesten toestemmen, dat het ongeraden zou zijn voor de raming der opbrengst van de collecte een hooger cijfer dan van f 19000 aan te nemen, te rade gaande met de rekeningen der voorgaande jaren, de som der buitengewone ontvangsten wèl f 1000 hooger te mogen stellen, en als wij nu aannamen, dat het bij u geen bezwaar zou ontmoeten, van de uitkeering van den Vervolgbundel op de Evangelische Gezangen de som van f 1500 ten bate van het fonds voor noodlijdende kerken en personen te besteden dan zou het bedrag der voorhanden middelen ten naaste bij voldoende zijn om in de gebleken behoeften te voorzien. Wij moesten er evenwel bij onze voordragten op bedacht zijn, dat bedrag niet te overschrijden, waarom wij het cijfer van sommige voorgedragen subsidiën lager gesteld hebben dan bij meerdere ruimte van middelen geschied zoude zijn.

c. Voordragten ter zake der aanvragen.

c. Na zorgvuldig onderzoek der aanvragen is ons gebleken, dat 13 gemeenten voor eene gunstige beschikking op hare verzoeken om hulp in aanmerking moeten komen, waartegen 3 aanvragen zouden moeten worden afgewezen.

d. Voordragten ter gunstige beschikking.

d. De voordragten tot gunstige beschikkingen laten wij hier volgen naar de orde der classen waarin de betrokken gemeenten gelegen zijn, zoodanig als zij door onze correspondenten opgemaakt en door ons zijn overgenomen.

Millingen.

Millingen, classis Nijmegen. Blijkens de Handelingen der Synode is de stichting van eene hulpkerk te Millingen en de daarvoor gedane aanvraag van subsidie uit het fonds voor noodlijdende kerken en personen reeds meermalen zoowel in de Synode als in de Synodale Commissie ter sprake geweest. Uit die Handelingen ziet men o. a. dat de Synode zich met het denkbeeld in het algemeen tot stichting van een gebouw daar ter plaatse heeft vereenigd, want reeds in 1878 heeft zij besloten de Synodale Commissie te magtigen:

„*Als de vereischte bouwkundige stukken zouden zijn opgevraagd en ingekomen, subsidie te geven voor eene zeer*

wenschelijke en noodig geachte hulpkerk in de kleine Hervormde noodlijdende gemeente te Millingen te midden van eene overwegende R. K. bevolking en moeijelijk met eene andere gemeente te combineren."

Nadat die magtiging was verleend heeft naar aanleiding daarvan eene correspondentie plaats gehad van de Synodale Commissie zoowel met het Classicaal Bestuur van Nijmegen als met den Minister van Financiën, zooals uitvoerig in de Bijlagen van de Handelingen is medegedeeld (1879 blz. 37—39).

Uit een en ander blijkt, dat het oorspronkelijke plan, waarop de Synode magtiging tot subsidie had verleend eenige uitbreiding had ondergaan en dat de aanvraag van subsidie in 1879 werd gedaan voor eene hulpkerk met bijgebouwen, waarvan de kosten *f* 5170.— zouden bedragen.

De Synodale Commissie heeft in het vorige jaar geadviseerd de toegezegde subsidie voor dit uitgebreidere plan niet toe te staan, omdat van het oorspronkelijke was afgeweken en er aan een gebouw als toen bedoeld daar ter plaatse geen behoefte scheen te bestaan.

De Synode heeft in hare zomervergadering van 1879 besloten de bedoelde aanvraag in advies te houden en wel omdat „een aantal leden nog in het onzekere verkeerden omtrent de doelmatigheid van het tweede bouwplan en omdat anderen tot vereenvoudiging of wijziging van dat plan nog gelegenheid wilden gegeven hebben. Hand. 1879 blz. 32.

Nadat het Classicaal Bestuur van Nijmegen was bekend gemaakt met het gevoelen der Synode, heeft het bij missive van 15 Sept. 1879, gereg. onder n°. 63, zich andermaal tot de Synodale Commissie gewend.

Het geeft daarin te kennen, dat het bezwaar ziet in het veranderen van het bouwplan voor het hulpkerkje, hoofdzakelijk omdat het laatst ingediende bouwplan is vastgesteld naar het advies van den bouwkundige voor de landsgebouwen en vrees bestaat dat men gevaar zou loopen de rijkssubsidie te missen, indien men in het bouwplan belangrijke veranderingen bragt.

Het herinnert tevens dat het hulpkerkje ruimte zou bevatten voor slechts 75 personen, een cijfer naar het Classicaal Bestuur meent niet te hoog, wanneer men bedenkt dat de gemeente voor uitbreiding vatbaar is, omdat een groot

gedeelte van de gronden in handen van Protestantsche ingezetenen is.

Het Classicaal Bestuur meent echter aan het hoofdbezwaar der Synode tegemoet te komen door voor te stellen het bijgebouwtje weg te laten, waardoor de kosten van f 5170 tot op ± f 4000 worden teruggebragt. (Volgens nader ingekomen begrooting tot f 3955.91 of met aftrek van de opbrengst van oude materialen groot f 300 tot f 3655.91.

Bij die missive wordt de verwachting uitgesproken dat de noodige gelden zullen worden gevonden als volgt:

van het Rijk f 1000.— (reeds toegestaan); van de Gustaaf-Adolf-Vereeniging f 1000.—; door eene Prov. collecte f 1000.— Met het oog op die berekening werd het verzoek gedaan om eene subsidie van f 1000.— of zooveel minder als eventueel bij gunstigen uitslag van de collecte zou noodig blijken.

Een nader schrijven dd. 3 Mei ll. (gereg. onder n°. *439)* is van voormeld Classicaal Bestuur ontvangen, houdende het berigt dat de opbrengst van de prov. collecte niet f 1000.— is geweest, doch f 615.27^{5}, waarvan f 8.51^{5} moet worden afgetrokken als het bedrag van eenige noodzakelijke onkosten van circulaires enz., zoodat er als zuivere opbrengst f 606.76 blijft — alsmede dat van de Gustaaf-Adolf-Vereeniging in plaats van f 1000.— slechts f 427.80 is ingekomen.

Hieruit volgt dat f 965.44 minder is ontvangen dan men bij de aanvrage dd. 15 Sept. 1879 had verwacht.

Deze omstandigheid geeft aan het Classicaal Bestuur voormeld aanleiding om terugkomende op de aanvraag dd. 15 Sept. alsnu in de plaats van f 1000, eene subsidie van f 1400.— te verzoeken, in de hoop dat het overblijvende te kort gevonden zal kunnen worden uit enkele collecten die men met eenigen grond nog te gemoet meent te mogen zien, en uit bijdragen van eenige belangstellende personen.

De Synodale Commissie heeft tengevolge dezer hernieuwde aanvraag de zaak op nieuw onderzocht, vooral ook met het oog op het in het vorige jaar te dezer zake in de Synode verhandelde, waarna zij de volgende beschouwingen ter uwer overweging wil geven:

1°. Door het doen vervallen van het bijgebouwtje, in het vroegere plan begrepen, heeft inderdaad eene aanmerkelijke vereenvoudiging en daardoor vermindering van

kosten plaats gehad en is daardoor aan een der hoofdbezwaren in het vorige jaar geuit te gemoet gekomen.

2°. Al wordt het gebouw dat men wenscht te stichten ook thans nog hulp*kerk* genoemd, zoo is toch de bedoeling niet anders dan een geschikt locaal voor catechisatiën en godsdienstoefeningen te verkrijgen.

De behoefte daaraan wordt met levendige kleuren geschetst in een opstel van den heer *B. W. Colenbrander*, pred. te Herwen c. a. dd. Februarij 1879.

3°. De bedoeling is dat dit gebouw voor de *plaatselijke* behoeften wordt vereischt.

Aangezien de Protestantsche bevolking te Millingen in den regel 70 à 80 personen telt (thans 32 lidm. en 37 niet-lidm.) moet een gebouw met plaatsruimte voor 75 personen evenredig aan de behoefte worden geacht, vooral met de mogelijkheid van uitbreiding der Protestantsche bevolking, — dit alles *onafhankelijk* van de schippers die van elders gekomen welligt aldaar somtijds de godsdienstoefeningen zouden komen bijwonen.

Dit geval wordt echter niet in rekening gebragt ten voordeele van de *plaatselijke* behoeften, omdat die schippers van elders zouden komen, terwijl bovendien de meeste schippers der binnenvaart tot de Christelijk Gereformeerde Kerk behooren.

Als een bewijs voor de behoefte welke daar ter plaatse aan een gebouw bestaat, wijzen wij u op de belangstelling die deze zaak sedert geruimen tijd heeft ondervonden, zoodat men reeds in 1878 ook door medewerking van vele particulieren het noodige terrein voor de som van ± f 2000 heeft aangekocht.

Ten slotte nog dit: daar, waar de behoefte aan een gebouw als het bedoelde blijkt, bestaan zooveel te meer redenen om tot den bouw over te gaan wat den indruk betreft tegenover de zoo talrijke Katholieke bevolking daar ter plaatse, op welke het een zonderlingen indruk moet maken, dat terwijl de Katholieke Kerk overal gebouwen doet verrijzen, de Protestanten ten hunnen behoeve niets zouden kunnen tot stand brengen.

Op grond van al het bovenstaande meent de Syn. Commissie dat er alleszins termen bestaan om ten deze gunstig te adviseren en om door de gevraagde subsidie van f 1400 toe te staan de stichting van het bedoelde gebouw op de thans voorgestelde wijze mogelijk te maken.

Groesbeek.

Groesbeek, classis Nijmegen. Bij adres van 20 Augustus, gereg. onder n°. 40, is ingekomen een verzoek van den Kerkeraad te Groesbeek tot het bekomen van subsidie ter tegemoetkoming in de kosten tot herstel van het kerkgebouw, waarvan vooral muur- en dakwerk in een toestand verkeeren, welke dringend verbetering eischt.

Bij dit verzoek wordt gemeld, dat de zeer kleine te midden van eene talrijke Roomsche bevolking zich bevindende gemeente, niet in staat is zelve daartoe de noodige gelden bij te dragen.

Als bewijsstukken tot het verkrijgen van de gewenschte toelage worden overgelegd:

a. Een staat, waaruit blijkt dat de kerkelijke rekening in 1876 sluit met een voordeelig saldo van f 9.87⁵, in 1877 met een nadeelig saldo van f 24.47⁵, in 1878 met een voordeelig van f 18.96 en dat de Kerk te Groesbeek *nog* een schuld van f 300.— heeft te voldoen.

Tot nadere specificatie van een en ander werden later drie behoorlijk voor afschrift geteekende afschriften van de rekening en verantwoording van den administrateur kerkvoogd over de dienstjaren 1877, 1878 en 1879 overgelegd.

b. Bestek en specifieke begrooting van het werk dat men wenschte te doen verrigten, waaruit blijkt dat de bedoelde herstellingskosten aanvankelijk op f 2933.52 zijn begroot.

Bij missive van 12 Mei wordt echter gemeld dat bij nader onderzoek is gebleken dat de kosten van f 75.— voor herstelling van het dak te laag zijn geraamd en dat die kosten volgens bijgevoegde suppletoire begrooting op f 764.80 moeten worden begroot. De *totale* kosten van herstel worden derhalve gebragt op **f 3623.32.**

c. Eene verklaring van het Provinciaal Collegie van toezigt op het beheer der kerkelijke goederen in Gelderland dat de Hervormde Gemeente te Groesbeek werkelijk is hulpbehoevend en dat de som van f 2933.52, waarop de kosten der noodzakelijke reparatiën aanvankelijk (vóór het opmaken van gemelde *suppletoire* begrooting) zijn geschat, geenszins overdreven is te achten.

d. Eene verklaring van het collegie van Kerkvoogden en Notabelen van Groesbeek waarbij dit collegie eene bijdrage van f 100.— ten behoeve van de bedoelde reparatiën toezegt.

e. Een staat waaruit blijkt dat behalve het sub *d* toegezegde reeds is ontvangen of toegezegd de som van f 1320 en wel als volgt:

Provinciaal Collegie van toezigt onder reserve van aanwijzing der verdere fondsen	f	500.—
Hoofdbestuur Ned. Gust. Adolf-Vereeniging	"	100.—
Vrouwen-afd. Amsterdam	"	100.—
" Utrecht	"	15.—
" Arnhem	"	10.—
" Maarssen	"	25.—
" Gouda.	"	20.—
Kerkvoogdij Ooijen en Persisingen . . .	"	50.—
N. N.	"	500.—
	f	1320.—

Voegt men bij dat bedrag van f 1320.— de bovenvermelde som van f 100.—, dan blijkt dat f 1420.— voor het verrigten van de voorgenomen herstelling beschikbaar is.

Het Provinciaal Kerkbestuur van Gelderland zegt in zijn schrijven 28 Aug. 1879: gaarne het bedoelde verzoek van de gemeente Groesbeek te ondersteunen, zoowel in het belang dier gemeente alsmede in het belang van het Protestantisme in die landstreek.

De Synodale Commissie is overtuigd dat de gemeente Groesbeek onder de hulpbehoevende gemeenten gerekend moet worden.

Ingevolge ingewonnen informatiën vernam zij met genoegen, dat de Protestantsche bevolking, ook vooral onder de landpachters, langzamerhand vermeerdert en dat zoowel vroeger als ook nu blijken van levendige belangstelling in den bloei der gemeente worden aangetroffen.

De Commissie meent derhalve, dat er aanleiding bestaat subsidie te verleenen.

Terwijl nu aan de geraamde herstellingskosten nog eene som van f 2203,35 ontbreekt, meent uwe Commissie echter, dat de op de bovengemelde suppl. begrooting voorkomende twee posten, die betrekking hebben op de bedekking van een muur die het kerkhof naast het kerkgebouw gelegen omringt, tot een bedrag van f 171, ten deze niet in aanmerking kunnen komen, omdat die kosten *niet* voor het kerkgebouw als zoodanig bestemd zijn: dat ook sommige andere posten van de begrooting welligt een weinig te hoog zijn gesteld, althans onvoldoende zijn gemotiveerd.

Dientengevolge, en vooral ook met het oog op de uit het fonds weinig beschikbare gelden, stelt de Commissie voor niet het volle bedrag van het nog ontbrekende te

betalen, doch eene subsidie van f 1000 voor dat doel te bestemmen.

De Commissie meent ten slotte de verdere aanvraag van subsidie voor een nieuw te bouwen pastorij, vervat in de meergemelde missive d.d. 12 Mei, in advies te moeten houden totdat eenmaal nadere aanvraag met bestek en begrooting, volgens de voorschriften van het Reglement, zal zijn ingekomen.

Zevenhoven.

Zevenhoven, classis Leiden. Van Kerkvoogden dezer gemeente kwam verleden jaar reeds een verzoek in om subsidie voor herstelling der kerk en pastorij. Dit was door een schrijven van den Minister van Financien d.d. 3 Juni 1879 reeds vooraf gegaan, om advies omtrent een verzoek van dezelfde Kerkvoogden om Rijkssubsidie, en om inlichting of er uitzigt bestaat op het verleenen van Synodale subsidie.

Had de Commissie voor spoedvorderende zaken bij schrijven van 10 Junij hierop geantwoord, dat eerst voor weinige dagen een verzoek om subsidie uit het Fonds voor noodlijdende kerken bij ons was ingekomen en dat alzoo thans geen uitzigt op subsidie hieruit bestond, en alzoo den Minister in overweging gegeven alsnog het verzoek om Rijkssubsidie buiten behandeling te houden, — dit werd in de vergadering der Synode van 19 Julij door de bevoegde leden goedgekeurd, en alzoo besloten de aanvraag van Kerkvoogden van Zevenhoven in advies te houden. Zie Hand. 1879, bl. 32 en 33.

Die aanvraag, gereg. onder n°. 534, had zich eerst bepaald tot de som van f 400. Men had voor *herstelling* der kerk noodig f 900. Door de gemeente was f 100 verzekerd. De overige f 400 hoopte men van de Regering te verkrijgen. Maar een raad, hun van het Provinciaal Collegie van toezigt geworden, dat men door een bouwkundigen bestek en begrooting der werkzaamheden, die men wenschte te doen verrigten, moest laten opmaken, veroorzaakte, dat zij eenen architect te Nieuwkoop, den heer Quartel, raadpleegden. Deze maakte hen op meerdere behoeften van de kerk, ook van de pastorij en daarbij behoorenden bergschuur, opmerkzaam. Hiervan was het gevolg, dat de voorgestelde begrooting klom tot de som van f 4473, vermeld onder n°. 534^a en 534^c. Van de Synode vraagden zij nu eene subsidie van f 2175, in de hoop

dat het Rijk gelijke subsidie zou toekennen, terwijl zij nu bepaaldelijk meldden, dat door de gemeente is bijeengebragt eene som van f 67,50 door vrijwillige gaven, en eene van f 38 als renteloos voorschot, dus te zamen f 105,50.

Bij schrijven van 9 Januarij 1880, gereg. onder n°. 240, deelen zij ons mede, dat na eenige verandering in het bestek, door den bouwkundige voor de landsgebouwen verlangd, waarbij zij nu eene begrooting van bijna gelijke som, f 4471, inzenden, hun d.d. 20 November 1879 uit 's Rijkskas eene subsidie van f 2000 is toegekend.

Had het Provinciaal Collegie van toezigt d.d. 12 Dec. 1878 hunne behoefte aan hulp reeds erkend, het Classicaal Bestuur van Leiden maakt de opmerking, en hiermede vereenigt zich ook het Provinciaal Kerkbestuur, 1°. dat het bedrag van de vrijwillige bijdragen der gemeente te gering moet geacht worden, en 2°. dat de overgelegde rekeningen geen blijk geven van eene geregelde, zuinige en degelijke administratie der kerkelijke fondsen. Maar hierbij hebben wij nog de opmerking te voegen, dat de aanvraag zich in meer dan één opzigt bepaalt tot gewone reparatie, waarvan, door verzuim om hierin tijdig te voorzien, de omvang in bijzondere mate geklommen is. In hun eerste schrijven zeggen Kerkvoogden zelve reeds omtrent de kerk: „'t geheel heeft een uiterlijk, zoo onaanzienlijk, dat er tal van jaren bij wijze van spreken geen pond verf noch aan 't gebouw noch aan 't ameublement is te koste gelegd." Zoo men de begrooting inziet, wordt dit ook bevestigd. Voor een bergschuur alleen wordt nu voor allerlei reparatiën vereischt eene som van f 519, en voor het verwen van kerk en consistoriekamer en het verwen en behangen van twee kamers in de pastorij een bedrag van f 450.

Hoezeer behoeften, die buitengewone hulp behoeven, mede worden opgegeven, zooals verzakking, waaraan het kerkgebouw mede onderhevig is, en waardoor de fundering daarvan minstens 0,40 zal moeten verdiept worden, kunnen wij toch het hierboven opgenoemde daarbij niet voorbijzien.

Nadat het Rijk in November l.l. eene subsidie van f 2000 heeft toegestaan, kunnen wij U in dezen stand der zaak alzoo niet meer aanraden, dan om aan deze gemeente uit ons fonds eene subsidie van f 1000 toetekennen.

Driehuizen, classis Alkmaar. Ten aanzien van de Driehuizen.

aanvraag der Kerkvoogden dezer gemeente, kunnen wij ons hoofdzakelijk naar de voordragt van het voorgaande jaar, zie Bijl. A, blz. 35—37, gedragen. Omtrent de wenschelijkheid der verbetering van de pastorij kan, als men de stukken raadpleegt, geen verschil van gevoelen bestaan. Ook na die verbetering zal het gebouw nog slechts aan de meest bescheiden eischen voldoen. Het ontwerp is met zorg en door bekwame handen opgemaakt. Eene goede uitvoering schijnt daardoor tevens verzekerd.

De gemeente, hoe arm ook, toonde zich bereid om in de kosten van den bouw, op f 4290 geraamd, eene som van f 1290 bijtedragen.

Het Classicaal Bestuur van Alkmaar achtte die bijdrage echter hooger dan de krachten der gemeente toelieten en aan de bemiddeling van dat Bestuur is het te danken dat de gemeente te Zuidschermer, welke met Driehuizen is gecombineerd, een bedrag van f 860 voor zijne rekening heeft genomen, zoodat voor Driehuizen eene som van f 430 zoude overblijven, indien van Rijk en Synode beide een som van f 1500 kon worden verstrekt.

De Rijksbijdrage is reeds verleend, blijkens missive van 14 Febr. 1880 n°. 9 (van den Minister van Financien, gereg. onder n°. 283, bij Kon. besluit van 9 Febr. bevorens, n°. 10.

Wanneer bij het Fonds voor noodlijdende kerken ruimte van middelen was, zouden wij niet aarzelen U te adviseren, om aan de gemeente eene subsidie tot gelijk bedrag toe te staan. Thans kunnen wij daarvoor geen hooger cijfer dan f 1200 voorstellen, in hope dat de gecombineerde gemeente van Zuidschermer hare bijdrage nog zal kunnen verhoogen, als de gemeente van Driehuizen buiten magte mogt zijn om in het ontbrekende te voorzien.

Kleverskerke.

Kleverskerke, classis Middelburg. Kerkvoogden dezer gemeente vragen uit het Fonds eene som van f 3250 tot vertimmering en vergrooting der pastorij. Dit verzoek was ten voorgaanden jare in advies gehouden. Thans herhalen Kerkvoogden, bij schrijven van 8 Sept. 1879, gereg. onder n°. 113, hetzelfde verzoek, dat ook nu krachtig ondersteund wordt door het Classicaal Bestuur van Middelburg en het Provinciaal Kerkbestuur van Zeeland. Dezelfde gronden als bij onze eerste voordragt, bijl. A, blz. 34, werden aangevoerd, pleiten ook nog ten gunste van

het voorstel. Echter moet naar ons oordeel de hulp om den stand der beschikbare middelen tot f 3000 worden beperkt, en geven wij U in overweging om de gemeente daarvoor eene subsidie van f 1800 toe te kennen en haar den Minister voor het bekomen eener Rijkssubsidie van f 1200 aan te bevelen. Den Minister hebben wij bij schrijven van 29 Mei nº. 145 van deze onze voordragt in kennis gesteld, terwijl Kerkvoogden door den Secretaris gewezen zijn op hun belang om zich ter zake aan den Minister te adresseren.

Molkwerum, classis Sneek. Deze gemeente, ontving in 1879 de toezegging van eene subsidie groot f 2000 uit het fonds en eene bijdrage van f 2000 van het Rijk tot den bouw van eene pastorij waarvoor de kosten waren begroot op eene som van f 6344—51½ (Hand. bl. 18, 33. Bijl. A. bl. 20—22). Bij verzoek van 2 Maart 1880 ger. onder nº. 334, geven Kerkvoogden te kennen, dat ten gevolge van de toegestane bijdragen zij eene som van f 5700 bijeen hebben tot voorschreven doel, te weten, fonds en het Rijk f 4000, bijdrage van ingezetenen f 700, gift van een aanzienlijk man buiten de gemeente f 1000; dat zij aan de bouwkosten nog te kort komen de som van f 650; dat er nog moet worden voorzien in de uitgaven veroorzaakt *a.* door het herhaaldelijk opmaken van de bestekken, *b.* die benoodigd voor opzigt en *c.* die voor onvermijdelijke verrekening wegens bijwerken, een en ander ten bedrage van pl. m. f 900, te zamen f 1550. Voor deze uitgaven is geen fonds aanwezig; de leden der gemeente kunnen niet meer bijdragen: eene leening is niet aan te gaan omdat de kerk geene middelen heeft voor de aflossing. Voor dat zij tot de aanbesteding kunnen overgaan, moet naar hunne mening ook voor deze uitgaven fonds zijn. Zij verzoeken op dien grond dat tot dat bedrag de subsidie moge worden verhoogd. Classicaal Bestuur en Provinciaal Kerkbestuur ondersteunen dit verzoek zeer; zij zijn van oordeel dat het bouwen eener nieuwe pastorij allernoodzakelijkst is, opdat in de vacature, die, uithoofde van slechte pastorij, niet schijnt vervuld te kunnen worden, spoedig kan worden voorzien. Molkwerum.

Wij zijn van gevoelen, dat, zoo met het oog op den ongunstigen toestand van het fonds, als op den verschillenden aard der voorgestelde uitgaven niet de geheele aan-

vraag van Kerkvoogden kan worden voldaan, maar dat door U aan die gemeente nog uit het fonds moet worden gegeven eene bijdrage van f 1000, waartoe wij haar gaarne aanbevelen.

Haulerwijk.

Haulerwijk, classis Heerenveen. Kerkvoogden dezer gemeente verzochten in het vorige jaar uit het fonds voor noodlijdende kerken en personen eene subsidie van f 4000 tot het bouwen eener nieuwe pastorij, waarvan de kosten zijn begroot op f 5300.72. Dit verzoek werd door Classicaal Bestuur, Provinciaal Bestuur, het Collegie van toezigt en door de Synodale Commissie alleszins gegrond geoordeeld. Gebrek aan voldoend fonds was de reden dat de Synode moest besluiten het verzoek in advies te houden. (Hand. 1879 bl. 19, 33 bijl. A bl. 32—34) Bij verzoek van 28 Aug. 1879 gereg. onder no. 85 betuigden Kerkvoogden hun leedwezen over dit besluit, maar spreken tevens hunnen wensch uit, dat er in 1880 voldoend fonds mogt aanwezig zijn om aan hun verzoek te kunnen voldoen. Dit verzoek is op nieuw krachtig ondersteund door het Classicaal Bestuur en door het Provinciaal Kerkbestuur.

Wij zijn ook van meening, dat het verleenen van hulp hier geen langer uitstel gedoogt; doch vermits die bezwaarlijk uit het fonds alleen zou kunnen verstrekt worden, zoo stellen wij u voor eene subsidie van f 2000 toe te kennen en de gemeente voor het bekomen van Rijkssubsidie tot gelijk bedrag aan den Minister van Financiën aan te bevelen. Bij onze reeds aangehaalde missieve van 29 Mei d. d. 145 hebben wij den Minister bereids van deze voordragt onderrigt, gelijk ook Kerkvoogden van den Secretaris hiervan mededeeling ontvingen, opdat zij zich onmiddellijk aan den Minister om het verkrijgen van Rijkssubsidie zouden kunnen adresseren.

Weerselo.

Weerselo, classis Deventer. Kerkvoogden dezer gemeente wenden zich bij adres van 29 November 1879 ger. onder no. 390 tot ons om eene subsidie van f 1000 uit het fonds voor noodlijdende kerken en personen tot herstelling der pastorij. Uit de daarbij overgelegde bescheiden bleek, dat die herstelling dringend noodig is, te meer daar de kleine gemeente reeds 4 jaren vacant is en de beroepen predikanten bedankten als zij de onbewoonbare pastorij zagen. De kosten der noodzakelijke herstelling zijn

geraamd op f 1118. De gemeente, die gevaar loopt van geheel te niet gegaan vermits ook het geregeld catechiseren voor den consulent bij den afstand van 1½ uur bezwaarlijk is, heeft alle krachten ingespannen en wil zelve de voor haar vrij aanzienlijke som van f 120 bijdragen.

Het Classicaal Bestuur van Deventer en het Provinciaal Collegie van toezigt in Overijssel, dat door een zijner leden de pastorij heeft doen nazien, dringen er ten zeerste op aan om toch de arme gemeente te helpen. En het Provinciaal Kerkbestuur van Overijssel vereenigt zich daarmede volgaarne.—

Wel is eigenlijk de vraag te laat ingekomen, doch de Besturen wenschen te doen opmerken, dat de gemeente, geen predikant hebbende, zondigde in hare onkunde, nog rekening houdende met de oude bepaling en onbekend met het nog zoo kort geleden ingevoerde reglement. Zij meenen daarbij haren hulpbehoevenden toestand als eene buitengewone omstandigheid te mogen doen gelden en durven althans verzekeren dat hier door het verleenen van de gevraagde hulp veel goeds zou worden gedaan aan eene arme gemeente te midden van eene overgroote en niet altijd vriendelijke Roomsche bevolking. Om alle die redenen meenen dan ook wij de gemeente te Weerselo voor de gevraagde subsidie van f 1000 aan U te moeten voordragen.—

Grootegast, classis Groningen. In December 1877 hebben Kerkvoogden en Notabelen dezer gemeente zich tot U gewend om eene subsidie groot f 7000 te mogen ontvangen uit het fonds voor noodlijdende kerken en personen, tot bijdrage voor de stichting van een nieuw kerkgebouw. Bij besluit van den 29 Julij 1878 n°. 20, werd hun toegestaan eene subsidie van f 1000 en werden zij bij de Regering aanbevolen voor f 2000 (Hand. 1878 bl. 21, 23, 30, 31. Bijl. A. bl. 23, 24). Vermits deze bijdrage van f 1000, al werd zij ook verhoogd met de f 2000 waarvoor de gemeente bij de Regering werd aanbevolen, welke deze haar intusschen niet toestond, niet voldoende was om een nieuw kerkgebouw te stichten, hebben Kerkvoogden en Notabelen van deze subsidie afstand gedaan. Zij zijn toen tot het besluit gekomen om de kerk zooveel doenlijk te herstellen, en hebben daartoe de gelden pl. m. ten bedrage van f 4000 gevonden door 1°. vrijwillige bijdragen, 2°. door eene geldleening. (Hand. 1879 bl. 33, 34, Bijl. A. bl. 47 en 48) Grootegast.

De aan deze geldleening verbonden verpligte jaarlijksche aflossing van f 100 en de renten zijn de oorzaak, dat de hoofdelijke omslag, waarmede de gemeenteleden reeds waren bezwaard, nu voor de hoogste klassen bedraagt jaarlijks f 40. Kerkvoogden en Notabelen zijn nu verpligt de kerk inwendig wat zitbanken enz. betreft te herstellen en tevens de kerk en pastorij te verwen. De begrooting daarvan bedraagt f 856.33½. Bij verzoek van 20 December 1879 gereg. onder n°. 243 hebben zij zich gewend tot u om voor deze noodzakelijke herstellingen uit het fonds te mogen worden voorzien met eene subsidie tot dat genoemd bedrag. Zij verklaren, dat zij geene bijdragen hiervoor van de gemeenteleden kunnen verkrijgen en dat de gelden evenmin uit eene geldleening kunnen worden verkregen, vermits de leden der gemeente met geen hoogeren omslag kunnen worden belast.

Ofschoon dit verzoek niet tijdig volgens het Reglement was ingekomen, hebben wij, op grond dat het in naauw verband staat met en als het ware een vervolg is van het vroeger ingediende verzoek, gemeend in dit geval het te mogen beschouwen tijdig te zijn ingediend.

Het verzoek wordt ondersteund door het Collegie van toezigt, dat verklaart, dat de gemeente geene middelen bezit om in deze kosten te voorzien en dat de aangevraagde subsidie niet kan worden geacht overdreven te zijn. Het Classicaal Bestuur van Groningen acht daarbij op de door de gemeente uit eigen boezem aangebragte som van f 4000 voor de herstelling van het kerkgebouw, en op de belangrijke door haar gedane opoffering om de persoonlijke toelagen van het Rijk voor het tractement van den predikant te zien veranderen in een vast tractement hoopt met den meesten aandrang, dat de Synode in deze wezenlijke behoefte van de nu inderdaad ten uiterst bezwaarde gemeente zal kunnen voorzien. Het Provinciaal Kerkbestuur van Groningen ondersteunt evenzeer krachtig het verzoek, doch is van oordeel dat de aanvrage moet worden beperkt tot de herstelling van het inwendige van het kerkgebouw; waarvan de kosten zijn begroot op f 687,33, maar dat die bebenoodigd voor verwen en behangen der pastorij moeten worden geacht te behooren tot het gewone onderhoud. Wij vereeenigen ons met dit oordeel van het Provinciaal Kerkbestuur en adviseren U mitsdien aan de gemeente te verleenen eene subsidie van f 680.

Stitswerd.

Stitswerd, classis Onderdendam. Bij adres van 18 October, gereg. onder n°. 129, verzoeken Kerkvoogden, uit het fonds voor noodlijdende kerken en personen eene bijdrage tot herstel van het thans in bouwvalligen toestand verkeerende kerkgebouw. De muren verzakken gedurig, de oude in lood opgezette kleine glazen zijn verweerd, de preekstoel, thans gestut, is zeer ondoelmatig geplaatst, de oude steenen vloer is geheel verzakt, enz. enz. De gemeente is hulpbehoevend: zij verkreeg jaarlijks tot onderhoud van de gebouwen eene toelage uit het fonds; zij heeft geene bezittingen; collecten in de kerk, huur der zitplaatsen en een hoofdel. omslag van f 230 's jaars zijn met de bijdrage uit het fonds de bronnen waaruit de uitgaven moeten worden bestreden. Deze uitgaven waren in de laatste jaren groot, vermits de gemeente was bezwaard met eene schuld, veroorzaakt door den bouw eener nieuwe pastorij. Deze schuld is thans afgelost. De begrooting der herstelling van het kerkgebouw bedraagt de som van f 3204.24. Kerkvoogden verklaren dat de gemeente bereid is f 700 bij te dragen, onder uitdrukkelijke voorwaarde dat de Synode daarvoor f 2500 aan die gemeente toekent. Het Collegie van toezigt bevestigt de mededeelingen van kerkvoogden en verklaart dat de gemeente is hulpbehoevend en dat hare aanvrage niet is overdreven. Het Classicaal Bestuur ondersteunt zeer het verzoek op grond, dat de herstelling dringend noodzakelijk is en de uitgave daarvoor te doen de krachten der gemeente verre te boven gaat. Ook wordt het verzoek zeer aanbevolen door het Provinciaal Kerkbestuur, welk bestuur evenwel in bedenking geeft, of het niet welligt in het belang der gemeente geacht moet worden de geheele oude kerk af te breken en daarvoor eene nieuwe te bouwen.

Naar aanleiding van deze opmerking hebben Kerkvoogden op verzoek van onzen Correspondent de bedoelde vraag aan het oordeel van eenen bouwkundige onderworpen, wiens rapport later is overgelegd. De conclusie, waartoe die deskundige na een naauwkeurig onderzoek van het gebouw is gekomen, is dat de wijze van herstelling, zooals door hem door eene kleine verandering in het bestek werd voorgesteld, en het bezigen van eene minder kostbare kalkloods en opzigtersverblijf gedurende de uitvoering van het werk, door welk een en ander de begrooting niet wordt overschreden, „verreweg te verkiezen is boven het bouwen

van eene nieuwe kerk, in verband met de daartoe benoodigde gelden, daar het tegenwoordig kerkgebouw, aldus hersteld en gerestaureerd, op den duur al zeer weinig onderhoud zal vorderen en geen nieuw gebouw daartegen kan opwegen." Wij vereenigen ons met de adviezen betreffende het verzoek dezer gemeente en meenen de vrijheid te kunnen hebben U in verband met de beschikbare middelen voor te dragen aan de gemeente te Stitswerd uit het fonds tot voorschreven doel te verleenen de som van f 2400.

Vierlingsbeek. Vierlingsbeek, classis 's Hertogenbosch. Het Kerkbestuur dezer gemeente heeft bij adres van 14 November, gereg. onder n°. 258, met overlegging der vereischte bescheiden, subsidie uit het Synodale fonds aangevraagd voor verbouwing der pastorij. Eene gelijke aanvraag, 28 Sept. te voren aan Z. M. den Koning gerigt, werd door Z. Exc. den Minister van financiën bij missive van 9 Februarij l.l. (gereg. onder n°. 274) ter fine van advies in onze handen gesteld, met verzoek om tevens inlichting te verstrekken of er uitzigt bestaat op eene Synodale subsidie.

Het voorgenomen werk bestaat in het afbreken van een deel der pastorij aan de zuidzijde, de verhooging van het overige deel met eene verdieping, en het maken van eene waschkeuken en bergplaats aan de achterzijde.

Het bestaande gebouw heeft een ontzaggelijken omvang; het beslaat namelijk eene oppervlakte van niet minder dan 245 □ Meter. Geen wonder dat een huis van die afmeting met de jaarlijksche subsidie van f 100, van Rijkswege verstrekt, bij volstrekt gemis aan eigen middelen, onmogelijk behoorlijk kon onderhouden worden en telkens meer moest vervallen; zoodat het dan ook na het vertrek van den vorigen predikant in den aanvang des vorigen jaars bleek letterlijk onbewoonbaar te zijn. Deskundigen gaven toen den raad, het gebouw gedeeltelijk te sloopen en de rest doelmatig te vernieuwen; en het kerkbestuur begreep dat dit verreweg de voorkeur verdiende boven altijd gebrekkige reparatie van het geheel, waarbij de gemeente met een gebouw bezwaard bleef, voor welks behoorlijk onderhoud ook voortaan de middelen zouden ontbreken, en dat ook voor den gebruiker te kostbaar zou zijn om te bewonen.

Het heeft zich daarop beijverd, een klein gedeelte voor den nieuwen predikant al vast zoo goed mogelijk bewoon-

baar te maken, en voorts de medewerking der besturen ingeroepen tot verwezenlijking van het omschreven plan, waarvan de kosten geraamd zijn op f 2918.30.

De begrooting, toegelicht door bestek en teekening, is volgens ingewonnen deskundig advies niet te hoog opgevoerd; terwijl bij de raming der kosten behoorlijk rekening gehouden is met hetgeen van het af te breken gedeelte aan afbraak bruikbaar zal zijn.

Het Kerkbestuur legt de verklaring over, dat de gemeente uit eigen boezem eene som van f 100 zal bijdragen, onder opmerking dat de gemeente volstrekt geen fondsen bezit en hare leden, slechts 38 in getal, meest tot de mingegoede klasse behooren, zoodat eene grootere bijdrage onmogelijk is.

Het Provinciaal Collegie van toezigt heeft na naauwkeurig onderzoek, overeenkomstig het rapport van een zijner leden, die persoonlijk in loco zich van de noodzakelijkheid en doelmatigheid der voorgenomen verbouwing overtuigd had, de verklaring gegeven, dat de gemeente werkelijk hulpbehoevend is en dat het de gevraagde som niet overdreven acht. In zijn rapport aan den Minister voegt het daarbij, dat de bijdragen van f 100.— uit de gemeente, hoewel klein in verhouding tot de behoefte, in evenredigheid van het luttel aantal en de weinige gegoedheid der gemeenteleden, niet onaanzienlijk mag heeten.

Het Classicaal Bestuur, met de plaatselijke gesteldheid bekend, noemt deze reparatie allernoodzakelijkst en zonder ruime subsidie onmogelijk tot stand te brengen, en spreekt daarbij als zijne overtuiging uit, dat de gemeente tot de noodlijdenden moet gerekend worden en zelf naar vermogen wil bijdragen.

Gelijke ondersteuning ondervindt het verzoek van de zijde des Provincialen Kerkbestuurs.

In overeenstemming met deze eenparige adviezen zijn wij van oordeel, dat Vierlingsbeek moet geholpen worden en aarzelen wij niet, die gemeente voor te dragen voor eene subsidie van f 1400 uit het synodale fonds, terwijl wij, onder mededeeling daarvan, haar aan den Minister bij schrijven van 29 Mei n°. 144 hebben aanbevolen tot het verkrijgen eener toelage van Rijkswege tot een gelijk bedrag.

Besoijen, classis Heusden. De aanvraag van eene toe- Besoijen.

lage ten behoeve eener noodzakelijke herstelling van het kerkgebouw dier gemeente, ten vorigen jare door Kerkvoogden ingediend, werd toen, bij gebrek aan beschikbare middelen, overeenkomstig het voorstel der Synodale Commissie, door de Synode in advies gehouden, zie Hand. 1879 bl. 19. Bijl. A. bl. 34, 35.

Blijkens de mededeeling van den correspondent is de behoefte aan die voorgenomen herstelling, voornamelijk bestaande in het vernieuwen der geheele dakbedekking, het maken van nieuwe banken en het aanbrengen van nieuwe ramen, door het gedwongen uitstel van een jaar nog dringender geworden, en overigens de financiëele toestand aldaar dezelfde gebleven. In het 22 December 1879 gedagteekende verzoekschrift van den Kerkeraad om bestendiging der toelage tot het predikantstractement heet het o. a. dat de kerk zoo in verval is, dat de R. K. er mede *spot*, en dat in dat jaargetijde de namiddag-godsdienstoefening moest gestaakt worden van wege het lekken en het droevige licht dat steelsgewijze door eenige verweerde glasruitjes moet binnenkomen.

Zou de Synodale Commissie op de in haar verslag aangevoerde gronden ten vorigen jare alle vrijmoedigheid gehad hebben, om die gemeente voor de gevraagde bijdrage van f 2880 aan te bevelen, wij meenen thans te kunnen volstaan met naar dat verslag te verwijzen, onder opmerking dat zij naar ons oordeel thans onder die gemeenten behoort, die in de eerste plaats voor ondersteuning in aanmerking mogen komen. In verband echter met den stand der middelen, moeten wij U voorstellen haar uit het fonds slechts eene subsidie van f 1400 toe te kennen, doch haar aan den Minister voor eene rijkssubsidie van gelijk bedrag aan te bevelen, wanneer het aan Kerkvoogden moet worden overgelaten in het dan nog ontbrekende langs anderen weg te voorzien. In den meer aangehaalden brief van 29 Mei n°. 145 hebben wij den Minister van die voordragt mededeeling gedaan, gelijk wij ook aan de Kerkvoogden door onzen Secretaris hebben doen melden, dat het in het belang der gemeente is, zich al vast onmiddellijk aan den Minister om het bekomen der rijkssubsidie te adresseren.

Bergeik.

B e r g e i k c. a., classis Eindhoven. In onze najaarszitting kwam ter tafel een adres van het Kerkbestuur

dezer gemeente, dd. 8 Nov. 1879, gereg. onder n°. 147, waarbij onder overlegging der vereischte bescheiden subsidie werd aangevraagd voor herstelling der pastorij en tevens toestemming verzocht om al vast tot de aanbesteding en de uitvoering van het werk over te gaan, als zijnde dit van spoedvereischenden aard.

Dat werk bestaat volgens overgeleverd bestek en teekening in het afbreken der bestaande kap, het opmetselen van achtergevel en zijgevels en het inrigten van dien opbouw tot drie kamers en droogzolder.

Het dak der pastorij, zoo schrijven adressanten, verkeert in zeer bouwvalligen staat, ontstaan door de gebrekkige inrigting bij den bouw. Het huis moest in 1838 uit zeer beperkte middelen in zijnen tegenwoordigen vorm worden opgetrokken, hetgeen bij toenemend verval voor de stevigheid der woning hoogst schadelijk blijkt. Door zijn eigen zwaarte dringt thans het lange achtergedeelte van het pannen dak het korte voorbovendeel en de muren voorover; ook worden houtwerk en pannen over het geheele dak uit hun verband geligt. Talrijke en daaronder groote openingen der losrakende pannen geven aan regen en sneeuw vrijen doortogt, en zijn oorzaak dat groote lekkages door zoldering en plafonds heen deze en de muren en behangsels bederven. Zooveel mogelijk heeft men getracht door tijdig onderhoud zoowel uit particuliere bijdragen als uit de kleine kerkefondsen verder verval te voorkomen — nog onlangs in 1879 is ca. f 38.— besteed om door het inleggen van nieuwe pannen, het aanstrijken van deze en de oude pannen een dragelijken toestand te scheppen, doch te vergeefs. Het vooroverdringen van het dak weerhoudt niet alleen het onderling verband, maar veroorzaakt telkens na eenig herstel het losraken en de verschuiving der bedekking, zoodat geen reparatie mogelijk is zonder grondige verandering. .... Aan de op min kostbare wijze aan te brengen twee zolderkamers en meidenkamers, gelijk ook aan een behoorlijken droogzolder bestaat voor het gezin van den predikant groote behoefte."

De deskundige, met het opnemen der pastorij belast, rapporteert dienaangaande: „in het bestaande defect der kap kan op geenerlei wijze voorzien worden, zoo dat door kleine reparatiën dezen winter de toestand dragelijk zou worden. Ook lijdt het huis zeer door den aanhoudend instroomenden regen. De voorgestelde verbouwing is de eenig

afdoende maatregel en ook voor de gezondheid der bewoners noodzakelijk. Het werk vereischt ten spoedigste voorziening; uitstel zou des te grooter schade veroorzaken."

De begrooting van het werk bedraagt f 851.15, makende met de kosten:

van het opnemen, begrooten, ontwerpen van het bestek	f 25.—
van de aanbesteding. . . . , ...	" 30.—
en van toezigt op den bouw.	" 100.—
Te zamen	f 1006.15
De gemeenteleden hebben zich verbonden aan vrijwillige giften daarvoor bij te dragen . .	f 135.—
Blijft dus te kort. .	f 871.15

Uit de kerkefondsen kan daarvoor niets worden afgezonderd. De kerk heeft geene andere vaste inkomsten dan f 60 huishuur, door den predikant te betalen, en ± f 25 huur van zitplaatsen, terwijl zij daarentegen nog aan diversen een schuld heeft van f 616.62½, waarvan jaarlijks f 19.20 rente moet betaald worden. Bergeik behoort dan ook sints jaren onder de gemeenten, die door kleine toelagen uit het fonds voor noodlijdende kerken in staat gesteld moeten worden om hare administratie gaande te houden.

Door het Classicaal en het Provinciaal Kerkbestuur wordt het verzoek krachtig ondersteund; zoo ook door het Provinciaal Collegie van toezigt, dat de inschrijving van f 135 aan vrijwillige giften door de gemeenteleden bevredigend noemt.

Blijkens de overgelegde lijst hebben nagenoeg alle leden der gemeente — grootendeels hoevenaars der Maatschappij van Welstand — naar vermogen daartoe bijgedragen, en mag dus, ook naar het oordeel van den correspondent, de gemeente geacht worden voldoende blijk van haar belangstelling gegeven te hebben.

In onze najaarszitting kon het verzoek om vergunning tot aanbesteding niet worden afgedaan, daar het toen ter tafel zijnde bestek nadere toelichting vereischte en tot eenige opmerkingen van bouwkundigen aard aanleiding gaf, die aan het kerkbestuur werden medegedeeld. Nadat de gevraagde inlichtingen verkregen waren en het bestek, overeenkomstig de gemaakte opmerkingen gewijzigd, was terug-

ontvangen, heeft de Spoedcommissie volgens haar verstrekt mandaat de gevraagde toestemming tot aanbesteding gegeven, natuurlijk onder het uitdrukkelijk voorbehoud, in art. 19 van het Reglement omschreven.

Eenparig rekenden wij dit onder de buitengewone gevallen, waarvan dat artikel spreekt. Dat hier behoefte was aan dadelijke voorziening, scheen ons even ontwijfelbaar als dat de gemeente werkelijk onder de noodlijdenden moet gerekend worden, die voor het geraamde tekort hulp noodig heeft.

Sedert ontvingen wij berigt, dat het werk is aanbesteed voor de som van f 842. Voeg daarbij voor de bovenvermelde kosten van architect, aanbesteding en opzigt f 155, zoo maakt dit te zamen de som van . f 997.—
de gemeenteleden dragen daartoe bij . . . „ 135.—
zoodat nog voorzien moet worden in een tekort van . . . . f 862.—

Hoewel bij de toestemming tot aanbesteding aan de gemeente uitdrukkelijk verklaard is, dat de Synode geheel vrij blijft in hare beschikking op de aanvraag, vleijen wij ons met de verwachting, dat onze overtuiging aangaande de noodzakelijkheid der gevraagde hulp op grond van al het aangevoerde door U zal worden gedeeld; en dat gij mitsdien geen bezwaar zult maken om aan de gemeente te Bergeik subsidie te verleenen tot het bedrag, als nog beschikbaar blijft, namelijk van f 820, zoodat aan de gemeente moet worden overgelaten door wat meerdere krachtsinspanning zelve in het ontbrekende te voorzien.

e. Overeenkomstig de betrekkelijke voordragten blijven nog de aanvragen van drie gemeenten over, waaromtrent wij U tot afwijzing adviseren, als volgt. *e.* Voordragten tot afwijzing.

Westkapelle, classis Heusden. Voor deze gemeente was ten vorigen jare ter vertimmering en vergrooting der pastorij uit het fonds toegestaan *f* 3000, met aanbeveling voor eene Rijkssubsidie tot gelijk bedrag. (Handel. blz. 18, 33.) Uit een schrijven van Kerkvoogden, gerigt tot de Synode, van 21 Januarij ll., gereg. onder n°. 253, blijkt, dat de Rijksrapporteur op het bouwplan des vorigen jaars zoovele aanmerkingen had, dat Kerkvoogden genoodzaakt waren een geheel nieuw plan te maken, welk plan dan ook bij gemeld schrijven overgelegd wordt. Volgens Westkapelle.

dat plan wordt zeker het gebouw veel deugdzamer; doch daar staat tegenover, dat het nu ook f 1169,18[5] meer kosten moet, zoodat de raming voor het geheele werk is gestegen tot de som van f 9168,26[5]. Daarbij komt, dat door het Rijk niet meer toegestaan is dan f 2500. Trekt men deze som, te zamen met de toegestane som van f 3000 uit het fonds, af van de geraamde kosten voor het geheele werk, dan blijft er f 3668,26[5] te betalen over, waarvoor de fondsen niet aanwezig zijn. Alzoo is thans de toestand eene geheel andere geworden. Er is een gansch nieuw bouwplan gekomen, waaraan wij in de gegeven omstandigheden buiten Uwe vergadering om geene goedkeuring mogten geven. Die goedkeuring te weigeren valt moeijelijk, nu reeds Rijkssubsidie is toegestaan. Wij maken echter bezwaar, met het oog op het hoog bedrag der verleden jaar vergunde subsidie, U te adviseren nog verhooging daarvan in te willigen, waarvoor trouwens ook de middelen niet voorhanden zijn. Er zal dus niet anders overblijven, dan dat Kerkvoogden, hetzij door vrijwillige leening of opneming van gelden met jaarlijksche aflossing tegen matigen intrest, hetzij op andere wijze het tekort van f 3668,26[5] trachtten te dekken. Wij stellen U voor aan Kerkvoogden te antwoorden, dat in de gegeven omstandigheden de verandering van het bouwplan met behoud der toegekende subsidie van f 3000 kan worden toegestaan, maar aan de gemeente moet worden overgelaten zelve in het ontbrekende te voorzien, dewijl de Synode buiten magte is om ruimere ondersteuning te verstrekken.

Grijpskerke. Grijpskerke, classis Middelburg. Kerkvoogden dier gemeente wenden zich, bij schrijven van 22 December ll., gereg. onder n°. 430, tot de Synode, met verzoek om tot den bouw eener nieuwe pastorij uit het fonds te ontvangen eene som van f 7500. Het Classicaal Bestuur van Middelburg ondersteunt deze aanvrage in een schrijven van 24 Maart ll. met de opmerking, dat de tegenwoordige pastorij onbewoonbaar is en veeleer voor eene arbeiderswoning geschikt, en dat zoolang er geene nieuwe pastorij is, de gemeente, die reeds eenige jaren herderloos is, vacant zal moeten blijven. De aanvraag wordt mede ondersteund door het Provinciaal Collegie van toezigt, met de verklaring, dat de gemeente, die niet meer telt dan 557 leden, waarvan 226 lidmaten, en geenerlei kerkelijke

goederen bezit, hulpbehoevend is; echter met de bijvoeging, dat het bouwplan voor aanmerkelijke vereenvoudiging vatbaar is en dat de bijdrage der gemeente verhoogd dient te worden. Volgens dat bouwplan en de daarbij gevoegde begrooting, opgemaakt door twee eenvoudige timmerlieden ter plaatse, worden de kosten voor het nieuwe gebouw geraamd op f 8000, waarvoor de gemeente bijdraagt f 500, welke laatste som evenwel, volgens het schrijven van Kerkvoogden, uit niets anders voortvloeit dan uit het vermoedelijk batig saldo der kerkelijke rekening over het loopende jaar, terwijl later Kerkvoogden zich verbonden hebben uit den boezem der gemeente f 97 bij te dragen. Ook het Provinciaal Kerkbestuur van Zeeland verklaart, dat de bijdrage der gemeente in evenredigheid tot de als subsidie gevraagde som te gering is en acht het mogelijk, dat een goedkooper en doeltreffender bouwplan door een deskundigen architect opgemaakt worde. Met een en ander vereenigen wij ons. Mitsdien raden wij U, aan Kerkvoogden te Grijpskerke te kennen te geven, dat er èn een bouwplan op zuiniger schaal zal dienen te worden opgemaakt met behulp van een bevoegd bouwkundige, èn dat de gemeente grootere belangstelling moet toonen dan in hare aangeboden bijdrage van nog geen f 100 blijkbaar is. Ook mogen wij niet verzwijgen, dat in plaats van vóór het einde des jaars, zooals art. 12 van het Reglement voorschrijft, de stukken eerst met het schrijven van het Provinciaal Kerkbestuur van 27 April ons werden toegezonden. De aanvraag van Kerkvoogden, gedagteekend 22 December ll., is dus veel te laat ingediend, waaraan ook de veel te late ontvangst bij ons Collegie is toe te schrijven. Op deze gronden adviseren wij het verzoek, zooals het daar ligt, af te wijzen.

Eindhoven, classis Eindhoven. Het Kerkbestuur dezer gemeente heeft bij adres van 12 September 1879, gereg. onder n°. 718, voor den bouw eener nieuwe Kerk eene subsidie van f 6000 uit het Syn. fonds aangevraagd, daarbij tevens verzoekende dat eene aanvraag om subsidie van gelijk bedrag bij de Regering door de Synode zal worden ondersteund. De aanvraag om zulke Rijkssubsidie werd bij Ministerieël schrijven van den 9 Februarij jl., gereg. onder n°. 273, ter fine van consideratie en advies in onze handen gesteld. Eindhoven.

Het Kerkbestuur berigt dat het kerkgebouw in

zulk een bouwvalligen staat verkeert, dat het naar het oordeel van bevoegde bouwkundigen geheel moet worden afgebroken; dat de gemeente niet bij magte is uit eigen middelen in die behoefte te voorzien, maar dat de gemeenteleden zich bereid hebben verklaard aan vrijwillige giften eene som van ruim f 1350 daarvoor bij te dragen.

Het legt daarbij over alle vereischte bescheiden, o. a. teekening van het te sloopen en van het nieuw op te rigten kerkgebouw, bestek en begrooting, volgens welke laatste de kosten van het geheele werk geraamd zijn op f 14600. Volgens het advies van den door het Provinciaal Collegie van toezigt geraadpleegden deskundige zijn de kosten matig berekend en draagt het bestek de blijken van met zorg en zaakkennis opgemaakt te zijn. De correspondent kan daarbij voegen, dat hij van verschillende zijden berigten omtrent den toestand van het bestaande kerkgebouw heeft ingewonnen en dat er naar eenparig getuigenis inderdaad dringende behoefte bestaat aan eene nieuwe kerk.

Het Provinciaal Collegie van toezigt, dat, naar den correspondent van nabij bekend is, met groote zorg de zaak onderzocht heeft vóór dat het de verklaring gaf dat de gemeente werkelijk hulpbehoevend en de gevraagde som niet overdreven is, getuigt daarbij dat uit het kerkefonds voor het beoogde doel geene middelen kunnen worden aangewezen, daar de kerk van Eindhoven geen andere rentegevende eigendommen heeft dan de pastorij, waarvan de predikant huishuur betaalt, en eenige kleine grondrenten waarvan de aflossing of betaling onzeker is, en daartegenover nog eene schuld aan de Diaconie van f 1350. Hoewel alleszins waarderende dat de gemeenteleden door aan vrijwillige giften eene som van ruim f 1350 in te schrijven een lofwaardig blijk van belangstelling gegeven hadden, had het Collegie toch, met het oog op het cijfer der begrooting, zich verpligt gerekend vooraf nog aan het Kerkbestuur de vraag voor te leggen of de gemeente niet door leening eene grootere som zou kunnen bijeenbrengen. Het ontving daarop ten antwoord dat het Kerkbestuur te vergeefs getracht heeft eene rentelooze leening te sluiten en bezwaar maakt eene leening aan te gaan tegen behoorlijke rente, dewijl het voor rentebetaling en aflossing geen zekerheid kan geven. Het Collegie heeft toen, de gegrondheid van dat bezwaar erkennende, gemeend in dat antwoord te moeten berusten en vrijheid te heb-

ben, om de gemeente voor de subsidie aan te bevelen.

Het Classicaal Bestuur getuigt dat de kerk te Eindhoven in zeer bouwvalligen toestand verkeert; dat de gemeente zich naar zijn oordeel zeer aanzienlijke offers wil getroosten voor het verkrijgen van een nieuw kerkgebouw, en dat het de gemeente daarom gaarne aanbeveelt voor het verwerven van de noodzakelijke financiële hulp.

Op gelijke gronden wordt het verzoek ondersteund door het Provinciaal Kerkbestuur.

In weerwil van alle deze gunstige adviezen vonden wij volstrekt geene vrijheid u het toestaan der gevraagde subsidie aan te raden, in aanmerking nemende, dat voor eene gemeente die niet meer dan 175 leden (zielen) telt, een kleiner kerkgebouw, dat ligtelijk niet meer dan f 7000 of f 8000 zou behoeven te kosten, aan de behoeften zou voldoen. Voor meer dan de behoefte volstrekt vordert, mag naar onze overtuiging uit het voor noodlijdende gemeenten bestemde fonds geene ondersteuning verleend worden. Zonder twijfel bestaat hier behoefte aan een nieuw kerkgebouw en valt ook de offervaardigheid der gemeente niet te miskennen; maar verlangt zij daarbij hulp uit het fonds, dan behoort zij zich ook vereenvoudiging van het bouwplan te laten welgevallen. Wij moeten u derhalve voorstellen op het verzoek zoo als het daar ligt afwijzend te beschikken, even als wij bij schrijven van den 29 Mei nº. 143 den Minister ook ontraden hebben voor dit bouwplan Rijkssubsidie toe te staan, meldende, wel te kunnen verzekeren, dat er geen uitzigt bestaat dat daarvoor subsidie uit het Synodale fonds zal verleend worden.

f. Overzigt van de gedane voordragten.

f. Wij geven hier van de gedane voordragten het volgende OVERZIGT:

1º. Uit het fonds als subsidie toe te staan aan de gemeenten te:

Millingen	*f*	1400.00
Groesbeek	"	1000.00
Zevenhoven.	"	1000.00
Driehuizen.	"	1200.00
Overbrengen. .	*f*	4600.00

Overgebragt. .	f	4600.00
Kleverskerke	"	1800.00
Molkwerum nog	"	1000.00
Haulerwijk	"	2000.00
Weerselo	"	1000.00
Grootegast	"	680.00
Stitswerd	"	2400.00
Vierlingsbeek	"	1400.00
Besoijen.	"	1400.00
Bergeik	"	820.00
Te zamen. .	f	17100.00

2°. Voor het bekomen van Rijkssubsidie tot vermeld bedrag aan te bevelen de gemeenten te:

Kleverskerke	f	1200.00
Haulerwijk	"	4000.00
Vierlingsbeek	"	1400.00
Besoijen.	"	1400.00
Te zamen. .	f	6000.00

3°. Af te wijzen de aanvragen uit Westkapelle, Grijpskerke en Eindhoven.

g. Berigten omtrent verleende rijkssubsidie.

g. Bij missive van 19 November n°. 11, gereg. onder n°. 186, gaf de Minister van Financiën ons kennis, dat bij Z. M. besluit van 13 November b.v. n°. 36, als subsidie was toegestaan aan het Classicaal Bestuur van Nijmegen ten behoeve van de gemeente te Millingen f 1000 in de kosten van den bouw eener kerk; aan de gemeente te Zevenhoven f 2000 in de kosten van herstelling der kerk; aan de gemeente te Molkwerum f 2000 in de kosten van den bouw eener nieuwe pastorij en aan de gemeente te Hollum op Ameland f 2500

in de kosten van de herstelling der kerk. Behalve de laatstgenoemde twee gemeenten waren nog door de Synode voor Rijkssubsidie aanbevolen de gemeente te Westkapelle voor f 3000 en de gemeente te Nieuwe Pekela voor f 1500. Volgens hiervoren reeds aangehaalde mededeeling werd echter aan eerstgenoemde gemeente in 1879 nog f 2500 toegestaan, terwijl in dit jaar naar het blz. 16 vermelde berigt aan de gemeente te Driehuizen, waarvan de aanvraag door de Synode in advies was gehouden, al vast f 1500 Rijkssubsidie werd toegekend, doch ook volgens kennisgeving van den Minister van 14 Februarij n°. 10, gereg. onder n°. 284, bij Z. M. besluit van 9 Februarij n°. 11, aan de gemeente te Nieuwe Pekela de aanbevolen subsidie van f 1500 voor de kosten van pastorijbouw verleend werd.

h. Vergunning aan Kerkvoogden te Nieuwe Pekela tot wijziging in het bestek.

h. Terwijl Kerkvoogden van de gemeente te Nieuwe Pekela ons bij schrijven van 8 Maart, gereg. onder n°. 309, berigt gaven van het verkrijgen der subsidie, deelden zij ons tevens mede, dat van wege den Minister eenige wijzigingen in het bestek en de begrooting waren gebragt, waarvoor zij nu onze goedkeuring met handhaving der toegekende subsidie uit het fonds voor noodlijdende kerken en personen verzochten, hopende dat daartegen geen bezwaar zou bestaan, omdat, indien door bedoelde wijziging eene vermindering der kosten verkregen was, deze vermindering van zeer geringe beteekenis was. Wij vonden geen grond om tegen de inwilliging van het verzoek bezwaar te maken, omdat volgens art. 17 van het Reglement na de aanbesteding het bedrag der uit te betalen subsidie toch naar de werkelijke kosten berekend zou worden en berigten derhalve bij schrijven van 13 Maart n°. 68 dat het verzoek door ons werd toegestaan.

i. Uitbetaling van subsidiën.

i. Op de met de voorschriften overeenstemmende aanvragen hebben wij steeds onverwijld order gesteld op de uitbetaling der na te melden subsidiën als:

aan de gemeente te Roermond (n°. 42) van f 213 naar de eigen opgaaf van Kerkvoogden in verband met de werkelijke kosten f 287 minder dan oorspronkelijk aan de gemeente was toegekend;

aan de gemeente te Horsten (n°. 54 en 79) van f 950 nog voor den voltooiden kerkbouw schuldig gebleven;

aan de gemeente te Holijsloot (n°. 55) van f 5107, in verband met de aannemingssom f 643 minder dan in 1878 was toegestaan en in uitzigt gegeven;

aan de gemeente te Duurswoude (n°. 58) van f 400, die zij nog van de toegekende subsidie van f 2000 te vorderen had;

aan de gemeente te Enter (n°. 183) van f 2000;

aan de gemeente te Grevenbicht (n°. 243) van f 292, met afwijzing van het verzoek van het Classicaal Bestuur tot betaling van enkele kosten bovendien, ofschoon niet meer dan f 15 bedragende, als niet in de oorspronkelijke begrooting begrepen;

aan de gemeente te Hilvarenbeek (n°. 395, 401) van f 650.

Buitendien voldeden wij gaarne aan het verlangen van Kerkvoogden te Veghel (n°. 102) om van de subsidie, die, hoewel naar de aannemingssom met f 164 verminderd, toch nog f 2336 kon blijven bedragen, volgens de bepaling in art. 20 van het Reglement de helft t. w. f 1163 te doen uitbetalen. Evenzoo werd aan de Kerkvoogden te Hollum op Ameland (n°. 206), nadat gebleken was dat de kosten van den kerkbouw verre boven de raming kwamen, de uitbetaling der helft van de daarvoor toegekende subsidie t. w.: f 1250 gaarne ingewilligd, terwijl na onze voorjaarsvergadering op de uitbetaling der andere helft order kon gesteld worden, als de bij de daarna gedane aanvraag ontbrekende verklaring, dat het werk behoorlijk was afgeleverd en goedgekeurd was, in was gekomen (n°. 522).

Op een door het Provinciaal Collegie van toezigt in Noordholland bij missive van 3 November, gereg. onder n°. 103, tot ons gerigt verzoek, om aan de gemeente te Vlieland al vast ter voldoening aan de verpligtingen jegens den aannemer van het werk de helft der door de Synode toegestane subsidie van f 1500 uit te keeren en, ofschoon de kosten f 276 beneden de raming waren gekomen, de subsidie niet te verminderen, maar deze gelden te laten gebruiken voor de uitvoering van werken, die niet op de begrooting voorkwamen, moesten wij het Collegie in ons antwoord van 20 November n°. 50 te kennen geven, dat wij, behoudens groote waardering van zijne voor de belangen der gemeente aan den dag gelegde zorg, door de bepalingen van het pas ingevoerde Reglement op het fonds verhinderd werden aan zijn verzoek gevolg te

geven, terwijl de daarbij overgelegde stukken ons aanleiding gaven aan de Kerkvoogden tevens bij schrijven van dezelfde dagteekening n°. 51 de opmerking te maken, dat zij zich wat de goedkeuring der aanbesteding en de kennisgeving der aannemingssom betreft naar de bepalingen van dat Reglement te gedragen hadden.

Van Kerkvoogden ontvingen wij hierop door tusschenkomst van het Classicaal Bestuur van Alkmaar een uitvoerig schrijven, dd. 3 December, gereg. 215, waarin zij meldden dat de aanbesteding van het werk door het Provinciaal Kerkbestuur was goedgekeurd, doch dat zij in de meening hadden verkeerd, dat dit Bestuur het bedrag der aannemingssom aan ons zou melden, en van ons verschooning vraagden, van deze mededeeling te hebben verzuimd, intusschen wegens de financiële verlegenheid, waarin zij verkeerden, alsnog aandringende op de inwilliging van het reeds door het Provinciaal Collegie gedane verzoek, waarin zij ook door het Classicaal Bestuur in zijn geleidend schrijven zeer ondersteund werden. Wij antwoordden echter aan de Kerkvoogden bij schrijven van 23 December n°. 110, 1°. dat de Synodale Commissie onbevoegd is om meer subsidie toe te wijzen, dan voor de bestrijding der kosten noodig is, en derhalve verpligt werd, de subsidie door de Synode toegestaan met f 276 te verminderen, vermits de som der aanneming en de kosten van het toezigt te zamen zooveel beneden de raming gebleven waren; 2°. dat de Commissie niet bij magte is voor zoogenaamde bijwerken subsidie te verleenen, als zijnde hiertoe de Synode alleen bevoegd, maar indien de noodzakelijkheid daarvan naar behooren kon worden aangetoond, niet ongezind zoude zijn ten deze eene gunstige voordragt aan de Synode te doen; 3°. dat aan Kerkvoogden uit de bepaling in art. 20 van het Reglement zelve kon blijken, dat geene partiële uitbetaling van subsidie kan geschieden, dan wanneer de subsidie, door de Synode toegestaan, meer dan f 2000 bedraagt, en zij, daar vóór het in werking treden van het Reglement zelfs zulke uitzonderende bepaling niet bestond, niet, gelijk zij deden, misverstand van het Reglement als verschooning konden laten gelden, dat zij bij het stellen der voorwaarden van de aanbesteding niet in het oog hadden gehouden dat vóór de voltooijing van het werk niet op de uitbetaling der subsidie kon worden gerekend. Wij zonden dit antwoord door tusschenkomst van het Classicaal

Bestuur, met een schrijven, waarin wij het verzochten, dien brief aan Kerkvoogden tevens als antwoord op zijne aanbeveling van het verzoek van Kerkvoogden te beschouwen.

Later werd ons door het Classicaal Bestuur, bij brief van 5 Januarij, gereg. onder n°. 238, de voltooijing van het werk berigt en met overlegging der noodige stukken verzocht om orderstelling op de uitbetaling der subsidie. Onmiddellijk werd nu aan den Quaestor-generaal, t. w. bij brief van 8 Januarij n°. 7, opgedragen, aan Kerkvoogden de som van f 1224 uit te betalen, doch, daar het Classicaal Bestuur in zijn aangehaald schrijven van eene door ons voor de herstelling der pastorij toegezegde buitengewone toelage schreef, maakten wij bij de kennisgeving er van de opmerking, dat uit onzen brief aan Kerkvoogden niet meer kon worden afgeleid, dan dat wij wel geneigd waren om de Synode tot het verleenen eener buitengewone toelage te adviseren, indien blijken mogt dat daaraan nog behoefte bestond tot dekking van onvermijdelijk bevonden kosten.

Aan Kerkvoogden te Gaastmeer is naar de ontvangen opgaaf der aannemingssom der nieuwe pastorij (n°. 95) bij brief van 25 November n°. 73 berigt, dat zij zich de vermindering der toegekende subsidie met f 785 zouden moeten laten welgevallen, zoodat, wanneer het werk zal voltooid zijn, hun daarvoor niet meer dan f 1215 zal kunnen worden uitbetaald.

Uit de van Kerkvoogden te Ammerstol ingekomen opgaaf van de kosten van het nieuwe kerkgebouw (n°. 310) is ons gebleken, dat er geen grond bestaat om het cijfer der daarvoor toegekende subsidie van f 5000 te verminderen.

j. Toekenning van zoogenaamde kleine toelagen.

j. Tweemalen kwamen wij op daarvoor ingekomen voordragten van de betrokken Besturen in de gelegenheid om naar de ons bij art. 26 van het Reglement toegekende bevoegdheid door het verleenen van zoogenaamde *kleine toelagen* in onvoorziene nood te helpen. Eens ten behoeve van eene predikantsdochter in Groningen (n°. 180), die na 20 jaren in betrekking te zijn geweest die moest verlaten wegens haren lijdenden toestand (kanker) en bij eene zuster werd opgenomen, die zelve met moeite in eigen behoefte voorziet. Bij schrijven van 19 November n°. 41 droegen wij den Queastor-generaal op aan deze hulpbe-

hoevende f 50 over te maken. Kort daarna werd voor eene weduwe, dochter van eenen voormaligen predikant in Zuid-Holland, onze hulp ingeroepen (nº. 222), die door hare twee zoons, uit de geringe middelen waarover deze te beschikken hebben, in een gasthuis geplaatst was, doch, dewijl zij daar zelve voor hare kleeding te zorgen heeft, van de daarvoor noodige gelden verstoken was. Volgens aan den Quaestor-generaal dd. 23 December gedane opdragt, hebben wij haar daarvoor eene toelage van f 30 doen toekomen.

k. Bij het onderzoek der bij U ingekomen voordragten van kleine toelagen zal door U inzage kunnen genomen worden van eene nadere van het Ministerie van Financiën dd. 26 November gereg. onder nº. 197, ontvangen mededeeling omtrent de toekenning van bijdragen aan predikantsweduwen uit het fonds van *wijlen Vrouwe C. Schellinger, wed. Mr. P. Steyn.*

k. Berigt omtrent verleende toelagen uit het fonds vrn wijlen Vrouwe *Steyn-Schellinger.*

l. Wij deelen U hierbij den aan de gemeenten uit uwen naam gerigten *Collectebrief* mede met het daarbij aan de Kerkeraden gerigte schrijven van 17 November nº. 16, dat wij naar art. 28 van het Reglement van den door ons opgemaakten staat van het fonds hebben doen vergezeld gaan.

l. Collectebrief.

De Collectebrief luidde als volgt:

„Geliefde Broeders en Zusters!

„Wij komen met vrijmoedigheid een beroep doen op uwe Christelijke liefdadigheid ten behoeve van noodlijdende gemeenten en hulpbehoevende betrekkingen van predikanten in onze Ned. Herv. Kerk. Het verdriete u niet indien wij telken jare met dezelfde vraag tot u terugkeeren, want zoo wij vragen het is omdat er nog altijd behoefte aan hulp bestaat. Ook het laatst verloopen jaar konden wij niet aan alle aanvragen van noodlijdende gemeenten voldoen, en het zijn slechts kleine giften die wij aan de nagelaten betrekkingen van predikanten kunnen toekennen. Het verwondere u ook niet dat wij met vrijmoedigheid onze bede tot u rigten en niemand zegge, daar wordt reeds zooveel gevraagd! Zoolang gij niet te *véél* gegeven hebt, heeft uwe klagt over het vele vragen geen grond. En zoolang liefde het echte kenmerk is van de volgelingen van onzen Heer, zoolang zullen wij vrijmoedigheid hebben uwe

gaven te vragen voor noodlijdenden. Op dien liefdadigheidszin hebben de oprigters van het fonds gerekend als op een vast en blijvend kapitaal. Beschaamt gij hun Christelijk vertrouwen niet, maar wilt ons door milde gaven in staat stellen om krachtige hulp te verleenen aan noodlijdende gemeenten en den druk te verzachten van hulpbehoevende personen."

Onze brief aan de Kerkeraden was van dezen inhoud:

„Bij toezending van den collectebrief ten behoeve van het Fonds voor noodlijdende kerken en personen roepen wij uwe krachtige medewerking in. Wij doen dit met te meer vrijmoedigheid, omdat de bepalingen van het 15 Jan. ll. in werking getreden Reglement u een waarborg kunnen geven dat de toekenning der toelagen uit dit fonds met de meeste naauwgezetheid plaats vindt; terwijl in de voortdurende behoeften niet dan door ruime opbrengst der collecte kan worden voorzien. Ofschoon de Synode dit jaar aan 15 noodlijdende gemeenten voor opbouw of herstelling van kerk of pastorij toelagen kon verstrekken tot een bedrag van f 21500, moesten echter, bij gebrek aan beschikbare middelen, nog vier aanvragen, waaronder zelfs die dringend voorziening vorderden, tot een volgend jaar worden aangehouden. Aan 47 gemeenten werden om in de gewone behoeften der kerkelijke administratie te voorzien kleine toelagen verstrekt tot een gezamenlijk bedrag van f 2190. Voegen wij daar nog bij eene som van f 7985 aan toelagen van f 25 tot f 90 voor nagelaten predikantsbetrekkingen, dan verkrijgen wij een totaal bedrag van f 31,675, hetwelk dit jaar uit het fonds aan noodlijdende gemeenten en personen werd verstrekt. Uit den hierbij gevoegden staat van het fonds kan blijken dat aan interest slechts werd ontvangen f 6563,64[5], terwijl de overige ruim f 25000 uit de collecte en toevallige baten werden verkregen. De opgave dezer cijfers is voldoende om te doen zien, dat slechts door ruime bijdragen van de zijde der leden van de gemeente aan billijke aanvragen om hulp naar eisch kan worden voldaan.

„Terwijl wij de bepaling der wijze, waardoor de inzameling in uwe gemeente meest bevorderd zal kunnen worden, met vertrouwen aan u overlaten, roepen wij u nogmaals toe, met al den drang der Christelijke liefde: onthoud ons ook dit jaar uwe medewerking niet.

„Overeenkomstig art. 28 van het Reglement laten wij hier volgen een staat van het fonds en van de rekening en verantwoording over het afgeloopen jaar 1878, waarvan gij wel een exemplaar aan de kerkelijke administratie uwer gemeente zult willen ter hand stellen.”

II. Aangelegenheden van het fonds ter voorziening in de geestelijke behoeften van gemeenten, waar eigen middelen ontbreken.

II. Ten aanzien van het *fonds ter voorziening in de geestelijke behoeften van gemeenten, waar eigen middelen ontbreken*, blijven wij met onzen Quaestor-generaal de toenemende vermindering der belangstelling betreuren, waarop zeker ook de heerschende spanning in de Kerk ongunstig werkt. Nog stellen de renten van het verzamelde kapitaal U in staat om met het toekennen van toelagen voort te gaan. Maar, wanneer de bijdragen der gemeenten niet toenemen, dan vreezen wij, dat spoedig althans aan de uitbreiding van hulp niet meer te denken zal vallen.

a. Aanbevolen gemeenten.

a. Waar na zorgvuldig onderzoek der aanvragen, ons gebleken is, dat de behoefte dezelfde gebleven is als ten voorgaanden jare zal Uwe vergadering ons wel van het doen van omstandige voordragten ontslaan omtrent die gemeenten, die wij U voor het bekomen van gelijke toelagen aanbevelen als zij in 1879 genoten hebben. Bij hare namen vermelden wij het nummer, waaronder hare aanvragen in het Register der ingekomen stukken voorkomen. Wij dragen U derhalve de volgende gemeenten voor tot het daarbij uitgedrukte bedrag:

Laren, classis Zutphen, n°. 62, per kwartaal *f* 25	*f*	100.00
Capelle aan den IJssel, n°. 74, per kwart. *f* 50	„	200.00
IJsselmonde voor Fijenoord, n°. 75, als voren	„	200.00
Hekendorp, onder Oudewater, bij de *f* 75 volgens berigt van den Minister van Financiën (n°. 268) per kwart. voor den hulpprediker van Rijkswege verstrekt, *f* 50 per kwart. . .	„	200.00
Huizen, n°. 106, per kwartaal *f* 25. . .	„	100.00
Terneuzen voor Sluiskil, n°. 81, in eens .	„	75.00
Drogeham, n°. 90, in eens	„	100.00
Surhuisterveen, n°. 91, per kwartaal *f* 50 .	„	200.00
Compagnonsvaart, n°. 84, per kwart. *f* 125	„	500.00
Over 't Schild, n°. 128, in eens. . . .	„	300.00
Beilen voor 't Tiendeveen, n°. 47, per kw. *f* 25	„	100.00
Helenaveen, n°. 148, per kwartaal *f* 25 .	„	100.00
Te zamen. .	*f*	2175.00

Buitendien herinneren wij dat reeds ten voorgaanden jare, zie 1879 bijl. A blz. 63 en 64, door den Kerkeraad der Herv. gemeente te Hollandsche Veld eene toelage van f 300 gevraagd werd voor een godsdienstonderwijzer, die in een afgelegen gedeelte dier gemeente en in een gedeelte der gemeente te Westerbork, dat van de kerk dier gemeente ± 3 uur verwijderd ligt, godsdienstonderwijs zou geven en oefeningen houden. Aan dat verzoek werd toen om verschillende redenen niet voldaan en nadere inlichting verlangd. Thans komt de genoemde Kerkeraad bij missive van 31 Augs. 1879, gereg. onder no. 141, op nieuw met zijn verzoek, en ontwikkelt breedvoerig de behoefte die er aan een godsdienstonderwijzer bestaat, vermits een groot aantal gemeenteleden vooral in de rigting van Lutten—Gramsbergen bijna twee uren van de kom der gemeente verwijderd is en zeer vele kinderen niet ter catechisatie kunnen komen, velen zelfs niet ter school kunnen gaan. De aan te stellen godsdienstonderwijzer, die tevens voor het nu niet behoorlijk te verzorgen gedeelte van de gemeente Westerbork dienst zou doen, zou ten minste eene bezoldiging van f 700 's jaars moeten hebben en van die f 700 dacht men f 400 te verkrijgen door bijdragen van belangstellenden, die nu reeds voor eene som van over de f 100 hebben geteekend, en uit de kerkekas, hoewel die op dit oogenblik nog niet veel kan doen wegens eene nog af te lossen schuld en zoo noodig door het houden van eene derde collecte bij de godsdienstoefeningen, terwijl Westerbork verklaart tot geenerlei bijdrage in staat te zijn. De noodige localen zijn te vinden zoo in het bedoelde gedeelte van de gemeente Westerbork als in die van Hollandsche Veld.

Het Classicaal Bestuur van Meppel erkent in zijne geleidende missive van 16 Oct. 1879, dat er te Hollandsche Veld groote behoefte bestaat aan een catechiseermeester, doch acht het tractement van dezen te hoog aangeslagen en eene derde collecte ligt nadeelig voor andere collecten. Het Provinciaal Kerkbestuur van Drenthe zegt in zijne geleidende missive van 6 Nov. 1879, dat het de som van f 300 uit het fonds ter voorziening in de geestelijke behoeften enz. te hoog acht, het afkeurt, dat de Kerkeraad der gemeente Hollandsche Veld wil voorzien in de behoeften van een gedeelte eener andere gemeente en dat de in de nabijheid werkzame gods-

dienstonderwijzer *A. Busman* ten minste aan een groot deel der van godsdienstonderwijs verstokenen voor een minderen prijs onderwijs wil geven, doch dat men dien niet wil om zekere rigting te protegeren, en dat het daarom het verzoek van den Kerkeraad te Hollandsche Veld niet kan ondersteunen. In een later schrijven van 13 Nov. jl., gereg. onder n°. 47, komt het Kerkbestuur echter op zijn genoemd schrijven terug en meent nu ook voor Nienwenoord, behoorende tot de gemeente Westerbork, na gedaan onderzoek, den godsdienstonderwijzer *Rubers* ten krachtigste te moeten aanbevelen voor eene toelage uit het fonds ter voorziening in de geestelijke behoeften enz. zoo mogelijk ten bedrage van f 200 of f 50 per kwartaal, ten behoeve van den bedoelden catechiseermeester. Wij meenen U nu ook tot toekenning dezer toelage te moeten adviseren. Het geheele bedrag der toe te kennen toelagen zal hierdoor derhalve tot f 2375 klimmen.

b. Advies tot afwijzing van eene aanvraag van 's Heerenhoek.

b. Wij hebben nog eene aanvraag te vermelden van den predikant *H. W. Brandt* te 's Heerenhoek van 28 November, gereg. onder n°. 211, tot het verleenen eener toelage van f 30 aan de Kerkvoogden zijner gemeente ter bestrijding der onkosten van het houden zijner catechisatiën in de tuinkamer zijner pastorij, dewijl de consistoriekamer daarvoor onbruikbaar zou zijn en de kerk te tochtig en koud. Het schijnt dat de gespannen verhouding tusschen den Predikant en de Kerkvoogden oorzaak is, dat dezen in de betaling dier kosten bezwaar maken. Wij vonden intusschen geene vrijheid U tot het toestaan der aanvraag te adviseren, daar de gelden van het fonds niet voor het verschaffen van catechisatie-localen bestemd zijn, en het medegedeelde geen grond geeft om in dit bijzonder geval eene uitzondering te maken.

c. Overbrenging van een verzoek van den predikant te Rossum om eene bijdrage voor de belangen van het godsdienstonderwijs.

c. Een verzoek van den predikant te Rossum, gereg. onder n°. 223, om eene bijdrage voor de belangen van het godsdienst-onderwijs, brengen wij zonder advies tot U over, als geldende eene beschikking over de afzonderlijke voor het godsdienstonderwijs ingezamelde gelden, waarop wij tegen het einde van ons verslag nog terugkomen.

d. Onderzoek naar den financiëlen toestand der gemeente te Bussum.

d. Verder deelen wij U mede, dat wij, hoorende van de toeneming der welvaart van de gemeente te Bussum,

bij schrijven van 24 Mei n°. 76 het Provinciaal Kerkbestuur van Noordholland hebben uitgenoodigd om, na ingesteld onderzoek bij het Classicaal Bestuur van Amsterdam, aan U te melden, of die gemeente langer aanspraak kan maken op het behoud der toelage van f 200 tot het predikantstractement. Volgens Bijl. A. 1879 blz. 66 is den Kerkeraad uitdrukkelijk gemeld, dat deze toelage tot wederopzegging is toegestaan, zoodat de Synode zich de intrekking voorbehoudt, zoodra mogt gebleken zijn, dat de gemeente niet langer kan aangemerkt worden als eigen middelen te missen om zelve in hare behoeften te voorzien.

e. Toekenning van toelagen voor opleiding tot de betrekking van godsdienstonderwijzer.

e. In overeenstemming met Hand. 1878 blz. 16 vermeld besluit der Synode hebben wij uit de som van f 600, die voor onvoorziene behoeften ter onzer beschikking werden gesteld, op betrekkelijke aanbevelingen van het Provinciaal Kerkbestuur van Friesland en de Classicale Besturen van het ressort, gereg. onder n°. 241 en 244, aan *B. T. Jonker* te Woudsend en *M. C. van Munster* te Leeuwarden volgens bij schrijven van 22 Mei n°. 71 aan den Quaestor-generaal gerigte opdragt elk eene toelage van f 50 doen toekomen ter tegemoetkoming in de kosten hunner opleiding voor de betrekking van Godsdienstonderwijzer.

f. Verzoek tot op nieuw beschikbaarstelling eener som voor onvoorziene behoeften.

f. Ofschoon van evenvermelde som derhalve slechts f 100 door ons besteed is, stellen wij U toch voor, met het oog op art. 11 van het Reglement, weder eene som van f *600* voor onvoorziene behoeften ter onzer beschikking te stellen.

III. Aangelegenheden van het fonds tot verbetering der schraalste predikantstraktementen.

III. In de derde plaats behandelen wij de aangelegenheden van het *fonds tot verbetering der schraalste predikantstractementen.*

a. Verslagen der Classicale Besturen omtrent de inkomsten der toelagen genietende gemeenten.

a. Van vele Classicale Besturen, onder wier ressort de toelage genietende gemeenten behooren, ontvingen wij het in art. 7 van het Reglement bedoelde verslag. De Classicale Besturen van Arnhem, Zutphen, 's Gravenhage, Leiden, Dordrecht, Gouda, Haarlem, Alkmaar, Franeker, Groningen, Onderdendam en Eindhoven bleven ten deze in gebreke, zoodat wij geene gelegenheid hadden om te beoordeelen, of in die ressorten met de uitbetaling der toelagen kan worden voortgegaan. Wij meenden aan u de beslissing te moeten

overlaten of ter zake eene teregtwijzing aan deze Besturen zal moeten gerigt worden.

Van de Besturen, die verslag gaven, verklaarden de meesten het behoud der toelagen voor de betrokken gemeenten volstrekt noodig. Uitzondering maakten ten deze echter de Classicale Besturen van Kampen (n°. 486) en Appingedam (n°. 443).

Het Classicaal Bestuur van Kampen oordeelde dat de gemeente te Wanneperveen op het behoud der toelage niet langer aanspraak kan maken uithoofde de predikant thans bij vrij gebruik der pastorij een inkomen van f 1100 geniet en de kerkekas zeer wel verhooging van dat tractement toelaat.

Het Classicaal Bestuur van Appingedam oordeelde dat het niet aangaat de gemeente te Meedhuizen langer de toelage te doen behouden, dewijl het tractement aldaar f 1400 bedraagt. Het stond zelfs in twijfel of het predikantstractement te Lellens wel onder de schraalste zou kunnen gerekend worden, als f 988 bedragende, ofschoon daarvan echter, buiten de personele en gemeentelasten, f 33 aan grond- en waterschapslasten moeten betaald worden. Ook maakte het bedenking omtrent Garrelsweer, waar het tractement zuiver f 896.97½ beloopt, doch het appelhof, wat 's jaars voor den predikant een voordeel van ± f 60 afwierp, met zijne toestemming voor f 2000 verkocht is, ten einde tot den bouw eener nieuwe pastorij te dienen, waartegen Kerkvoogden zich echter verbonden hebben de hierdoor verloren gegane inkomst van f 60 bij vacature weêr te vergoeden.

Het Classicaal Bestuur van Harderwijk gaf nog in overweging om de toelage, welke de predikantsplaats te Emst geniet, met eene bijdrage van f 50.— te verhoogen, om als prius tantum te dienen voor een van de Regering aan te vragen alterum tantum, „vermits het tractement verre beneden de waardigheid van den predikant staat (het bedrag wordt niet vermeld) en de gemeente niets doen kan.”

b. Advies omtrent de toekenning der toelagen.

b. Terwijl wij meenen, dat aan evenvermeld voorstel van het Classicaal Bestuur van Harderwijk wegens de beperktheid der middelen geen gevolg kan worden gegeven, zoo bestaan er naar ons oordeel en voor zooveel wij dit konden nagaan geene redenen om eenige toelage in te trekken, met uitzondering van de toelagen, die de

predikantsplaatsen te Wanneperveen en Meedhuizen tot hiertoe genoten. Overeenkomstig de vermelde adviezen der betrokken Classicale Besturen, raden wij U de betaling dezer toelagen te staken, en wij willen daar ook nog onder begrepen hebben de toelage welke de gemeente te Daarle in de classis van Zwolle voor hare predikantsplaats geniet, dewijl uit het verslag van het Classicaal Bestuur blijkt, dat het tractement aldaar f 1200 bedraagt, bij het vrije gebruik van pastorij, tuin en trekland groot 88 roeden en 20 ellen, waarvan echter de daarop loopende grond- en andere belastingen door den bewoner en gebruiker moeten voldaan worden.

Door de intrekking van gemelde toelagen, elk van f 50, wordt U gelegenheid gegeven om gunstig te beschikken op drie nieuwe aanvragen; 1°. van den Kerkeraad der gemeente te Leeuwen en Puiflijk, classis Nijmegen (n°. 247), waar het predikantstractement slechts f 800 bedraagt en de middelen tot vermeerdering er van geheel ontbreken, zoodat de betrokken besturen de aanvraag zeer ondersteunen; 2° van den Kerkeraad te Soesterberg, classis Amersfoort (n°. 220), waar het tractement ook niet meer dan f 800 bedraagt en door vrij wat belastingen bezwaard is, waarom ook het Moderamen van het Provinciaal Kerkbestuur ten sterkste het verleenen der door het Classicaal Bestuur voorgedragen toelage aanbeveelt; 3°. van de Kerkeraad te Drunen, waar het tractement eveneens slechts f 800 bedraagt, zoodat ook het verleenen der toelage zeer door de Besturen wordt aanbevolen. Wij raden het toestaan van deze verzoeken zeer aan, te eer omdat het fonds er niet door bezwaard wordt als daartegen de eerstgenoemde drie toelagen worden ingetrokken.

Wij vermelden hier dat in de laatste zitting van onze voorjaarsvergadering nog is ingekomen eene aanvraag van den Kerkeraad te Borselen, classis Goes, gereg. onder n°. 499, doch dat wij deze aanvraag wegens de late inzending buiten behandeling hebben gelaten.

c. Magtiging van den Quaestor-generaal om voor ditmaal het batig saldo van het fonds niet te kapitaliseren.

c. Bij ons even gegeven advies lieten wij nog onvermeld, dat wij den Quaestor-generaal op zijn desbetreffend verzoek (n°. 289) gemagtigd hebben om *voor ditmaal*, bij afwachting van de vaststelling der voorloopig aangenomen verandering van art. 4 van het Reglement, het batig saldo van het fonds over 1879 niet te kapitaliseren, ten

einde het fonds in staat te stellen aan zijne verpligtingen te voldoen. Het is hier welligt de geschikte plaats voor de mededeeling, dat de door het Moderamen bij circulaire van 17 November (n°. 91) aan de Provinciale Kerkbesturen en Classicale Vergaderingen gezonden rectificatie der Synodale circulaire van 27 Augustus (n°. 121) ter zake van de voorloopig aangenomen verandering van artt. 3 en 4, geschied is in overleg met onze najaarsvergadering.

IV. Omtrent de aangelegenheden der *Algemeene Weduwenbeurs* hebben wij niets anders mede te deelen, dan later nog in ons verslag aangaande de uitkeering moet voorkomen.

IV. Aangelegenheden van de Algemeene Weduwenbeurs.

V. Het even gezegde geldt ook de aangelegenheden van het *hulppensioenfonds*.

V. Aangelegenheden van het Hulppensioenfonds.

VI. Naar de gewone orde van ons verslag komen nu de *aangelegenheden van het fonds van de nieuwe vertaling van het Nieuwe Testament en van den Vervolgbundel op de Evangelische Gezangen* ter sprake.

VI. Aangelegenheden van het fonds der nieuwe vertaling van het Nieuwe Testament en van den Vervolgbundel op de Evangelische Gezangen.

a. Als inkomsten van het fonds hebben wij vooreerst te vermelden de uitkeering wegens de in 1879 verkochte exemplaren van den Vervolgbundel, die volgens door den Secretaris der Evangelische Gezangen-Compagnie dd. 12 Mei, gereg. onder n°. 450, ingezonden nota overeenkomstig het contract f 1886.46 moet bedragen. Tot de ontvangst daarvan tegen het einde dezer maand is de Quaestor-generaal bij brief van 22 Mei (n°. 70) gemagtigd. Aan authentisatie-gelden werd door de Compagnie, volgens daarvan onvergelegde rekening van 21 Januarij 1880, gereg. onder n°. 251, de som van f 742.62⁵ uitbetaald, waarvan volgens daaromtrent bestaande bepaling twee vijfde t. w. f 297.12⁵ ten goede is gekomen aan de Algemeene Weduwenbeurs en het overblijvende onder de leden der Moderamina, die met het teekenen der titels belast waren, verdeeld is geworden. Van de nieuwe vertaling van het Nieuwe Testament werden in 1879 slechts 300 titels, namelijk 50 van het groote formaat en 250 van het kleine formaat geteekend. Daarvan zal door de Bijbelcompagnie in de maand Julij f 95.16 moeten worden uitgekeerd ten bate van het fonds.

a. Inkomsten van het fonds.

b. Beschikkingen over de inkomsten van het fonds.

b. In den regel komen de inkomsten van het fonds ten goede van de algemeene fondsen, naar gelang deze geacht worden zulken steun het meest noodig te hebben. Zoo stelden wij u reeds voor f 1500 gulden af te zonderen ten behoeve van het fonds voor noodlijdende kerken en personen. Bij de berekening van hetgeen dan nog beschikbaar blijft moet vooreerst in aanmerking worden genomen, dat de rekening van het fonds over 1879 sloot met een tekort van f 23.49[5], ontstaan doordien wij op eene declaratie van den Secretaris der Commissie van toezigt op den druk en de uitgaaf der Evangelische Gezangen aan dezen vergoed hebben de reis- en verblijfkosten van een te Amsterdam ingesteld onderzoek naar de auteurs der Evangelische Gezangen, overeenkomstig de te dier zake aan de Commissie door de Synode gedane opdragt. Volgens gemelde declaratie (nº. 173) bedroegen die kosten f 37.55.

Kunnen wij u hier verder mededeelen, dat President en Secretaris naar de ontvangen magtiging van de Synode, verg. Hand. 1879 blz. 45, de overeenkomst gesloten hebben omtrent de gecombineerde uitgaaf der Gezangenbundels, waarvan het duplicaat als ingekomen stuk onder nº. 80 geregistreerd is, wij melden daarbij tevens, dat wij, overeenkomstig de daarbij aan ons gegeven opdragt, den heer *de Hoog* te Haarlem met de correctie der melodiën van den Vervolgbundel voor de betrekkelijke vier formaten belast hebben met toekenning van eene renumeratie van f *100*, en, ofschoon onze Secretaris voor de hem opgedragen correctie van den tekst geene renumeratie verlangde, toch geoordeeld hebben dat deze hem billijkerwijze toekwam waarvoor dan nog althans eene som van f 50 beschikbaar moet worden gehouden. Nog zal ten laste van het fonds komen eene nadere declaratie van kosten, volgens mededeeling van den Secretaris van de evengenoemde Gezangencommissie te verwachten bij de inzending van haar rapport omtrent haar geëindigd onderzoek naar de auteurs der Evangelische Gezangen.

VII. Aangelegenheden van het fonds voor de kosten van het Hooger Onderwijs.

VII. Ten aanzien van het *fonds voor de kosten van het Hooger Onderwijs in de Godgeleerdheid van wege de Nederlandsche Hervormde Kerk* hebben wij u mededeelingen te doen, die zeker met belangstelling door U zullen vernomen worden, waarbij wij thans bepaalde voorstellen kunnen voegen omtrent de regeling der kosten, die nog voorziening vorderen.

a. Regeling van de tractementen en het pensioen der kerkelijke Hoogleeraren.

a. Hoogst belangrijk achten wij inzonderheid de mededeeling van het tot stand komen eener wettelijke regeling *van de tractementen en het pensioen der kerkelijke Hoogleeraren.* Tijdens de gewone vergadering der Synode van het voorgaande jaar was nog de door den voormaligen Minister van Binnenlandsche Zaken voorgenomen overeenkomst omtrent eene vaste jaarlijksche uitkeering van het Rijk voor de kosten van het kerkelijk Hooger Onderwijs aanhangig gebleven, en werd het in de laatste zitting aan President en Secretaris opgedragen, daaromtrent den nieuwen Minister van Binnenlandsche Zaken te verstaan en der Synodale Commissie verder aanbevolen, in deze de belangen der Kerk naar bevind van zaken te behartigen, Hand. 1879 blz. 350. Naar het verslag ons door President en Secretaris van een daarop gevolgd onderhoud met dien Minister gegeven had deze aanstonds groot bezwaar tegen het treffen van zulk eene overeenkomst gemaakt. Hij achtte het bedenkelijk, dat volgens dat plan een fonds uit 's lands gelden zou gesticht worden, zonder de vereischte waarborgen voor de Regering, dat het beheer daarvan steeds in betrouwbare handen zou blijven; hij betwijfelde het zeer, of ten deze op de medewerking der Staten-Generaal zou kunnen worden gerekend, en hij vond ook de voorname grond, die voor de aannemelijkheid van het plan aangevoerd werd, het belang namelijk van aan de kerkelijke Hoogleeraren zekerheid te verschaffen voor het bekomen van het pensioen, waarop art. 15 van het Reglement op het Hooger Onderwijs hun aanspraak geeft, niet afdoende, dewijl die zekerheid even goed door eene afzonderlijke regeling te verkrijgen zou zijn, waarin door hem gaarne zou worden voorzien. Weinige dagen later meldde de Minister ons bij missive van 9 September, gereg. onder n°. 53, dat het punt der eventuële aanspraken der van wege de Kerk aangestelde Hoogleeraren op pensioen door hem nader onderzocht werd, met het voornemen dienaangaande tot eene beslissing te geraken in den zin van art. 15 van het Reglement op het Hooger Onderwijs. Bij ons antwoord op deze missive, dd. 15 September n°. 138, gaven wij den Minister te kennen, dat wij de redenen, die hem weerhielden gevolg te geven aan de toezegging van zijnen ambtsvoorganger moesten eerbiedigen, en meenden, dat de Synode daarin te eer zou kunnen berusten, omdat 's Ministers missive de aangename verzekering gaf van zijne

welwillende gezindheid om art. 15 van het Reglement op het Hooger Onderwijs voor het welbegrepen belang van dat Onderwijs tot zijn regt te doen komen.

Door eene tijdens de najaarsvergadering met den Minister gehouden zamenkomst werden wij reeds omtrent eene gewenschte regeling ook voor de gelijkstelling ten aanzien der tractementen van de kerkelijke Hoogleeraren met de Hoogleeraren der Godgeleerde faculteiten aan 's Rijks Universiteiten voldoende gerust gesteld, en de uitkomst heeft geheel aan de daarop gegronde verwachting beantwoord, blijkens het schrijven van den Minister van 19 Februarij, gereg. onder n°. 286, wat wij hier in zijn geheel meenen te moeten vermelden. Het luidde als volgt:

„Ik heb de eer u hierbij te doen toekomen *afschrift* van Zijner Majesteits besluit van 11 dezer n°. 17. Het daarin vermeld bedrag van f 19200 zal kwartaalsgewijze betaalbaar gesteld worden.

„Dit besluit rust op het beginsel: dat op de hoogleeraren, van wege de Ned. Herv. Kerk werkzaam, ook toepasselijk zijn de voorschriften *a.* der wet betreffende de burgerlijke pensioenen laatstelijk gewijzigd bij die van 21 Mei 1873 *Staatsblad* n°. 64), *b.* van Zijner Majesteits besluit van 2 Februarij 1879 (*Staatsblad* n°. 29);

„dat hetgeen door hen verschuldigd zou zijn wegens bijdrage aan het pensioenfonds in mindering zal strekken van de krachtens art. 104 der Wet van 28 April 1876 (*Staatsblad* n°. 102) te verleenen Rijksbijdrage;

„dat die Rijksbijdrage daarentegen zal worden vermeerderd met de eventueel aan deze hoogleeraren toe te kennen pensioenen en met de geleidelijke verhooging hunner jaarwedde met f 4000 tot f 6000;

„dat de Synode zorgt voor de uitbetaling der pensioenen aan de hoogleeraren, welke daarop te zijner tijd aanspraak zullen verkrijgen, en dat de taak der Regering ten deze beperkt blijft tot de contrôle op de geleidelijke verhooging der jaarwedde en het verleenen van pensioenen plaats vinden met inachtneming der voorschriften die voor de hoogleeraren aan de Rijksuniversiteiten gelden.

„In overeenstemming met deze regelen is de Rijksbijdrage voor 1880 bepaald op f 19200, uitmakende het bedrag der jaarwedde van 6 hoogleeraren à f 4000, na aftrek van $\frac{1}{5}$ °/₀ dat elk hoogleeraar zou moeten storten,

ware hij werkelijk in het pensioenfonds voor burgerlijke ambtenaren opgenomen.

„Het zal mij aangenaam zijn in het vervolg vóór elken 15en Junij eene berekening te ontvangen van hetgeen, met inachtneming der bovenomschreven beginselen, voor het volgend jaar door het Rijk te dezer zake behoort te worden bijgedragen."

Het bedoelde Koninklijk besluit was van den volgenden inhoud:

„WIJ WILLEM III, enz.

„Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 9 Februarij 1880, Ia. G, afdeeling Onderwijs;

„Gelet op art. 107 der wet van 28 April 1876 (*Staatsblad* n°. 102;

„Hebben goedgevonden en verstaan:

„1°. aan de Algemeene Synode der Ned. Herv. Kerk ter bestrijding van de kosten der opleiding van leeraren voor het Hervormd Kerkgenootschap, van wege dat genootschap, voor 1880 eene som uit 's Rijks kas te verleenen van negentien duizend twee honderd gulden (f 19200);

„2°. te bepalen dat op de hoogleeraren, met de sub 1°. hiervoren bedoelde opleiding belast, toepasselijk zijn de regelen, vastgesteld

a. bij de wet, betreffende de burgerlijke pensioenen, laatstelijk gewijzigd bij die van 21 Mei 1873 (*Staatsblad* n°. 64);

b. bij Ons besluit van 2 Februarij 1879 (*Staatsblad* n°. 29);

„Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan de Algemeene Rekenkamer."

Aan de kerkelijke Hoogleeraren is terstond, dd. 21 Februarij n°. 39—41, de inhoud van dat schrijven des Ministers en bijgevoegd afschrift van het Koninklijk besluit medegedeeld, met berigt dat hun thans wegens de korting voor het pensioen slechts f 800 per kwartaal zou kunnen worden uitbetaald, terwijl bij schrijven van dezelfde dagteekening (n°. 42) de Quaestor-generaal, zoo veel noodig, is gemagtigd geworden tot de ontvangst der Rijksbijdrage, en hem de uitbetaling der tractementen tot vermeld bedrag is opgedragen.

Wij zijn buitendien niet in gebreke gebleven den Minister

door het Moderamen voor het tot stand brengen dezer regeling onzen dank te betuigen, terwijl wij bij schrijven van 10 Junij (n°. 157) de verlangde berekening bij den Minister hebben ingediend van hetgeen naar gemeld Koninklijk besluit in het volgende jaar door het Rijk ter zake behoort te worden bijgedragen.

b. Terugbekoming der vrije beschikking over de bijdragen der studenten voor het onderwijs der hoogleeraren.

b. Behalve gemelde regeling hebben wij nog voor de Kerk de *vrije beschikking* terug mogen bekomen *over de bijdragen der studenten voor het kerkelijk Hooger Onderwijs.* In ons aangehaald antwoord aan den Minister van 15 September n°. 138, hadden wij nog, in overeenstemming met de van de Synode ontvangen opdragt, Hand. blz. 350, verg. blz. 56, 's Ministers aandacht ook op dit punt gevestigd, dat insgelijks reeds door President en Secretaris in hunne eerste bijeenkomst met den Minister ter sprake werd gebragt, op de wenschelijkheid en billijkheid namelijk, dat aan de Kerk de vrije beschikking over deze bijdragen mogt verblijven.

„Het werd," dus luidde ons schrijven daaromtrent, „reeds door onzen Voorzitter en Secretaris aan uwe Excellentie medegedeeld, hoe art. 16 van het Reglement zijn ontstaan te danken heeft aan de opmerking van den toenmaligen Minister, Mr. *J. Heemskerk*, dat het niet aanging, dat het kerkelijk Hooger Onderwijs gratis zou gegeven worden, en het vervolgens tevens in overeenstemming was met het verlangen van dien Minister dat de opbrengst der daarin bedoelde bijdragen als eene bate voor het Rijk op de voor 1879 voorgedragen begrooting zou gebragt worden. Maar wat onze Voorzitter en Secretaris daar bijvoegden, schroomen wij niet te bevestigen, dat dit laatste niet zonder weerzin geschiedde, en de voorname reden, waarom daarop door de Synode niet werd terug gekomen gelegen was in eene toezegging van den Minister *Kappeyne* van eene schikking, waardoor de bedenkingen tegen den afstand van de opbrengst dier bijdragen grootendeels moesten vervallen. Bij de onzekerheid evenwel sedert de daarop gevolgde Ministeriële crisis, of gemelde toezegging wel het gewenschte gevolg zou verkrijgen, meende de Synode er in elk geval gewigt aan te moeten hechten, dat aan de Kerk de vrije beschikking over die gelden mogt worden gelaten, in verband inzonderheid met haar besluit omtrent een door de kerkelijke Hoogleeraren af te

nemen voorbereidend examen, wat waarschijnlijk te Groningen en te Leiden, en zeer zeker te Utrecht het bezorgen van daarvoor geschikte localen en bijzondere bediening noodzakelijk zou maken, waarbij nog kwam de steeds levendiger gevoelde behoefte, om den Hoogleeraren ook op andere wijze te gemoet te komen, en door ruimere toepassing van het verleenen van vrijstelling van de betaling der bijdrage de veeltijds van middelen ontbloote studenten in de Godgeleerdheid in hunne studiën aan te moedigen. Zoo werd door de Synode aan ons opgedragen, in het gegeven geval Uwe Excellentie de behartiging van dit belang ernstig aan te bevelen.

„Wij veroorlooven ons daartoe op te merken, dat in art. 16 van het Reglement op het Hooger Onderwijs geene bepaling voorkomt, dat de bijdragen, waarvan daar sprake is, ter beschikking van het Rijk zullen gesteld worden, en veeleer het geven aan de Synodale Commissie van de bevoegdheid om vrijstelling van de betaling te verleenen, uitgaat van de onderstelling, dat de beschikking daarover aan de Kerk behoort. Daarbij schijnt ons uit art. 106 al. 2 van de Wet tot regeling van het Hooger Onderwijs te moeten volgen, dat van de studenten of kweekelingen van instellingen, als die van de in het leven getreden inrigting van Hooger Onderwijs in de Godgeleerdheid ten behoeve der Hervormde Kerk, door het Rijk niet meer dan de betaling van f 100 en zulks voor het Universiteitsonderwijs gevorderd kan wordeu.

„Met vertrouwen geven wij daarom aan Uwe Excellentie in welwillende overweging, het in overleg met Uwen Amtgenoot van Financiën daarheen te rigten, dat in de aan de Staten-Generaal aan te bieden wet op de middelen onder de onvoorziene ontvangsten niet weder opgenomen worde de post van de bijdragen der studenten in de Godgeleerdheid voor de bijwoning der lessen van de voor de Hervormde Kerk aangestelde Hoogleeraren in de Godgeleerdheid.”

Toen dit schrijven aan den Minister van Binnenlandsche Zaken gerigt werd, was het ons niet bekend, dat de post weder in de bij de begrooting voor 1880 voorgedragen wet op de middelen was opgenomen, maar des te aangenamer was voor ons het berigt van ons Moderamen in de najaarsvergadering, dat het van den Minister van Financiën had mogen vernemen, dat reeds aan onzen wensch na overleg met den Minister van Binnenlandsche zaken

voldaan was, dat namelijk bedoelde post in de voorgedragen wet op de middelen voor 1880 geschrapt was, waarmede derhalve aan de Kerk de vrije beschikking over deze gelden gelaten werd.

c. Storting van de opbrengst der bijdragen van studenten over 1879 in 's Rijks kas.

c. Deze uitkomst ontsloeg de Synode echter niet van de verpligting om de in 1879 ontvangen bijdragen nog in 's Rijks kas te storten. Ofschoon door ons aan 29 studenten zoo te Utrecht als te Groningen vrijstelling van de verpligting tot betaling der bijdrage verleend was, zoo is uit verschillende opgaven van den Quaestor-generaal gebleken dat de opbrengst van de bijdragen in het eerste halfjaar van 1879 f 1550, in het tweede halfjaar nog f 7000, over het geheele jaar derhalve f 8550 had beloopen. Op daartoe door ons verstrekte magtiging zijn deze gelden achtereenvolgens door den Quaestor-generaal bij 's Rijks Betaalmeester te Amsterdam gestort, waarvan door ons weder aan den Minister van Binnenlandsche Zaken, bij verschillende missives, laatstelijk van 3 Februarij n°. 25, berigt is gegeven.

d. Verleende vrijstelling van de verpligting tot betaling der bijdrage voor 1880.

d. Terwijl nog een student van de Utrechtsche Universiteit voor de eerste helft van het jaar 1880 door ons van de verpligting tot betaling der bijdrage van f 50 was vrijgesteld, maar wij even als in 1879 reeds op verschillende daartoe betrekkelijke verzoeken afwijzend hadden moeten beschikken, hebben wij aan de kerkelijke Hoogleeraren in overweging gegeven, om van de studenten, wier verzoeken om vrijstelling in hunne handen gesteld worden, eigen opgaven te vragen van hunne ouders of voogden omtrent de middelen, waarover zij voor hunne studiën hebben te beschikken, meenende dat zulks zoowel voor de hoogleeraren bij het geven van hun advies, als voor ons bij de beschikking op die verzoeken onmisbaar is ter zoo veel mogelijk juiste beoordeeling, of de adressanten werkelijk aanspraak op vrijstelling hebben. Als nu echter op onze, overeenkomstig het Hand. blz. 75 vermelde besluit der Synode, gedane aankondiging dat de studenten, die vrijstelling verlangen voor het volgende studiejaar, zich daarom vóór den 1 Mei moesten aanmelden, weder in het geheel 47 verzoeken om vrijstelling waren ingekomen, konden daarvan slechts 26 door ons worden toegestaan, maar moesten de overige 21 meest wegens het onvoldoende der nog door de Hoogleeraren gevraagde opgaven door ons worden afgewezen.

Drie lang na den gestelden termijn ingekomen aanvragen, gereg. onder n°. 464, 509, 534, zijn daarom niet in behandeling kunnen genomen worden.

e. De bij de behandeling der verzoeken om vrijstelling gedurig ondervonden moeijelijkheid om te beslissen, of voor het verleenen dier vrijstelling voldoende redenen bestaan, en de onvermijdelijkheid van het gevaar van onbillijke afwijzing heeft ons tot de overtuiging gebragt van de wenschelijkheid dat de desbetreffende bepaling in art. 16 van het Reglement worde opgeheven. Er was alleen verschil van gevoelen, of bij die opheffing het cijfer der bijdrage al dan niet lager zou moeten gesteld worden. Wij stemden er allen in overeen, dat het in weerwil van de gunstige beschikkingen der Regering ten aanzien van de tractementen en pensioenen der Hoogleeraren voor de Kerk van groot belang is nog een afzonderlijk fonds te bezitten, waaruit alle overige kosten van het kerkelijk Hooger Onderwijs en de kosten ook van de benoeming van nieuwe hoogleeraren ruimschoots kunnen worden goedgemaakt en in later ligt voorkomende behoeften zal kunnen voorzien worden, maar daarom waren er onder ons bij de voorjaarsvergadering zelfs een paar leden, die wel tot de opheffing der bepaling omtrent de vrijstelling, maar niet tot vermindering van het cijfer der bijdrage wenschten mede te werken, als naar hun oordeel voor de studenten niet te bezwarend te achten. De groote meerderheid der vergadering, zes leden met den *Secretaris*, was echter van meening, dat tot opheffing der bepaling slechts zou mogen worden overgegaan, wanneer tegelijk het cijfer der bijdrage althans tot f 25 verminderd werd, waar tegen volgens hen geen overwegend bezwaar kon bestaan, omdat de opbrengst, die alsdan nog ten minste drie vijfde van het tegenwoordige zou beloopen, voor de vermeerdering van het kapitaal voldoende mogt beschouwd worden. Alzoo werd dan ook besloten U voor te stellen „in art. 16 f 50 te veranderen in f 25 en de tweede alinea daaruit te verwijderen.”

e. Voorstel tot verandering van art. 16 van het Reglement op het Hooger Onderwijs.

f. Volgens Hand. blz. 213 werd ons door de Synode opgedragen, zoodra het herzien-Reglement op het examen der candidaten ter toelating tot de Evangeliebediening door de leden der Provinciale Kerkbesturen zou zijn goedgekeurd, de voorziening in de kosten van het voorbereidend

f. Voorloopige voorziening in de kosten van het voorbereidend kerkelijk examen der candidaten in de Godgeleerdheid.

kerkelijk examen, in overleg met de Hoogleeraren en Curatoren der Universiteiten, zoo veel noodig, te regelen. Het is ons aangenaam U te kunnen melden, dat deze regeling door de welwillendheid van de tegenwoordige Collegiën van Curatoren geen bezwaar heeft opgeleverd. Toen het Reglement goedgekeurd en in werking was getreden meenden wij toch ons in de eerste plaats tot deze collegiën te moeten wenden. Wij deden zulks door het volgende eensluidend schrijven bij missives van 9 Januarij n°. 9—11.

„Uit de bepaling in art. 7*b* van het den 1 Januarij jl. in werking getreden Reglement, waarvan wij de eer hebben U een exemplaar aan te bieden, volgt, dat aan de van wege de Hervormde Kerk in de Universiteitssteden aangestelde Hoogleeraren in de Godgeleerdheid is opgedragen de candidaten in de Godgeleerdheid, die voor de Evangeliebediening in die Kerk zijn opgeleid, een voorbereidend examen te doen ondergaan, dat met open deuren wordt afgenomen. De Hoogleeraren zullen daarvoor een geschikt locaal noodig hebben met de vereischte bediening. Van wege de Algemeene Synode nemen wij nu de vrijheid tot Uw Collegie te komen met de vraag, of en op welke wijze hun daarvoor de gelegenheid in het Universiteitsgebouw kan verschaft worden. Bij de aangename ondervinding van Uwe groote welwillendheid ten aanzien van het kerkelijk Hooger Onderwijs, waardoor de aanstaande Evangeliebedienaren onzer Kerk eerst eene volledige opleiding aan de Universiteiten kunnen verkrijgen, twijfelen wij niet, dat ons verzoek om aan bedoelde Hoogleeraren zulke gelegenheid, zoo mogelijk, te verschaffen, gaarne door U zal worden ingewilligd. Dewijl voorziening in deze aangelegenheid geen uitstel kan lijden, worde het door Uw Collegie niet onbescheiden geacht, wanneer wij ons voor eene spoedige beschikking op dit verzoek aanbevelen."

De op dit schrijven ontvangen antwoorden getuigden allen van de meeste voorkomendheid.

HH. Curatoren te Leiden meldden reeds den volgenden dag, gereg. onder n°. 242, dat zij bereids aan het daarin gedaan verzoek hadden voldaan ten gevolge van eene aanvraag van gelijke strekking, door de kerkelijke Hoogleeraren tot hen gerigt.

HH. Curatoren te Utrecht gaven in hunnen brief

van 20 Januarij, gereg. onder n°. 249, hun leedwezen te kennen, dat zij wegens de onvoldoende ruimte in het Universiteitsgebouw geen bepaald locaal tot gemeld doel konden afstaan, maar boden toch de beschikking aan over de gewoonlijk voor examens bestemde vertrekken op uren, wanneer deze vertrekken niet door de Hoogleeraren der Universiteit worden gebruikt, met verklaring van daarbij voor brandstoffen en gaslicht niets in rekening te wenschen te brengen. Ten aanzien der bediening wezen zij intusschen op de billijkheid, dat de pedellen voor de vermeerdering der werkzaamheden, in deze van hen gevorderd, eenige vergoeding mogten verkrijgen, en gaven nu in overweging om hen met f 2 voor elk examen te beloonen, zooals zij onder de werking van het organiek besluit van 2 Augustus 1815 pleegden te genieten.

HH. Curatoren te Groningen antwoordden mede bij brief van 22 Januarij, gereg. onder n°. 212, dat zij het gedane verzoek gaarne inwilligden. Zij zouden den concierge van het Universiteitsgebouw voor elk Synodaal examen telkens een geschikt locaal doen aanwijzen, voor zoo verre dit niet ten gevolge van andere op dezelfde uren gestelde examens geheel onmogelijk mogt zijn. Wat de bediening betreft maakten zij volstrekt geene bedenking om deze door de pedels der Universiteit te doen verleenen.

Wij hebben van deze antwoorden der Collegiën van Curatoren mededeeling gedaan aan de HH. Hoogleeraren, voor zooveel ieders Universiteit betreffende, met uitnoodiging ons nog te melden wat zij omtrent de regeling van de kosten der examina buitendien noodig mogten achten. Op de nu ontvangen brieven der Hoogleeraren (n°. 263, 279, 270) hebben wij gemeend hun, ook in het belang der uniformiteit, het kosteloos bezorgen van bewijzen van toelating te moeten toestaan, en hen voorloopig gemagtigd, voor elk van de door hen af te nemen examina aan den pedel f 2 en aan den kamerbewaarder f 1 als vergoeding voor hunne moeite aan te bieden, behoudens wat in onze voorjaarsvergadering ten aanzien van het advies aan de Synode omtrent de regeling der kosten van de examina besloten mogt worden, terwijl wij de Hoogleeraren te Utrecht gemagtigd hebben om, wanneer de aanschaffing van een afzonderlijk locaal aldaar toch mogt blijken volstrekt noodig te zijn, zulk een locaal voor rekening der Synode te huuren. Miss. 21 Febr. n°. 36—38.

g. Verschillende voorstellen rakende het gebruik en het beheer van het fonds.

g. Twee van onze leden, aan wie was opgedragen ter zake van de financiële belangen van het kerkelijk Hooger Onderwijs in onze voorjaarsvergadering te rapporteren, gaven in overweging, aan de hoogleeraren, voor de korting, welke hun tractement in de eerste vijf jaren zou ondergaan voor hun pensioen gedurende dien tijd 's jaars met eene toelage van f 700 te gemoet te komen. Dit voorstel werd echter nog slechts door een van de overige leden der vergadering ondersteund. Met den *Secretaris* hadden echter de andere leden, hoe op zichzelf ook gezind om den hoogleeraren eenige tegemoetkoming te verschaffen, ernstige bedenking tegen het voorstel, als in de eerste plaats te bezwarend voor het fonds, maar als ook niet vereenigbaar met de voorwaarde, waaronder de Regering het verleenen van pensioen gewaarborgd heeft, terwijl er naar de beschouwing dier leden geen voldoende grond bestond om met zulk een voorstel tot U te komen, nu door de Hoogleeraren zelve geen tegemoetkoming gevraagd was, het bezwaar der korting aanmerkelijk verligt was daar zij tot hiertoe het volle tractement van f 4000 hadden mogen genieten, en zij ook bij hunne aanstelling onderrigt zijn geweest, dat zij ten aanzien van hun pensioen onder dezelfde verpligtingen zouden gebragt worden als de Universiteitshoogleeraren. Met vijf tegen drie stemmen werd dit voorstel dan ook verworpen.

Aannemelijker werd echter het voorstel van een ander lid geacht om den Hoogleeraren te gemoet te komen in voorkomende onvermijdelijke kosten, *aan de waarneming van hun ambt verbonden*, waartoe dan de reeds berekende kosten van het kerkelijk examen en van drukwerk, maar ook, zoo noodig, de kosten van gemeenschappelijke localen voor het houden der lessen en het afnemen der examina, alsmede het aanschaffen van belangrijke boekwerken tot blijvend gebruik van het kerkelijk Hooger Onderwijs aan de Universiteit zouden behooren, en voor deze kosten aan de hoogleeraren jaarlijks een crediet te openen, waarop zij die kosten in rekening zouden kunnen brengen. Na gehouden overleg werd dit voorstel met zeven stemmen tegen een in overeenstemming met het advies van den *Secretaris* aangenomen, en besloten wij nu U te adviseren om voor bedoelde kosten ten behoeve der kerkelijke Hoogleeraren van elke Universiteit, jaarlijks eene som van f 300, derhalve van f 900 te zamen beschikbaar te houden.

Verder werd algemeen goedgevonden U te adviseren, *alle* kosten aan de benoeming van nieuwe hoogleeraren verbonden, met name ook van de vergaderingen der Commissie van voordragt en van de ten deze vereischte buitengewone vergaderingen der Synode ten laste van het fonds voor de kosten van het Hooger Onderwijs te brengen.

Nog werd in verband met de ter zake ten voorgaanden jare reeds bij de Synode gediend hebbende voorstellen besloten U thans te adviseren tot toekenning aan den Quaestor-generaal van eene jaarlijksche toelage van f 150 en aan de Quaestoren in de Universiteitssteden, die met de ontvangst van de bijdragen der studenten belast zijn, van een ten honderd belooning voor de daaraan verbonden moeite of van twee ten honderd, indien de bijdrage tot f 25 verminderd wordt, en U daarbij in overweging te geven, de toekenning dier honoraria van den Quaestor-generaal en van bedoelde Quaestoren te doen rekenen reeds 1 Januarij 1879 te zijn ingegaan.

VIII. Aangelegenheden der Algemeene kas.

VIII. Betrekkelijk de aangelegenheden der *Algemeene kas* hebben wij nog het volgende mede te deelen.

a. Herziening der quotisatie van de gemeenten.

a. Ter zitting der Synode van 28 Julij 1879 (Hand. blz. 76) werd ons opgedragen de voorbereiding van de *herziening der quotisatie*, die volgens art. 11 van het Reglement op de kosten voor de Besturen dit jaar moet plaats hebben. Als maatstaf voor die herziening nam de Synode aan, dat wegens den gunstigen staat der Algemeene kas geene verhooging van het gezamenlijk bedrag der quota noodig was, maar dat slechts gelegenheid moest gegeven worden om ten naastenbij, wat thans door de gezamenlijke gemeenten der classen jaarlijks moet worden bijgedragen, gelijkmatiger dan thans nog het geval is, over de gemeenten om te slaan. Met mededeeling hiervan werden de Besturen uitgenoodigd hunne voorstellen of adviezen dienaangaande uiterlijk 1°. Januarij bij ons in te dienen. Hand. blz. 88, 361.

Wij leggen nu de tabel van den omslag bij ons verslag over zoodanig als die door ons is herzien, vergezeld naar art. 8 van het Reglement van een overzigt van de ingekomen adviezen onder bijvoeging voor ieder provinciaal ressort van onze voorstellen. Wij hebben daarbij rekening gehouden met de veranderingen tusschentijds door

de Synode in de quotisatie gebragt, en met de verzoeken tot wijziging, door enkele gemeenten ingediend en door de Synode met het oog op de vijfjarige herziening aangehouden-

b. Décharge aan den Quaestor-generaal verleend voor de betalingen die uit de Rijksbijdrage plegen te geschieden.

b. Op de daartoe betrekkelijke verzoeken van den Quaestor-generaal hebben wij hem telkens overeenkomstig de daarover uitgebragte adviezen van onze gecommitteerden voor het toezigt op zijne administratie gaarne décharge verleend voor de verloopen kwartalen van de betalingen die uit de Rijksbijdrage plegen te geschieden.

c. Vergoeding van kosten in zaken van tucht.

c. Veelvuldige beschikkingen zijn door ons genomen moeten worden tot *vergoeding van kosten in zaken van tucht.*

Aan het Provinciaal Kerkbestuur van Zuidholland ter zake der ontzetting van een diaken te Herkingen (n°. 68) van f 6.50, en aan het Classicaal Bestuur van Brielle, naar zijne bij de Synode in 1879 reeds ingekomen declaratie, zie Hand. blz. 279, terzelfde zake van f 40.10.

Aan hetzelfde Kerkbestuur (n°. 436) ter zake der ontzetting van den predikant *H. Rombach* te St. Antoniepolder van f 49.90 en aan het Classicaal Bestuur van Dordrecht terzelfde zake van f 50.

Aan hetzelfde Kerkbestuur (n°. 445) ter zake der ontzetting van den predikant *J. N. van der Hoeve* te Noordwijkerhout van f 76.60; — van het Classicaal Bestuur van Leiden wordt omtrent eene declaratie (n°. 516) der te dezer zake gemaakte kosten gevraagde inlichting ingewacht.

Aan hetzelfde Kerkbestuur (n°. 348) ter zake der procedure in de Dordsche aannemingskwestie f 101.80, en aan het Classicaal Bestuur van Dordrecht (n°. 475) terzelfde zake, van f 37.78.

Van het Provinciaal Kerkbestuur van Gelderland wordt door ons ook nog eene nadere opgaaf van zijne in deze zaak gemaakte kosten ingewacht. Naar de door ons gegeven inlichting, door de Synode goedgekeurd, zie Hand. B. V. blz. 9, 11, 12, 20, moesten deze kosten komen ten laste der Algemeene kas.

Aan het Classicaal Bestuur van Brielle (n°. 340), ter zake van een onderzoek naar den levenswandel van den diaken te Dirksland, van f 8.20, en

aan het Classicaal Bestuur van Nijmegen (n°. 369), ter zake van het onderzoek te Hemmen ingesteld wegens

eene aanklagt zoo tegen de ouderlingen als tegen den predikant, van f 14.10.

Van het Classicaal Bestuur van Harderwijk kwam ook nog eene declaratie van kosten in (n°. 479) ter zake der behandeling in hooger beroep van eene aanklagt tegen den godsdienstonderwijzer *C. de Wolf* aldaar, die tot diens ontzetting uit zijne betrekking in de gemeente geleid heeft. De toegestane vergoeding bedroeg *f* 49.30.

Bij onze beschikkingen hebben wij zorgvuldig toegezien op de stipte inachtneming van de bepalingen in art. 23 van het Reglement voor kerkelijk opzigt en tucht, waarom wij ook bezwaar gemaakt hebben om de door de Secretarissen van de Provinciale Kerkbesturen van Gelderland en Zuidholland in rekening gebragte kosten van afschriften van uitspraken te voldoen.

Een door het Classicaal Bestuur van Onderdendam ingezonden declaratie van kosten eener Commissie uit zijn midden om de vervulling der vacature te Pietersburen te bespoedigen (n°. 352), hebben wij niet kunnen doen gelden als geene zaak van tucht betreffende.

d. Vergoeding van kosten van secundi-leden van Provinciale Kerkbesturen wegens medewerking aan het afnemen van examina.

d. Voor *kosten wegens medewerking aan het afnemen van examina* van secundi-leden van Provinciale Kerkbesturen is naar de bij ons ingezonden declaratiën de vereischte order gesteld op de uitbetaling aan den Secretaris van het Provinciaal Kerkbestuur van Drenthe (n°. 160) van f 57.30, aan den Secretaris van het Provinciaal Kerkbestuur van Overijssel van f 49.20, beide in 1879, en aan den Secretaris van het Provinciaal Kerkbestuur van Utrecht (n°. 459) van f 45.60 over dit jaar.

e. Kosten- en prijsbepaling der Synodale Handelingen van 1879 en van het Algemeen Tienjarig Register.

e. De kosten van de Handelingen der Synode van 1879 hebben volgens ingeleverde rekening van de firma *A. van Hoogstraten en Zoon* (n°. 153) in het geheel f 853.80 bedragen, waartegen de verkoop in den handel van enkele exemplaren van de Hand. van 1878 een voordeel van f 22.05 heeft opgeleverd, zoodat aan genoemde firma f 831.75 is uitbetaald. In overeenstemming met het Hand. 1879 blz. 87, 88 vermelde besluit der Synode om de Algemeene kas voor de helft in de kosten zoo van de Handelingen als van het laatst bezorgde Algemeen Tienjarig Register te doen deelen, hebben wij den prijs der door tusschenkomst van onzen Secretaris verzonden exemplaren (ditmaal 224) op f 2 bepaald, en van het Algemeen Tienjarig Register, waarvan

de prijs volgens Bijl. A, 1879 blz. 86 op f 2.40 het exemplaar gesteld was, zijn nu door den Secretaris de exemplaren slechts voor f 1.20 in rekening gebragt. Voor den handel is de prijs der Handelingen van 1879 op f 2.25 en van het Algemeen Register op f 1.25 het exemplaar gesteld geworden.

f. Overige drukkosten en schrijfbehoeften.

f. Van de door de firma *C. Blommendaal* in rekening gebragte drukkosten (n°. 230) te zamen bedragende f 576.50, moesten f 33 komen ten laste van het fonds voor noodlijdende kerken en personen, f 11.25 ten laste van het fonds ter voorziening in geestelijke behoeften en f 22.50 ten laste van het fonds tot verbetering der schraalste predikantstractementen, zoodat f 509.85 uit de Algemeene kas moest worden afgedaan. Op de rekening van den Boekhandelaar *J. M. van 't Haaff* groot f 89.45 (n°. 227), op wier betaling gelijkelijk order is gesteld kwam slechts f 34.80 voor wegens schrijfbehoeften; de overige f 54.65 waren kosten van den druk en de verzending van den Synodalen brief aan de Kerkeraden, waarvoor de zorg aan den heer *van 't Haaff* was opgedragen.

IX. Beheer van den Quaestor-generaal over alle Synodale fondsen in zijn geheel.

IX. Aan het einde van de behandeling der financiële aangelegenheden komt nog ons verslag aangaande het *beheer van den Quaestor-generaal over alle Synodale fondsen* in zijn geheel.

a. Onderzoek van het beheer ten huize van den Quaestor-generaal.

a. Onze gecommitteerden voor het toezigt op de administratie van den Quaestor-generaal hebben op den 7 Mei jl. te zijnen huize inzage ontvangen in zijne boeken en zich overtuigd dat deze zich in goede orde bevonden, alle rekeningen behoorlijk afgesloten en de kasgelden aanwezig waren. Dat onderzoek werd hun gemakkelijk gemaakt door de heusche wijze waarop hun alle gewenschte inlichtingen daarbij door den Quaestor-generaal zoo volledig mogelijk werden verstrekt.

Het saldo der onderscheidene hoofdrekeningen beliep toen eene som van . . . . *f* 23828.69^{5}

Waarvoor in kas was		
saldo ult. Dec. 1879	*f* 209.40	
„ op 7 Mei 1880. . . .	- 2436.46^{5}	
en bij de Classicale Quaestoren	- 22966.63	
	f 25612.49^{5}	
Overbrengen	*f* 25612.49^{5}	*f* 23828.69^{5}

Overgebragt		f 25612.49^5	f 23828.69^5
Waarvan af te trekken nog loopende			
1 promesse over 1879	f 209.40		
3 dito over 1880 als			
eene van	- 360.00		
eene van	- 295.00		
eene van	- 650.00		
4 mandaten over 1880 als			
eene van	- 6.00		
eene van	- 12.00		
eene van	- 111.30		
eene van	- 140.10		
		- 1783.80	
			f 23828.69^5

Zij hebben zich tevens overtuigd, dat de gelden, die tijdelijk konden gemist worden, door prolongatiën en beleeningen renten afwierpen en dat op den dag des onderzoeks waren geplaatst

van de Algemeene kas	f 8000.00
van de Algemeene Weduwenbeurs. . .	- 39000.00
van het fonds voor noodlijdende kerken en personen	- 12000.00
van het fonds tot verbetering der schraalste predikantstractementen	- 8000.00
van het fonds voor de geestelijke behoeften	- 7000.00
Te zamen . .	f 74000.00

en dit alles bij behoorlijke contracten, ten name van den Quaestor-generaal, overeenkomstig zijne instructie door meer dan voldoende onderpanden tot zekerheid der geplaatste gelden gedekt. Wij adviseren U daarom met vrijmoedigheid, den Quaestor-generaal dank te betuigen voor zijn naauwgezet en ordelijk beheer.

b. De ***rekeningen der verschillende Synodale fondsen***, door den Quaestor-generaal ingediend bij geleidend schrijven van 6 Mei, gereg. onder n°. 451, waren vergezeld van de daarbij vereischte opgaaf van den staat dier fondsen.

b. Rekeningen en staat der Synodale fondsen.

c. De ***memorie van toelichting*** dier rekeningen, daarbij door den Quaestor-generaal naar gewoonte overgelegd, nemen wij hier op.

c. Memorie van toelichting bij de rekeningen.

MEMORIE VAN TOELICHTING, *behoorende bij de Rekening en Verantwoording over* 1879, *door mij als Quaestor-generaal van de Algemeene Synode der Nederlandsche Hervormde Kerk op den* 8 *Mei* 1880, *met de daarbij behoorende bescheiden aan de Algemeene Synodale Commissie gezonden.*

Erkennende het voorregt, mij ook nu wederom geschonken, om aan Uwe vergadering rekening en verantwoording van mijne gehouden administratie te kunnen doen, uit ik daarbij den wensch, dat Uwe goedkeuring daarop volgen moge.

Als naar gewoonte begin ik met het:

A. Fonds voor noodlijdende kerken en personen.

A. FONDS VOOR NOODLIJDENDE KERKEN EN PERSONEN.

Ontvangst.

1e afd.	Saldo van het vorige jaar			f 151.17
2e "	Inzamelingen:			
	Nagek. collecte	1877	f 10.46	
	" "	1878	- 288.95^5	
	" "	1879	- 18295.82^5	
	" "	1879	- 745.78^5	
				- 19341.02^5
3e "	Beleeningen, afgeloste			- 21100.00
4e "	Rente:			
	a. 12/m. van f 179300 2½% Inschr. N. S.		f 4482.50	
	b. 12/m. van f 16500 3% Inschr. N. S. . .		- 495.00	
	c. Van tijdelijk op beleening uitgezette gelden		- 502.12	
			f 5479.62	
	af verpl. uitk. aan N. N.		- 104.00	
				- 5375.62
5e "	Buitengewone ontvangsten, giften enz.			- 3598.00
				f 49565.81^5

Uitgaaf.

1e afd.	Kleine toelagen aan gemeenten met inbegrip van *f* 100 aan de Waldenzen .	*f* 2290.00
2e "	Kleine toelagen aan personen	- 7905.00
3e "	Groote toelagen aan gemeenten . .	- 28439.00
4e "	Geslotene beleeningen	- 10500.00
5e "	Administratiekosten	- 400.00
		f 49534.00

De ontvangsten bedragen .	*f* 49565.81⁵
en de uitgaven.	- 49534.00
Overschot op nieuwe rekening	*f* 31.81⁵

Mogt ik in het voorgaande jaar verblijdende berigten omtrent den uitslag der gehouden collecten mededeelen, en waagde ik het daarom het bedrag van die in 1879 te houden op f 21500 te stellen, hoezeer werd die verwachting teleurgesteld. Met inbegrip van het nagekomene over 1877 en 1878 bedroeg die slechts f 19341.02½, en dus ongeveer f 2200 beneden de raming en ruim f 3300 minder dan het ingezamelde in 1878. Ofschoon de minder gunstige tijdsomstandigheden misschien op de opbrengst nadeelig gewerkt hebben, die ook door enkele heeren Quaestoren als reden werden aangevoerd, mag toch met die verminderde belangstelling bij het verleenen van toelagen wel rekening gehouden worden, zoodat het nu niet raadzaam geacht kan worden de opbrengst der in dit jaar te houden collecte boven de f 19000 te stellen. Dat ook de rente aanmerkelijk minder dan in 1878 opbragt, kan geene bevreemding baren. Het vlottend kapitaal in 1878 uitgezet, was dooréén aanmerkelijk grooter dan in 1879. Door de belangrijke uitbetaling, in laatstgemeld jaar gedaan, was reeds in Augustus over alle tijdelijk belegde gelden beschikt en eerst in het laatst der maand December kon er aan gedacht worden, om weder eenige gelden op beleening uit te zetten. Bovendien werden in 1878 voor rente van 2½ % Inschrijving Nat. Schuld f 5085 verantwoord en in 1879 slechts f 4482.50.

De buitengewone ontvangsten, ofschoon niet onbelangrijk, waren toch aanmerkelijk minder dan in 1878. Toen be-

droegen die f $6176.17\frac{1}{2}$ en in 1879 ontving ik f 3598, als,

Een legaat besproken door wijlen Mejufvrouw *E. H. Groh*: te Amsterdam overleden	*f* 1000.00
〃 gift van de erfgenamen van wijlen Mevrouw de wed. *J. Laan Willink* te Amsterdam	- 100.00
〃 gift van N. N. bij mij bezorgd	- 400.00
〃 〃 〃 N. N. 〃 〃 〃	- 180.00
〃 〃 〃 N. N. 〃 〃 〃	- 10.00
〃 〃 〃 N. N. 〃 〃 〃	- 100.00
〃 〃 〃 N. N. 〃 〃 〃	- 400.00
〃 〃 uit de baten van den Vervolgbundel op de Evangelische Gezangen . . .	- 800.00
〃 〃 van N. N. bij mij bezorgd	- 200.00
en door tusschenkomst van HH. Quaestoren van verschillende Classicale Besturen. . . .	- 408.00
te zamen bedragende. .	*f* 3598.00

Volgens wettelijke bepalingen had het legaat van wijlen Mejufvrouw *E. H. Groh* gekapitaliseerd behooren te worden, maar ik heb het beter geacht om het f 1500 nominaal bedrag $2\frac{1}{2}$ °/₀ Inschrijvingen Nat. Schuld, die daarvoor aangekocht had kunnen worden, af te schrijven van het verleende crediet. Op ultimo December bedroeg dat nog f 22800, zoodat nu nog f 21300 nominaal bedrag Inschrijving $2\frac{1}{2}$ °/₀ N. S. beschikbaar is. — Uit de rekening en verantwoording blijkt nog dat in 1879 geen verkoop van kapitaal heeft behoeven te geschieden, maar de bij de rekening overgelegde staat toont aan, dat op ult°. December 1879 nog f 20984 aan vroeger toegestane subsidiën moesten voldaan worden, waarvoor slechts f $10531.81\frac{1}{2}$ beschikbaar was. Zonder buitengewone gelukkige omstandigheden zal dus van het vroeger toegestaan crediet in dit jaar een ruim gebruik gemaakt moeten worden, om de vastgestelde toelagen, die nog onvoldaan zijn, te kunnen betalen. Als altoos is het gewaagd eene raming van inkomsten over 1880 te maken.

Om vermelde redenen stel ik de collecte op	*f* 19000.00
de rente . . . 〃	- 5000.00
en de buitengewone ontvangsten 〃	- 1000.00
	f 25000.00
af voor administratiekosten	- 400.00
blijft. . .	*f* 24600.00

Het zal dus raadzaam zijn om voor de kleine toelagen *hoogstens* f 10000 af te zonderen, ten einde f 14600 voor de groote subsidiën beschikbaar te houden.

Het kapitaal van het fonds bestond op ult. Dec. 1879 uit f 179300 Inschrijving 2½ % N. S. en uit f 16500 der 3 % N. S.

Uit de bij de rekening en verantwoording gevoegde kwitantiën blijkt dat de renten toebehoorende aan de gemeenten der Waldenzen, van Litthauen en van Assweiler voldaan zijn.

B. FONDS TER VOORZIENING IN DE GEESTELIJKE BEHOEFTEN VAN GEMEENTEN, WAAR EIGEN MIDDELEN ONTBREKEN.

B. Fonds ter voorziening in de geestelijke behoeften van gemeenten, waar eigen middelen ontbreken.

Ontvangst.

1e afd.	Saldo van het vorige jaar		f 468.61
2e „	Inzamelingen		
	nagekomen over 1878	f 46.12^5	
	en in 1879	- 1473.31	
			- 1519.43^5
3e „	Afgeloste beleeningen		- 7600.00
4e „	Rente		
	12 maanden van f 127700 Ins. 2½ %	- 3192.50	
	van tijdelijk uitgezette gelden	- 267.39^5	
	af.	f 3459.89^5	
	bijbetaalde rente van aangekochte f 700 op 2½ % 27 Febr. '80 .	- 2.72	
			- 3457.17^5
5e „	Buitengewone ontvangst		- 1.00

6, 7, 8 afd. FONDS GODSDIENSTONDERWIJS.

6e afd.	Inzamelingen . . .	f 715.91	
7e „	Rente	- 45.50	
8e „	Buitengewone ontvangst	- 2.36	
			- 763.77
			f 13809.99

Uitgaaf.

1e afd.	Ondersteuning tot voorziening in voortdurende behoeften	f	2139.44
2e 〃	Idem in tijdelijke behoeften	-	2075.00
3e 〃	Op beleening uitgezette gelden	-	8700.00
4e 〃	Aankoop van f 700 2½ % N. S.	-	461.12⁵
5e 〃	Administratiekosten	-	400.00
		f	13775.56⁵

De ontvangsten bedragen	f	13809.99
en de uitgaven	-	13775.56⁵
Overschot	f	34.42⁵

Tot mijn leedwezen moet ik ook van dit fonds getuigen „de belangstelling vermindert van jaar tot jaar." Het bedrag der inzamelingen was in 1878 f 1795.89 en in 1879 f 1519.43⁵, terwijl die nog voor weinige jaren ruim f 6000 bedroeg. Het cijfer der gemaakte rente was iets hooger dan in 1878. Ingevolge magtiging heb ik daarvan f 45.50 gebragt op het fonds Godsdienstonderwijs en wel

18 maanden over f 400 is f 21.00 }
12 〃 〃 - 700 is - 24.50 } f 45.50

gerekend tegen 3½ % in het jaar.

Voor dat fonds is dus beschikbaar

1e afd.	De inzamelingen in 1878	f	384.40⁵
2e 〃	Die van 1879	-	715.91
3e 〃	De netto opbrengst van het rapport omtrent den staat van het G.onderw.	-	2.36
4e 〃	De gemaakte renten	-	45.50
	te zamen	f	1148.17⁵

In 1880 is bereids en moet nog voldaan worden:

1e aan vaste toelagen, eene som van . . . f 1100.00
2e en ter voorziening in tijdelijke behoeften. - 850.00

Aannemende dat voor 1880/81 dezelfde sommen worden toegestaan, zooals in 1879/80 geschied is, moet

daarvoor beschikbaar blijven

1e ter voorziening in voordurende behoeften in driemaandelijksche termijnen. . . .	f 2350.00
2e voor tijdelijke behoeften in gelijke termijnen of in ééns.	- 2075.00
3e Administratiekosten.	- 400.00
	f 6775.00
Daarvoor zijn voorhanden	
de op beleening uitgezette gelden	- 8700.00
en de kasgelden	- 34.42^{5}
te zamen . .	f 8734.42^{5}
Waarvan echter moet worden afgetrokken wat aan het fonds Godsdienstonderwijs behoort	- 1148.17^{5}
	f 7586.25

Tot kapitaalsvermeerdering had dus ongeveer f 800 meer kunnen gebezigd zijn dan het $\frac{1}{4}$ der inzamelingen daartoe bestemd, indien niet de Synodale Commissie gemagtigd ware geweest, om, evenals zulks vroeger geschiedde, f 600 voor onvoorziene uitgaven te gebruiken, welke gelden dus beschikbaar moesten blijven. Bovendien is aan de gemeente Bussum in plaats van f 200 slechts f 139.64 uitbetaald, terwijl de toelage aan Nieuwe Pekela groot f 150 mede niet is verstrekt, omdat de tweede predikantsplaats aldaar nog niet vervuld is.

Worden bovenstaande uitgaven vastgesteld, dan kunnen die geheel gedekt worden met de gelden op beleening uitgezet en hetgeen in contanten aanwezig is, maar de steeds verminderende opbrengst der inzamelingen doet het mijns inziens onraadzaam achten om aan de bestaande toelagen nieuwe toe te voegen.

Even als ten vorigen jare heb ik in de rekening en verantwoording specifiek opgave gedaan, wat door de verschillende Classicale Besturen voor het fonds Godsdienstonderwijs ingezameld en bij mij gestort is.

Het kapitaal op het Grootboek der $2\frac{1}{2}$ % Nat. Schuld ten name van het fonds ingeschreven bedraagt thans f 128400 nominaal.

C. Fonds tot verbering der schraalste predikantstractementen.

C. FONDS TOT VERBETERING DER SCHRAALSTE PREDIKANTSTRACTEMENTEN.

Ontvangst.

1e afd.	Saldo van het vorige jaar		f 93.29
2e "	Vrijwillige bijdragen		
	nagekomen over 1876.	f 10.00	
	" " 1878.	- 73.00	
	en " 1879.	- 2270.50⁵	
			- 2353.50⁵
3e "	Afgeloste beleeningen		- 3900.00
4e "	Rente		
	a. 12 maanden van f 108000, 2½ % Inschr. op het Grootboek der N. S..	f 2700.00	
	b. van tijdelijk belegde gelden.	- 177.58	
			- 2877.58
5e "	Buitengewone ontvangsten		- 2381.90
			f 11606.27⁵

Uitgaaf.

1e afd.	Tractementsverhooging	f 4050.00
2e "	Op beleening uitgezette gelden - . . .	- 7400.00
3e "	Administratiekosten.	- 100.00
		f 11550.00

De ontvangsten bedragen . .	f 11606.27⁵
en de uitgaven . .	- 11550.00
Overschot op nieuwe rekening . .	f 56.27⁵

De vrijwillige bijdragen bragten ongeveer f 260 minder op dan in 1878, de renten vermeerderden echter met f 50, terwijl de buitengewone ontvangsten ruim f 1500 meer bedroegen.

Ik ontving:

van de Erven van wijlen Mevr. wed. J. Laan Willink	*f*	200.00
en eene gift bij mij bezorgd	-	25.00
van N. N. 〃 〃 〃	-	400.00
〃 N. N. 〃 〃 〃	-	50.00
〃 N. N. 〃 〃 〃	-	100.00
uit de baten van den Vervolgb. op de Evang. Gez.	-	1350.00
van N. N. bij mij bezorgd	-	200.00
en door tusschenkomst van HH. Quaestoren van Franeker en 's Hertogenbosch.	-	56.90
	f	2381.90

tegen *f* 850 in 1878. Ofschoon meerdere belangstelling ook voor dit fonds hoogst welkom zou zijn, mag ik echter niet voorbij zien dat dit gedeelte mijner administratie, in vergelijking van 1878, verblijdende uitkomsten heeft opgeleverd.

In afwachting op eene definitieve beslissing of art. 4 van het Reglement in het vervolg onveranderd behoort toegepast te worden heb ik, gesteund door de Synodale vergadering in 1879 gehouden, geene sommen ter kapitaalsvermeerdering aangewend. Wordt het echter onveranderd toegepast dan zou er voor tractementsverhooging in October a. s. te voldoen, beschikbaar zijn

de helft der inzamelingen	*f*	1176.75
〃 〃 〃 renten	-	1438.79
vermeerderd met het bedrag der rente voortspruitende uit eene kapitaalsvermeerdering van ca. *f* 5000	-	200.00
	f	2815.54
af administratiekosten en kleine kosten. . .	-	115.54

zoodat dan slechts een bedrag van *f* 2700 beschikbaar zou zijn. Wordt echter de vroegere wijze gevolgd dan zou ik Uwe Commissie voorstellen aan de Synode te adviseren *f* 4200 voor tractementsverhooging toe te staan en de buitengewone ontvangsten, vermeerderd met hetgeen de inzamelingen en de renten meer dan voor uitkeering vereischt wordt hebben opgebragt, te kapitaliseren. *f* 3100 zouden daartoe gebezigd kunnen worden. Er is nu aanwezig

op beleening uitgezette gelden	*f*	7400.00
aan kasgelden	-	56.27[5]
	f	7456.27[5]

zoodat in beide uitgaven, na aftrek der administratiekosten, zou kunnen voorzien worden. Het kapitaal bestaat even als in 1878 uit ƒ 108000 $2\frac{1}{2}$ % Inschrijving op het Grootboek der Nationale Schuld.

D. Algemeene weduwenbeurs.

D. ALGEMEENE WEDUWENBEURS.

Ontvangst.

1^e afd.	Saldo van het vorige jaar			ƒ 52.48
2^e 〃	Examengelden.			- 1075.00
3^e 〃	Contributiën			- 20115.00
4^e 〃	Afgeloste beleeningen			- 18400.00
5^e 〃	Renten			
	a. 12 m. van ƒ 960800 $2\frac{1}{2}$ % Inschrijving .		ƒ 24020.00	
	b. renten van tijdelijk belegde gelden		- 1459.74	
	waarvan moet afgetrokken worden		ƒ 25479.74	
	a. 12 m. rente v. ƒ 16000 $2\frac{1}{2}$ % uitkeering aan N.N. . .	ƒ 400.00		
	b. bijbetaalde rente v. aangekochte ƒ1600 $2\frac{1}{2}$%	- 6.11		
			- 406.11	
				- 25073.63
6^e 〃	Diverse artikelen, 12, 13, 14 . . .			- 4269.00
7^e 〃	Verpligte uitkeering van de uitgevers van de Kerkelijke Courant			- 1539.25
8^e 〃	Buitengewone ontvangsten			- 2225.06^5
				ƒ 72749.42^5

Uitgaaf.

1^e afd.	Uitkeeringen		
459 deelg^n.	aan 434 weduwen .	ƒ 49052.67	
	aan 22 minderjarigen	- 2442.99	
	aan 2 geïnst. dochters	- 240.00	
	en aan 1 geïnst. zuster	- 120.00	
			ƒ 51855.66
	Overbrengen		ƒ 51855.66

	Overgebragt	*f* 51855.66
2e afd.	Op beleening uitgezette gelden. . .	- 19200.00
3e 〃	Aankoop van f 1600 2½ % Inschr. .	- 1059.00
4e 〃	Drukwerken, jaarlijksch Verslag . .	- 18.50
5e 〃	Buitengewone uitgaven	- 5.50
6e 〃	Administratiekosten	- 600.00
		f 72738.66

De ontvangsten bedroegen . .	*f* 72749.42[5]
en de uitgaven . .	- 72738.66
Overschot op nieuwe rekening . .	*f* 10.76[5]

De examengelden bragten f 100 minder op dan in 1878. Volgens wettelijke bepalingen is met het geld daarvoor ontvangen het kapitaal met f 1600 2½ % Inschrijving op het Grootboek der Nat. Schuld vergroot, zoodat het thans bedraagt f 962400 nominaal.

Door het Gouvernement werd in 1879 de achterstallige contributie over 1877 en de contributie over 1878 beide van O. en W. Ind. predikanten verantwoord. Ik ontving f 1530 tegen f 940 in 1878, waaruit de vermeerdering van f 520 in die afdeeling verklaard wordt. Het bedrag der rente was ongeveer f 180 hooger, tengevolge van de niet onaanzienlijke kapitaalsvermeerdering in 1878. De inkomsten uit de *Kerkelijke Courant* verkregen waren ongeveer dezelfde. De buitengewone ontvangsten, ook afgescheiden van het belangrijke legaat van wijlen den heer *E. C. Groeneveld*, waren daartegen aanmerkelijk minder Toen ontving ik met inbegrip van dat legaat f 7935.05[5] en in 1879 f 2225.06[5] als:

van N.N. bij mij bezorgd	*f* 400.00
⅖ van het bedrag der authentisatiegelden van den Vervolgbundel op de Evang. Gezangen .	- 55.18
eene gift van den Ring van Tholen over 1878	- 4.34
van N.N. bij mij bezorgd	- 100.00
van N.N. bij mij bezorgd	- 100.00
van N.N. bij mij bezorgd	- 200.00
door hh. Quaestoren van onderscheidene Classicale Besturen en van den heer Secr. der Waalsche Commissie	- 1365.54[5]
	f 2225.06[5]

Niettegenstaande het geheele bedrag der inkomsten minder was dan in 1878, is toch aan 459 deelgeregtigden (11 meer dan in 1878) de uitkeering, gerekend tegen f 120 's jaars, kunnen geschieden, waarvoor alle inkomsten, met uitzondering van de examengelden, en een goed deel der buitengewone ontvangsten gebezigd zijn, terwijl zelfs het bedrag der op beleening uitgezette gelden met f 800 vermeerderd is. Geheel onverwacht is het getal deelgeregtigden betrekkelijk aanmerkelijk vermeerderd, zoodat ruim f 1500 meer is uitgekeerd moeten worden dan in het vorige dienstjaar. Ware dit niet het geval geweest, dan zou ik vrijmoedigheid hebben gevonden, Uwe Commissie voor te stellen aan de Synode te adviseren, de uitkeering op f 125 vast te stellen. Nu acht ik het echter, wegens de onzekerheid van den stand van zaken in *1880*, voorzichtiger de uitkeering even als in 1879 op f 120 te bepalen.

Voor de eerste maal sedert ik het genoegen had met Uw vertrouwen vereerd te worden, zijn niet alle contributiën voldaan. De Ring van Stiens, classis Leeuwarden, weigert die voor de gemeenten St. Anna-Parochie en Vrouwen-Parochie te voldoen, omdat deze geen rijks-tractement voor hare predikanten ontvangen en er dus van vacatuurpenningen geen sprake kan zijn. Ook de gemeente Oldemarkt c. a., classis Kampen, heeft geweigerd die te voldoen, zonder bepaalde opgave van reden. Ook daar *wordt* geen rijks-tractement genoten. — Het Jaarlijksch Verslag is als naar gewoonte verzonden.

E. Fonds van de Bijbelvertaling, Nieuw Testament, en den Vervolgbundel op de Evangelische Gezangen.

E. FONDS VAN DE BIJBELVERTALING, NIEUW TESTAMENT, EN DEN VERVOLGBUNDEL OP DE EVANGELISCHE GEZANGEN.

Ontvangst.

1e afd.	Saldo van het vorige jaar		f 135.08
2e „ *a.*	Van de Evangelische Gezangen-Compagnie het bedrag der authentigelden.	f 137.95	
b.	uitkeering van de in 1878 verkochte exempl. van den Vervolgbundel		
	Overbrengen	f 137.95	f 135.08

Overgebragt	*f* 137.95	*f* 135.08
op de Evangelische Gezangen	- 2212.01^{5}	
		- 2349.96^{5}
3^{e} afd. Gemaakte rente		- 9.31
		f 2494.35^{5}

Uitgaaf.

a. Uitkeering der authentisatiegelden van den Vervolgbundel . . .	*f* 137.95	
b. aan de leden der voormalige Commissie tot de Psalmberijming . . .	- 192.35	
c. aan het fonds voor noodl. kerken en personen. .	- 800.00	
d. idem ter verbetering der schraalste predik. tractem.	- 1350.00	
e. aan Dr. *B. Glasius* voor het onderzoek naar de auteurs der Evang. Gezangen.	- 37.55	
		- 2517.85

Er werd alzoo uitgegeven	*f* 2517.85
en ontvangen .	- 2494.35^{5}
Nadeelig slot op N. R.	*f* 23.49^{5}

Deze rekening vereischt weinig toelichting. De authentisatiegelden zijn verdeeld zooals dit door wettelijke bepalingen is voorgeschreven. f 55.18 daarvan kwamen ten bate van de Algemeene Weduwenbeurs, onder afd. 8 Buitengewone ontvangst aldaar vermeld. Van het aandeel in de winsten der verkochte exemplaren van den Vervolgbundel op de Evangelische Gezangen kwamen f 800 ten goede van het fonds voor noodlijdende kerken en personen en f 1350 aan dat ter verbetering der schraalste predikantstractementen, beide als buitengewone ontvangsten in die rekeningen opgenomen.

F. Algemeene kas.

F. ALGEMEENE KAS.

Ontvangst.

1^{e} afd. Overschot van het vorige jaar . .	*f* 101.25^{5}
2^{e} „ Toelagen van het Rijk	- 39899.28
Overbrengen	*f* 40000.53^{5}

Overgebragt *f* 40000.53^{5}

3e afd. Quota . . . . - 24135.00

4e 〃 Opbrengst der gedrukte Synodale Hand. - 738.45

5e 〃 Beleeningen, afgeloste . . . . . . - 29500.00

6e 〃 Renten:

a. 6/m. van f 25000 4 % Inschr. Nat. Schuld . . . . . *f* 500.00

b. van tijdelijk uitgezette gelden . . . . . . - 1061.15^{5}

f 1561.15^{5}

waarvan behoort te worden afgetrokken rente van aangek. 4 % N. S.:

4 Aug. 4/m. 3/d. van f 10/m. . . *f* 136.67

6 Aug. 4/m. 5/d. v. f 7/m. - 97.22

25 Aug. 4/m. 24/d. v. f 8/m. - 128.00

} - 361.89

- 1199.26^{5}

7e 〃 Buitengewone ontvangsten . . . . . - 19.89

f 95593.14

Uitgaaf.

1e afd. Synodale kosten:

A. Honorarium van den Secretaris en bureaukosten . . . . *f* 3600.00

B. Reis- en verblijfkosten en presentiegelden:

a. Aan de leden der 64e Synod. verg. f 6063.15

b. Overige kosten . . - 488.66

- 6551.81

C. *a.* Aan de leden der voorjaarsvergad. f 595.60

b. Overige kosten . . - 69.86

- 665.46

D. *a.* Aan de leden der na-

Overbrengen *f* 10817.27

Overgebragt *f* 10817.27
jaarsvergad. f 478.60
b. Aan den heer *S. F. v. Hasselt* v. verschotten . . - 16.20
c. Overige kosten . . - 96.15
- 590.95

E. Kosten gevallen op eene audiëntie bij Z. Exc. den Minister en bij gelegenheid van het Cour. bij HH. MM. . . . . . - 17.75
F. Aan gecommitteerden belast met het nazien der Quaestorale rekeningen. - 27.30
G. Lokaalhuur . . . . . - 100.00
H. Schrijfbehoeften voor de verschillende vergader. - 34.80
- 11588.07

2e afd. Provinciale kosten:
A. Honoraria van de Secretarissen enz. . . - 11920.00
B. Vergoeding van onkosten . . . . . . - 209.40
- 12129.40

3e " Classicale kosten:
Honoraria van de Scriba's enz. kosten der Ringsvergaderingen, kleine kosten enz. . . . . - 28815.00
4e afd. Kosten der kerkvisitatie . . . . . - 725.01
5e " Toelagen ten behoeve van de Classikale Vergaderingen . . . . - 3900.00
6e " Druk der Synodale Handelingen . . - 853.80
7e " Buitengewone uitgaven:
a. Aan de Commissie in zake de belangen van het Godsdienstonderwijs met inbegrip van reis- en verblijfkosten aan haren verslag-

Overbrengen *f* 58011.28

		Overgebragt	*f* 58011.28
	gever	*f* 108.50	
	b. Aan het Grootboek der Nat. Schuld voor het ligten van letter, deel en nummer der aangekochte Inschrijving . . . . . -	3.75	
	c. Herstellingen aan het vloerkleed in de Vergaderkamer . . . . . . -	52.85	
			- 165.10
8ᵉ afd.	Buitengewone drukkosten:		
	a. Voor de bezorging van Albums voor inschr. en Notul. BB. aan de kerkelijke hoogleeraren -	65.80	
	b. Algemeen Register van de Algemeene Synodale Hand. van 1861/70 . -	525.60	
	c. Expeditie van den Catalogus van het oud Synodaal archief . . . -	8.57^5	
	d. Expeditie van het Rapport omtrent den staat van het Godsdienstond. -	10.95	
	e. Aan *J. M. van 't Haaff* drukkosten en verzending van den Synod. brief aan de Kerkeraden -	54.65	
			- 665.57^5
9ᵉ 〃	Gewone drukkosten. . . . . -		576.50
10ᵉ 〃	Burgerlijke en kerkelijke proceskosten:		
	a. Aan het Provinciaal Kerkbestuur van Zuidholland . . -	6.05	
	b. Aan den Scriba van het Classic. Best. v. Brielle -	40.10	
			- 46.15
11ᵉ 〃	Inschr. 4 °/₀ N. S. voor aankoop van:		
	f 10000 à 101 ³/₁₆ °/₀	*f* 10118.75	
	- 7000 〃 101 ⁵/₁₆ °/₀ -	7091.87^5	
	partijgeld van *f* 17/m. -	.85	
	- 8000 à 101 ¹/₈ °/₀ -	8090.00	- 25301.47^5
		Overbrengen	*f* 84766.08

	Overgebragt	*f* 84766.08
12e afd.	Beleeningen, tijdelijk geplaatste gelden	- 9000.00
13e „	Administratiekosten	- 1500.00
		f 95266.08

Het geheele bedrag der ontvangsten was dus	*f* 95593.14
en dat der uitgaven	- 95266.08
Overschot op nieuwe rekening	*f* 327.06

Uit deze opgave blijkt dat alle gewone en buitengewone uitgaven door de ontvangsten niet alleen ruimschoots gedekt zijn geworden, maar dat deze rekening nog een batig saldo van *f* 5389.17 oplevert, namelijk:

a. Op ult. Dec. 1879 was er op de beleening geplaatst		*f* 9000.00
b. de aangekochte *f* 25000 4°/₀ N. Schuld hebben gekost		- 25301.47⁵
c. de daarbij betaalde rente zie Afd. 6 (ontvangst)		- 361.89
d. het saldo in contanten op ult. Dec 1879 aanwezig		- 327.06
Op pr. Januarij 1879 waren aanwezig		*f* 34990.42⁵
a. de op beleening geplaatste gelden	*f* 29500.00	
b. aan kasgeld	- 101.25⁵	
		- 29601.25⁵
	Overschot	*f* 5389.17

Bij de aanzienlijke buitengewone uitgaven, die dit jaar voldaan zullen moeten worden, zal dit overschot zeer te stade komen, terwijl ook bovendien de personele kerkvisitatien belangrijke uitgaven zullen vorderen.

Volgens opgave op 31 Dec. 1878 gedaan waren van af 1870 aan achterstallige quota nog *f* 617.50 onbetaald. In '79 werd die som met 142.50 verminderd, als:

van de gemeente Borselen cl. Goes over 1875/'78	*f* 40.00
„ „ „ Stiens cl. Leeuwarden over 1878	- 20.00
van de gemeente Vrouwen Parochie cl. Leeuwarden over 1878	- 20.00
van de gemeente Delfzijl cl. Appingadam over 1876/'78	- 45.00
Overbrengen	*f* 125.00

Overgebragt	*f* 125.00
van de gemeente Zuurdijk cl. Onderdendam over 1878	- 10.00
van de gemeente Hornhuizen cl. Onderdendam over 1878	- 7,50
	f 142.50

daartegen is over '79 *f* 147.50 onbetaald gebleven, als:

in de cl. Tiel de gemeente IJzendoorn	*f* 10.00	
Opheusden	- 20.00	
		f 30.00
in de cl. Leiden de gemeente Kage, het halve quotum		- 2.50
in de cl. Hoorn de gemeente Urk		- 5.00
〃 〃 〃 Leeuwarden de gemeente Onze Lieve Vrouwe Parochie		- 20.00
in de cl. Franeker de gemeente Welsryp en Bayum		- 10.00
in de cl. Franeker de gemeente St. Jacobi Parochie		- 20.00
in de cl. Heerenveen de gemeente Haskerdijke		- 10.00
〃 〃 〃 Zwolle de gemeente Ommen . . .		- 20.00
〃 〃 〃 Onderdendam de gemeente Pietersb.		- 20.00
〃 〃 〃 Breda de gemeente Moerdijk . . .		- 10.00
		f 147.50

Zoodat het geheele bedrag der onbetaalde quota thans is *f* 622.50.

Het bedrag der geheele quotisatie is	*f* 24115	
Noordwijk a/z. betaalde over 1878/'79 vrijwillig	- 10.00	
en Bussum over 1879 vrijwillig	- 15.00	
		f 24140.—

te zamen, waarvan *f* 5 behoort afgetrokken te worden, d. i. het meerdere bedrag der achterstallen boven hetgeen in '79 daarvoor ontvangen is. Blijft dus *f* 24135.00. Als noodzakelijk gevolg van den verlaagden prijs der Synodale Handelingen zijn de uitgaven daarvoor niet door de ontvangsten kunnen gedekt worden.

Even als bij andere onderdeelen mijner administratie heeft de lage rentestand daar ook nadeelig op de inkomsten van deze rekening gewerkt. Gedurende verscheidene maanden in 1879 was die slechts 3 °/₀ 's jaars.

Ook nu weder heeft de gemeente Oosterend in het afgeloopen jaar vrijwillig *f* 7.50 boven de *f* 25.00 quotum betaald en eindelijk wordt als buitengewone ontvangst *f* 12.39 verantwoord, zijnde de netto opbrengst van de verkochte exemplaren van het oud Synodaal archief.

De uitgaven, zoo gewone als buitengewone reeds breedvoerig vermeld, eischen geene toelichting, terwijl eindelijk nog wordt vermeld dat het kapitaal van de Algemeene kas bestaat uit *f* 25000 ingeschreven op het Grootboek der 4°/₀ N. S. in 1879 aangekocht.

G. HULPPENSIOENFONDS VOOR EMERITI-PREDIKANTEN.

G. Hulppensioenfonds voor emeriti-predikanten.

Ontvangst.

1e Afd.	Saldo van het vorige jaar			*f* 35.37
2e 〃	Contributiën			- 5841.00
3e 〃	Rente			
	a. 6/m. van *f* 19600 4°/₀ inschrijving N. S. . .	*f* 392.00		
	b. 6/m. van *f* 24000 4°/₀ inschrijving N. S. . . .	- 480.00		
		f 872.00		
	waarvan behoort te worden afgetrokken 4/m. 25/d. rente van bijgekochte *f* 1300 4°/₀ . . .		- 20.94	- 851.06
4e 〃	Buitengewone ontvangst			- 5.00
				f 6732.43

Uitgaaf.

1e Afd.	Uitkeeringen aan diversen . . .	*f* 769.45
2e 〃	Vergoeding van kosten aan HH. Quaestoren	- 146.15
3e 〃	Aankoop van *f* 4400 en *f* 1300 4°/₀ inschrijving	- 5660.68^5
4e 〃	Administratiekosten	- 150.00
		f 6726.28^5

Er werd alzoo ontvangen	*f* 6732.43
en uitgegeven	- 6726.28^5
Saldo op N. R.	*f* 6.14^5

Negen gemeenten hebben zich aan verdere bijdragen onttrokken, als:

in de cl. Dordrecht	de gem.	Schelluinen
〃 〃 〃 Brielle	〃 〃	Zwartewaal en Briels Nieuwl.
〃 〃 〃 Zierikzee,	〃 〃	Renesse
〃 〃 〃 IJzendijke	〃 〃	Hontenisse
〃 〃 〃 Leeuwarden	〃 〃	Hempens en Wier
〃 〃 〃 Sneek	〃 〃	Balk en
〃 〃 〃 Dokkum	〃 〃	Drogeham.

Daartegen heeft de gemeente Hardinxveld classis Dordrecht zich tot deelgeregtigheid bereid verklaard. Het getal is dus tot op 585 verminderd. De contributie werd voldaan door 576 gemeenten *f* 10.00 maakt . *f* 5760.00

3 jaar achterstallige van de gemeente Hardinxveld . . . . -	36.00
1 gemeente betaalde . . . . -	20.00
en 1 〃 〃 . . . . -	25.00
	f 5841.00

waarbij gevoegd behooren te worden de 7 gemeenten, die zich tegen voldoening van *f* 250 uitkochten, welke gelden vroeger verantwoord werden. In 1878 werd de ontvangsten over 593 standplaatsen verantwoord.

Even als in vroegere jaren ontving ik eene gift van *f* 5 die als buitengewone ontvangst in rekening wordt gebragt.

Aan 16 deelgeregtigden geschiedde de uitkeering gerekend tegen *f* 100 's jaars.

Het zal in Julij a. s. 5 jaar geleden zijn, dat het fonds werd opgerigt. Art. 8 van het Reglement zou dus misschien aanleiding kunnen geven, een voorstel van verhoogde uitkeering te doen. Ik acht het echter voor 's hands voorzichtiger dit na te laten.

Het kapitaal bestaat thans uit *f* 25300 4% inschrijving nationale schuld tegen *f* 19600 in 1878.

H. Fonds voor de kosten van het hooger onderwijs in de Godgeleerdheid van wege de Nederlandsche Hervormde Kerk.

H. FONDS VOOR DE KOSTEN VAN HET HOOGER ONDERWIJS IN DE GODGELEERDHEID VAN WEGE DE NEDERLANDSCHE HERVORMDE KERK.

Ontvangst.

1e Afd.	Overschot van het vorige jaar . .	*f*	231.92
2e 〃	Toelagen van het Rijk	-	23999.03
	Overbrengen	*f*	24230.95

	Overgebragt	*f* 24230.95
3e afd.	Collegiegelden	- 8500.00
4e 〃	Beleeningen, afgeloste.	- 8000.00
5e 〃	Rente	- 315.94
		f 41046.89

Uitgaaf.

1e afd.	Installatiekosten	*f* 4.50
2e 〃	Tractementen der Hoogleeraren . . .	- 24000.00
3e 〃	Aankoop van Inschrijving 4% . . .	- 8086.25
4e 〃	Buitengewone uitgaven	- 1.25
5e 〃	Bij het Rijk overgebragte Collegiegelden	- 8550.00
		f 40642.00

de ontvangsten bedragen . .	*f* 41046.89
en de uitgaven . . .	- 40642.00
een overschot opleverende van . .	*f* 404.89

Voor de *f* 8000 in 1879 op beleening uitgezet heb ik, daartoe door de Synode in dat jaar gehouden gemagtigd, *f* 8000 Inschrijving op het Grootboek der 4% Nat. Schuld aangekocht. Dat kapitaal is gesteld ten name van „Nederlanden (de Algemeene Synode van de Nederlandsche Hervormde Kerk in het Koningrijk der) voor het fonds voor de kosten van het Hooger Onderwijs in de Godgeleerdheid.”

De *f* 315.94 als rente verantwoord werden verkregen als volgt:

f 262.61 van tijdelijk uitgezette gelden en *f* 160 voor 6 maanden rente van *f* 8000 4%, waarvan behoort te worden afgetrokken *f* 106.67, te weten voor bijbetaalde rente van den inkoop groot *f* 3000 op den 1 Aug. *f* 40 en van *f* 5000 op dezelfden *f* 66.67, zoodat als saldo *f* 315.94 blijft.

De *f* 4.50 voor installatiekosten betaald waren bij de installatie van den heer *T. Cannegieter* nog in 1878 onvoldaan gebleven; tot de voldoening werd ik later gemagtigd.

De werkelijke opbrengst der Collegiegelden was *f* 8550.

Aan een student is zijne in 1878 gestorte bijdrage van *f* 50 volgens verkregen dispensatie in 1879 terugbetaald, waarom slechts *f* 8500 als ontvangst in rekening is gebragt.

f 3000 van de aangekochte Inschrijving 4°/₀ N. S. betaalde ik met 101°/₀ en *f* 5000 met 101½°/₀.

De *f* 1.25 als buitengewone uitgave voorkomende betaalde ik aan het Grootboek voor het ligten van Letter Deel en nummer.

De Quaestor-generaal voornoemd,
J. R. SCHOLTEN.

d. Voorstel tot goedkeuring der rekeningen.

d Naar het advies van onze gecommitteerden adviseren wij U gaarne tot goedkenring der rekeningen.

e. Opmerkingen naar aanleiding der rekeningen.

e. Het onderzoek der rekeningen leidt ons nog *tot de* volgende opmerkingen.

1°. ***Fonds voor noodlijdende kerken en personen.*** Na de vaststelling van het beschikbaar bedrag met afwijking van het advies van den Q. G. ten aanzien der raming van de buitengewone ontvangsten hebben wij omtrent de rekening van het fonds voor noodlijdende kerken en personen verder niets in het midden te brengen.

2°. ***Fonds ter voorziening in de geestelijke behoeften van gemeenten waar eigen middelen ontbreken.*** Op deze rekening komt voor het bedrag der inzamelingen in 1878 en 1879 voor het Godsdienstonderwijs, met de opbrengst van het rapport ter zake en de gemaakte rente bedragende f 1148.17½. Bij den door ons opgemaakten staat van het fonds voor de Kerkeraden is, evenals ten vorigen jare, dit bedrag afgetrokken, waardoor het verschil in de cijfers der saldo's en op prolongatie uitgezette gelden verklaard wordt.

De post prolongatiën bedraagt in de rekening van den Q. G. f 8700. Daarvan hebben wij voor rekening van het fonds geestelijke behoeften gebragt f 7560; voor het fonds Godsdienstonderwijs f 1140.

Het saldo der rekening van den Q. G. (met inbegrip van het fonds Godsdienstonderwijs) bedraagt f 34.42½,

dat van het Fonds geestelijke behoeften volgens den door ons opgemaakten staat .	*f*	26.25
voeg daarbij het voor Godsdienstonderwijs beschikbare	-	1148.17⁵
dat maakt te zamen	*f*	1174.42⁵,

welke som men eveneens verkrijgt, door van de op beleening uitgezette gelden te rekenen als voor Godsdienstonderwijs . . . . *f* 1140.00
saldo van den Quaestor-generaal . . . . . - 34.42[5]

f 1174.42[5]

Intusschen komt het ons voor, dat deze wijze van boeking tot verwarring aanleiding geven kan. Een van beiden: men make eene nieuwe rekening, wanneer men een afzonderlijk fonds voor Godsdienstonderwijs wil hebben — gelijk daarvoor in deze rekening afzonderlijk rente is verantwoord — of men doe het met het fonds geestelijke behoeften geheel ineensmelten. Het laatste komt ons het wenschelijkt voor, niet alleen omdat het als afzonderlijk fonds beschouwd van te luttel beteekenis is, maar ook omdat het naar zijn bestemming geheel tot het fonds geestelijke behoeften behoort.

3°. *Fonds tot verbetering der schraalste predikantstractementen.* Tot ons leedwezen kunnen wij met den Quaestor-generaal niet medegaan, die aan U wil adviseren f 4200 en dus f 150 meer dan in het vorige jaar voor tractementsverhooging toetestaan. Ook bij vooruitloopen op de veranderde redactie van art. 4, waartoe voorloopig besloten is, kan het vroeger toegestane bedrag ter naauwernood worden beschikbaar gesteld. Immers dan zal ter uitdeeling bestemd zijn het volle bedrag der rente . . f 2877.58
en (op zijn hoogst) de helft der vrijwillige bijdragen groot f 2353.50[5] . . . . . . - 1176.75

f 4054.33

Hieruit blijkt duidelijk dat men althans niet verder gaan mag dan de f 4050 van het vorige jaar.

4°. *Algemeene Weduwenbeurs.* Wij zijn het geheel eens met den Q. G. op grond der gegevens in zijne rekening en memorie van toelichting, dat het niet raadzaam zijn zou eene verhooging der uitkeering van f 120 op f 125 aan U voortestellen.

5°. *Fonds voor Bijbelvertaling en Vervolgbundel op de Evangelische Gezangen.* Van deze rekening valt niets bijzonders te vermelden. Alleen zij aangestipt dat de baten der Bijbelvertaling schitteren door hare afwezigheid.

6°. *Algemeene Kas.* Bij deze rekening merken wij op dat daarop voorkomt een post van f 65.80 voor albums en notulenboeken voor de kerkelijke Hoogleeraren, waar-

mede gevoegelijk het Fonds Hooger Onderwijs had kunnen bezwaard zijn.

Den voor de Kerkeraden en de Kerkelijke Administratiën bestemde staat der Kas leggen wij bij ons verslag over.

7°. *Hulppensioenfonds.* Het saldo van het vorige jaar is volgens de rekening f 35.37; volgens de gedrukte bijlage f 35.36; vermoedelijk is het laatste een drukfout.

In zijne memorie van toelichting zegt de Q. G.: „het zal in Juli a. s. 5 jaar geleden zijn dat het fonds werd opgerigt. Art. 8 van het Reglement zou dus misschien aanleiding kunnen geven, een voorstel van verhoogde uitkeering te doen. Ik acht het echter voorshands voorzichtiger dit natelaten.”

Dit laatste stemmen wij gaarne toe. Maar wij meenen dat de kwestie over verhooging of wijziging der toelage eerst in ’83 ter sprake kan komen. In verband met art. 7 toch kan met art. 8 moeijelijk iets anders bedoeld zijn dan dat onder de eerste vijf jaren dat het fonds bestaat verstaan moeten worden de eerste vijf jaren dat er *eene uitkeering heeft plaats gehad.* Die bedoeling is dan wel onduidelijk of eigenlijk onjuist uitgedrukt, maar daartegenover staat dat de bepaling wanneer zij letterlijk wordt opgevat tot eene ongerijmdheid leidt. Immers dan zegt art. 7: de eerste toelage wordt in 1879 uitbetaald, en art. 8 onmiddellijk daarna: gedurende de eerste 5 jaren van de oprigting af, dus van 1875—1880, bedraagt de uitkeering niet meer dan f 100. Het een sluit het andere uit.

Voor de toekomst van het fonds achten wij het daarenboven van groot belang dat in de eerste jaren, althans tot 1883, geen verhooging plaats vindt.

8. *Fonds Hooger Onderwijs.* Het verschil van het cijfer der collegiegelden in ontvangst f 8500, in uitgaaf f 8550 is door den Quaestor-generaal in zijne memorie voldoende opgehelderd.

Overigens hebben wij omtrent de rekening van dit fonds na onze mededeelingen en voorstellen ter zake niets meer in het midden te brengen.

f. Voorstel tot openbare vermelding der giften en legaten.

f. De openbare vermelding der ingekomen legaten en giften voor de Synodale liefdefondsen blijve u aangeraden.

g. Gecommitteerden voor het toezigt op de admininistratie van den Quaestor-generaal.

g. Het *toezigt over de administratie van den Quaestor-generaal* was tot aan de voorjaarsvergadering opgedragen aan de heeren *Koch* en *van der Vegt.* De laatste werd als gecommitteerde herkozen, terwijl wegens de aftreding van

den heer *Koch* in diens plaats benoemd werd de heer *Bruna*. Als hunne plaatsvervangers werden de heeren *Janssen* en *Crommelin* aangewezen.

h. Aanbeveling tot het doen aanblijven van de hh. *Scholten* en *Mom* in hunne betrekkingen van Quaestor-generaal en diens secundus.

h. In overeenstemming met het getuigenis van onze gecommitteerden geven wij U bij de sluiting van ons financieël verslag gaarne de verzekering dat het beheer der Synodale fondsen in goede handen is, waarom wij niet aarzelen het aanblijven van den heer *Scholten* als Quaestor-generaal en van den heer *Mom* als zijn secundus eene voor de Kerk zeer gewenschte zaak te noemen.

De Algemeene Synodale Commissie der Nederlandsche Hervormde Kerk,

's Gravenhage, G. MOLENKAMP, *President*
den 6 Junij 1880. S. F. VAN HASSELT, *Secretaris.*

BIJLAGE B.

Vervolg van het verslag der verrigtingen van de Algemeene Synodale Commissie der Nederlandsche Hervormde Kerk, gedurende het jaar 1879 tot 1880.

Bijl. B. Aangelegenheden van verschillenden aard.

Bijl. B. Het tweede deel van ons verslag pleegt over *aangelegenheden van verschillenden aard* te loopen. Na het verslag door ons bij de Buitengewone Vergadering der Synode ingediend, valt daarvan intusschen niet veel mêe te deelen, dewijl er buiten de gewigtige punten, waarop dat verslag betrekking had, weinig nieuwe zaken bij ons ter tafel zijn gekomen.

1. Door de Synode aanbevolen zaken.

1°. Als *door de Synode aanbevolen zaken of wat daartoe kan gerekend worden te behooren*, hebben wij nog slechts het volgende te vermelden:

a. Uitvaardiging van Reglementen en van veranderingen in Reglementen.

a. Wij kunnen u mededeelen, dat beide door de Synode vastgestelde Reglementen en de veranderingen daarbij in andere Reglementen gemaakt door ons konden worden uitgevaardigd. Volgens de op de betrekkelijke Synodale aanschrijvingen in 118—120, gereg. onder N°. 108, 110, 114—116, 121, 122—126, 133—135, 137—139, 142—151, 154—159, 161—163 en 164 ontvangen antwoorden hebben die alle de goedkeuring van de meerderheid der leden van de Provinciale Kerkbesturen verkregen.

Aan de stemming over het *herzien-Reglement op het examen* werd in het geheel door 66 leden der Kerkbesturen deelgenomen. Bij Gelderland waren nog twee leden afwezig, terwijl bij Noordholland een lid door ongesteldheid ontbrak en desgelijks bij Noordbrabant met Limburg door vacature, zoo van den primus als van den secundus,

Van de leden, die aan de stemming deel konden nemen, verklaarden zich 46 voor, t. w.: bij Gelderland 3, Zuidholland 8, Zeeland 4, Utrecht 3, Friesland 6, Overijssel 4, Groningen 6, Noordbrabant met Limburg 3, Drenthe 3 en de Waalsche Commissie 6. Tegen stemden 20, t. w. bij Gelderland 4, Zuidholland 1, Noordholland 6, Zeeland 2, Utrecht 1, Friesland 1, Noordbrabant met Limburg 3, Drenthe 1 en de Waalsche Commissie 1.

Over het *Reglement op de Classicale en Provinciale Weduwenbeurzen* waren 68 stemmen uitgebragt. De twee ontbrekende stemmen waren even als bij de na te melden stemmingen over de veranderingen in het Reglement op het Godsdienstonderwijs van Noordholland en Noordbrabant met Limburg. Het Reglement werd met 53 tegen 15 stemmen goedgekeurd. Bij Gelderland, Zuidholland, Utrecht, Overijssel, Groningen, Noordbrabant met Limburg en Drenthe stemden alle leden voor, bij Noordholland alle 6 leden tegen, bij Zeeland 5 voor 1 tegen, bij Friesland 6 voor 1 tegen, bij de Waalsche Commissie alle 7 leden tegen.

Van de 68 leden, die over het *bijvoegsel tot art.* 38 *van het Reglement op het Godsdienstonderwijs* stemden, verklaarden zich 52 daarvoor en 16 tegen, namelijk bij Gelderland 8 voor 1 tegen, bij Zuidholland 2 voor 7 tegen, bij Noordholland alle 6 leden voor, bij Zeeland desgelijks alle 6 leden voor, bij Utrecht alle 4 leden tegen, bij Friesland 5 voor 2 tegen, bij Overijssel 2 voor 2 tegen, bij Groningen alle 6 leden voor, bij Noordbrabant met Limburg alle 6 leden voor, bij Drenthe alle 4 leden voor, bij de Waalsche Commissie alle 7 leden voor.

De uitslag der stemming over de *verandering van art.* 39 *van het Reglement op het Godsdienstonderwijs* was deze, dat 39 leden er voor, en 29 er tegen stemden. Tot de voorstemmenden behoorden 4 in Gelderland, 1 in Zuidholland, 6 in Noordholland, 4 in Zeeland, 5 in Friesland, 2 in Overijssel, 3 in Groningen, 6 in Noordbrabant met Limburg, 2 in Drenthe en 6 in de Waalsche Commissie. Van Gelderland stemden 5, van Zuidholland 8, van Zeeland 2, van Utrecht alle 4, van Friesland 2, van Overijssel 2, van Groningen 3, van Drenthe 2 en van de Waalsche Commissie 1 tegen.

De *veranderingen in het Reglement op de vacaturen* (art. 53) en in *het Reglement op de Algemeene Weduwen-*

beurs (art. 10) werden met algemeene stemmen goedgekeurd door de 67 leden, die aan de stemming deelnamen. Daarbij was nog bij Groningen een der leden afwezig.

Naar art. 1 van de Wet op de kerkgenootschappen werd nu bij adres van 17 November n°. 37 van de alzoo goedgekeurde Reglementen alsmede van de veranderingen in andere Reglementen aan Z. M. kennisgegeven, zoo veel noodig mogt geacht worden, ter goedkeuring. Daar reeds bij missive van 28 November n°. 81 door den Minister van Justitie daarop van wege den Koning berigt werd, dat het niet was gebleken dat ten deze de Koninklijke goedkeuring vereischt werd, kon de uitvaardiging reeds dd. 5 December plaats hebben en de in werking stelling met 1 Januarij dezes jaars.

b. Herziening van de tabel voor het examen ter toelating tot de Evangeliebediening.

b. Naar advies van den *Secretaris* is, zoodra van de goedkeuring van het herzien Reglement op het examen was gebleken, de tabel, die door de Provinciale Kerkbesturen voor hun verslag van de afgenomen examina gebruikt pleegt te worden, met het nieuwe reglement in overeenstemming gebragt en zijn daarvan voor die Besturen de noodige exemplaren gedrukt. Een onzer leden had bij deze herziening van de tabel de rubriek voor de graden willen doen wegvallen; zulks vond echter bij de meeste leden bedenking, zoowel omdat zij de Synodale Commissie daartoe onbevoegd achtten, als omdat zij het behoud van die rubriek voor de Synode niet zonder belang rekenden, als geschikt om haar een juister overzigt over de afgenomen examina te doen verkrijgen. Bedoeld voorstel werd dan ook naar het advies van den *Secretaris* met zes tegen twee stemmen verworpen.

c. Verzoek om diligentverklaring ter zake van een nader advies rakende het beheer der kerkelijke goederen.

c. Verleden jaar werd de Synodale Commissie op haar verzoek diligent verklaard ter zake van een nader advies rakende *het beheer der kerkelijke goederen*. Zie Hand. blz. 110. Het was ons aangenaam van ons Moderamen in de najaarsvergaderfng te vernemen, dat het den Minister van Justitie zeer bereid had bevonden om mede te werken tot het uit den weg ruimen der bezwaren, die het zoogenaamde vrije beheer der kerkelijke goederen oplevert. Met blijkbare belangstelling liet hij zich de aanleiding mededeelen tot het nog aanhangig gebleven verzoek om wettelijke regeling van de bestemming der kerkelijke goederen en hij gaf de ver-

zekering dat hij, zoo spoedig als de zorg voor andere aangelegenheden van zijne pas aanvaarde betrekking het zouden toelaten, dat verzoek in ernstige overweging zou nemen. Buitendien wilde hij gaarne in overweging nemen, hoe van de zijde der Regering zou kunnen voorzien worden in de moeijelijkheden, ontstaan uit de bij de uitspraken van kantonregters zoo zeer uiteenloopende toepassing der bepalingen van het Burgerlijk Wetboek omtrent de zedelijke ligchamen. Dat het den tegenwoordigen Minister van Justitie ernst is om, zooveel hier iets van de zijde der Regering nog kan gedaan worden, tegemoet te komen aan de bezwaren, die uit het loslaten van het toezigt van den Staat op het beheer der kerkelijke goederen zijn voortgekomen, is uit verschillende zijner handelingen gebleken. Wij meenden daarom te moeten afwachten, tot welke resultaten deze zullen leiden en besloten daarom op nieuw diligentverklaring van U te vragen voor het ter zake nog van ons verlangd advies.

d. Met genoegen lazen wij Hand. 1879 blz. 112, dat door de Synode met bijzondere goedkeuring kennis genomen werd van ons berigt omtrent het door ons aan den Koning verzonden adres om *behoud van wettelijke bepalingen tot instandhouding van eenen algemeenen wekelijkschen rustdag*. Werd daarbij aan ons overgelaten om, wanneer het ontwerp van Wetboek van Strafregt bij de Tweede Kamer der Staten-Generaal zou zijn ingediend, zoo noodig verdere stappen te doen in de rigting van het aan Z. M. verzonden adres, wij zullen ten deze gaarne door u diligent worden verklaard na de bekende verklaring van den Minister van Justitie van zijn voornemen om een nieuwe Wet ter vervanging van de nog bestaande Wet omtrent de heiliging van den Zondag in het leven te roepen.

d. Als voren, ter zake der behartiging van het behoud van bepalingen tot instandhouding van een wekelijkschen rustdag.

e. Volgens Hand. blz. 121 werd nog op voorstel van den heer *van den Brandeler* aan ons opgedragen, om ons tot de Regering te wenden, wanneer daartoe bij gelegenheid van de behandeling van het ontwerp van Wetboek op het Strafregt aanleiding zou bestaan, om wettelijke maatregelen te verkrijgen tot beteugeling van het misbruik van sterken drank. Daar sedert in de troonrede bij de opening van de zitting der Staten-Generaal eene afzonderlijke Wet van zulke strek-

e. Vraag ter zake der opdragt ten aanzien van gewenschte wettelijke bepalingen tot beteugeling van het misbruik van sterken drank.

king is aangekondigd en de indiening daarvan iederen dag kan worden tegemoet gezien of thans werkelijk reeds heeft plaats gehad, laten wij het gaarne aan uw oordeel te beslissen over, of wij ons alsnog aan vermelde opdragt te houden hebben en ter zake derhalve insgelijks diligentverklaring noodig zij.

f. Voorziening in de door het overlijden van den heer *Junius* ontstane vacature bij de Commissie van toezigt op den druk van de uitgaaf der Evangelische Gezangen.

f. Het treffend verlies wat, behalve de naaste betrekkingen en vrienden, ook de wetenschap en de kerk ondergaan hebben door het overlijden van dr. *F. J. J. A. Junius*, heeft bij de Commissie van toezigt op den druk en de uitgaaf der Evangelische Gezangen, waarin hij pas zitting genomen had, opnieuw eene vacature doen ontstaan. Op bij brief van 24 October gereg. onder n°. 92 van die Commissie ontvangen verzoek om maatregelen tot vervulling dezer vacature te nemen, hebben wij het thans aan de beurt komende Provinciaal Kerkbestuur van Zuidholland uitgenoodigd, dat het bij u voor de benoeming van een nieuw lid de voordragt van een predikant uit zijn ressort indiene.

II. Ingekomen stukken van kennisgeving.

II. Naar de gewone orde van onze jaarlijksche verslagen hebben wij aan u mededeeling te doen van de stukken, die als bloote *kennisgevingen* kunnen worden aangemerkt of onder deze rubriek de meest geschikte plaats vinden, voor zoo verre daarvan in het eerste gedeelte van ons verslag nog geen melding mogt gemaakt zijn.

a. Van wege Z. M., berigt van de zwangerschap van H. M. de Koningin.

a. Vooraan, niet het minste om het heugelijke van den inhoud, vermelden wij den ingekomen brief van den Directeur van het kabinet des Konings van 25 Maart, gereg. onder n°. 332, houdende mededeeling van wege Zijne Majesteit den Koning, dat de geëerbiedigde en geliefde Koningin zich in gezegende omstandigheden bevindt, waarbij tevens het vertrouwen werd uitgedrukt, dat de onderscheidene gezindten op de gebruikelijke wijze in hare godsdienstoefeningen deze heugelijke gebeurtenis zouden willen gedenken door gebeden voor den voortdurenden welstand van H. M. en voor hare voorspoedige bevalling.

Deze brief was juist ingekomen toen wij onze buitengewone vergadering tot behandeling van het rapport omtrent de kerspelvorming zouden voortzetten. Met schuldige belangstelling namen wij van deze mededeeling kennis, en besloten aanstonds tot goedkeuring van den

reeds door den Secretaris gestelden brief van gelukwensching aan Z. M., luidende als volgt:

„SIRE!

„De Algemeene Synodale Commissie der Nederlandsche Hervormde Kerk heeft met levendige belangstelling de kennisgeving ontvangen, dat Hare Majesteit de geëerbiedigde en geliefde Koningin zich in eenen gezegenden staat bevindt.

„Bij hooge waardering van de eer dezer mededeeling, geeft de Commissie Uwe Majesteit de verzekering van hare opregte deelneming in de vreugde, welke deze gebeurtenis bij Uwe Majesteit verwekt en verbindt zij daaraan de betuiging van haren vurigen wensch en bede, dat de blijde vooruitzigten, die daardoor voor Uwe Majesteit, voor geheel het Koninklijk Huis en voor geheel het Nederlandsche volk geopend worden, ten volle mogen verwezenlijkt worden.

„De Commissie houdt zich overtuigd, dat zij met de uitdrukking van deze gevoelens de tolk is der gansche Nederlandsche Hervormde Kerk, die zij vertegenwoordigt, en dat daarom hare gemeenten, naar Uwer Majesteits regtmatigen wensch allerwege in de openbare godsdienstoefeningen met gelijke belangstelling aan de heugelijke gebeurtenis zullen gedenken door gebeden voor den voortdurenden welstand van Hare Majesteit de Koningin en voor Hoogstderzelve voorspoedige bevalling."

Buitendien werd in de *Kerkelijke Courant* van 3 April het volgende berigt geplaatst:

„De Algemeene Synodale Commissie der Nederlandsche Hervormde Kerk nam in hare voortgezette buitengewone vergadering met levendige belangstelling kennis van een schrijven van den Directeur van het Kabinet des Konings, waarin haar van wege Zijne Majesteit de blijde mededeeling werd gedaan, dat onze geërbiedigde en geliefde Koningin zich in gezegenden staat bevindt.

„Bij deze mededeeling vond zij Zijner Majesteits verlangen vermeld, dat de verschillende gezindten op gebruikelijke wijze bij de openbare godsdienstoefeningen deze heugelijke gebeurtenis zullen gedenken door gebeden voor Harer Majesteits voortdurenden welstand en voorspoedige bevalling.

„Besloot de Commissie aanstonds, om Z. M. bij eerbiedig adres hare opregte deelneming te betuigen in de vreugde, welke de gebeurtenis bij Z. M. en geheel het Koninklijk

Huis verwekt, gaarne kwijt zij zich ook van de verpligting om 's Konings regtmatig verlangen hier openlijk aan de Kerkeraden en Predikanten der Hervormde gemeente kenbaar te maken, wel verzekerd, dat dit bij hen de volste sympathie zal vinden."

b. Van den Minister van Financiën omtrent toekenning van Rijksbijdragen tot predikantstractementen.

b. Van den Minister van Financiën zijn weder onderscheiden mededeelingen ontvangen van toekenning van rijksbijdragen tot predikantstractementen, waarvan wederkeerig op zijn verzoek aan de betrokken Kerkbesturen kennis is gegeven. Wij verwijzen U ter zake naar de vermelding dier gewaardeerde beschikkingen in bijlage C.

c. Van den Minister van Kolonien omtrent de vervulling eener vacature bij de Indische Commissie.

c. Van den Minister van Koloniën ontvingen wij bij brief van 8 November, gereg. onder n°. 143, berigt dat bij 's Konings besluit van 2 November b. v. n°. 20, ter voorziening in de vacature, ontstaan door het overlijden van den heer *J. D. van Herwerden* de gepensioneerde Oost-Indische Hoofdambtenaar Mr. *J. de Wal*, laatst vice-president van het Hooggeregtshof van Nederlandsch Indië en gewezen president van het Protestantsche Kerkbestuur daar te lande, benoemd is tot lid der Commissie voor de zaken der Protestantsche Kerken in Nederlandsche Oost- en West-Indië.

d. Uitspraken van Kerkelijke Besturen.

d. Behalve van de eindbeslissing van het Provinciaal Kerkbestuur van Gelderland in de zaak der Dordsche Ouderlingen, waaromtrent wij naar de Hand. van de Buitengewone Vergadering van die Synode blz. 12 verwijzen, ontvingen wij nog afschriften van uitspraken in hooger beroep van het Provinciaal Kerkbestuur van Zuidholland, gereg. onder n°. 179, ter zake der schorsing van den predikant *H. Groenevelt* te Waarder, en van het Classicaal Bestuur van IJzendijke, gereg. onder n°. 109, betreffende het voor onbepaalden tijd vervallen verklaren van een lidmaat te Oostburg van zijne regten als zoodanig. Beide uitspraken werden naar art. 29 van het Reglement voor kerkelijk opzigt en tucht door ons onderzocht, doch terwijl het afschrift der aangehaalde uitspraak van het Provinciaal Kerkbestuur van Zuid-holland door ons slechts voor kennisgeving werd aangenomen, als geen aanleiding opleverende tot eenigerlei opmerking, vonden wij ons verpligt bij schrijven van 25 November n°. 70 aan het Classicaal Bestuur

van IJzendijke onder het oog brengen, dat het in zijne uitspraak de feiten niet naauwkeurig had omschreven, als ook de opgaaf verzuimd had van de plaats, waar die feiten waren voorgevallen; dat ook uit zijne uitspraak niet bleek, hoe de zaak ter zijner kennis was gekomen en dat, indien ook al aangenomen mogt worden, dat het aangewende tuchtmiddel teregt was toegepast, het voor de schuldig verklaring aangevoerde bewijsmiddel als niet voldoende te beschouwen was.

e. Met belangstelling namen wij kennis van een schrijven van de *Commissie tot de zaken der Remonstrantsche Broederschap* van 1 September, gereg. onder n°. 43, waarin zij verklaarde met blijdschap het schrijven ontvangen te hebben van de Synode van 11 Augustus n°. 91, houdende berigt op het schrijven der Commissie van 14 September 1878 aan de Algemeene Synodale Commissie, betreffende het weigeren van het aannemen der attestatie, door een lid der Broederschap, *Thomas de Graaf*, bij den Kerkeraad der Nederduitsche Hervormde Gemeente te Leeuwarden ingediend. Verg. daaromtrent Hand. 1879 blz. 112, 113, bijl. B blz. 116—141. De Commissie voegde daarbij, zich grootelijks verheugd te hebben over hetgeen haar bij dat schrijven werd medegedeeld zoowel omtrent de correspondentie over die zaak door de Algemeene Synodale Commissie met den Kerkeraad te Leeuwarden gevoerd, als over de goedkeuring door de Synode van de handelwijze der Synodale Commissie, omdat haar daaruit bleek, dat door de Synode nog altijd de oude traditie der verdraagzaamheid jegens leden der zuster-kerkgenootschappen wordt gehandhaafd. Zij dankte de Synode voor het in deze genomen besluit en het berigt daarvan haar toegezonden.

e. Dankbetuiging van de Commissie der Remonstrantsche broederschap ter zake der handhaving van het Synodaal besluit van 20 Julij 1819.

f. Met schuldige waardering aanvaardden wij voor U het daarop nog van genoemde Commissie bij geleidende van 8 September, gereg. onder n°. 52, ontvangen geschenk van een exemplaar van de Handelingen der jongst gehouden vergadering der Broederschap en van haar daarbij herzien-Algemeen Reglement. Tevens melden wij U dat de hoogleeraar Dr. *J. I. Doedes* voor U een exemplaar heeft gezonden van zijn belangrijk werk over de Nederlandsche geloofsbelijdenis, gereg. onder n°. 277, terwijl ook nog de heer *M. W. L. van Alphen* met een ge-

f. Boekgeschenken.

leidend schrijven, gereg. onder n°. 394, een exemplaar heeft gezonden van het 2e vervolg van het Nieuw Kerkelijk Handboek, daarbij intusschen meldende dat gemis van genoegzame ondersteuning hem noodzaakt het verder vervolgen van zijn werk te staken.

g. Dankbetuigingen voor genoten subsidiën.

g. Wij teekenen hier nog aan, wat in het eerste deel van ons verslag verzuimd werd, dat van den Kerkeraad te Urk (n°. 66), van Kerkvoogden te Horsten en Duurswoude (n°. 89 en 145), alsmede van den Kerkeraad te Aruba in West-Indië (n°. 207) brieven zijn ingekomen, behelzende dankbetuiging voor de aan hunne gemeenten verleende ondersteuning.

III. Overige stukken ter overweging.

III. Nog kwamen, deels in de najaars-, deels *in de* voorjaarsvergadering, enkele stukken voor overweging ter tafel, omtrent welker behandeling wij U mededeeling en voor zoo verre zij niet tot de regtspraak van cassatie behooren tevens verantwoording schuldig zijn.

a. Verzoek van het Prov. Kerkbestuur van Gelderland om voorlichting hoe te handelen ter zake van ter zijner kennis gekomen bezwaren ten aanzien van den wandel van den predikant *C. L. D. van Coeverden Adriani* te Harderwijk, en van genoemden predikant om tusschenkomst in zijn belang.

a. In onze najaarsvergadering kwam bij ons ter tafel een uitvoerig schrijven van het Provinciaal Kerkbestuur van Gelderland van 14 November, gereg. onder n°. 172, het verzoek behelzende om te worden voorgelicht, hoe te handelen ter zake van ter zijner kennis gekomen bezwaren rakende den wandel van den predikant *C. L. D. van Coeverden Adriani*, terwijl deze hangende het aangevangen onderzoek, bij weigering van eene hem aangeboden acte van ontslag, met weglating van „eervol," zijne bediening te Harderwijk had nedergelegd, en de Kerkeraad aldaar alsook het Classicaal Bestuur aan de zaak geen verder gevolg hadden gegeven. Het Kerkbestuur deelde daaromtrent nog mede, dat het in overweging genomen had de zaak over te brengen bij het Provinciaal Kerkbestuur van Utrecht, op het vernemen dat genoemde predikant zich metterwoon te Utrecht had gevestigd, en daar uit buitendien nog medegedeelde brieven bleek, dat bedoelde predikant intusschen te Rijnsaterwoude beroepen was en van het Classicaal Bestuur van Utrecht een bewijs had verkregen, dat er tijdens zijn verblijf in het ressort geen bezwaren tegen zijnen wandel waren ingebragt om voor de goedkeuring dier beroeping te dienen.

Na kennisneming van dat schrijven en daarbij overge-

legde stukken, waaronder ook een rapport van eene Commissie uit het Kerkbestuur, antwoordden wij bij brief van 16 November n°. 32, dat het naar ons oordeel overeenkomstig art. 27 van het Reglement voor kerkelijk opzigt en tucht en met het oog op art. 36 in deze zelf had behooren te handelen en alsnog onverwijld te handelen had zoodanig als de bepalingen van het Reglement voorschrijven, en hier van geen overbrenging der zaak bij het Provinciaal Kerkbestuur van Utrecht sprake kon komen, vermits het wanbedrijf, dat den predikant *van Coeverden Adriani* ten laste werd gelegd, gepleegd zou zijn terwijl hij te Harderwijk nog in dienst was en de zaak derhalve, indien hij ook intusschen zijne betrekking mogt hebben neergelegd, volgens het aangehaalde art. 36 niet als getermineerd mogt beschouwd worden. Wij gaven het Provinciaal Kerkbestuur tevens den raad, dat het aan het Provinciaal Kerkbestuur van Utrecht ter fine ook van kennisgeving aan het Classicaal Bestuur van dien naam zou berigten, dat het de zaak naar art. 27 van het Reglement ter hand had genomen, en insgelijks onverwijld het Classicaal Bestuur van Leiden zou waarschuwen, om te verhoeden, dat dit Bestuur de beroeping van den predikant *van Coeverden Adriani* bij de gemeente te Rijnsaterwoude mogt goedkeuren, als in strijd zullende komen met de Synodale circulaire van 30 Julij 1870 n°. 127.

Buitendien droegen wij onzen Secretaris op officieus den Praeses van het Classicaal Bestuur van Leiden te waarschuwen, om het verleenen van goedkeuring dier beroeping, terwijl de zaak nog aanhangig was, te voorkomen. Als nu berigtte ons namens dat Bestuur zijn Scriba, bij brief van 17 November, gereg. onder n°. 181, dat het, in zake het door het Classicaal Bestuur van Utrecht afgegeven getuigschrift niet voldoende achtende, reeds begonnen was naar aanleiding der straks aangehaalde circulaire van 30 Julij 1870 een nader onderzoek in te stellen, doch daarmede nu ophield totdat door hooger Kerkbestuur omtrent het ontslag van genoemden heer als predikant te Harderwijk nader zou zijn beslist.

Nu kwam tegen het einde van onze voorjaarsvergadering een brief van meergenoemden predikant *van Coeverden Adriani* in, van 22 Mei, gereg. onder n°. 497, waarin hij meldde overeenkomstig art. 7 van het Reglement op de vacaturen zijne bediening den 25 Junij te hebben ne-

dergelegd en dat de Kerkeraad te Harderwijk hiermede genoegen had genomen; dat hij intusschen door het Provinciaal Kerkbestuur onlangs ter verantwoording geroepen was wegens geruchten, die te Harderwijk ten zijnen nadeele zouden loopen; dat hij den 20 Mei aan die oproeping voldaan had, doch bij het Provinciaal Kerkbestuur, hoewel daar vernemende dat het handelde naar eene dezerzijds ontvangen aanschrijving, geprotesteerd had tegen de behandeling dier zaak, op grond namelijk dat hij wettig ontslagen predikant zou zijn; dat hij nu van ons moest verzoeken, òf het door den Kerkeraad aangenomen ontslag te vernietigen, waardoor hij beweerde eerst onder het ressort van Gelderland te kunnen terugkomen, òf zoo daar eene aanklagt tegen hem bestond en daar geruchten ten zijnen nadeele liepen, die door het Provinciaal Kerkbestuur van Utrecht te doen behandelen, òf, daar hij eene beroeping naar Rijnsaterwoude in de laatste dagen van October had ontvangen en daarvoor van het Classicaal Bestuur van Utrecht een bewijs van zedelijk gedrag verkregen had, het Classicaal Bestuur van Leiden te doen gelasten de approbatie te geven of te handelen overeenkomstig de Synodale circulaire van 30 Julij 1870. „Naar zijne bescheiden meening werd het meer dan tijd dat er een einde kwame aan deze dubbele zaak, waarvan de eene reeds nagenoeg een jaar, de andere een half jaar had geduurd.” Hij verklaarde zich tot nadere inlichtingen of tot overlegging der vereischte stukken bereid, op zijn genomen ontslag betrekkelijk, onderstellende dat wij daarmede niet bekend waren toen wij aan het Provinciaal Kerkbestuur het onderzoek der zaak opdroegen. Of indien dit wel het geval mogt zijn en de zaak *naar de Reglementen* toch in Gelderland *moest* behandeld worden, dan verlangde hij „dat overeenkomstig zijn eerste verzoek zou worden gehandeld, dat al wat tusschen den Kerkeraad en hem gebeurd was zou worden vernietigd en alles van meet af aan worden ter hand genomen.”

Na kennisneming van dezen brief schreven wij aan het Provinciaal Kerkbestuur van Gelderland, dd. 29 Mei nº. 141 als volgt:

„Uit een van den heer *van Coeverden Adriani* ontvangen schrijven hebben wij met leedwezen ontwaard, dat er in zijne zaak nog geene beslissing genomen is. Na onze betrekkelijke aanbeveling reeds in November des voorgaanden

jaars meenen wij vrijheid te hebben U naar de reden hiervan te vragen. Indien de bezwaren ten zijnen laste na behoorlijk onderzoek ongegrond mogten bevonden zijn, dan mag hij vorderen, dat zulks zoo spoedig mogelijk door het bevoegde Collegie aan het licht gebragt worde. Maar ook het belang der gemeente te Rijnsaterwoude, waar hij beroepen is, vordert even dringend, dat het spoedig uitgemaakt worde, of het betrokken Classicaal Bestuur die beroeping kan approberen. Hierom moeten wij op het onverwijld nemen eener beslissing in deze ten sterkste aandringen."

Intusschen antwoordden wij den heer *van Coeverden Adriani* bij brief van dezelfde dagteekening n°. 142, als volgt:

„In antwoord op uw schrijven van 22 Mei moeten wij U melden, dat ons in de maand November des voorgaanden jaars uit mededeelingen van het Provinciaal Kerkbestuur van Gelderland gebleken is, dat alvorens door U besloten is tot het nederleggen uwer bediening, door den Kerkeraad te Harderwijk bezwaar was gemaakt te voldoen aan uw verzoek om eervol ontslag. Hierom hebben wij, als ons om inlichting gevraagd werd, welk Kerkbestuur in deze naar art. 27 van het Reglement voor kerkelijk opzigt en tucht te handelen had, niet geaarzeld met het oog op art. 36 van dat Reglement, te antwoorden, dat zulks was van de roeping van het Provinciaal Kerkbestuur van Gelderland. Tot onze bevreemding bemerkende, dat ten deze nog geen behoorlijk onderzoek gedaan en geene beslissing genomen is, hebben wij uit uw schrijven aanleiding genomen om daarop bij het Provinciaal Kerkbestuur van Gelderland alsnog ernstig aan te dringen."

b. Verzoek van hetzelfde Prov. Kerkbestuur om order te stellen op onregelmatigheden in het Classicaal ressort van Harderwijk.

b. Nog kwam in de voorjaarsvergadering bij ons ter tafel een op last van het Provinciaal Kerkbestuur van Gelderland door zijnen Secretaris tot ons overgebragt antwoord van het Classicaal Bestuur van Harderwijk op eene aan dit Bestuur medegedeelde klagt over onregelmatigheden in zijn Classicaal ressort, „of het ons gelukken mogt in dat verwarde Classicale huishouden eenige orde te scheppen."

Uit dat overgezonden schrijven van het Classicaal Bestuur van Harderwijk leidden wij af, dat de vermelde klagt o. a. betroffen had het ontbreken van de liggers der predikantstractementen in vele gemeenten van het ressort.

Althans wij vonden er in vermeld, dat van de gemeenten te Oene en Vaassen de ontbrekende liggers waren ingezonden. Doch vooral scheen ons de klagt betrekking gehad te hebben op den stand van zaken te Kootwijk. Het Classicaal Bestuur deelde toch in zijn antwoord mede, dat aan de gemeente aldaar, waar 36 vergeefsche beroepingen gedaan waren en het predikantstractement slechts f 800 bedraagt, vrijheid gegeven was om een godsdienstonderwijzer aan te stellen, onder voorwaarde, dat door den Ring om de drie maanden voorbereiding, avondmaal en dankzegging gehouden worden en op elken eersten Zondag van iedere maand gepredikt en de doop bediend worde, zonder kennisgeving hiervan aan het Classicaal Bestuur.

Wij hebben gemeend aan het Provinciaal Kerkbestuur het schrijven van het Classicaal Bestuur van Harderwijk te moeten terugzenden met te kennengeving, zoo als ons betrekkelijk schrijven van 24 Mei n°. 80 luidde, dat de Synodale Commissie zich niet geroepen achtte zich te mengen in hetgeen het Provinciaal Kerkbestuur ten dezen te doen had, maar dat zij de opmerking niet wilde terughouden, dat zoolang de Ring van Harderwijk geen dispensatie van de bepaling in art. 23 al. 1 van het Reglement op de vacaturen gevraagd en verkregen had, de handelwijze te Kootwijk niet gewettigd was en als onbestaanbaar met de Reglementen niet mogt worden toegelaten.

c. Verzoeken om dispensatie naar art. 23 van het Reglement op de vacaturen.

c. Onderscheiden verzoeken om zulke *dispensatie van de bepaling in art. 23 al. 1 van het Reglement op de vacaturen* hebben wij te behandelen gehad, waarvan de meesten door ons werden toegestaan doch een door ons is afgewezen.

Tot de toegestane verzoeken behoorde in de eerste plaats het verzoek van den Ring van Helmond van 22 September, gereg. onder n°. 82, om vergunning, dat in de vacerende gemeente te Asten, waar het gratiejaar 1 April 1879 geëindigd was, slechts om de 14 dagen des Zondags, behalve nog op den eersten Kerstdag, eene voormiddagbeurt worde waargenomen. Uit het uitvoerig adres van den Ring bleek, dat het besluit om die vergunning te vragen met eenparigheid was genomen, nadat te Asten drie vergeefsche beroepingen waren gedaan en nu de vrees was ontstaan voor een langen duur der vacature, daar het predikantstractement niet meer dan

f 800 bedraagt. Van de vele redenen, door den Ring aangevoerd legde het Classicaal Bestuur, dat, even als het Provinciaal Kerkbestuur, het verzoek zeer sterk ondersteunde, vooral gewigt op de volgende: 1°. het geringe zielental der gemeente (35), terwijl de gemeenteleden nog de gelegenheid hadden de godsdienstoefeningen te Someren, slechts ¾ uur verwijderd, bij te wonen en daarvan dikwijls gebruik maken; bovendien dat de gemeente voor een deel uit marechaussées en rijksambtenaren bestaat die niet elke week de godsdienstoefeningen kunnen bijwonen, zoodat het gehoor dikwijls zoo klein wordt, dat moeijelijk kan gevergd worden, dat daarvoor de godsdienstoefeningen in grootere gemeenten stilstaan; 2°. het belang juist van de overige gemeenten van den Ring, waar de dienst veelal moest stilstaan, daar de meeste Ringpredikanten om de groote afstanden bezwaarlijk of onmogelijk in de eigen gemeente dienst konden doen op den eigen dag dat zij te Asten moesten prediken; 3°. de eenparige goedkeuring door den Kerkeraad te Asten van het voorstel van den Ring, daar de Kerkeraad het voor de behoefte der gemeente juist gewenscht achtte dat geregeld om de 14 dagen de *voormiddag*beurt mogt worden waargenomen.

Sommigen onzer hadden bezwaar tegen het toestaan van het verzoek, omdat zij de aangevoerde redenen niet beschouwden als zoo bijzonder en gewigtig als naar al. 2 van het artikel voor het verleenen van dispensatie vereischt wordt, daar ook uit de stukken niet bleek, dat de Ring door meerdere vacaturen bezwaard was of zich voor hem hier meerdere moeijelijkheden voordeden, als bij andere niet minder uitgebreide Ringen het geval is. De overige leden vereenigden zich echter met de adviezen der betrokken Besturen. Zij wilden daarbij niet uit het oog verloren hebben, dat de toestanden in Noordbrabant en Limburg, wegens het overwegend getal der Roomsche bevolking niet met die van andere oorden in het Vaderland gelijk staan, en hechtten er vooral gewigt aan, dat door de voorgestelde schikking de gemeente te Asten gewaarborgd werd, dat er om de veertien dagen des voormiddags godsdienstoefening zou zijn daar deze anders meestal slechts des namiddags zou kunnen plaats vinden, waarmede die gemeente weinig zou gebaat zijn, en meenden in deze ook rekening te moeten houden met de goedkeuring van den Kerkeraad, als die geacht mogt worden het welbe-

begrepen belang der gemeente in deze voor te staan. Het besluit tot het verleenen der dispensatie werd ten slotte met vijf tegen drie stemmen genomen. Naar het advies van den *Secretaris* verklaarden er zich voor de heeren *Luti*, *Koch*, *Janssen*, *van der Vegt* en *Crommelin*, tegen de stemmen der heeren *Feith*, *Bruna* en van den *President*. Tegen alle verwachting is intusschen toen de dispensatie 20 November n°. 53 verleend was, de vacature spoedig vervuld geworden, zoodat de Ring slechts voor enkele malen van de verkregen vergunning gebruik heeft behoeven te maken.

Het verzoek van den Ring van Vlissingen van 25 October, gereg. onder n°. 112, om opnieuw op den vorigen voet dispensatie te verkrijgen in zake de waarneming der vacature te Zoutelande, dat door de betrokken Besturen insgelijks zeer ondersteund werd, ontmoette bij ons geenerlei bedenking. Daar ons duidelijk bleek, dat de omstandigheden geheel dezelfde waren als tot hiertoe grond voor het verleenen van dispensatie gaven, zoo werd het verzoek gereedelijk ingewilligd bij beschikking van 21 November, n°. 56, onder hernieuwde aanbeveling evenwel aan de Besturen om toe te zien, dat de vereischte maatregelen genomen worden om de gemeente zoo mogelijk in het bezit van een eigen predikant te doen komen.

Ook tegen het toestaan van het verzoek van den Ring van Stiens van 3 Januarij, gereg. onder n°. 254, om dispensatie ter zake der vacature te Vrouwen-Parochie kon na de daarbij gedane mededeelingen geen bezwaar bestaan. De Ring meldde, dat met de gemeente te St. Anna-parochie eene schikking was getroffen, waardoor aldaar althans voor één jaar aan de Ringpredikanten vergoeding van reiskosten zou worden gegeven en de geheele dienst door den Ring zou worden waargenomen, doch dat pogingen daartoe te Vrouwen-Parochie aangewend vruchteloos waren gebleven; dat evenwel de goede gezindheid van den Kerkeraad, als steeds werkzaam om verbetering in den toestand te brengen, de Ring genoopt had, om alsnog geen ontslag te vragen van zijne verpligting om in de dienst te voorzien, maar slechts hernieuwing der vroeger verkregen dispensatie, ditmaal alleen voor de vacature te Vrouwen-Parochie, te verzoeken. In overeenstemming met de adviezen van het Classicaal Bestuur en van het Provinciaal Kerkbestuur werd de

dispensatie bij beschikking van 3 Februarij n°. 26 verleend.

Insgelijks werd het verzoek van den Ring van Noordwijk om hernieuwde dispensatie ter zake der vacature te Kage van 10 Maart, gereg. onder n°. 335 bij beschikking van 5 April n°. 9 toegestaan. Uit het bijgevoegd schrijven van het Provinciaal Kerkbestuur van Zuidholland vernamen wij, dat bereids eene betrekkelijk aanzienlijke som was ingezameld voor de vorming van het voor de zelfstandigverklaring der gemeente te Abbenes vereischte kapitaal. Zoo overtuigden wij ons dat het den Kerkeraad ernst is met de aanbevolen pogingen om uit den abnormalen toestand te geraken en te geruster kon thans de dispensatie hernieuwd worden, omdat omtrent den dienst van den aangestelden godsdienstonderwijzer een gunstig getuigenis gegeven werd.

Aan een verzoek van den Kerkeraad te Noorden van 5 October gereg. onder n°. 99, om onze toestemming, dat daar, voorshands voor den tijd van een jaar, in de godsdienstige behoeften der gemeenten door een godsdienstonderwijzer mogt voorzien worden, terwijl de Ringpredikanten zouden voortgaan met doop en avondmaal te bedienen, waarvoor te gelijkertijd ook door den Ring van Woerden vergunning werd gevraagd, meenden wij niet te mogen voldoen. Wel scheen voor de inwilliging van het verzoek te pleiten dat de plaats reeds 7 jaren vacant was en het tractement, groot f 1000, niet scheen op te wegen tegen de ongunstige ligging der plaats en de moeijelijkheid om haar in den winter te bezoeken wegens het slechte onderhoud van den smallen daarheen voerenden weg, reden waaraan ook door het Classicaal Bestuur van Leiden groot gewigt gehecht werd, daartegen woog bij ons de bedenking van het Provinciaal Kerkbestuur, of bij een toestand als die te Noorden bestaat, waar aanhoudend vergeefsche beroepingen gedaan waren, niet eer pogingen moesten worden aangewend om de gemeente met eene andere te combineren of bij andere gemeenten in te deelen, dan hare godsdienstige leiding eerst voor den tijd van een jaar, maar vermoedelijk voortdurend toe te vertrouwen aan iemand, die de vorming en de wetenschappelijke vereischten mist, welke de Nederlandsche Hervormde Kerk van hare Evangeliedienaren vordert. Wij moesten het verder ook toestemmen, dat de omstandigheid, waarop zich het Classicaal Bestuur beriep, dat de Ring van

Woerden in twee deelen gesplitst is en het aan drie of vier leden van den Ring was opgedragen de dienst te Noorden waar te nemen, op zich zelve niet als reden voor het toestaan van het verzoek gelden kon. Maar wij meenden ook dat, indien de gemeente geen bezwaar vond om de aanstelling van een godsdienstonderwijzer voor een deel te bekostigen, — de Ring zou daarvoor slechts f 400 van de inkomsten der predikantsplaats afstaan, — zij ook in staat mogt geacht worden het predikantstractement te verhoogen en hierdoor toch wel kans tot vervulling der vacature zou verkregen worden. In elk geval schenen ons hier de vereischte bijzondere en gewigtige redenen van de zijde van den Ring te ontbreken. Alzoo werd aan den Ring en den Kerkeraad bij missives van 21 November n°. 54 en 55 berigt dat de gevraagde dispensatie niet kon worden verleend.

e. Verzoek om dispensatie van de bepaling omtrent den leeftijd in art. 13 van het Reglement op het Godsdienstonderwijs.

e. Ook werd bij brief van 22 Mei n°. 74 door ons afgewezen een door den Scriba van het Classicaal Bestuur van Amsterdam overgebragt en aanbevolen verzoek van jufvrouw M. P. Bekking aldaar dd. 11 Mei, gereg. onder n°. 477, om onze medewerking dat zij nog in het a. s. najaar het examen voor de betrekking van godsdienstonderwijzeres zou kunnen afleggen. Dewijl de adressante, volgens haren brief maar even twintig jaren oud is en in art. 13 van het Reglement op het Godsdienstonderwijs voor de aangifte tot het examen uitdrukkelijk de *leeftijd* van 23 jaren wordt gevorderd, vonden wij hierin, zoo als wij bij schrijven van 22 Mei n°. 74 ook genoemden Scriba berigt hebben, voldoenden grond om het verzoek buiten verdere behandeling te laten, zijnde daarop van zelf de bepaling aan het slot van art. 12 van het Algemeen Reglement van toepassing.

f. Overgebragt voorstel van Kerkvoogden te Groningen om bij artt. 3 en 5 van het Algemeen Reglement het stemregt en de verkiesbaarheid voor eenig bestuur te beperken.

f Van Kerkvoogden der Nederduitsche Hervormde gemeente te Groningen kwam bij ons het volgende schrijven, dd. 16 Maart, gereg. onder n°. 313, ter tafel:

„Het kan Uwe Vergadering niet onbekend zijn hoe in vele gemeenten der Nederlandsche Hervormde Kerk waar tot voorziening in velerlei dringende behoeften hoofdelijke omslagen zijn ingevoerd, groote moeijelijkheden worden ondervonden bij de invordering van den aanslag.

„Ook wij hebben toen wij genoodzaakt zijn geweest om, vooral tot verhooging der tractementen van de predikanten alhier, met den aanvang van het vorig jaar, een hoofde-

lijken omslag in deze gemeente intevoeren, daarvan ondervinding gehad. Hoewel de toestand hier, vergeleken bij elders, althans in het afgeloopen jaar redelijk was, bleven toch vele aanslagen onbetaald. De vraag rees dus aanstonds, welke middelen konden worden aangewend om dat kwaad te keeren. Eene vervolging in regten tot de betaling van het verschuldigd bedrag, met goeden uitslag bekroond, is zeker het meest afdoende middel, toch zal Uwe Vergadering begrijpen en billijken, dat wij tot dien uitersten dwangmaatregel niet overgaan, zoolang het uitzigt op andere middelen die het doel kunnen bevorderen open staat.

„Van de zijde der Kerk zelve kon, meenden wij, in dien geest nog wel iets worden gedaan en dit is dan ook de reden dat wij de vrijheid nemen ons te dezer zake tot Uwe Vergadering te wenden.

„In het algemeen Reglement op het beheer der kerkelijke goederen en fondsen van de Hervormde gemeenten in Nederland en het toezigt daarop, dat ook in onze gemeente vigeert, wordt in alinea 2 van artikel 2 bepaald dat van stemgeregtigdheid zijn uitgesloten o. a. zij die nalatig zijn in het voldoen van het aan de gemeente verschuldigde hetwelk op den dag van de sluiting der stemlijst opvorderbaar is. Wie dus zijn aanslag in den hoofdelijken omslag niet betaalt, wordt voor het volgende jaar en blijft ook verder zoolang hij niet betaalt van de stemlijst tot verkiezing van notabelen geroijeerd, is volgens art. 4 van het reglement ook niet tot Kerkvoogd of Notabel verkiesbaar en verliest, eenmaal gekozen, volgens art. 45 zijne betrekking. Een en ander — vooral het verlies van stemregt — zal voor sommigen een doelmatige prikkel zijn tot betaling van hetgeen zij aan de Kerk verschuldigd zijn. Maar ditzelfde doel zal nog meer worden bevorderd indien bij wanbetaling van den aanslag in den hoofdelijken omslag ook het stemregt voor de verkiezing van leden van het kiescollegie, waardoor de kiezer invloed heeft op de zamenstelling van den kerkeraad en de keuze van predikanten, verloren ging en evenzeer de bevoegdheid om zitting te nemen in eenig kerkelijk bestuur. Dit zou beter doel treffen, zooals wij de eer hadden optemerken, omdat aan het stemregt voor leden van het kiescollegie — om te zwijgen van de verkiezing tot lid van eenig bestuur — meer gehecht wordt dan aan dezelfde regten waar het geldt het beheer der kerkelijke goederen. Daarenboven zou daardoor de misstand worden opgeheven die er thans ontegenzeggelijk

bestaat, dat iemand die weigert in de kerkelasten bij te dragen en uit dien hoofde het stemregt in beheerszaken verliest kiezer blijft voor leden van het kiescollegie en lid blijft van een kerkelijk bestuur.

„Ten einde onze bedoeling duidelijk te doen uitkomen nemen wij de vrijheid hierbij te voegen op welke wijze o. i. daaraan zou kunnen worden voldaan. Wij zouden namelijk van meening zijn dat ten dien einde zouden kunnen worden toegevoegd:

a. aan het slot van art. 3 bis van het algemeen reglement voor de Hervormde Kerk in het Koningrijk der Nederlanden, de woorden: „of die nalatig zijn in het voldoen van het aan de Gemeente verschuldigde hetwelk op den dag van de stemlijst opvorderbaar is."

b. aan art. 5 van dat reglement eene zinsnede van den navolgenden inhoud: „Niemand is tot lid van eenig bestuur verkiesbaar die niet bevoegd is tot uitoefening van stemregt;"

terwijl dan nog, in verband met laatstgenoemde bijvoeging, hier of elders in het Algemeen Reglement (voor het Bestuur) eene bepaling zou kunnen worden opgenomen gelijkluidende met art. 45 van het Algemeen Reglement op het beheer.

„Wij vertrouwen dat Uwe Vergadering, het belang van den maatregel dien wij voorstellen inziende, genegen zal worden bevonden om op deze wijze mede te werken tot bevordering van de belangen onzer gemeente die in dezen gelijk zijn aan die van vele andere kerkelijke gemeenten in ons Vaderland en nemen mitsdien beleefdelijk de vrijheid er bij Uwe Vergadering met den meesten ernst op aan te dringen om in het Algemeen Reglement der Nederlandsche Hervormde Kerk, of indien UHEerw. dit raadzaam mogten achten in een ander Reglement, bepalingen als door ons worden voorgesteld of althans van dezelfde strekking te willen opnemen."

Wij achtten het voorstel, in dit schrijven van Kerkvoogden te Groningen vervat, belangrijk genoeg om tot uwe vergadering, waar het ook eigenlijk behoorde, te worden overgebragt. Daar intusschen enkele leden slechts het voorstel aannemenlijk achtten op grond dat lidmaten der gemeente, die niet aan hunne verpligtingen als zoodanige voldoen, ook geen aanspraak kunnen maken op het behoud van hunne regten, doch anderen tegen het voorstel dit principiëel bezwaar hadden, dat in een Reglement voor het bestuur der Kerk bestemd geene bepa-

lingen kunnen worden opgenomen die in het beheer in grijpen, zoo besloten wij ons bij het overbrengen van het voorstel ons van ondersteuning er van te onthouden, onder mededeeling alleen van gemeld verschil van beschouwing.

g. In de najaarsvergadering kwam ook nog ter tafel een bezwaarschrift van den Kerkeraad te Alkmaar van 23 October, gereg. onder n°. 87, met betrekkelijke uitvoerige memorie van November, zonder dagteekening, gereg. onder n°. 104, rakende eene naar art. 14 van het Algemeen Reglement door het Provinciaal Kerkbestuur van Noordholland genomen eindbeslissing, waarbij de Kerkeraad, onafhankelijk van een aan het Classicaal bestuur van Alkmaar overgelaten onderzoek naar de beweerde onwettigheid der bevestiging van eenige te Oudorp aangenomen lidmaten, de Kerkeraad verpligt was verklaard deze lidmaten in te schrijven. Naar ons eenparig oordeel, kon dat bezwaarschrift bij ons geen punt van behandeling uitmaken, en moesten wij den Kerkeraad antwoorden, zoo als bij brief van 20 November n°. 49 geschied is, dat de uitspraak van het Provinciaal Kerkbestuur, waartegen door hem werd opgekomen eene *eind*beslissing was, waaraan hij gehouden was, zoodat wij ten eenenmale onbevoegd waren van zijn bezwaarschrift kennis te nemen.

g. Bezwaarschrift van den Kerkeraad te Alkmaar over eene eindbeslissing van het Provinciaal Kerkbestuur van Noordholland ter zake van zijn bezwaar tegen de inschrijving van elders aangenomen lidmaten.

h. Verschillende verzoeken om *vernietiging* (*cassatie*) *van uitspraken van Kerkelijke Besturen* hebben wij nog te behandelen gehad. Ter buitengewone vergadering van de Synode, verg. Hand. B. V. blz. 6, 16—20, deelden wij onze uitspraak mede rakende de Dordsche aannemingskwestie. Onze overige beslissingen vermelden wij hier, waar bij wij ons naar gewoonte onthouden van eene nadere ontvouwing van de zaken, waarop zij betrekking hadden, uithoofde deze, naar wij vertrouwen, uit onze uitspraken zelve voldoende kenbaar zijn.

h. Verzoeken om vernietiging (cassatie) van uitspraken van Kerkelijke Besturen, als:

1°. Onze eerste beslissing betrof een verzoek van den Kerkeraad te Eernewoude om vernietiging van eene uitspraak van het Provinciaal Kerkbestuur van Friesland in hooger beroep, (de stukken waren gereg. onder no. 491, 499, 542), waarbij de Kerkeraad verpligt was verklaard tot de door hem geweigerde afgift van berigt omtrent het zedelijk gedrag van ouders, die elders hun kind willen laten doopen. Dit verzoek was ten voorgaanden jare

1o. van den Kerkeraad te Eernewoude ter zake eener uitspraak van het Provinciaal Kerkbestuur van Friesland omtrent zijne verpligting tot het afgeven van berigt van het zedelijk gedrag van ouders die elders hunne kinderen laten doopen.

kort na de sluiting onzer voorjaarsvergadering ingekomen, maar kon niet vóór de najaarsvergadering in behandeling komen, dewijl door den Kerkeraad geen zekerheid voor de kosten eener buitengewone vergadering gesteld was. Uit onze beslissing zal u blijken, dat de gevraagde vernietiging van de uitspraak van het Kerkbestuur van Friesland niet is toegestaan. De beslissing luidde als volgt:

De Algemeene Synodale Commissie der Nederlandsche Hervormde Kerk;

Ontvangen hebbende een schrijven van den Kerkeraad der Hervormde gemeente te Eernewoude dd. 22 Mei 1879, waarbij, volgens art. 71, al. 1, in verband met art. 56, al. 2, van het Reglement voor kerkelijk opzigt en tucht, genoemde Kerkeraad aanvraagt vernietiging van eene uitspraak in hooger beroep gedaan door het Provinciaal Kerkbestuur van Friesland in zijne gewone vergadering te Leeuwarden den 7 Mei en door den Kerkeraad ontvangen den 12 Mei 1879, bij welke uitspraak het Provinciaal Kerkbestuur, wijzigende en verbeterende de uitspraak van het Classicaal Bestuur van Leeuwarden d.d. 20 December 1878, bepaalt, dat de Kerkeraad te Eernewoude in een geschil tusschen hem en den Kerkeraad te Garijp in strijd heeft gehandeld met het bepaalde in art. 14, al. 1, van het Reglement voor de Kerkeraden, door aan den Kerkeraad te Garijp het door hem gevraagde berigt omtrent het zedelijk gedrag van K. W. Toering en echtgenoote niet te geven, zooals hij had behooren te doen, en den Kerkeraad te Eernewoude *verpligt* verklaart om zulks nog te doen, met lastgeving dat berigt aan den Kerkeraad te Garijp zoo spoedig mogelijk te doen geworden;

Gelezen de memorie van den Kerkeraad te Eernewoude d.d. 30 Mei 1879, volgens art. 51 van het Reglement voor kerkelijk opzigt en tucht ingediend, waarin genoemde Kerkeraad de gronden ontwikkelt, die hem tot de ververmelde aanvraag om vernietiging bewegen;

Overwegende, dat gezegde aanvraag is geschied binnen den door de wet gestelden termijn;

Verklaart den adressant ontvankelijk in deze aanvraag;

Overwegende, dat als gronden voor vernietiging door den adressant zijn aangevoerd schending of verkeerde toepassing van artikel 71 van het Reglement voor kerkelijk opzigt en tucht, art. 21 van hetzelfde Reglement, artt. 17 en 20, al. 1 en 2, van het Algemeen Reglement,

artt. 1, 13, al. 1, en art. 21 van het Reglement voor de Kerkeraden, art. 14, 1° van hetzelfde Reglement, art. 38 (thans 40) al. 1, van het Reglement op het godsdienstonderwijs en artt. 15—17 van het Reglement voor kerkelijk opzigt en tucht;

Overwegende, wat vooreerst betreft art. 71 van het Reglement voor kerkelijk opzigt en tucht, dat in dat artikel niet te lezen is, zooals adressant beweert, dat het Provinciaal Kerkbestuur „door eene beslissing te nemen niet ten aanzien van eene beslissing van het Classicaal Bestuur in het aanhangige geschil tusschen ons en den Kerkeraad der Hervormde gemeente te Garijp, zooals die door het Classicaal Bestuur van Leeuwarden is genomen, maar in eene „uitspraak" van dat Bestuur, welke door dat Bestuur niet kon en mogt worden genomen," zoodat gemeld art. 71 door het Provinciaal Kerkbestuur niet is geschonden;

Overwegende, dat evenmin geschonden is art. 21 van hetzelfde reglement, voorschrijvende, dat bij beslissing van kerkelijke collegiën de feiten, welke het onderwerp der beoordeeling hebben uitgemaakt, naauwkeurig moeten worden omschreven, aangezien het Provinciaal Kerkbestuur wat die feiten betreft, betuigt dat zij door het Classicaal Bestuur in zijne uitspraak naauwkeurig zijn omschreven, met uitdrukkelijke verklaring, dat het die omschrijving der feiten overneemt;

Overwegende, dat mede niet geschonden zijn artt. 17 en 20, al. 1 en 2, van het Algemeen Reglement, en artt. 1, 13, al. 1, en 21 van het Reglement voor de Kerkeraden, als staande deze artikelen in geen het minste verband met het geschilpunt;

Overwegende, dat de Synodale Commissie den adressant niet heeft te volgen in zijne redenering dáárover, dat het Provinciaal Kerkbestuur met zichzelven in tegenspraak is, als moetende door haar dáárop alleen gelet worden, of er door dat Kerkbestuur schennis of verkeerde toepassing der Reglementen heeft plaats gehad;

Overwegende, dat alleszins geldig zijn de gronden, door het Provinciaal Kerkbestuur opgegeven ten bewijze, dat het berigt, volgens art. 14, 1°. van het Reglement voor de Kerkeraden, te vragen, niet uit kracht van dat artikel door de doopouders moet gevraagd worden;

Overwegende mede, dat het Provinciaal Kerkbestuur

volkomen juist redeneert, als het beweert, dat het „behoorlijk attest van zedelijk gedrag," dat volgens art. 38, al. 1, van het Reglement op het godsdienstonderwijs, moet afgegeven worden door den Kerkeraad der gemeente, waarin iemand woont, die elders verlangt aangenomen te worden, in aard geheel anders is dan het „schriftelijk berigt omtrent het zedelijk gedrag der ouders," die in eene andere gemeente dan waarin zij woonachtig zijn den doop hunner kinderen wenschen bediend te hebben, zoodat evenmin beweerd kan worden, dat gemeld art. verkeerd wordt uitgelegd en toegepast;

Overwegende, dat naar de juiste opvatting van het Provinciaal Kerkbestuur, het veeleer uit art. 14, 1°. van het Reglement voor de Kerkeraden is af te leiden, dat het bedoelde berigt, door den Kerkeraad *ontvangen*, ook door den Kerkeraad behoort *ingewonnen* te worden, dan dat de ouders dit zelven zouden moeten inwinnen;

Overwegende eindelijk, dat de buitengewone vergadering van het Classicaal Bestuur van Leeuwarden van 20 December 1878, waarin de uitspraak tegen den Kerkeraad van Eernewoude heeft plaats gehad, niet, zooals de adressant beweert, *onwettig* was, omdat de Voorzitter van den Kerkeraad van Eernewoude, zijnde lid van dat Bestuur, daartoe niet was opgeroepen, maar dat deze, juist omdat hij als betrokken in het aanhangige geschil in die vergadering geen zitting kon hebben, naar art. 15 tot 17 van het Reglement voor kerkelijk opzigt en tucht, te regt niet opgeroepen was, zoodat genoemde artikelen evenmin geschonden zijn; zijnde het hier onverschillig of er in die vergadering nog andere zaken behandeld zijn dan genoemd geschil, daar de behandeling van dat geschil buiten de tegenwoordigheid van den predikant van Eernewoude volkomen wettig was, en ingeval het blijken mogt, dat er nog andere zaken behandeld zijn, waarnaar de Synodale Commissie niet heeft te onderzoeken, gemelde predikant, lid van het Classicaal Bestuur, bevoegd is zich deswege te beklagen;

Gelet op art. 15 van het Algemeen Reglement, art. 56 van het Reglement voor kerkelijk opzigt en tucht en art. 14 1°. van het Reglement voor de Kerkeraden.

Verwerpt het verzoek om vernietiging;

Bepaalt, dat afschrift dezes zal gezonden worden aan de Kerkeraden te Eernewoude en te Garijp en aan het Provinciaal Kerkbestuur van Friesland;

Gedaan in onze vergadering van den 17 November 1879.
Tegenwoordig *G. Molenkamp, President, J. J. L. Luti, Vice-president, S. F. van Hasselt, adviserend lid en Secretaris,* Dr. *J. K. Koch,* Mr. *H. O. Feith, H. Q. Janssen, J. van der Vegt, G. Bruna* en Mr. *M. Crommelin.*
Volgen de onderteekeningen.

2°. Van gansch anderen aard was een verzoek van Kerkeraads- en gemeenteleden te Oldelamer c. a. als vernietiging verzoekende van eene beslissing in hooger beroep weder van het Provinciaal Kerkbestuur van Friesland, in een geschil tusschen de gecombineerde gemeenten ten opzigte van hare diaconieadministratie. De betrekkelijke stukken zijn gereg. onder n°. 65, 73, 77. Volgens na te melden beslissing kon ook dit verzoek om vernietiging niet worden toegestaan.

2°. Van Kerkeraads- en gemeenteleden te Oldelamer c. a. om vernietiging eener beslissing van hetzelfde Kerkbestuur in een geschil tusschen de gecombineerde gemeenten ten opzigte van hare diaconieadministratie.

De Algemeene Synodale Commissie der Nederlandsche Hervormde Kerk,

Ontvangen hebbende een schrijven van *J. de Ruiter Dz., J. H. de Jong, A. H. Blom* en *H. J. van der Veen,* leden van den Kerkeraad der gecombineerde gemeente van Oldelamer en Oldetrijne, namens vele leden aan den Secretaris der Algemeene Synodale Commissie gerigt, dd. 24 Sept. 1879, waarbij zij vernietiging aanvragen van eene beslissing, door het Proviciaal Kerkbestuur van Friesland in zijne vergadering van 11 Sept. 1879 in hooger beroep genomen ter zake eener aanhangige quaestie tusschen de beide deelen der gemeente ten opzigte der diaconieadministratie aldaar, waarvan afschrift door hen ontvangen is den 21 daaraanvolgende; zijnde dit afschrift volgens mededeeling van den Secretaris van het Provinciaal Kerkbestuur door dezen met conductoire dd. 13 Sept. jl. verzonden aan het Classicaal Bestuur van Heerenveen;

Gezien de memorie van toelichting tot dat verzoek om vernietiging dd. 6 October 1879, behalve door bovengenoemden, ook door onderscheiden andere leden der gemeente onderteekend;

Gezien de bovenvermelde beslissing van het Provinciaal Kerkbestuur van Friesland en alle bescheiden, die ter zake gediend hebben, zoowel in eersten aanleg als in hooger beroep;

Overwegende, dat de termijn in art. 61 j°. art. 56 van het Reglement voor kerkelijk opzigt en tucht voorgeschre-

voor het indienen van verzoeken om vernietiging door adressanten is in acht genomen;

Verklaart adressanten ontvankelijk in hun verzoek om vernietiging van meergenoemde beslissing;

Overwegende, wat de feiten betreft,

dat door *J. H. Veenbaas* en andere lidmaten der Hervormde gemeente te Oldetrijne en Oldelamer dd. 9 Dec. 1878 een adres is gerigt tot het Classicaal Bestuur van Heerenveen, waarin zij mededeelen de scheidacte welke in 1872 tusschen de twee deelen hunner gemeente is gemaakt tot regeling der armenzaken van Oldelamer en Oldetrijne, de nadeelen opsommen, welke uit die regeling vooral voor Oldetrijne voortvloeijen, en de tusschenkomst van het Classicaal Bestuur inroepen tot opheffing daarvan, als zijnde onwettig en niet wenschelijk, vooral ook wegens den nadeeligen invloed, welken die regeling uitoefent op de noodzakelijke eendragt en zamenwerking in de gemeente, omdat men, door kleingeestigen naijver gedreven, meer de belangen van zijn dorp dan die der gemeente voorstaat;

Overwegende dat het Classicaal Bestuur van Heerenveen den 26 Maart 1879, na kennis genomen te hebben van de consideratiën en het advies van den Kerkeraad der Hervormde gemeente te Oldelamer c. a., van de bezwaren der minderheid in den Kerkeraad en van het rapport zijner gecommitteerden ad hoc 10 Febr. 1879 derwaarts afgevaardigd, op grond dat al de diaconieeigendommen, zoowel die onder Oldelamer als die onder Oldetrijne, staan ten name der diaconie der gecombineerde gemeente van Oldelamer en Oldetrijne; dat er slechts éêne diaconie voor de geheele gemeente bestaat, uit wier inkomsten dus al de arme lidmaten der gemeente, in welk deel ook woonachtig, ondersteuning moeten erlangen; dat, wat betreft de bestemming der slikgelden en het daarmede in verband staande oprigten van een burgerlijk armbestuur, dit eene zaak is die geheel buiten den werkkring der diaconie ligt, als zijnde deze eene kerkelijke instelling; dat art. 14 van het Reglement op de diaconiën nadrukkelijk verklaart, dat kerkelijke gemeenten geene subsidie mogen aannemen van het burgerlijk bestuur en met dat bestuur geene zoodanige overeenkomsten mogen aangaan, als waardoor diakenen op eenigerlei wijze zouden beperkt worden in de vrijheid en onafhankelijkheid hunner

handelingen en in de naleving der kerkelijke wet; gezien artt. 1, 6 en 14 van het Reglement op de diaconiën, de in 1872 gemaakte regeling der armenzaken tusschen Oldelamer en Oldetrijne verklaard heeft in strijd te zijn met de wet, den Kerkeraad te kennen gevende dat het zijne goedkeuring niet kan en mag schenken aan eene langere bestendiging dezer onwettige regeling, en hem gelastende, dat, zoolang de eigendommen en mitsdien ook de inkomsten der diaconie massaal zijn, de diaconie van Oldelamer en Oldetrijne ook als ééne diaconie moet worden beschouwd, en dat onder ééne administratie daaruit de verzorging der armen, die in het kerkelijk ressort der gemeente, onverschillig welk deel daarvan, wonen, moet plaats hebben overeenkomstig art. 3 van het Reglement op de diaconiën;

Overwegende, dat *J. de Ruiter Dz.* en *J. H. de Jong* leden van den meergenoemden Kerkeraad den 10 April 1879 bij het Provinciaal Kerkbestuur van Friesland in hooger beroep gekomen zijn van deze beslissing van het Classicaal Bestuur van Heerenveen, terwijl de memorie van toelichting, waarbij de bezwaren daartegen worden ontwikkeld, behalve door de twee genoemden, door onderscheiden leden der gemeente mede onderteekend is;

Overwegende, dat het Provinciaal Kerkbestuur van Friesland, in zijne vergadering van 11 September 1879 uitspraak doende in hooger beroep, de beslissing van het Classicaal Bestuur wegens een gebrek in den vorm heeft vernietigd, maar overigens op gelijke gronden dezelfde beslissing heeft genomen als dat Classicaal Bestuur;

Overwegende, dat adressanten in hunne memorie van toelichting tot het verzoek om vernietiging dier beslissing vermeenen dat het Provinciaal Kerkbestuur in de scheidacte van 1872 ten onregte heeft gezien een bijzonder reglement volgens art. 29 van het Reglement op de diaconiën, en verder verschillende redenen aanvoeren waarom zij de opheffing der in 1872 gemaakte regeling schadelijk achten en onbillijk voor een deel der gemeente, maar tevens erkennen dat het uit de zoogenaamde slikgelden afkomstige fonds, om den wille waarvan die regeling gemaakt is, een fonds is van zuiver burgerlijken aard, en dat de gemeente slechts ééne diaconie heeft, al is de administratie over de gecombineerde deelen om plaatselijke behoeften in 1872 tweeledig geworden;

Overwegende in regten, dat de verzoekers geene middelen tot vernietiging der uitspraak hebben bijgebragt, maar dat zij er zich toe bepalen te wijzen op bezwaren betreffende 1°. de in hun oog onjuiste opvatting door het Provinciaal Kerkbestuur van de strekking der door den Kerkeraad in 1872 met het burgerlijk bestuur of de Commissie tot regeling der armenzaken gesloten overeenkomst over een fonds van zuiver burgerlijken aard, en 2°. de voor de diaconie nadeelige gevolgen die de uitspraak zal hebben; welke beide punten zijn zoo van feitelijken aard als niet betreffende schennis of verkeerde toepassing der reglementen, en mitsdien buiten beschouwing moeten blijven bij het oordeel over het verzoek om vernietiging eener uitspraak;

Overwegende, dat het Provinciaal Kerkbestuur, aannemende, dat de meergenoemde overeenkomst is eene overeenkomst, die diakenen beperkt in de vrijheid en onafhankelijkheid hunner handelingen en in de naleving der kerkelijke wet, op die overeenkomst juist heeft toegepast art. 14 van het Reglement voor de diaconiën en haar teregt in strijd met de wet heeft verklaard;

Gezien art. 15 van het Algemeen Reglement, artt. 61 j°. 56 en 71 van het Reglement voor kerkelijk opzigt en tucht, artt. 1, 3, 6 en art. 14 van het Reglement op de diaconiën;

Verwerpt het verzoek om vernietiging van meergenoemde beslissing van het Provinciaal Kerkbestuur van Friesland;

Bepaalt dat afschrift dezer beslissing zal gezonden worden aan adressanten en aan het Provinciaal Kerkbestuur van Friesland.

Gedaan in onze vergadering van den 17 November 1879.

Tegenwoordig *G. Molenkamp, President, J. J. L. Luti, Vice-president, S. F. van Hasselt, adviserend lid en Secretaris*, Dr. *J. K. Koch*, Mr. *H. O. Feith, H. Q. Janssen, J. van der Vegt, G. Bruna* en Mr. *M. Crommelin.*

(Volgen de onderteekeningen.)

3°. Verzoek van *C. de Wolf*, godsdienstonderwijzer te Harderwijk, om vernietiging van eene uitspraak van het

3°. Een verzoek van C. de Wolf, godsdienstonderwijzer te Harderwijk om vernietiging van eene uitspraak van het Classicaal Bestuur van Harderwijk, waarbij hij in hooger beroep uit zijne betrekking ontslagen werd (n°.

262, 255, 270, 276) werd niet ontvankelijk verklaard volgens de na te melden beslissing.

Classicaal Bestuur van Harderwijk, waarbij hij uit zijne betrekking werd ontslagen.

De Algemeene Synodale Commissie der Nederlandsche Hervormde Kerk:

Gelezen de in tijds ingekomen missive van den gewezen Godsdienstonderwijzer C. de Wolf, daarbij verzoekende vernietiging van de uitspraak van het Classicaal Bestuur van Harderwijk d.d. 14 Januarij 1880, bij welke uitspraak is bevestigd de uitspraak van den Kerkeraad der Hervormde gemeente te Harderwijk van 9 December 1879, waarbij de godsdienstonderwijzer is ontslagen uit zijne bediening als godsdienstonderwijzer in dienst der genoemde gemeente;

Gelezen de bovengenoemde uitspraak van het Classicaal Bestuur van Harderwijk;

Gezien en gelezen de beide memoriën van C. de Wolf d.d. 30 Januarij en Februarij 1880, bij welke memoriën zeven gronden tot vernietiging der uitspraak door den verzoeker worden opgegeven;

Overwegende, dat de adressant niet is veroordeeld wegens tucht tot een der tuchtmiddelen in art. 4 van het Reglement voor kerkelijk opzigt en tucht, maar dat de Kerkeraad den beklaagde, met toepassing van art. 14, 9°. van het Reglement voor de kerkeraden in verband met art. 46 van het Reglement voor kerkelijk opzigt en tucht ongeschikt heeft verklaard om in de dienst der gemeente werkzaam te zijn en mitsdien hem heeft ontslagen uit de dienst der gemeente te Harderwijk;

Overwegende, dat zoodanig ontslag geschiedt bij besluit en geenszins bij uitspraak bedoeld in zake van vervolging wegens tucht;

Overwegende, dat de uitspraken van den Kerkeraad en van het Classicaal Bestuur te Harderwijk, al mogen zij al den vorm van eene uitspraak hebben, inderdaad voor niet anders dan als besluiten kunnen worden gehouden;

Overwegende, dat alleen van uitspraken in hooger beroep en niet van besluiten vernietiging wegens schennis of verkeerde toepassing der Reglementen kan worden gevraagd;

Gelet op art. 15 van het Algemeen Reglement, artt. 4, 46, 56 en 58 van het Reglement voor kerkelijk opzigt en tucht en art. 14 9e van het Reglement voor de Kerkeraden;

Verklaart den adressant niet ontvankelijk in zijn verzoek; Bepaalt dat afschriften van deze uitspraak zullen worden gezonden aan het Classicaal Bestuur van Harderwijk aan den Kerkeraad te Harderwijk en aan den adressant C. de Wolf.

Aldus gedaan door de Vergadering der Algemeene Synodale Commissie te 's Gravenhage den 2 April 1880, tegenwoordig *G. Molenkamp president*, *J. J. L. Luti vice-president*, *S. F. van Hasselt adviserend lid en secretaris*, *Dr. J. K. Koch*, *Mr. H. O. Feith*, *H. Steenberg secundus van den heer H. Q. Janssen*, *J. van der Vegt*, *G. Bruna* en Mr. *M. Crommelin*, leden.

Volgen de onderteekeningen.

4°. Van *J. P. van der Wier* c. s. te Goënga om vernietiging van een besluit van het Classicaal Bestuur van Sneek, waarbij zij niet ontvankelijk werden verklaard in hun bezwaar over de weigering van den Kerkeraad tot afgift van de hun noodige bewijzen van zedelijk gedrag om elders tot lidmaat te worden aangenomen.

4°. Nog kwam in de voorjaarsvergadering tot ons een verzoek van *J. P. van der Wier* c. s. te Goënga, om vernietiging van een besluit van het Classicaal Bestuur van Sneek, waarbij zij niet ontvankelijk werden verklaard in hun bezwaar over de weigering van den Kerkeraad tot afgifte van de hun noodige bewijzen van zedelijk gedrag om in de naburige gemeente te Deersum tot lidmaat te worden aangenomen, met de betrekkelijke stukken, gereg. onder n°. 415, 427 en 437. Uit deze stukken bleek ons dat de Kerkeraad te Goënga aan deze jongelieden het naar art. 40 van het Reglement op het Godsdienstonderwijs gevorderde getuigschrift zonder opgaaf van redenen had geweigerd, en dat zij in hun beklag daarover bij het Classicaal Bestuur door dat Bestuur of liever door Praeses en Scriba niet ontvankelijk werden verklaard op grond, dat zij niet binnen den termijn van 14 dagen hun bezwaar hadden ingediend. Daar in deze zaak geene uitspraak was gedaan, was gemeld verzoek uit den aard der zaak niet vatbaar voor behandeling. Wij vonden ons echter verpligt bij schrijven van 22 Mei n°. 72, het Classicaal Bestuur van Sneek wegens de verkeerde behandeling dezer zaak te regt te wijzen, door de opmerking, dat het vooreerst niet aanging adressanten niet ontvankelijk te verklaren met toepassing der bepalingen omtrent den voor het komen in hooger beroep in zake van tucht in acht te nemen termijn en zulks in elk geval niet door een bloot besluit van Praeses en Scriba had kunnen geschieden, maar dat het Classicaal Bestuur hier geroepen was om bij den Kerkeraad te Goënga onderzoek te doen naar de redenen, waarom hij

geweigerd had de bedoelde bewijzen van zedelijk gedrag af te geven, en zich van de verpligting daartoe alsnog niet ontslagen mogt achten om, indien die redenen niet afdoende bevonden werden, den Kerkeraad te wijzen op zijne verpligting tot het afgeven van bewijzen van zedelijk gedrag. Aan adressanten gaven wij bij schrijven van dezelfde dagteekening kennis, dat wij hun verzoek om gemelde reden niet in behandeling hadden kunnen nemen, maar bij het Classicaal Bestuur hadden aangedrongen op het onderzoek der zaak en zij nu derhalve de beslissing van dat Bestuur hadden af te wachten.

Volgens een ons later door dat Bestuur toegezonden afschrift zijner beslissing in deze (gereg. onder n°. 528), is de zaak werkelijk door dat Bestuur ter hand genomen, maar vermits adressanten bij die beslissing in het ongelijk zijn gesteld is daarvan door hen thans vernietiging aangevraagd (gereg. onder n°. 544), welke aanvraag tot eene volgende vergadering moet worden aangehouden.

i. Mededeeling van het besluit der Commissie om de opening van de aanstaande Vergadering der Synode een dag later te stellen.

i. Voordat wij ons verslag eindigen deelen wij u nog mede, dat wij naar de bevoegdheid ons bij art. 59 van het Algemeen Reglement gegeven eenparig besloten de opening Uwer Vergadering een dag later te stellen, op grond van de mededeeling van onzen *Secretaris* dat de huwelijksinzegening van een zijner dochters hem zou verhinderen de eerste zitting bij te wonen, wanneer de vergadering op den gewonen tijd bijeenkwam.

's Gravenhage, 12 Junij 1880.

De Algemeene Synodale Commissie der Nederlandsche Hervormde Kerk.

G. MOLENKAMP, *President.*
S. F. VAN HASSELT, *Secretaris.*

BIJLAGE C.

Overzigt van den staat der Nederlandsche Hervormde Kerk.

Bijl. C. Overzigt van den staat der Nederlandsche Hervormde Kerk.

Wij hebben U nog de gewone mededeelingen te doen betreffende den *staat der Nederlandsche Hervormde Kerk.*

a. Getal van de leden, gemeenten en predikantsplaatsen.

a. Onze opgaaf van het *getal der leden*, *gemeenten en predikantsplaatsen* kan, wat de leden betreft, onzes ondanks, ook ditmaal geene aanspraak maken op de in deze gewenschte juistheid en volledigheid. Vooreerst is de nadere opgaaf omtrent Gelderland toch nog maar van 1 Januarij 1879. Slechts die omtrent Drenthe en Limburg dagteekent van 1 Januarij 1880. Omtrent alle andere provinciën hebben wij geene opgaven van latere dagteekening dan verleden jaar gemeld werd kunnen verkrijgen. Wij vleijen ons dat in een volgend jaar de uitkomsten der volbragte volkstelling ons in deze ten dienste zullen staan. Ten anderen zijn wij nog onzeker, of b.v. in de opgaven omtrent Gelderland en Drenthe, die beide eene vermeerdering van het getal der Hervormde leden aanwijzen, wel in berekening is genomen het verlies wat de Kerk te Arnhem, Lochem en Meppel ondergaan heeft door de stichting van Remonstrantsche gemeenten. Dezelfde onzekerheid bestaat ten aanzien van Groningen, waar insgelijks uit leden der Hervormde gemeente eene Remonstrantsche gemeente is opgerigt, en van Noordholland, waar de stichting der zoogenaamde vrije gemeente te Amsterdam onze kerk op het verlies van een aanmerkelijk getal van leden is te staan genomen. In aanmerking echter nemende, dat de opgaven omtrent de andere provinciën alle van vroegere dagteekening dan van 1 Januarij 1879 zijn en de bevolking aldaar intusschen wel toegenomen zal zijn, mogen wij aannemen dat het totaal getal van de leden der Hervormde Kerk niet beneden het verleden jaar gemelde cijfer zal gedaald zijn.

Het getal der gemeenten is met één vermeerderd, name-

lijk te Bergumerheide, in Friesland, bij afscheiding van Bergum als zelfstandige gemeente gevestigd.

De erkenning der gemeente te Bergumerheide heeft intusschen geen invloed op het getal der predikantsplaatsen gehad, dewijl die gemeente den tweeden predikant te Bergum, die haar tot dusverre reeds bediende, voor zich heeft behouden. Nogtans is het getal der predikantsplaatsen met één verminderd door de opheffing der predikantsplaats te Hellevoetsluis.

Het getal van leden, gemeenten en predikantsplaatsen is als volgt:

PROVINCIËN.	LEDEN.	GEMEENTEN.	PREDIKANTS-PLAATSEN.
Gelderland.	275738	195	228
Zuidholland	543121	202	278
Noordholland . . .	313521	170	223
Zeeland	127089	101	116
Utrecht	110353	69	85
Friesland	253754	219	237
Overijssel	171352	72	96
Groningen	187756	155	169
Noordbrabant . . .	46608	95	100
Drenthe	97277	53	59
Limburg.	2941	17	18
In het geheel .	2129510	1348	1609

b. Subsidiën uit 's Rijks kas verstrekt voor kerk of pastorijbouw.

b. Uit ons financieel verslag is u reeds gebleken, dat voor kerk- of pastorijbouw bij betrekkelijke Koninklijke besluiten in 1879 de som van f 10000 en in dit jaar reeds de som van f 3000 aan rijkssubsidie is verstrekt, namelijk in 1879 aan de gemeenten te:

Millingen	*f* 1000
Zevenhoven	- 2000
Molkwerum	- 2000
Hollum op Ameland	- 2500
Westkapelle	- 2500
te zamen .	*f* 10000

in 1880 aan de gemeenten te:

Driehuizen	-	1500
Nieuwe Pekela	-	1500
te zamen	*f*	3000

c. Subsidiën uit Provinciale fondsen.

c. Van in 1879 uit Provinciale fondsen verleende subsidiën dragen wij geen andere kennis dan van de subsidie van f 100, welke de gemeente te Grevenbicht uit de Provinciale fondsen van Limburg genoten heeft.

d. Rijksbijdragen tot predikantstractementen.

d. Aangenaam zal u het berigt zijn, dat weder onderscheidene Koninklijke besluiten ons door den Minister van Financiën zijn medegedeeld, waarbij op zijne gewaardeerde voordragt verschillende predikantstractementen verhoogd zijn, als:

te Kropswolde, classis Groningen, volg. berigt van 22 Aug., gereg. onder n°. 39, bij Koninklijk besluit van 16 Augustus, n°. 27, met f 98, tot dusverre door den predikant als personele toelage genoten, tegenover eene verhooging der gemeentelijke toelage met f 100, waardoor het vaste tractement f 1003 zal bedragen, te w. f 448 uit 'sLands kas, f 183 uit de kerkelijke fondsen der gemeente, f 322 uit pastorijgoederen en f 50 uit het fonds tot verbetering der schraalste predikantstractementen;

te Grootegast en Doezum, classis Groningen, volgens berigt van 1 December, gereg. onder n°. 205, bij Koninklijk besluit van 25 Maart, n°. 19, met f 53.50, insgelijks door den vertrokken predikant als personele toelage genoten, tegenover eene nieuwe verhooging van de toelage der gemeente met f 100, zoodat het predikantstractement voortaan bedraagt f 1058.70, namelijk f 286.50 uit 'sLands kas, f 50 uit het fonds tot verbetering der schraalste predikantstractementen, f 462.20 van de kerkelijke gemeente te Grootegast en 260 van de kerkelijke gemeente te Doezum;

te Zoelmond, classis Tiel, volgens berigt van 24 December, gereg. onder n°. 226, bij Koninklijk besluit van 17 December n°. 26, met f 34, eveneens door den vertrokken predikant als personele toelage genoten, tegenover eene verhooging van de toelage der gemeente met f 25, om het predikantstractement op f 863 te brengen, waarvan f 713 komt uit 'sLands kas, f 100 van de ge-

meente en f 50 uit het fonds tot verbetering der schraalste predikantstractementen;

te Medemblik classis Hoorn, volgens berigt van 24 Januarij, gereg. onder n°. 259, bij Koninklijk besluit van 10 Januarij n°. 6, met f 90, tegenover eene verhooging van de bijdrage der gemeente met f 150 om het vaste tractement f 1550 te doen bedragen, t. w. f 1100 uit 's Lands kas en f 450 uit de gemeentefondsen, met terugbetaling der personele belasting, zijnde daarmede intusschen de tijdelijke verhooging van het rijkstractement met f 300 's jaars vervallen, in verband met de opheffing der tweede predikantsplaats, door den laatsten predikant genoten;

in vier onderscheidene gemeenten, volgens berigt van 14 Februarij, gereg. onder n°. 282, bij Koninklijk besluit van 9 Februarij n°. 8, namelijk:

te Rijnsaterwoude, classis Leiden, met f 100, tegenover gelijke verhooging met f 100 van de gemeente, om het vaste tractement f 1050 te doen bedragen, t. w. f 850 uit 's Lands kas, en f 200 uit de kerkelijke gemeentefondsen, behalve nog terugbetaling der personele belasting;

te Nieuwendam, classis Edam, met f 50 tegenover f 150 verhooging van de gemeente, waardoor het vaste tractement in zijn geheel f 1000 zal bedragen, t. w. f 630 uit 's Lands kas en f 470 van de gemeente;

te Kerkwerve, classis Zierikzee, met f 100 tegenover eene verhooging met f 150 van de gemeente, om het predikantstractement op f 1200 te brengen, t. w. f 950 uit 's Lands kas en f 250 van de gemeente;

te Ossendrecht, classis Breda, met f 50 tegenover eene verhooging met f 40 van de gemeente, zoodat het tractement in het geheel f 1014 zal bedragen, t. w. f 950 uit 's Lands kas en f 64 van de gemeente, echter zonder vrije woning;

te Kolham, classis Appingedam, volgens berigt van 6 Maart, gereg. onder n°. 306, bij Koninklijk besluit van 29 Februarij n°. 11, met f 70 tegenover eene verhooging der gemeentelijke toelage met gelijk bedrag van f 70, om het vaste tractement op f 1000 te brengen, waarvan f 738 komt uit 's Lands kas, minstens f 163 uit de kerkelijke fondsen der gemeente, f 49 aan jaarrenten van kapitalen en f 50 uit het fonds tot verbetering der schraalste predikantstractementen;

te Windeweer en Lula, classis Groningen, volgens berigt van 13 April, gereg. onder n°. 392, bij Koninklijk besluit van 7 April n°. 108 met f 65 tegenover eene verhooging van gelijk bedrag van f 65 der gemeentelijke toelage, waardoor het vaste tractement f 1000 wordt, t. w. f 167 uit de kerkelijke fondsen der gemeente, f 170 onzuiver aan landhuur en f 230 dusgenoemd predikantengeld, behalve terugbetaling van personele belasting;

te Engelen, classis 's Hertogenbosch, volgens berigt van 22 April, gereg. onder n°. 413, bij Koninklijk besluit van 15 April n°. 30, met f 20 tegenover eene verhooging der toelage van de gemeente met f 50, zoodat het tractement voortaan bedraagt f 925.50, t. w. f 850 uit 's Lands kas en f 75.50 uit de kerkelijke fondsen der gemeente, behalve terugbetaling der personele belasting.

Nog is ons medegedeeld, dat bij Koninklijk besluit van 9 Februarij n°. 9 tot verhooging van het predikantstractement te Oosterland, classis Alkmaar, uit 's Rijks kas voor den te beroepen predikant eene personele toelage van f 100 is toegestaan.

Verder werd ons door den Minister bij missive van 10 April, gereg. onder n°. 382, gemeld, dat bij Koninklijk besluit van 5 April n°. 12 is bepaald, dat het rijkstractement van f 800, dat tot hiertoe door den heer *U. W. Thoden van Velzen* als tweeden predikant van Bergum genoten werd, na de afscheiding van de gemeente te Bergumerheide, aan hem als predikant van laatstgenoemde gemeente is toegekend.

Volgens berigt van den Minister van 22 September is bij Koninklijk besluit van 15 September n°. 5 de landsjaarwedde van f 500, die aan de tweede predikantsplaats te Hellevoetsluis verbonden was, na de opheffing daarvan door de bevoegde kerkelijke magt, ingetrokken.

Ook vernamen wij, dat bij Koninklijk besluit van 11 November n°. 14, ter gelegenheid der te Kollumerzwaag, classis Dokkum, ontstane vacature, de personele verhooging van het predikantstractement aldaar is ingetrokken.

e. Aangekomen candidaten.

e. Bij het groot aantal van predikantsvacaturen is het zeer te betreuren, dat er nog geen toeneming van het aantal van aangekomen candidaten te vermelden is. Het cijfer is zelfs vier minder dan verleden jaar. Toen bedroeg

het nog 41, thans slechts 37, ten gevolge ook van den ongunstigen afloop van onderscheiden examina.

f. Volgens de ontvangen mededeelingen zijn er van de Leidsche Universiteit bij de Kerkelijke Hoogleeraren 21 studenten ingeschreven, waaronder 3 hunne voorbereidende studiën voor de Godgeleerdheid nog niet volbragt hebben; van de 18 die in de Godgeleerdheid studeren, volgen 9 de lessen der kerkelijke hoogleeraren, terwijl bovendien 3, niet ingeschreven, voor korter of langeren tijd die lessen hebben gehouden.

f. Studenten in en voor de Godgeleerdheid.

Bij de Kerkelijke hoogleeraren te Utrecht werden 134 ingeschreven, waarvan 92 hunne lessen volgden. Onder de ingeschreven studenten waren er toch velen, die zich nog aan de voorbereidende studiën voor de Godgeleerdheid moesten wijden. Aan de Universiteit bedroeg het aantal van studenten in de Godgeleerdheid 104, in de voorbereidende studiën 69.

Te Groningen zijn aan de Universiteit in het geheel 21 studenten ingeschreven, waarvan 3 zich nog voor de Godgeleerdheid voorbereiden. Van de 18, die in de Godgeleerdheid studeren, volgen 9 de lessen der Kerkelijke Hoogleeraren.

Aan de Universiteit te Amsterdam bevinden zich vooralsnog 7 studenten, die zich aan de voorbereidende studiën wijden, maar slechts 2 die de Godgeleerde lessen bijwonen, daar van hen, die te Amsterdam hunne eerste opleiding genoten zich thans 8 te Leiden en 10 te Utrecht bevinden om naar den eisch van het Reglement op het Hooger Onderwijs hunne Godgeleerde studiën voort te zetten.

's Gravenhage, 19 Junij 1880.

De Algemeene Synodale Commissie der Nederlandsche Hervormde Kerk,

G. MOLENKAMP, *President.*
S. F. VAN HASSELT, *Secretaris.*

